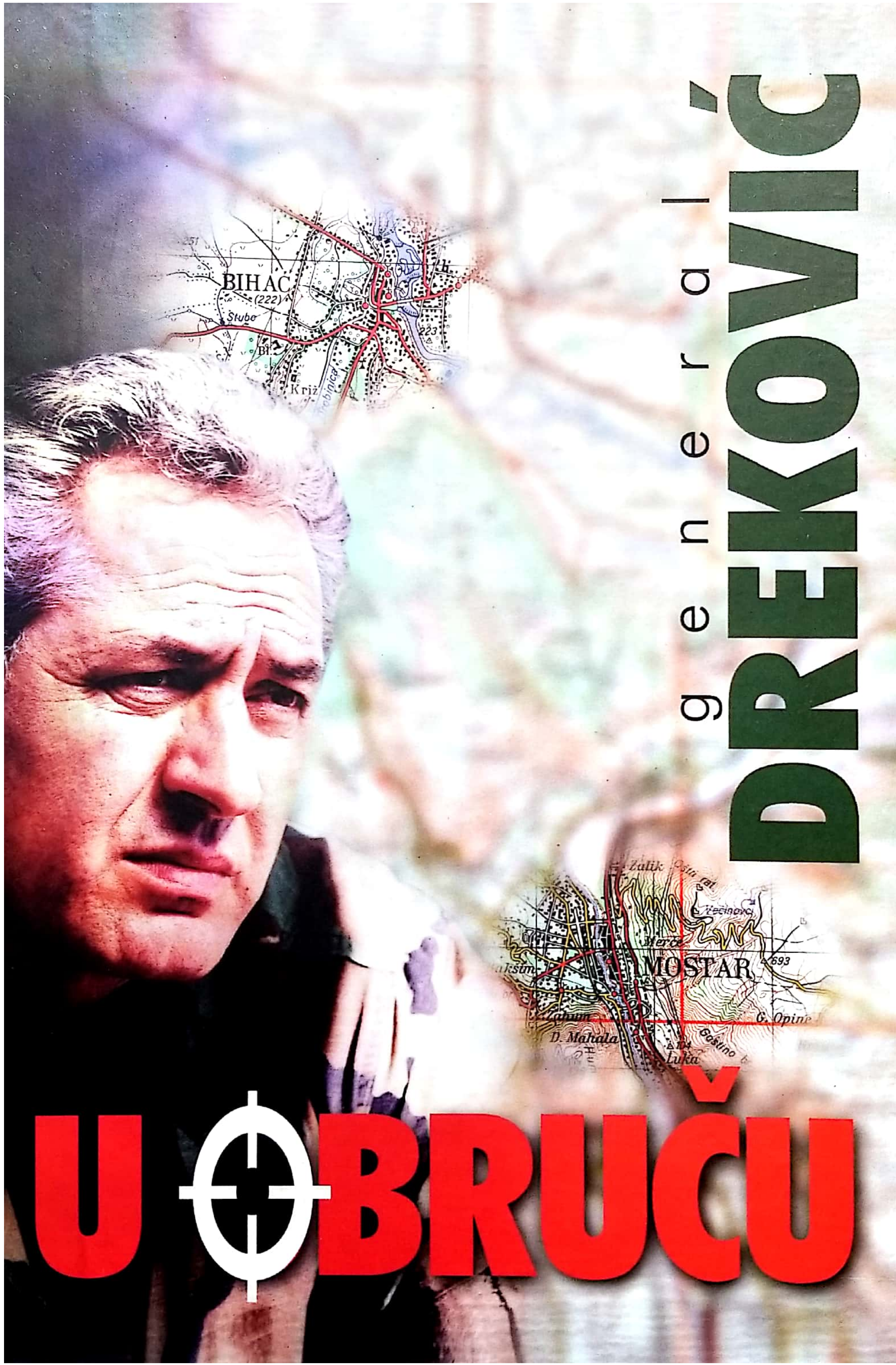

general
DREKOVIĆ
BIHAC
(222)
Križ
Žalik
MOSTAR
693
G. Opine
D. Mahala
Luka
U OBRUČU

Svim znanim i neznanim koji su branili Bosnu i Hercegovinu...

Autor

IZDAVAČ
"Dom štampe"d.d. Zenica

Biblioteka
TEKOVINE

Edicija
SVJEDOČENJA

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Hazim Akmadžić

RECENZENTI
brigadni general Sefer Halilović
general Rasim Delić
prof. dr. Enes Pelidija
prof. dr. Mujo Demirović

STRUČNI I TEHNIČKI SARADNICI
Mustafa Borović
Sadik Klinić
Željko Grubešić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6)-94
355.012(497.6)"1992/1995"(092)

DREKOVIĆ, Ramiz
U obruču : krajišnici i hercegovci u borbi na dva fronta / Ramiz Dreković. - Zenica : Dom štampe, 2004. - XXV, 590 str. : ilustr. ; 24 cm

Historija sumnje ili sumnja u historiju / Hazim Akmadžić: str. V-XI. - Bilješka o autoru: str. 577. - Bibliografija: str. 567

ISBN 9958-42-102-X

COBISS.BH-ID 12722182

Na osnovu mišljenja Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Federacije Bosne i Hercegovine broj: 02-15-7478/02 od 12. 11. 2002. godine, ova knjiga spada u proizvode iz člana 19. tačka 10. Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga na čiji se promet ne plaća porez na promet proizvoda.

ISBN 9958-42-102-X

general major

RAMIZ DREKOVIĆ

U OBRUČU

KRAJIŠNICI I HERCEGOVCI U BORBI NA DVA FRONTA

Zenica, 2004. godine

Ispravke
teksta koje su nastale u toku slaganja

Strana	Red	Stoji	Treba da stoji
73	fus-nota dopuna		Lična moja saznanja govore da se određeni broj starješina bivše JNA uključio u organizaciju otpora i jedinice teritorijalne odbrane prije nego što je evidentiran u evidenciju štabova TO. Pregled javljanja starješina urađen je na osnovu podataka iz baze podataka ratnog Petog korpusa. Dio starješina bivše JNA prije evidentiranja u štabovima TO bio je angažiran u CSB okruga Bihać. Smatram da za dio starješina ima odstupanja i da se datum angažiranja ne poklapa sa datumom evidentiranja, ali razlike nisu velike. Nakon ove opaske mislim da ću biti razumljiv za sve one kojima se datum evidentiranja u štabove TO ne poklapa.
74	34	11.01.1992.	11.01.1993.
75	4	06.05.1992.	08.05.1992.
75	14	18.04.1992.	16.04.1992.
76	13	19.06.1992.	19.05.1992.
77	19	(Abid)	(Arif)
77	37	16.04.1992.	15.04.1992.
78	4	29.05.1992.	06.04.1992. - dokazano od strane imenovanog upravnim postupkom
78	34	16.05.1992.	15.05.1992.
103	3-10 dopuna		Pored pomenutih saradnika u Štabu TO Bihać, želim istači i doprinos: Muhidina Ćoralića, Ibrahima Bašića, Marka Šimića, Vejsila Koraća koji je dao i svoj život za BiH, Ismeta Kurića i Rahima Šabanovića.
108	32	Fuad Mujadžić	Fuad Mujagić
139	35	1. aprila 1994.	1. aprila 1993.
193	35	zarobljeni prema APZB - 1	nestali prema SCA - 1
284	17	Republike Bosne i Hercegovine	Republike Bosne i Unije republika Bosne i Hercegovine
394	1	Sadija	Sadi
396	14-15	3. septembra 1993.	3. oktobra 1993.
456	32	Hasan (Ahmeta) Bolić	Hasan (Ahmeta) Balić
456	38	Ensar (Ibre) Omerika	Ensar (Jusufa) Omerika
511	fus-nota		Imena i prezimena najodgovornijih starješina prikazanih u knjizi hronološki po jedinicama preuzeta su iz baza podataka ratnog Petog i Četvrtog korpusa. Postoji mogućnost da je neki starješina izostavljen u odnosu na dužnost koju je obavljao.

SADRŽAJ

KNJIGA PRVA

KNJIGA TREĆA

HISTORIJA SUMNJE ILI SUMNJA U HISTORIJU

Agresija na Bosnu i Hercegovinu, a naročito postdejtonski historijski okvir Bosne i Hercegovine, između ostalog, iznjedrili su cio niz knjiga historijskog i publicističko-memoarskog karaktera u kojima su sa različitih aspekata, često suprotnih, iznošena stajališta, uzroci i posljedice tragičnih zbivanja na prostorima bivših južnoslovenskih zemalja. Sama činjenica, da se ovoliko istinâ, pisalo na različite načine o Bosni i Hercegovini kao državotvornom i nacionalnom prostoru čiji su narodi najkrvavije platili cijenu raspada bivše jugoslovenske zajednice niti čudi, niti treba da čudi. Isto tako, treba naglasiti da po prvi put u historiji Bosne i Hercegovine u ocjeni tragičnih i povjesnih događaja učestvuju i bošnjački historičari, analitičari, eksperti i akteri iznoseći na svjetlo dana argumente koji u bitnom odslikavaju stanje sa uzročno-posljedičnim vezama kroz period od dvjestotinjak godina i više genocida koji su počinjeni nad ovim narodom.

Vjerovatno da Bošnjaci nikada nisu do sada bili u prilici javno suprotstaviti svoje argumente nasuprot argumenata onih koji su umjesto njih ispisivali njihovu historiju. Ta historija koncipirana i razrađivana u glavama onih kojima je cilj bio – fizički nestanak Bošnjaka – zapravo i nije bila historija nego zbir sistematski kreiranih laži kojima su Bošnjacima u kontinuitetu oduzimana prava na konstitutivnost, državotvornost, jezik, kulturu i vjeru.

Zašto ne kazati da je proces nacionalnog osvještenja u Srba i Hrvata (Ilija Garašanin i Ljudevit Gaj, op. H.A.) imao za direktnu posljedicu cijepanje Bosne i Hercegovine, njezinu podjelu izmedu ova dva bošnjačka susjeda, ali i, kako sam u prethodnom naglasio, fizičko zatiranje sveg bošnjačkog i muslimanskog, ne samo u Bosni i Hercegovini, nego i u Srbiji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Makedoniji i Albaniji. Naravno da je ovo u najdirektnijoj vezi sa srpskim i hrvatskim velikodržavnim projektima u kojima za Bošnjake nije bilo mjesta.

Ako na povijest Bosne i Hercegovine i Bošnjaka gledamo sa ovakvih historijskih pozicija neće nam se biti teško složiti sa činjenicom da je knjiga generala Ramiza Drekovića po kompleksnosti svog sadržaja, historijskim okvirima u koje je smještena, specifičnostima u kojima je general Dreković komandovao, prvo Petim, potom Četvrtim korpusom Armije Republike Bosne i Hercegovine, njegovim odnosom prema tragičnoj bosanskohercegovačkoj zbilji, možda ponajbolje što je napisano kad je riječ o memoarsko-publicističkoj literaturi do sada.

Za ovakvu tezu onima suprotnog mišljenja iznijet ću nekoliko argumenata koji je potkrjepljuju. Naime, mislim da je general Dreković za razliku od drugih bošnjačkih komandanata uspio sačuvati neophodni minimum objektivnog posmatranja i ocjena pri čemu je vremenska distanca bila važan, ako ne i najvažniji faktor.

Odbrana zemlje, njenih naroda i građana, zadatak je svakoga ko u toj zemlji živi. General Dreković je toga svjestan, pa su stoga razumljive njegove dileme, a katkad blago rečeno i čuđenje, da se nečiji lični interesi mogu staviti iznad državnih i nacionalnih. On je u tim i takvim situacijama beskompromisno oštar i ima krajnje kritički odnos.

Ono što plijeni čitaoca, ali istovremeno i izaziva respekt prema autoru svakako je umješnost kojom je Dreković izbjegao kvazi-patriotski i patetični naboj kojima inače, literatura ove vrste obiluje. Vojnički precizan, general Ramiz Dreković iznosi hronologiju događaja u kojima je jedan od glavnih aktera; i mi pred sobom zapravo imamo dramu u kojoj je autor izložen različitim kušnjama, izazovima; ali i preispitivanjima ispravnosti svake svoje odluke ili čina.

Često sam tokom odbrane Bosne i Hercegovine bivao u prilici slušati neke od komandanata jedinica Armije RBiH kojima je pokazatelj uspješnosti izvršenja nekog vojnog zadatka bio broj šehida i poginulih. To je pokatkad djelovalo cinično, i da čovjek nije bio svjestan sve tragičnosti, referiranja takvih komandanata bi ličila na farsu.

Dreković nije spadao među takve. Za njega je svaki ljudski život bio važan, a on je naredbe za izvođenje borbenih djelovanja izdavao nakon apsolutnog uvida u situaciju i materijalno-tehničke mogućnosti kako kompletnih jedinica, tako i njihovih dijelova. Borbeno-moralni faktor bio je često presudan u konačnom donošenju odluke ili borbene zapovjesti.

Ilustracije radi navešću dio knjige u kojem se govori o pripremama za deblokadu Sarajeva u ljeto 1995. godine. Svjestan složenosti svog dijela zadatka, general Dreković predsjedniku Predsjedništva Aliji Izetbegoviću i komandantu Generalštaba Armije RBiH generalu Rasimu Deliću ukazuje na nemogućnost izvršenja zadatka koji se odnosio na upotrebu jedinica Četvrtog korpusa na pravcu Pazarić – Hadžići – Ilidža. S druge strane, general Dreković nam iznosi opasku komandanta jednog od tadašnjih korpusa Armije RBiH da će dnevno pomjerati liniju 2.500 metara. Cinična opaska generala Drekovića da će se to dogoditi samo ukoliko ovome komandantu general Karavelić, u to vrijeme komandant Prvog korpusa, dozvoli da svoje jedinice provede kroz tunel, nažalost pokazala se tačnom, ali je i pokazala ispravnost procjene situacije generala Drekovića. Ovakvi i slični detalji u knjizi dovoljno ilustrativno govore o njegovom karakteru i principijelnosti, ali i njegovim naporima da se ne približi poltronima i ližisahandžijama. Često, vrlo često njemu to nije išlo u prilog, ali su potonji događaji uvijek potvrđivali ispravnost njegovih postupaka.

Čitalac ne može biti ravnodušan ni na stranice u kojima Dreković opisuje genezu procesa pokušaja formiranja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. To uistinu jeste drama, samo, kazana od nekog ko je neposredni, pa ako hoćemo, i sudbonosni sudionik događaja, ona tek dobija na dramatičnosti i težini, ali i objašnjava svu kompleksnost političke i vojne situacije na tom dijelu bosanskohercegovačkog fronta, ali i ulogu i značaj onoga ko je komandovao jedinicama Armije RBiH na tom prostoru.

General Dreković ne pripada onima koji iskazuju slijepu poslušnost autoritetu po svaku cijenu. On autoritet prihvata samo ukoliko se odluke i potezi autoriteta ne kose sa njegovim moralnim principima i vojničkim procjenama.

Ovaj psihološki kroki generala Drekovića i njegov mentalni sklop sa jasno prepoznatljivim moralno-psihološkim karakteristikama u njegovoj knjizi lahko se mogu uočiti, i autor ovoga teksta nije mogao a da ne ukaže na njih.

Primjerice, navesti ću, zapravo ukazati na dio u knjizi kada na prostore tadašnjeg Okruga Bihać, svega nekoliko dana poslije otpočinjanja oružanih sukoba između secesionista Fikreta Abdića i jedinica Petog korpusa Armije RBiH dolazi državna delegacija iz Sarajeva na čelu sa komandantom Generalštaba Armije RBiH generalom Rasimom Delićem i reisu-l-ulemom dr Mustafom ef. Cerićem. Abdićev emisar, uoči njihova dolaska u telefonskom razgovoru sa komandantom Drekovićem mu ukazuje da delegacija dolazi s ciljem da ga smijeni sa dužnosti komandanta Petog korpusa i u ime Fikreta Abdića mu predlaže da kompletnu delegaciju pohapsi.

Komandant Dreković se oštro suprotstavlja ovakvom prijedlogu, prima državnu delegaciju iz Sarajeva, pa i uz pretpostavku da je istina to što mu je rečeno, upoznaje komandanta Delića i ostale sa situacijom u okrugu. Pri tom samo površan čitalac može izvesti zaključak da je Dreković naivan, kao što nije bila naivna ni opcija o njegovoj smjeni. Svjestan posljedica koje bi proizašle iz njegove odluke da drugačije postupi, on lične interese ne stavlja iznad općih, vojnički prihvata sve što general Delić kao komandant Generalštaba Armije RBiH traži i bude tražio od njega kao komandanta Petog korpusa. Za njega jednostavno dileme nema. Kao vojnik izvršit će svaku naredbu svoga pretpostavljenog, ali Dreković ne bi bio Dreković kada ne bi ukazao i na licemjerstvo nekih: primjerice kada ga reis Cerić zatiče sa alkoholnim pićem i odbija da sjedi za stolom gdje se konzumira alkohol.

Međutim, njihov susret u dosta i za jednog i za drugog neuobičajenim okolnostima istovremeno pokazuje i dileme u kojima je mogao biti svaki vojnik Armije R BiH. U pitanju je suština i forma oslobodilačke borbe. General Dreković je u svakom slučaju bio za suštinu, i to će se nebrojeno puta pokazati i kroz njegovu knjigu.

Primjerice, multietnički sastav komandi, kako Petog i Četvrtog korpusa, tako i jedinica u njihovim sastavima više su nego ilustrativni pokazatelji njegove neprikosnovene vjere u mogućnost opstanka multietničke Bosne i Hercegovine i zajedničkog života svih nacionalnosti u njoj. General Dreković to ne ističe deklarativno, nego suštinski pokazuje na djelu. Istovremeno, on je od početka agresije na RBiH svjestan stradavanja Bošnjaka i kad je u pitanju njihova odbrana, nema dilema. Beskompromisna i bespoštedna borba protiv agresora. Takav njegov odnos nije posljedica političkih direktiva, nego svijesti o mogućnosti opstanka Bosne i Hercegovine sa svim karakteristikama njene multinacionalne, multivjerske i multikulturne izmješanosti, ali i prednostima koje takva država Bosna i Hercegovina ima u odnosu na susjedne zemlje koje su zagovarale etnički čiste prostore. On je istinski shvatio i provodio Platformu Predsjedništva RBiH iz 1992. godine, gradeći u jedinicama kojima je komandovao multietnički duh oštro se suprotstavljajući svakom obliku nacionalizma i nacionalnih podjela.

II

Knjiga generala Drekovića je u analizi historijskih događanja koji su prethodili agresiji na BiH višestruko značajna i siguran sam da će poslužiti kao jedan od pouzdanih historijskih izvora potonjim istraživačima. Isto tako, vremenska distanca od desetak i više godina dala je mogućnost njenom autoru da preispita

i analizira svoje odluke, od trenutka napuštanja JNA sa činom kapetana prve klase i skoro položenim majorskim ispitom, preko priprema za pružanje otpora nastupajućoj agresiji, odbrani grada Bihaća i Okruga Bihać, formiranje Teritorijalne odbrane općine Bihać, formiranja Unsko-Sanske operativne grupe i Petog korpusa Armije R BiH, ustrojavanja, obuke i osposobljavanja jedinica za borbena djelovanja, uspostavljanja sistema komandovanja i rukovođenja, upotrebe i manevra jedinica u svim dijelovima zone odgovornosti Petog korpusa Armije RBiH.

Možda je bitno naglasiti, a to će čitalac prepoznati u knjizi da general Dreković u vrijeme komandovanja Petim korpusom čini izuzetne napore na razbijanju informativne blokade opkoljenog okruga. Psihološko-informativni i propagandni rat on ne koristi za stvaranje oreola i sopstveno veličanje, nego u prvi plan stavlja propagandne aktivnosti u funkciju odbrane, a kasnije izuzetno uspješnih ofanzivnih djelovanja koristeći propagandu za daljnju eksploataciju borbenih uspjeha. Ovakav način razbijanja informativne blokade pokazao se kasnije sasvim opravdanim, ali ni u jednom momentu ne treba zanemariti autorove napore kao komandanta da uspostavi kvalitetan nivo informiranja na nivou jedinica u sastavu kako Teritorijalne odbrane, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe tako i Petog korpusa.

Zašto ovo ističem?

Često sam bio u prilici uvjeriti se koliko su pojedine starješine u jedinicama Armije RBiH minimizirale ove aktivnosti, ili su pak koristili propagandu za ličnu promociju, zanemarujući pri tom vojnički kolektiv, bez kojeg, bilo da je riječ o odjeljenju, vodu, četi, bataljonu, brigadi, diviziji, korpusu, pa i cijeloj armiji, nema i ne može biti rezultata. Samo komandanti koji su uspijevali shvatiti suštinu sistema rukovođenja i komandovanja, shvatali su i značaj vojničkog kolektiva i njegovu upotrebnu moć u borbi.

U ovoj zemlji često sam u prilici sresti bivše borce, skromne i tihe o kojima nikada nisu ispjevane pjesme, koji se nisu slikali za televiziju koju nije moglo zbog nedostatka struje vidjeti više od deset posto stanovništva, nego su se borili u sastavima svojih jedinica smatrajući uvijek da je to dio zajedničke borbe za slobodu, a uspjesi, rezultat svih, a ne pojedinca.

To insistiranje generala Drekovića na čvrstim vojničkim kolektivima u sastavima i jedinicama Petog i Četvrtog korpusa Armije RBiH možda su najznačajniji rezultat u njegovoj karijeri komandanta. Bez toga ne bi bilo ni uspješnih borbenih rezultata.

III

Lično, general Dreković me iznenadio strukturalno-kompozicionim rješenjima svoje knjige. Naime, knjiga je struktuirana na četiri paralelna plana, i takav način njezina koncipiranja krupan je zalogaj i za mnoge iskusnije autore. Ovo prije svega ističem kao kvalitet, ali i s namjerom da ukažem na autorovo umijeće da od raspoloživih historijskih podataka, činjenica, dokumenata i drugih izvora stvori jednu koherentnu cjelinu u sadržajnom smislu izuzetno bogatu, s aspekta jezika čitljivo štivo, dok je u žanrovskom smislu (memoarsko-publicistička literatura, op. H.A.) postigao i dostigao zavidan nivo, kako sam već negdje napisao, čak i za mnogo iskusnije pisce ovakve vrste ili njoj slične literature.

General Dreković je istovremeno autor knjige ali i akter događaja. To je, složit ćemo se, u najmanju ruku složen i odgovoran posao ukoliko pisac hoće (general Dreković je u tome uspio, op. H.A.) da iznese što objektivniju sliku situacije, stanja i odnosa o kojima piše. Velim, možda je sretna okolnost da je on ipak uspio uspostaviti neophodnu vremensku distancu, što mu je dalo dovoljno i prostora i vremena da realno izanalizira kako okolnosti u kojima je stasavao kao komandant, tako i svoj odnos prema drugima, ali i njihov prema njemu. Iako svoja kazivanja nije prilagođavao dnevno-političkim trendovima, praksa i vrijeme su potvrdili ispravnost najvećeg dijela njegovih komandantskih, pa da budemo krajnje otvoreni i političkih odluka koje je morao donositi jer je bio izoliran i u dobroj mjeri prepušten bujici historijskih događanja koja su često silovitim tempom preticala jedna druga.

Čitalac ne može izvesti zaključak da li je Bosanska krajina (Okrug Bihać) od strane Sarajeva bila otpisana ili ne. Autor je ukazao na dovoljno razloga koji mogu i potvrditi , ali i negirati ovu tezu. Da li je u pitanju cio niz nesretnih okolnosti, da li se, makar i u situaciji totalne blokade moglo više pomoći Krajišnicima, ostaje otvoreno pitanje?

Autor ne preuzima na sebe ulogu sudije. On samo iznosi činjenice, a one se nekom mogu svidjeti ili ne, ali ih niko ne može negirati. Svako drugačije struktuiranje ove knjige, izuzev ovakvog sa četiri plana (historijske okolnosti u kojima je došlo do raspada bivše zajednice jugoslovenskih republika, otpor agresiji, kompleksnost vođenja borbe u uvjetima blokade sa dva i više neprijatelja i insistiranje na vojničkoj subordinaciji i sistemu rukovođenja i komandovanja bez paralelizama, op. H.A.) moglo bi navesti na proizvoljne i često pristrasne zaključke. Ovako, činjenice su pred čitaocem. Onaj ko hoće i želi može uvijek suprotstaviti svoje, naravno ako ih ima. Time bi historija borbe za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu bila bogatija i temeljitije istražena. General Dreković je u tom smislu apsolutno spreman i otvoren za dijalog. Tu vidim značajan kvalitet knjige.

IV

Rat nikom nije brat. Niti sam šta novo niti šta mudro napisao. Međutim, u kontekstu tragičnih i krvavih povijesnih događaja u posljednjoj deceniji prošlog milenijuma, svidjelo se to nekome ili ne, moramo se zapitati nije li bila previsoka cijena koju su Bošnjaci, ali i Srbi i Hrvati platili u jednom besmislenom ratu; nije li bivša SFR Jugoslavija izvršivši agresiju na Bosnu i Hercegovinu posjekla sama granu na kojoj je sjedila?

Ovo su samo neka od pitanja koja će čitalac između redova otkriti u ovoj knjizi. Imena poginulih i ranjenih, brojke protjeranih i zatočenih, stradanja civila, rušenja čitavih gradova, kulturno-historijskih spomenika, vjerskih objekata; najbezočniji vidovi genocida, urbicida, kulturocida – sve je to cijena agresije koja niti je trebala agresoru niti onom nad kojim je počinjena agresija.

Da nije bilo u komandama Armije RBiH, u njenim sastavima i jedinicama onih koji rat nisu željeli (a najveći ih je broj takvih, op. H.A.), ali koji su istovremeno shvatali opasnost i nemogućnosti izbora, osim oružanog suprotstavljanja agresiji, možda bismo Dejtonski mirovni sporazum dočekali sa još krvavijim posljedicama, sa još većim egzodusom i u još porušenijoj zemlji.

Činjenica je da je bosanskohercegovačka armija znala stati kada su njene jedinice otpočele sa oslobađanjem čitavih gradova i regija; trebalo je tada znati procijeniti da li stati ili nastaviti? Sa ove distance neupitno je da li bi bili oslobođeni Prijedor, Bosanski Novi ili pak Banja Luka. Ma koliko tragična za Bošnjake Srebrenica se neprijatelju mogla vratiti kao bumerang, ali nije.

Ne govori li to dovoljno rječito o nikada dovoljno isticanom kvalitetu pripadnika Armije RBiH, o njihovoj spremnosti da rat zamijene za mir, okače oružje o klin i pruže ruku onima koji su ih do juče progonili, zatvarali, ubijali?...

Naravno da govori. I to, isuviše ubjedljivo da bi bilo ko mogao zanemariti takve činjenice. Iza jedinica Armije RBiH nisu ostajala stratišta, njihovi pripadnici nisu artiljerijskim oruđima tukli po civilima u centralnim gradskim zonama, nisu otvarali koncentracione logore, nisu ubijali djecu i nejač. Ko hoće, može i ovo pročitati u ovoj knjizi. Velim, ko hoće. Ali, za to treba biti dobronamjeran, treba, dok čita izbaciti iz sebe sujetu i surevnjivost, treba se u krajnjem staviti u kožu generala Ramiza Drekovića koji je komandovao sa dva korpusa na dva kraja Bosne i Hercegovine i pri tome znati, da su mu se događaji ponavljali, samo u različitim varijacijama, da je složenost oslobodilačkog rata bosanskohercegovačkih građana tražila od njenih vođa i komandanata često i donošenje odluka, koje bi, siguran sam u nekim drugim uvjetima bile drukčije.

Ova knjiga je značajna jer otvara mnoga pitanja, ukazuje na do sada nerazjašnjene stvari, ulogu i značaj kako pojedinaca, tako i snaga kojima su komandovali. Krajina i Hercegovina su prostori na kojima je branjena Bosna i Hercegovina. Dreković je imao izuzetnu privilegiju da brani, ali i odbrani oko 100 kilometara državne granice, i sve to je učinjeno, kako on to ističe zahvaljujući borcima kojima je komandovao, naglašavajući pri tom, da je to uvijek smatrao za čast.

Kada sam negdje u ovom tekstu spomenuo one bezimene hrabre branioce Bosne i Hercegovine, ne mogu, a da sada ne dodam, da mi se čini pokatkad, da je neko namjerno želio da se pokidaju veze između bivših boraca, da se neutrališe ona njihova solidarnost koja ih je vezivala kroz borbu. General Dreković to u svom uvodu odlično primjećuje ilustrirajući to, i definišući kao nebrigu o tekovinama i ciljevima njihove borbe, ali i marginalizaciju boračke populacije koja je danas ostavljena na milost i nemilost političkih trabanata, pobjegulja, ratnih profitera, novopečenih tajkuna i njima sličnih.

Mada nigdje ne postavlja otvoreno, ipak lebdi pitanje, ali i zabrinutost: da li bi u slučaju neke potonje eventualne agresije na Bosnu i Hercegovinu u njenu odbranu stalo onoliko boraca koliko je stalo u aprilu 1992. godine?

Teško je na ovo odgovoriti. Dok pod bosanskohercegovačkim nebom, a u zemlji bosanskoj, leže kosti pobijenih i pri tom nedužnih, dok ovom zemljom hodaju desetine hiljada otpuštenih i nezaposlenih koji su tu zemlju branili, dok mladi građani Bosne i Hercegovine, njih između 60 i 70 posto snuju o svom prvom milionu zarađenom negdje u inostranstvu, sve dotle ovakvo pitanje treba da puni našu nesanicu. Ali i savjest. General i komandant Ramiz Dreković i danas je sa svojim borcima. On je to javno kazao, a ako je neko pri tom osjetio da je dobio ćušku iza ušiju, neka se zapita zašto i preispita svoju savjest!

Autor u svojoj knjizi odgovara kako i pod kojim je uvjetima postao prvi komandant Petog korpusa, kako je i na koji način, na sopstveni zahtjev došao u

Sarajevo krajem 1993. godine, kakav je i sa kakvom linijom odbrane i raspoloživim materijalno-tehničkim sredstvima ostavio Peti korpus. Sad se postavlja pitanje, da li je o tome trebalo pisati i zbog čega?

Jeste, odgovorit ću ja, a čitalac će u knjizi pronaći odgovore na druga pitanja. Primjerice, zbog čega je general Dreković bio u Sarajevu na raspolaganju Generalštabu 73 dana? Ili, zbog čega nikada nije preuzeo dužnost komandanta Trećeg korpusa, dužnost na koju je imenovan i istovremeno proizveden u čin brigadnog generala? Kako i na koji način je preuzeo komandu nad Četvrtim i Šestim korpusom i transformirao ih u jedan – Četvrti? Dreković odgovara i na ona škakljiva pitanja, javnosti do sada malo znana, kao što je naprimjer slučaj sa nestankom osamdesettri borca Četvrtog korpusa u operaciji "Jesen '94" na pravcu ka Nevesinju; piše i o ulozi, značaju, ali i opstrukcijama pojedinaca pri čemu je spreman kako uputiti, tako i primiti kritiku.

Transformacija Šestog i Četvrtog korpusa, uvojničavanje Četvrtog, novoformiranog bio je mukotrpan zadatak. Uz neprestano vođenje borbi sa agresorom, pred Drekovićem kao komandantom Četvrtog korpusa stajao je i zadatak implementacije vojnog dijela Vašingtonskog sporazuma i pokušaja uspostavljanja vojne saradnje sa jedinicama HVO. General Dreković i na ova veoma složena pitanja čitaocu pruža uvjerljive i na argumentima zasnovane odgovore.

Skoro nevjerovatno izgledaju čitaocu kadrovske kombinatorike u Generalštabu Armije RBiH, tim prije jer je rat još uvijek bio u toku, a njegov kraj se teško nazirao. Nekome može izgledati da je general Dreković lično povrijeđen. Međutim, ne radi se o tome. On je jednostavno svjestan kompleksnosti položaja u kojem se BiH nalazila, a da nagrade i ordenje dolaze nakon oslobođenja. Ovo što general Dreković iznosi, dobro je znati, ako ni zbog čega drugog, a ono, radi naše budućnosti.

S druge strane, autor ovog predgovora je upoznat s tim, general Dreković je u načinu rada Uprave za politička pitanja Generalštaba ARBiH unio promjene koje su bitno uticale na psihološki i borbeno-moralni kvalitet i bojevu gotovost jedinica.

Višemjesečni pregovori o primjeni vojnog dijela Dejtonskog sporazuma vođeni u Beču, ukazuju na izrazitu diplomatsku karakteristiku generala Drekovića, ali i njegovu svijest o težini primjene vojnog dijela Dejtonskog sporazuma. Iskustvo stečeno tokom sličnog zadatka nakon potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, sigurno mu je bilo od velike koristi.

Dreković je jedan od rijetkih generala koji duboko preživljava iznevjerena očekivanja i nade boraca – onih koji su Bosnu i Hercegovinu branili i odbranili.

Ma koliko pokušavao biti objektivan, iščitavajući ove stranice pokatkad mi se učini da ima dileme – historija sumnje ili sumnja u historiju – i ta dilema, ne bez gorčine, izbija i iz generala Drekovića. Međutim, dok čovjek sumnja u ispravnost onoga što je učinio dotle je i čovjek, prestane li sumnjati, on se stavlja u poziciju iznad ljudi, a to je već pozicija kada ljudi sebi pripisuju božanske moći, a Bog je jedan.

Hazim Akmadžić

ZAŠTO OVA I OVAKVA KNJIGA?

Neposredni akter i sudionik

Izreka «svi su generali poslije boja» stara je koliko i historija ratovanja, a rat u ma kom obliku uvijek je po svojim posljedicama tragičan, krvav i surov. Sve vojno-teorijske teze i postavke u svojim definicijama pojma rata i upotrebe oružane sile ne mogu nikako izbjeći ni opravdati besmislenost ratovanja.

Međutim, postoje (historija je to potvrdila) ratovi koji su u povijesti ljudskog roda bili neophodni, i to u pravilu, u slučajevima agresije, kada je agresor (napadač) napadao s ciljem da okupira određenu teritoriju, dio ili kompletnu državnu zajednicu da dijelom ili kompletno stanovništvo porobi, protjera ili pobije. Suprotstavljanje ma kakvom obliku oružane agresije i odbrana državnog teritorija i naroda i, pored pokušaja različitih antimilitarističkih grupa da ga podvedu pod nekakve oblike «mirnog otpora», ima i imat će uvijek svoje opravdanje. Takav, odbrambeni rat, dobija i ima smisla.

U savremenoj historiji pored niza lokalnih, imali smo i dva svjetska rata, a oni su imali i političku i ekonomsku dimenziju. Ratna žarišta naročito su raspirivana u vrijeme ekonomskih i socijalnih kriza u različitim dijelovima svijeta, a podsticani su i pokretani političkom propagandom iznoseći na svjetlo dana interese i licemjerja različitih političkih, ekonomskih i mafijaških lobija. U tom kontekstu treba posmatrati i ocjenjivati agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, njene narode i građane.

Domoljublje iliti rodoljublje je veoma rastegljiv pojam i često je bivao zloupotrebljivan u propagandno-psihološkom smislu tokom priprema ili vođenja rata. Na tome su radili čitavi timovi najsposobnijih s jednim jedinim ciljem – opravdati početak i vođenje rata, i agresorski udar koristeći pri tom najlicemjernije kvazi-patriotske fraze, a iz ratnika su izranjale njihove najdestruktivnije psihološke karakteristike, pritajene i skrivene sve do trenutka, rečeno banalnim jezikom, dok "ne bi pala krv na oči". To je bio put u zločin.

Bosna i Hercegovina žrtva različitih političkih intriga, pritisaka i napose agresije sa preko 300.000 pobijenih, više od dva miliona prognanih, pri čemu, to je nedvojbeno dokazano, najveći dio od njih su Bošnjaci, trebala bi i morala biti opomena svima onima koji koriste silu (oružanu) za ostvarenje svojih političkih, ekonomskih i etničkih ciljeva.

Kao akter i sudionik, vratit ću se za časak na početak, gdje sam naglasio "svi su generali poslije boja" motiviran (ne potcjenjujući ulogu i značaj bilo koga) da sam ja ipak general koji je izašao iz boja, najčešće dobijajući, pokatkad gubeći bitke, ali sam iza sebe ostavio oko 100 kilometara državne granice Bosne i Hercegovine pod kontrolom jedinica iz sastava Petog korpusa Armije RBiH.

Svi relevantni međunarodni faktori potvrdili su da je tragični period u povijesti Bosne i Hercegovine 1992 – 1995. bio period kada je na našu zemlju izvršena agresija; dakle, najveći broj onih koji su se suprotstavili toj agresiji (izuzetak čine oni kojima su dokazani ratni zločini) mogu biti ponosni na svoje učešće i doprinos u odbrani zemlje. Bez lažne skromnosti među njih ubrajam i sebe prihvatajući pri tom sve argumentirane faktore u ocjenjivanju onoga što sam dao u odbrani zemlje počev od časa, kada sam u jesen 1991. godine napustio bivšu JNA kao kapetan prve klase i došao u Bosnu i Hercegovinu, tačnije Bosansku Krupu i Bihać, radio na pripremama za pružanje otpora predstojećoj agresiji koja je nakon agresije na Sloveniju i Hrvatsku od strane bivše JNA i ostatka Jugoslavije samo ćoravu, gluhu i neuku mogla bit neprepoznatljiva, ali i njeno utiranje puta za okupaciju Bosne i Hercegovine.

Nadam se da će čitalac u ovome prepoznati i razloge zašto i zbog čega je napisana ova knjiga? Naravno, prethodno navedeno predstavlja samo opći okvir koncepta onoga što slijedi u ovoj knjizi. Međutim, u pozadini, iz svijesti ne mogu izbiti ono što sam kao akter i sudionik sudbonosnih historijskih događaja po našu zemlju uočio, sagledao i shvatio.

Ono što se samo od sebe nameće i stavlja u prvi plan jeste, nažalost veoma česta pojava iskrivljavanja i pogrešnog interpretiranja povijesnih činjenica, a što više vrijeme odmiče, ta pojava je sve učestalija. Poslužit ću se parafrazom (negdje sam pročitao) – historija bilježi a povijest pamti. Pred nama svima je odgovornost prema budućim generacijama Bosanaca i Hercegovaca, i upravo zbog toga o historijskim događajima moramo govoriti i pisati istinito. Poluistine, neistine, laži, konstrukcije i obmane, bilo da su svjesne ili nesvjesne, samo će još više produbiti ponor nad kojim, još uvijek, nažalost stojimo.

Komandovao sam sa dva korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, znam šta sam prošao i kojim putem išao. U vrijeme komandovanja Petim korpusom u Bosanskoj Krajini bio sam medu onima koji su svim snagama nas-

tojali da ne dođe do sukoba između pripadnika Petog korpusa i pristalica tadašnjeg člana Predsjedništva RBiH Fikreta Abdića. Danas, ma kako ko pokušavao interpretirati i u historijskom smislu objasniti taj sukob "autonomaša" i "korpusovaca", nepobitna je činjenica da su se ubijali među sobom Bošnjaci, da su krajiški muslimani okrenuli cijevi svojih oružja jedni protiv drugih, da je pala bratska krv. Zašto?

I na to ću pokušati odgovoriti u ovoj knjizi, prije svega argumentima potkrijepljenim dokumentima i faktima i vjerovatno po prvi put prezentirati najširoj javnosti. Međutim, iznošenjem tih činjenica, moj je cilj istovremeno i pokazati put ka izmirenju. Siguran sam da Bošnjaci Krajine moraju jedni drugima pružiti ruku, oprostiti i shvatiti da im jedino preostaje zajednički život u toleranciji i miru. Sve drugo je pogubno.

Treći momenat na koji bih ukazao i koji me motivirao da napišem i objavim ovu knjigu proizilazi iz mog dubokog uvjerenja da ne smijemo ni u kom slučaju zaboraviti tragediju kroz koju su prošli bosanskohercegovački narodi i građani, prije sviju Bošnjaci. Isto tako, opasna je teza koju neki zagovaraju o "podjednakoj krivnji za sukob", eliminacija kolektivne odgovornosti i njeno prenošenje na individualnu krivicu. Agresorske snage iz dvije susjedne države potpomognute domaćim pobunjenim Srbima, Hrvatima, abdićevcima i sličnim i prije nego su izvršili agresiju imali su podršku; kako političku, tako i logističku, a tokom agresije da se i ne govori. Dakle, stepen kolektivne odgovornosti je neupitan, kao što je neupitna i individualna krivnja.

Ne možemo i ne smijemo zaboraviti ubijanja i masakriranja nedužnog civilnog stanovništva, progone i etnička čišćenja, genocidna, urbicidna i kulturocidna djelovanja agresorskih snaga, logore i mučilišta, pljačke svega što je vijekovima stvarano, rušenje onoga što je Bosni i Hercegovini davalo prepoznatljiv pečat zajedništva i multietničkog života. Dakle, i to je jedan od motiva nastajanja i objavljivanja moje knjige.

Kao neko ko je istinski tragično doživio sukob u Cazinskoj Krajini, ne mogu a da ne ukažem da to za sve nas mora biti pouka, kako ne treba živjeti. Ujedinjeni, ekonomski jaki, svjesni svog nacionalnog, vjerskog i kulturnog identiteta, svjesni činjenice da imamo svoju državu i da druge nemamo, moramo biti spremni, svi, bez obzira na vjeru i naciju da je zajednički čuvamo i branimo, izgrađujemo i stvaramo pretpostavke da potonje generacije imaju gdje i od čega u njoj živjeti.

Bolno je kad, kao što je to bio slučaj za jednog od mojih poslijeratnih dolazaka u Krajinu čuti od kolege, negdašnjeg visokog oficira Armije RBiH zastrašujuće riječi "danas bih im ubijao djecu u stomaku" (misli na autonomaše i pristalice Fikreta Abdića, op.R.D.). Ako sam ga uspio uvjeriti da griješi, a rekao je da jesam, ja sam onda sretan, a ako nisam spreman sam istrajati, ali moje užasavanje nad takvim riječima i odnosom biva snažnije.

Krajišnici moraju shvatiti, a uvijek sam ih smatrao svojim, a nadam se i oni mene: bio je sukob između "autonomaša" i "korpusovaca". On je srećom prestao, i ne smije se više ponoviti. Imaju Bošnjaci koji su obavezni sačuvati svoje potomstvo, imaju Bosanci i Hercegovci koji će jedared morati odgovoriti na upite svoje djece: zašto rat?, čemu krv?, zbog čega zločin?

Analizirajući i preispitujući svoje odluke danas, siguran sam da drugog izbora nisam imao. Oni koji su inicirali sukobe među Bošnjacima, moraju dati i odgovore. Moje nije da presuđujem, za to postoje pravosudni organi i na njima je da utvrde krivnju i kazne počinioce zločina, ma na kojoj se strani borili.

***

Krajina i komandovanje jedinicama Petog korpusa samo je dio onoga u šta sam ušao svjesno s ciljem da pomognem u okviru svojih mogućnosti svojoj zemlji i svim njenim narodima i građanima koji su je doživljavali i doživljavaju kao svoju. O tome kroz šta sam skupa sa svojim saborcima prošao imat ćete prilike pročitati na stranicama koje slijede; ali ja ništa manje emotivno ne doživljavam ni Hercegovinu gdje sam komandovao Četvrtim korpusom Armije RBiH. Prethodno, moj zadatak je bio da transformiram Šesti i Četvrti korpus u jedan, Četvrti korpus. Složen i mukotrpan zadatak.

Dok sam komandovao Petim korpusom bili smo suprotstavljeni bivšoj JNA, srpskim agresorskim snagama iz BiH i dijelova okupirane Hrvatske, tzv. SAO Krajine, i secesionistiškim snagama Fikreta Abdića. Sa Hrvatima srećom u tom dijelu Bosne i Hercegovine nije bilo sukoba jer smo i mi i oni shvatali ko nam je zajednički neprijatelj. Armija RBiH i HVO na ovim prostorima zajednički su djelovali protiv agresorskih jedinica.

U Hercegovini, neprijatelji Armije RBiH bili su Vojska RS i HVO, a naša nedovoljna organiziranost, uskogrudi interesi i lokalpatriotizam negativno su se odražavali na moral i borbenu gotovost. Ne velim da toga nije bilo i u Krajini, ali i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Želio sam da svaki vojnik pod mojom komandom, podjednako kao svoje, što treba braniti i osloboditi, doživljava Bihać i Ključ, Cazin i Bosanski Petrovac, Bužim i Foču, Mostar i Čapljinu, Jablanicu i Stolac, Sarajevo i Banja Luku, Zenicu i Čajniče, Konjic i Neum i svaki kutak koji je u granicama Bosne i Hercegovine. Da li mi je to uvijek uspijevalo, ne znam?

Uvezujući jedinice Šestog i Četvrtog korpusa od sela Vranjevića, južno od Mostara, do Ivan-sedla u čvrst i stabilan vojnički organizam "uvezivao" sam i svijest boraca o neophodnosti odbrane svakog pedlja zemlje. Kao u Krajini Peti, i Četvrti korpus u Hercegovini postao je respektabilna vojna sila sposobna za izvođenje najsloženijih borbeno taktičko-operativnih zadataka. Ali, to je dio vojničkih obaveza. Međutim, nakon potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, čekao me skupa sa mojim

saradnicima posao implementacije vojnog dijela tog sporazuma, demilitarizacije Mostara, uspostave vojne saradnje i saveza sa jedinicama HVO, izmještanja 6.000 vojnika Četvrtog korpusa Armije R BiH iz razrušenog Mostara i pokušaja izgradnje međusobnog povjerenja i izmirenja. Taj zadatak nije bio ni malo lakši, kako od prethodnih borbi sa HVO, ali i nastavka sa Vojskom RS.

Nakon potpisivanja Vašingtonskog sporazuma i sporazuma u Dejtonu i uspostave Evropske uprave u Mostaru koju je prvo vodio gospodin Hans Koschnik, iz današnjeg ugla, imajući u vidu sve poteškoće i probleme s kojima smo se tada suočavali, sa sigurnošću mogu tvrditi, da smo, barem što se tiče vojnog dijela implementacije posao uradili čak i iznad očekivanja onih koji su nam to stavili u zadatak. O tome svjedoče kako priznanja od strane dužnosnika međunarodne zajednice tako i od organa naše vlasti svih nivoa.

Iz Hercegovine sam sa dužnosti komandanta Četvrtog korpusa AR BiH prekomandovan u Generalštab AR BiH samo tri mjeseca prije potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Prije prekomande ne da sam sa svojim jedinicama odbranio, nego smo i proširili slobodne teritorije u zoni odgovornosti.

***

Možda samo kao natuknica, jer detalji će biti izneseni u knjizi, moram u ovom uvodnom dijelu čitaocu predočiti “međuprostor mojeg nedjelovanja puna 73 dana” tokom boravka u Sarajevu, nakon što sam ja na svoj izričit zahtjev povučen sa dužnosti komandanta Petog korpusa AR BiH. Stići iz blokirane Krajine, u glavni grad države koju sam branio i koju sam kanio i dalje braniti, za mene, lično, predstavljalo je veliko uzbuđenje, pa da budem iskren i poseban doživljaj.

Referisati svome komandantu, predsjedniku Predsjedništva RBiH i vrhovnom komandantu; sve to me uznosilo, činilo na neki način važnim i u sopstvenim i u očima drugih. Ali, maske padaju, dolazi vrijeme triježnjenja i bespomoćnog koprcanja u raljama vojne birokratije; a ja sam jedino želio biti sa vojnicima na frontu u odbrani. U Krajini su ostali supruga i djeca, a ja u Sarajevu tumaram, ophrvan zimom kao i sam grad, nemoćno posmatram patnje Sarajlija koji svakodnevno gladuju, žive u hladnoći, trpe opsadu i ginu.

A, ja? Voljan i spreman suprotstaviti se onima koji to čine, kao vojnik mogu samo čekati naredbu. I čekam. Obilazim, tražim, insistiram...Ništa od svega toga, izuzev čekanja. I tako 73 dana. Baš kao u onoj narodnoj. Ne znam jesam li glavni inspektor OS R BiH, komandant Trećeg korpusa, jesam li kažnjen, general (da li i ako sam proizveden) ne znam više.

Možda znaju drugi ono što ja ne znam? Možda oni centri moći kojima ja nisam želio prići, jer su mimo sistema. Uostalom, tada sam ratovao. Možda znaju više oni koji su uspostavili pored redovnog (komandovanja,

rukovođenja i subordinacije) i sistem paralelnog informiranja? Možda od svega ovoga što ja ispisujem, ništa nije istina? Možda je sve težak san?

Ali...isuviše je onoga što i danas podstiče moje nedoumice. O svemu tome, ali i mnogo čemu drugom što sam kroz rat prošao, pokušate li, naći ćete na stranicama koje slijede.

Danas je Sarajevo slobodno. I glavni grad države. U njemu radim i živim sa porodicom. Pokatkad, moram priznati, ne često, velim pokatkad, učini mi se da pored mene prođe sjenka nekog od mojih palih ratnika i upita:

-Generale, kuda dalje?

general major
Ramiz Dreković

ŽIVOTNI PUT

Djetinjstvo u Veseniću

Rođen sam 10. maja 1956. godine u Veseniću, malom, brdima zaklonjenom selu u općini Tutin, na potezu selo Ribarići prema Novom Pazaru. Kako mi iz Sandžaka kažemo, u pravom ljutom Sandžaku. Ma gdje bili, on je u našim glavama i srcima takav kakav jest, onakav kakvim ga mi zamišljamo. Golema je ljubav Bošnjaka Sandžaka prema Sandžaku.

Potječem iz seljačke obitelji, ne radničke, nego baš seljačke. Bilo nas je šestero djece. Dvojica braće i četiri sestre. Jedna sestra je umrla. Otac Husein bio je poljoprivrednik. Majka Hatidža domaćica, rodom iz sela Kruševa, iz porodice Murtezić.

Nakon osnovne škole, koju sam sa uspjehom okončao u obližnjem selu Ribarići, upisao sam se u Školu učenika u privredi, drvoprerađivački smjer, i uspješno završio prvu godinu zanata. Po znanju i bistrini bio sam ispred ostalih učenika i baš me to opredijelilo da promjenim životni poziv. Uvidio sam da mogu završiti bolju školu, nešto što će zadovoljiti moju žeđ za znanjem ne potcjenjujući ono što mi je pružao zanat. Upisao sam se u gimnaziju u Tutinu. Završivši vrlodobrim uspjehom prvi razred, pročitao sam u novinama konkurs JNA za stipendiranje učenika, budućih pitomaca. Uvjeti konkursa bili su primamljivi. Na plakatima su bile lijepe sale, bazeni, uniforme... Pored toga, jedan od razloga bila je i stipendija koja mi je osiguravala nastavak školovanja, a za moj siromašni porodični budžet besplatni udžbenici i ekskurzije bili su dodatni motiv. Međutim, obaveza da ukoliko ne budem završavao godinu za godinom moram vratiti stipendiju, izazivala je kod mojih roditelja, posebno oca, izvjesnu dozu zabrinutosti.

Pamtim kao da je bilo jučer. Došao sam sa ocem u Sekretarijat za narodnu odbranu u Tutinu, kod načelnika Omera Habibovića. Ostao mi je dobro u sjećanju. On je uticao na oca da "stavi prst", jer je otac bio nepismen. Kad mu je Omer objasnio da mora vratiti pare ukoliko ne položim sve ispite, otac je rekao:

-Ja to ne mogu potpisati i preuzeti tu obavezu. Šta ću ako mi dijete ne završi školu? Moram prodati i jedinu kravu koju imam! Od čega ćemo živjeti?

Ali, Omer se nije dao, pa je otac prihvatio. Osim uvjeta "godina za godinu", morao sam svake godine biti potpuno zdrav. Kao stipendisti, redovno smo išli na specijalističke preglede u Rašku, u centar Okruga. Tamo mi se dogodilo nešto neobično. Na prvom specijalističkom pregledu na vojnoljekarskoj komisiji, neki oficir, doktor je pojedinačno prozivao stipendiste. Kad sam došao na red, kaže:

-Ko je Ramiz Dreković?

-Ja sam! - odgovorim.

-A, vi ste Bošnjak?

-Ne, nisam. Ja sam iz Tutina, ne iz Bosne!

-Nisam te to pitao – odgovorio mi je odrješito.

***

Mnogo godina poslije, kad je Bošnjački sabor odlučio da se više ne zovemo po vjerskom, nego nacionalnom imenu, shvatio sam šta je taj doktor mislio. Oni su i tada znali ko smo, a mi smo bili učeni da to zaboravimo! Sada, kad znamo, ne daju nam da se zovemo Bošnjacima, već nam uporno nameću da opet budemo Muslimani.

Na Vojnoj akademiji

Nakon završetka gimnazije u Tutinu, upisao sam Vojnu akademiju u Beogradu. Završio sam dvije godine u Beogradu, potom dvije godine u Banjoj Luci, smjer Oklopno-mehanizirane jedinice. Bio sam, na neki način, atipičan vojnik, za ono vrijeme nedovoljno discipliniran. Nisam se najbolje uklapao u okvire vojnog režima, iako sam ih smatrao ispravnim. Vojnik je morao biti podšišan i obrijan. Volio sam nositi malo dužu kosu, češće izlaziti u grad. Svoj mladalački karakter sam teško prilagođavao strogim uvjetima vojničke discipline.

Završio sam Vojnu akademiju, s tim što sam na drugoj godini, gotovo izgubio godinu. Pao sam iz vojne historije. Nisam položio ispit jer sam išao na saveznu radnu akciju "Šamac-Sarajevo". Bilo je to 1978. godine. Bio sam u brigadirskom naselju u Doboju. Komandant Akcije bio je, čini mi se, Bogić Bogićević. Dobio sam udarničku značku. Kad sam se vratio, otišao sam polagati ispit računajući da će mi profesor, kad vidi moju značku, progledati kroz prste. Ali, profesor je odmah rekao:

-Nemojte, Drekoviću ništa mrdati tim lijevim ramenom! Vidim ja da vi imate udarničku značku, ali neće Vam ništa pomoći ako ne budete znali!

Nisam položio. To je bio treći put, ali mi je komisija odobrila da naknadno polažem. Vjerovatno mi je ipak pomogla udarnička značka. Pravilo je bilo da mora napustiti školu ko padne tri puta. Vidim, đavo odnio šalu i položim vojnu historiju.

***

Bio sam dobar oficir u odnosu na to, kakav sam bio akademac. Akademiju sam završio sa vrlo dobrim uspjehom, ali sam po disciplini, na izvjestan način, ugrozio kompletan uspjeh.

I danas mislim da su znatno bolji oficiri oni koji su bili atipični pitomci nego oni klasični štreberi. Kasnije, kroz rad s vojskom, vidio sam da se mnoge moje kolege koji su imali sve desetke na akademiji, u životu nisu baš dobro snašli. Oficir mora biti kombinacija struke i životnog iskustva. To je vrlo bitno.

***

Danas, nakon svega što se dogodilo, ostali smo brojna familija, ali rasuta po svijetu. Otac Husein je umro 5. februara 1999. godine i od tada majka živi sa mnom.

Javljeno mi je kad je otac umro. Znao sam da je dženaza u dva sata popodne, ali nisam mogao prisustvovati. Bio je to jedan od težih dana u mom životu. Mnogo bi mi bilo lakše da sam ga mogao dostojno i lično ispratiti na ahiret. I na taj način sam morao plaćati cijenu svoga poziva.

Moji u Sandžaku nisu imali posebnih neugodnosti i problema. Njihov najveći problem bila je briga šta će biti sa mnom. Hvala Bogu, završilo se sve najbolje. Kad bih ponovo odlučivao o tome trebam li za bošnjački narod i Bosnu i Hercegovinu učiniti što sam činio u ratu, i sad bih to učinio. Uradio sam onoliko koliko sam mogao. Nastojao sam časno proći taj put borbe za opstanak i ostati bez fleka koje će uticati na moju budućnost. Smatram da sam u tome uspio, a to je bitno.

Kokarda protiv šahovnice

Vratiću se u vrijeme kad sam bio kapetan prve klase i mlad čovjek, u izuzetno organiziranoj vojsci koja se zvala JNA. Kad se već vraćam unazad, tim JNA-ovskim vremenima, jedino mogu biti neiskren i ne priznati, ono što je svako od nas osjećao na sličan način: ja sam zaista bio za Jugoslaviju, za JNA. Nisam mogao pomisliti da se moja tadašnja vojska i moja zemlja raspadaju. Bio sam spreman dati život za ta uvjerenja. Međutim, tako je bilo do marta 1991. godine, mislim da je to bilo 7. na 8. marta 1991. godine, kad sam određen za komandanta jedne oklopno-mehanizirane jedinice i morao se uputiti na izvršenje borbenog zadatka

u okolini Pakraca. Rečeno mi je:

-U Pakracu je napadnut goloruki srpski narod!

***

Ja sam, kao pripadnik JNA, u potpunosti bio spreman braniti "goloruki srpski narod", kao i svaki drugi narod koji bi bio napadnut. Dakle, komandovao sam oklopno-mehaniziranom jedinicom privremenog sastava, formiranom isključivo za tu priliku.

Kad sam iz Bjelovara sa jedinicom stigao u Pakrac, analizirajući naredbu komandanta brigade izdatu prije pokreta na izvršenje zadatka, u prisustvu tadašnjeg komandanta korpusa generala Jevrema Cokića, djelovala mi je nestvarno. Naime, bili smo u stanju pune borbene gotovosti. Kad jedinica jačine oklopno-mehaniziranog bataljona prolazi kroz Bjelovar, nastupa ulicama, a sve je spremno za paljbu, sve nabijeno i popunjeno, tu nema mjesta šali! Ali, bio sam spreman izvršiti zadatak upravo onako kako sam ga dobio od komandanta brigade Rajka Kovačevića (on je kasnije poginuo u toj brigadi). Između ostalog, zadatak mi je bio i otvoriti vatru, na sve, što bi išlo protiv nas u maršu. I danas se radujem što nije došlo do takve situacije.

Kad sam došao u Pakrac, prvo sam vidio da tu nije goloruki srpski narod. Tada sam prvi put vidio šahovnicu i četničku kokardu. Htjeli mi to ili ne htjeli priznati, bez obzira što ja i danas nosim šahovnicu koja je u sklopu grba federalne vojske, tada, kad sam vidio šahovnicu, ona je bila simbol ustaštva (tako sam bar do tada učio), a kokarda – simbol četništva. To mi je bilo potpuno isto.

Postavljeni smo između njih kao neka tampon-zona. Međutim, iz dana u dan, i tako petnaest dana, gledao sam kako se crvena petokraka vojske JNA i kokarda međusobno približavaju u borbi protiv šahovnice.

Na jednom sastanku sam diskutirao kao komandant jedinice i uvidio da takav moj pristup nije prihvaćen, mada je, moram naglasiti, većina oficira JNA ipak bila za ono kako sam ja govorio i razmišljao; bez obzira na nacionalnost, i Srbi, i Bošnjaci, i Hrvati, i Slovenci i Makedonci. Ali, u svakom slučaju, vidio sam – dok sam bio u Pakracu – da se ta tampon-zona pretvorila u to da JNA i srpska "teritorijalna odbrana", odnosno milicija SAO Krajine, već zajednički biju po Zboru narodne garde. Nisam to prihvatao i ubrzo su me zamijenili. O tome zna narod toga kraja, i ljudi u Bjelovaru.

Vraćen sam u Bjelovar, a umjesto mene je ostao Mustafa Abaza iz Bijelog Polja kod Mostara. Više ga nikad nisam vidio. Znam tek toliko da je živ, jer sam čuo da je za vrijeme rata bio u Njemačkoj. Ne znam gdje je sada.

U Bjelovaru sam ostao još neko vrijeme i iščekivao rasplet. Međutim, 13.

septembra 1991. godine donio sam odluku da napustim JNA, jer mi je bilo jasno da ta vojska gubi karakter narodne vojske i da ostvaruje ciljeve jedne politike na štetu drugih naroda kako u Hrvatskoj i Sloveniji, tako i u Bosni i Hercegovini, prema mom, bošnjačkom narodu.

Odlazak u Krajinu

Uvidjevši da suštinski drugačije mislim od moje pretpostavljene komande, da nam ciljevi nisu isti, da se JNA pretvara u srpsku vojsku, zaključio sam da što prije napustim Bjelovar. Iz JNA sam izišao čista obraza.

Nešto prije, dogovorio sam se sa jednim kolegom Hrvatom (vidio sam, otprilike da već radi za Zbor narodne garde i njihov SIS) da odem u MUP i izvadim ličnu kartu, jer sam imao samo dokumente JNA. Našli smo se u restoranu "Adrija", u koji sam, inače, dok sam bio u Bjelovaru, redovno izlazio.

Tokom razgovora tražio je od mene da se priključim Zboru narodne garde. Rekao mi je da oni cijene moje kvalitete i da me očekuju u njihovim redovima. Odgovorio sam mu da ću razmisliti o tome, ali da ću morati prije otići u Bosnu i Hercegovinu da obiđem porodicu koja se već tada nalazila u Bosanskoj Krupi i da ću onda donijeti konačnu odluku. Takvo razmišljanje nije mu se svidjelo.

Dok smo razgovarali, uvidio sam promjene u tonu i načinu razgovora s njim. Zaključio sam da što prije trebam napustiti Bjelovar, kako ne bih poslije svega bio mobiliziran u Zbor narodne garde ili bio pozivan na nepotrebna saslušanja. Zato nisam otišao u MUP, iako smo se dogovorili da ćemo sutradan ići zajedno. Trebalo je što prije otići iz tog grada u kome sam radio i živio sa svojom porodicom punih 11 godina. Odmah!

Ocijenio sam da na raspolaganju imam još toliko vremena da spakujem najnužnije stvari, zaključam stan i krenem. Supruga je nešto bila odnijela, a ja sam pokupio dokumente i neke sitnice: uglavnom, ono čega sam se mogao sjetiti. Izlazeći iz stana – težak je to osjećaj, koji će kasnije doživjeti na stotine hiljada Bošnjaka – pogledao sam ono što ostaje u njemu: dječije stvari i sve što sam godinama sticao, za što smo intimno vezani moja obitelj i ja. Osjetio sam tugu i gorčinu. Pomislio sam: Bože, hoću li ikad više doći u taj stan i šta će sa njim biti? Nikad više nisam došao.

Otišao sam na autobusku stanicu i krenuo ka Bihaću. Znao sam da me čekaju brojne rampe, hrvatske i srpske, i da će biti vrlo teško. Bio je 13. septembar 1991. godine.

***

Kapetan I klase
Dreković Ramiz
11.09.1991.god.

Zahtev za prestanak
aktivne vojne službe
- d o s t a v l j a -

Komandi 265.mbr

Molim da mi se reši pitanje prestanka aktivne vojne službe u duhu Zakona o službi u OS i pristiglih telegrama o prestanku aktivne vojne službe. Obaveze prema službi sam u potpunosti ispunio.
Želim da se od aktivne vojne službe razrješim 13.09 1991 g kada sam po molbi napustio matičnu jedinicu.

VOJNA POŠTA
Br. 4440
Pov. Br. 1120-1
11.09. 1991. god.
BJELOVAR

podnosilac zahteva
Kapetan I klase
Dreković Ramiz

Molimo vas da rješenje o prestanku aktivne vojne službe i naredbu o prestanku aktivne vojne službe dostavite na adresu:

Dreković Ramiz
VI Krajiške brigade 22
77 240 Bosanska Krupa

Dreković Ramiz

26-11-1991
SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU
PERSONALNA UPRAVA
Pov Br. 02/1083-1
19__ god.

Kad sam došao do Zagreba, saznao sam da su u Borovom Selu negdje oko 16:30 sati izginuli hrvatski vojnici. Policija je na kolodvoru kontrolirala ljude.

Ja, napustio vojsku, nemam lične karte, imam samo vojnu legitimaciju. Razmišljam: ako me legitimiraju – ne znam šta ću im reći gdje sam pošao, šta tu radim i slično? Kupio sam dnevne novine i pretvarao se da čitam; kao, maskiram se iza novina. Srećom, nisu me legitimirali. I, nekako sam se ubacio u autobus za Bihać. Prošao sam i punkt srpske policije SAO Krajina. Bio sam pozadi, a oni su nekim čudom kontrolirali samo jednu stranu autobusa. Drugu, gdje sam ja bio, nisu ni pogledali.

A znam da bi bilo:

-Gde ćeš ti? Ti si naš, iz JNA! Hajde s nama!

Prošao sam i punkt poslije Karlovca. Kad sam došao u Bihać, svanulo mi je.

***

Da nevolja bude veća, u istoj jedinici u Bjelovaru u kojoj sam i ja bio, ostao mi je, kao običan, redovan vojnik, sestrin sin. Tek je bio došao; junska klasa. Razmišljao sam da ga povedem sa sobom. Teško da bismo zajednički bez neophodnih dokumenata uspjeli proći brojne punktove JNA i srpskih paravojnih formacija.

Rekao sam mu:

-Može biti i góre nego što jest, ali ti ostani tu. Ipak imam dovoljno prijatelja među starješinama koji će voditi računa o tebi.

Tako je i bilo. Kad sam došao u Bosansku Krupu, telefonom sam zamolio kolegu Josipa Tomšića, komandanta bataljona u kome je bio moj sestrić, i rekao mu:

-Molim te, taj i taj je tu, vidi šta možeš učiniti.

Tomšić je pobjegao iz JNA tri dana prije nego što je napadnuta kasarna u Bjelovaru, 29. septembra, kad je poginuo komandant brigade, Kovačević. Tada je zarobljen sin moje sestre. Tomšić mi je javio da se među zarobljenim vojnicima i starješinama nalazi i moj sestrić, ali da će poduzeti sve da obezbijedi njegovu sigurnost. Lakše mi je bilo. Kasnije je pušten sa ostalim vojnicima i vratio se u svoje rodno mjesto.

***

Iz Bihaća sam se prebacio u Bosansku Krupu, u kojoj su nastali problemi. Podstanarski život bez redovne plaće. Supruga u početku nije radila. Djeca kao djeca – trebalo im je svašta. Haos i u glavi i u kućnom budžetu. Zanemariva ušteđevina se počela topiti.

Preko nekih veza, zaposlio sam se u CSB, na poslovima inspektora za odbrambene pripreme, ali je i tu bila vrlo teška atmosfera s kakvom sam se ponovo sreo nakon Bjelovara. Za Hrvate, zaposlene u MUP bio sam heroj jer sam JNA napustio kada su počele borbe u Hrvatskoj, za pripadnike MUP-a srpske nacionalnosti bio sam izdajnik i osoba koju osuđuju zato što sam to učinio, a za Muslimane (Bošnjake) osoba od nepovjerenja - JNA-ovac, KOS-ovac, komunjara i pored činjenice da sam među prvim starješinama napustio JNA.

KNJIGA PRVA

PRIPREME I POČETAK AGRESIJE NA BiH

Opća vojno-politička situacija u SFRJ i uloga JNA

Započeti svoje kazivanje o minulim, burnim događajima tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu sa istoka i zapada, iznositi sjećanja i dokumente o mom sudjelovanju i viđenju odbrambeno-oslobodilačkog rata od 1992. do 1995. godine, potom nastavku te borbe za zelenim pregovaračkim stolom u Beču, Aneksu 1B Dejtonskog mirovnog sporazuma; članu IV subregionalne kontrole naoružanja i članu II izgradnje mjera povjerenja u BiH u ulozi vojnog eksperta, nemoguće je bez kraćeg osvrta na opću vojno-političku situaciju u SFRJ i ulogu JNA, za koju većina ratnih i poratnih analitičara u zemlji i inozemstvu tvrdi da je imala ključnu ulogu u raspadu bivše Jugoslavije i krvavim ratovima na njenom tlu. Pomno sam pratio, naravno koliko sam bio u mogućnosti, šta se događa u zemlji i svijetu tokom ratne kataklizme. Čitao sam sve što mi je došlo na dohvat ruke i na taj način formirao svoje mišljenje o genezi bosanske drame i raspadu Jugoslavije, tim prije što sam na početku tog procesa, kao aktivno vojno lice, bio na neki način zatečen i smatrao da se neke stvari "nikada ne mogu desiti".

Naime, poznato je, da je JNA nastala i izrasla u NOB. U Drugom svjetskom ratu, kad je stvorena, ali i u miru, sve do svoje smrti, armijom bivše Jugoslavije komandovao je njen vrhovni komandant, maršal Josip Broz Tito[1]. Gotovo 45 godina ona je ispunjavala obaveze odbrane zemlje u tzv. sivoj zoni, između dva međusobno suprotstavljena svjetska bloka[2]. Upravo taj nezavidan geostrateški i geopolitički položaj SFRJ armijskim stratezima nametnuo je izradu i višedecenijsku razradu planova odbrane zemlje od moguće agresije sa Istoka (Varšavski ugovor) i sa Zapada (NATO), odakle joj je, objektivno, i prijetila najveća opasnot zbog Titove nesvrstane politike[3], politike miroljubive koegzistencije i vlastitog puta u socijalizam,

1. Josip Broz Tito, Hrvat, rođen 7. maja 1892. godine u Kumrovcu. Od 1937. godine generalni sekretar KPJ, od 1941. do 1945. godine vođa NOP-a Jugoslavije u II svjetskom ratu. Do smrti 4. maja 1980. godine bio predsjednik CK SKJ i SFRJ. Po nekim historičarima smatra se za jednog od najvećih lidera i vojskovođa XX stoljeća.
2. Varšavski i Sjeverno-atlanski pakt.
3. J.B. Tito je bio jedan od osnivača Pokreta nesvrstanih.

bitno različitog od Staljinovog, Mao Ce Tungovog, Kastrovog i drugih lidera komunističke epohe. Takvi napadi i mogućnost da dva navjeća vojnopolitička bloka suvremenog svijeta njenu teritoriju uključe u svoje strategijsko-operative planove, bile su realnost u vrijeme višedecenijske hladnoratovske krize u Evropi. U više navrata, poslije Rezolucije IB-a[4], zatim 1956. i 1968. godine (krize u Mađarskoj i Čehoslovačkoj) trupe Varšavskog ugovora su bile u neposrednoj blizini jugoslavenske granice, otvoreno prijetile njenoj sigurnosti, dok su snage NATO-saveza bile aktivne na jugoslavenskim granicama tokom krize oko Trsta (1953. godine) i Kipra (1974. godine). Stoga je JNA decenijama imala poseban, privilegiran status u zemlji, njen komandni kadar poseban ugled i položaj u jugoslavenskom društvu, a dodatno ga je učvršćivala razvojem unutrašnjih kriza, događaji na Brionskom plenumu[5] (obračun sa Rankovićem), ubacivanje ustaških terorista na Raduši kraj Bugojna[6], liberalizam u Srbiji[7], Hrvatsko proljeće[8], previranja na Kosovu[9], itd.

Nažalost, poslije Titove smrti, bez harizmatičnog vođe i komandanta kakav je on bio, JNA je dobila "snagu samostalnog političkog činioca". Postala je faktor koji je razorio vlastitu državu. Paradoksalno je da je armija, koja je duže od četiri decenije pripremana i doktrinarno uobličena za odbranu od agresije izvana, uništila državu iznutra. Svi koji su razmatrali ulogu JNA u razbijanju Jugoslavije, analiziraju dilemu kako se ona od faktora očuvanja i stabilnosti Jugoslavije, "identifikacijom sa srpskom tekućom politikom", pretvorila u rušitelja vlastite zemlje i generatora najvećih zločina u novijoj povijesti Evrope, gdje je samo u Bosni i Hercegovini, prema nekim procjenama, ubijeno oko 300 hiljada ljudi.

Dilema je i je li odmah poslije Titove smrti započeo taj zavjerenički posao ili tek nakon Osme sjednice CK SK Srbije[10], kad je Slobodan Milošević, svrgavanjem svojih najbližih saradnika i pretpostavljenih (Dragiša Pavlović, Ivan Stambolić...), postao najmoćniji čovjek na političkoj sceni Srbije (i

4. Svojim odlučnim "Ne" Tito se suprotstavio Staljinovoj hegemoniji i nakon rezolucije Informbiroa juna 1948. godine kojom je od strane zemalja Istočnog bloka napadnuto rukovodstvo Jugoslavije za izdaju komunizma, poveo Jugoslaviju u izgradnju socijalizma bez Staljinovog diktata. SAD i Zapadna Evropa podržale su ovaj Titov kurs.

5. Aleksandar Ranković je bio jedan od najbližih Titovih saradnika i ministar unutrašnjih poslova Jugoslavije. Smijenjen je zbog afere prisluškivanja J. B. Tita na Brionskom plenumu 1966. godine.

6. Godine 1972. u okolici Bugojna likvidirana je ubačena ustaška grupa, a samo jedan preživjeli osuđen je na dvadesetogodišnju robiju.

7. Pojava liberalizma u Srbiji, zapravo je bio pokušaj demokratizacije u ovoj bivšoj jugoslovenskoj republici. Vođe i akteri su smijenjeni i eliminirani iz političkog života SFRJ.

8. Buđenje hrvatskog nacionalizma.

9. Kosovo je više decenija bilo poprište nestabilnosti SFRJ.

10. Slobodan Milošević je izabran za predsjednika CK SK SR Srbije i za kratko vrijeme stavio pod kontrolu politički vrh Srbije.

Jugoslavije) i postavio sebi strateški važan zadatak za očuvanje vlasti i hegemonije Srbije – zagospodariti Armijom SFRJ.

Onoga momenta kad je JNA počela braniti Jugoslaviju od svih njenih naroda osim većinskog – srpskog, bilo je jasno da je poražena iznutra. Međutim, postoje naznake da je "vožd"[11] imao ranije trasiran put, posebno poslije Memoranduma SANU-a[12] i da je njegov izbor i obračun sa političkim protivnicima bio samo dio ranije koncipiranih strateških planova i namjera.

Takvi velikosrpski planovi nisu novost. Oni su na ovim prostorima, a kasnije i na jugoslavenskoj političkoj sceni, posebno u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, bili prisutni praktično posljednja dva stoljeća proteklog milenija. Konkretnije, od "Načertanija" 1844. godine, Hercegovačkog ustanka 1875.-1878. godine[13], preko Sarajevskog atentata i Prvog svjetskog rata, Šestojanuarske diktature[14], Sporazuma Cvetković – Maček[15], Drugog svjetskog rata, i na koncu, posljednjih ratnih događanja početkom devedesetih godina.

Kako i zašto je došlo do ponovnog oživljavanja takvih hegemonističkih ideja nakon Titove smrti?

SFRJ je decenijama patila od kontroverzi svog federalnog ustrojstva i neriješenog nacionalnog pitanja, da li da bude unitarna ili decentralizirana zemlja, jednopartijska ili demokratska, sa reformiranom privredom, ekonomijom, obrazovanjem... U tom cilju, jedno od pozitivnih rješenja je bio i Ustav iz 1974. godine po kome su republike i autonomne pokrajine dobile znatnu samostalnost. Bio je to hrabar pokušaj Tita i njegovih najbližih saradnika, da se otvori put liberalizaciji i demokratizaciji unitarne jugoslavenske zajednice.

Armijski vrh nije bio indiferentan prema ovim promjenama jer su republike i autonomne pokrajine dobile svoje teritorijalne odbrane i određene ingerencije u komandovanju ovim snagama. JNA je koristila priliku da, u početku prikrivajući, kasnije otvoreno, kritikuje ova rješenja, obrazlažući to činjenicom da se komponente teritorijalne odbrane mogu pretvoriti u snage koje će ugroziti jedinstvo države, ali i njen monopolistički karakter. Punu deceniju trajala je ova borba sa navodnim općedržavnim zahtjevima za unutarnjom sigurnošću. Kriza je za posljedicu imala izradu platforme u kojoj su bili naglašeni značaj i uloga Armije s ciljem sticanja njezine nezavisne statusne pozicije u odnosu na sve druge društvene segmente tadašnje

11. Nadimak za Slobodana Miloševića po uzoru na titulu vožda Karađorđevića. Vožd u staroj Srbiji - vođa.
12. Politička platforma za stvaranje velike Srbije u okvirima bivše Jugoslavije s tezom: "Svi Srbi u jednoj zemlji".
13. Ustanak hercegovačkih Srba s ciljem pripajanja Hercegovine Srbiji.
14. Kralj Aleksandar ukinuo Ustav Kraljevine Jugoslavije, i proglasio diktaturu.
15. Ovim sporazumom Kraljevina Jugoslavija podijeljena je na banovine, a BiH teritorijalno razbijena.

jugoslavenske zajednice naroda i republika. Otpor prema Ustavu iz 1974. godine bio je najizraženiji u Srbiji. Sa unitarističkih pozicija, Srbija je sve otvorenije napadala ustavna rješenja iz 1974. godine fokusirajući svoju borbu kroz tezu o "slaboj Srbiji i jakoj Jugoslaviji". Ustav je prema velikosrpskoj hegemonističkoj floskuli "prouzrokovao krizu na Kosovu i u Vojvodini", a "Srbija je bila u neravnopravnom položaju u odnosu na druge republike i socijalističke autonomne pokrajine". Tvrdnje da "samo oni nemaju svoju državu u SFRJ", da "Srbima prijeti životna opasnost u svim republikama osim Srbije", da je "jugoslavenska federacija stvorena samo na štetu srpskog naroda koji je razjedinjen u više republika" opasno su raspirivale međunacionalnu netrpeljivost, a problem je u to vrijeme kulminirao otvorenim pitanjem: Zašto tvorci Ustava nisu, recimo, Dalmaciji, užoj Hrvatskoj ili Slavoniji dali status autonomnih pokrajina jer, čak, govore različitim jezicima? Svjesno je zanemarivana činjenica da je u strogo centraliziranom državnom aparatu, koji, naravno, obuhvata vojsku i policiju, dominantan srpski faktor i da Jugoslavija upravo najviše odgovara Srbiji, kao najvećoj republici, i srpskom, narodu kao većinskom. Srpski interes, koji je, navodno, bio ugrožen, postao je primaran i često se predstavljao kao opći, koji se mora braniti svim sredstvima, s tim što su kod JNA te floskule nešto izmijenjene: decentralizirana i demokratska Jugoslavija, armija na margini, bez svojih monopolističkih pozicija. Srpski politički vrh na čelu sa Miloševićem i armijski, pronašli su slične ili istovjetne političke interese za ostvarenje "vekovnog sna". Redosljed poteza političko-vojne elite Srbije sa ciljem realizacije projekta "svi Srbi u jednoj državi" odvijao se ovim slijedom: sa vojnim vrhom razrađen je plan o upotrebi oružanih snaga u budućem ratu; fokusirana propagandna mašinerija o navodnom "spasavanju Jugoslavije od secesionista"; nakon toga su uslijedili "mitinzi mira i istine" i "antibirokratske revolucije" u Srbiji i autonomnim pokrajinama, a potom i drugim dijelovima SFRJ. Plaćeni mitingaši putovali su i bunili narod od Đevđelije do Triglava. Motiv je bio – prikazati svjetskoj javnosti i narodima u Jugoslaviji "izdaju jugoslavenstva" od strane nesrpskih naroda, posebno u zapadnim jugoslavenskim republikama. Cilj je bio podjela naroda u zemlji po teritorijalnoj i nacionalnoj pripadnosti, ispitati koliko su prisutna osjećanja i opredjeljenja za temeljne Titove tekovine "bratstva i jedinstva" jugoslavenskih naroda, ko je za Jugoslaviju, ko je za izlazak iz nje. Mediji u Srbiji preko svake mjere podsticali su međunacionalnu mržnju. Paralelno je vršena psihološka agresija na nesrpske narode u SFRJ. Ovakav razvoj događaja bio je uvod i podloga za razbijanje Jugoslavije sa osnovnim ciljem stvaranja velike Srbije. Na tom paklenom putu, na udaru, našla se međunarodno priznata Republika Bosna i Hercegovina sa svojim narodima. Zategnuti međunacionalni i međurepublički odnosi neminovno su vodili oružanom sukobu.

Jačanje srpskog nacionalizma

Približavanje srpskih nacionalista i JNA odvijalo se u više pravaca. Različiti su uzroci dominacije srpskih kadrova u JNA i ne mogu se podvoditi pod termin planske zavjere jer kod pripadnika drugih jugoslovenskih naroda nije bilo izraženih afiniteta u mjeri kao kod srpskog naroda prema policijskom ili vojničkom zanimanju. Zašto? To zahtijeva širu elaboraciju.

Drugi uzrok proizilazi iz nagomilanih problema uzrokovanih krizom na Kosovu.

Posljedice proizašle iz ovakve nacionalističke i ratno-huškačke situacije prerastale su u novi "kvalitet" poistovjećujući nakane i ciljeve koje će kasnije, sinhronizirane, postati markacija u događanja sa krvavim raspletom.

Većina analitičara događaje na Kosovu karakteriše kao inicijalni "okidač nacionalističke eksplozije u Srbiji", koji su Milošević i njegovi istomišljenici iskoristili nacionalistička talasanja za realizaciju projekta "velika Srbija".

JNA je na Kosovu intervenirala četiri puta. Albansko stanovništvo imalo je prilike osjetiti posljedice te intervencije. Koliko su drugi narodi u tadašnjoj Jugoslaviji razumjeli pozadinu interveniranja JNA na Kosovu i sada je vrlo upitno. Smatram da je u to vrijeme malo ko izuzev Albanaca shvatao suštinu kosovske krize i uloge JNA u njoj i uvažavajući tadašnji sistem trebala se iznaći mogućnost za sveobuhvatnu analizu takvog ponašanja JNA i njenog vrha.

Osamdesetih godina, i kasnije, položaj vojnika i starješina albanske nacionalnosti u JNA bio je diskriminirajući i to je bilo evidentno. Kao pripadnik tadašnje JNA jasno sam mogao vidjeti diskriminirajući odnos prema vojnicima albanske nacionalnosti. Skoro da je važilo pravilo da im se sem fizičkih radova, čišćenja kuhinjsko-trpezarijskih blokova ne može ništa drugo povjeriti. Sve vojne aktivnosti bile su podređene gušenju "nastanka i razvoja albanske iredente".

***

Dva mjeseca nakon događaja na Kosovu 1981. godine, kako tvrdi Slobodan Inić, partijski vrh Srbije organizira sastanke sa onima koji su "značajni politički i društveni činioci", i već tada se tvrdi "da u Prištini nikad više stanje neće biti kao prije" i da će "doći do radikalnih izmjena". To je bila najava borbe Srbije protiv ustavnih rješenja iz 1974. godine. Dio armijskog vrha i rukovodećeg kadra JNA iz Srbije koriste svaku priliku da pored regularne policije iz cijele SFRJ, iz kasarni izvedu vojsku i tenkove na ulice gradova i u sela Kosova i Metohije, te borbenim avionima i helikopterima izvrše psihološki pritisak na Albance. Nije slučajno da su nakon jednog od sastanaka državnog i partijskog establišmenta, kadrovi iz najviših komandnih struktura JNA, prije svih generali, postali vodeći političari u Srbiji (Nikola Ljubičić, Petar Gračanin...).

Velike političke akcije u Srbiji se u ostalim republikama, nažalost, u prvi mah nisu uočavale na ispravan način i nisu poduzimane adekvatne mjere, jer su pos-

tojale raznorodne snage koje su u političkom nadmetanju nudile vlastiti izbor i rješenja izlaska iz krize. Štaviše može se zaključiti da su druge republike u okviru SFRJ bile dosta pasivne u pogledu odnosa srbijanskog rukovodstva i vrha JNA prema Kosovu i albanskom stanovništvu. Kriza na Kosovu je na svojevrstan način bila prepuštena srbijanskom rukovodstvu i JNA. Što ni u kom slučaju nije bilo dobro. Ovaj obračun, povremeno žestok i beskompromisan, nosio je u sebi određene elemente koji će tek kasnije pokazati svu svoju destruktivnost. Djelomično, obračun sa nacionalizmom vode one političke strukture koje i same, na sasvim određeni način, pripadaju tom svjetonazoru. Drugi, opet, idu linijom manjeg otpora i logikom "ako se ne može pobijediti nacionalizam, onda mu se treba približiti" i na taj način, ipak, zadržati određene pozicije ili uticaj. Ovo nije bilo karakteristično samo za Srbiju. Posljedice koje su time izazvane bile su možda i najteže za narode i narodnosti Jugoslavije.

Srbija dobija u ratu, gubi u miru

Na taj način se prirodnim tokom sliva više manjih rukavaca u jednu jaku rijeku, odnosno političku struju, koja, i pored gromoglasnog napada na nacionalizam, boluje od iste zaraze, u kojoj ni jedan put za izlazak iz krize ne prihvata rješenja i stanje stvoreno Ustavom iz 1974. godine. Na ovo nije bila imuna ni JNA. Temelji za planove o "zaštiti jednog naroda" i povezivanja sa nacionalističkom ideologijom nisu udareni tri-četiri godine prije rata na tlu bivše Jugoslavije, već znatno ranije, u vrijeme tzv. nacionalističkog preporoda, koji se kasnije nazivao i "srpskom kulturnom revolucijom". U njoj je precizno naznačeno kako kroz historiju "Srbija dobija u ratu i gubi u miru". Akcenat je, kao što se vidi, na ratu.

U ovom je neophodno uočiti nijanse, bitne za razumijevanje kasnijih događaja.

Većina ovih procesa tekla je istovremeno u politici Srbije i JNA čiji vrh nastoji izmijeniti stanje političkih odnosa u zemlji, gdje je procentualno bilo najviše Srba. Vojska, a prije svega komandni kadar, nije u vakuumu i na nju utiče sve ono što se događa u Srbiji. S druge strane, zbivanja u Srbiji i pored žilave borbe protiv nacionalizma, pokazuju da se ide logikom izbijanja klina klinom. "Jedan nacionalizam rađa drugi, Milošević proizvodi Tuđmana, Tuđman podhranjuje i učvršćuje Miloševića"...

Kompleksnost ovakvih političkih odnosa ukazuje na sve agresivnije uobličavanje nacionalističkih ciljeva. Precizna i do kraja, razrađena su imperijalno - hegemonistička nastojanja da se srpska kriza iskoristi kao reinkarnacija srpskog nacionalnog pitanja i učvrste temelji za konstituisanje državotvornog koncepta "velike Srbije" i uništenja Jugoslavije.

"Svjesna elita" - privlači "nesvjesne mase"

Šta se posljednje decenije postojanja SFRJ događalo sa JNA? Kadrovskom kombinatorikom, čiji su pravi motivi prikrivani od javnosti, dolazi do suštinskih kadrovskih promjena, što u praksi samo po sebi dovodi do stvaranja tajne zavjereničke grupe u vrhu Armije. O njenom radu i postojanju ne znaju čak ni najpovjerljiviji i najistaknutiji vojni rukovodioci. Taj zavjerenički krug planski osmišljenim i perfidnim metodama vodi računa da se na važna mjesta, komandne pozicije ili unutar službi kojima je tajnost karakteristika, postavljaju ljudi od njihovog povjerenja. Naveliko se u vojnim i političkim forumima, raspravlja o doktrini i strategiji oružane borbe čija je suština odbrana zemlje od napada izvana, a istovremeno na vojnim institutima i u istraživačkim centrima proučavaju se iskustva lokalnih ratova. U jednoj takvoj studiji ("Lokalni ratovi, iskustva i pouke"), grupa autora iz Beograda ističe da su "lokalni ratovi realnost savremene epohe i vremena u kome živimo". U drugoj studiji, "Ograničeni ratovi", objavljenoj 1987. godine, obrađuje se i područje Balkana, ali i Jugoslavija, gdje se decidno tvrdi da "ni ona nije imuna od ovakvih ratova", što je indikativno i nagovještava buduće događaje. U njoj se nudi i eventualni model, "separatizam zapadnih republika" (!?) te njihova povezanost sa opasnim "nacionalističkim i kontrarevolucionarnim krugovima". Pri tome se izričito naglašava da bi, u slučaju "kontraudara iznutra", uslijedila "intevrencija spolja, kao podrška tim snagama". Samo koju godinu kasnije, sve se potvrdilo, ali nije bilo intervencije spolja, što je vrlo zanimljivo i ukazuje da je Srbija, preko svog lobija u inozemstvu osigurala podršku ključnih zemalja zapadne Evrope i Rusije za već pripremljeni scenario "rušenja komunizma" i stvaranja "velike Srbije".

Posebno se proučavaju svi aspekti specijalnog rata, i to sa ofanzivnih osnova, uprkos činjenici da se Jugoslavija uvijek spremala za odbranu od agresije izvana. Ofanzivni specijalni rat koji vodi Vojna obavještajna služba, započeo je prije Osme sjednice i klasičnog rata na tlu Jugoslavije, što jasno govori da su pripreme za stvaranje "velike Srbije" započele znatno ranije. Sve ove aktivnosti bile su teško dokučive običnom čovjeku, pa i mnogim funkcionerima u institucijama vlasti i partije. Mnogi su i podržavali vanjske manifestacije takvog djelovanja, jer su u javnosti plasirane teze o ugroženosti bratstva i jedinstva naroda i narodnosti, odnosno, ugroženosti Jugoslavije.

Vojna služba sigurnosti dobiva poseban status i primat u JNA, ali i jugoslovenskom društvu, gdje potpuno koalira ili tajno preuzima i ingerencije savezne Službe državne bezbjednosti. Akcentira se "unutrašnji neprijatelj širom Jugoslavije", izuzimajući užu Srbiju, a zapostavlja inozemni faktor. Znači, zavjerenička grupa u vojnom vrhu znala je da nema rata bez temeljitih priprema.

Norman Cigar, u svojoj studiji "Politika etničkog čišćenja", takve pripreme – kojima rukovodi KOS – naziva "propagandnim ratom" koji zahtijeva veliki i dugotrajan posao, ima za cilj da "svjesne elite" privuku "nesvjesne mase" za ostvarivanje svojih ciljeva.

"Posebno je tu važno naglasiti", tvrdi Cigar, "da se takve pripreme skrivaju iza opravdanja kako je genocid, zapravo, neplaniran, da je rezultat stoljetnih mržnji i da je tek puki, nenamjeran, nusprodukt rata, koji se obično karakterizira kao vjerski ili građanski rat". I danas u Bosni i Hercegovini postoje snage koje ne žele priznati da je na BiH i njene narode izvršena brutalna agresija, već to poistovjećuju i nazivaju vjerskim i unutrašnjim sukobom, odnosno građanskim ratom. Posljedice postojanja i djelovanja tih snaga, danas osam godina nakon završetka rata, osim na BiH kao suverenu zemlju, prije svega se negativno odražavaju na bošnjački narod, ali i na ostala dva. Još uvijek nema sigurnog povratka na svoje, prisutna je diskriminacija, ugrožena su ljudska prava, a prisutne su još mnoge negativne posljedice takvog stanja.

Pokrenuvši specijalni rat, KOS, snažno podržan od srpskih medija, imao je istovjetne ciljeve sa velikosrpskim u budućim ratovima.

Formulirati ratne ciljeve Srbije u minulim ratovima na tlu bivše Jugoslavije od 1991. do 1995. godine, moguće je i kroz sveobuhvatnu analizu srpskog, u podsvijest potisnutog i frustriranog nacionalnog osjećaja ponovnog pronalaženja nacionalnog identiteta u silnom i dramatičnom zamahu, uz to apsolutno krutom, netolerantnom i agresivnom. Iako nikad nije govoreno o ratnim ciljevima, oni se mogu rekonstruirati posrednim elementima korištenim u specijalnom ratu koji je, pred raspad SFRJ, KOS vodio na tlu, bivše nam, zajedničke zemlje.

Već sam spominjao parole koje su poslužile za razradu ratnih ciljeva ("Srbi dobitnici u ratu, gubitnici u miru" i "Svi Srbi u jednoj državi"), ali moram ukazati i na paradoksalnu činjenicu da se zbog toga ruši država u kojoj svi Srbi žive i na velikosrpsku želju da se pravi nova država u kojoj osim Srba neće biti drugih ili će biti obespravljena manjina. Ovo je značilo potpunu reviziju lahko zapaljivog Balkana, mijenjanje granica, premještanje i uništenje cijelih naroda (pred očima cijelog svijeta). Prisjetimo se kolona prognanih i beskućnika u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, na Kosovu... U ovome se kombinuju historijski i etnički principi, ali sa takvom nedosljednošću i u koliziji sa stvarnim stanjem da je to postala jedna od najvažnijih osobina specijalnog rata i glavni uzročnik velike tragedije na južnoslovenskim prostorima. Navest ću nekoliko primjera ortodoksnih laži i konstrukcija kojima se manipuliralo. U tim lažima korištene su teze da je "druga Jugoslavija u znaku Titove (Hrvat) strahovlade i zatiranja srpskog identiteta", da je formiranjem SFRJ "isparcelizirana jedinstvena srpska teritorija (Vojvodina, Sandžak, Kosovo i Metohija)", "izmišljene su nove nacije poput Makedonaca, Crnogoraca i Muslimana", da su "sve partizanske ofanzive

isprovocirane na teritoriji Srbije ili tamo gdje su Srbi dominantni", itd. Analiza ovih tvrdnji precizno otkriva maksimalističke srpske zahtjeve i ciljeve, odnosno detalje ratnog plana. Prvo, opravdanje za rušenje SFRJ, jer ona "nije plod komunističke ili neke druge, već diktature i strahovlade jednog Hrvata" (Tita). "On je na uštrb srpskih interesa omogućio Hrvatima da imaju svoju državu, izmišljaju se nove nacije kojima se daju srpske zemlje, dok je Srbija izdjeljena na autonomne pokrajine". Uz sve ovo, stalno se provlači teza o "genocidu nad Srbima" i "provociranju ofanziva gdje su Srbi većina", da su "Pavelić i Hrvati doveli Nijemce da za njihove nacionalne interese vrše genocid nad Srbima". U propagandističke svrhe otkopavaju se jame, nosaju mošti cara Lazara i slično.

Drugo, širenje antibošnjačkog, antihrvatskog, ali i antiislamskog raspoloženja bilo je u funkciji zaštite favoriziranog položaja Srba u Bosni i Hercegovini. Dominaciju srpskih kadrova u svim značajnijim oblastima života i rada u Bosni i Hercegovini ilustrira i činjenica da su Srbi – kojih je, prema popisu 1991. godine, bilo 32 posto – u tada vladajućoj partiji (SKBiH) participirali sa 46, sudstvu 54, policiji 50 posto, a od svih rukovodećih mjesta u privredi Bosne i Hercegovine držali su fantastičnih 57 posto. Frapira podatak da su, od 34 direktora osnovnih škola u Sarajevu, 28 bili Srbi i Crnogorci, da je sličan odnos bio i u najmuslimanskijem dijelu Bosne i Hercegovine, Cazinskoj krajini. Ili, recimo, na rukovodnim mjestima u kulturi Sarajeva bilo je 20,6 posto Crnogoraca, iako su oni činili svega 0,1 posto stanovnika glavnog grada Bosne i Hercegovine.

Izmjena i primjena ratnog plana S-1, S-2 i S-2a u agresiji na Hrvatsku i BiH

Sve što je slijedilo od 1988. do aprila 1992. godine posljedica je ovih priprema i transformacija, promjene strategijskog težišta odbrane sa sjeveroistoka na zapad, ka trima zapadnim republikama, učvršćivanju pozicija JNA u njima i držanja pod kontrolom nesrba. Tada su nastali i poznati, modifikovani planovi "Sutjeska", S-1, S-2 i S-2a, koji će, kasnije, koincidirati sa planovima agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Planovi S-1 i S-2 nastali su prije 1988. godine i odnosili su se na odbranu SFRJ od agresije sa istoka, od snaga Varšavskog pakta (S-1) i zapada, od NATO-a (S-2), ali su početkom priprema za agresiju na zapadne republike tajno modifikovani i prilagođeni za te zadatke.

Većina domaćih i stranih analitičara smatra da je upravo promjena namjene ovih planova konkretna potvrda izrastanja JNA u srpsku vojnu imperijalnu silu, koja će proizvesti najveće zlo na tlu Evrope poslije Drugog svjetskog rata. Samo je u Srebrenici zvjerski ubijeno i strijeljano oko 10.000 ljudi samo zato

što su bili Bošnjaci, ne ulazeći u druge posljedice takvog transformiranja bivše JNA. Ovo potvrđuje i činjenica da je neposredno pred agresiju na Bosnu i Hercegovinu, u proljeće 1992. godine, u Generalštabu JNA došlo do promjene načina upotrebe ovih planova, ali to nikad nije zvanično objelodanjeno. Modifikovanu verziju naređenja dobili su samo srpski kadrovi i to oni najpovjerljiviji u jedinicama JNA, stacioniranim u Bosni i Hercegovini. Iz zaplijenjene dokumentacije Druge vojne oblasti, koju je potpisao njen komandant, general Milutin Kukanjac (br.19/52-71 od 19. marta 1992. godine) u Sarajevu, jasno su definisani sadržaji izmijenjenih (čitaj novih, op. R.D.) planova: "Ram", "Kameleon", "Tepih" i "BIO-131-S", sa akcentom na generalni plan "RAM".

"RAM"-om je, u prvoj fazi planirano i organizirano ometanje priprema Bošnjaka za odbranu, a potom su sa rukovodstvom SDS usaglašeni metodi i načini djelovanja, određeni prioritetni ciljevi i objekti za plansku intervenciju i njihovo zaposjedanje. Osim najpovjerljivijih iz redova JNA, plan je bio dostupan vojnom i političkom rukovodstvu Srba u BiH.

Planom "Kameleon", isplanirano je izvršenje državnog udara i inauguracija Fikreta Abdića za predsjednika Predsjedništva R BiH, a njegova kvislinška uloga prema procjenama trebala je pozicionirati aktivnosti bošnjačke strane u smjeru kakav su već bili odredili politički i vojni vrh Srbije i Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine. I pored "trojanskog konja" koga su ubacili među Bošnjake, Srbi nisu bili sigurni u konačne efekte ako Bošnjaci budu kontrolirali dio situacije, te su izvršene stručne i organizirane pripreme za progon Bošnjaka i njihovo odvođenje u logore. U tom cilju Kukanjac informira Generalštab u Beogradu da su realizirani svi zadaci i faze operacije "Tepih". Znači, unaprijed se znalo koji prostori, koji gradovi će biti napadnuti, odakle će Bošnjaci biti protjerani, koji će biti obim i način mučenja, ubijanja, zlostavljanja, silovanja i pljačke, jednom rječju, kako će se izvršiti zločin i genocid. Prioritet je bilo Podrinje i eliminiranje Bošnjaka sa teritorija pored Drine kao prirodne granice prema Srbiji.

Planom "BIO-131-S" definiran je specijalni biološki rat protv stanovništva u enklavama, čije bi posljedice bile kobne za stanovništvo. Između ostalog dio plana je bio i sprečavanje dotura soli u opkoljene enklave, jer nedostatak joda izaziva gušavost i druge poremećaje.

U prilog tezi "o modifikaciji i doradi starih planova S-1 i S-2" ide i činjenica nove vojno-teritorijalne promjene jugoslavenskog ratišta. Do tada su, pune 43 godine, još od Drugog svjetskog rata, bile armije, koje su se uglavnom poklapale sa granicama i teritorijama republika. Armije su bile divizijskog sastava, sa sjedištem u glavnim gradovima republika. Novi preustroj je bio drukčiji i mnogi vojni stručnjaci su već tada vidjeli da je to i pored dugotrajnih studija i priprema, prvenstveno politički, a ne vojni akt.

Smanjenjem broja armija, odnosno ukidanjem armija i divizija, te njihovim preimenovanjem u vojne oblasti, u januaru 1988. godine, sa korpusima

brigadnog sastava, sa sedam na četiri (Beogradska, Zagrebačka, Skopska i Splitska), cilj je bio da se vojna moć koncentrira u Beogradu, a oslabe zapadne republike. I danas me obuzme strepnja pri pomisli: šta bi se sve još dogodilo u Republici Bosni i Hercegovini tokom agresije, da se nisu organizirale patriote u okviru Patriotske lige prije agresije na Bosnu i Hercegovinu, da brane sebe, svoj narod, svoju domovinu kao i sve one koji su Bosnu i Hercegovinu smatrali svojom domovinom. Posljedice agresije i ratne katastrofe bile bi još veće, a posebno bi se negativno odrazile upravo na bošnjački narod.

Reinkarnacijom velikosrpske ideje i stvaranja pokreta za realizaciju srpskih hegemonističkih ciljeva nad drugim narodima u SFRJ, političko i vojno rukovodstvo iz Beograda zaključilo je da nije dobro u svakom republičkom centru imati komandu armije, prvenstveno radi mogućeg uticaja republičkih političkih rukovodstava na njih, posebno na komandno-oficirski kadar, što bi moglo dovesti do koncentracije sposobnog oficirskog kadra u matičnim republičkim centrima. Na ovo je uticala i činjenica da su oficiri, prema tada važećim zakonskim propisima, nakon penzionisanja bili u poziciji da su mogli birati mjesto svog budućeg boravišta i nisu bili rijetki slučajevi da su odabirali baš centre i gradove u republikama gdje su bili rođeni i iz kojih su došli u JNA.

Potom je izvršena nova promjena. Formirana je Druga armijska oblast u Sarajevu, čime je teritorija Bosne i Hercegovine podijeljena na Sarajevsku i Titogradsku armijsku oblast (četvrta).

To je bio dio priprema i dugotrajnih studija za rat, za novi preustroj Jugoslavije, za nonsens u kome država ne bi imala armiju, već bi armija imala svoju državu – "veliku Srbiju".

Nakon svih ratova na tlu bivše Jugoslavije, od Slovenije do Kosova i Makedonije, mnogi su se pitali: je li moglo biti drukčije, jesu li ratovi bili potrebni?

Naravno da ratovi nisu bili potrebni, ali snage koje su stajale iza toga su bile moćne, veoma raznorodne i nespremne na promjene. Pogotovo ne na promjene koje bi ugrozile njihov status, privilegije i uticaj. SFRJ je bila spoj različitih interesa koje je trebalo usklađivati brojnim metodama u demokratskom miljeu.

Takav mehanizam usklađivanja na demokratskim principima bio je u suprotnosti sa centralnom i monopolističkom pozicijom partije na vlasti (jedne i jedine, SKJ). Kad je, Ustavom iz 1974. godine, započeo – kako su je mnogi nazivali, "kraj historijske egzistencije Partije" – moralo se otvoreno postaviti i pitanje države. Tu je došlo do razdjelnice. Ili se odlučiti za postojeći sistem federalizma, koji je sam po sebi bio proturječan i generirao niz unutrašnjih kriza, ili za promjene koje bi dovele do državne zajednice novog tipa, poput asimetrične federacije ili konfederacije, što su konkretno

ponudili predsjednici Alija Izetbegović* i Kiro Gligorov. Ovo se svodilo na demokratski, kompromisni dogovor o "minimumu zajedničke države".

U Jugoslaviji, a prije svega u Srbiji, suštinski je dat negativan odgovor na ovu dilemu. Tu su se na istoj liniji našli mnogi, razne tvrdolinijaške struje partijskih birokrata, među njima mnogo pripadnika policije i Službe državne sigurnosti (bezbjednosti), armijski kadrovi, staljinističko-boljševički dogmati, ortodoksna ljevica koja je zagovarala povratak izvornom komunizmu i jugoslavenstvu, kao i "šlag po torti" – nacionalisti koji su dočekali svoju šansu da iziđu iz ilegale nakon dugogodišnje marginalizacije u Titovo vrijeme.

Šta ih je sve skupa povezalo?

Manje-više, osjećanje pripadnost jednoj naciji, kojoj je prema njihovom mišljenju decenijama uskraćivano svako pravo, skrnavljenje najsvjetlije tradicije i, na kraju ono, za radi čega su činili zločine, a to je "velika Srbija". Dakle, ne jugoslavenska država, nego država pod isključivom dominacijom Srba.

* Alija Izetbegović, rođen, 8.8.1925. godine u Bosanskom Šamcu. Sa nepune tri godine s roditeljima prelazi u Sarajevo gdje završava osnovnu školu, Prvu mušku gimnaziju, započinje studij agronomije da bi poslije upisao i završio Pravni fakultet.

Bio je među prvima član Pokreta "Mladi muslimani" za radi čega je 1. marta 1946. godine uhapšen i osuđen na trogodišnju robiju. Po izlasku iz zatvora oženio se i u sretnom braku izrodio troje djece (Lejla, Sabina i Bakir). Od 1950. do 1960. godine radio je kao rukovodilac u građevinskim firmama, a od 1960. do 1982. godine radi kao pravnik u više sarajevskih preduzeća. Autor je knjiga: "Islamska deklaracija", "Islam između istoka i zapada", "Problemi islamskog preporoda", "Moj bijeg u slobodu", "Sjećanja" i više publikacija. U proljeće 1983. godine ponovno je uhapšen i osuđen na 14 godina robije u poznatom Sarajevskom procesu. Izdržao je 6 godina.

Po izlasku iz zatvora Izetbegović je 1990. godine sa grupom istomišljenika formirao Stranku demokratske akcije, koja će na prvim višestranačkim i slobodnim izborima dobiti najviše glasova i odigrati odlučujuću ulogu u predstojećoj borbi za nezavisnost i odbranu Bosne i Hercegovine. Bio je predsjednik stranke, a zatim predsjednik Predsjedništva RBiH. Političkom mudrošću i tolerantnim odnosom nastojao je spriječiti nekontrolirani raspad Jugoslavije i rat koji je pratio taj raspad.

Godine 1992. nastaju nova iskušenja za Izetbegovića uzrokovana agresijom na BiH.

BiH pod rukovodstvom Izetbegovića uspjela je stvoriti snažnu Armiju, čiji je on bio vrhovni komandant i omiljeni saborac, i oduprijeti se agresoru. Dijelovi BiH pod kontrolom AR BiH bili su pošteđeni etničkih sukoba i čišćenja, očuvan je demokratski karakter vlasti, a u upravljanju državom participiraju pripadnici svih naroda. Zanimljivo je, da je i u najtežim ratnim uvjetima bio omugućen rad svim opozicionim političkim partijama kao i državnim i nezavisnim elektronskim i štampanim medijima.

Na drugim višestranačkim izborima 1996. godine, nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma i završetka rata, SDA ponovo pobjeđuje, a Izetbegović je izabran za člana, a potom i za predsjedavajućeg Predsjedništva BiH.

Na Drugom kongresu SDA 1997. godine po drugi put je izabran za predsjednika Stranke.

Godine 2001. iz zdravstvenih razloga povlači se sa mjesta predsjedavajućeg Predsjedništva BiH, a na Trećem kongresu SDA iste godine proglašen je počasnim predsjednikom ove stranke.

Dobitnik je više značajnih međunarodnih i domaćih priznanja i imao je veliki broj prijatelja i na Istoku i na Zapadu. U BiH ga smatraju najznačajnijom ličnošću 20 stoljeća.

Preselio je 19. 10. 2003. godine. Na dženazi kakva nije upamćena u povijesti Sarajeva i BiH, ukopan je po sopstvenoj želji na šehidskom mezarju Kovači uz prisustvo nekoliko stotina hiljada građana iz svih dijelova BiH i dijaspore, uz najviše državne i vojne počasti.

VELIKODRŽAVNI KONCEPTI SRBIJE I HRVATSKE

Dogovor u Karađorđevu

Posljednja dva stoljeća prošlog milenija Bosna i Hercegovina bila je u sferi interesa vladajućih političkih struktura Srbije i Hrvatske. Uz njih, tokom XIX stoljeća pretenzije geografskog širenja na štetu Bosne i Hercegovine imala je i kneževina Crna Gora. Aspiracije Beograda i Cetinja ispoljene su dominantno u vrijeme tzv. ustanka 1875-1878. godine, kad Vasa Pelagić, u svojoj knjizi, 2. jula 1876. godine, bez ikakve zadrške ističe: "Proglašavamo da se domovina naša Bosna prisajužava (pripaja) Kneževini Srbiji, zakonitom i pravnom nasljedniku države starih naših kraljeva i careva..."

Teritorijalne aspiracije prema Bosni i Hercegovini isticane su i kasnije. One su imale svoj kontinuitet u pripremi Sarajevskog atentata, na Vidovdan, 28. juna 1914. godine, kad je, u organizaciji tajnih službi Engleske i Srbije, Gavrilo Princip u Sarajevu ubio austrougarskog prijestolonasljednika Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju, što je bilo neposrednim povodom za Prvi svjetski rat, koji će iznjedriti Kraljevinu SHS sa dominacijom Srbije. U toj kraljevini je Bosna i Hercegovina imala status administrativno-političke cjeline sve do 26. augusta 1939. godine, kad je – sporazumom između Dragiše Cvetkovića i Vlatka Mačeka – isparcelizirana na banovine i podijeljena između Beograda i Zagreba.

Dr. Vlatko Maček, vođa Hrvatske seljačke stranke, tada je ustvrdio: "Muslimani u Bosni i Hercegovini ne postoje. Bosna i Hercegovina ima samo kulturno-historijsku, ali ne i državnu vlastitost, pa je treba podijeliti između Hrvatske i Srbije. Mi (Hrvati) tražimo BiH za Hrvatsku na temelju hrvatske većine, katolici i muslimani. Ako se to ne bi moglo postići, mogli bismo putem kompromisa pristati na to da Bosna i Hercegovina ostane i dobije autonomiju."

Iste aspiracije su bile prisutne tokom Drugog svjetskog rata kroz pogrome, pokolje i progone bosanskog stanovništva, prije svega Muslimana, što su činili tzv. kraljeva vojska (četnici Draže Mihajlovića) i NDH (ustaše Ante Pavelića). U tim namjerama ih je spriječio antifašistički narodnooslo-

bodilački pokret predvođen Titom i KPJ. Pred Drugo zasjedanje AVNOJ-a u Jajcu, kad su Bosni i Hercegovini osporavali status republike, farsu je Tito presjekao riječima: "Bosni i Hercegovini se ne poklanja ništa, jer su se za to izborili njeni najbolji sinovi tokom NOB-a".

U cjelini gledano, teritorijalne aspiracije prema Bosni i Hercegovini, posebno Srbije, traju više od dva stoljeća. Kad to nije mogla ostvariti oružanom silom, najčešće nailazeći na otpor domaćeg stanovništva koje je često imalo podršku i velikih sila, činila je to huškajući pravoslavno stanovništvo u Bosni i Hercegovini na dizanje buna, vršenje atentata, traženje raznih povlastica i psihološko-propagandnim pritiscima.

Koncem osamdesetih, san o "velikoj Srbiji" na račun Bosne i Hercegovine, uz pomoć JNA, učinio se ostvarivim i realnim. Tokom trajanja SFRJ, izgrađene su jake oružane snage, u kojima je komponenta JNA imala dominantnu ulogu, sa većinskim srpskim sastavom. Srpska nacionalna elita sa Miloševićem na čelu pridobila je JNA za ostvarenje toga cilja. "Vožd" je ignorirao činjenicu da je državnost Bosne i Hercegovine potvrđena na zasjedanju ZAVNOBIH u Mrkonjić-Gradu, 25. novembra 1943. godine, a potom i na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, kao "republika ravnopravnih naroda Muslimana, Srba i Hrvata" te, kao takva, ravnopravno sa ostalim republikama, ušla je u sastav Demokratske Federativne Jugoslavije. Promjenama ustava, mijenjani su i nazivi zajedničke države (FNRJ i SFRJ) koja je 1946. godine postala međunarodno priznat subjekt i potpisnik povelje UN. Ustavom SFRJ iz 1974. godine, Muslimani (Bošnjaci) dobijaju status nacije i stiču punu nacionalnu ravnopravnost sa ostalim jugoslavenskim narodima i narodnostima, a Republika Bosna i Hercegovina pravo da organizira svoju oružanu silu - Teritorijalnu odbranu, kao dio jedinstvenih oružanih snaga. Upravo to je najviše iritiralo srpske, a potom i hrvatske nacionaliste. Takva Bosna i Hercegovina je bila smetnja ostvarenju njihovih hegemonističkih ciljeva na račun Bosne i Bošnjaka, da Srbija pređe Drinu, vjekovnu prirodnu granicu naše države, gdje je dominantno bošnjačko stanovništvo (uz istočnu Hercegovinu, banjalučku regiju i Semberiju), a da Hrvatska popuni tzv. "hrvatsku kiflu-perec", i od Bosne i Hercegovine otcijepi zapadnu Hercegovinu, "islamsku Hrvatsku (sadašnji Unsko-sanski kanton)" i srednju Bosnu, praktično da obnove granice iz vremena sporazuma Cvetković – Maček. Tim sporazumom je posebno bio opsjednut hrvatski predsjednik Franjo Tuđman, koji je maštao o Hrvatskoj do Ivan-sedla i Zemuna, a istomišljenika je lahko našao u Beogradu, na Dedinju. Već, 14. januara 1991. godine, razgovarajući o Bosni i Hercegovini sa američkim diplomatom Vorenom Zimermanom, Tuđman je, izjavio: "Muslimani žele uspostaviti islamsku fundamentalističku državu. To planiraju uraditi dovođenjem 500.000 Turaka u Bosnu. Utjecaj islamske Bosne širit će se preko Sandžaka

i Kosova do Turske i Libije... Mi (Tuđman, Milošević, rukovodstvo JNA, bosanski Srbi i Hrvati) smo se složili da je jedino rješenje podjela Bosne između Srbije i Hrvatske. Neka Slobo uzme veći dio, on ga ionako kontrolira. Nama je dovoljno manje od 50 procenata. Spremni smo da Muslimanima ostavimo malu oblast oko Sarajeva. Možda im se to neće dopasti, ali stabilan Balkan je moguć samo ako se promijene granice Bosne, bez obzira šta o tome mislili Muslimani."

Navedena Tuđmanova izjava jasno ocrtava njegov karakter i nacionalističku zaslijepljenost, političku kratkovidost, nedosljednost i neprincipijelnost, neutemeljenost njegovih tvrdnji, negativan imperijalistički odnos prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima, nekritički i neracionalan odnos prema stanju na prostoru bivše Jugoslavije.

S namjerom konkretizacije podjele Bosne i Hercegovine, 25. marta 1991. godine, u rezidenciji u Karađorđevu, sklopljen je tajni sporazum između Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana o podjeli Bosne i Hercegovine po već naznačenim principima.

Paradoks dogovora i sporazuma o podjeli Bosne ogleda se u činjenici da je još uvijek ustavno-pravno postojala Jugoslavija i njene institucije, a o njenoj sudbini su, kao i sudbini jedne njene federalne jedinice, razgovarali i dogovarali se, odnosno odlučivali predsjednici druge dvije federalne jedinice. Dogovor o Bosni i Hercegovini u Karađorđevu je vođen bez sudjelovanja, konsultiranja i odlučivanja onih kojih se to najviše tiče, legalnih predstavnika Bosne i Hercegovine, kao ravnopravne federalne jedinice SFRJ. Razgovori o prekrajanju granica vođeni su u trenutku kad još nije započela disolucija Jugoslavije, skriveno od javnosti i nadležnih državnih i republičkih rukovodstava i institucija, što nedvosmisleno govori o karakteru tih dogovora i namjera njegovih aktera prema Bosni i Hercegovini. Duh tih dogovora i brojnih razgovora i susreta Milošević – Tuđman, njihovih saradnika i poslušnika iz Bosne i Hercegovine, Radovana Karadžića, Mate Bobana i Fikreta Abdića, katastrofalno je uticao na situaciju u našoj zemlji, sve do okončanja agresije i Dejtonskog mirovnog sporazuma, pa i poslije toga, u procesu izgradnje mira i međusobnog povjerenja.

Namjera o podjeli Republike Bosne i Hercegovine bila je opaka, i tragična. Kao posljedicu imala je stradanje stanovništva, masovne progone i deportacije, ubistva, paljevine i uništenje svega što su generacije stvarale. Sve je to rađeno sa ciljem teritorijalnog i nacionalnog širenja na račun Bosne i Hercegovine, stvaranja "velike Srbije" i "velike Hrvatske". Proizvod tih sramnih i historijski kobnih dogovora je bio utvrđivanje već donesene odluke Miloševića i Tuđmana, kao i njihovih nacionalističkih trabanata, da agresijom na Bosnu i Hercegovinu učvrste i ojačaju planirane velikosrpske i velikohrvatske tvorevine, da uspostavljanjem neprirodnog savezništva

između tih dviju nacionalističko-hegemonističkih politika o podjeli Bosne i Hercegovine olakšaju postavljeni cilj, da pripreme izvođenje srpsko-crnogorske i velikohrvatske agresije na – od aprila 1992. godine – suverenu i međunarodno priznatu državu, Republiku Bosnu i Hercegovinu, na njene nedužne i nenaoružane građane, prije svih Bošnjake.

Nakon Karađorđeva i brojnih drugih susreta sa Miloševićem, Tuđman je pripremio strategiju okupacije i aneksije dijela Bosne i Hercegovine. Za taj plan je trebalo osigurati potporu i privrženost hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, pa je već 12. novembra 1991. godine došlo do sastanka "najviđenijih Hrvata" u Bosni i Hercegovini, dvadesetidva u to vrijeme najuticajnija Hrvata (Mate Boban, Vladimir Šoljić, Božo Rajić, Ivan Bender, Dario Kordić...), koji su – pod Tuđmanovim i Šuškovim pokroviteljstvom – potpisali dokument u kome je, između ostalog, definirano: "Hrvatski narod u Bosni i Hercegovini mora konačno povesti odlučnu i aktivnu politiku koja će dovesti do realizacije našeg vjekovnog sna, zajedničke hrvatske države".

Ima li u ovome neke razlike od "vekovnog srpskog sna" sa Istoka?

Nema.

Sporazumi agresorâ na Bosnu i Hercegovinu krunisani su 26. februara 1992. godine zajedničkim sastankom u Gracu, u Austriji. U tom gradu je dva mjeseca kasnije, nedugo nakon početka agresije na Bosnu i Hercegovinu potpisan sporazum Boban-Karadžić o podjeli naše države. U to vrijeme trupe srbo-četničke JNA u BiH izvodile su svoje operacije, etničko čišćenje, progone i ubistva Bošnjaka, u šta su se nakon neuspjeha ekstremnih snaga HVO i zarad sprovođenja pomenutog sporazuma naknadno uključile i regularne trupe Hrvatske.

Zahvaljujući viteškoj borbi boraca Armije RBiH poremećeni su svi planovi i snovi o podjeli i uništenju BiH, međunarodno priznate države. Hrabri borci naše armije odbranili su bošnjački narod od planiranog istrebljenja i definitivnog uništenja na ovom prostoru.

Raspad Jugoslavije i međunarodno priznanje BiH

Dugogodišnja kriza koja je poslije Titove smrti potresala SFRJ i njenu vladajuću partiju, SKJ, prouzročila je jačanje nacionalizma, prije svih u Srbiji, a potom i u drugim republikama i autonomnim pokrajinama, što je dovelo do stvaranja jakih nacionalističkih stranaka ekstremno desne orijentacije i kampanje za osamostaljenje pojedinih republika. Što je više jačao Miloševićev politički uticaj, jačao je i srpski nacionalizam, što se više širila njegova "antibirokratska revolucija", želja za osamostaljenjem je bila veća, posebno u Sloveniji i Hrvatskoj, koje nakon referenduma 25. i 26. juna 1991.

godine donose deklaracije o nezavisnosti i one su pojedinačno potvrđene u oktobru 1991. godine. Tada započinje fingirani rat u Sloveniji, a potom i prava agresija na Hrvatsku.

Paralelno sa ovim događanjima, formirana je međunarodna Badinterova komisija, koja je utvrdila da je "SFRJ u procesu disolucije (raspada), a ne secesije", potom da "republike SFRJ trebaju riješiti probleme u nasljeđivanju države" i, na koncu, da "one koje žele mogu formirati nove države".

Evropska zajednica je usvojila nalaze Badinterove komisije i 17. decembra 1991. godine donijela deklaraciju po kojoj će "EZ priznati nezavisnost svih jugoslavenskih republika koje ispunjavaju određene uvjete". Naravno, ni Bosna i Hercegovina nije mogla ostati po strani. Referendumom o nezavisnosti Bosne i Hercegovine, provedenom 29. februara i 1. marta 1992. godine, 63,95 odsto stanovništva Bosne i Hercegovine se izjasnilo za nezavisnost i suverenitet naše države. Riječ je uglavnom o Bošnjacima i Hrvatima. Srbi su prethodno krajem 1991. godine na nelegalan način proveli plebiscit o "ostanku u zajedničkoj državi Jugoslaviji". Samo mjesec nakon proglašenja samostalnosti Bosne i Hercegovine, početkom aprila, započela je agresija na Bosnu i Hercegovinu.

Shodno zaključcima Badinterove komisije i deklaracije Evropske zajednice iz decembra 1991. godine, Evropska zajednica je, nakon dužih konsultacija, na sastanku u Luksemburgu, 6. aprila 1992. godine, donijela odluku o priznavanju Bosne i Hercegovine kao nezavisne države.

Pojedinačno, Bugarska je bila prva zemlja koja je priznala našu zemlju, a predsjednik SAD Bush (stariji) potpisao je odluku o priznanju nezavisnosti Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije 7. aprila 1992. godine, odnosno dan kasnije od članica Evropske zajednice. Punopravnom članicom Ujedinjenih nacija Bosna i Hercegovina je postala 21. maja 1992. godine.

Beogradski "argumenti" o BiH katastru

Tokom agresije Srbije, Crne Gore i JNA, pomagane iznutra SDS-ovim nacionalistima i paravojnim formacijama predvođenim Radovanom Karadžićem, Vojislavom Šešeljem i Željkom Ražnjatovićem - Arkanom, na međunarodno priznatu i suverenu Republiku Bosnu i Hercegovinu, tokom 1992. godine agresorske snage su uz do tada neviđene zločine, paljevine i progone, uspjele zaposjesti oko 60 posto bosanskohercegovačke teritorije. Ostvarenjem ovog cilja, paralelno sa nastavkom agresije, Beograd i Pale od međunarodne zajednice formalno traže prekid rata i teritorijalno razgraničenje između agresora i žrtve. U to vrijeme, ali i 1993. godine, u vrijeme najžešćih napada na nesrpski živalj i državu Bosnu i Hercegovinu (vri-

jeme je to strašnih napada na enklave, vrijeme pada Cerske i Konjević-Polja, Trnova, Bjelašnice...), Miloševićeva propaganda, uz uobičajene laži, u svojim i inozemnim medijima plasira neistinitu tezu da su "Srbi katastarski vlasnici 72 posto zemljišne površine u Bosni i Hercegovini" i da im, shodno tome, "pripada" toliko teritorije Bosne i Hercegovine. Plansko lansiranje ovakvog podatka beogradski režim tempira u vrijeme kad međunarodna zajednica preko svojih emisara Wance, Oven, Stoltenberg, Kontakt grupa pokušava zaustaviti rat i teritorijalno razdvojiti "strane u sukobu", odnosno agresora i žrtvu, u vrijeme kad je agresor okupirao otprilike isti procent bosanskohercegovačke teritorije. Na taj način je evropskim pregovaračima ponuđen još jedan "krunski argument" za priznavanje Republike Srpske i faktičkog stanja na terenu utemeljenog na sili oružja i agresorskih težnji. Međutim, činjenice o katastarskom vlasništvu nad prostorima Bosne i Hercegovine sasvim su u suprotnosti sa onim što je iznosila srpska propagandna mašinerija. Katastarske knjige u potpunosti demantiraju dobro osmišljenu srpsku propagandu.

U periodu od 1878. do 1918. godine, u vrijeme vladavine Otomanske i Austro-Ugarske imperije u Bosni i Hercegovini Bošnjaci su bili vlasnici 52,65% zemljišta ili 2.686.484 hektara, Srbi 29,94% ili 1.527.817 hektara, Hrvati 16,24% ili 828.833 hektara, a ostali 1,17% ili 59.563 hektara. U kategoriji obrađenog zemljišta, Bošnjaci su u svom posjedu imali 1.610.141 hektar, Srbi trostruko manje ili 504.462 hektara, Hrvati 395.391 hektara i ostali 12.127 hektara, što ukupno čini cifru od 2.552.121 hektar obradivih površina. I u kategoriji neobrađenog zemljišta (2.580.579 hektara šuma i pašnjaka), Bošnjacima pripada većina, odnosno 1.076.343 hektara, Srbima 1.023.355 hektara, a Hrvatima 433.422 hektara i ostalim 47.436 hektara. Treba imati na umu i činjenicu da je u vrijeme vladavine Turske i Austro-Ugarske svo stanovništvo u BiH nazivano Bošnjacima, a ovisno o njihovoj konfesionalnoj pripadnosti dodavalo im se islamskog, pravoslavnog ili katoličkog vjerozakona. Tako ih naziva čak i Vuk Stefanović Karadžić.

Prelomni trenutak za Bošnjake dolazi nakon Prvog svjetskog rata, kad se na prostorima bivše Jugoslavije uspostavlja Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, sa srpskom kraljevskom dinastijom na čelu. Nastaje vrijeme bezočne otimačine bošnjačke zemlje, najboljih posjeda uglednih bosanskih plemića, begova i aga. Snažan srpski državni ekspanzionizam otimanja tuđih posjeda i teritorija je bio inspiriran i oblikovan u programima za širenje Srbije i svekolikog srpstva u cjelini. Već 26. novembra 1918. godine Središnji odbor Narodnog vijeća Kraljevine SHS donosi zaključke o temeljnim načelima o provođenju agrarne reforme, kojom predviđaju "ukidanje kmetstva uz pravednu odštetu". U Bosni i Hercegovini kmetovi su većinom bili pravoslavci i zemlju Bošnjaka – koju su držali u najmu ili su je obrađivali – proglasili je svojom, mada je bila katastarsko vlasništvo

bosanskohercegovačkih zemljoposjednika, odnosno begova i aga. Uz prisustvo i podršku srpske vlasti, vršena je javna otimačina zemlje Bošnjaka; dojučerašnja bijeda i fukara, obični nadničari-bezemljaši, postajali gazde i zemljoposjednici. Ovakvo stanje se kasnije, 1919-1920. godine legalizira sramotnim Zakonom o agrarnoj reformi. Oteta zemlja – shodno tom zakonu kraljevske dinastije iz Beograda – preuzima se po najnižoj cijeni, odnosno u realizaciji isplate i te minimalne naknade po Zakonu o agrarnoj reformi je režim iz Beograda uspio isplatiti samo 10 posto kmetovskog zemljišta i pet posto begluka (slobodnih posjeda). Ovakav odnos i agrarno-ekonomski genocid Kraljevine SHS otjerao je više od 12.560 porodica Bošnjaka u siromaštvo i bijedu, pa je te 1920. godine na hiljade njih, sa torbom u ruci, bilo primorano na iseljavanje u Tursku. Po istom planu i programu ("Načertanije", "Moljevićev projekt" i slično), i u Drugom svjetskom ratu se nastavlja ekonomski i etnički genocid nad Bošnjacima, posebno u istočnoj Bosni, gdje četnici Draže Mihajlovića, kamom i puškom, zatiru praktično kompletne bošnjačke porodice, od kojih su kasnije preoteli ili od daljih nasljednika za bagatelu kupili njihove bogate posjede.

I danas se u Bosni i Hercegovini odnosno u entitetu Republika Srpska vodi prljava politika prema vlasništvu nad zemljom, pokretnom i nepokretnom imovinom prije svega Bošnjaka koji su etničkim čišćenjem i protjerivanjem eliminirani iz toga dijela BiH. Cilj je uz demografsku sliku postignutu etničkim čišćenjem, izmijeniti i gruntovnu, a na štetu Bošnjaka, čemu se treba energično oduprijeti. Očito da se etnički i ekonomski genocid ne samo ponovio, već se perfidno i nastavlja. Posebno treba posvetiti pažnju izgradnji novih naselja u manjem bh. entitetu, u koja se naseljava srpsko stanovništvo čak i nakon rata. Ova naselja se ne slučajno grade u blizini naselja sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom.

Tvrdnja srpske propagande tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu (1993-1994. godina) da Srbima pripada 72 posto bh. teritorije je neutemeljena i za nju ne postoji nikakvo argumentirano, niti historijsko uporište. Dovoljno je pogledati i popis stanovništva i vlasništva nad zemljom iz 1991. godine, ali i bošnjački udio u tzv. društvenom, odnosno državnom vlasništvu (nakon što su Titove vlasti poslije 1945. godine izvršile dodatnu konfiskaciju, eksproprijaciju i nacionalizaciju zemljišta) nad bh. posjedima koji podliježu restituciji; opet su Bošnjaci većinski vlasnici, pogotovo zajedno sa Hrvatima. Nažalost, lažima i raznim manipulacijama, osam godina nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu srpska štampa i razne "naučne" publikacije iz SRJ ne odustaju od tog cilja – cjelovitu Bosnu i Hercegovinu proglašavaju srpskom zemljom, srednjovjekovne bosanske vladare nazivaju Srbima, iako to nikad nisu bili. Evropi i Americi je to poznata činjenica, što se vidi iz studije "Srednjovjekovni i osmanski korijeni u modernom bosanskom društvu",

američkog historičara Johna V. A. Finea. On ističe da su "mnoge bosanske familije koje su vijekovima živjele u Bosni i Hercegovini, postali Srbi i Hrvati tek u 19. vijeku", te da je "stanje novog identiteta fenomen 19. vijeka".

Uprkos ovim činjenicama, na prijedlog Kontakt grupe, formirane 1994. godine, između Federacije Bosne i Hercegovine i RS kao entiteta je usvojen teritorijalni odnos 51:49 posto, što je krajnje nepravedan i nepravilan odnos, i na štetu žrtve rata. Nažalost, taj odnos je verificiran u Mirovnom sporazumu u Dejtonu i kasnije u Parizu. Na taj način je nagrađen agresor, a kažnjena žrtva i stvoren surogat od države Bosne i Hercegovine. Ova nepravda imat će negativan odraz na suživot budućih generacija u Bosni i Hercegovini. Aneks VII mirovnog sporazuma koji reguliše povratak svih na svoje u praksi najviše se opstruira upravo od strane vlasti manjeg bh. entiteta, i time se ustvari želi zadržati ono što se postiglo u ratu stravičnim etničkim čišćenjem i genocidom.

Ovakav odnos i prisutne težnje retrogradnih snaga moraju i trebaju biti opomena svim dobronamjernim ljudima i snagama u Bosni i Hercegovini, a posebno Bošnjacima koji nemaju drugog izbora, osim izbora pravedne borbe demokratskim sredstvima za međunarodno priznatu BiH, uz apsolutno uvažavanje različitosti i specifičnosti svih naroda u njoj. Obaveza borbe protiv učinjene nepravde treba i mora biti prisutna u svakodnevnom životu i radu svih progresivnih i dobronamjernih ljudi koji BiH osjećaju svojom domovinom.

Svesrpski sabori i opijela pred spomenicima žrtava fašizma

Da se radilo o precizno pripremljenoj agresiji na BiH, kojoj su prethodile sveobuhvatne psihološko-propagandne aktivnosti ustvrdit ćemo, makar i površnom analizom Memoramduma SANU, Sporazuma Milošević – Tuđman u Karađorđevu, svih oblika specijalnog i medijskog rata koji je u godinama prije agresije radio protiv BiH, njene multietične, multikonfesionalne i multikulturalne zajednice i viševjekovnog zajedničkog života tri ravnopravna naroda.

Godine 1990., znači prije formiranja Srpske demokratske stranke BiH, a zapravo beogradske filijale potonje agresorske i genocidne politike, početkom agresije stacionirane na Palama, Srbi iz cijele Jugoslavije uz napadno izraženu četničku ikonografiju, organiziraju posjete "stratištima Srba u Bosni i Hercegovini", "otkopavaju jame" i "nose mošti cara Lazara", sve sa ciljem ponovnog oživljavanja nacionalističkih poriva kod bosanskih Srba i stvaranja animoziteta prema ostalim narodima.

Ustaški logor Jasenovac, svakako je prema tvrdnjama srpskih historičara, stratište u kojem je ubijeno preko 700.000 Srba, Jevreja, Roma, komunista, a pri tom nikada nije spomenuto da je u ovome koncentracionom logoru

stradalo na hiljade Bošnjaka, koji su uglavnom bili zarobljeni kao pripadnici partizanskih jedinica. Međutim, Srbi ignoriraju stradanja drugih etničkih zajednica u ovom zloglasnom logoru i 30. oktobra 1990. godine organiziraju okupljanje Srba Potkozarja, Banje Luke, Grmeča, i pozivaju "braću mitingaše" iz Banije, Like, Korduna, Beograda, Novog Sada, Podgorice, Kosova, s ciljem da u zapaljivoj nacionalističkoj atmosferi i opijenosti, govornici u šovinističkom zanosu ožive "stare rane" i "nepravde" u prošlosti prema Srbima, naglase njihovu ugroženost, prijetnje od novih pokolja i zlodjela. Slična opijela i sabori organiziraju se u istočnoj Hercegovini i dolini Neretve (oko Čapljine) da bi se probudila uspavana svijest "ugroženih" Srba.

Nakon ovakvog prizivanja prošlosti sa istoka, budi se i zapad, a cilj je sličan. Muslimani Bošnjaci se, uz raniji epitet "islamiziranih pravoslavaca", nazivaju i "rimokatolicima", a težnja i jednih i drugih nacionalista je da ih stave pod svoje skute, u "svoja stada", iz kojih su navodno odbjegli. Novinski stupci i udarne emisije u srpskim elektronskim medijima, posebno RTV Beograd, ali i u rubrikama listova tipa "Intervju", "Tribina čitalaca", "Odjeci i reagiranja", "Pogledi i mišljenja" i slične, ovaj "problem" elaboriraju nadugo i naširoko. Sustavno i planski se sije mržnja prema Bošnjacima i islamu.[16]

Milošević i srpsko rukovodstvo ne bi moglo provoditi u praksi ovakvu politiku bez apsolutne podrške vojnog i policijskog vrha SFRJ. Takvo ponašanje dovelo je do stvaranja osjećanja straha, ugroženosti, ali i animoziteta u drugim federalnim jedinicama, a njihova partijska i politička rukovodstva reagiraju napuštanjem zajedničkih saveznih organa i institucija.

Blokada rada institucija RBiH i plebiscit Srba za ostanak u SRJ

Nakon raspada SKJ i transfera vlasti sa Federacije na republike, formiraju se razne stranke i organiziraju prvi višestranački izbori. U Bosni i Hercegovini, slično kao u susjedstvu, političke stranke okupljene oko nacionalne ideje trijumfiraju. Podjela vlasti i mjesta u Skupštini je proporcionalna etničkom sastavu, uz izuzetak Bošnjaka, pošto SDA nije dobila sve glasove, jer je 20 odsto Bošnjaka glasalo za druge stranke, u prvom redu za SDP, SRS - Ante Markovića, MBO, LBO, itd. Ipak, SDA je dobila oko 33 posto mjesta u Skupštini, SDS 30 posto, HDZ 20 posto, a ostale stranke oko 13,5 posto. Praktično, od 1980. godine, a posebno nakon objavljivanja Memoranduma SANU 1986. godine, u Bosni i Hercegovini je ojačao nacionalizam, posebno srpski, vođen velikosrpskom idejom i već učvršćenom hegemonističkom dominacijom kreiranom u Beogradu. Po uspostavi nove višestranačke vlasti, prema uputama "vožda" i

16. Rubrike u listovima NIN, DUGA, POLITIKA, EKSPRES POLITIKA, i kasnije GLASILA SDS u BiH "JAVNOST".

SANU, SDS blokira uspostavu vlasti i institucija u SR BiH. To je posebno uočljivo u djelovima Bosne i Hercegovine sa srpskom većinom, gdje lokalne vođe, metodama zastrašivanja, pritisaka i terora nad neistomišljenicima (teror nad nesrbima se podrazumijeva), sve ugone u jedno stado i potom blokiraju rad legalnih organa vlasti (posebno republičkih). Čak i prije održanih izbora stvaraju nove, nelegalne organe i institucije u Bosni i Hercegovini, što se može vidjeti i iz dokumenata SDS, recimo iz upustva o "organiziranju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima" ili iz odluke o "osnivanju skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini". SDS od početka planski, prvo pojedinačno, potom skupno, negira ulogu Skupštine Republike Bosne i Hercegovine i drugih institucija. Radovan Karadžić i Momčilo Krajišnik stalno ističu ugroženost Srba i navodnu majorizaciju od druga dva naroda. Isključivo traže da Bosna i Hercegovina ostane u krnjoj Jugoslaviji, na šta druga dva naroda ne mogu pristati. Medijski i javno kod srpskog naroda se stvara psihoza ugroženosti. Na sve načine u svoje jato prevode srpske poslanike iz nenacionalnih stranaka.

Posebno je zanimljivo njihovo javno istupanje na posljednjoj zajedničkoj sjednici Skupštine Bosne i Hercegovine, 14. oktobra 1991. godine, na kojoj je trebalo donijeti odluku o budućnosti države, odnosno suverenitetu i položaju u odnosu na Jugoslaviju. Konfrontacija dostiže vrhunac i tada Karadžić bez zadrške otvara sve karte i izgovara svoju čuvenu najavu rata: "Vi, gospodo, Bosnu i Hercegovinu želite odvesti istim putem pakla i patnje kojim idu Slovenija i Hrvatska. Nemojte misliti da nećete dovesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, nemojte misliti da možda nećete odvesti muslimanski narod u propast, jer se Muslimani u slučaju rata ne mogu braniti. Kako ćete spriječiti da svi ne poginu u Bosni i Hercegovini?"

Ova izjava je bila jasan dokaz namjere, ali i samouvjerenosti kreatora agresije na Bosnu i Hercegovinu i njihove namjere uništenja Bošnjaka. Fašistički Karadžićev govor je izazvao reagiranje predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića: "Njegove (Karadžićeve, op. R.D.) riječi i ponašanje objašnjavaju zašto drugi ne žele ostati u toj Jugoslaviji. Niko više ne želi takvu Jugoslaviju kakvu želi gospodin Karadžić. Niko, osim možda Srba. Takvu Jugoslaviju ne žele Slovenci, Hrvati, Makedonci, Albanci, Mađari, Muslimani, Evropa i svijet. Građanima Bosne i Hercegovine želim reći neka se ne boje, jer rata neće biti... Kao predsjedniku Bosne i Hercegovine žao mi je što u ovim prilikama moram govoriti u ime muslimanskog naroda. Svečano izjavljujem da će se Muslimani odlučno braniti i opstati. Neće nestati kao što je rekao Karadžić. Oni ne mogu nestati".

Nakon toga nije bilo dileme kuda ide SDS i koja će sredstva koristiti na svom putu. Uz upute i smjernice iz Beograda i potpunu podršku JNA,

a prema uzoru demontiranja Hrvatske u Kninskoj krajini i istočnoj Slavoniji, SDS pristupa rušenju multietničke i multistranačke vlasti ne samo u općinama u kojima je srpski narod u većini ili gdje je SDS vlast većinska nego opstruiraju rad demokratski izabranih vlasti na području cjelokupne BiH. Stvaraju se jednonacionalne institucije i organi vlasti predvođene Karadžićevom Srpskom demokratskom strankom, Draškovićevim Srpskim pokretom obnove i Šešeljevom Srpskom radikalnom strankom, a slijedeći smjernice Karadžićeve odluke o "teritorijama opština, mjesnih zajednica i naseljenih mjesta u BiH koja se smatraju teritorijom SRJ".

U ostvarivanju Miloševićeve i Karadžićeve ideje o podjeli i razbijanju Republike Bosne i Hercegovine, SDS 9. i 10. novembra 1991. godine organizira jednonacionalni plebiscit za izjašnjavanje srpskog naroda za "ostanak u Jugoslaviji". Vještim manipulacijama putem medija, neposrednim pritiscima, zastrašivanjem i nacionalističkim istupima na jednonacionalnim zborovima, na perfidan način osigurava "podršku" većine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za svoje zamisli i aktivnosti.

Formiranje SAO i Republike srpskog naroda

Vezujući svoje aktivnosti za održani plebiscit, nelegalna skupština srpskog naroda, formirana 27. oktobra te godine na Palama (predsjednik Momčilo Krajišnik), već 21. novembra 1991. godine donosi "odluku o verifikaciji proglašenih SAO u Bosni i Hercegovini". To znači da Karadžić i SDS verificiraju razbijanje Bosne i Hercegovine, prije bilo kakvih odluka na nivou legitimnih organa Republike Bosne i Hercegovine. Ovom odlukom formiraju se i verificiraju slijedeće srpske autonomne oblasti: Krajina, Stara Hercegovina, Romanijsko-Birčanska, Semberija i Sjeverna Bosna. Dva dana poslije pravoslavnog Božića, 9. januara 1992. godine, nelegalna paljanska skupština srpskog naroda donosi odluku o "proglašenju Republike srpskog naroda". Nešto kasnije, 12. maja 1992. godine, tzv. Skupština srpskog naroda u Banjoj Luci je donijela odluku o "strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini", koja će biti strategijska politička podloga svih kasnijih vojnih i političkih događanja u zemlji, njene podjele, razbijanja i zatiranja nesrpskih naroda. Ove političke odluke prati i čitav niz drugih vojnih, političkih, ekonomskih, bankarskih i inih razbijačko-pljačkaških poteza rukovodstva SDS. Uz propise o stvaranju tzv. SAO, tu je i odluka poslanika kluba SDS i SPO o osnivanju "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini", potom odluka o "teritorijanoj organizaciji opština, MZ i naselja koje se smatraju

dijelom SRJ", o formiranju RS (RSN) i, odluke o ostajanju srpskog naroda u zajedničkoj državi Jugoslaviji. Sve ove odluke i propisi provode se u praksi, bez obzira na način provođenja.

Raspad komandi i jedinica JNA i vojna situacija u BiH

Do početka disolucije Jugoslavije, u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini jedina vojna sila bile su Oružane snage SFRJ, a po važećem Ustavu iz 1974. godine činile su ih JNA, jedinice "A" (aktivne), "B" (borbene) i "R" (rezervne) klasifikacije, te Teritorijalna odbrana (TO). Osnovni zadatak im je bio "štititi nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu cjelokupnost, Ustavom utvrđeno društveno uređenje i izvršavanje obaveza koje proističu iz međunarodnih obaveza SFRJ u odbrani mira i bezbjednosti u svijetu".

Sastav komandi i jedinica u Bosni i Hercegovini, posebno od druge polovine 1991. godine do aprila 1992. godine bio je promjenjiv, a to je diktirala vojno-politička situacija u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Prema saznanjima određenih službi Armije BiH, dostupnim podacima i dokumentima, raspored jedinica i komandi JNA (VRS) u Bosni i Hercegovini bio je sljedeći:

U Sarajevu: Komanda 4. korpusa sa prištapskim jedinicama, 49. motorizirana brigada (mtbr), 4. oklopni bataljon (okb), 4.mješoviti protivoklopni artiljerijski divizion (mpoad), 4. laki artiljerijski divizion PVO (lad PVO), 4. inženjerijski bataljon (inžb), 501. bataljon ABHO (bABHO), 288. bataljon Vojne policije (bVP), diverzantski odred, 346. laki artiljerijski puk PVO (lap PVO), 4. artiljerijski divizion VBR (ad). Pored ovih komandi i jedinica u glavnom gradu BiH nalazio se i Centar vojnih škola KoV "general armije Kosta Nađ", 351. puk veze (pv) i 240. srednji samohodni raketni puk PVO (ssrp).

U Visokom se nalazio 4. mješoviti protivoklopni artiljerijski puk (mpoap) i 76. motorizirani puk (mtp), u Kiseljaku 4. mješoviti artiljerijski puk (map), a u Rajlovcu Vazduhoplovna tehnička akademija, 130. Vazduhoplovna baza (VB) i TRZ "Orao".

U Mostaru se nalazila 10. motorizirana brigada, zatim 171. vazduhoplovna baza (VB), Lovačko bombarderski puk, helikopterski puk, Vojna gimnazija "Maršal Tito", 819 tehnička baza (TB) i 901. intendantska baza (InB). Na prostoru Doboja nalazili su se 6. motorizirana brigada i 222. mješoviti artiljerijski puk (map), potom komanda 11. partizanske divizije (partd) sa prištapskim jedinicama i 19. patizanska brigada (partbr) iz sastava te divizije. U obližnjoj Derventi bila je smještena 327. motorizirana brigada (mtbr) i 18. partizanska brigada iz sastava 11. partizanske divizije stacionirane u Doboju.

U Travniku su bile 428. brdska brigada (bbr), 262. tehnička baza i 14. partizanska brigada. U Zenici je stacioniran 603. puk ABHO, u Hadžićima 360. inženjerijski poligon i Tehnički remontni zavod (TRZ), Han Pijesku 216. brdska brigada i u Foči 19. partizanska brigada.

Centar Bosanske krajine, Banja Luka bila je krcata ljudstvom i tehnikom JNA. U njoj je bilo sjedište 5. korpusa JNA sa prištapskim jedinicama. Tu se nalazila 16. motorizirana brigada, 5. mješoviti protivoklopni artiljerijski divizion, 5. mješoviti artiljerijski puk, 5. laki artiljerijsko raketni divizion PVO, 5. inženjerijski bataljon, 5. oklopni puk, 5. bataljon vojne policije, Školski centar oklopnih jedinica, 293. inženjerijski puk (inžp), 329 oklopna brigada (Okbr), 589. raketno-artiljerijska brigada (rabr), komanda 10. partizanske divizije sa prištapskim jedinicama, 820. Nastavni centar oklopnih jedinica (NC OJ), 5.okp, VTRK "Kosmos", 1. četa VOJIN (na planini Kozara-objekat Lisina), 993. tehnička baza, 978. inženjerijska baza (InB) i 741. distributivni centar (DC).

U Prijedoru se nalazila 343. motorizovana brigada, te 11. i 16. partizanska brigada iz sastava 10. partd, dok su u Bihaću bili stacionirani 1. motorizirana brigada, potom 171. avijacijski puk, 200. Vazduhoplovna baza (VB) i 51. bataljon VOJIN (bVOJIN).

U Tuzli se nalazila Komanda 17. korpusa sa prištapskim jedinicama; 497. inženjerijski bataljon, 17. bataljon vojne policije, 92. motorizirana brigada, 17. diverzantski odred, 17. inženjerijski bataljon, 17. laki artiljerijski divizion PVO (lardPVO) i 454. mješoviti protivoklopni artiljerijski puk (mpoap). Pored ovih jedinica u Tuzli su bili stacionirani još 399. vazduhoplovna baza (VB), 2. četa VOJIN (na Okresanici na Majevici), pozadinske baze i jedinice: 904. tehnička baza, 93. SnO, 740. inženjerijski bataljon, 223. bataljon tehničke službe i 734. nastavni centar.

U Brčkom je bilo sjedište 395. motorizirane brigade i 22. partizanske brigade iz sastava 38. divizije, a u Bijeljini Komanda 38. partizanske divizije i 317. puk veze.

Na jugu BiH, u Trebinju se nalazio 590. sanitetski Nastavni centar i 472. brigada mornaričko desantne pješadije, u Čapljini Auto-nastavni centar i u Bileći Škola rezervnih oficira pješadije.

Mobilizacija srpskih dobrovoljaca i naoružanja JNA

Zbog slabog odziva regruta u vrijeme raspada Jugoslavije, Predsjedništvo SFRJ u svojstvu Vrhovne komande OS, u julu 1991. godine donosi odluku o uključivanju dobrovoljaca u JNA, koje najprije šalje na ratišta u Hrvatskoj, a potom u BiH. Do 19. marta 1992. godine na taj način komande 2. i 4. vojne

oblasti na prostorima BiH mobilizirale su 77.000 dobrovoljaca, koje je JNA naoružala sa 51.900 cijevi, a Karadžićev SDS sa dodatnih 17.298 cijevi. Što je još značajnije, u vrijeme pred zvaničnu agresiju na BiH, naša država je bila klasični lager borbene tehnike, naoružanja i opreme JNA, a to znači i srpski agresori na BiH raspolagali su sa oko 600 tenkova, 1.100 oklopnih borbenih vozila. Artiljerija je imala na raspolaganju 11.855 cijevi kalibra preko 20 mm, 914 cijevi PA raketa (64 borbena vozila sa raketama 9 K11 i 9P-115) i 145 lansera PO vođenih raketa 9 K11 (maljutki), preko 2.000 PAT-ova, 380 "praga" kalibra 30 mm, 320 PAT-ova 20/1, 145 raketa "strela-2M", 48 lansera PA raketa "strela-1M" na vozilima... Od artiljerije za podršku imala je 7.500 oruđa među kojima je 200 samohodnih haubica 122 mm, 145 haubica 155 mm, 100 PO topova "ZIS" 76 mm, 160 VBR-ova 128 mm...

Od avijacije stacionirane na aerodromima Bihać, Banja Luka, Tuzla, Sarajevo i Mostar na raspolaganju su imali 80 borbenih aviona i oko 50 borbenih helikoptera. Tu je i oko 40 vojnih skladišta širom BiH sa ogromnim količinama granata, municije i ostalih ubojnih sredstava.

Za uspješno komandovanje na raspolaganju su im bila podzemna komandna mjesta i centri veze u Konjicu (ARK), Han Pijesku (Goljak 1,2 i 3) i u Sarajevu (Bosut 1 i 2), te još preko 20 radio-relejnih čvorišta, odnosno podzemnih objekata na gotovo svim većim bosanskim planinama.

Okupacija Bosne i Hercegovine

U pripremnom periodu agresije na Bosnu i Hercegovinu pripremljena je taktika grupiranja i razmještanja jedinica JNA i srpskih dobrovoljaca na "zamišljene borbene položaje" pod izgovorom izvođenja redovnih vježbovnih aktivnosti, gađanja i redovne obuke. Tokom 1991. i sve do aprila 1992. godine dolazi do ubrzane dislokacije jedinica iz Slovenije i Hrvatske, ali i iz same Bosne i Hercegovine, naročito iz urbanih sredina, na poligone, vježbališta i u manja mjesta, gdje je većinsko srpsko stanovništvo. Tako, naprimjer, iz Sarajeva, Mostara, Visokog, Kiseljaka, dakle iz mjesta gdje Srbi nisu činili većinu, izmještaju se značajne komande, kompletne jedinice i sredstva, ali sa ciljem ponovnog osvajanja tih mjesta. Po tom planu se iz Lukavice, početkom 1991. godine, izmiješta 240. srednji samohodni raketni puk PVO (ssrp PVO) u rejon Sokoca, a 346. laki artiljerijski puk PVO u rejon Trebević – Jahorina – Pale. Iz Visokog se u selo Mokro kraj Sarajeva prebacuje 4.mješoviti protivoklopni artiljerijski puk, a jedinice 4. mješovitog artiljerijskog puka iz Kiseljaka se sukcesivno izmiještaju na Koran kraj Pala. Dio Vojne bolnice iz Sarajeva, sa opremom i osobljem, dislocira se u tamošnji bolnički objekat zatvorenog tipa na Podromaniji kraj Sokoca.

Već u julu te godine, dio 216. brdske brigade iz Han-Pijeska izlazi u Zalužane kod Banje Luke, a njen drugi dio, u septembru, raspoređuje se u istočnu Bosnu, duž Drine, radi osiguranja prolaska Užičkog korpusa u istočnu Hercegovinu.

Znatno prije, 7. maja 1991. godine, iz Mostara se u pravcu Kupresa upućuje 10. mtbr., kojoj su u zapadnoj Hercegovini lokalni Hrvati postavili barikade. U deblokadi kolone JNA sudjelovalo je najviše rukovodstvo Republike Bosne i Hercegovine, ali i helikopteri iz 171. zrakoplovne baze Rodoč u Mostaru i bataljon vojnih specijalaca iz Niša iz 69. padobranske brigade. Nakon 48 sati, 10. mtbr. je stigla u rejon Kupresa i razmještena je na Kupreškom polju. Jedan bataljon ove brigade potom odlazi na ratište oko Knina i Zadra, a potom se ova jedinica, 16. septembra vraća u Mostar. Nedugo zatim, iz Mostara, bataljon ove jedinice izlazi u rejon sela Pijesci, a sa njim je u rejon Gubavica izmješten dio Komande brigade i u tom mjestu se formira istureno komandno mjesto. Nakon ovih premještanja 10. mtbr. sa taktičkim manevrima po frontu i dubini, ulazi u sastav Užičkog korpusa, a iz Sarajeva, odnosno Lukavice, u Mostar se upućuje bataljon iz sastava 49. mtbr. i četa vojne policije iz sastava bVP "Viktor Bubanj" u Sarajevu.

U svim dijelovima Bosne i Hercegovine JNA izvodi vježbovne aktivnosti komandi i štabova (razni trenaži, komandantska izviđanja, GZ, KŠRV). Vježbe su pretežno izvođene za nivoe puk-brigada i korpus na prostorima buduće upotrebe jedinica JNA. Za svaku kasarnu i objekat JNA su izrađeni planovi odbrane sa jasno definiranim zadacima, sa shemama sistema vatre, zaprječavanja i utvrđivanja. Svi objekti su pripremani za kružnu odbranu, s tim što su mali i izdvojeni sastavi jedinica ukidani, potom preseljavani i priključivani u sastav većih i jačih jedinica. Gdje nije bilo uvjeta za to, mali sastavi ojačavani su borbenim sredstvima i ljudstvom, tzv. srpskim dobrovoljcima. To je naročito karakteristično za objekte veze i izdvojene straže-skladišta MTS. U tom cilju, za komandante tih izdvojenih objekata određuju se starješine znatno većeg čina od formacijom predviđenog, dakle starješine sa većim znanjem i iskustvom. Shodno pripremljenim planovima, jedinice su opskrbljivane naoružanjem i municijom preko normi pripadanja po taktičko tehničkim načelima, posebno sa dolaskom jedinica JNA iz Slovenije i Hrvatske. Zavisno od procjene, MTS, naoružanje, municija i MES koji se ne mogu zasigurno sačuvati i braniti od nesrba, po kratkom postupku se preseljavaju "na sigurno", u Srbiju, Crnu Goru ili lokacije u BiH gdje je srpsko stanovništvo većinsko.

Za odbranu isturenih objekata uključivane su i jedinice MUP RS i lokalno srpsko stanovništvo, gdje god su za to postojali uvjeti i kako je JNA vršila popunu vanformacijskih sastava, što se može vidjeti i iz dokumenata – naredbi generala Milutina Kukanjca, komandanta Druge vojne oblasti. Uz to,

načelnik Generalštaba Oružanih snaga SFRJ, preko Kukanjca, naređuje da se MUP-u RS ustupe helikopteri, transporteri, izviđačka oklopna vozila, borbena vozila, terenska vozila, naoružanje, oprema i uniforme, prije svega Odredu specijalne namjene MUP iz Banje Luke.

Dislokacija Užičkog i Podgoričkog korpusa u Hercegovinu

Već je spomenut odlazak 10. mtbr. iz mostarskih kasarni prema Kupresu sa namjerom da se zaplaši tamošnje hrvatsko stanovništvo, kao i dislokacija drugih jedinica JNA u Bosni i Hercegovini. U isto vrijeme ili tačno 16. augusta, prema Hrvatskoj Posavini i Moslavini kreću jedinice 5. banjalučkog korpusa JNA, prelaze Savu kraj Bosanske Gradiške i odmah stupaju u borbu protiv hrvatskih snaga (Zbor narodne garde i MUP) na pravcu Hrvatska Gradiška – Okučani. Imao sam priliku vidjeti stravičan prizor prilikom povratka sa kratkog godišnjeg odmora provedenog u Bosanskoj Krupi. U Bjelovar gdje sam službovao nisam se mogao vratiti jer su upravo tada zatvoreni svi granični prelazi pa i aerodrom u Zagrebu. Sve starješine koje su se zatekle u Bosni i Hercegovini, a službovali su u Hrvatskoj, organizirano su prebačeni iz Banja Luke, preko Stare Gradiške, do Okučana. Duž puta sam gledao ostatke, netom porušenih, hrvatskih sela koja su dogorijevala. Sve je bilo sravnjeno sa zemljom. To je bilo prvi put da vidim tako užasne posljedice rata i nedjela počinjena od strane JNA. Nešto ranije, početkom augusta, jedinice 12. (Novosadskog) korpusa JNA prelaze Dunav, ulaze u istočnu Slavoniju i usmjeravaju se prema Vukovaru i Osijeku. U julu i augustu iste godine, na prostore Trebinja, Bileće i Ljubinja su dovedeni dijelovi 2. (Podgoričkog) korpusa, a na prostore Mostara, Stoca i Nevesinja, dijelovi 37. (Užičkog) korpusa. Dovođenje ovih korpusa JNA izvršeno je uz obrazloženje da se radi o osiguranju mostarskog aerodroma od ustaških jedinica i HDZ-ove (Tuđmanove) vlasti te sprječavanju međunacionalnih sukoba. Naravno, istina je bila drukčija. Naime, jedinice su dovedene u istočnu Hercegovinu radi agresije na Hrvatsku, jer je krajem ljeta 1991. godine Generalštab JNA formirao dvije posebne grupacije: Mostarsku i Trebinjsku. Prvu čine jedinice Užičkog, a drugu Podgoričkog korpusa. Cilj Trebinjske bio je blokirati srednju Dalmaciju i izići u rejon Splita, a Mostarske – spojiti se sa snagama Kninskog korpusa i izići na liniju Karlobag – Karlovac – Virovitica.

Jedinice Užičkog i Podgoričkog korpusa su došle u istočnu Hercegovinu između 19. i 25. septembra. Dolasku ovih jedinica, uz dosta problema, prethodila je mobilizacija u Srbiji i Crnoj Gori. Mobilizirani su uglavnom Srbi i Crnogorci, ali i veći broj Bošnjaka, kojima se prijetilo zatvorom i gubitkom radnog mjesta.

Užički korpus se razmješta na pravcu Gacko – Nevesinje – Mostar, a Komanda Korpusa, na čelu sa generalom Milanom Torbicom, u samom Nevesinju.

Veći dio Užičkog korpusa je razmješten u rejonu Mostara. Dio jedinica se smješta u objekte "Sjeverni logor", "Južni logor", "Heliodrom", aerodrom "Ortiješ", a dio u šatore duž komunikacije Mostar – Blagaj.

Valjevski puk, kao KAG, pripremio je i zaposjeo položaje na aerodromu "Ortiješ" i na Čobanovom polju.

Jedinice Podgoričkog korpusa snaga dva bataljona 179. bbr. iz Nikšića, sa komandantom pukovnikom Krstom Đerićem, i 57. pješadijska laka brigada iz Pljevalja, razmještene su na aerodromu i heliodromu, a pošto su bile na pravcu Užičkog korpusa, njemu su i pripojene. Druga protivavionska raketna brigada iz Nikšića, sa komandantom potpukovnikom Milanom Milićevićem, raspoređena je u rejon Dubrave – Domanovići. Treća protivavionska raketna divizija, sa komandantom pukovnikom Radovanom Radovićem, razmještena je na pravac selo Ravno – Ćepikuće – Slano. U sastavu 3. partizanske divizije su bile brigade: Cetinjska, 7. kolašinska i 10. titogradska. Uz njih, 57. pješadijska laka brigada iz Pljevalja (bez 1. i 2. bataljona), također razmještena je u rejonu Ravnog i Ćepikuća. U Nikšiću je za ovu priliku formirana 179. dobrovoljačka brigada. Sa komandantom pukovnikom Petrovićem, razmještena je na izlazu iz Trebinja prema Ivanjici. Komanda Podgoričkog korpusa, sa prištapskim i pozadinskim jedinicama, na čelu sa komandantom generalom Radomirom Eremijom, razmještena je u rejonu sela Visočani, Strujani i Ljubovije. Zbog potrebe funkcionalnog djelovanja jedinica JNA na prostorima Hercegovine, formirana je OG sa komandnim mjestom u Trebinju. Komandant OG je bio general Radomir Damjanović.

Odmah po pristizanju jedinica, izvršen je njihov operativno-strategijski razvoj na terenu, izvršeno zaposjedanje i inžinjerijsko uređenje dominantnih objekata Hum i Orlovac, Jeseničke kose, od sela Miljkovica, preko Slipčića i Tepčića, do Kruševa i Krivodola, zaposjedanje i uređenje rejona borbenih položaja s istočne strane komunikacije Mostar – Čapljina, kao i dominantnih kota i položaja oko Dubrava, Hodova, Hodbine i Domanovića.

Artiljerijske jedinice i jedinice ARJ PVO su uredile i zaposjele položaje u kasarnama u "Sjevernom" i "Južnom logoru", na aerodromu "Ortiješ", na heliodromu u Jasenici i na Dabića poljanama. Ovakvim rasporedom artiljerije su u potpunosti kontrolirane komunikacije Mostar – Čitluk, Mostar – Široki Brijeg, Mostar – Čapljina i dalje te kompletna regija od bjelopoljske kotline do Stoca i Čapljine.

Činom dolaska jedinica Užičkog i Podgoričkog korpusa i njihovim operativnim razvojem, izvršena je potpuna okupacija Hercegovine, u koju je stacionirano 15.000 pripadnika JNA iz Srbije i Crne Gore, sa ogromnim naoružanjem svih kalibara. Njima su ubrzo pridodane jedinice protupodmorničkih helikoptera iz Divulja, a na heliodrom Jasenica – jedna eskadrila

helikoptera i veći broj ARJ i jedinica PVO. Sve vrijeme boravka na ovim prostorima jedinice JNA su vršile diverzije, pljačke, kidnapiranja i ubistva muslimanskog i hrvatskog življa, a pod njihovim osiguranjem izvučeno je oružje i oprema iz magacina TO, kapaciteti namjenske industrije "Soko", VTI "Vrapčići", Aluminijskog kombinata i drugih preduzeća od značaja za logističku podršku borbenih aktivnosti.

Riječki korpus u Hercegovini

Krajem 1991. godine, na teritoriji istočne Hercegovine, u Bileći, razmješta se i 13. (Riječki) korpus JNA, koji raspolaže ogromnim arsenalom oružja, posebno artiljerijskog, svih kalibara i vrsta, ali malim brojem starješina, koji su vjerovatno ostali u Hrvatskoj. Lociranjem u Bileći, dolazi do popune ovog korpusa ljudstvom iz Hercegovine, ali i starješinskim kadrom iz cijele JNA porijeklom iz Bosne i Hercegovine. U sastav ovog korpusa ulaze sve komande i jedinice koje se nalaze na ovom prostoru, kao i srpska TO i dobrovoljačke jedinice. U februaru 1992. godine, na čelo ovog korpusa dolazi general Momčilo Perišić, koji odmah uspostavlja komandno mjesto na aerodromu "Ortiješ". U tom periodu se iz Hercegovine u dolinu Drine povlači Užički korpus, u kome generala Torbicu smjenjuje general Dragoljub Ojdanić, a Torbica preuzima dužnost komandanta Kninskog korpusa, umjesto Ratka Mladića. Povlačenjem Užičkog, Bilećki, odnosno Hercegovački korpus preuzima kontrolu nad tim dijelom Bosne i Hercegovine, s tim što Valjevski puk ostaje u Mostaru, u sastavu Hercegovačkog korpusa.

Podudarnost operativnog razvoja JNA u BiH s planom S i vježbom "Romanija 91"

Operativni razvoj JNA u BiH u 1991. godini istovjetan je sa ranijim planovima "Sutjeska", odnosno planom "odbrane SFRJ u slučaju opće agresije Varšavskog i NATO pakta". Analizom plana djelovanja "plavog" (NATO) i "crvenog" (JNA) na području BiH (7. armije), na čemu su godinama radile mnoge starješine JNA, među kojima je bilo Bošnjaka i Hrvata, potpuno se podudaraju sa stvarnim operativnim razvojem JNA u BiH, postavljenim političkim ciljevima i vojnim zadacima političkog i vojnog vrha srpskog naroda u Beogradu i na Palama. Ukratko, "plavi" prema planu "S-2", započinje agresiju desantom na jadranske otoke i po dubini Bosne i Hercegovine. Dio snaga OG "Jadran" (TG "Ankona" i 10. AK), prema pisanju kontraadmirala Davora

Domazeta Loše u "Hrvatskom vojniku", poslije iskrcavanja sa desantne osnovice Ravni Kotari – Slano, nastavlja napad u dubini Bosne i Hercegovine. Glavni pravac djelovanja 10. AK je Metković – Mostar – Sarajevo, a TG "Ankona": Sinj – Livno – Kupres – Bugojno. Odgovor "crvenog" na predviđeni plan, prema istom izvoru, sljedeći je: prema agresoru se izvode tri operativne grupe. Prva, OG "Mostar", izvodi odbranu Mostara i istočne Hercegovine, zaustavlja "plavog" najdalje južno od Mostara, stvara uvjete i prelazi u kontranapad, izbija na obalu i tu nastavlja odbranu. Druga OG, "Kupres", sa prostora Kupreške visoravni vrši bočne udare na snage TG "Ankona", a dijelom snaga se angažira sa snagama OG "Mostar", koja vrši protunapad dolinom Neretve. Po stvaranju uvjeta, produžava napad na pravcima koji izvode prema Splitu. Treća, OG "Sarajevo", razmješta se u širi rejon srednje i istočne Bosne, vrši razbijanje zračnog desanta na području Glasinačkog polja, prelazi u napad, deblokira Sarajevo i prelazi u kružnu odbranu šireg područja Sarajeva.

Odakle ovakva podudarnost stvarnog rasporeda JNA u dolini Neretve, jugoistočne Hercegovine, Kupresa i Sarajeva sa "S-2" i odakle istovjetna podudarnost sa zamislima djelovanja strana na tzv. grupnom zanimanju (GZ) i komandno-štabnoj ratnoj vježbi (KŠRV) "Romanija 91", odakle podudarnost sa strateškim srpskim ciljevima u BiH od 12. maja 1992. godine?

Odgovor je prost. Sve je planirano na najvišem vojnom nivou. Prvo su bivši planovi upotrebe prilagođeni novim uvjetima, a potom legalizirani u Skupštini srpskog naroda u Banjoj Luci (12. maj), gdje se donose "srpski strateški ciljevi". Zato je više nego jasno zašto je JNA 1991. godine rasporedila svoje korpuse u istočnoj Hercegovini, zašto su snage 10. mtbr. iz Mostara stacionirane na Kupresu (u svom sastavu je imala jake oklopne snage za veće prodore po dubini) i, na kraju, zašto je organizirala GZ i KŠRV "Romanija 91". Jasno je da se radilo o planskim aktivnostima najvišeg vojnog vrha i srpskog rukovodstva na čelu sa Miloševićem. Ovi pokazatelji govore da je Bosna i Hercegovina, ustvari, okupirana na miran način prije izvršene brutalne agresije početkom aprila 1992. godine.

Analiza GZ i KŠRV "Romanija 91"

Prema navodima u Vojnom Leksikonu, Beograd 1981. godine, "grupno zanimanje" je "oblik praktične obuke starješina radi vježbanja i provjere osposobljenosti u ratnoj vještini", a "komandno-štabna ratna vježba je najsloženiji oblik praktične primjene obuke starješina, komandi-štabova i civilnih struktura za izvođenje borbenih dejstava". Njima prethode ostali

oblici obuke, poput trenaža, komandantska putovanja, GZ i ŠRV, a planiraju se na nivou divizije-korpusa i višim nivoima.

Tačno 5. aprila 1991. godine, na isti dan kad će godinu kasnije i započeti agresija na Sarajevo, izdana je zapovjest za "odbranu", odnosno za GZ "Romanija 91". Nju je navodno, izdao general Zorc, Slovenac koji vjerovatno nije ni znao šta se sprema, niti je odredio taj datum. Međutim, on ubrzo odlazi i na njegovo mjesto dolazi general Vojislav Đurđevac koji rukovodi i komanduje vježbom. Pet mjeseci kasnije, u septembru je izvedena KŠRV pod tim nazivom. Đurđevac je dobio taktički zadatak od pretpostavljene komande tadašnje 2. vojne oblasti i na bazi toga uradio borbene dokumente za upotrebu jedinica.

U organizacionom naređenju i taktičkom zadatku komandanta 4. korpusa JNA, dati su osnovni parametri i vremenski rok, što jasno govori da su SSNO i najviši vrh JNA u planovima imali jasan scenarij i smišljeno odredili područje zapadne Hercegovine (pravac prema Sinju i Splitu, što nikada nije bio pravac upotrebe 4. korpusa, ni po planu S-1 ni S-2), kao bliže i dalje okruženje Sarajeva za uvježbavanje nižih komandi i jedinica.

Prema zapovijesti, glavni pravci napada "plavog" su Metković – Imotski – Kupres, zatim Metković – Konjic i Sinj – Livno – Kupres. Sa te osnovice bi napadači trebali izići u širi rejon Sarajeva.

Zadatak "crvenog", u ovom slučaju 11. korpusa, sa 84. partizanskom divizijom i drugim jedinicama TO, jest zaustaviti napadača najdalje po liniji Tušnica – Vran planina – planina Čabulja i planina Velež, te stvaranje uvjeta za kontranapad. Upravo ta linija je linija operativnog rasporeda JNA (u Kupresu – 10. mtbr., u dolini Neretve - Užički korpus, u Trebinju - Podgorički, u Bileći – Riječki / Hercegovački). Po dubini, iza te linije su kasarne i drugi značajni objekti JNA (Konjic, Hadžići, Bileća, Trebinje, Sarajevo, posebno Lukavica, Koran i Vogošća), sa respektabilnim snagama i sredstvima.

Vješto, kroz zadatke ostalim korpusima, koji su imenovani slučajnim brojnim oznakama, također se nedvosmisleno izvodi zaključak da su njihovo mjesto i uloga, ustvari, planirani scenarij upotrebe ukupnih snaga i sredstava JNA u Bosni i Hercegovini. Tako je 9. korpus imao ulogu stvarnog 2. krajiškog korpusa, 5. korpus ulogu Sarajevsko-romanijskog korpusa, 6. korpus 8. strategijske grupe ulogu hercegovačkog korpusa, 10. korpus ulogu 9. korpusa JNA u Kninu, 6. RŠTO predstavljao je jedinice TO srpskog naroda BiH...

Iz odluke, datih zadataka i analize ovih vježbi, proizilazi da je osnovni cilj bio stvaranje uvjeta za ofanzivna djelovanja, odnosno agresije na Sarajevo i Mostar. Nisu izvođeni napadi na mjesta gdje su već bile jedinice JNA i gdje su Srbi većina, u dubini zamišljene odbrane. Tamo je već izvršena "tiha okupacija", pa su Bošnjaci i Hrvati protjerani, pobijeni ili odvedeni u logore.

Indikativno je da se uporno ne "brani" nijedan grad u kome su Bošnjaci i Hrvati većina i da tamo nema JNA. Ona se tamo dovodi iz dubine i sprema za ofanzivna djelovanja u mjestima gdje žive nesrbi, posebno u zapadnoj Herecegovini, a radi se zapravo o pokušaju spajanja sa snagama JNA u rejonu Knina i stvaranje "velike Srbije". Pošto taj cilj nije ostvaren, pristupa se izradi reduciranih ciljeva srpskog naroda u BiH na Skupštini od 12. maja.

U čemu se još ogleda podudarnost vježbovnih planova JNA iz 1991. godine sa planovima agresije na Bosnu i Hercegovinu?

Prvo, teritorija razmještanja "crvenog" podudara se sa razmještajem JNA i ratnih jedinica TO. Izlaskom, recimo na Kupres, Gornji i Donji Malovan, vrše se pripreme za odbranu Srba i u tajnosti naoružavaju Srbi – sljedbenici SDS politike. Pod izgovorom za vježbu, dovode se korpusi JNA iz Srbije i Crne Gore u istočnu Hercegovinu, a riječ je o klasičnoj okupaciji. Podudarnost je i angažiranje velikog broja ratnih jedinica TO, a to su već formirane jedinice Karadžićevih "SDS-ovaca" koje su u svemu oslonjene na JNA.

S druge strane, "plavi" se ubacuje za izvođenje specijalnog rata, naglašava se angažiranje unutrašnjeg neprijatelja (Hrvata i Bošnjaka) s ciljem "dalje destabilizacije prilika u zemlji i slabljenja odbrambenih snaga". One se angažiraju po već navedenim pravcima, preko mjesta gdje su Srbi manjina ili nema JNA. Neprijatelji su "paravojne" formacije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, jer se manipuliralo tezom o tajnom naoružavanju Bošnjaka i Hrvata što je za posljedicu imalo kontrareakciju Srba i stvaranje animoziteta prema bošnjačkom i hrvatskom stanovništvu.

Pravci angažiranja "plavog" su pravci mogućeg angažiranja hrvatske vojske, odnosno "pobunjenika", kako ih srpsko rukovodstvo naziva. Oni su po svaku cijenu morali biti zaustavljeni na zamišljenoj liniji. Mobilizacija i vježbe ratnih jedinica izvršeni su sa ciljem osiguravanja uvjeta da se skladišta naoružanja i ubojnih TMS dislociraju na sigurno, gdje su Srbi većina; da se dovrši vojno organiziranje i naoružavanje srpskog naroda; da se osigura uređenje teritorije za budući manevar srpskih snaga po frontu i dubini; da se zauzme povoljan taktički položaj u odnosu na protivnika i stvore uvjeti za okupaciju BiH i, na kraju, pod firmom "kružne odbrane Sarajeva", tri OG JNA organiziraju obruč oko Sarajeva i pripremaju njegovu okupaciju.

Iz odluke se jasno vidi stvarna zamisao komandanta KŠRV "Romanija 91". Sve što se kasnije događalo u vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu kad je u pitanju JNA u dolini Neretve i južne Hercegovine, od napada na selo Ravno, pa do najžešćih napada na Sarajevo i Mostar, nedvosmisleno ukazuje na podudarnost KŠRV "Romanija 91" sa stvarnim angažiranjem JNA na tom području i događanjima krajem 1991. i početkom 1992. godine. Može li to biti slučajno? Ne. Možda samo za učesnike vježbe na nižim nivoima, ali viši nivoi komandi i jedinica dobro su znali šta to znači i šta se radi.

Transformacija Teritorijalne odbrane

Teritorijalna odbrana je, kao dio Oružanih snaga SFRJ, bila organizirana na cjelokupnoj teritoriji i akvatoriji Jugoslavije, što se može vidjeti i u "Strategiji ONO i DSZ SFRJ" (str. 54.-60.), na jedinstvenim osnovama, u skladu sa potrebama i planovima odbrane i zaštite i specifičnim uvjetima svakog dijela teritorije SFRJ. Zamišljeno je i do detalja isplanirano da TO borbena djelovanja izvodi sudjelujući sa snagama JNA i samostalno, oslanjajući se na općine, mjesne zajednice i organizacije udruženog rada.

Osnova uspjeha TO, kao i OS u cjelini, bila je bazirana na lokalnom stanovništvu i njegovoj podršci. Paralelno, TO omogućuje masovno sudjelovanje stanovništva u oružanoj borbi i izvođenje borbenih djelovanja na svim dijelovima ratišta na kome bi se našle snage agresora, posebno na privremeno zaposjednutoj teritoriji i osigurava borbenu kontrolu cjelokupne teritorije SFRJ. Međutim, to je istovremeno predstavljalo i glavnu smetnju za stvaranje "velike Srbije" i realizaciju agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Prema svjedočenju generala Hasana Efendića u knjizi "Ko je branio Bosnu", naređenjem GŠ OS SFRJ, broj 19-1, od 14. maja 1990. godine, naloženo je svim republičkim rukovodstvima da poduzmu mjere na transformaciji TO. To je podrazumjevalo: reorganizaciju i ukidanje pojedinih jedinica TO, smanjenje brojnog stanja, oduzimanje i povlačenje cjelokupnog naoružanja iz jedinica TO i njegovo skladištenje u magacine JNA, slabljenje kadrovske popune TO, zaustavljanje razvoja infrastrukture TO, reduciranje popune tehničkom opremom (to su najčešće radili pojedini SOUR-i, RO-e i OOUR-i) i povlačenje određenih značajnih planova i dokumenata iz štabova TO (planovi mobilizacije, upotrebe, razvoja i slično).

Konkretno, u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini TO se do 1986. godine razvila u jaku oružanu silu, sa 7,52 posto angažiranog stanovništva u sastavu jedinica ove komponente OS SFRJ. Znači, do te godine je SR BiH imala 313.990 pripadnika TO. Od tada počinje tendencija brojčanog smanjenja jedinica TO, da bi krajem 1991. godine, taj broj spao na svega 86.164 pripadnika TO.

Ovo smanjenje TO je, po instrukcijama iz Beograda, u javnim medijima prikazivano kao čin štednje, kao smanjenje opterećenja republičkih i općinskih budžeta, nepotrebnog odsustva vojničkog i starješinskog kadra iz privrednih aktivnosti tokom vježbi TO, te ekonomskim i finansijskim problemima privrede SFRJ u cjelini.

Objektivni ekonomski problemi u zemlji su postojali. Ali stvarni razlozi smanjenja ljudstva i materijalno-tehničkih kapaciteta TO bili su ideološki i vojno-strategijski. Pojavom nacionalizama u republikama SFRJ, posebno u Srbiji, koja se pod izgovorom "očuvanja Jugoslavije" identificira sa vrhom JNA, direktno se išlo na smanjenje borbenih mogućnosti i materijalno-

tehničke opremljenosti ove komponente Oružanih snaga, posebno u zapadnim republikama i njeno potpuno potčinjavanje GŠ JNA. Oduzimanjem oružja i drastičnim smanjenjem ljudstva na početku 1990. godine, jedinice Teritorijalne odbrane osim borbene spremnosti, izgubile su i svoju osnovnu namjenu, općeodbrambeni karakter, prvenstveno zbog straha vrha JNA da se ne pretvore u republičke vojske. Nažalost, odluku Predsjedništva SFRJ, a na preporuku GŠ JNA, ispoštovale su neke republike, među kojima i Bosna i Hercegovina. Time je TO Bosne i Hercegovine postao obični zbir golorukih ljudi, bez pravih evidencija, ali i potpuno pocijepan po nacionalnom šavu.

Srpska TO je bila za rat i popunjavala je JNA tokom agresije na Hrvatsku. Drugi dio, gdje je bila apsolutna većina Bošnjaka i Hrvata, bio je protiv rata i odbijali su mobilizaciju u redove JNA. Većina pripadnika TO iz srpskog naroda u Bosni i Hercegovini je tokom 1991. i 1992. godine naoružana i opremljena za rat, o čemu svjedoči i orginalan izvještaj generala Milutina Kukanjca, komandanta Druge armijske oblasti, koji pred agresiju izvještava svoje pretpostavljene u Beogradu da "ima 63.198 dobrovoljaca u svojim jedinicama", da je "podijelio 51.900 komada pješadijskog naoružanja, a SDS još 17.238 komada" te da je "penzioniranim oficirima podijelio 300 automatskih pušaka..." Ove "dobrovoljačke jedinice" su prvo angažirane u JNA, a potom u VRS.

Uz regularne jedinice TO, naredbom generala Drage Vukosavljevića, komandanta RŠTO Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine od 3. augusta 1991. godine, odobreno je formiranje još 242 štaba i jedinica u mjesnim zajednicama i OOUR-ima (7.688 pripadnika), što je odmah urađeno u općinama gdje je SDS imao vlast. Predsjednik općine je automatski bio i predsjednik Kriznog štaba SDS, čime su jedinice TO pretvorene u "paravojne formacije SDS" koje će zajedno sa JNA izvršiti agresiju na Bosnu i Hercegovinu i počiniti stravične zločine nad Bošnjacima i Hrvatima.

Pod plaštom tzv. transformacije teritorijalne odbrane izvršeno je razoružanje do tada postojećih jedinica. Povučeno naoružanje iskorišteno je za naoružavanje srpskog stanovništva, dobrovoljačkih jedinica i popunu jedinica Jugoslovenske vojske, sve u cilju ostvarenja plana stvaranja "velike Srbije".

Dislokacija jedinica JNA iz Slovenije

Nakon fingiranog rata i "pokušaja zaštite ustavnog poretka u Sloveniji", kako se govorilo, početkom augusta 1991. godine su iz Slovenije na prostor Bosne i Hercegovine počele stizati jedinice JNA. Ovaj pokušaj zaštite ustavnog poretka zemlje i njenog unutrašnjeg integriteta, ustvari, bio je planski alibi za sve ono što je uslijedilo kasnije u Hrvatskoj, a nakon toga

u BiH. Jedinice JNA su planski razmještane u BiH i tokom razmještaja ništa nije prepuštano slučaju. Planski su između ostalih razmještene slijedeće jedinice: Oklopna brigada iz Vrhnike, razmještena je u rejonu Zalužana kraj Banje Luke. Dijelovi Planinske brigade iz Kranja su razmješteni na prostoru Travnika, u Zenici komanda 14. (Ljubljanskog) korpusa sa prištapskim jedinicama. Zrakoplovni sastavi su razmješteni na aerodrome Mahovljani, Željava, Dubrave i Ortiješ, gdje se stacionira oko 150 aviona i 50 helikoptera raznih vrsta.

Jedinice 5. (Banjalučkog) korpusa, nakon djelimične mobilizacije, u augustu 1991. godine kreću pravcem Gradiška – Okučani i napadaju Hrvatsku vojsku, ali su zaustavljene prije nego što su izvršile presijecanje hrvatske teritorije, odsijecanje Slavonije i spajanje sa srpskim "ustanicima" u njoj. Razlog neuspjeha je nedovoljan broj ljudstva za borbu, jer su Bošnjaci i Hrvati izbjegavali na mobilizacijskim mjestima primiti oružje i ratovati protiv Hrvatske. Zato je narednih mjeseci izvršen pritisak na sve koji ne žele uzeti oružje i nositi "trobojku" (ili kokardu). To su karakterizirala maltretiranja i batinjanja u MUP-u, ostanak bez radnog mjesta, oduzimanje stana, kućni pritvor ... Ovakav odnos SDS vlasti posebno je bio karakterističan za općine Bosanski Petrovac, Ključ, Prijedor, Čelinac, Bosanski Novi, Banja Luka...

Početkom agresije svi neposlušnici, vojnosposobna i "nepatriotska" lica pod prisilom angažirani su na kopanju rovova u okviru radne obaveze, gdje ih je bilo najlakše "založiti" da poginu.

U maju, junu i julu 1992. godine, pod okriljem Vojske RS i vlasti SDS, otpočele su psihološke torture, likvidacije viđenijih Bošnjaka i Hrvata (u prvom redu, intelektualaca i bogatijih ljudi), otvaranje vatre oko njihovih kuća, ubistva u kućama i stanovima, silovanja, pljačke imovine, rušenje kuća, odvođenje u logore Manjača, Keraterm, Trnopolje ...

U vrijeme iščekivanja međunarodnog priznanja države Republike Bosne i Hercegovine, državni vrh u Beogradu, uz pomoć komandi i jedinica JNA u Bosni i Hercegovini, u februaru i martu 1992. godine započinje pljačku banaka, proizvodnih kapaciteta... Demontiraju se i iz Bosne i Hercegovine u Srbiju odvoze kompletne tvornice, prirodna i potrošna dobra, gotovi proizvodi, posebno namjenske industrije. Ono što se ne može pokrasti i transportirati, uništava se eksplozivom, paljevinom ili avioudarima. Činilo se to samo u krajevima gdje su Srbi manjina ili ako su procijenili da će taj prostor u Karađorđevu zamišljenom podjelom ostati izvan predviđene srpske vlasti.

Tokom 1991/1992. godine TV-repetitori na Kozari, Plješevici i Majevici preusmjeravaju se prema Beogradu, čime Bošnjaci i Hrvati u većem dijelu Bosne i Hercegovine ostaju bez TV signala iz Sarajeva i Zagreba. U elektron-

skim medijima bila je dominantna propaganda iz Beograda kao specijalni oblik psihološkog rata.

Formiranje Vojske RS

Krajem aprila, između krnjeg Predsjedništva SFRJ i ŠVK OS SFRJ, s jedne, i Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, s druge strane, započeo je proces pregovora o povlačenju JNA iz Bosne i Hercegovine, što je podupirala međunarodna zajednica. Vršilac dužnosti sekretara SSNO general-pukovnik Blagoje Adžić (rodom iz okoline Gacka) dolazi u Banju Luku i traži povlačenje 386. i 329. okbr. i svih sistema PVO u Srbiju, ali se vraća "neobavljena posla", jer to, navodno, nisu dozvolili Srbi i predstavnici JNA locirani na području Bosanske krajine. Kasnije, u jesen 1992. godine, njegov nasljednik general-pukovnik Života Panić se hvalio pred kolegama iz Generalštaba JNA da je Vojsci RS u BiH ostavio 900 tenkova, 1.100 oklopnih vozila, samo u Krajini 45. borbenih aviona i 30 helikoptera, sa borbenom tehnikom PVO, te 852 artiljerijska oruđa kalibra preko 40 mm. Spomenute jedinice, 386. i 329. okbr., ostale su u sastavu 1. i 2. krajiškog korpusa VRS i korištene su u napadima na "koridoru", prema Derventi, Tešnju, Gradačcu i Travniku.

Dok je trajao taj proces u tzv. SAO, SDS i JNA intenzivno vrše etničko čišćenje teritorije Bosne i Hercegovine od nesrba ubijanjem na licu mjesta, klanjem, silovanjem, zatvaranjem u logore, paljevinama imovine i progonom stanovništva. Pod okriljem JNA stvara se tzv. Vojska RS. Izbor komandnog sastava, logističko osiguranje, personalni poslovi, njihove finansijske prinadležnosti i borbena upotreba su ostali u nadležnosti Generalštaba JNA, a naredbu za formiranje VRS je, 10. maja, potpisao načelnik Štaba Oružanih snaga SFRJ. Za komandanta je postavljen general-potpukovnik Ratko Mladić, a za načelnika general-major Manojlo Milovanović. Pomoćnik za moral je general-major Milan Gvero, glavni logističar, general-major Đorđe Đukić, načelnik za sigurnost pukovnik Zdravko Tolimir, a pukovnik Mićo Grubor načelnik za mobilizaciju.

BIHAĆKI OKRUG

Neposredna ratna opasnost u BiH

U prethodnom poglavlju pokušao sam metodom analitičkog pristupa razložiti sve bitne elemente vezane za pripreme JNA i paravojnih formacija SDS u realizaciji agresije na Bosnu i Hercegovinu. Početkom aprila na prostorima BiH bilo je stacionirano oko 175.000 naoružanih vojnika i starješina JNA, a snage SDS uvezane u dobrovoljačke jedinice činile su trinaest brigada, više samostalnih bataljona i četa sa ukupno od preko 70.000 vojnika. Plan napada na Bosnu i Hercegovinu i izvođenje agresije je trebalo izvršiti najkasnije za 45 dana, i to je bio zajednički zadatak JNA i Karadžićevih pristalica. Snage JNA su bile organizirane po korpusima. Deseti bihaćki korpus razmješten je u rejonu Bihaća, Bosanskog Petrovca i Glamoča. Peti, Banjalučki korpus u rejonu Bosanskog Novog, Prnjavora i Kupresa, Bilećki u rejonu Foče, Konjica, Mostara i Bileće, Druga OG Trebinje u rejonu Mostara i Čapljine. Dijelovi 12. (Novosadskog) korpusa na liniji Zvornik – Bratunac, a uzvodno, u rejonu Višegrad – Foča, Užički korpus. Djelovi Ljubljanskog i Mariborskog korpusa, po izlasku iz Slovenije, ušli su u sastav Tuzlanskog i Sarajevskog korpusa, a ojačani Zrakoplovni korpus u rejonu Bihaća, Mostara, Banje Luke i Tuzle. Naspram njih je bilo oko 75.000 bh. patriota iz Patriotske lige, "Zelenih beretki", TO i sličnih organizacija, od čega samo 25.000 naoružanih lahkim pješadijskim naoružanjem i oko 16.000 rezervnih i aktivnih policajaca naoružanih istom ili sličnom vrstom naoružanja.

Snage saveznika, Hrvatske vojske i HVO, brojale su oko 15.000 boraca. One su bile organizirane u pet brigada. Jedna je bila na prostoru Bosanskoga Broda, Odžaka i Dervente, druga u rejonu Konjica i Prozora, treća u dolini Lašve i dvije brigade na prostoru Čapljine, Širokog Brijega i Livna.

Sve skupa, bio je to odnos Davida i Golijata, golorukih patriota i do zuba naoružanog neprijatelja, domaćih i uvezenih Srba i Crnogoraca.

***

Po otpočinjanju agresije na Bosnu i Hercegovinu, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine (bez dva srpska člana)[17], kao Vrhovna

komanda, 8. aprila 1992. godine, proglašava "neposrednu ratnu opasnost" i donosi "Uredbu o ukidanju dotadašnjeg ŠTO" i "Uredbu o formiranju Štaba TO BiH", čime se suštinski mijenja organizaciona i kadrovska struktura dotadašnje TO, smjenjuje se dotadašnji komandant general-pukovnik Drago Vukosavljević, a imenuje novi, pukovnik Hasan Efendić. Za načelnika ŠTO je imenovan pukovnik Stjepan Šiber. Dan kasnije, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je donijelo "Odluku o objedinjavanju svih naoružanih snaga na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine", čime je osiguran legalitet i legitimitet svih branilaca Bosne i Hercegovine od agresije.

Neočekivanim početnim otporom agresiji započela je i nova etapa u historiji naroda Republike Bosne i Hercegovine, a posebno Bošnjaka koji su rekli ne "velikoj Srbiji!" To je početak stvaranja Armije Republike Bosne i Hercegovine, u uvjetima potpune okupacije i apsolutne nadmoći agresora, kako u MTS, tako i ljudstvu. Ova armija će u odbrambeno-oslobodilačkom ratu omogućiti opstanak države Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda, kao i svih ostalih naroda koji su Bosnu i Hercegovinu smatrali svojom domovinom.

Okupacija Prijedora, Sanskog Mosta, Ključa...

Kako se agresorska operativno-strategijska napadna operacija otvorene okupacije Republike Bosne i Hercegovine nije odvijala po zamišljenom planu, borba u Bosanskoj krajini i Bihaćkoj regiji je otpočela 15 dana kasnije u odnosu na ostatak Bosne i Hercegovine. U namjeri da ostvare direktni kontakt sa Martićevom RSK, jedinice JNA i SDS su tokom aprila i maja pokušavale okupirati Bosansku krajinu.

Prva je, 21. aprila 1992. godine, napadnuta Bosanska Krupa, sa ciljem da se "najmuslimanskija" Bihaćka regija odvoji od ostatka Krajine. Poslije dvodnevnih borbi, agresor je uspio okupirati dio grada na desnoj obali Une, ali su snage TO i MUP uspjele organizirati odbranu na lijevoj obali i spriječiti dalje prodore agresora.

Općina Prijedor je napadnuta 29. aprila. Grad je, praktično, okupiran bez otpora. Gradiću Kozarcu (90 posto Bošnjaci) dat je ultimatum Komande Banjalučkog korpusa "da predaju oružje" i nakon odbijanja branitelja, 24. maja 1992. godine on je osvojen ulaskom pješadije i tenkova. Napadači su odmah pristupili rušenju, paljenju, pljačkanju, ubijanju i odvođenju Bošnjaka u logore. Komandant agresorskog 5. korpusa izvješten je "da je u Kozarcu ubijeno 800 turaka-balija, a 1.200 zarobljeno". Zarobljenici su odvedeni u logore "Keraterm"

17. Biljana Plavšić i Nikola Koljević, dotadašnji članovi Predsjedništva RBiH, pred početak agresorskih udara prelaze na Pale tzv. prestonicu Srpske republike Bosne i Hercegovine.

i "Omarska", a preživjelo nesrpsko stanovništvo je – kao u doba Hitlerovog nacizma – svoje kuće i stanove moralo obilježiti bijelim platnom u znak predaje.

U Prijedoru, Sanskom Mostu, Bosanskom Novom i Ključu, dobrovoljačke jedinice SDS i JNA su preuzele vlast gotovo bez otpora i odmah započeli sa odvođenjem nesrba u logore Manjača, Keraterm, Omarska, Trnopolje i Ljubija. Tokom ljeta ovaj je prostor etnički očišćen, civilno stanovništvo protjerano, a oko 20.000 vojno sposobnih muškaraca je zatvoreno u logore.

Uzrok ovakvom stanju je nedovoljna pripremljenost i organiziranost, Bošnjaka i Hrvata za odbranu na ovim prostorima gdje su bili većinski dio stanovništva. To bi uglavnom bili najznačajniji razlozi izostanka pružanja otpora agresorskim snagama. No i pored takvog stanja treba napomenuti herojski otpor Bošnjaka iz Kozarca koji i pored poduzetih odbrambenih aktivnosti nisu mogli spriječiti i zaustaviti daleko nadmoćnijeg agresora. Po zauzimanju Kozarca agresor je počinio strašne zločine nad stanovništvom ovoga mjesta.

Na ovaj način neprijateljske jedinice odsjekle su Bihaćku regiju (1.600 kvadratnih kilometara, sa 250.000 stanovnika) i stavile je u potpuno okruženje blokirajući cio prostor s ciljem konačne okupacije. Patrioti ove regije su prozreli njihov plan. Nisu im to dozvolili tokom blokade koja je trajala 1.201 dan. Pružili su herojski otpor i nanijeli im velike gubitke, a u završnim operacijama su oslobodili 8.000 kvadratnih kilometara teritorije.

Nakon okupacije dijela Bosanske Krupe, agresor sa istoka uspostavlja liniju fronta prema regiji Bihać: Ivanjska – Bosanska Otoka – Bosanska Krupa – Veliki Radić – Grabež – Pritoka – Lohovska brda – Plješevica. S druge strane su bile linije fronta RSK.

U to vrijeme su u Bihaću snage 10. bihaćkog korpusa JNA i Zrakoplovnog korpusa boravile na aerodromu Željava. Nakon dugog nadmudrivanja i pregovora, 18. i 19. maja, JNA se, zajedno sa srpskim stanovništvom povlači u rejon Bosanskog Petrovca, a uništavaju kompletan aerodrom Željava, vrijedan preko sedam milijardi dolara. Dvadeset i drugog maja okupiran je dio naselja Bosanske Otoke, na desnoj obali Une, a 10. i 11. juna i Kulen-Vakuf.

Dvadesetpetogodišnja hipoteka Cazinske bune

Nisam mnogo znao o najnaseljenijem i najbošnjačkijem dijelu Bosne (118 stanovnika po jednom kvadratnom kilometru), poznatijem u narodu kao Bihaćka ili Cazinska (Ljuta) krajina ili, jednostavno, Krajina. Znao sam ono što se dalo naučiti u školi, te kroz priče i legende o Muji Hrnjici, Huski Miljkoviću i drugim više ili manje znanim Krajišnicima izniklim na vjetrome-

tini historijskih događaja koji im najčešće nisu išli na ruku, pa su njihovi postupci utoliko teže shvatljivi drugima.

Krajini nikad nije falilo junaka od mejdana, ali i vrijednih težaka, ljudi koji su znali ugostiti putnika namjernika, mudrih efendija, dobrih vojskovođa, kapetana krajiških kapetanija, koje su osvajači poštovali i uglavnom zaobilazili.

U Krajini je bilo nezamislivo vidjeti kršna junaka bez dobra konja. Stoga kod Krajišnika, kao nigdje drugdje u Bosni i Hercegovini, razvijeni su kult i ljubav prema ovim plemenitim životinjama.

Kroz historiju i burne događaje u njoj, narastala je želja za osvetom, posebno prema onima na vlasti i oko vlasti.

Sedamdesete – početak ekonomske ekspanzije

Krajina je u periodu socijalizma jedno od ekonomski najnerazvijenijih područja tadašnje Jugoslavije. Razlozi su kompleksni, ali najznačajniji je, svakako, pokušaj Krajišnika 1950. godine da obore komunističku vlast. To su razlozi ekonomskog, kulturnog i svakog drugog oblika razvoja koji je stagnirao čitavih dvadesetpet godina.

***

Šta su Krajišnici zapravo htjeli, te sušne i gladne 1950. godine?

Danas, kada su arhive otvorene i dostupne svima, kada su sa historijskog aspekta "Cazinsku bunu 1950." obradili autoriteti poput Vere Kržišnik – Bukić, doktora Mirsada Abazovića, kao i književnici rođeni u Cazinu Dževad Sabljaković i Hazim Akmadžić – u svojim romanima *Omaha* i *Mislio sam da je mjesec žut* – čini se da je slučaj "bune" prestao biti tabu-temom, ali je očigledno još uvijek veliki broj onih koji su neinformirani ili nedovoljno upućeni u ono što se stvarno događalo i kakve su posljedice "Cazinske bune".

Ni vrijeme, ni prostor, ali niti tema ove knjige ne daju mogućnost šire elaboracije tragičnih majskih zbivanja 1950. godine u Cazinu. Međutim, suština je u sljedećem:

- teški uvjeti života krajiškog seljaštva i nemogućnost obezbjeđivanja dovoljne količine poljoprivrednih proizvoda koje je država tražila bili su osnovnim uzrokom pobune seljaka Cazinske krajine;
- prema autentičnim dokumentima koje navode i Bukićeva i Abazović, stvarne oružane pobune nije niti bilo, ali su jugoslavenski državni, politički i vojni vrh u "gašenju pobune" angažirali izuzetno jake vojne efektive: pješadijske i oklopno-mehanizovane jedinice jugoslovenske vojske koje su na licu mjesta, bez suđenja, vršile egzekucije i strijeljanja;

- vojno-sudski proces u kojem je za procese sličnog karaktera, korišteno vrlo malo vremena i sproveden istražni postupak apsolutno po modelu kakav je Staljin sprovodio u vrijeme čistki u bivšem SSSR-u;
- izricanje smrtnih presuda "kolovođama" - zapravo je svojevrsna farsa. U ukupno osam vojno-sudskih procesa, za dvije sedmice na smrtne kazne strijeljanjem osuđeno je ukupno "16 uglavnom mladih ljudi", dok su dvojica na istovjetnu kaznu osuđeni od strane Vojnog suda u Slunju. Ukupno, na zatvorske kazne od jedne do dvadeset godina osuđeno je 275 "aktera bune", a zatvorske kazne su izdržavali u kazneno-popravnim domovima u Zenici (BiH) i Staroj Gradišci (Hrvatska);
- ukupno je raseljeno u Srbac 97 porodica sa 609 članova.

I to je u najkraćem bilans "pobune" u kojoj je prema tvrdnjama svjedoka bilo od strane JNA zaplijenjeno tri pištolja i dvije vojničke puške. O lovačkom naoružanju nema podataka.

Nakon suđenja, izricanja presuda i deportacija porodica osuđenih, otpočeo je u Cazinu i Velikoj Kladuši, gradovima sa procentualno većinskim bošnjačkim stanovništvom, proces dovođenja "srpskih kadrova" na sva rukovodna mjesta u općinama, miliciji, sudstvu i vojnim jedinicama.

Planski na udaru su posebno bile škole, gdje je u 99 odsto slučajeva učiteljski i nastavnički kadar bio srpske nacionalnosti.

Kazna namijenjena ljudima (Bošnjacima) je otpočela i ona će trajati ne malo, sve do sedamdesetih godina.

Politička vlast u SFRJ je bila sa potpunom dominacijom srpskih kadrova, koji su većinu državnih investicija, kredita i kapitala usmjeravali u druge dijelove države pa i Bosne i Hercegovine, gdje su Srbi većinski, a pod firmom da su "najzaslužniji za socijalističku revoluciju". Muslimani su, po njima, bili "antirevolucionarne snage" i zato ih je trebalo ekonomski kažnjavati.

Ekonomski prosperitet u Krajini započinje sedamdesetih godina, kad u partijske i državne strukture dolaze Bošnjaci (Bijedić, Pozderci, Dizdarevići...), koji su sa svojih pozicija uticali da dio državnih investicija i kapitala dođe i u ovaj dio BiH. Od 1960. godine Jugoslavija otvara svoje granice prema Zapadu, što uslovljava mogućnost za ekonomske migracije Krajišnika, i njih oko 20.000 postaju "gastarbajteri", od Hrvatske i Slovenije, do Austrije, Njemačke, Amerike, Australije... Rade najteže, ali dobro plaćene poslove i na taj način u Krajini dolazi do priliva privatnog kapitala koji poboljšava standard Krajišnika.

Nekoliko snažno razvijenih kolektiva poput "Agrokomerca", "TOP 25. maj" - Cazin, "Tvornica žice" – Cazin, "Bihaćka pivovara", "Sanitex" - Velika Kladuša, "Medic" - Cazin, Tekstilna industrija u Bihaću, bitno su promijenili ekonomsku situaciju u Krajini.

***

U isto vrijeme 1987. godine u Beogradu, srbijanski politički vrh, Generalštab JNA i KOS privode kraju pripreme za realizaciju projekta stvaranja "velike Srbije" u okviru kojeg je jedan od zadataka kompromitacija i udaljavanje sa političke scene uticajnih bošnjačkih kadrova. Oni su tada bili najznačajniji kohezioni faktor na političkoj sceni SFRJ. Krajnji cilj kampanje bilo je uklanjanje jednog od najvećih bošnjačkih političara Titove epohe, Cazinjanina Hamdije Pozderca, člana Predsjedništva SFRJ i predsjednika Komisije za ustavne promjene. Pozderac ne bi dozvolio ukidanje ustavnih odredbi iz 1974. godine o autonomiji Kosova i Vojvodine, što je Miloševiću bio cilj, a za dvije godine (1989.) bio bi predsjedavajući Predsjedništva BiH. Za eliminaciju Hamdije Pozderca i njegove braće Hakije (u ratu umro u Beogradu) i generala Sakiba (umro u Sarajevu) iskorištena je tzv. mjenična afera u krajiškom poljoprivredno-prehrambenom gigantu "Agrokomerc". Mjenice bez pokrića su izdavane u svim firmama širom Jugoslavije, ali kampanja i sudski proces pokrenut su samo protiv "Agrokomerca". Bez posla je ostalo 20.000 radnika, a beogradski mediji nisu birali načine i metode blaćenja Pozderaca, prije svih Hamdije, što je rezultiralo iznuđenom ostavkom na sve političke funkcije i zagonetnom smrću u bolnici u Sarajevu.

Cilj je postignut, izvršene su ustavne promjene i stvoreni uvjeti za realizaciju projekta "velika Srbija". Ekonomski i politički oslabljena, Krajina je prinuđena da sagne glavu i šuti, ali ne zadugo.

Na prvim višestranačkim izborima, 18. novembra 1990. godine, pobijedila je Stranka demokratske akcije i tada prvi put u novijoj historiji dolazi u pitanje srpska kadrovska hegemonija u Bihaćkoj regiji. Njeni neposredni izvršioci i korisnici, od oficirskog, policijskog, diplomatskog i partijskog kadra i aparata, pa sve do univerziteta i medija, osjetili su se ugroženim na svojim monopolnim pozicijama.

Neposredno pred izbijanje rata u Sloveniji, a potom agresije u Hrvatskoj, presječene su sve komunikacijske veze Krajine sa tim republikama. Uz njenu granicu sa Hrvatskom rasplamsava se rat. Krajina postaje operativna osnovica za napade JNA na Hrvatsku. Putevima Krajine sa istoka na zapad, i obratno, prolaze motorizirane kolone JNA, ali i četničke paravojne formacije.

Sa bihaćkog aerodroma Željava polijeću borbeni avioni na zadatke u Hrvatsku, a septembra 1991. godine iz tzv. SAO Krajine u Hrvatskoj u Bihać stižu prve izbjeglice Hrvati iz pograničnih mjesta. Do kraja te godine kroz Krajinu ih je prošlo oko 10.000, a Krajišnici su im otvorili domove i pružili svaku pomoć do odlaska zaobilaznim putevima u Hrvatsku.

U stanju ni rata ni mira u Krajini, SDS je, prema instrukcijama sa Pala, radio na realizaciji okupacije ovoga dijela Bosne i Hercegovine. U skladu s tim, širi se nacionalističko raspoloženje i mržnja prema Bošnjacima i

Hrvatima pravdajući to da se oni "naoružavaju i spremaju za novi genocid nad Srbima". Na taj način se Srbi hegemoniziraju i uzimaju oružje, koje im dijeli SDS.

Početkom rata u Kninskoj krajini, Krizni štab SDS uvodi "stalno dežurstvo", a Skupština u "neprekidnom zasedanju", organizirano poziva i upućuje rezerviste i dobrovoljce u Hrvatsku. Po povratku sa ratišta, transportiraju otuđeno oružje i opremu u Bihaćku regiju. Ako se ovo može nazvati stihijskim naoružavanjem Srba u selima ove regije, onda se naoružavanje iz skladišta i kasarni JNA u Krajini mora nazvati organiziranim, pogotovo što je transport vršen vojnim kamionima koje policija ni civilne vlasti nisu bile u mogućnosti kontrolirati.

Za sijanje mržnje spram nesrba korišteno je bezbroj banalnih primjera, poput kriminalnog čina ubistva radnika srpske nacionalnosti na benzinskoj pumpi u Ripču, kad je došlo do "spontanog" okupljanja "ugroženih, golorukih i ničim izazvanih" Srba, blokade saobraćajnica i generalne probe za daljnje djelovanje. Isto je urađeno koji mjesec kasnije u Sarajevu (ubistvo svata na Baščaršiji i barikade).

SDS u JNA – JNA u SDS

SDS tijesno sarađuje sa komandama i jedinicama JNA. Njihovi aktivisti su glavna agenturna mreža SDB i KOS u Krajini, a ta saradnja, krajem 1991. i početkom 1992. godine, prerasta u organizirano ustrojavanje paravojnih formacija SDS i zajedničko djelovanje sa JNA u pokušaju okupacije Krajine.

Zbog deficita u ljudstvu, u Bosanskoj Krupi SDS je formirao jednu brigadu, a po selima oko Bihaća, Cazina i Velike Kladuše jedinice ranga vodova i četa, ukupne snage dva-tri bataljona. Međutim, u neposrednom okruženju sa većinskim srpskim življem formiraju se tri jedinice ekvivalenta brigade. Jedna je formirana za Bosansko Grahovo, Drvar i Bosanski Petrovac, druga za Sanski Most i Prijedor, a treća za Bosanski Novi.

Sveukupno, pred početak agresije na Bosnu i Hercegovinu SDS je u Bihaćkoj regiji raspolagao sa pet-šest pješačkih brigada naoružanih lahkim pješačkim naoružanjem, a teško naoružanje su dobili sa početkom agresije.

Pored ovih paravojnih snaga, u Bihaćkoj regiji i njenom bližem okruženju su bile razmještene i respektabilne snage JNA. Sve te snage su se početkom rata našle nasuprot skoro nenaoružanih Bošnjaka i Hrvata Krajine, koji su pod organizacionim rukovođenjem Patriotske lige i Teritorijalne odbrane okruga, započeli odsudnu odbranu od agresije.

BIHAĆ, CENTAR OTPORA AGRESORU U BOSANSKOJ KRAJINI

Vrijeme odlučnih, istrajnih i hrabrih

S obzirom na sveukupna zbivanja u tadašnjoj SFRJ 1990., a posebno 1991. godine, rat u Sloveniji i znatno žešće i krvavije sukobe u Republici Hrvatskoj, posebno u Vukovaru, Osijeku i Dubrovniku, bilo je sasvim izvjesno da će se rat prenijeti i proširiti unutar Bosne i Hercegovine. Stoga je bilo potpuno opravdano organiziranje patriotski opredijeljenih građana za odbranu domovine.

Patriotska liga Okruga Bihać organizirana je i strukturirana u politička tijela na nivou Okruga, općina, do mjesnih zajednica kroz regionalne i općinske krizne štabove. Čin njenog formiranja ima historijski značaj za opstanak Bosne i Hercegovine, naroda i građana, a prije svega bošnjačkog naroda, znajući šta je bilo unaprijed namijenjeno Bosni i Hercegovini i Bošnjacima.

Aktivnosti članova Patriotske lige bile su višestruke. Osim organiziranja na terenu jedna od bitnih, bila je pronalaženje načina kako objasniti i uvjeriti narod da ratni požar koji je itekako vidljiv u susjedstvu neće mimoići ni Bosnu i Hercegovinu. Rukovodstvo Patriotske lige Okruga i općina između ostalog vršilo je procjenu i pratilo opću vojno-političku situaciju u kojoj se našla Bosna i Hercegovina, a prije svega bošnjački narod u njoj. Pored složenosti zadataka i opasnostima kojima su bili izloženi, rukovodni kadrovi Patriotske lige izvršili su organiziranje dobrovoljaca za odbranu.

Na nižim nivoima precizirane su sve aktivnosti u slučaju iznenadnog napada. Patriotska liga je svoju organizaciju posebno temeljila u mjesnim zajednicama. Nije se radilo o klasično vojnoj organizaciji. To je bila organizacija za preventivno djelovanje, ali istovremeno i organizacija koja se vrlo brzo mogla preorijentirati u vojničku. U suštini Patriotska liga je bila otvorena za sve. Vojnopolitička situacija u tadašnjoj Jugoslaviji nije bila nimalo ohrabrujuća. Iole boljim poznavaocima stanja moglo je i moralo biti jasno da sve aktivnosti do tada ispoljene u Sloveniji, posebno u Hrvatskoj, kao i aktivnosti od nacionalističkog mitinga na Kosovu Polju, ne idu u prilog mira. Te 1991. godine, a

posebno u prvoj polovini 1992. godine, u Okrugu Bihać su se sve češće mogle vidjeti kolone srpskih dobrovoljaca koje odlaze na ratišta u Hrvatsku sa navodnim zadatkom zaštite suvereniteta i integriteta Jugoslavije. Način njihovog odijevanja, pjesme i parole te ikonografija koja ih je pratila, odslikavali su ono iz čega se mogao vidjeti njihov stvarni zadatak. Dok smo s jedne strane gledali brade, kokarde, slušali četničke pjesme s druge, sredstva informiranja govorila su o Jugoslaviji, o bratstvu i jedinstvu. Sve su se više naoružavali oni koji su navodno bili lojalni tadašnjim ciljevima i zadacima, a ustvari naoružanje je završavalo u rukama Srba, jer su "oni voleli Jugoslaviju, a ostali nisu". Takva događanja i pojave obavezivali su da se nešto poduzme i, ukoliko zatreba, učini na organizaciji odbrane. Vrlo brzo se pokazalo šta je značilo organiziranje Patriotske lige za odbranu, prije svega, muslimanskog naroda.

Danas neki pojedinci i institucije žele Patriotskoj ligi dati sasvim drugi karakter i cilj. Idu do te mjere da joj pripisuju ono što ni u kom slučaju ne pripada njenom karakteru i cilju. Nedobronamjerna razmišljanja takvih idu pravcem da se članovi Patriotske lige okrivljuju za ratna zbivanja u Republici Bosni i Hercegovini.

Procjene namjera i aspiracija velikosrpskog vojnog i političkog vrha znatno prije agresije na Bosnu i Hercegovinu usmjeravala je aktiviste Patriotske lige da se pristupi odbrambenom organiziranju u Bosni i Hercegovini. Okupivši sve progresivne ljude u zemlji, u osnovi programski, politički i odbrambeni ciljevi imali su bosanskohercegovački karakter zaštite svih naroda i građana.

Patriotska liga na nivou Okruga svoj sistem odbrane bazirala je na općim načelima bosanskohercegovačke Patriotske lige pokušavajući iznaći najadekvatnije načine organiziranja i pružanja otpora prijetećoj agresiji i ratnoj kataklizmi ovog dijela Bosanske Krajine. O razmjerama i okrutnosti te agresije mogli smo zaključiti na osnovu svjedočenja nemalog broja Hrvata iz Republike Hrvatske koji su se spasavali bijegom u Bihać i druge krajiške gradove ispred terora Martićevih vojnika.

Činjenica da je do tada JNA povukla svo naoružanje Teritorijalne odbrane bivših republika i pokrajina SFRJ, ostavljajući narod Bosne i Hercegovine – izuzimajući Srbe – potpuno golorukim, bez oružja za odbranu s jedne strane, a s druge strane, tokom rata u Hrvatskoj kao i kasnije u Bosni i Hercegovini, ta ista JNA preko SDS-a dijelila je naoružanje isključivo srpskom stanovništvu. Te aktivnosti JNA je pravdala navodno poduzimanjem mjera u "zaštiti" Jugoslavije i njenih naroda.

Složena vojno-politička situacija na prostoru tadašnje Jugoslavije, a posebno Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, argumentirala je da se to planski radilo iz "vrha" u Beogradu i da će Bosna i Hercegovina i njeni građani biti suočeni sa ratnom katastrofom. Bošnjačkom narodu se čak i u Skupštini Republike Bosne i Hercegovine javno prijetilo potpunim istrebljenjem i nestankom sa karte Bosne i Hercegovine.

***

Kako se situacija u tadašnjoj Jugoslaviji usložnjavala, a rat širio na teritorijama republika koje su još uvijek formalno bile u sastavu SFRJ i aktivnosti bosanskohercegovačkih građana uključenih u ilegalni rad Patriotske lige bile su sve prisutnije i konkretnije. Djelujući u izuzetno složenim i opasnim uvjetima karakterističnim za taj period početnog organiziranja i osvješćivanja građana BiH, danas se sa sigurnošću može tvrditi da je to bio ključni faktor u dobijanju na vremenu u predvečerje agresije da se narodi i građani BiH, makar i uz minimalne količine naoružanja i materijalno-tehničkih sredstava pripreme za odbranu.

Nakon otpočinjanja agresije na međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu, organiziranje Patriotske lige i njene aktivnosti dobile su apsolutni legalitet.

Aktivnosti Patriotske lige u Okrugu Bihać imale su velikog udjela u organizaciji i nadgradnji odbrane. Njeni pripadnici kao i pripadnici drugih organiziranih i samoorganiziranih grupa i ne mali broj pojedinaca, nakon sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 8. aprila 1992. godine i odluke o objedinjavanju svih do tada uspostavljenih oblika organiziranja otpora prouzrokovanih opasnošću od agresije na Bosnu i Hercegovinu, ušli su pod komandu Teritorijalne odbrane na nivou općina i Okruga. Tada su pod komandom Okružnog štaba preko komandi općinskih štabova uz svesrdnu pomoć predstavnika civilnih vlasti, od mjesnih zajednica do nivoa Okruga započele vojničke aktivnosti na organizaciji odbrane i ustrojavanju jedinica Teritorijalne odbrane Okruga Bihać.

U složenim i često nejasnim vojno-političkim uvjetima, neupućenošću građana u stvarne opasnosti od agresije, neophodno je posebno naglasiti značaj i ulogu svakog pojedinca – pripadnika Patriotske lige koji je sudjelovao u organiziranju otpora u Okrugu. Ovim ne želim minimizirati doprinos, svih onih, koji su se kasnije uključili u redove Teritorijalne odbrane, kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine. Patriotska liga je imala bosanskohercegovački karakter i bila je otvorena za sve koji su Bosnu i Hercegovinu smatrali i doživljavali svojom domovinom. To uvijek treba naglašavati jer je to historijski fakat.

Posebno želim ukazati na požrtvovanost i samoprijegor u organizaciji priprema za otpor agresiji na RBiH koji su ispoljili: doktor Irfan Ljubijankić, Mirsad Veladžić, Nenad Ibrahimpašić, Ejub Topić, Ibro Dizdarić, Zijad Ziko Kadić načelnik CSS Bihać, Muharem Begić, načelnik SJS Bihać, Ante Vlašić, sekretar Sekretarijata narodne odbrane – koji je ubijen u okolini Velike Kladuše krajem 1991. godine pod još uvijek nerazjašnjenim okolnostima najvjerovatnije likvidiran od strane KOS-a, Muhamed Alijagić Pogi, Šefik Koričić Kore, Salih Dizdarić, Besim Dizdarić, Husein Kuduzović, Abdulah Dedić, Senad Dedić, Jusuf Mujanović, Hasib Velić, Mustafa Vuković, Fuad Vuković, Mehura Selimović, Hazim Felić, Hajro Handukić, Emin Pivić,

Hamdija Abdić Tigar, Himzo Ezić, Senad Šarganović, Muhamed Kasumović – Kasum, Memaga Topić, Mirsad Goretić, Ivica Zubić, Arif Žerić koji je među prvim, kao policajac, dao svoj život, Muharem Čelebić - Haro, Safet Hidić, Iko Tatlić, Hajrudin Ferizović, Muhamed Hadžipašić, Ibrahim Dizdarić, Muhamed Babić, Sejfo Dedić, Hajrudin Osmanagić, Ahmed Topčić, Zahid Filan, Alaga Ajdinović, Sead Topić, Muharem Selimović... Ovo su samo istaknutije osobe iz općine Bihać u to vrijeme, (osim Veladžića i Osmanagića), koja je bila centar otpora u Krajini, današnjem Unsko-Sanskom kantonu. Spisak je daleko brojniji na nivou Okruga.

Djelimično spominjanje istaknutih pojedinaca na nivou općine Bihać ne znači da su drugi članovi Patriotske lige iz ove općine te ostalih na nivou Okruga, manje zaslužni u odbrani naroda i građana. Ako bih spominjao sve uključene i zaslužne od mjesne zajednice do Okruga ova knjiga bila bi nedovoljna da svi budu spomenuti. Značajno je poredati događaje, aktivnosti i nosioce tih aktivnosti. Danas se pišu i objavljuju knjige o formiranju Teritorijalne odbrane Okruga, i Petog korpusa što je dobro, ali nije dobro pisati o Petom korpusu kao da je pao sa neba. Puno je prolivene krvi i uloženog truda do formiranja Petog korpusa naše Armije. Članovi Patriotske lige i njihove aktivnosti imaju značajno mjesto i ne mogu se zaobići.

Aktivnostima Patriotske lige na nivou Okruga rukovodio je Irfan Ljubijankić. Doktor Ljubijankić je zasigurno jedan od najzaslužnijih pojedinaca za period pred agresiju. Ali, i tokom odbrane ispoljio je političku mudrost i dalekovidost, a ličnom hrabrošću, požrtvovanošću i upornošću u borbi protiv agresora mogao je poslužiti kao primjer svakom bosanskohercegovačkom patrioti. Njegovo političko djelovanje i aktivnosti njegovih saradnika, članova Patriotske lige, u Okrugu Bihać je temelj svega onoga što će uslijediti u organizacijskom smislu u okviru institucija vlasti, jedinica Teritorijalne odbrane, Unsko-Sanske Operativne grupe i na koncu jedinica Petog korpusa Armije R BiH. Period djelovanja prije agresije, a posebno nakon otpočinjanja agresije, ne može se preskakati. Historija i tok historijskih zbivanja u ovim za Bosnu i Hercegovinu najtežim vremenima, laž i neistine neće nikome oprostiti. Nepravda najviše boli, a najviše na kraju pogađa upravo one koji je zastupaju i šire. Najveća nepravda je zaboraviti doprinos mnogih pojedinaca tog za BiH i Okrug Bihać sudbonosnog vremena. Ponosan sam na saradnju, u pripremi otpora u Okrugu Bihać sa doktorom Ljubijankićem i onima koje je okupljao oko sebe. Veliki je i nenadoknadiv gubitak za Krajinu i Krajišnike pogibija rahmetli Ljubijankića maja 1995. godine, prilikom povratka iz Bihaća za Sarajevo, kada je Vojska tzv. SAO Krajine oborila helikopter u kome se nalazio sa svojim saradnicima i pratnjom.

Nacionalni balans CSS Bihać

Kao tadašnji inspektor za odbrambene pripreme Centra sigurnosti Bihać, shvatio sam nužnost uspostavljanja nacionalnog balansa u MUP-u tokom 1991. godine. Ovo je naročito dobilo na važnosti u popunjavanju rezervnog sastava policije. Imajući u vidu svu kompleksnost situacije, naglašenu rukovodnu i komandnu poziciju srpskih kadrova u JNA, Teritorijalnoj odbrani i policiji, shvatio sam opravdanost zahtjeva uspostavljanja nacionalnog balansa, u Centru službe sigurnosti Bihać u kome sam u to vrijeme djelovao.

Nastojali smo iz djelokruga aktivnosti isključiti element političke podobnosti, kako se to pokušavalo tumačiti u praksi, a to nadomjestiti ljudstvom koje je počelo uviđati realnu opasnost od agresije i stavljalo se na raspolaganje bilo Patriotskoj ligi, bilo Teritorijalnoj odbrani, bilo policiji. Gledano, kako sa tadašnje, tako i sa današnje distance, to je dolazilo u koliziju sa elementima stručnosti i odražavalo se na profesionalizam. Međutim, vojno-politička situacija je zahtijevala ovakav odnos, a osposobljavanje i profesionalno usavršavanje vršili smo u hodu. Takve aktivnosti su se pokazale opravdanim. Glavni prioritet je bio kriterij spremnosti i odlučnosti na zaštiti naroda, građana i države. Dakle, politička podobnost nije mjerena stranačkim kriterijima već shvatanjem vojne i političke situacije. Neshvatanje situacije bi u to vrijeme ometalo normalno funkcionisanje sistema u MUP-a, što bi se negativno odrazilo na sigurnost građana i zaštitu dobara Okruga Bihać.

***

Kao predsjednik Skupštine Okruga Bihać u to vrijeme, rahmetli Ljubijankić, vukao je sve važnije poteze, pa i s nacionalnim balansiranjem policije u Okrugu. Prema statističkim pokazateljima Bošnjaci su bili uvjerljivo većinsko stanovništvo, pogotovo u Cazinu i Velikoj Kladuši.

Ovaj proces je bio potpuno legalan. Polazna osnova su bili statistički podaci o nacionalnom sastavu stanovništva u Okrugu nakon popisa iz 1991. godine. Naprimjer, dok je u Bosanskoj Krupi živjelo 75 posto Bošnjaka, u rezervnom sastavu policije SJS Bosanske Krupe bilo je 60 posto Srba. Bošnjaci u tom centru nisu bili zastupljeni shodno nacionalnom sastavu iz popisa 1991. godine. Uspostavljanjem nacionalnog balansa rezervnog sastava policije prema popisu iz 1991. godine stvoreni su preduvjeti da naoružanje prilikom podjele policajcima bude dijeljeno srazmjerno popisu stanovništva. Otvoreno smo u javnosti zagovarali “da nikome ne treba naoružanje, ali ako je nužno, onda ga treba davati srazmjerno procentu stanovništva”.

Aktivnosti na nacionalnom balansiranju CSS u Bihaću su tekle veoma uspješno. Iako su te aktivnosti bile legalne i legitimne i na osnovu odluka

Republičkog MUP-a, Savezni SUP ih je pokušao onemogućiti. Tim Saveznog SUP-a je tih dana bio raspoređen u CSS Bihać. Zadaci su bili jasni: spriječiti i usporiti sve što ide na štetu beogradskih planova, a što je već uveliko u praksi realizirala tadašnja JA i Savezni sekretarijat unutrašnjih poslova. Već u to vrijeme, pripadnici JA nisu nosili petokraku, već trobojku na kojoj je pisalo JA. Novo dizajnersko rješenje malo je podsjećalo na JNA. Već kroz obilježje i ime ta vojska je izgubila svoj negdašnji svenarodni karakter.

Inspektori Saveznog SUP-a su između ostalog izvršili kontrolu referata odbrambenih priprema. Pored toga što sam kao inspektor za odbrambene pripreme pokazao sva dokumenta Republičkog MUP-a na osnovu kojih sam vršio nacionalni balans, pripriječeno mi je da pripazim šta radim. Međutim, to me nije usporilo u radu. Nacionalno balansiranje rezervnog sastava policije realizirano je u drugoj polovini 1991. godine, a organiziranje izbalansiranog sastava policije u Centru službe sigurnosti zaokruženo je krajem 1991. i početkom 1992. godine.

Izuzetno dobro i kvalitetno je bio organiziran rezervni sastav CSS Bihać koji je bio organiziran u 43 stanice rezervnog sastava pod rukovodstvom stanica javne sigurnosti u općinama, odnosno CSS na nivou Okruga. Pobrojaću neke stanice rezervnog sastava i njihove komandire. Na čelu stanice Žegar bio je Zoran Vujić, stanice Gata – Hajrudin Hajro Pečenković, stanice Izačić – rahmetli Nezir Sulić, stanice Ozimice – rahmetli Mirsad Goretić, stanice Pokoj – Asaf Zulić, na čelu stanice Centar nalazili su se rahmetli Idriz Koričić, te Enes Okanović i Kemaludin Delić, stanice Kulen Vakuf – rahmetli Muharem Kurtović, stanice Ripač – Adem Šehić, stanice Vinica – Hašim Samardžić, stanice Jezero-Privilica – rahmetli Arif Žerić i stanice Prekounje – Izet Karabegović. Ovo je samo dio imena komandira rezervnog sastava policije iz općine Bihać. Spisak na nivou Okruga je daleko veći jer je Centar službi sigurnosti pokrivao sve općine tadašnjeg Okruga: Bihać, Velika Kladuša, Cazin, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Drvar i Bosansko Grahovo. O aktivnostima pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova u odbrani Okruga malo će se naći u poslijeratnim pisanjima.

Rezervni sastav policije bio je dobro organiziran, nacionalno izbalansi-ran i materijalno-tehnički opremljen. Ovo je još jedan od ključnih momenta u organizaciji odbrambenog sistema prije potpunog formiranja Teritorijalne odbrane. I pored toga što se nacionalno balansiranje rezervnog sastava vršilo prema odluci nadležnih organa Republike Bosne i Hercegovine, ono nije sa odobravanjem prihvatano od aktivnih rukovodnih radnika srpske nacionalnosti, zaposlenih u Centru službi sigurnosti Bihać. Posebno neslaganje u realizaciji ovog zadatka bilo je izraženo u općinama i stanicama javne sigurnosti Bosanski Petrovac, Drvar, Bosansko Grahovo, dakle onim sa većinskim srpskim stanovništvom. I pored neslaganja u tim općinama je izvršeno nacionalno balansiranje pripadnika rezervnog sastava policije.

***

Doprinos jedinica MUP-a bio je značajan, ako ne i presudan, posebno u prvim mjesecima pred agresiju i neposredno nakon izvršene agresije. Ove jedinice su u početnoj fazi bile najorganiziranije, najbolje naoružane i sposobne da pored zaštite javnog reda i mira borbeno interveniraju na svakom dijelu Okruga, kako samostalno, tako i zajedno sa kasnije formiranim jedinicama Teritorijalne odbrane. Jedinice MUP-a su bile osposobljene za specijalna djelovanja, borbe sa diverzantskim jedinicama agresora, izvođenje napada i diverzija u pozadini neprijatelja, borbu sa ubačenim izviđačko-diverzantskim grupama i kontrolu slobodne teritorije.

Formiranjem Teritorijalne odbrane, naoružanje jedinica MUP-a prešlo je u Teritorijalnu odbranu, a jedinice MUP-a su počele ostvarivati svoje redovne planske zadatke, s tim što su specijalne jedinice, sudjelovale u borbama, zajedno sa jedinicama Teritorijalne odbrane.

Organi vlasti Okruga i općina već suočeni sa mnogim problemima, stvorili su uslove za efikasno funkcionisanje CSS Bihać. Rukovodstvo Centra i rukovodstva stanica javne sigurnosti u potpunosti su uspjeli konsolidirati stanje u CSS, nakon njihovog napuštanja od strane velikog broja radnika srpske nacionalnosti. Mislim da neću pogriješiti ako istaknem mjesto i ulogu rukovodnih radnika Centra javne sigurnosti i stanica javne sigurnosti, a posebno radnika Odjeljenja za odbrambene pripreme na čijem sam se čelu nalazio, posebna zasluga pripada službenim osobama u stanicama javne bezbjednosti Okruga poput Afana Dupanovića, iz SJB Bihać, Ibre Međedovića iz SJB Bosanska Krupa, Kasima Kadrića iz SJB Cazin, Miloš Isaka iz SJB Velika Kladuša. Najodgovornija osoba za ratne planove CSS i njihovu dogradnju bio je Enes Čizmić čiji je doprinos veoma bitan. Preko pleća navedenih osoba realizirano je nacionalno balansiranje rezervnog sastava policije i njihovo mobiliziranje. Posebna zasluga pripada komandirima rezervnih stanica policije na terenu, koji su danonoćno sa svojim pripadnicima obezbjeđivali građane, vitalne objekte i materijalna dobra Okruga.

Agresijom na Republiku Bosnu i Hercegovinu u Okrugu Bihać, samim tim i u općini Bihać, Teritorijalna odbrana, iako je postojala, nije bila u dovoljnoj mjeri organizirana. Nju je tek trebalo organizirati i upravo zbog toga je bilo vrlo bitno što je izvršeno nacionalno balansiranje i organiziranje, te mobilizacija rezervnog sastava policije u Okrugu Bihać. Posebno želim istaći doprinos, u to vrijeme, čelnih rukovodilaca Centra službi sigurnosti i njegovih stanica, te njihovih saradnika: Zijada Kadića, Marijana Šimića, Muharema Begića, Šemse Velića, Rasima Alibegića i Muhameda Džehverovića. Naravno, najveća zasluga pripada kako aktivnim tako i rezervnim policajcima u vršenju svojih dužnosti. Neki od zaslužnih pojedinaca iz početnog perioda organizacije su kasnije napustili naše redove, poput Rasima Alibegića koji je, u periodu primjetnog antidržavnog rada Fikreta

Abdića, stao uz njega prije proglašenja "autonomije", a odmah po proglašenju tzv. AP ZB otvoreno prešao na stranu Fikreta Abdića.

Teritorijalna odbrana Bihać

Proces formiranja Teritorijalne odbrane Bihać bio je težak, kako zbog nedostatka naoružanja, opreme i municije, tako isto i zbog činjenice da se on odvijao paralelno sa vođenjem borbenih aktivnosti, a sve to zahtjevalo je prilagođavanje raspoloživih, istina skromnih potencijala u svrhu odbrane i suprotstavljanja agresiji.

Okruženje u kome smo se nalazili od prvih dana agresije pa do kraja rata, nametnulo je iznalaženje novoga načina života i rada, nosilo breme problema koje je trebalo rješavati često u hodu, u predasima između borbi, učeći na vlastitim iskustvima uz žrtve i odricanja, posebno u početnoj fazi organiziranja Teritorijalne odbrane. Problemi su bili izraženi ne samo u općini Bihać, već i u ostalim općinama. Zahvaljujući, prije svega trudu svih institucija, a posebno zalaganju boraca i starješina, te komandi općinskih i Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, a uz svesrdnu podršku naroda, uspjeli smo prevladati brojne poteškoće, organizirati Teritorijalnu odbranu, uspostaviti rukovođenje i komandovanje i planski se suprotstaviti agresoru, stvarajući kvalitetan odbrambeni sistem.

***

Kad ovu knjigu budu čitali ljudi iz drugih dijelova Bosne i Hercegovine, prije svega iz Podrinja, Hercegovine ili Sarajeva, mogu pomisliti da smo mi u Krajini počeli ratovati tek u junu.

Bit ću iskren. Moji Krajišnici se neće ljutiti. Ja sa njima mogu komunicirati na ovakav način. Oni znaju da ih cijenim i poštujem. Svjestan sam ogromnog doprinosa koji su dali u odbrani BiH, ali ih ipak moram podsjetiti, istinu ne treba skrivati ma kako nekome ona bila neugodna, ali i zbog pouka koje se iz nje mogu izvući. Kad se u Bijeljini događalo ono sa Arkanom i Biljanom Plavšić, to je bilo daleko običnom Krajišniku, nešto o čemu su slušali na radiju i TV, sa čim su suosjećali samo dok je trajao televizijski dnevnik. Takvo ponašanje i shvatanje tadašnje situacije, karakteristično je ne samo za Krajišnike, već i za mnoge u Bosni i Hercegovini. Niko se u Bosni i Hercegovini, pa ni u Krajini u to vrijeme, nije posebno upitao: Šta raditi, treba li ići u pomoć Bošnjacima u Bijeljinu?

Navest ću jedan primjer. Dio Bosanske Krupe, JNA i ekstremisti SDS okupirali su 21. aprila 1992. godine. Istovremeno, u Bihaću u hotelu Bosna svirala je muzika. Ništa ne bi bilo drugačije da je "palo pola Bihaća", muzika

bi najvjerovatnije svirala u Bosanskoj Krupi... Ovakvih primjera u Bosni i Hercegovini u toku agresije bivalo je nažalost puno.

Kao inspektor za odbrambene pripreme CSS Bihać, u svakodnevnim kontaktima sugerirao sam Krupljanima navakat i rekao:

-Gospodo, ako tako budete branili općinu i grad i ukoliko se ne budemo bolje organizirali i uvezali u cijelom Okrugu, Bosanska Krupa će pasti, jer se grad i Okrug ne mogu braniti iz kafića i sokaka!

U to vrijeme bio sam jedini oficir bivše JNA u općini Bihać, koji je napustio tu vojsku. Međutim, tada sam ispao samo "kosovac koji priča nešto bez veze i traži sebi posla."

Bosanska Krupa je platila cijenu ukupne svijesti i stepena organiziranja Teritorijalne odbrane u Okrugu, a posebno cijenu svog vlastitog organiziranja. Krupljani moraju biti svjesni svojih propusta u organizaciji, do pada desne obale Une i dijela grada na toj strani. Dio Bosanske Krupe je pao. To je činjenica. Kad se iz Krajine gleda na ostatak Bosne i Hercegovine, onda je to, ipak, predaleko u odnosu na Bosansku Krupu koja je otrijeznila Krajinu.

Problem svih nas koji smo se borili za Bosnu i Hercegovinu, bio je taj što smo na mnoge ključne događaje reagirali isuviše lokalpatriotski. Bihać u početku agresije nije više mogao pomoći Bosanskoj Krupi. Nerazumijevanje suštine problema izazvanih agresijom na BiH, te nizak stepen organiziranosti uslovljavali su da se nije moglo više učiniti. Željeli smo, ali nismo mogli, osim što smo uputili policijske snage SJS Bihać koje su stupile u borbu u odbrani Bosanske Krupe. Međutim, agresor je bio moćniji i zavladao je desnom obalom Une. To je, ipak, proizvelo i neka pozitivna iskustva. Osvijestilo je sve u Krajini. Vidjeli su da đavo kuca na vrata, da je na pragu svačijih, a ne samo krupskih vrata.

Sjećam se, prilikom organizacijskih priprema kad bih prolazio kroz mjesne zajednice, u općini Bihać, straže su bile u ulicama, u zgradama. Kažem im da se trebamo popeti na Grmeč, na Grabež, jer Bihać i Krajina se ne može braniti iz haustora i avlija; Bihać i Krajina se moraju braniti na Grmeču, Grabežu. Obično sam doživljavao uvrede: "Kakav Grmeč?!", "Kakav Grabež?!", "Šta ti hoćeš?!", "Šta ćeš ti meni soliti pamet?!", "Ko će meni čuvati kuću i djecu?!"

Nakon početnih borbi pa skoro sve vrijeme trajanja rata, suočavali smo se sa sličnim problemima, pa i ovakvim: "Ne može tvoje sredstvo biti ovde, jer mene gađaju zato što je top u mojoj njivi, pokraj moje kuće"...

Stiče se zaključak da mi nismo neposredno pred agresiju na BiH bili svjesno spremni za rat. Ponašali smo se često lokalistički, i kao da do rata ipak neće doći. Kada smo napokon uspjeli formirati Peti korpus i prevazići sve te probleme, pojavili su se zahtjevi za formiranje jedinica u čijem bi sastavu bili borci sa prostora Banjalučke regije, a to je u praksi značilo da

svi borci i starješine sa tih prostora napuste Peti korpus i formiraju nove komande. Kao da je Peti korpus bio tijesan. U ovim aktivnostima prednjačio je Mirza Mujadžić, u to vrijeme poslanik u republičkoj Skupštini, koji je nakon pada Prijedora došao na prostor Okruga Bihać. Naravno, to smo u startu spriječili. S druge strane u Petom korpusu nije ni bilo puno boraca i starješina s prostora Banjalučke regije. Uostalom, to bi u praksi uticalo na negativno rasipanje energije i bavljenje sobom. Borci Petog korpusa su u završnim operacijama praktično demantirali sve one koji su sumnjali u njihov patriotizam i koji su zarad svojih interesa, željeli stvarati neke jedinice lokalnog karaktera.

Kad sam napustio JNA 13. septembra 1991. godine i došao u Krajinu, bilo mi je jasno da će biti rata u Bosni i Hercegovini nakon onog što sam vidio u Hrvatskoj i Sloveniji. Ali nisam znao kada će početi. Kao dotadašnji oficir JNA, po njenom napuštanju, da sam otišao u Sandžak, najvjerovatnije imao bih problema. Možda bih bio mobiliziran i upućen na neko od već postojećih kriznih žarišta, ne isključujući ni bosanskohercegovačko ratište. To bi za mene bio najveći problem jer bih morao sudjelovati u uništavanju naroda kome pripadam.

Kad nisam mogao u svoj Sandžak, odlučio sam da idem u Bosnu. Treba znati da Bošnjaci Sandžaka, Bosnu doživljavaju kao svoju domovinu i taj doživljaj je intenzivniji utoliko, jer više od dva stoljeća Bošnjaci Sandžaka su nakon pripajanja svog teritorija Srbiji i Crnoj Gori ostali bez matice, a vezanost za Bosnu u čijem je sastavu Sandžak nekada bio, ostala je sve do danas. Mnogi su Bošnjaci porijeklom iz Sandžaka, tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, uzeli učešće u njenoj odbrani rame uz rame sa svojom braćom i ostalim koji Bosnu i Hercegovinu smatraju svojom domovinom. Veliki je broj Bošnjaka porijeklom iz Sandžaka koji su u borbi dali svoje živote, a mnogi su otišli iz Sandžaka diljem Evrope i svijeta da ne bi bili mobilizirani u borbi protiv svog naroda. Zbog toga i danas imaju probleme. Bosna i Hercegovina nas Bošnjake obavezuje mnogo više, nego se to nekom u prvi mah može učiniti.

U odnosu na razvoj situacije, sve je navodilo da ni Bosnu i Hercegovinu neće mimoići ratni požar. Sve dok nisam stupio u Patriotsku ligu, pitao sam se ima li na terenu i među narodom ikakva organizacija koja vodi računa o eventualnoj odbrani u slučaju da Bosna i Hercegovina doživi ono što je doživjela Slovenija, odnosno Hrvatska. Patriotska liga mi je pružila odgovore na većinu mojih nedoumica i nepoznanica. Iz tadašnje pozicije nisam bio siguran da li je mudrije iznositi teze da rata neće biti u Bosni, ili pozivati na sveopći otpor nastupajućoj agresiji.

***

Osnovni razlog koji je negativno uticao na formiranje Teritorijalne odbrane u Bihaću i organizaciju otpora bio je opća nepripremljenost za rat.

Posebno je to bilo izraženo u neshvatanju ozbiljnosti vojno-političke i bezbjedonosne situacije, ali i uvjerenosti da na prostorima BiH rata neće biti, čak i onda kada je agresija bila očigledna i počela uzimati svoj tragični danak. Formiranje Patriotske lige u Okrugu bio je adekvatan i efikasan odgovor na agresorske aspiracije JNA i SDS u BiH. Dodatni garant sigurnosti za građane i narode Okruga Bihać bio je i dovršen proces mobilizacije rezervnog sastava policije. Ta dva organizacijska elementa stvorili su uslove za nadgradnju odbrambenog sistema i širenje fronta u odbrani općine i Okruga Bihać.

Bilo je i opravdanih i neopravdanih neshvatanja vojno-političke situacije. Međutim, pored onoga što se događalo u Sloveniji i Hrvatskoj, nije bilo teško zaključiti šta se sprema Bosni i Hercegovini, a prije svega bošnjačkom narodu. Situacija u Jugoslaviji, rat u Hrvatskoj i Sloveniji, te razvoj situacije u BiH navodili su na zaključak da Bosnu i Hercegovinu rat neće mimoići i da će se u najtežoj poziciji naći Bošnjaci, kao ustavotvoran i konstitutivan narod kome su taj legitimitet željeli oduzeti JNA i SDS.

Mi u Krajini bili smo svjedoci stradanja i progona u pograničnom pojasu sa Republikom Hrvatskom, posebno izraženih u jesen 1991. godine. Nakon pada Slunja u agresorske ruke oko 5.000 Hrvata krajem novembra 1991. godine bilo je primorano pobjeći na prostore Okruga Bihać, ostaviti svoja vjekovna ognjišta krenuvši na put neizvjesnosti. Putnom komunikacijom Bosanski Novi – Bosanska Krupa – Bihać u pravcu Knina, mogli su se vidjeti srpski vojni konvoji. Pod punom ratnom spremom obilježeni četničkom ikonografijom, motivirani bojnim pokličima i pjesmama koji su pozivali na "istrebljenje ustaša i Turaka" na putu ka ratištu u Republici Hrvatskoj. Paralelno sa takvim konvojima, pristizali su konvoji bivše JNA iz Slovenije i dijelova Hrvatske, koje je tadašnji vrh vojske dislocirao na prostore Bihaćkog okruga i cijele Bosne i Hercegovine. Krajem augusta 1991. godine, u tadašnju kasarnu "27. juli" smještene su motorizirana jedinica iz Postojne, jedinica ABHO iz Črnomelja, na aerodrom "Željava" premješten je artiljerijsko raketni divizion iz Cerklja, četa za zračno osmatranje i javljanje (VOJIN) iz Ljubljane, avijacijska eskadrila "orlova" iz Cerklja, jedinica iz kasarne Borongaj iz Zagreba, jedinica iz Karlovca dislocirana na prostor Bosanskog Petrovca. Neposredno pred agresiju na Bosnu i Hercegovinu mogao se vidjeti i dolazak dobrovoljaca na aerodrom "Željava"... Sve to je ukazivalo da Bosna i Hercegovina, a samim tim i Bihaćki okrug, neće biti pošteđeni od agresije.

Planirana agresija je realizirana bez obzira na do tada održavane mitinge protiv rata u organizaciji "Yutela". U augustu 1991. godine u Bosanskoj Krupi okupilo se više hiljada građana. U Bihaću, pod nazivom "Miting za mir", sredinom augusta 1991. godine, okupila se masa kao i u Bosanskoj Krupi. Pa miting protiv rata krajem 1991. godine u Bihaću,

mirne demonstracije ulicama Bihaća, iskazivanje protivljenja bezumnim pogibijama mladića na ratištima u Hrvatskoj... Glas razuma nije se daleko čuo, niti je odvratio one koji su zacrtali u svojim ciljevima uništavanje Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda.

U ovako teškoj i složenoj vojno-političkoj situaciji, političke snage i institucije vlasti u Okrugu Bihać uspjele su stvoriti uslove Komandi Okružnog i općinskih štabova za uspješno organiziranje i odlučno suprotstavljanje agresoru, što je od presudnog značaja za taj kraj.

Rat je bio na pomolu. Bilo je samo pitanje trenutka kad će početi.

***

Ovo je kratka retrospektiva uslova u kojima smo organizirali Teritorijalnu odbranu u općini Bihać. Bolja situacija nije bila ni u ostalim općinama Okruga. I pored složene situacije i problema sa kojima smo se nosili, uspjeli smo, iznad očekivanog: formirali smo Teritorijalnu odbranu i efikasno se suprotstavili namjerama agresora.

Komandant Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać

Nakon realizacije zadataka na uspostavljanju nacionalnog balansa pripadnika rezervnog sastava MUP-a i njegove potpune reorganizacije, odlukom organa općine Bihać, 17. marta 1992. godine, imenovan sam u Štab Teritorijalne odbrane općine Bihać na dužnost komandanta.

Odluka gradonačelnik Bihaća, Nenada Ibrahimpašića da u to vrijeme profesionalnom vojniku povjeri organizaciju Teritorijalne odbrane i uspostavu odbrambenog sistema u općini, bila je opravdana. Dolaskom na dužnost u Štabu sam zatekao vrlo loše stanje. Štab je živio kao da se ništa nije događalo; da nema rata u Sloveniji i susjednoj Hrvatskoj. Zapravo bila je apsolutno mirnodopska atmosfera i ona je odudarala od ozbiljnosti vojno-političke i bezbjedonosne situacije u Bosni i Hercegovini. Nastojao sam da se upoznam sa stanjem popune jedinica Teritorijalne odbrane i resursima sa kojima Štab raspolaže. Nakon detaljne analize u Štabu i jedinicama za prioritetni zadatak odredio sam obezbjeđenje municije i naoružanja koje se nalazilo u zgradi Štaba. Nakon toga otpočeo sam, preko Sekretarijata za narodnu odbranu, ažuriranje i sređivanje kartoteke vojnih obveznika koja je bila dijelom dislocirana ili uništena. U sređivanju stanja i popuni jedinica nisu me omela ni izričita upozorenja od strane komandanta Okružnog štaba, pukovnika Milana Prtine. Da sam postupao ispravno vrlo brzo su potvrdila kasnija događanja. Agresor je za nepunih dvadeset dana brutalno napao Bosansku Krupu. Pitao sam se tada šta bi bilo da je napao Bihać. U momentu napada na Bosansku Krupu već je bio uveliko okupiran dio državnog bosanskohercegovačkog teritorija, na kojem je neprijatelj sprovodio progone i genocid nad bošnjačkim i hrvatskim

stanovništvom. Svako oklijevanje mene kao komandanta bilo bi štetno i sa pogubnim posljedicama. Zatečeno stanje u Štabu po pitanju obuke i borbene gotovosti rezervnih jedinica nije zadovoljavalo osnovne elemente uspješne odbrane.

Republički štab je u to vrijeme naredbom preko Okružnog štaba, maltene zabranio sve aktivnosti po pitanju mobilizacije, obuke rezervnog sastava, kao i svih drugih poslova i zadataka u vezi sa odbranom. Znajući namjere i ciljeve JNA, to me nije čudilo.

Stoji činjenica da je u to vrijeme postojala legalna Teritorijalna odbrana. Formalno i pravno Teritorijalna odbrana Okruga jeste postojala i prije izvršene agresije. Međutim, pitanje je: u kakvom se stanju Teritorijalna odbrana zaista nalazila? Neosposobljenost Teritorijalne odbrane za izvršenje namjenskih zadataka, neposredno pred agresiju na Bosnu i Hercegovinu, uzrokovana je zabranama koje su donijeli, ne slučajno, Predsjedništva SFRJ i SR BiH, a implementirao Republički štab Teritorijalne odbrane preko okružnih i općinskih štabova. Izvođenje obuke bilo je u potpunosti reducirano i u najužoj vezi sa odobrenjem koje je mogao izdati Republički štab Teritorijalne odbrane za obuku jedinica ranga čete, 2.VO (vojne oblasti) za jedinice do ranga bataljona, a Generalštab OS SFRJ za jedinice ranga brigade. Uvedena ograničenja nisu bila slučajna. Svakako da su bila smišljena i imala za cilj smanjiti ovlaštenja u izvođenju obuke od strane komandi i štabova teritorijalne odbrane i time je onesposobiti za izvršavanje namjenskih zadataka. Neposredno pred agresiju, a posebno nakon višestranačkih izbora, sistem obuke teritorijalne odbrane nije postojao u praksi bez obzira na postojanje određenih planova koji su regulirali ovo pitanje. Navedeno stanje u sistemu teritorijalne odbrane Okruga pogodovalo je posebno općinama sa većinskim srpskim stanovništvom: Bosanskom Petrovcu, Drvaru i Bosanskom Grahovu. Rukovodstva i starješinski sastav štabova teritorijalne odbrane u navedenim općinama ponašale su se u skladu sa pripremljenim planovima veliko-srpskog državnog projekta. Da se radilo o sistematskom planskom preformiranju teritorijalne odbrane svjedoče i poduzete mjere od tada, nadležnih institucija vlasti i komandi. Bio je to uvod u agresiju na BiH. Bez obzira na takvo stanje, smatram da su starješine općina sa dominantnim bošnjačkim stanovništvom, u štabovima teritorijalne odbrane Cazin, Bosanska Krupa i Velika Kladuša, morale iznaći mogućnosti da očuvaju bojevu osposobljenost jedinica teritorijalne odbrane za izvršenje namjenskih zadataka. Komandant Okružnog štaba jeste bio Srbin, ali je činjenica da je dosta njegovih pomoćnika bilo nesrpske nacionalnosti. To je slučaj i sa komandantima općinskih štabova Bihaća, Bosanske Krupe, Cazina i Velike Kladuše, koji su bili nesrpske nacionalnosti. Veći dio starješina, u tim komandama, bili su također nesrpske nacionalnosti. Taj podatak potvrđuje da se moglo više učiniti na očuvanju borbene gotovosti jedinica Teritorijalne odbrane i namjenskoj obuci prije agresije na Bosnu i Hercegovinu u tom kraju.

Kartoteke jedinica teritorijalne odbrane bile su nesređene, migracija stanovništva povećana, posebno Srba koji su otišli prije ili sa JNA iz općine i Okruga. Odmah se ukazala potreba za sređivanjem i ažuriranjem kartoteka i planova. Ove aktivnosti zahtijevali su vrijeme i procesi u kojima smo se nalazili. Formiranje jedinica i komandi bio je prioritetan zadatak.

Dužnost komandanta Štaba primio sam od Avde Kuduzovića, mladog psihologa iz Bihaća. Kuduzović je dužnost primio od Ejuba Alagića koji se kratko zadržao na toj dužnosti. Od strane organa vlasti Općine i rukovodstva Stranke demokratske akcije, gospodi Alagiću i Kuduzoviću se najviše u to vrijeme zamjeralo što nisu dozvolili da se naoružanje Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać preda na upotrebu Stanici javne sigurnosti Bihać, nakon završenog procesa nacionalnog balansiranja rezervnog sastava policije. Ejub Alagić ima zasluga u povratu tog naoružanja od JNA, što je bilo značajno za taj kraj, naročito nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu i potpune blokade Okruga Bihać. Zašto Ejub Alagić i Avdo Kuduzović nisu realizirali zahtjeve predstavnika tadašnje vlasti i predstavnika stranke SDA o predaji naoružanja Štaba Teritorijalne odbrane Stanici javne sigurnosti Bihać prije agresije, nije mi poznato. Svojom neodlučnošću mogli su dovesti do situacije da ostanemo i bez tih neophodnih količina naoružanja, municije i materijalno-tehničkih sredstava što bi, siguran sam, ugrozilo sigurnost u općini i Okrugu. Apsolutno ispravno bilo je zahtijevati tako nešto u to vrijeme.

Štab teritorijalne odbrane raspolagao je tada sa oko 600 cijevi različitog kalibra. To naoružanje je vraćeno od JNA prilikom razoružavanja Teritorijalne odbrane Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.

Policijski sastav u to vrijeme nije imao dovoljno pješačkog naoružanja u svom sastavu. CSS Bihać je, u odnosu na potrebe i tadašnju vojno-političku situaciju, s ciljem zaštite javnog reda i mira, sigurnosti građana i zaštite vitalnih objekata početkom 1992.godine, uz odobrenje Republičkog MUP-a, donio odluku o proširenju sistematizacije rezervnog sastava MUP-a. Samim tim, povećao se broj pripadnika rezervnog sastava. Paralelno su iskazane i potrebe za povećanom količinom naoružanja. Svoje potrebe i zahtjeve iskazao je Štabu Teritorijalne odbrane preko SJS Bihać.

U martu 1992. godine donesena je odluka da se naoružanje Štaba preda na upotrebu Stanici javne sigurnosti Bihać. To je bila sasvim opravdana odluka, uzimajući u obzir činjenicu da je rezervni sastav policije u potpunosti bio organiziran, a pored jedinica teritorijalne odbrane tek su počele pripreme za reorganizaciju sistema, o čemu je već bilo riječi.

U odnosu na takvo stanje, krajem marta, Štab Teritorijalne odbrane Bihać predao je na privremenu upotrebu SJS Bihać svo naoružanje kojim je raspolagao. Na zahtjev načelnika SJS i odobrenja predsjednika

Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića, te naloga predsjednika općine Bihać, u martu 1992. godine, naredio sam predaju naoružanja.

Broj	12-1/08- 124/92
Datum	09.03.1992.god.
Potpis	

"DK"O
(Hitnost)

CSB-SSJB BIHAĆ

SJB SVIMA NA REGIJI (Načelniku)
(Kome se šalje)

Dana 06. 03. 1992. godine na sastanku u CSB rukovodni radnici ovog CSB su na radnom sastanku sa komandantom Okružnog štaba TO Bihać dogovorili slijedeće:

1. Predsjednici SO-e u vezi sa povećanjem sistematizacije RSM i potrebne opreme naoružanja i ostale MTS u skladu sa ličnom i materijalnom formacijom dužni su Predsjedništvu SR BiH dostaviti pismeni zahtjev kojim će zahtjevati da Predsjedništvo SR BiH odobiri Okružnom štabu TO i Opštinskim štabovima TO da odgovarajući broj opreme i naoružanja predaju na raspolaganje SJB te da utvrde kriterije o predaji naoružanja i opreme i ostalih MTS na upotrebi SJB.

2. Pisanje ovog zahtejva predjsednicima SO-e iniciraće načelnici SJB koji će istovremeno predsjednicima SO-e prezentirati potrebne količine naoružanja i opreme i ostalih MTS po vrstama i broju.

3. Prednje je neophodno uraditi iz razlogga što ovaj CSB i SJB na području regije ne raspolažu dovoljnim količinama naoružanja i opreme za zaduženje novoangažovanog broja RSM u okviru 100% odobrenog povećanja.

DR/KM

NAČELNIK SEKTORA SSJB
Marijan Šimić

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE BIHAĆ
OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE

Primljeno: 20-03-1992
SP 01/87-3

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE BIHAĆ
— KABINET PREDSJEDNIKA —

Broj: 01-023-144

BIHAĆ, 18.03.1992.god

OPĆINSKI ŠTAB TO
- N/R KOMANDANTA -
BIHAĆ

U prilogu dopisa šaljemo Vam dopis predsjednika Predsjedništva BiH gosp. Alije Izetbegovića, pod br. : 02-10/92 od 12.03.1992.god., te naredjujem da po istom postupite u narednih 24 sata.

S poštovanjem.

PREDSJEDNIK SO:
Mr. Nenad Ibrahimpašić

PREDSJEDNIŠTVO
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Str.pov. broj: 02-10/92
Sarajevo, 12. marta 1992. godine

SKUPŠTINA OPŠTINE
- na ruke predsjednika
g. Nenada Ibrahimpašića

B I H A Ć

U vezi vašeg zahtjeva od 10. marta 1992. godine, a pozivom na zaključke Predsjedništva SRBiH od 2. jula 1991. godine, odobrava se predpotčinjavanje naoružanja MTS i opreme OŠTO Bihać Stanici javne bezbjednosti Bihać u skladu sa specifikacijom i količinama navedenim u vašem zahtjevu i formacijskoj organizaciji MUP-a.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE BIHAĆ
OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE
B I H A Ć

Primljeno: 20-03-1992			
Org. jed		Prilog	Vrijednost
01	87-1		

Sr

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
CENTAR SLUŽBI BEZBJEDNOSTI BIHAĆ
STANICA JAVNE BEZBJEDNOSTI
B I H A Ć

Broj:12-2/o8-126/92
Dana:2o.o3.1992.godine

OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE
ODBRANE B I H A Ć

PREDMET: Trebovanje naoružanja,municije imdruge opreme,dostavljá se

Na osnovu akta Predsjednika Predsjedništva SR BiH strogo povjerljivo broj o2-1o/92,a vezano sa aktom SJB Bihać broj 12-2/o8-116/92 a u vezi trebovanja materijala shodno formacijskoj strukturi MUP-a SR BiH dostavljamo Vam zahtjev o potrebnim količinama naoružanja, municije i druge opreme.

1. 5 kom.automata
2. 2o pištolja 7,62 mm
3. 15o automatskih pušaka
4. 194 poluautomatske puške
5. 2o puškomitraljeza
6. 6 komada ručnih bacača
7. 5 puluautomatskih snajperskih pušaka
9. 5ooo metaka 7,62 mm za pištolj i automat
1o. 4oooo komada metaka 7,62 mm za PAP,PM i AP
11. Potrebnu ambalažu za navedena sredstva

Napred navedena sredstva preuzeće u magacine SJB Bihać milicionar za MTS Ratko Stanarević.

NAČELNIK SJB BIHAĆ
[illegible]EGIĆ NUHAREM

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE BIHAĆ
OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE

Primljeno: 20-03-1992			Prilog	Vrijednost
Org. jed.				
01	88-1			

INT

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE BIHAĆ
OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE
B I H A Ć
SP Broj 01/87-4
datum 20-03-1992 19

Na osnovu akta broj o2-1o/92. Predsjedništva SR BiH izdatog dana 12.o3.1992. godine i akta broj o1-o23-144 Skupštine opštine Bihać izdatog 18.o3.1992. godine a vezano na zahtjev SJB Bihać broj 12-2/o8-126/92 za pretpočinjavanje naoružanja SJB Bihać radi opremanja RSM izdajem sljedeće naredjenje:

N A R E D J U J E M

Dana 2o.o3.1992. godine na osnovu navedenih akata naredjujem da se izda na privremenu upotrebu naoružanje štaba TO Bihać SJB Bihać a prema sljedećoj specifikaciji:

1. 5 kom automata 7,62 mm
2. 2o kom. poluautomatskih pištolkja 7,65 mm , 7,62 mm
3. 15o kom. automatskih pušaka 7,62 mm
4. 194 kom. poluautomatskih pušaka, 7,62 mm
5. 2o kom. puškomitraljeza 7,62 mm
6. 5 kom. ručnih bacača
7. 5 kom. snajpera 7,9 mm
8. 5.ooo kom. metaka za pištolje i automate kalibra 7,62 mm
9. 4o.ooo kom. metaka 7,62 mm za AP, PAP i PM

Naoružanje i municiju izdati u odgovarajućoj ambalaži

2. Naoružanje i municiju izdati na privremenu upotrebu na korištenje u trajanju do mjesec dana.

3. SJB Bihać dužna je i odgovorna za pravilno održavanje naoružanja i municije shodno tehničkim uputstvima i propisima te shodno tome dužna je snositi troškove održavanja i konzerviranja naoružanja prilikom povratka u štab TO Bihać.

4. Način preuzimanja:
Načelnik Tehničke službe dužan je blagovremeno da pripremi sva potrebna dokumenta o primopredaji naoružanja i municije te da ista blagovremeno donese na uvid i odobrenje.

Takodje je dužan da u svojstvu načelnika tehničke službe izvrši odgovarajuće pripreme MTS i ljudstva radi lakše primopredaje.

5. Načelnik SJB regulisaće svojom naredbom prijem naoružanja.

6. Pom. k-danta štaba za obavještajno bezbjednosne poslove preduzeće sve potrebne radnje vezano za bezbjednost u toku izvršenja primopredaje.

7. Načelnik SJB Bihać takodje će svojom naredbom regulisati bezbjednosne mjere radi preuzimanja naoružanja i municije.

8. Ljudstvo za realizaciju navedenog zadatka regulisaće načelnik SJB Bihać svojom naredbom.

9. Za realizaciju navedenog zadatka činim odgovorne uže članove štaba koji će mi referisati po izvršenom zadatku.

DR/FM

PRILOG:

- Materijalne li ste-reversi o primopredaji oružja

v.d. KOMANDANTA TO
[illegible] Đaković

Najmanje dva razloga opravdavaju to što sam naredio predaju naoružanja MUP-a. Prvi, što se moglo desiti da naoružanje bude dislocirano i da nam ne bude dostupno. Drugi, jer su bile završene aktivnosti nacionalnog balansiranja u okviru rezervnog sastava policije, koja je tada bila u mogućnosti funkcionirati i istovremeno kompenzirati vrijeme neophodno za finalizaciju procesa reorganiziranja jedinica, potpune finalizacije teritorijalne odbrane. Istovremeno, stvoreni su uslovi da svaki pripadnik rezervnog sastava, bez obzira na nacionalnu pripadnost zaduži naoružanje. Dosta veliki broj pripadnika rezervnog sastava, srpske nacionalnosti, napustio je stanice rezervne policije ne čekajući zaduženje naoružanja. Očito su već bili snabdjeveni naoružanjem iz njihovih izvora.

U momentu predaje naoružanja, Štab Teritorijalne odbrane Bihać još uvijek je funkcionirao pod komandom Okružnog štaba na čelu sa pukovnikom Milanom Prtinom. Nakon predaje naoružanja pozvan sam u njegovu kancelariju s ciljem utvrđivanja stepena moje odgovornosti zbog istrajavanja na preuzimanju naoružanja.

Prtina je neposredno pred agresiju, napustio svoje komandno mjesto i priključio se onima u Bosanskom Petrovcu, koji su slijedeće tri i po godine bjesomučno tukli po građanima općine i Okruga. Do tada je većina starješina srpske nacionalnosti napustila općinske štabove i Okružni štab Teritorijalne odbrane. Do postavljenja na dužnost Hajrudina Osmanagića, dužnost komandanta nakon odlaska Milana Prtine, kratko je obavljao Edin Halilagić. Time je kontinuitet Teritorijalne odbrane sačuvan, što je bilo vrlo bitno za međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu.

Pukovnik Milan Prtina je izgubio na vremenu i nije uspio naoružanje Teritorijalne odbrane Bihaća prebaciti na neku lokaciju dostupnu srpskim snagama.

Neposredno nakon predaje naoružanja SJS protiv mene je podignuta krivična prijava od strane Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, kojim je rukovodio i komandovao pukovnik Prtina. Realizator je bio Ismet Mujanović, tadašnji pomoćnik komandanta Okružnog štaba za sigurnost.

Čin pokretanja krivične prijave od strane gospodina Mujanovića govori o nesvjesnosti pojedinih bošnjačkih kadrova u tadašnjoj teritorijalnoj odbrani i njihovim zabludama da rata neće biti, a da dotadašnje rukovodstvo Teritorijalne odbrane i JNA misli dobro ovome narodu i zemlji, u čemu su ubrzo bili razuvjereni.

Nakon otpočinjanja agresije na Bosnu i Hercegovinu i odlaska Milana Prtine, Mujanović se uključuje u odbranu, a svojom stručnošću i iskustvom u mnogome je doprinio razvoju jedinica teritorijalne odbrane u borbi protiv agresora. Poseban doprinos Mujanović je dao u Bosanskoj Krupi na dužnosti komandanta 111. bosanskokrupske brigade. Naravno da mu nisam uzeo za

zlo njegov odnos prema meni. Svaki čovjek nam je bio neophodan i nije bilo potrebe u tim teškim vremenima svetiti se bilo kome.

Odlaskom Prtine iz Okružnog štaba neposredno pred agresiju i preuzimanjem komande nad Okružnim štabom od strane Edina Halilagića otpočinje ustrojstvo teritorijalne odbrane u općinama i Okrugu Bihać. Edina Halilagića vrlo brzo po odluci Republičkog štaba, a na prijedlog organa vlasti Okruga, zamjenjuje Hajrudin Osmanagić, koji ostaje na toj dužnosti do 12. oktobra 1992. godine.

Po dolasku u Štab i upoznavanja sa stanjem izdao sam konkretne zadatke za reorganizaciju i formiranje jedinica teritorijalne odbrane. U to vrijeme JNA je još uvijek bila locirana na području općine Bihać.

Užurbano smo radili na ustrojavanju Teritorijalne odbrane. Otpočele su organizovane aktivnosti na formiranju manevarskih odreda Teritorijalne odbrane. Ranije organizirane jedinice Patriotske lige u mjesnim zajednicama i na nivou općine bile su nam od izuzetne važnosti, i svojevrstan temelj, prilikom formiranja odreda. Aktivirani su svi raspoloživi kapaciteti od mjesnih zajednica do Općine u svrhu formiranja Teritorijalne odbrane. Izvršena je popuna jedinica Štaba i dogradnja postojećih planova, a posebno onih vezanih za mobilizaciju.

U Komandi Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać krajem marta 1992. godine, obavio sam razgovor sa svim rezervnim starješinama dotadašnje Teritorijalne odbrane općine Bihać. Zajedno sa svojim saradnicima prezentirao sam im vojno-sigurnosnu situaciju i aktivnosti Štaba. Cilj nam je bio njihovo sudjelovanje u aktivnostima organiziranja Teritorijalne odbrane. Nažalost, početni razultati nisu me mogli zadovoljiti. Razlozi ostalih za neodazivanje pozivu da se stave u funkciju odbrane zemlje bili su neuvjerljivi, međutim, mene je brinulo da se ipak radilo o vojno osposobljenim starješinama, čija su znanja i iskustva bila dragocjena. Nemali broj među njima sa skepsom i jasno iskazanom sumnjičavošću gledao je na naše pripreme. Od 350 starješina sa kojima sam obavio razgovor samo su se dvojica stavili na raspolaganje: Senad Šarganović i Halid Dedić. Srećom, pred i u prvim danima agresije na BiH i Okrug Bihać, najveći dio njih se stavio dobrovoljno na raspolaganje štabovima teritorijalne odbrane, uz ocjene da su naše prethodne pripreme bile opravdane, pa čak i ključne u početnoj fazi pružanja oružanog otpora agresoru.

Bilo je izuzetno hrabrih pojedinaca iz sastava rezervnih starješina teritorijalne odbrane, poput Muje Demirovića, koji je dok je JNA boravila na prostoru Okruga, na sam dan agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, 6. aprila 1992. godine, upao u Centralni zatvor i iz magacina izuzeo oko 50 cijevi pješačkog naoružanja i podijelio ih svojim saborcima.

Političko rukovodstvo općine i Okruga funkcioniralo je kao uigran tim. Bili su svjesni težine vojno-političke situacije i stepena organiziranja jedinica teritorijalne odbrane. Krajem marta, tokom aprila i maja 1992. godine paralelno sa poduzetim mjerama iz svoje nadležnosti, nastavili su razgovore sa predstavnicima JNA i SDS s ciljem dobijanja na vremenu. Za vrijeme tih aktivnosti Komanda Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać poduzimala je mjere na završetku procesa reorganizacije i bojeve osposobljenosti jedinica.

Razvili smo šest odreda Teritorijalne odbrane na terenu: Orašac, Brekovica, Centar – Ozimice, Gornje Prekounje, Vrsta i Bakšaiš.

Već u to vrijeme nismo mogli odlaziti na prostor Orašca, Kulen Vakufa, Ćukova i Klise, prostora na kojim je djelovao odred Orašac. Uzrok nemogućnosti odlaska na te prostore bila je već izvršena blokada putnih komunikacija Bihać – Ripač – Kulen Vakuf, te Ripač – Bosanski Petrovac. Tako je organiziranje ovog Odreda u većini bilo prepušteno narodu tog kraja, Komandi Odreda i predstavnicima mjesnih zajednica. Nemogućnost boravka starješina Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać na prostoru Kulenvakufske doline, negativno se odrazila na stanje u ovom Odredu. Nismo bili u mogućnosti materijalno i na druge načine pružiti pomoć borcima Kulenvakufskog područja.

***

Organiziran je Štab sa prištapskim jedinicama. Izvršena je mobilizacija ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava nephodnih za vođenje borbe. Odredi Štaba teritorijalne odbrane Bihać su raspoređeni u svojim rejonima u odnosu na plan odbrane općine. Uspostavljena su komandna mjesta i veza sa Komandom. Izvršeno je svečano postrojavanje odreda u rejonima razmještaja i organizirano svečano potpisivanje zakletve boraca i starješina. Trenuci potpisivanja Svečane zakletve boraca i starješina Teritorijalne odbrane općine Bihać, bili su posebni za svakog pripadnika naših jedinica. To su bili trenuci radosti i dani kada se iskazivala potpuna svijest i odlučnost za bespoštednom odbranom svoga naroda i domovine.

U pripremama za potpisivanje Svečane zakletve posebno se istakao organ za moral Općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Bihać, na čelu sa Izudinom Saračevićem i mojim zamjenikom Ljubišom Markovićem.

Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine donesena na sjednici 8. aprila 1992. godine obavezivala je na objedinjavanje svih sastava i grupa i njihovo stavljanje pod jedinstvenu komandu Teritorijalne odbrane do 15. aprila 1992. godine, i veoma pozitivno uticala na tok formiranja jedinica teritorijalne odbrane.

Mart, april i maj 1992. godine u Bihaću karakterizirao je profesionalni pristup u formiranju jedinica i organizaciji odbrane. Kao osnovni uvjet u odbrani zahtijevali smo plansko, odgovorno i organizirano djelovanje, do tada već formiranih jedinica teritorijalne odbrane, samoorganiziranih jedinica i jedinica rezervnog sastava policije.

Ilustrativni su primjeri samoorganiziranja jedinica poput Protudiverzantske čete u Bihaću i Protudiverzantskog voda u Bužimu itd. Pripadnici tih jedinica, na čelu sa svojim starješinama, organizirano i u potpunoj ilegali su se obučavali i spremali za odbranu.

Sve do donošenja odluke Predsjedništva o objedinjavanju svih sastava i grupa, samoorganizirane jedinice, jedinice Patriotske lige i jedinice Teritorijalne odbrane imale su lokalni karakter, što je i opredjeljivalo njihovu početnu ulogu u borbi. Nakon donijete Odluke Predsjedništva, sve te jedinice su "usisane" u već izgrađeni sistem odbrane i postojeću organizacijsko-formacijsku strukturu Štaba Teritorijalne odbrane. Postojeći lokalizmi, pored toga što su bili štetni, vrlo brzo su postali neodrživi u odnosu na razvoj situacije. Cijenu lokalizama i lokalističkog ponašanja u Okrugu, možda je najkrvavije i najteže platila Bosanska Krupa. To je bila lekcija nama u Bihaću prilikom organiziranja jedinica i vođenja borbi. Odmah u startu smo se uhvatili u koštac sa takvim problemima. Moram naglasiti da se ipak nedostatak adekvatnih vojnih i političkih procjena i neizgrađenost sistema odbrane sa vrha države do mjesne zajednice odražavao negativno na tok odbrambenih priprema i kod nas. Imali smo problema zbog neobučenosti i neuvježbanosti naših boraca.

Ipak, najveći problem u početnoj fazi uspostave sistema odbrane i organizacije jedinica bio je nepostojanje svijesti o potrebi pružanja otpora. Svakako da je to imalo svoju cijenu.

Jedinice teritorijalne odbrane, iz dana u dan, postajale su organiziranije i spremnije u odbrani od agresora. Nakon izvršene mobilizacije, rasporedili smo straže u mjesnim zajednicama, obezbijedili smo vitalne objekte, a borbena osiguranja postavili na rubnim područjima.

U martu 1992. godine izdao sam naređenje svojim saradnicima kojim sam regulirao pitanje izrade priručnih sredstava za zaprečavanje, način popisa svih repromaterijala preko nadležnih općinskih organa, te uspostavu i formiranje namjenske proizvodnje na području općine. Na osnovu izdatog naređenja, nadležni organi Štaba, sačinili su zahtjev i uputili ga prema Sekretarijatu za privredu općine Bihać radi popisa svih repromaterijala i stavljanja na raspolaganje privrednih kapaciteta, koji su se bavili mašinskom obradom metala: Energoinvest, Krajinametal, Kombiteks, Gorenje. Ove aktivnosti su poduzete s ciljem formiranja namjenske vojne proizvodnje. Nakon podrške našim zahtjevima od strane

Sekretarijata za privredu, Općinski štab Teritorijalne odbrane Bihać formirao je namjensku proizvodnju. Koristeći artificijska sredstva, kojima je raspolagao Štab, poput trenutnih i kumulativnih tromblonskih mina, elemenata minobacačkih mina 60 i 82 mm, počeli smo sa proizvodnjom bojevih tromblona i mina. U namjenskoj proizvodnji težišna je bila proizvodnja municije za postojeće naoružanje, a posebno dostignuće bila je proizvodnja kumulativnih mina za ručni bacač M-57, za blisku protiv-oklopnu borbu.

Značajan udio u formiranju namjenske proizvodnje imao je Ekrem Šiljdedić tadašnji načelnik Tehničke službe u Štabu Teritorijalne odbrane općine Bihać kao i gospodin Mersud Ferizović koji je bio na dužnosti sekretara Sekretarijata za privredu općine Bihać. Namjenska proizvodnja prerasla je tokom 1992. godine u Namjensku vojnu industriju. Organiziranje Teritorijalne odbrane smo zaokružili krajem aprila 1992. godine kada smo ranije predato naoružanje Teritorijalne odbrane dato na upotrebu Stanici javne sigurnosti vratili i zadužili naše pripadnike.

Tokom aprila i maja 1992. godine u općini Bihać radilo se užurbano na organiziranju i uspostavljanju odbrambenog sistema. Izvršena je mobilizacija svih raspoloživih kapaciteta općine i stavljeni u funkciju odbrane svi privredni subjekti i preduzeća, finalizirani su poslovi oko organiziranja jedinica teritorijalne odbrane, obavljani su razgovori sa predstavnicima SDS i JNA uz manje sukobe na rubnim područjima. U aprilu i prvoj polovini maja 1992. godine još uvijek su jedinice JNA bile locirane na prostoru općine Bihać. Doduše sada daleko jači sastavi, nego prije izvršene agresije jer su dodatne jedinice dislocirane iz Slovenije i Hrvatske. Jedinice JNA raspoređene su na aerodromu Željava i u kasarnama "27. juli" i "Grmeč". Postignut je dogovor predstavnika organa vlasti i predstavnika JNA o odlasku jedinica JNA sa prostora općine Bihać.

Odlazak jedinica JNA iz Bihaća

Prije nego što je počela s dislociranjem, bilo je vidljivo da JNA želi izmjestiti ili uništiti opremu i materijalno-tehnička sredstva, demontirati postojeće instalacije na aerodromu Željava, izvući naoružanje, municiju, opremu i hranu iz kasarni, skladišta i svih drugih objekata.

Općinu Bihać i cijeli Okrug, 16. maja 1992. godine, uzdrmale su detonacije i eksplozije. To je trajalo od sedam do osam sati ujutro. Dvadesetak eksplozija je bilo srednjeg i četiri izuzetno jakog intenziteta.

Predstavnici JNA su, u razgovorima s vlastima Okruga, tvrdili da je riječ o "uništenju mina i minskih polja", a radilo se o uništenju aerodroma

Željava, njegovih podzemnih tunela u koje je moglo stati najmanje 100 aviona sa posadama i poslugom (i tu normalno živjeti šest mjeseci). Uništene su i poletno-sletne staze. Za sat je srušeno sve što je mukotrpno pravljeno dvadeset i više godina u šta su investirane milijarde dolara. Te silne troškove snosili su narodi i narodnosti bivše Jugoslavije. Željava je tipičan primjer destruktivnog karaktera JNA. Time je potvrđeno njeno opredjeljenje da opustoši i uništi sve što neće, i ne može, biti srpsko.

***

Samo dva dana nakon rušenja aerodroma Željava, postignut je dogovor o povlačenju JNA iz općine Bihać. Njihovo povlačenje koincidiralo je sa njihovim planovima za okupaciju i porobljavanje Republike Bosne i Hercegovine.

Prije agresije na Bosnu i Hercegovinu i prije povlačenja pripadnika JNA sa prostora općine Bihać, planski smo stupali u kontakt sa njenim pripadnicima. Cilj nam je bio da kroz te kontakte istima predočimo i ukažemo šta se to sprema Bosni i Hercegovini, na već do tada ispoljeno brutalno ponašanje Armije, čiji su oni pripadnici, posebno u Sloveniji i Hrvatskoj. Tokom kontakata posebno smo im govorili i ukazivali na sve ono što će i oni morati neminovno raditi u Bosni i Hercegovini, ako ostanu u njenim redovima. Pored svih poduzetih mjera i aktivnosti na tom planu, malo je bilo pripadnika JNA na prostoru Okruga Bihać, koji su nam se stavili na raspolaganje prije početka agresije.

U poslijepodnevnim satima, 18. maja 1992. godine, JNA je započela izvlačenje ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava sa aerodroma Željava i kasarni Grmeč i "27. juli".

JNA je zahtijevala da na čelu kolone prilikom izvlačenja bude gradonačelnik Bihaća Nenad Ibrahimpašić, čime bi im se garantirao siguran odlazak. Prilikom povlačenja JNA je u kasarnama iza sebe ostavljala pustoš.

Neposredno prije odlaska JNA, u Komandu Općinskog i Okružnog štaba, javio se veliki broj oficira, dotadašnjih pripadnika JNA. Njihov dolazak bio je veoma značajan za daljnje ustrojavanje jedinica, planiranje i izvođenje borbenih djelovanja. Tokom povlačenja JNA iz općine Bihać, bilo je i hrabrih oficira, poput tadašnjeg poručnika Emira Klike, koji je izišao iz kolone sa borbenim oklopnim vozilom i vozačem i prešao na stranu Teritorijalne odbrane. Borbeno vozilo smo na kratko sklonili u selo Brekovica, a potom ga stavili na raspolaganje vojnoj policiji u Bihaću.

Dvijestotinedvadesettri pripadnika JNA stavilo se na raspolaganje Teritorijalnoj odbrani u Okrugu Bihać. Najveći dio starješina bivše JNA, stotinučetrdesetšest, javio se upravo Štabu Teritorijalne odbrane općine Bihać. Osim općine Bihać, prije agresije na Bosnu i Hercegovinu, u ostalim općinama nije bilo jedinica JNA.

Sjećam se 6. maja 1992. godine kada se između ostalih u Štab javio Atif Dudaković. Nakon kratkog razgovora i upoznavanja sa njim, rekao sam mu da će od sutra biti moj načelnik Štaba u Komandi Općinskog štaba. Pogledao me je sa čuđenjem, vjerovatno se pitajući u sebi, kako to da odmah bude postavljen na tako visoku dužnost. To je bila moja opravdana odluka jer su nam trebali stručni ljudi. Atif Dudaković je bio major bivše JNA, artiljerac, sa iskustvom u Artiljerijskom školskom centru u Zadru. Dudaković je već sutradan počeo da obavlja dužnost na koju sam ga postavio. Također mi je u sjećanju ostao dan, 13. maj 1992. godine, kada se u Štab Teritorijalne odbrane javio Mirsad Selmanović. Pitao me je, kakva je ovo vojska, misleći na Teritorijalnu odbranu, i za šta se ona bori. Rekao sam mu da je to Teritorijalna odbrana i da se bori za Bosnu i Hercegovinu, prije svega za muslimanski narod, jer je on ugrožen u Bosni i Hercegovini. Nakon konsultacija sa gospodinom Ljubijankićem, Selmanović je upućen u Bosansku Krupu na dužnost komandanta Općinskog štaba. Međutim, brzo se morao vratiti. Krupljani ga nisu prihvatili kao komandanta što jasno govori o tada prisutnom lokalizmu. Selmanovića sam po povratku iz Bosanske Krupe postavio za pomoćnika načelnika Štaba za obavještajne poslove u općinskom Štabu Bihać, gdje je započeo svoje novo službovanje nakon napuštanja JNA. To su bili prelomni dani ne samo za dvojicu navedenih starješina već i za sve ostale koji su se u to vrijeme stavljali na raspolaganje našim jedinicama. Moji saradnici i ja svjesni situacije činili smo sve da im pomognemo da se što prije i što bolje prilagode i uklope u nove uslove u za njih teškom vremenu. Upravo Dudaković i Selmanović postali su i prvi komandanti naših manevarskih brigada, formiranih pri općinskom Štabu odbrane Bihać.

Najveći priliv starješina bio je u aprilu i maju 1992. godine.[18] Najviše je bilo Bošnjaka, ali je bilo oficira i drugih nacionalnosti. Može se vidjeti datum njihovog javljanja u jedinice Teritorijalne odbrane općina i Okruga Bihać iz predočenog spiska sačinjenog na osnovu arhivske dokumentacije. Svi oficiri su korektno prihvaćeni i raspoređeni u jedinice, da znanjem i iskustvom pomognu u ustrojavanju Teritorijalne odbrane i izvođenju borbenih djelovanja.

Prezime i ime	Datum javljanja
Agić (Salih) Hajrudin	15.05.1992.
Agović (Ismet) Zijad	22.04.1992.
Ajanović (Mustafa) Jasmin	22.04.1992.
Alagić (Ferid) Muhamed	22.04.1992.
Avdić (Jusuf) Amir	04.06.1992.
Aziraj (Selim) Iso	04.06.1992.

18. Podaci navedeni o bivšim aktivnim starješnama JNA preuzeti su iz evidencije ratne personalne baze podataka koja je vođena na nivou Petog korpusa ARBiH.

Bajbutović (Muharem) Malik	21.04.1992.
Bajramović (Sulejman) Alaga	13.12.1992.
Barunović (Branko) Josip	23.04.1992.
Bašić (Husein) Ibrahim	27.04.1992.
Bašić (Mehmed) Rasim	01.10.1992.
Bećirović (Salih) Izudin	14.05.1992.
Bećirspahić (Husein) Ismet	20.04.1992.
Beganović (Ismet) Samir	20.06.1992.
Begić (Mustafa) Mujo	01.12.1992.
Begić (Meho) Nijaz	01.07.1992.
Begić (Husein) Šefik	nema podataka
Behrem (Alija) Rizvo	17.04.1992.
Behrić (Mujo) Fikret	20.04.1992.
Beriša (Šerif) Veselj	22.04.1992.
Bešić (Adem) Adil	16.05.1992.
Bešić (Bećo) Bekir	03.05.1992.
Bešić (Asim) Jasminko	19.05.1992.
Bešlagić (Husein) Šemsudin	22.04.1992.
Beuk (Miroslav) Zdenko	22.04.1992.
Bisić (Šime) Miroslav	29.05.1992.
Bonjaš (Zvonko) Dražen	23.06.1992.
Brdar (Dane) Dušan	22.04.1992.
Bulut (Veljko) Goran	24.04.1992.
Butković (Mustafa) Sakib	27.04.1992.
Cavor (Branko) Branko	06.06.1992.
Cinac (Sulejman) Ibrahim	10.04.1992.
Čajić (Redžo) Jasmin	22.04.1992.
Čamdžić (Alija) Zahid	22.04.1992.
Čanđar (Mato) Zlatko	30.04.1992.
Čaušević (Dževad) Eldin	20.05.1992.
Čaušević (Ibrahim) Osman	01.08.1992.
Čaušević (Ahmet) Rifet	16.05.1992.
Čelebić (Jusuf) Juso	01.08.1992.
Čikić (Muhamed) Edin	11.01.1992.
Čović (Medo) Emin	28.07.1992.
Čehajić (Ramo) Nusret	16.05.1992.
Ćenanović (Ramiz) Rasim	01.05.1992.
Ćoralić (Midhad) Midhad	23.06.1992.
Ćoralić (Šefik) Muhidin	15.04.1992.
Ćoralić (Mujo) Nijaz	22.04.1992.
Ćosić (Ivan) Matija	16.04.1992.
Dedić (Ibrahim) Ekrem	16.04.1992.
Dedić (Adem) Mustafa	26.05.1992.
Delanović (Sejdo) Adil	22.04.1992.
Dervišević (Redžo) Nazif	25.05.1992.

Dervišević (Nurija) Nurvet	16.05.1992.
Dizdarević (Huse) Dževad	22.04.1992.
Dizdarić (Fadil) Sead	15.04.1992.
Dudaković (Omer) Atif	06.05.1992.
Dupanović (Ismet) Fikret	15.04.1992.
Duraković (Salko) Edhem	22.04.1992.
Duraković (Salko) Ramiz	29.07.1992.
Duraković (Hasan) Sead	20.04.1992.
Fazlić Isak	14.05.1992.
Fazlić (Abdurahman) Mirsad	24.04.1992.
Fejzić (Abdurahman) Edin	22.04.1992.
Felić (Omer) Bejdo	13.09.1992.
Felić (Hasib) Dževad	15.04.1992.
Fiolić (Stjepan) Ivan	18.04.1992.
Fundak (Tomo) Damir	24.04.1992.
Gajić (Veljko) Aleksandar	19.04.1992.
Gazibegović (Mustafa) Hidajim	27.04.1992.
Gluhalić (Munir) Irfan	23.04.1992.
Grgić (Jozo) Anto	27.04.1992.
Grigić (Mato) Željko	22.04.1992.
Hadžić (Ejub) Elvir	10.12.1992.
Hadžihajdarević (Munir) Mustafa	26.05.1992.
Hadžović (Mirsad) Ahmed	25.05.1992.
Hajrizi (Bajram) Muharem	22.04.1992.
Handanović (Ramo) Ramiz	24.04.1992.
Haračić Alaga	24.04.1992.
Hasanagić (Muharem) Fadil	15.04.1992.
Haščić (Adil) Alija	17.05.1992.
Himaj (Sabrija) Arif	22.04.1992.
Hodžić (Rifet) Farko	22.04.1992.
Hodžić (Muhamed) Nedib	19.05.1992.
Hodžić (Šećan) Šećan	01.06.1992.
Hrkić (Alija) Senad	24.04.1992.
Huskić (Husein) Ramiz	15.04.1992.
Ibradžić (Osman) Zlatko	18.04.1992.
Iftić (Ahmet) Edvin	15.04.1992.
Ilić (Milan) Drago	15.04.1992.
Imširović (Hilmija) Samir	15.04.1992.
Imširović (Osman) Zijad	15.04.1992.
Isić (Ibrahim) Mumin	22.04.1992.
Isić (Selim) Senad	22.04.1992.
Jahić (Behadil) Nedžad	22.04.1992.
Jašarević (Ferid) Senudin	26.05.1992.
Jonek (Vlado) Darko	24.05.1992.
Jusić (Rasim) Ismet	18.09.1992.

Kadić (Kemal) Edin	21.04.1992.
Kadić (Ibrahim) Jasmin	24.04.1992.
Kadić (Munib) Mefail	15.04.1992.
Kadirić (Omer) Sejad	17.09.1992.
Kahrić (Abid) Mustafa	16.04.1992.
Kalafatić (Stjepan) Zvonko	29.05.1992.
Karabegović (Jusuf) Irfan	17.04.1992.
Kardaš (Ibrahim) Dželal	22.04.1992.
Kasić (Huse) Edin	24.04.1992.
Kazazić (Mensur) Ervin	20.04.1992.
Keserović (Husein) Zlatko	01.08.1992.
Kličić (Hašim) Sead	25.04.1992.
Kliko (Mehmed) Emir	19.06.1992.
Komić (Ferid) Džemal	13.05.1992.
Korać (Huse) Vejsil	13.04.1992.
Korčić (Adem) Besim	06.05.1992.
Koštić (Hasib) Mehmed	nema podataka
Kovač (Refik) Rasim	26.06.1992.
Kralj (Juraj) Juraj	27.04.1992.
Kučuk (Salko) Mustafa	20.05.1992.
Kudić (Šaban) Husein	13.05.1992.
Kuduzović (Mujo) Esad	20.05.1992.
Kalauzović (Dedo) Fuad	15.04.1992.
Kurbegović (Dževad) Senad	26.04.1992.
Kurić (Hasib) Ismet	29.04.1992.
Lojić (Mehmed) Zuhdija	01.08.1992.
Magdić (Anto) Željko	24.04.1992.
Mahovkić (Omer) Nusret	30.04.1992.
Maleškić (Avdo) Zehrudin	22.04.1992.
Marić (Zvonko) Zdenko	22.04.1992.
Marković (Milorad) Ljubiša	22.05.1992.
Mašović (Musa) Kermin	17.05.1992.
Mazlagić (Ibrahim) Ekrem	15.04.1992.
Merdanić (Huse) Meho	15.04.1992.
Mešić (Selim) Senijad	01.08.1992.
Midžić (Muharem) Amir	27.04.1992.
Midžić (Rifet) Jusuf	nema podataka
Midžić (Ibrahim) Suad	22.04.1992.
Miljković (Omer) Muhamed	26.04.1992.
Mizić (Muharem) Refik	22.04.1992.
Mrenica (Stevan) Aleksandar	14.05.1992.
Muhamedagić (Sejdo) Sulejman	22.04.1992.
Mujadžić (Nurija) Šefket	15.04.1992.
Mujagić (Ibro) Fuad	22.04.1992.
Mujagić (Husnija) Šekib	07.04.1992.

Mulić (Šefik) Amir	24.04.1992.
Mulić (Bećir) Emir	19.05.1992.
Mulić (Adem) Mensur	22.04.1992.
Mureškić (Alaga) Esad	27.04.1992.
Murgić (Joso) Milan	24.04.1992.
Murić (Mujaga) Đulaga	09.04.1992.
Murk (Emil) Davor-Ivan	22.04.1992.
Mustafić (Rasim) Hamdija	21.04.1992.
Nadarević (Selim) Ibrahim	20.05.1992.
Nanić (Ibrahim) Izet	04.04.1992.
Nijemčević (Omer) Suad	27.04.1992.
Nikolić (Đorđe) Aleksa	22.04.1992.
Omanović (Abdulah) Šejfulah	04.04.1992.
Omeragić (Omer) Arif	17.05.1992.
Omeragić (Omer) Ismet	13.04.1992.
Omerčević (Hasib) Salih	21.07.1992.
Oračević (Mustafa) Mujo	06.05.1992.
Osmanagić (Alija) Hajrudin	14.04.1992.[19]
Osmančević (Abid) Abdija	17.04.1992.
Osmanović (Suljo) Šerif	05.05.1992.
Pajić (Habib) Izet	20.06.1992.
Pašić (Izet) Adil	22.04.1992.
Pašović (Šemso) Edin	22.04.1992.
Pavić (Ivo) Vinko	19.06.1992.
Pavlina (Stjepo) Josip	24.04.1992.
Pečenković (Esad) Damir	15.04.1992.
Pečenković (Esad) Emir	22.04.1992.
Piralić (Šerif) Besim	15.05.1992.
Plavulj (Suad) Amir	16.05.1992.
Popřženović (Mujaga) Husein	27.04.1992.
Porčić (Jusuf) Zlatan	22.04.1992.
Pozderac (Ante) Zlatko	22.04.1992.
Preljević (Sajto) Enver	15.04.1992.
Prša (Grga) Ivan	12.05.1992.
Puškar (Ferid) Edin	25.06.1992.
Ramić (Nurija) Husein	16.04.1992.
Ramić (Smail) Murat	16.04.1992.
Ramić (Mahmut) Samir	22.04.1992.
Ramović (Adem) Ismet	15.04.1992.
Rastoder (Meta) Zejto	20.04.1992.
Redžepagić (Husein) Edhem	16.04.1992.
Rekić (Sulejman) Enes	15.04.1992.

19. Za Hajrudina Osmanagića naveden je datum angažovanja u Teritorijalnoj odbrani Okruga. On je u činu majora napustio bivšu JNA i priključio se organizaciji otpora u septembru 1991. godine.

Rekić (Osme) Esnaf	15.04.1992.
Rizvanović (Šerif) Izet	23.04.1992.
Ruždijić (Adil) Almir	24.04.1992.
Ružnić (Murat) Adil	29.05.1992.
Sadiković (Smail) Fuad	30.04.1992.
Sadiković (Šerif) Midhad	08.04.1992.
Salihagić (Osman) Sulejman	22.04.1992.
Salihović (Ibrahim) Edin	23.04.1992.
Sedić (Kadir) Mirsad	20.04.1992.
Sefić Suad	23.04.1992.
Selmanović (Huse) Mirsad	28.05.1992.
Sirovina (Murat) Bećir	23.04.1992.
Smlatić (Sulejman) Sidik	28.04.1992.
Smlatić (Sulejman) Zlatan	22.04.1992.
Sofić (Husein) Ismet	27.05.1992.
Sokač (Franjo) Željko	25.06.1992.
Somborac (Antun) Antun	23.04.1992.
Spahić (Šerif) Asim	27.03.1993.
Stanojević (Miloje) Goran	27.04.1992.
Suljević (Harun) Samir	04.05.1992.
Suljić (Hasan) Hilmija	16.04.1992.
Suljić (Šefko) Nedžad	01.05.1992.
Suljkanović (Husein) Osman	24.04.1992.
Šabačkić (Safet) Fikret	01.04.1992.
Šabanović (Aziz) Rahim	22.04.1992.
Šabotić (Osman) Šefket	22.04.1992.
Šečić (Himzo) Mirzan	01.07.1992.
Šimić (Pero) Marko	15.04.1992.
Tabaković (Sula) Ševko	04.06.1992.
Tahirović (Mehmed) Ibrahim	15.05.1992.
Tahrić (Ibrahim) Rifet	22.04.1992.
Vinčar (Henrik) Vladimir	24.11.1992.
Zanačić (Arif) Senad	16.04.1992.
Zjakić (Rizo) Irfan	16.05.1992.
Zulić (Hamdija) Mustafa	22.04.1992.
Živković (Milan) Marinko	24.04.1992.
Živković (Ivan) Pave	16.04.1992.
Žmavc (Borislav) Marjan	16.04.1992.
Žuvela (Franko) Tonči	22.04.1992.

Devetnaestorica njih dali su svoje živote u borbi za Bosnu i Hercegovinu:

	Prezime i ime	Datum i mjesto pogibije
1.	Bajbutović (Muharem) Malik	25.09.1992., Sokolac
2.	Beganović (Ismet) Samir	nestao kao pilot aviona AN-26
3.	Begić (Meho) Nijaz	24.07.1995., podlegao od posljedica ranjavanja u rejonu Krivaje
4.	Begić (Husein) Šefik	28.10.1993., Skokovi
5.	Bešić (Adem) Adil	28.11.1992., Grabež
6.	Hrkić (Alija) Senad	03.11.1992., Grabež
7.	Isić (Ibrahim) Mumin	29.08.1995., Ripač
8.	Kadić (Munib) Mefail	18.04.1994., Dobrenica
9.	Korać (Huse) Vejsil	30.03.1994., Krivaja
10.	Mašović (Musa) Kermin	02.12.1992., Grabež
11.	Mujagić (Husnija) Šekib	13.09.1992., Golubić
12.	Nanić (Ibrahim) Izet	05.08.1995., Vijenac
13.	Omerčević (Hasib) Salih	26.06.1993., plato Srbljani
14.	Ramić (Smail) Murat	23.11.1994., Sokolac - izvršio samoubistvo
15.	Rekić (Sulejman) Enes	26.11.1994., Privilica
16.	Rekić (Osme) Esnaf	20.05.1994., podlegao od posljedica ranjavanja u rejonu Debeljače
17.	Smlatić (Sulejman) Sidik	12.12.1992., Grabež
18.	Suljkanović (Husein) Osman	25.02.1995., Bugar
19.	Zulić (Hamdija) Mustafa	12.06.1992., Orašac

Kako u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, tako je i u Krajini bilo prisutno nepovjerenje prema bivšim pripadnicima JNA. Koliko god je neko htio naći opravdanje za takvo nepovjerenje, to sam smatrao i smatram pogrešnim. Međutim, bez obzira na moj stav u odnosu na izraženo nepovjerenje prema njima u to vrijeme, bivše starješine JNA trebale bi biti svjesne, sa današnje distance, da nije bilo čudno tadašnje nepovjerenje prema njima. Negativan odnos prema oficirima JNA uzrokovali su postupci i ponašanje JNA u čijem su sastavu oni bili, prije i poslije izvršene brutalne agresije. Iz spiska i datuma javljanja jedinica-ma Teritorijalne odbrane vidi se, da su se te starješine, njih dvjestošes-naest, stavili na raspolaganje nama u Teritorijalnoj odbrani, poslije izvršene agresije. Većina se javila u aprilu, dosta njih u maju, junu, julu, a neki i kasnije. Ta činjenica je dodatno uticala na stvaranje negativnog odnosa prema starješinama bivše JNA.

Općinski štab je poduzeo sve da se na terenu spriječi izraženo nepovjerenje. Nismo to mogli spriječiti naredbama i upozorenjima, već iscrpljujućim radom sa ljudima na terenu. Od bivših starješina JNA zahtijevao sam i istima govorio da jedino u borbi, stručnošću, sposobnošću i patriotizmom mogu steći povjerenje boraca i starješina Teritorijalne odbrane što se u praksi i događalo.

Prilikom napada agresorskih snaga iz šireg rejona Grabeža na pravcu Grabež – Vinica – Založje – Čekrlije, iako smo imali poneki minobacač, borci ih nisu znali koristiti u borbi. Izvješten sam sa terena da im treba stručna pomoć. Naredio sam svome načelniku Štaba, artiljercu Atifu Dudakoviću, da tokom noći izvrši obuku boraca na postojećim minobacačima, što je i urađeno. Takav lični primjer pozitivno se odrazio na stanje morala i brzo se pročuo u ostalim vojničkim kolektivima, tako da su borci sve više zahtijevali da na njihovom čelu budu stručno osposobljeni vojnici. U prvim danima agresije ovo je bilo vrlo bitno.

Iznijet ću još jedan primjer koji pokazuje nepovjerenje prema bivšim oficirima JNA. Prilikom saopćavanja odluke za napad, koji se na položaje agresora trebao izvesti 12. juna, pred predsjednikom Okruga i komandantom Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, te predsjednikom općine Bihać, nakon iznošenja kompletnog plana, predsjednik općine zahtijevao je od mene da starješine koje su bile prisutne sa mnom tokom iznošenja odluke, smjestim u karantin do početka izvođenja borbe. To se odnosilo na načelnika Štaba Atifa Dudakovića i načelnika za obavještajne poslove Mirsada Selmanovića. Nisam to prihvatio po cijenu da me razriješe sa dužnosti komandanta. Prvo, to sam smatrao štetnim za našu borbu. Drugo, bio sam ubijeđen da se radi o discipliniranim, stručnim i odgovornim patriotima, koji su bili spremni boriti se, a ne o "kosovcima", što je bilo tendenciozno ili iz neznanja rasprostranjeno razmišljanje u javnosti. Između ostalog i to su bili problemi sa kojima sam se morao nositi kao komandant.

Prvog dana povlačenja iz Bihaća, JNA nije uspjela izvući kompletnu opremu i sredstva. Magacini u Vedrom Polju ostali su puni, ali i minirani. Navečer sam u Komandu pozvao saradnike i komandante odreda i izdao zadatak da se, uz pune mjere sigurnosti i maskirne discipline, uđe u magacine, izvrši razminiranje i prebaci što više materijalno-tehničkih sredstava, prije nego što JNA nastavi sutradan sa dislociranjem. Svoju odluku, ranije istog dana predočio sam gradonačelniku Bihaća. Njegov zadatak bio je da vodi intenzivne pregovore, a mi dobijemo na vremenu radi priprema za izvođenje ove i ostalih akcija. Gradonačelnik Ibrahimpašić bio je skeptičan. Mislio je da nećemo uspjeti. Rekao mi je da je to teško izvesti u praksi i da će to oficiri JNA primjetiti sutra kada nastave sa

izvlačenjem, te da je teren sigurno miniran jer nisu ostavili fizičko obezbjeđenje. U toku razgovora gradonačelnik mi je predlagao da vadimo municiju iz sanduka, a u njih stavljamo kamenje kako se ne bi primjetilo da je neko ulazio u magacine, te da nakon završenih aktivnosti ponovo vratimo mine i miniramo objekte, kao što smo i zatekli. Naravno da tako u praksi nisam postupio. Pokazalo se da su magacini zaista bili minirani. Minirani su bili i sanduci u kojima se nalazila municija i ostala oprema. Zahvaljujući našim inžinjercima, tokom noći smo uspjeli razminirati minirane objekte, a nakon razminiranja cijelu noć smo izvlačili materijalno-tehnička sredstva i opremu, a potom dislocirali u širi rejon sela Vrsta i Kamenica. Objekti su ostali poluprazni. Sutradan, nakon nastavljenog dislociranja, predstavnici vojske oštro su reagirali kod gradonačelnika i uslovljavali svoj odlazak povratkom, kako su oni govorili, otuđene opreme i municije što mi ni pod kojim uvjetima nismo htjeli prihvatiti. Naša upornost dala je rezultate, a JNA je nastavila dislokaciju ljudstva, preostalog naoružanja i opreme.

Municija i materijalno-tehnička sredstva izuzeti u Vedrom Polju, 18/19. maja 1992. godine:

1. Metak 12, 7 mm	14.317	kom.
2. Metak 20 mm	6.679	kom.
3. Metak 40 mm	48	kom.
4. Kumulativna mina za RB	140	kom.
5. Metak 82 mm RKZ, za BsT	6	kom.
6. Raketa 80 mm za RRB "Osa"	6	kom.
7. Mina 82 mm za minobacač	385	kom.
8. Mina 60 mm za minobacač	156	kom.
9. PP mine	4.341	kom.
10. PT mine	1.036	kom.
11. Eksploziv, TM-200 gr.	1.985	kg
12. Sporogoreći štapin	5.500	m

Jedinice JNA su definitivno napustile općinu Bihać 19. maja 1992. godine, nakon čega smo izmjestili još municije:

– elementi municije 203 mm	1.600 kom
– kasetne aviobombe ("belovke")	29 kom
– PT mine	7.500 kom

Ova municija i materijalno-tehnička sredstva bila su presudna podrška našoj početnoj borbi. Izvučena sredstva, a posebno protivpješadijske i protivtenkovske mine, iskoristili smo za zaprečavanje i izradu minskih polja ispred našeg prednjeg kraja. Za uspješno zaprečavanje posebno želim istaći značaj gospodina Osmana Beganovića i njegovih inženjeraca, koji su danonoćno radili na zaprečavanju najbitnijih eventualnih pravaca napada agresora. Kao uigran tim veoma stručno i kvalitetno obavili su posao zaprečavanja na prednjem kraju odbrane.

Eksplozivi i elementi municije 203 mm, u nedostatku baruta, dobro su došli našoj namjenskoj proizvodnji za izradu bombi, tromblona i projektila za ručni bacač. To su jedina minsko-eksplozivna sredstva sa kojima smo raspolagali u našim magacinima.

U skladištima Pokoj, terminal za GM-1, zatečene su velike količine mlaznog goriva. JNA ga prije svoga odlaska nije stigla izvući iz rezervoara i dislocirati. Bilo je približno 2.150.000 litara goriva. Ove velike količine kerozina predstavljale su dragocjenu tečnost za vođenje rata. Bez tih količina kerozina, ne znam kako bi izdržali u potpunoj izolaciji i okruženju. Zalihe nafte i naftnih derivata, zatečene u momentu agresije na Okrug, bile su male i ne bi bile dovoljne za skoro četiri godine borbe. Kada se upoznao sa situacijom u Okrugu, a posebno marta 1993. godine, Fikret Abdić je počeo intenzivno iskazivati interesovanje i tražiti kerozin s ciljem navodnog pokretanja proizvodnje u pogonima Agrokomerca. Nudio je pureće meso za kerozin. Meni kao vojniku bilo je jasno šta znači biti bez goriva. Osim simboličnih količina koje sam odobrio u zamjenu za ostale artikle iz pogona Agrokomerca, kerozin je ostao u našim rezervoarima. Abdić je insistirao da se kerozin preda civilnim vlastima, a vojska će dobivati onoliko koliko joj bude bilo potrebno. Nisam dozvolio predaju kerozina. Da smo predali kerozin Fikretu Abdiću, nakon proglašenja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, došli bi u bezizlaznu situaciju.

***

Treba napomenuti da je bilo i starješina JNA, srpske nacionalnosti, koji su shvatili namjere JNA i znali njene ciljeve. Iako su odlučili da će u njoj ostati, ipak su pomogli onima koje će na najbrutalniji način napasti ta i takva armija. Ističem pomoć visokog oficira JNA iz kasarne Grmeč, potpukovnika Rabrenovića, koji je, bez znanja svoje komande, od 1. aprila do 20. aprila 1992. godine, a prije dislociranja JNA iz općine Bihać, odobrio da izuzmemo sljedeća sredstva:

	NAZIV SREDSTVA	Jed. mjere	KOLIČINA
1.	Radiouređaj 2/2 K	kom.	4
2.	Radiouređaj RUP 2B	kom.	30
3.	Radiouređaj 2/1	kom.	4
4.	Radiouređaj RUP 12	kom.	16
5.	Radiouređaj RU-20	kom.	5
6.	Radiouređaj RUP-33	kom.	25
7.	Radiouređaj RT 66/13	kom.	24
8.	Radiouređaj PRC 320	kom.	2
9.	Centrala telefona 10 brojeva	kom.	3
10.	Telefon induktorski PTI M63	kom.	14
11.	Kalem za motalicu ML-1	kom.	11
12.	Motalica ML-1	kom.	10
13.	Kabal PTK-56	m	32.000
14.	Ispravljač GPB-13/10	kom.	1
15.	Ispravljač mrežni MI-4	kom.	1
16.	Punjač akumulatora 7 ACH-1	kom.	1

Tokom povlačenja iz Bihaća vojnici i starješine JNA, s trobojkama na kapama, pjevali su četničke pjesme. Narod Bosanske krajine nije mogao shvatiti da JNA, u koju su decenijama imali povjerenja, postaje njihov najveći neprijatelj.

***

Nakon odlaska JNA sa prostora Bihaćkog okruga, 18/19. maja 1992. godine, samovoljno i bez bilo kakve vrste pritisaka, otišao je i veliki broj žitelja srpske nacionalnosti. Naoružanje pronađeno u njihovim kućama i stanovima potvrđivalo je informacije o pripremnim agresorskim aktivnostima SDS i JNA.

Po odlasku jedinica JNA sa prostora Općine, dotadašnje kasarne organizirano su zaposjele jedinice Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać. Time je počeo kasarnski način života boračkog i starješinskog sastava.

Po završenoj dislokaciji jedinica JNA, srpske snage uspostavile su liniju na potezu Bosanski Novi – Bosanska Otoka – Bosanska Krupa – Radić – Grabež – Pritoka. U cilju stvaranja povoljnijih uslova, i nakon odlaska JNA, civilni organi vlasti Okruga Bihać, nastavili su razgovore sa predstavnicima SDS.

***

Nakon završenog procesa formiranja Teritorijalne odbrane općine Bihać brojno stanje u odredima bilo je različito. Ukupno brojno stanje jedinica Teritorijalne odbrane Bihać iznosilo je oko 4.900 borca i starješina. Jedinice su bile naoružane pješačkim i lovačkim naoružanjem. Raspolagale su sa oko 900 cijevi pješačkog naoružanja različitih kalibara.

Veliki broj cijevi pješadijskog naoružanja donijeli su sami borci i starješine prilikom dobrovoljnog javljanja u Teritorijalnu odbranu i kroz mobilizaciju putem Sekretarijata za narodnu odbranu. Nakon formiranja, jedinicama Štaba Teritorijalne odbrane Bihać dodijeljene su zone odgovornosti prema agresoru. Zona odgovornosti Štaba Teritorijalne odbrane protezala se od sela Rastovače (tt 338) na Bugaru, preko Kantarske grede, Vikića, Prnjavora, sela Mušića, vrela Klokota, Skočaja, Golubića, Ribičke Glavice, Orljana, Čekrlija, Velikog i Malog Založja, Spahića Glavice i Jezera do sela Brkića i rijeke Une. Jačina i sastavi jedinica su zavisili od jačine srpskog agresora u pojedinim rejonima.

Glavni cilj jedinica Teritorijalne odbrane Bihać bio je da spriječi prodor agresora na slobodnu teritoriju općine, kao i oslobađanje privremeno zauzetih teritorija te zajedničko djelovanje sa jedinicama ostalih štabova u Okrugu.

***

U aprilu, maju i prvoj polovini juna 1992. godine, u periodu koji je obilježen intenzivnim radom na organiziranju jedinica, prijetila je opasnost da ne dođe do silovitog i sveobuhvatnog napada agresora na položaje boraca i starješina Teritorijalne odbrane Bihać. U to vrijeme Komanda i potčinjene komande na čelu sa svojim komandantima, obazrivo i planski pristupale su svakoj radnji. Prilikom formiranja jedinica posebno su bile aktivne mjesne zajednice. Predsjednici mjesnih zajednica koordinirali su svoje aktivnosti sa komandantima odreda. Poseban moral je vladao kod naših boraca iako su bili loše opremljeni, bez uniformi, u patikama, bez dovoljno municije i oružja, okruženi i blokirani. Upravo takvo stanje uticalo je na podizanje morala i svijesti da moramo oslobađati svoju domovinu i boriti se za svaki njen pedalj. Organizirani planski pristup Komande Štaba i komandi odreda bio je temelj budućoj nadgradnji naših jedinica, organiziranja odbrane i stvaranja manevarskih jedinica. Ovaj period je u vođenju odbrambeno – oslobodilačkog rata u tom kraju bio vrlo bitan.

***

Po izvlačenju JNA i njenom dislociranju u širi rejon Bosanskog Petrovca (Medeno polje), intenziviraju se napadi agresora u cijeloj zoni odgovornosti Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihaća.

Protutenkovske i protupješadijske mine, izvučene iz skladišta JNA, poslužile su za zaprečavanje i postavljanje minskih polja ispred naših snaga, čime je ojačan položaj ne samo jedinica ovoga štaba, nego i jedinica Teritorijalne odbrane drugih općina.

Napuštene i opljačkane kasarne smo koliko-toliko doveli u red i iskoristili za smještaj naših jedinica, što je pomoglo uvojničavanju naših sastava, organiziranom i discipliniranom radu sa njima.

U dubini teritorije Okruga Bihać, JNA je prije nego što se povukla sa naše teritorije, dobro naoružala pripadnike i pristalice SDS, koji su bili organizirani u tzv. srpsku vojsku, kasnije VRS.

Jedinice Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihaća uspjele su razoružati pristalice SDS u selima Vrsta, Jasika, Zlopoljac i Kamenica i prikupiti znatne količine oružja i municije od onih koji su boravili u tim selima i čekali povoljan trenutak kad će to oružje upotrijebiti protiv naših snaga. Da su imali iskrene namjere, pridružili bi se jedinicama Teritorijalne odbrane.

Za uspješnu realizaciju otkrivanja i razoružanja pripadnika SDS, posebna zasluga pripada Josipu Šantiću - mom pomoćniku za sigurnost, te Edhemu Durakoviću, pomoćniku za obavještajni rad.

***

Desetog juna 1992. godine, pripremali su se razgovori sa Srbima, radi predaje naoružanja, na prostoru Donje Gate, Vrela i Osretka. Oko šest sati, bez najave i koordinacije, neke jedinice Teritorijalne odbrane Cazina, kao i jedna četa već tada formirane 101. muslimanske brigade, otpočeli su napad na dio Rajkovca i Rajkova potoka. Vodila se žestoka borba. Komanda Štaba Teritorijalne odbrane Bihaća uputila je oficira za vezu u Štab Teritorijalne odbrane Cazina sa zahtjevom da se borba zaustavi, jer su se predstavnici Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihaća sa predstavnicima SDS dogovorili o mirnoj predaji naoružanja. Borbe su odmah zaustavljene i pripadnici SDS formacija predali su više od 150 cijevi, i to šest mitraljeza M-53 (poznatijih kao "garonje"), jedan MB 82 mm, 70-80 automatskih pušaka, više "zolja" i znatne količine municije i drugog naoružanja. Sve su to dobili od JNA. Zadatak im je bio da nas napadnu sa leđa, jer su tada već bile raspoređene snage UNPROFOR-a u tzv. Srpskoj krajini, a sva navedena sela su bila uz granicu sa Republikom Hrvatskom, odnosno u zapadnom dijelu Okruga Bihać.

S obzirom da su ta sela u bihaćkoj općini, Općinski štab Teritorijalne odbrane je izdao striktna naređenja da se nikome ništa ne smije dogoditi, pa ni onim od kojih se naoružanje oduzme. Uostalom, u zoni odgovornosti Petog korpusa nije bilo koncentracionih logora, paljenja i ubijanja. Zahtijevali smo human odnos sukladan Ženevskoj konvenciji i drugim međunarodnim odredbama o poštivanju prava na područjima zahvaćenim ratnim dejstvima. Ovakvo naše ponašanje pokazuje i prva izdata naredba od 21. septembra 1992. godine koja reguliše poštivanje Ženevske konvencije. Od samog starta formiranja jedinica i uvođenja istih u borbu, ja i moji saradnici zahtijevali smo pravilan pristup u borbi. Nije to bio ni malo lahak zadatak, ali je bio itekako značajan za državu i narod kome pripadamo. Osujetili smo i spriječili sve oblike paravojnog organiziranja. Nisam dozvolio politizaciju niti bilo kakvu instrumentalizaciju pripadnika Štaba, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe i na kraju Petog korpusa, što se pozitivno odrazilo u borbi, a posebno u borbi protiv Fikreta Abdića i njegovih prista-

lica. U to vrijeme sudbonosno za opstanak naroda i države, najvećom moralnom vrijednošću smatram, što vojnički kolektivi nisu mogli biti zloupotrijebljeni, bez obzira na ciljeve i interese onih koji su to pokušavali i pozicija koje su zauzimali. Takvih pokušaja je bilo, ali su oni i ostali samo pokušaji. Bilo je pokušaja politizacije i instrumentalizacije vojničkog i starješinskog sastava u Okrugu Bihać. Međutim, to nije prošlo u praksi. Ovakav način rada podržan je od većeg broja starješina, a posebno od boraca i građana. U zoni odgovornosti Štaba stvorena je sigurnost građana. Takva praksa nastavljena je i formiranjem Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije i Petog korpusa.

Izuzetna zasluga na izradi pravnih dokumenata i naređenja koja smo upućivali potčinjenim i za koja sam striktno zahtijevao da se bez pogovora provode u praksi, pripada našim pravnim organima na čelu sa Himzom Ezićem, kasnije Alagom Bajramovićem te Ibrahimom Kadićem u Unsko-Sanskoj operativnoj grupi, a nakon toga u Petom korpusu.

***

Odlaskom JNA iz Okruga, preko predstavnika međunarodne zajednice, stalno su stizali zahtjevi SDS da se srpsko stanovništvo iseli sa prostora Općine na prostore na kojima su oni vladali. Govorili su im da će se za dva-tri mjeseca vratiti kao pobjednici. To je jasno govorilo o njima i njihovim namjerama.

Mnogi stanovnici općine Bihać srpske nacionalnosti nisu poslušali pozive SDS, ostali su i nastavili živjeti sa svojim komšijama Bošnjacima i Hrvatima. Dijelili su sve ratne tegobe i probleme u svom gradu, ali se nisu dali zavesti od strane onih koji nisu birali ko je ko prilikom artiljerijskog granatiranja grada i prigradskih naselja Bihaća. Nama je posebno drago da su oni danas, upravo ti, koji govore o našem poštenom odnosu i poštenoj borbi. Pala je u vodu propaganda, koju je agresor lansirao u ratu, kako smo klali, ubijali, vješali i nabijali na kolje Srbe koji su ostali živjeti u Bihaću. Bilo nam je strašno slušati takvu propagandu, pa čak i tako gnusne laži kao što je propaganda da smo odrubili glave stotinama uglednih Srba i nabili ih na stubove mosta na rijeci Uni u Bihaću. To je zbilja monstruozna propaganda. Nije bilo čak ni sitnih ekscesa, a kamoli ovakvih postupaka. I to su naše vrijednosti.

Ni nakon deset godina poslije agresije na Bosnu i Hercegovinu, iako nema nikakvih prepreka, osim njihove savjesti, nisu se vratili svi tada raseljeni Srbi. I tada, prije odlaska, garantirali smo im da mogu mirno ostati i nastaviti živjeti u Okrugu. Budući da su otišli, očito, više su vjerovali u SDS i Karadžiću. Ustvari, to je bila zatrovanost velikosrpskim mitom i nacionalizmom i četništvom. To ih je i gurnulo u strašan i krvav zločin.

Uz pomoć UNPROFOR-a, mirno su otišli, ponijeli sve što su htjeli i prešli na stranu na kojoj su bili agresori. Nisu završili u logorima, nisu mučeni, zlostavljani, nisu im majke i sestre silovane, kao što su oni to

radili Bošnjacima i Hrvatima širom Republike Bosne i Hercegovine. Svi mi koji smo u to vrijeme bili u Krajini, time se ponosimo. Za razliku od nas, oni se moraju sramiti svega što su uradili u Orašcu, Klisi, Kulen-Vakufu, Ćukovima i ostalim mjestima Bosanske krajine kao i širom Bosne i Hercegovine.

Okupacija Bosanske Krupe

U vrijeme napada agresora na Bosansku Krupu nije bila još uvijek u potpunosti formirana Teritorijalna odbrana općine Bihać. Osim policijskih jedinica koje su upućene u ispomoć braniocima Bosanske Krupe i dijela dobrovoljaca, poslali smo i 12.000 komada metaka 7,62 mm, što je u to vrijeme bila velika pomoć. Nismo bili u mogućnosti poslati jače snage u ispomoć Krupljanima jer je još uvijek bio nizak nivo organizacije, što je svakog momenta prijetila opasnost da i Bihać bude napadnut. To je mogla uraditi i JNA, potpomognuta snagama iz tzv. SAO Krajine, sa svojim jedinicama lociranim na aerodromu Željava, kasarnama "27. juli" i Grmeč, kao i srpske jedinice iz sela Jasika, Vrsta, Bugar, Gata. To su sela sa većinskim srpskim stanovništvom, a koja su locirana u pograničnom dijelu sa Republikom Hrvatskom i tadašnjom tzv. SAO Krajinom.

Napad agresora na Bosansku Krupu uslijedio je mjesec dana prije zlodjela koja je počinio (masovni progoni, ubistva, silovanja, ubijanja) u općinama Prijedor, Sanski Most, Bosanski Petrovac, Ključ, Bosanski Novi. To nije bilo slučajno ako se imaju u vidu statistički podaci o broju stanovnika u općinama sa apsolutnom većinom Bošnjaka, kakve su Velika Kladuša, Cazin i Bihać i općinama sa relativnom većinom Bošnjaka i Hrvata u odnosu na broj stanovnika srpske nacionalnosti, kakve su općine Prijedor, Sanski Most, Ključ. Bosanska Krupa je zauzimala centralno mjesto, jer je time agresor odvojio Bošnjake i Hrvate sa prostora Cazinske krajine u odnosu na ostale općine Bosanske krajine (Bosanski Petrovac, Prijedor, Sanski Most, Bosanski Novi, Banja Luka...). Bosanska Krupa zatvara željeznički pravac Bihać – Bosanski Novi. Zatvara i puteve za Prijedor, Bosanski Petrovac i Ključ preko bošnjačkih sela Ostrožnica, Badić i Arapuša. Također zatvara vezu sa dolinom Japre gdje je bio nastanjen bošnjački živalj. U takvoj situaciji, a u odnosu na nivo organiziranja Teritorijalne odbrane u općini Bosanska Krupa, nivo prisutne svijesti o suprotstavljanju agresoru, pa i u odnosu na nivo ukupne organizacije u drugim općinama, dio Bosanske Krupe na desnoj obali rijeke Une, bio je osuđen na pad. Time je agresor prekinuo vezu i bilo kakav vid pomoći Bošnjacima i Hrvatima Prijedora, Sanskog Mosta, Banja Luke, Bosanskog Petrovca, Ključa, Bosanskog Novog od Bošnjaka i Hrvata Cazinske krajine. To mu je i bio cilj u prvoj fazi.

Prije etničkog čišćenja i protjerivanja bošnjačkog stanovništva iz Ključa, Sanskog Mosta, Prijedora, Kozarca, Banje Luke, Kotor-Varoši, Skender-Vakufa, Bosanske Gradiške, Bosanske Dubice, Bosanskog Novog i drugih mjesta Bosanske krajine, s namjerom uništenja Bosanske krajine i bošnjačkog naroda, agresor je 21. aprila 1992. godine, u ranim jutarnjim satima, izveo silovit pješački napad iz pravca Arapuše i Pučenika. Cilj je bio zauzimanje Bosanske Krupe i stvaranje uvjeta za daljnje napredovanje u pravcu Cazina i Velike Kladuše. Namjera je bila da se, prvo, presječe Okrug Bihać i u potpuno okruženje stavi općina Bihać. U drugoj fazi bi u potpunosti ovladali Okrugom. Napadu na Bosansku Krupu prethodila je jaka minobacačko-artiljerijska vatra.

Prvog dana napada agresor nije uspio ostvariti svoj cilj zbog jakog otpora pripadnika Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe. Siloviti napadi agresora nisu prestajali. Krupski borci, pod komandom Štaba Teritorijalne odbrane Bosanska Krupa, poduzimali su nadljudske napore da zaustave napade agresora i spriječe njegov prodor na desnu obalu rijeke Une. Nedostatak naoružanja, municije i slab nivo organiziranja u to vrijeme, u odnosu na snagu agresora, nisu mogli zaustaviti njegovo napredovanje. Nastala je panika kod stanovništva i uslijedio je prelazak na lijevu obalu rijeke Une. Nakon procjene situacije, Komanda Štaba prebacila je svoje komandno mjesto na lijevu obalu. To je bila jedina moguća odluka u to vrijeme, nakon čega je konsolidirana odbrana i zaustavljen agresor, što je bilo presudno za cijeli Okrug. Pojedinci žele minimizirati uticaj Štaba Teritorijalne odbrane općine Bosanska Krupa i njegovih boraca, u to vrijeme. Lahko je danas pričati, trebalo se tada boriti. Poslije boja ima puno generala. Borci Teritorijalne odbrane Bosanke Krupe uložili su nadčovječanske napore u borbi za odbranu Bosanske Krupe; to im se ne može i ne smije zaboraviti. Pitanje je šta bi bilo sa ostalim općinama da su tada popustili borci Bosanske Krupe i da je agresor okupirao Bosansku Krupu. Indikativno je kako bi prošli Cazinjani, Bišćani, ali i svi ostali u Okrugu. Nakon agresorskog prodora u grad, narod je panično napuštao svoje domove, prelazio na lijevu obalu i u zbjegu se kretao u pravcu Perne, Cazina i Bihaća. U tom zbjegu nalazila se i moja supruga sa dvoje maloljetne djece. Time je, s jedne strane, počela drama građana Bosanske Krupe na desnoj obali, a s druge strane, drama građana na lijevoj obali koji su tokom cijelog rata preživljavali silovite artilj-erijske udare agresora. Snage Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe, pod komandom Općinskog štaba, konsolidirale su svoje redove i – zajedno sa jedinicama policije, dijelovima jedinica Teritorijalne odbrane iz Cazina, Velike Kladuše i Bužima spriječile daljnje napredovanje u pravcu Pištalina i Stijene, mjestâ sa čisto bošnjačkim stanovništvom.

Komandant Okružnog štaba Hajrudin Osmanagić sa svojom komandom poduzimao je mjere u koordiniranju aktivnosti na terenu. Razvoj situacije u Bosanskoj Krupi nedvosmisleno je pokazao da Osmanagić kao komandant Okružnog štaba nije stvorio potrebne uvjete koji bi bili optimalni za potpunu borbenu gotovost jedinica i sastava Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe prije agresorskog napada, kao ni ostalim štabovima unutar Okruga. Po otpočinjanju agresorske ofanzive nije se snašao u uspostavi borbenog poretka. Komandant Okružnog štaba, prije agresorskog napada na Bosansku Krupu, djelovao je kao da nema obaveza prema općinskim štabovima na terenu.

Istoga dana kad je napadnuta Bosanska Krupa formiran je Združeni odred iz sastava Teritorijalne odbrane iz Velike Kladuše, Bužima i Cazina. Komandant Okružnog štaba nije uspješno iskoristio postojeće kapacitete, prije svega općinskih štabova Cazina i Velike Kladuše. Može se reći da je bio okupiran svime drugim, a najmanje poslovima odbrane teritorije. Takvo ponašanje se, između ostalog, negativno odrazilo pa i koštalo narod i građane općine Bosanska Krupa.

Komandant Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, iako svjestan stepena organiziranosti Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihaća, te vojno-političke situacije u toj općini, zahtijevao je od Komande Štaba da se uputi pomoć bosanskokrupskim borcima, dovodeći time u opasnost pored Bosanske Krupe i općinu Bihać.

Komanda Štaba Teritorijalne odbrane iz Bihaća uzimajući u obzir, prije svega, vojno-političku situaciju te nezavršeni proces formiranja jedinica Teritorijalne odbrane, nije bila u mogućnosti uputiti dio svojih jedinica, jer je prijetila opasnost od paralelnog napada na teritoriju općine Bihać. Zato je upućena veća količina materijalno-tehničkih sredstava i municije te policijske snage CSS, SJS i dio dobrovoljaca iz Bihaća. Žestoke borbe za ovaj grad vodile su se sve do 25. aprila 1992. godine.

***

Paralelno sa napadom na Bosansku Krupu, izvođeni su i napadi u zoni Združenog odreda Zajednice mjesnih zajednica Bužima. Agresor je napadao i vršio artiljerijske udare na prostore u zoni odgovornosti jedinica Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać, posebno na Grabeški plato.

Ovo su bili i prvi jači vatreni okršaji boraca jedinica Teritorijalne odbrane svih štabova u sastavu Okružnog štaba. Istovremeno, to su bili počeci razbijanja uvjerenja da rata neće biti i da će sve proći mirno. Ljudi su dolazili do spoznaje da je agresija na BiH u toku, i da to nisu samo trenutni događaji. Konačno su shvatili da je neminovno organizirati se i dati punu podršku boračkom i starješinskom sastavu. Prije ovih okršaja bilo je vrlo teško uvjeriti ljude da je rat izvjestan i da ga Bosna i Hercegovina ne može izbjeći.

Uvjeravanje ljudi na terenu, da nas ratni vihor neće mimoići i da se za isti moramo spremiti, bio je jedan od najtežih problema sa kojima smo se suočavali, čak teži i od nedostatka municije i materijalno-tehničkih sredstava.

Pad desne obale Bosanske Krupe ne samo da je osvijestio narod te općine, već je počeo osvješćivati i narod u ostalim općinama Okruga Bihać. Postajalo im je jasno šta agresor smjera.

U takvoj klimi, u kojoj su stasale jedinice Teritorijalne odbrane, ne treba tražiti isključivu odgovornost među borcima i starješinama Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe, niti, pak, odgovornost drugih općinskih štabova zato što nisu više pomogli. To je bio odraz trenutnog stanja u kome smo djelovali i, prema tome, platili cijenu koju smo platili.

Općinski štab Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe želio je sačuvati Bosansku Krupu. To su željeli i borci ostalih štabova. Da se u cilj napada, umjesto Bosanske Krupe, uklapao Bihać, pitanje je kako bi prošao i Bihać i bi li bilo pomoći iz Bosanske Krupe.

Takvo stanje se moglo prevazići jedino reorganiziranjem jedinica, stvaranjem povoljnije političke klime i podešavanjem svih kapaciteta u odbrani Okruga. Ubrzano se otpočelo sa navedenim aktivnostima u Okrugu, što je počelo davati rezultate odmah nakon formiranja prvih brigada. Analiza uzroka pada Bosanske Krupe pokazuje:

Pozitivna iskustva:

1. Razvoj događaja u Bosanskoj Krupi uticao je na osvješćivanje boraca i starješina ostalih općinskih štabova i naroda Okruga Bihać. Ti događaji pokazali su da se agresor ne šali i da je samo pitanje dana, ukoliko mu se dopusti da uspije, kada će ista sudbina zadesiti ostala mjesta u Okrugu;
2. Osim Komande Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe, napad agresora na Bosansku Krupu izanalizirali su i ostali općinski štabovi i na osnovu toga otklonili uočene slabosti u svojim redovima;
3. Borci, starješine kao i sve institucije u Okrugu shvatili su da nema druge, već organizirati se i stati u odbranu toga kraja. Tom pitanju nije bilo alternative.

Negativna iskustva:

1. Izgubljen je dosta veliki dio teritorije općine Bosanska Krupa;
2. Protjerano je svo nesrpsko stanovništvo sa desne obale rijeke Une;
3. Nedovoljna pomoć ostalih štabova Teritorijalne odbrane Okruga;
4. Nesnalaženje Komande Okružnog štaba. Pokazalo se da Komanda nije dorasla zadacima odbrane bez obzira na uloženi trud. Ovim se ne minimizira doprinos Komande u organizaciji odbrane u Okrugu Bihać.

Što je agresor jače učvršćivao obruč oko Okruga, više je rasla svijest o potrebi za uspostavljanjem čvrste organizacije patriotskog otpora. Nismo smjeli dopustiti da svi doživimo do tada viđeno u Bosanskoj Krupi i drugim dijelovima Bosne i Hercegovine u formi etničkog čišćenja, ubijanja, silovanja, paljevina i zatiranja svega što nije srpsko.

Jedinice i sastavi Teritorijalne odbrane općine Bihać su, u to vrijeme, užurbano radili na sređivanju stanja u jedinicama i pripremi izvođenja ofanzivnih akcija. Paralelno s tim, uspješno smo odolijevali napadima agresorskih snaga iz svih pravaca na položaje naših boraca. Odlaskom JNA sa prostora općine Bihać došlo je do usložnjavanja situacije u selima Kulenvakufske doline. Borci odreda Orašac i civili našli su se u potpunoj blokadi i okruženju.

Štab Teritorijalne odbrane općine Bihać je od početka agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, posebno u ovakvim situacijama, imao apsolutnu komunikacijsku vezu sa svim odredima, ličnu i na drugi način, osim sa odredom Orašac. Ovaj odred je pokrivao prostor Ćukova, Orašca, Klise i Kulen-Vakufa, uzvodno od Bihaća uz rijeku Unu. Osim radio-veze, nismo imali drugih kontakata, jer je teritorija bila u potpunom okruženju agresorskih snaga još od polovine marta 1992. godine. Nismo mogli uticati na formiranje Odreda, niti smo mogli u dovoljnoj mjeri praktično pomoći, mada smo to u više navrata, krajem marta, pokušali. Naše snage su vraćane pri svakom pokušaju ulaska u Kulenvakufsku dolinu.

Patrioti iz mjesnih zajednica Ćukova, Klise, Orašca i Kulen-Vakufa, formirali su odred. Komanda Štaba, svjesna situacije u kojoj se nalazio narod Ćukova, Klise, Orašca i Kulen-Vakufa, nastavila je sa pokušajima koordiniranja aktivnosti sa odredom Orašac. Nastojali smo razvući agresora i na taj način pomoći.

U Komandi Štaba razmatrali smo novonastalu situaciju u kojoj su se nalazili borci odreda Orašac. Bili smo svjesni snage i materijalno tehničke opremljenosti boraca Odreda i potpune odvojenosti od ostatka jedinica Štaba Teritorijalne odbrane Bihać, s jedne, te snage agresora u čijem se okruženju nalazio prostor Kulen-Vakufa, Orašca, Ćukova i Klise, sa druge strane. Isplanirali smo napad na agresorske položaje s ciljem spajanja sa borcima odreda Orašac. U tim našim pripremama agresor nas je preduhitrio i 10. juna 1992. godine iz svih pravaca napao je Kulen-Vakuf, Orašac, Ćukove i Klisu, te borce odreda Orašac.

Stradanje Oraščana

Orašac, Klisa, Ćukovi i Kulen-Vakuf napadnuti su u jutarnjim satima 10. juna 1992. godine. Izuzetno jake okolopno-pješačke snage srpsko-crnogorskog agresora izvršile su udare iz pravaca: od Martin Broda, Drvara, Bosanskog Petrovca, Vrtoča, i tzv. SAO Krajine.

Davne 1941. godine, na isti način, napadnuta je Kulenvakufska dolina, zločinci iz 1992. i 1941. godine ponikli su u istim četničkim porodicama, selima i gradovima, ali sa još izraženijim destruktivnim nagonima. Zločini nad nedužnim narodom Orašca, Ćukova, Klise i Kulen-Vakufa, kao i u ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine, pripremani su pod neposrednim rukovodstvom SDS, Generalštaba JNA i paravojnih formacija Srba, kako s područja koje pokriva ovaj region, tako i sa prostora bivše Jugoslavije i drugih dijelova BiH pod privremenom okupacijom.

Borci odreda Orašac, želeći zaštiti narod i svoja sela uspješno su odolijevali žestokim agresorskim napadima sve do 15 sati. Štab Teritorijalne odbrane Općine je sve do 15 sati i 10 minuta imao na vezi komandanta Odreda, Mehu Vojnikovića, kojega nisam imao prilike upoznati. Oko 15 sati i 15 minuta posljednji put sam se lično čuo sa njim. Tada su pokidane sve veze.

Nakon prekida veza tog popodneva nastao je pravi pakao za žene, djecu i starce Kulen-Vakufa i okoline, a tragedija po sve koji su bili sposobni za borbu. Agresori su uputili ultimatum za predaju oružja. Borci to nisu prihvatili. Borili su se i davali sve što je bilo u njihovoj moći. Uz snažnu artiljerijsko-minobacačku vatru, neprijatelj je stezao obruč. U ponovljenom napadu, narednog dana, u 5 sati i 30 minuta, zauzeo je Orašac. Počela je potjera za izbjeglim narodom. Narod je bježao ka Uni s namjerom da pređu na drugu stranu. Četnici su spriječili njihov prijelaz. Nastao je metež i neizvjesnost. Sve to je trajalo do 13. juna 1992. godine. Četnici su opkolili zbjegove i, po do tada već uhodanom receptu, izdvojili vojno sposobne muškarce i mlađe žene, a ostale zadržali.

Općinski organi vlasti i Štab odbrane su kod međunarodnih faktora insistirali da spriječe pokolj. UNPROFOR je došao na lice mjesta, ali agresor nije dozvolio odlazak 210 vojno sposobnih muškaraca.

U zbjegu je bila masa naroda iz sela Kulenvakufske doline: starci, žene i djeca.

Tokom borbi za Orašac, formirali smo grupu od 150 boraca koja je upućena da pomogne odredu Orašac i spasi narod. Nažalost, ubačena grupa nije stigla do cilja. Provela je dva dana u pozadini. Probilo se 25 boraca Ljutočana, koje su agresorski vojnici uvukli u klopku, a poslije pobili. Tokom agresorskog napada na prostor Orašca, Ćukova, Kulen-Vakufa i Klise posebno su bila aktivna artiljerijska dejstva po prednjem kraju naših jedinica. Najsnažnija artiljerijska dejstva agresor je stvorio po položajima naših snaga u rejonu Vinica, Založja i Čekrlija, želeći time neutralizirati bilo kakav vid pokušaja pomoći naših snaga, snagama i nedužnom stanovništvu Orašca, Ćukova, Kulen-Vakufa i Klise. Angažiranje predstavnika vlasti Općine i komande Štaba pred međunarodnim predstavnicima, kao i direktni pregovori sa srpskom stranom koje je vodio gradonačelnik Nenad Ibrahimpašić u Titovoj Korenici, dalo je rezultate, uspjeli smo kasnije, posredstvom UNPROFOR-a, narod prebaciti u općinu Bihać preko tzv. SAO Krajine.

Općinski organi vlasti poduzeli su sve da prihvate izbjeglo stanovništvo. Stvorili su adekvatne uslove i smjestili ih u napuštene kuće i stanove. Stanovništvo Kulenvakufske doline je razmješteno i obezbjeđeno sa osnovnim sredstvima za život. Ubrzo je i Komanda Štaba poduzela mjere na formiranju bataljona Ljutoč, od boraca i starješina iz odreda Orašac te drugih vojno sposobnih obveznika. Za komandanta bataljona postavio sam Edhema Durakovića koji je sa svojim saradnicima uložio maksimum napora na realizaciji ovog vrlo bitnog zadatka. Formiranjem Prve bihaćke pješačke brigade, bataljon Ljutoč ušao je u njen sastav.

Možemo reći da je bataljon Ljutoč bio prva manevarska jedinica tog ranga.

Odlučujući napad

Procjenjujući namjere agresora, kao i situaciju u kojoj su se našli narod i borci Kulen-Vakufa, Orašca, Ćukova i Klise, kao i situaciju u kojoj bi se mogao naći i sam grad Bihać, Štab Teritorijalne odbrane općine Bihać je odmah nakon napada agresora na prostor Kulen Vakufa, Orašca, Ćukova i Klise, 12. juna 1992. godine donio odluku za izvršenje napada na neprijateljske snage locirane po brdima iznad Bihaća. U vojno-taktičkom i operativnom smislu, radilo se zapravo o odsudnoj odbrani ofanzivnog karaktera jer je Bihać bio u opasnosti i njegovim žiteljima prijetila je sudbina koja je zadesila Kulen-Vakuf, Orašac, Ćukove i Klisu.

Sve analize ukazivale su da neprijatelj priprema operaciju širokih razmjera sa taktičko-operativnim zadatkom okupacije grada Bihaća. Udar naših snaga uslijedio je po agresorskim snagama koje su zauzele dominantne položaje, stacionirale artiljerijske jedinice s ciljem napada na grad Bihać, sličnog onim koje su primjenili tokom borbenih djelovanja i okupacije dijela Bosanske Krupe, Bosanske Otoke, Ripča, Orašca, Kulen-Vakufa i Klise. Takav scenario agresora imali smo prilike već do tada vidjeti na prostorima Prijedora, Kozarca, Sanskog Mosta, Bosanskog Novog, Bosanske Gradiške, Bosanske Dubice, Istočne Bosne, Istočne Hercegovine i drugih bosansko-hercegovačkih mjesta. Prilikom izvođenja navedenih dejstava, agresora nije zanimala činjenica da je BiH u to vrijeme već bila priznata kao samostalna država od strane međunarodne zajednice.

Tako su, 12. juna 1992. godine, s ciljem zaštite grada Bihaća i stvaranja povoljnih uslova za dalje napredovanje, jedinice Štaba Teritorijalne odbrane uspješno izvele ofanzivnu akciju na pravcu Pritoka – Ripač – širi rejon Grabeža – Grmuško-Srbljanski plato – Lohovska brda, te prostor Bugara, uz državnu granicu sa Republikom Hrvatskom. Oslobođen je Bugar, naneseni su gubici agresoru na pravcu Pritoke i Ripča, a borci i starješine stekli su borbena iskustva koja su iskoristili kako bi dodatno učvrstili položaje na Lohovskim

Brdima, Grabežu, Grmuško-Srbljanskom platou, što je bilo bitno za cijeli Okrug. Učvršćeni su položaji i prema tzv. SAO Krajini u Republici Hrvatskoj.

Sve do 12. juna 1992. godine, jedinice Štaba Teritorijalne odbrane izvodile su odbrambena dejstva. Nakon dogradnje i formiranja jedinica Teritorijalne odbrane stvorili su se uslovi za ofanzivna dejstva. Agresor nije očekivao ovako silovit napad. Dugotrajne pripreme jedinica dale su željeni efekat. Pristalicama SDS-a u selu Bugar, koji su formirali ojačanu četu, a logistički se oslanjali na Vojsku tzv. SAO Krajine, bilo je povoljnije rješenje da su predali naoružanje poput srpskih snaga stacioniranih u selima Jasika, Zlopoljac i Donja Gata. Obzirom da su odbili predaju naoružanja i nastavili vojnu saradnju sa jedinicama iz tzv. SAO Krajine bili su prinuđeni suočiti se sa našim snagama. Nakon potpunog vojničkog poraza, ostavljajući naoružanje, opremu i municiju bili su prinuđeni pobjeći u tzv. SAO Krajinu. Mnogi su ostali zauvjek na poprištu borbe. Napad smo izveli u ranim jutarnjim satima, a tokom napada postignuto je potpuno iznenađenje i agresoru su naneseni gubici u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima. Bitno je istaći da su borci i starješine jedinica u sastavu Općinskog štaba Bihaća ispoljili spremnost i odlučnost da brane svoj grad i domovinu. Tokom našeg napada agresor je granatirao grad i na taj način iskaljivao svoj bijes i nemoć.

Prvim napadima na agresorske položaje, narod općine Bihać počeo se navikavati i shvatati da je rat definitivno počeo i u Bihaću, ali i da su počele padati prve žrtve za odbranu grada i države. Neprijateljske zločinačke aktivnosti, ali i prvi vidljiviji borbeni uspjesi naših jedinica definitivno su razbili iluzije i onih najtvrdokornijih zagovornika navodnog "mira", a dotadašnju mirnodopsku atmosferu nadvladao je borbeni moral, karakterističan za one koji su prinuđeni braniti svoje obitelji, domove, sela i gradove. Sve je bilo podređeno jednom jedinom cilju – odbrani grada i Okruga Bihać, a što se uklapalo u opći – odbranu Bosne i Hercegovine. I danas, kad na stvari i događaje iz tog perioda gledam sa vremenske distance od deset i više godina, dirljiva su prisjećanja na vjeru naroda i građana u svoje borce i branitelje. Historija ratovanja rijetko bilježi snažnu spregu naroda i njegove vojske, ali i zajedničku riješenost za odsudnu odbranu. Svima je bilo jasno da je Okrug u okruženju i da ga je agresor namjerio uništiti. Osim borbe, drugog izbora nije bilo. Taj 12. juni 1992. godine, kada su borci pod komandom Općinskog štaba Bihać, krenuli u obračun sa već do tada stacioniranim agresorskim snagama, od historijskog je značaja za općinu. Bili smo svjesni činjenice da bi nastavak ma kakvih daljnjih pregovora sve nas izložio novim opasnostima. Toga su bili svjesni i organi vlasti, kojima su bili predočeni planovi odbrane grada i općine Bihać. Iako neopremljeni, borci su agresoru pokazali da nema šale sa onima koji brane napadnute prostore.

Da bih barem djelimično pokazao dramatičnost događanja u to vrijeme, pokušat ću to ilustrirati detaljnije, ali sada više kao čovjek, a manje kao vojnik.

Grad je u vrijeme našeg udara zasut snažnom artiljerijskom vatrom, padale su prve civilne žrtve od agresorskih projektila, rušeni stanovi i kuće, privredni i proizvodni objekti. Bihać je stoički podnosio žrtvu zarad želje za slobodom i mirom.

U općini Bihać svi su bili na nogama i u potpunoj pripravnosti. Općinsko rukovodstvo na čelu sa gradonačelnikom, te načelnikom Stanice javne sigurnosti i predsjednikom Skupštine Okruga doktorom Ljubijankićem nalazili su se svo vrijeme na Komandnom mjestu i pratili naša djelovanja.

Neprijatelj, naviknut do tada, da djeluje artiljerijom po prigradskim naseljima i našim položajima, uz primjenu "pregovora", nije mogao shvatiti šta se odjednom događa na njihovim položajima. Iznenađenje je postignuto. Nakon naših početnih uspjeha, Stevo Beslać predsjednik SDS, rano ujutro oko četiri sata, tražio je da razgovara sa gradonačelnikom Bihaća, Nenadom Ibrahimpašićem, pitajući šta se ovo dešava.

- Mi smo iznenađeni vašim ponašanjem, pa znate da su danas zakazani pregovori, odnosno nastavak započetih pregovora? – zbunjeno je govorio Beslać, Ibrahimpašiću, u telefonsku slušalicu. U razgovoru sa njim, naglasio sam da je zaboravio šta su njihove snage uradile prije dva dana, prilikom okupacije Kulen Vakufa, Ćukova, Orašca i Klise. Akcentirao sam da to više neće moći raditi jer ćemo ih mi spriječiti i da pregovora bez poštivanja dogovorenog više neće biti. Time sam zaključio razgovor.

Moral naših boraca teško je opisati. Iako slabo naoružani, bez dovoljno municije krenuli su u obračun. Mnogi i bez oružja, računajući na ratni plijen i oružje naših boraca koji u toku borbe eventualno izgube život ili budu ranjeni. Taj dan, siguran sam, dobro pamte svi oni koji su učestvovali u borbi kao što su hrabri borci Prekounja, Bakšaiša, Hatinca, Nove (Kineske) četvrti, Ozimice, Vinice, Čekrlija, Orljana, te drugih mjesnih zajednica i dijelova grada Bihaća.

Činjenice da se radilo o prijelomnom momentu u razvoju organiziranog otpora agresoru, što vrijeme više odmiče, sa žaljenjem mogu konstatirati da sjenka zaborava pada, kako na šehide i poginule, tako i na žive aktere i učesnike ove, ali i svih kasnijih bitaka presudnih za biološki opstanak Bošnjaka i njihove države Bosne i Hercegovine.

Nesalomivi otpor Bišćana

Pored događanja od 12. juna 1992. godine, Bišćani u svojim sjećanjima nose žive slike agresorskih artiljerijskih udara i pješadijskih napada izvedenih 16. juna 1992. godine, u znak odmazde po našim položajima. Snažni artiljerijski udari i pješadijski napadi koordinirano su se odvijali iz više pravaca: Donje Lohovo – Golubić – Bihać; Mrđa – Dobrenica; Pritoka -

Orljani. Žestoki napadi trajali su sve do 10 sati. Uspješnim djelovanjem naših boraca, napadi su zaustavljeni, osim na dijelu Dobrenice, gdje je agresor uspio probiti linije odbrane, upasti u selo i zapaliti nekoliko kuća. Neprijateljski udari podržavani su konstantnom vatrom iz tenkova, minobacača, PAT-ova 20/3 mm, PAM-ova kao i iz drugih oruđa.

***

Nakon uspješnog zaustavljanja napada, izvršili smo planski i osmišljen protivnapad. Odbacili smo agresora iz sela Dobrenice kao i na pravcu Orljani – Pritočki Grabež – Pritoka, i nanijeli mu znatne gubitke u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima. U toku protivnapada naši hrabri borci zaplijenili su tenk T-55 i PAT 30/2 zvan "praga" sa municijom što je u velikoj mjeri utjecalo na zaokret u podizanju morala kod svih boraca i starješina tadašnjeg Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać.

Pored navedenih pravaca agresor je uporno napadao i na pravcu Grabež – Orljani. Artiljerijom je konstantno tukao po selima Orljani i Ribić. Međutim, borci na linijama odbrane, predvođeni Izetom Karabegovićem i drugim njegovim kolegama, hrabro su odolijevali agresorskim napadima. Urezan u sjećanje ostao mi je obilazak položaja tih hrabrih boraca odmah nakon borbi od 16. juna. U toku razgovora sa tim istinskim herojima, zaključio sam da njihova odlučnost garantira sigurnost tog veoma značajnog pravca, kako za njihove domove tako i za sam grad Bihać. U sjećanju isto tako ostala mi je i predaja raporta od strane komandira Mehmeda Hrnjice zvanog Jablan. Bio je to čovjek kome je zaista odgovarao nadimak, visok, stamen, korpulentan – baš kao jablan. Predao mi je raport, a onda me zagrlio i rekao mi odlučno:

– Gospodine komandante imajte povjerenja u svoga Jablana, dok je mene i mojih drugova živih, ovdje će biti sigurno, a agresor neće moći ući u Bihać!

Tako je i bilo, agresor nije ušao u Bihać, a Orljani i susjedna sela ostala su slobodna tokom cijelog rata. Moj Jablan je položio svoj život 12. oktobra 1995. godine, u završnim operacijama na dužnosti komandira čete proslavljene 502. brigade.

U borbama su se istakle – Protiv-diverzantska četa na čelu sa njenim komandirom Senadom Šarganovićem, kao i čete Teritorijalne odbrane Ribiča i Donjeg Prekounja, čija su trojica boraca poginuli, a 15 ih je ranjeno. U toku borbi neprijatelju je uništen još jedan tenk, a drugi oštećen.

Ovo je bila prekretnica za eksploatisanje rezultata naše pobjede prvenstveno s psihološkog aspekta. Uništenje i onesposobljavanje prvih tenkova, kao i zaplijenjeni tenk, "praga", i znatne količine pješačkog naoružanja osigurali su kod boraca dodatni motiv, znatno podigli borbeni moral, ali najvažniji aspekat ogledao se u činjenici da je našim borcima poraslo neophodno samopouzdanje i srušen mit o nadmoći neprijatelja.

***

Na drugom kraju, prema Hrvatskoj, oslobađanje sela Bugara dovelo je do dodatnog preokreta u borbenoj situaciji u Okrugu i označilo prekretnicu u svemu što se dalje događalo na bojnom polju u Krajini, a zaposjednutu državnu granicu prema Republici Hrvatskoj naši borci čvrsto su i hrabro branili do kraja rata. U ovim početnim fazama, obilježenim značajnim borbenim rezultatima, borci i starješine sticali su nova iskustva primjenjujući ih tokom borbi u narednom periodu. Psihološki rasterećeni, postali su sigurni da se uprkos oskudnom naoružanju i opremi mogu uspješno suprotstaviti višestruko bolje naoružanim i tehnički opremljenim neprijateljskim snagama. To je uticalo i na visok stepen samosvijesti i vjere u snagu svoje vojske kod naroda, koji je nesebično podržavao i pomagao naše borce. Krajišnici nisu prestali da vjeruju u vlastite snage i svoje borce.

Rukovodstva mjesnih zajednica u općinama postaju aktivnija. Sve više se govori o junaštvima boraca u početnim borbama, profiliraju se krajiški vitezovi. Svi kapaciteti se stavljaju u funkciju odbrane. Borci i starješine polahko ali sigurno postaju "broj jedan" među narodom. Stvorena je klima da biti borac i boriti se za svoj narod i domovinu, predstavlja ponos i čast za svakog pojedinca. Mi nismo imali dezertiranja, napuštanja položaja i izbjegavanja vojne obaveze. Naravno, bez organa vlasti i aktivista na terenu rezultati bi bili daleko manji.

Borbe u pojasu sela Bugar

Dvanaestog juna 1992. godine jedinice Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać paralelno sa ostalim pravcima izvršile su napad na prostore Bugara, uz samu granicu sa Republikom Hrvatskom. Inače, to selo su domicilni stanovnici već bili napustili. U njemu je bila stacionirana četnička jedinica koja je bila u dodiru sa Martićevom vojskom, koja ih je debelo potpomagala materijalno-tehničkim sredstvima i svime ostalim što im je bilo neophodno za borbu.

Odlukom štaba napad je planiran za 12. juni u deset sati, a odgođen je zbog ultimatuma upućenom neprijatelju da preda oružje do 13 sati i 30 minuta. Agresor je odbacio naš ultimatum i napad je otpočeo. Akcijom je komandovao komandant odreda Vrsta narodni heroj, rahmetli Adil Bešić, rodom iz Kozarca, kapetan bivše JNA. Uslijedio je silovit udar naših snaga. Glavnim snagama naše jedinice su napale u širem zahvatu puta Rastovača – Spomenik (tt 371) – Ćirina kuća – selo Gradina, a pomoćnim snagama iz pravca Čavnik – Kantar – Čerkezovac. Sa desne strane su sudjelovale jedinice Teritorijalne odbrane iz Cazina, pravcem Lubanovo brdo – Debela glava – rijeka Korana. Lijevo krilo su držale

jedinice koje su držale linije u rejonu Prnjavora. Agresorske snage potisnute su do kote tt 371, odakle su pružile žestok otpor. Iz rejona Šališta, sa vatrenog položaja minobacača 120 mm, u blizini rekreacionog centra "Gata", tokom napada, naše snage ispalile su devet mina koje su bile dimne. S obzirom da su bili teritorijalci, četnici su mislili da su to mine punjene bojnim otrovom. Nakon početnog straha ipak su shvatili da se radi o dimnim. Konsolidovali su svoje redove i nastavili da pružaju žestok otpor. Borba je trajala oko pet sati. Naše jedinice su uspjele uspostaviti granicu na rijeci Korani. Tada je poginuo prvi borac iz odreda Teritorijalne odbrane Vrsta Arif Hasanagić.

Hrabri borci Vrste, Gate, Peće, Kamenice i Izačića, na čelu sa svojim komandantom Adilom Bešićem, oslobodili su sva sela i osigurali svoj bok. Sa geostrateškog i taktičko-operativnog, ali i sa psihološko-moralnog aspekta, oslobađanje graničnog pojasa u selu Bugar, prema Republici Hrvatskoj bilo je od velikog značaja za uspješan nastavak oslobodilačke borbe.

Za ukupan doprinos u formiranju odreda Vrsta želim posebno naglasiti doprinos Mehure Selimovića iz istoimenog sela, koji je sa svojim saradnicima i ostalim aktivistima sa tog prostora, učinio mnogo na poslovima pripreme i formiranja odreda prije preuzimanja dužnosti komandanta od strane Adila Bešića.

Ta sela su inače dala značajan doprinos u organiziranju otpora i uspješnom vođenju borbi. Mnogo je hrabrih boraca iz Vrste, Gate, Peće, Kamenice i Izačića koji više nisu među živima... Oslobađanjem sela Bugara i jedinice općinskog Štaba Cazin izašle su na državnu granicu prema Republici Hrvatskoj na rijeci Korani.

Želeći opravdati poraz Radio Srpske Korenice, javio je da je na Bugar napalo 4.000 "turaka", da su korištene mine sa bojnim otrovima i da su se zato njihove snage morale povući preko Korane. Odmah po oslobođenju Bugara, našao sam se sa borcima odreda Vrsta. Dočekali su me, postrojeni na čelu sa svojim komandantom u selu Gata. Čestitao sam im na uspjehu i strogo zabranio bilo kakvo nepriličnо ponašanje prema napuštenoj imovini, jer su stanovnici sela Bugara davno i bez prisile napustili svoje selo po nalogu rukovodilaca SDS. Međutim, moram reći da je bilo i pokušaja paljenja srpskih kuća, što smo spriječili naredbom i praktičnim djelovanjem na terenu.

Bugar je od strane neprijatelja napadnut ponovo tek 1994. godine. Tad su uslijedile jake četničke ofanzive na taj prostor. O tome bi trebali pisati sudionici tih događaja, jer sam u to vrijeme bio na čelu Četvrtog korpusa u Hercegovini.

Koordinirana borbena djelovanja sa pripadnicima SJS Bihać

Borcima Teritorijalne odbrane Bihaća, naročito u prvim danima agresije, pomagali su pripadnici SJS Bihać. Općinski štab je posebnu pažnju posvećivao izviđačko-diverzantskim borbama i planskoj koordinaciji aktivnosti sa SJS.

Zajedno sa rukovodnim radnicima SJS uspješno je isplanirana zajednička diverzantska akcija izvedena na Grabežu 7. jula 1992. godine. Grabež nije slučajno izabran. Od prvih agresorskih nasrtaja na slobodne teritorije općine Bihać najžešći napadi i najžešća artiljerijska vatra izvođeni su sa Grabeža. Bilo je jasno da smo morali ići upravo tamo gdje je najteže i dati do znanja agresoru da ne može sa distance sijati smrt po nedužnom stanovništvu.

Akcija je nosila tajni naziv "Talas", šifrirana je kao "Čarli". Cilj je bio, uz strogu tajnost, ubaciti izviđačko-diverzantsko grupu kroz međuprostor, u širi rejon stare osnovne škole na Grabežu, koju je agresor pretvorio u skladište naoružanja, municije, goriva i drugog MTS-a. Grupa je brojala 53 borca naoružanih automatskim oružjem i većom količinom bombi, tromblona i zolja. Sve je rađeno sa ciljem uništenja objekta, žive sile, ubojnih i tehničkih sredstava.

Zadatak grupe bio je da neopaženo, pod zaštitom sumraka, opkoli rejon škole na Grabežu, priđe što bliže i na ugovoreni signal snažnom vatrom uništi objekat. Nakon toga, izvući jedinicu iza naših linija odbrane.

Akcija je trajala od 19 sati i 50 minuta do 21 sat, a predvodio je policajac Muharem Čelebić iz Odreda za specijalno djelovanje MUP-a u Bihaću. Rezultat napada su veliki gubici agresora u živoj sili, a objekat je dignut u zrak. To je najuspješnije izvedena izviđačko-diverzantska akcija u zoni odgovornosti Petog korpusa do kraja 1993. godine. Radi neopreznog rukovanja tromblonom jedan naš borac je poginuo.

Poslije ove akcije, agresor je proglasio trodnevnu žalost, a Komanda Štaba bila je pripravna i očekivala snažnu odmazdu, koja je ovog puta izostala.

Kao komandant, primio sam učesnike akcije i odao im priznanje. Uspjeh akcije bio je podstrek boračkom sastavu i policiji, a značajno je u pozitivnom smislu uticao na sticanje još većeg povjerenja naroda u svoju vojsku. Istovremeno, jačalo je samopouzdanje boraca i vjera u snagu vojničkih kolektiva. Borci i pripadnici MUP-a bili su na istom zadatku. Linije odbrane i strojevi naših jedinica bili su sve čvršći.

Uspješnoj izviđačko-diverzantskoj akciji prethodila su žestoka ofanzivna djelovanja jedinica Štaba Teritorijalne odbrane Bihaća na Grmuško-Srbljanskom platou, Grabežu, Lohovskim brdima i Bugaru, udar TO Bihać od 12. juna i kontranapad naših snaga četiri dana kasnije u rejonu sela Orljana. Naši borci nizali su uspjeh za uspjehom.

U ofanzivnim akcijama "Talas" i "Talas 1" borci su se prekalili, ali i stekli neophodno bojevo iskustvo prošavši prvo vatreno krštenje ove vrste. Uspjeli smo od početka borbenih aktivnosti preuzeti i održati stečenu inicijativu. Ubacivanjem izviđačko-diverzantskih grupa u dubinu agresora sprječavali smo mu manevar i stvarali nestabilnu pozadinu. Ovakva taktika prinudila je neprijatelja da na svim linijama znatno ojača svoje snage i da umanji ili prestane sa otvaranjem artiljerijske vatre sa distance razarajući na taj način sela, prigradska naselja i grad Bihać.

Operativno-taktičke izmjene u načinu izvođenja borbenih djelovanja

Period od marta do juna 1992. godine karakterizirale su kontinuirane borbe Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe, Bihaća, Cazina i Zajednice mjesnih zajednica Bužima, na sprečavanju i zaustavljanju agresora. Paralelno smo radili na užurbanom ustrojavanju i osposobljavanju jedinica TO Okruga Bihać. Istovremeno agresor je vršio intenzivno granatiranje položaja jedinica svih štabova Teritorijalne odbrane. Pokretani su svi postojeći kapaciteti, organizirana vlast, vršene pripreme organa vlasti za djelovanje u ratnim uvjetima i pregovori sa srpskom stranom radi dobijanja na vremenu. Ove aktivnosti bile su veoma bitne u daljem uspješnom vođenju borbi.

Nakon stabiliziranja fronta i izvršene analize dotadašnjeg načina vođenja borbi, ocijenili smo da trebamo promijeniti oblik njihovog izvođenja i više pribjegavati izviđačko-diverzantskoj borbi, a samo u nuždi prihvatati frontalnu borbu. Nakon izvršene analize počeli smo primjenjivati odsudnu odbranu, ubacivanje naših snaga u pozadinu neprijatelja i munjevite udare, što je dalo značajne rezultate i potvrdilo efikasnost ovakavog načina borbe. Agresor je bio prinuđen na pojačanu budnost, ali i odvajanje znatnih snaga što je iscrpljivalo njegove jedinice, slabilo moral; sve u svemu, možda je najznačajnije bilo da su neprijateljski artiljerijski udari po civilnim objektima i civilima znatno smanjeni na području čitavog Okruga. Prednost ovakve taktike ogledala se i u činjenici da smo bili u mogućnosti sa smanjenim snagama uspješno braniti prednji kraj odbrane, a sve više ljudstva sa izviđačko-diverzanskim zadacima ubacivati u neprijateljsku pozadinu. Imali smo relativno male gubitke, a povećan ratni plijen. Poseban kvalitet u ovom periodu je dogradnja i kontinuirana obuka vojničkih kolektiva.

Paralelno sa izvođenjem žestokih borbenih dejstava, posebno u širem rejonu Grabeža, obavljali smo i pripreme za formiranje manevarskih jedinica.

Žestoke borbe vodile su se i u ostalim zonama, ali se više baziram na teritorij pod ingerencijom Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać, čiji sam bio komandant.

Nakon tromjesečne borbe i uspješnog suprotstavljanja agresoru, vojna situacija nametnula je komandi Općinskog štaba potrebu da pregrupiše snage i pređe u napad na širem frontu radi učvršćivanja dostignutih položaja i zadržavanja inicijative u borbi. Zbog toga sam 11. jula 1992. godine, u 14 sati i 30 minuta, izdao naređenje sa jasnim zadacima svojim jedinicama:

"Srbočetnički agresor je izvodio napadna djelovanja na više pravaca. Do kasnih večernjih sati 10. jula 1992. godine je izbio na liniju selo Lilaci – selo Trnjak – Kamenički vrh – Mala Zečica – Barakovac – Zaloški Grabež – Pritočki Grabež – Ždralinci – Podgrede – Mrđa – Dubravice – Samar – Melinovac, a posadne snage iz SAO Krajine zaposjele su pravac Sadilovac – kota Abdića brdo – širi rejon aerodroma 'Željava'.

1. Agresor: Na pravcu Grmuša – Srbljani djeluje jedan motorizirani bataljon ojačan tenkovskim vodom.

Druga jedinica istog sastava i jačine djeluje na pravcu Grabež – selo Spahići. Očekuje se jaka artiljerijska podrška na oba pravca sa haubicama 105 mm i MB-120 mm.

Predstoji napad srbočetničkog agresora na oba pravca, dok će u rejonima Grabež, Pritoka i Melinovac vjerovatno izvoditi aktivnu odbranu i granatiranja sela i grada Bihaća iz topova 130 mm i haubica 155 mm, sa Gorjevca.

2. Jedinice Teritorijalne odbrane imaju zadatak da, upornom i aktivnom odbranom, spriječe daljnje prodore agresora i, uz dodatne snage, pređu u protivnapade s ciljem razbijanja agresorskih snaga, nanošenja što većih gubitaka u živoj sili i MTS-u.

3. Susjedi: U ovom napadu sudjelovat će, lijevo – odredi TO-a Cazina i Bosanske Krupe, a desno – jedinica TO-a i HVO-a iz Bihaća.

4. U idejnom dijelu moje odluke, kao komandanta OpŠTO Bihać, stoji: svim snagama TO općine Bihać izvoditi odbranu na liniji: Dobrenica – Golubić – Orljani – Čekrlije – Veliko Založje – Čavkići – Pokojske Majine – Spahići – Jezero – Brkići, ne dozvoljavajući mu proboj l/o i dalji prodor ka Bihaću u dolinu rijeke Une, a zatim, sa pregrupiranim i dodatnim snagama, preći u protivnapade na izabranim pravcima duž linija odbrane.

Gotovost za napad u 3,30 sati, 12. jula 1992. godine.

5. Zadaci jedinica za izvođenje borbenih djelovanja bili su u osnovi na snažnoj i upornoj odbrani kojom treba zaustaviti napade srbočetničkog agresora, nanositi mu što veće gubitke, a zatim prelaziti u protivnapade radi što daljeg odbacivanja neprijateljskih snaga. Dostignute l/o učvršćivati i prelaziti u odbranu.

5.1. Odred TO-a "Centar" je dobio zadatak da pređe u napad i razbije neprijatelja na pravcu prema Melinovcu, Lohovskim brdima i Donjem Lohovu. U ovom napadu angažirane su slijedeće jedinice: 1.hbb, četa TO "Ozimice", četa TO "Luke", četa TO "Harmani" i četa TO "Nova četvrt".

5.2. Odred TO-a "Prekounje" je dobio zadatak da iz svog rejona rasporeda pređe u protivnapad na pravcu Ribička glavica – Pritoka, Čekrlije – Grabež i Malo Založje – Barakovac, sa zadatkom razbijanja agresora na pravcu napada, nanošenja što većih gubitaka, vezujući snage neprijatelja za taj pravac, ne dozvoljavajući njihovo upućivanje i angažiranje na druge ugrožene pravce. Četa TO-a "Orljani" napada na pravcu Orljani – Bare, a zatim produžava napad ka željezničkoj stanici u Pritoci, duž glavne komunikacije.

5.3. Zadaci četa TO-a:

– Četa TO-a "Donje Prekounje" napada pravcem Ploče – Stojića brdo, gdje nanosi agresoru što veće gubitke, a zatim što prije izbija u rejon Bijelo brdo, gdje prelazi u odbranu.

– Četa TO-a "Ružica" napada pravcem kota 433 – selo Kula, a zatim sadejstvuje sa četom TO "Orljani" u zauzimanju sela Bare.

– Lijevo napada ČTO "Donje Prekounje"; vod TO-a "Čekrlije", vod TO-a "Gornje Prekounje" i jedinica SJS-a vrše ubacivanje pravcem Čekrlije – Grabež, gdje izvode napade na vatrene tačke i posade u dubini rasporeda srbočetničkog agresora, dok vodovi "Malo Založje" i "Kamenica" napadaju sa sjeverne strane na objekte u dubini rasporeda agresora.

– Četa TO-a "Pokoj" i četa TO-a "Čavkići" napadaju srbočetničkog agresora u rejonu Kućišta s ciljem da zaposjednu povoljne položaje i vežu snage agresora u rejonu Kućišta i Barakovca.

– Tenkovsko odjeljenje se prebacuje iz rejona Sokolac u rejon sela Ružica. Odatle, prema zahtjevu komandira, vatrom podržava napad i vrši neutraliziranje važnih vatrenih tačaka četničkih oruđa.

– Protuoklopni vod se pridodaje vodu Gornjeg Prekounja koji će svojim efikasnim djelovanjem uništavati oklopna sredstva u rejonu utvrđenog objekta kasarne "Grabež".

– Diverzatska četa ubacuje se kroz međuprostor u četnički raspored pravcem Čekrlije – Pritočki Grabež, sa zadatkom uništavanja žive sile i vatrenih sredstava u rejonu Kamenoloma, zatim produžava pravcem Danguba – Bijelo brdo, osiguravajući svoj lijevi bok od moguće intervencije agresora iz rejona Tihotina.

– Četa vojne policije vršit će kontrolu i pretres oslobođenog prostora, posebno sela na pravcu prema Pritoci.

– Rezervu formirati od MB-čete jačine 60-100 boraca u kasarni "27. juli" koja će biti u gotovosti za uvođenje u borbu po odluci komandanta Općinskog štaba TO.

– Odred TO "Brekovica" sa ojačanjem izvodi borbena djelovanja na Grmuško-Srbljanskom platou, desno od rijeke Une, po odluci komandanta Odreda TO.

Signal za napad: "Talas", a odziv, lozinka i boja traka po tablici signala.

Komandant OpŠTO Bihać
Ramiz Dreković

Veliki dio zadataka preciziranih u izdatoj zapovjesti realizirale su naše jedinice. Uspjeli smo preduhitriti neprijateljske jedinice u njihovim planovima, zadati im još jedan udarac i nanijeti velike gubitke, osloboditi dio teritorije i dodatno učvrstiti svoje položaje. Uzimajući u obzir stanje naših vojničkih kolektiva i prije svega slabu opremljenost jedinica, planiranje i realizacija navedenih zadataka bio je hrabar čin i dobro osmišljena zamisao.

***

Mnoge su borbe izveli borci Teritorijalne odbrane općine Bihać. April, maj i juni 1992. godine, bili su teški dani za naše borce. Uspjeli smo prevladati sve prepreke, odbraniti općinu i stvoriti uslove za formiranje brigada. Skupo je plaćena cijena odbrane općine. Do tada postignuti rezultati u borbi kao i nivo vojničke organizacije činili su temelj za formiranje manevarskih brigada, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe i na kraju slavnog Petog korpusa.

Tokom žestokih borbi, jedinice Teritorijalne odbrane Bihać, prije formiranja brigada, imale su 73 poginula, 111 ranjenih i 250 nestalih pripadnika. Najveći broj ih je nestao u junu 1992. godine iz sastava odreda Orašac. Njih 235, agresor je zarobio i većinu likvidirao kod Štrbačkog buka na Uni, a dio je umoren u logoru Kamenica kraj Drvara.

***

Velike zasluge u organizaciji, ustrojavanju i uspješnom vođenju borbi jedinica Štaba TO Bihać, imaju moji saradnici: Ljubiša Marković, Mirsad Sedić koji je početkom maja 1992. godine otišao na dužnost čelnog čovjeka Sekretarijata za narodnu odbranu Okruga Bihać, Atif Dudaković, Izudin Saračević, Josip Šantić, Edhem Duraković, Senad Okanović, Ekrem Šiljdedić,

Sulejman Tuzlak, Marijan Mihić, Izet Imširović, Ekrem Karabegović, Mirsad Selmanović, Mustafa Tutić, Iko Tatlić, Halid Dedić.

Uz navedene saradnike u Komandi Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać, tokom 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljale su i dale ogroman doprinos u borbi i sljedeće starješine: Bećir Sirovina, Asmir Beganović, Tomo Bašić, Smail Delić, Alija Handžić, Zlatko Bulić, Aleksandar Gajić, Nijaz Muslić, Muhamed Alijagić, Safet Zulić, Nenad Duraković, Fuada Mušanović, Asmir Hidić, Alija Šabanac, Aleksandar Mrenica. Osim mene, u toku rata, Štabom su do rasformiranja komandovali Edhem Dupanović, Safet Čavkić, Nermin Babić i Sulejman Galić.

Pored posebnih zasluga boraca želim istaći i nesebično zalaganje komandanata odreda i njihovih saradnika.

Odredom Prekounje Teritorijalne odbrane Bihać komandovao je Sead Toromanović sa saradnicima: Nazifom Derviševićem, Markom Šimićem, Siktijom Lipovačom, Rasimom Derviševićem, Hazimom Toromanovićem, Hajrudinom Topčagićem, te komandirima četa: Ibrahimom Čauševićem, Ahmetom Čehajićem, Dervišem Badnjevićem, Safetom Čavkićem, Mustafom (Mujage) Zulićem, Idrizom Begićem, Jusufom Mujnovićem, Džaferom Alibegovićem, Muhamedom Dedićem, Jusufom Lipovačom, Besimom Dizdarićem, Huseinom Kurtovićem, Enesom Huskićem, Safetom Mujadžićem, Kasimom Kozlicom, Eminom Pivićem i Izetom Karabegovićem.

Fuad Vuković komandovao je odredom Bakšaiš, sa saradnicima: Osmanom Ramićem, Jandre Vujićem, Dedom Popržerovićem, Ahmetom Mujićem, Muhamedom Beširevićem, Ismetom Ramićem, te komandirima: Sadikom Pečenkovićem, Enesom Zirićem, Ahmetom Begićem, Esadom Alagićem i Zvonkom Ćurićem.

Adil Bešić bio je na čelu odreda Vrsta, saradnici su mu bili: Mehura Selimović, Enes Rekić, Muhamed Skenderović, Arif Selimović, Bećo Bašanović, Hazim Felić, a komandiri četa: Fuad Mujagić, Ibraga Mujagić, Muhamed Babić, Ejub Ikić, Kadir Mehonić, Muhamed Rahmanović, Ale Halilagić, Kadir Fatkić, Emir Handukić, Nijaz Majanović, Alija Harbaš, Ismet Abdić i Ramiz Handanović.

Meho Vojniković, koji se i danas vodi kao nestali, komandovao je odredom Orašac, sa svojim saradnicima: Enesom Anadolcem, Fikretom Omanovićem, Mustafom (Hamdije) Zulićem, Omerom Hrnjicom i komandirima Džafom Mešićem, Rasimom Zulićem, Hajrudinom Behremom i Mehmedom Zulićem.

Ahmet Salkić komandovao je odredom Centar-Ozimice sa svojim saradnicima: Hasanom Durakovićem, Dervišem Tatlićem, Osmanom Beganovićem, Nikolom Radićem, Asimom Ibradžićem, Fadilom Šehićem i komandirima Senadom Abdihodžićem, Mirsadom Pečenkovićem, Mehmedalijom

Dedićem, Zijadom Agovićem, Senadom Jusanovićem, Muminom Isićem, Šefketom Šabotićem, Ivanom Vukovićem, Ivicom Zubićem, Suljom Žerićem, Senadom Hrkićem, Željkom Grigićem, Marjanom Žmavcom, Osmanom Suljkanovićem, Zdravkom Blagojevićem i Ademom Šehićem.

Mesud Skalić bio je komandant odreda Brekovica, njegovi saradnici bili su: Ćatib Dedić, Huse Kovačević, Abdulah Dedić, Edin Salihović, Meho Abdijanović, a komandiri četa: Nijaz Čaušević, Junuz Rekanović, Senad Smajić, Hasib Abdijanović, Alija Bajrić, Raiz Ibrišimović, Merso Fileković i Admir Dulić.

Najžešće borbe jedinice Teritorijalne odbrane općine Bihać izvodile su se na prostoru Grmuško-Srbljanskog platoa, Grabeža, Orljanske grede, Golubića, Sokoca, Lohovskih brda i Bugara.

Uspješna koordinacija civilnih i vojnih struktura u odbrani

Uspješno formiranje Teritorijalne odbrane općine Bihać imalo je ogroman značaj, ne samo za općinu već i za Okrug Bihać. Istovremeno to je velika zasluga svih onih koji su u tim teškim i presudnim trenucima učestvovali u tom patriotskom činu. Odlučnim suprotstavljanjem kao i organiziranim djelovanjem boraca i starješina Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać, koordiniranih aktivnosti predstavnika vlasti, naroda i građana i drugih potencijala, stvoreni su uslovi za formiranje prvih manevarskih brigada u tom kraju. Formiranjem brigada, Prve i Druge bihaćke, te 101. muslimanske, stvorene su pretpostavke za formiranje Unsko-Sanske operativne grupe koja je činila temelj za konačno ustrojavanje jedinica Petog korpusa na prostoru Okruga Bihać. Najveći značaj Teritorijalne odbrane u Bihaću ogleda se u uspješnoj odbrani općine u početnim danima agresije. Kvalitetan pristup u organizaciji Teritorijalne odbrane u Bihaću trasirao je put ostalim oblicima nadgradnje, a posebno u planiranju, organiziranju i izvođenju borbenih dejstava. Teritorijalna odbrana općine i Okruga Bihać u prvim danima i mjesecima agresije spriječila je da narod doživi egzodus, strijeljanja, silovanja, ubijanja i odvođenje u logore, poput onoga što se desilo u nekim općinama Bosanske Krajine.

Mnogo je pojedinaca i institucija koje bi trebalo spomenuti, a koji su značajni za formiranje Teritorijalne odbrane općine Bihać. Najzaslužniji su borci. Pored već pomenutih mojih saradnika želim ovdje pomenuti i zasluge Šefke Nakića, koji je zajedno sa Eminom Pivićem imao veliku ulogu u formiranju vojne policije pri općinskom Štabu koja će kasnije biti jezgro bataljona Vojne policije Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa. Šefko Nakić ranjen je prilikom oslobađanja sela Jezero, na Grmuško-Srbljanskom platou, u junu 1992. godine. Ovo je izuzetno bitan događaj koji moram opisati u potpunosti.

Naime, u silovitom napadu agresora selo Jezero palo je u agresorske ruke. Kod naših boraca nastupila je panika. Noć prije tog događaja, gradonačelnik Bihaća Nenad Ibrahimpašić nas je izvijestio da je postignuto primirje i da možemo napokon malo odahnuti. Međutim, nas dogovoreno primirje nije zavaralo, bili smo svjesni da agresor u principu ne poštuje primirje. Ne zadugo, naša opreznost pokazala se opravdanom. Agresor je primirje iskoristio za planirani napad na Grmuško-Srbljanski plato. Pošlo mu je za rukom, ali samo za kratko. U ranim jutarnjim satima, nakon izvještaja da je selo Jezero već u agresorskim rukama, odlučio sam lično otići na lice mjesta. Prije odlaska, naredio sam načelniku Štaba Atifu Dudakoviću da pripremi Ključko-Sansku jedinicu za upotrebu, a Vojnoj policiji na čelu sa Šefkom Nakićem izdao sam lično zadatak da formiraju kolonu spremnu za borbu i krenu za mnom na Grmuško-Srbljanski plato. Zajedno sa mnom je pošao i direktor Doma zdravlja u Bihaću Muhamed Kasumović, čovjek koji je uvijek bio spreman staviti se na raspolaganje Komandi i jedinicama kada god je to zatrebalo. Poliklinika kojom je rukovodio bila je uvijek u pripravnosti i u potpunosti spremna da pruži sve što je u njenoj moći u cilju zdravstvene zaštite boraca Teritorijalne odbrane Bihać. Pored gospodina Kasumovića, sa mnom na zadatak je pošao i moj pomoćnik za sigurnost Josip Šantić. Neposredno po našem dolasku situacija se promijenila. Oni, koji su naumili napustiti taj prostor, vratili su se u stroj govoreći:

-Evo i našeg komandanta sa nama.

Agresor je intenzivno granatirao naše položaje. Bilo je puno ranjenih. Uspio sam konsolidirati našu odbranu, a onda sam u borbu pored vojne policije na čelu sa Šefkom Nakićem i jedinica na terenu uveo i Ključko-Sansku četu na čelu sa Nevzadom Đerićem - Keđom. Otpočeo je opći protivnapad naših boraca, koji agresor nije izdržao. Bili su prisiljeni napustiti selo Jezero i povući se na položaje odakle su krenuli u napad. U ovim dejstvima sedam naših boraca je izgubilo živote, a više njih je teže i lakše ranjeno. Sjećam se, prije našeg napada izdao sam zadatak Nakiću za uvođenje jedinice Vojne policije u borbu. Rekao sam mu:

-Šefko, vodi računa, vidiš li da smo u paklu. Ako ne budeš vodio računa, ideš lagano u sigurnu smrt!

Nedugo poslije toga, u toku borbi, dobio sam između ostalog izvještaj da je Šefko Nakić ranjen u grudi, a da je Rifet Zolić - Gera poginuo. Oslobodili smo selo Jezero. Prijetila je opasnost da agresor presječe putnu komunikaciju Bihać – Bosanska Krupa, što bi za nas bilo izuzetno nepovoljno. Navečer sam obišao svoje ranjene borce. Obišao sam i svog Šefku. I danas kada god se vidimo, evociramo uspomene na te dane, i na one koji su dali svoje živote za slobodu svoje domovine, naših heroja Gere, Sidika, Abazija, kao i mnogih naših saboraca koji više nisu sa nama.

Značajan doprinos u Štabu Teritorijalne odbrane općine Bihać, a kasnije i u Komandi Unsko-Sanske operativne grupe dao je i Mustafa (Hasana) Tutić, rođen u Ćukovima 1958. godine. Zahvaljujući njegovom upornom radu, uspostavljene su sve veze sa potčinjenim jedinicama, što je bio preduslov za uspješno rukovođenje i komandovanje u toku borbenih dejstava. Nažalost, poginuo je 19. septembra 1992. godine, od zaostale agresorske mine, u selu Kamenica, na Isturenom komandnom mjestu Unsko-Sanske operativne grupe.

Bez pomoći mojih saradnika i organa vlasti ne bih uspio uspješno organizirati Teritorijalnu odbranu općine Bihać i odbranu općine. Od organa vlasti pored gradonačelnika Nenada Ibrahimpašića, koji je u to vrijeme prednjačio po mnogim pitanjima, posebno aktivnu ulogu ispoljio je Izvršni odbor općine na čelu sa Smailom Kličićem i njegovim saradnicima Mladenom Šendom, Muhamedom Ibrahimpašićem, Zikom Karabegovićem, Izetom Odobašićem i Mesudom Džanićem. To je bio uigran tim koji je dao puni doprinos u organizaciji naših jedinica, a posebno u logističkoj podršci jedinica Teritorijalne odbrane, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe i Petog korpusa. Danonoćno su radili da bi stvorili što bolje uslove za uspješnu borbu i prevazilaženje problema sa kojim su se suočavali narod i borci tog kraja.

Treba naglasiti i uspješnost koordinacije Štaba teritorijalne odbrane i SJS Bihać. Od izuzetnog značaja je i angažiranje privrednih preduzeća Krajinametal, Kombiteks, Polietilenka, Energoinvestovu Tvornicu rastavljača i kablovskih glava, Gorenje-Bira, Izgradnja, Pivovara Bihać.

Nije izostala ni pomoć privatnih poduzetnika koji su se organizirali u udruženju na čijem čelu je bio Mehmed Arnautović. Značajan doprinos u materijalnoj i finansijskoj podršci dali su privatni poduzetnici iz općine Bihać, Muhamed Čavkunović, Muhamed Alijagić zvani Pogi, Husein Lipovača, Husein Kuduzović. Sem podrške Muhamed Čavkunović i Muhamed Alijagić Pogi uzeli su aktivno učešće u borbi kao pripadnici Petog korpusa. Uz privatne poduzetnike općine Bihać značajan je i doprinos privatnih poduzetnika i u drugim općinama Okruga poput Sulje Suljića koji je značajno pomogao jedinice TO Bosanske Krupe, a kasnije 511. brigade.

Ne bih želio da zaboravimo doprinos odbrani i njenoj organizaciji ni Seada Mustafića i Šerifa-Šere Ibradžića koji su bili na čelu Pošte u Bihaću, zatim Nurije Lipovače direktora Elektrodistribucije Bihać, Muniba Redžića direktora Privredne banke Bihać i njegovog zamjenika Sakiba Hodžića, Safeta Zulića direktora Elmesa, Izeta Sabljića direktora Gorenje Bira, koji su zajedno sa svojim saradnicima u okvirima mogućnosti pomagali borbu protiv agresora.

Značajan doprinos Teritorijalnoj odbrani, Unsko-Sanskoj operativnoj grupi kasnije Petom korpusu, u svome domenu dala su udruženja formirana tokom rata, a posebno Udruženje žena po imenu "Ruž" na čijem čelu je bila

Subhija Ramić, koja je veoma zaslužna za formiranje ovoga udruženja. Nakon njene smrti dužnost je preuzela Izeta Ćurtović. Udruženje žena Bošnjakinja na čelu sa predsjednicom Jasnom Tatlić, te Udruženje žena muslimanki Bihać – Bosanska Krupa čija je predsjednica bila Hatidža Mureškić. Veliki doprinos dali su i udruženje "Merhamet", sa svojim predsjednikom Alom Muslićem te članovima Bećom Selimovićem, Safetom Šekerićem, Seđidom Tatlić, Sejfudinom Dedićem, Edinom Ćoralićem, Fikretom Draganovićem, Smajom Mustafićem i drugim, kao i udruženje "Preporod" na čelu sa svojim rukovodstvom koje su činili: Izet Hošić, Mehmed Fazlić, Mehmed Đanić, Sejfudin Dedić, Derviš Hošić, Enver Morankić, Samir Cazinkić i ostali.

Mjesne zajednice u Okrugu imale su aktivnu i značajnu ulogu u formiranju Teritorijalne odbrane. Značajan doprinos dali su predsjednici mjesnih zajednica, i njihovi najbliži saradnici, u početnim danima agresije, nabrojaću neke od njih u općini Bihać: Fahro Handukić, Islam Zulić, Meho Hodžić, Smajil Mustafić, Hakija Abdić, Fikret Draganović, Ibrahim Dizdarić, Senad Džaferović, Hasib Velić, Ramo Pašić, Abdulah Dedić, Kadir Mehonić, Fehim Fileković, Ismet Dupanović, Fikret Omanović, Ahmet Topčić, Ante Anušić, Rasim Pačić, Ante Boričević, Marko Veljača, Ismet Tutić, Mustafa Osmanović, Hasib Žerić, Sead Topić, Mirsad Dizdarić, Fikret Fajković, Omer Kurtović, Muhamed Alijagić, Kadir Sušić, Memaga Topić, Mensur Dedić, Mehmed Halilagić, Saib Kasumović, Abdulah Sulejmanović, Enes Ružnić, Ejub Ikić, Sabid Liđan..., ništa manji doprinos organiziranju jedinica nisu pružala rukovodstva Civilne zaštite. Sve ove aktivnosti pratila je adekvatna politička klima koja je krčila put u stvaranju povoljnih uslova za organiziranje Armije, a čovjek koji je mnogo učinio na stvaranju povoljne političke klime za uspješno suprotstavljanje agresoru i formiranje Teritorijalne odbrane bio je dr. Irfan Ljubijankić.

Početni period nakon agresije, paralelno sa ustrojavanjem Teritorijalne odbrane, karakterizira uspostava i konsolidacija organa vlasti, mobilizacija postojećih kapaciteta za borbu i odbranu, informiranje i razobličavanje namjera agresora. To nije bio slučaj samo u Okrugu već u cijeloj Bosni i Hercegovini. Konsolidiranje i podešavanje, kao i priprema za očekivane napade agresora ali i pripreme za naše akcije za oslobađanje teritorije, pokretanje namjenske vojne proizvodnje i ostalih privrednih kapaciteta, koji su bili u mogućnosti preorijentirati proizvodnju, bitne su karakteristike iz tog perioda naše oslobodilačke borbe.

Posebne zasluge pripadaju hrabrim pojedincima, grupama i institucijama, a najviše narodu Krajine. To je rezultiralo maksimalnim eksploatiranjem svih slobodnih resursa i učvršćivanjem disciplinirane vojne organizacije, koja je polahko ali sigurno postajala garant opstanka i uspjeha u suprotstavljanju sve žešćim napadima srpskočetničkog agresora. U potpunosti su isprofilirani

zadaci i obaveze Teritorijalne odbrane, MUP-a, organa vlasti, sredstava javnog informiranja, bolnica i sanitetskog zbrinjavanja, a kruna svega bila je pravilna i svestrana koordinacija, planiranje i saradnja na uspješnom suprotstavljanju svakodnevnim napadima agresora na Okrug Bihać. Svakako, bilo je i problema, ali su oni otklanjani u hodu uz maksimalno zalaganje i trud.

Odred za specijalna dejstva

Paralelno sa organiziranjem i uspostavom Komande Štaba Teritorijalne odbrane i njegovih prištapskih jedinica i odreda, organizirano je formiran i Odred za specijalna dejstva. To je bila prva manevarska jedinica na području općine Bihać i cijelog Okruga.

Odred za specijalna djelovanja formiran je 7. aprila 1992. godine u Bihaću. U prvim danima agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u vrijeme koje je obilježeno užurbanim pripremama za formiranje Teritorijalne odbrane općine Bihać. Bilo mi je zadovoljstvo kao komandantu Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać izvršiti smotru Protiv-diverzantske čete koja je postala okosnica za formiranje Odreda za specijalna djelovanja. Na čelu sa Senadom Šarganovićem, četa je sa kompletnim naoružanjem ušla u Teritorijalnu odbranu pod komandom općinskog Štaba. Četa je brojala oko stotinu boraca koji su se dobrovoljno organizirali prije agresije na Bosnu i Hercegovinu. U ilegali su se pripremali za odbranu, jer su na vrijeme shvatili da ratni vihor neće zaobići našu zemlju. Odred je bio prva jedinica manevarskog tipa, koja je zaokružila ciklus svog formiranja i ustrojavanja upravo u teškim danima aprila 1992. godine.

Na dužnost komandanta Odreda postavio sam Senada Šarganovića, a na dužnosti pomoćnika komandanta postavljeni su: Esnaf Rekić, Reufik Hrkić, Rizvan Zjakić, Hajro Huskić, Mirsad Terzić, Hasan Šarganović zvani Haćo – starješina koji je puno učinio na logističkom obezbjeđenju boraca i starješina Odreda.

Osim navedenih saradnika Senada Šarganovića, u komandi Odreda za specijalna dejstva, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti su obavljali: Jusuf Čaušević, Izudin Saračević, Tofik Dedić, Bernard Vuković, Mirsad Terzić, Senad Bećirević, Fadil Halilagić, Fuad Mujadžić, Janda Frančeski i Nijaz Bibanović - Biban. Bibanović je kasnije dobio zadatak da se priključi Uredu Okruga Bihać u Zagrebu, zajedno sa Senadom Palićem, čiji je angažman u Uredu bio od izuzetne važnosti. Svakako ovo je samo dio starješina uz koje je značajno istaknuti Edina Mulića, Mustafu Redžića - Hodžina kao i mnoge druge koji su doprinijeli formiranju i borbenim rezultatima odreda. Odred je bio ustrojen prema privremeno urađenoj formaci-

ji. Većina pripadnika su bili dobrovoljci. Ostali su mobilizirani i raspoređeni u jedinice odreda.

Zasluge pripadnika ove jedinice naročito su došle do izražaja u prvim danima odbrane. Najžešća borbena djelovanja izvodili su u širem rejonu Grabeškog platoa, na odbrani sela Založje, Vinica, Čekrlije. Zahvaljujući borcima ovog odreda, uspjeli smo učvrstiti liniju odbrane na Grabeškom platou i time zaustaviti nadiranje neprijateljskih jedinica u pravcu Bihaća.

Borci i starješine odreda učestvovali su u mnogim borbama. Posebno je bitno naglasiti njihov doprinos u odbrani Bihaća rame uz rame sa borcima ostalih odreda Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać. Iznijet ću dva vrlo bitna momenta u kojima su prednjačili i imali odlučujuću ulogu borci ovog odreda predvođeni svojim komandantom. Prilikom oslobađanja Bosanske Bojne okosnicu naših snaga činili su borci odreda. U toku tih borbi ranjen je njihov komandant. Drugi, koji je bio od strateške važnosti: učešće boraca odreda u akciji deblokade komandi 503., 504. i 517. brigade koje su bile blokirane od strane pristalica Fikreta Abdića. U to vrijeme mnogi, pa i najodgovorniji, kolebali su se na čiju će stranu stati. Na stranu Fikreta Abdića i time izdati sve do tada stvoreno ili na stranu Petog korpusa u odbrani međunarodno priznate Bosne i Hercegovine. Kod boraca i starješina odreda nije bilo dileme. Oni su se u startu opredijelili za međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Ne mogu, a da ne spomenem odlučno učešće boraca ovog odreda u odbrani mještana i teritorije, od sela Spahića do sela Čekrlija. Učešće boraca u odbrani navedenih sela odigralo se onda kada nam je bilo najpotrebnije.

Borci i starješine ovog odreda posebno su iskazali privrženost svom gradu 16. juna 1992. godine, u vrijeme jake ofanzive agresora.

Bišćani su, siguran sam, ponosni i zahvalni borcima i starješinama Odreda za specijalna dejstva, kao i ostalih odreda za ono što su uradili na očuvanju i odbrani grada i općine Bihać.

Odred je bio jedinica manevarskog karaktera, jedinica koja je u nebrojeno situacija pokazala svoju mobilnost i efikasnost u borbi. Formacijsku strukturu odreda sačinjavali su: komanda, tri čete za specijalna djelovanja, Odjeljenje veze, Kurirsko odjeljenje i Logistički vod. Nakon osnivanja i popune odred je u svom sastavu imao ukupno 12 oficira, 15 podoficira, 421 borca, ili ukupno 448 boraca i starješina. Više od 80 posto pripadnika je posjedovalo lično naoružanje.

Osim specijalnih borbenih zadataka, odred je dobijao i zone odgovornosti. Prva je bila linija Sokolac – Golubić. Često su upotrebljavane, planskim angažiranjem od strane pretpostavljene komande, interventne jedinice iz sastava odreda u zone odgovornosti drugih brigada Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa.

Naredbom Komande Petog korpusa, odred je rasformiran 15. marta 1994. godine i formirana Izvidačka četa Korpusa, a preostalo ljudstvo prebačeno je u 501. brigadu.

Gubici odreda iznosili su: 43 poginula, 130 ranjenih i jedan nestali/zarobljeni pripadnik. Jedan borac je dobitnik priznanja "Zlatni ljiljan".

Ovi podaci o odredu ni izbliza ne mogu predstaviti sve borbe i hrabre podvige njegovih pripadnika u odbrani svoga grada i domovine. Ova jedinica, na čelu sa svojom komandom, bila je spremna u svako doba dana boriti se na bilo kojem kraju Okruga Bihać i time dati puni udio u odbrani naroda i domovine. Odredom za specijalna dejstva do rasformiranja, pored Senada Šarganovića, komandovao je i Nedžad Četić.

Transformacija i okrupnjavanje jedinica

Jedinice Teritorijalne odbrane općine Bihać, u toku juna i jula 1992. godine, vodile su žestoke borbe. Komande odreda teritorijalne odbrane kao i njihovi borci čvrsto su držali svoje zone odgovornosti. Pokrenuta je namjenska proizvodnja, Civilna zaštita stavljena je u punu funkciju, a borci su zadužili prve uniforme proizvedene u našim fabrikama.

Tokom prvih odbrambenih zadataka, na prostorima općine ispoljena je čvrsta organizacija i sistem rukovođenja i komandovanja u jedinicama Štaba Teritorijalne odbrane Bihać. Koordinirana je planska saradnja i zajedničko djelovanje sa jedinicama CSS, posebno sa pripadnicima Stanice javne sigurnosti općine Bihać. Udareni su temelji čvrste odbrane i odlučne borbe za svoju domovinu.

Ispoljen je visok moral i patriotizam boraca i naroda općine Bihać. Na bojnom polju borci su postigli prve borbene rezultate. Sa takvim stanjem spremno smo dočekali naredbu Glavnog štaba Oružanih snaga RBiH za formiranje manevarskih brigada. Okružni štab Teritorijalne odbrane regulirao je pitanje formiranja manevarskih brigada u odnosu na naredbu pretpostavljene komande.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO ODBRANE
S A R A J E V O

Broj :02/349-347
Sarajevo,12.07.1992 godine

NAREDENJE DOSTAVLJA

OKRUŽNI ŠTAB ODBRANE
BIHAĆ

Na osnovu vašeg akta broj 05/257-1 OD 11.07.1992 godine i odluke Predsjedništva Republike BiH o organizaciji OS republike BiH

N A R E Đ U J E M

1. Od odreda u opštinskim štabovima odbrane Bihać formirati dvije brigade,Cazin dvije brigade,Bos.Krupa i V.Kladuša po jednu brigadu (od postojećih odreda)

2. Raditi na daljnjem formiranju odreda i brigada.

3. Dostavite prijedloge za imenovanje K-danata i za K-danta operativne grupe.

4. Slijedi naredenje o daljnjem ukrupnjavanju u operatvne grupe, korpuse.

NAČELNIK GLAVNOG ŠTABA OS R BiH
Sefer Halilović p.o.

Republika Bosna i Hercegovina
OKRUŽNI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE
SP Broj 05/257-2
13.07. 1992 god.
BIHAĆ

Zahvaljujući dostignutom stepenu organizacije jedinica Teritorijalne odbrane, planskom aktiviranju svih postojećih kapaciteta u odbrani, koordiniranoj i planskoj saradnji sa organima vlasti općine, a posebno predstavnicima mjesnih zajednica, te čvrsto uspostavljenoj odbrani, formirane su prve brigade, Prva i Druga bihaćka brigada. Naredbom, načelnik Glavnog štaba Oružanih snaga RBiH, Sefer Halilović, naređuje formiranje manevarskih brigada. Analizirajući postojeći starješinski kadar, stepen organiziranja odreda Teritorijalne odbrane i materijalno tehničke resurse, izdao sam naređenje za formiranje Prve i Druge bihaćke brigade. Odlučio sam da dužnost komandanta Prve bihaćke povjerim Mirsadu Selmanoviću, a dužnost komandanta Druge bihaćke Atifu Dudakoviću. U momentu formi-

ranja brigada Mirsad Selmanović je obavljao dužnost načelnika Obavještajnog organa, dok je Atif Dudaković obavljao dužnost načelnika Štaba u općinskom Štabu. Obojica su veoma uspješno obavljali dužnosti na kojima su se nalazili.

SKUPŠTINA OPŠTINE BIHAĆ
OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE
B I H A Ć
Broj 05/645-4
datum 19-07-1992 19__

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Formiranje pješadijskih brigada OS, naređenje.-

KOMANDAMA ODREDA I BATALJONA

U okviru reorganizacije i ukrupnjavanja oružanih snaga Republike BiH u toku je formiranje pješadijskih brigada OS.

U opštini Bihać formiraju se dvije brigade.

U sastav 1. Bihaćke pješadijske brigade pretpočinjavaju se:

1. pješadijski bataljon LJUTOČ,

2. Pješadijski bataljon, dosadašnji odred Bakšais

3. Pješadijski bataljon, dosadašnji odred Centar

K-dant 1. Bihaćke pješadijske brigade je major Selmanović Mirsad.
Komandno mjesto: s. Kamenica,

U sastav 2. Bihaćke pješadijske brigade pretpočinjavaju se:
1. pješadijski bataljon, dosadašnji odred Vrsta,
2. pješadijski bataljon, dosadašnji bataljon HVO,
3. pješadijski bataljon, dosadašnji odred Prekounje

K-dant ove brigade je major Dudaković Atif.
Komandno mjesto: kasarna GRMEČ, Žegar.

Komandanti bataljona u sastavu brigada dužni su preduzeti sve mjere radi preformiranja dosadašnjih odreda po organizacijsko-formacijskoj strukturi brigade.

St.Br. br. 154-112
19.04.92 god.

KOMANDANT ŠTABA OS BIHAĆ
Kapetan I klase
Ramiz Drešković

* Zbog nečitljivosti originalnog akta tačke 2 i 3 u prvom djelu unešene su rukopisom, a tekst je identičan originalu.

Komanda je sačinila plan reorganizacije jedinica Štaba s ciljem formiranja brigada. Brigade, nakon svega do tada urađenog nije bilo teško formirati, jer su dotadašnji odredi bili izuzetno dobro organizirani. Odredi su preimenovani u bataljone, a na komandi Štaba je ostalo da ustroji komande brigada sa prištapskim jedinicama, što je u saradnji sa komandantima i komandama Prve i Druge brigade za vrlo kratko vrijeme i urađeno. Pored ustrojenosti i čvrstine vojničkih kolektiva, postignutih borbenih rezultata, proces transformacije u brigade manevarskog karaktera odvijao se uz otežane okolnosti. Zahvaljujući predanom radu starješina Komande Štaba, a posebno zahvaljujući komandantima i komandama odreda i njihovim borcima, stvoreni su uslovi za formiranje brigada. To je bio historijski događaj ne samo za općinu Bihać, već i za cijeli Okrug. Formiranjem brigada kvalitet borbe podigao se na viši nivo. Naše jedinice postale su pokretljivije i spremnije za manevar u prostoru i vremenu. Moral boraca i starješina bio je izraženiji. Svijest boraca i naroda za odlučnim suprotstavljanjem agresoru bila je sve više prisutna u našim jedinicama. Plan za formiranje brigada bio je konkretan i jasan. Određeni su nosioci i dati striktni rokovi.

Prva bihaćka

Prva bihaćka pješačka brigada formirana je naredbom komandanta Štaba Teritorijalne odbrane, 19. jula 1992. godine, a 28. jula u selu Turija kraj Bihaća izvršeno je njeno svečano postrojavanje. U stroju su stajali do tada prekaljeni borci odreda Ljutoč, Centar-Ozimice, Bakšaiš. Narod je bio uz svoje heroje. Izvršio sam smotru i predao ratnu zastavu, koju su borci i starješine Prve bihaćke dostojno nosili tokom cijelog rata. Po završenom postrojavanju nastupilo je opće veselje boraca, starješina i okupljenog naroda.

Dok su se borci i starješine Prve bihaćke brigade veselili, borci ostalih odreda Štaba odbrane Bihać, koji su ušli u sastav Druge bihaćke muslimansko-hrvatske pješačke brigade, zajedno sa pripadnicima Odreda za specijalna dejstva, čvrsto su držali položaje i branili općinu.

Borci i starješine Prve bihaćke brigade vodili su borbe širom zone odgovornosti Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije i Petog korpusa.

Brigadom je komandovao Mirsad Selmanović sa svojim saradnicima: Izetom Pajićem, Senudinom Jašarevićem, Ekremom Šiljdedićem, Kasimom Ćurtovićem, Danijelom Selimovićem, Mirsadom Mujanovićem, Fuadom Hambelićem, Nedibom Hodžićem, Muharemom Dupanovićem.

Osim navedenih starješina u komandi Prve bihaćke pješadijske brigade kasnije 501.bbr, u toku 1992. i 1993.godine, odgovorne dužnosti obavljale su i sljedeće starješine: Esad Kuduzović, Asim Ibradžić, Zijad Agović, Mujo

Demirović, Adil Ružnić, Mujo Vuković, Mirsad Akmadžić i Rifet Tahrić, te Rasim Bašić koji će prije nego će se proglasiti AP ZB dezertirati iz Petog korpusa i preći na stranu tzv. Narodne odbrane.

U sastav Brigade ušli su: do tada prekaljeni borci odreda Teritorijalne odbrane Ljutoč, popunjen sa oko 600 boraca Ljutočke doline i sela Ripča, potom Odred Centar-Ozimice, Odred Bakšaiš, vod minobacača i dio Izviđačkog voda iz Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać. Odredi Ljutoč, Centar-Ozimice, Bakšaiš transformirani su u bataljone. Komandanti odreda su sa svojim starješinama realizirali taj posao u vrlo kratkom vremenu. Nakon formiranja, brigada je imala razvijenu komandu sa prištapskim jedinicama i jedinicama podrške:

- mješovitu artiljerijsku bateriju sa MB 82 i 120 mm,
- mješoviti protiv-oklopni (PO) vod,
- mješoviti lahki artiljerijsko raketni vod protiv-zračne odbrane (LARV PZO),
- tri pješačka bataljona,
- logističke jedinice.

Na dan formiranja brigada je bila popunjena sa 85 oficira, 121 podoficirom, 1.131 borcem ili ukupno 1.337 boraca i starješina. U odnosu na ukupno brojno stanje, jedna trećina brigade je bila naoružana pješačkim naoružanjem. Pripreme za formiranje ove brigade su trajale do 28. jula 1992. godine.

Prva bihaćka brigada je, 19/20. juli 1992. godine, upućena na dvomjesečnu obuku i konsolidaciju vojničkih redova, od nivoa desetine do nivoa brigade. Razmještena je u širem rejonu sela Kamenica. Komanda brigade i Prvi bataljon razmješteni su u selu Kamenica, Drugi bataljon u selu Jasika, Treći bataljon u selu Zlopoljac. Brigada je pored planske obuke, stavljena i u punu borbenu gotovost za eventualna iznenađenja. Dana 14/15. septembar 1992. godine kompletan sastav brigade preuzeo je zonu odgovornosti na rubnim dijelovima Grabeškog platoa, od Alibegovića kose do Pritočkog Grabeža i rejon Golubića, čime je brigada uvedena u direktna borbena dejstva.

Nepunu godinu kasnije, 1. aprila 1993. brigada je preimenovana u 501. bbr.

Odlukom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, brigada je proglašena Slavnom 20. februara 1995. godine. To je bio dodatni motivacioni element koji se pozitivno odrazio na stanje borbenog morala, a time su se i valorizirali postignuti rezultati na bojnom polju prekaljenih boraca brigade.

Nakon izvlačenja Prve bihaćke pješačke brigade, Komanda Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać, regulirala je svojom naredbom obaveze komandanata, koji su pored aktivnosti na formiranju brigada, posebnu pažnju trebali posvetiti odbrani općine i Okruga. Već u julu smo bili u mogućnosti da iz borbe izvučemo gotovo kompletnu brigadu, smjes-

timo u logorske prostorije i pristupimo sistemskoj obuci. U mnogim borbama, bojevima i operacijama učestvovali su prekaljeni borci 501. brigade širom zone odgovornosti Petog korpusa naše Armije. Trebalo bi puno vremena i prostora da se opišu svi podvizi pripadnika ove brigade kao i ostalih u sastavu Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa. Najžešće borbe do kraja 1993. godine borci ove brigade izvodili su u širem rejonu Grabeškog platoa, sela Golubića, Alibegovića kose, Bosanske Bojne te tokom sukoba sa pripadnicima Narodne odbrane tzv. APZB.

Bihać i Bišćani, siguran sam, neće nikada zaboraviti podvige Prve bihaćke, a kasnije 501. Slavne bbr. U sjećanju pripadnicima Prve bihaćke i narodu toga kraja ostaće svi podvizi, a posebno, hrabri podvizi poput podviga Jasmina (Himze) Kulenovića, poznatog po nadimku Havarija, koji je kao komandir Izviđačko-diverzantske čete Petog korpusa dao svoj život 10.01.1995. godine u borbama kod sela Podzvizd, općina Velika Kladuša.

Dok sam pisao ovu knjigu sjećao sam se mnogih naših hrabrih boraca koji su dali zaista veliki doprinos u borbi. Jedan od takvih boraca je i Ibrahim Alijagić zvani Baha, čovjek koga je odlikovala hrabrost i spremnost na borbu u svako vrijeme i u svim uslovima. U borbama je više puta i ranjen, ali ga volja i snaga nikad nisu izdali. Ali, nakon rata Baha je ostao zaboravljen. I pored velikih ratnih zasluga, prisiljen je sam da se bori sa svojom bolešću. Pored bolesti danas se on bori za svoju egzistenciju. Zajednica koju je zadužio svojom krvlju nije mu se odužila. Kao da smo zaboravili sve njegove podvige kojima smo se divili. Danas su njegove borbe teže nego u ratu. Baha i njemu slični borci uvijek su bili prvi u borbi, ali danas, dok su mnogi kapitalizirali njihove zasluge u borbi za ličnu korist, oni ostadoše daleko na začelju kolone.

***

Ukupni gubici ove brigade (do kraja rata) su 307 poginulih, 1.763 ranjena, 69 nestalih i zarobljenih, te 518 povrijeđenih. Najviše ratno priznanje "Zlatni ljiljan" dobilo je 29 boraca i starješina.

Puno truda, znoja i krvi su prolili hrabri borci 501. brigade, kao i ostalih jedinica da bi se to olahko zaboravilo. Ukoliko zaboravimo sve ono što su činili borci ove i ostalih brigada, zaboraviti ćemo svoju blisku prošlost, a ako se to desi siguran sam, može nas sve skupo koštati u nekom budućem vremenu. Mi, koji smo bili u stroju, sigurno ne možemo zaboraviti sve muke, patnje i iskušenja kroz koja smo prolazili od nestašice municije, oružja, opreme, do nedostatka hrane. I pored tih problema naši borci su hrabro koračali ka pobjedi. Bihać i Bišćani su izgradili dvije svoje brigade i Odred za specijalna dejstva u čemu su se istakli mnogi pojedinci. U početku moglo se pretpostaviti da su grad i cio Okrug osuđeni na pad. Ipak to se nije desilo. Samo u ovoj brigadi 307 naših heroja je položilo svoje živote, ne računajući

371 heroja iz 502. brigade, te 43 iz Odreda za specijalna dejstva. To je strašna cijena opstanka koju niko i da hoće, nema pravo da zaboravi. Danas ima pokušaja minimiziranja doprinosa pojedinaca, vojničkih kolektiva, institucija, predstavnika vlasti, koji su djelovali u najtežim danima opstanka našeg naroda i naše domovine. Brigadom su do kraja rata osim Mirsada Selmanovića, komandovali i Esad Kuduzović, Senad Šarganović i Sead Duraković.

Druga bihaćka

Druga bihaćka muslimansko-hrvatska pješačka brigada formirana je 19. jula 1992. godine u selu Žegar, predgrađu Bihaća, a 16. augusta 1992. godine izvršio sam smotru postrojene brigade i uručio ratnu zastavu komandantu Atifu Dudakoviću.

Proglašena je muslimansko-hrvatskom, zato što je jedan bataljon bio popunjen borcima i starješinama hrvatske nacionalnosti. Komanda brigade bila je mješovitog nacionalnog sastava. U tom periodu u općini Bihać nije bio formiran HVO kao samostalna vojna formacija.

Brigadom je komandovao Atif Dudaković sa svojim saradnicima: Vladom Šantićem, Alagom Ajdinovićem, Ademom Šehićem, Filipom Galićem, Mensurom Mulićem, Nijazom Lipovačom, Amirom Kurbegovićem, Zlatkom Alijagićem.

Osim navedenih starješina u komandi Druge bihaćke muslimansko-hrvatske pješadijske brigade kasnije 502. bbr, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljale su između ostalih i sljedeće starješine: Aleksandar Mrenica, Jasmin Čajić, Marijan Mihić, Rasim Dervišević, Zuhdija Bašanović, Midhad Sadiković, Izet Imširović, Ismet Sadiković, Hamdija Abdić.

Brigada je imala razvijenu komandu sa prištapskim i logističkim jedinicama, tri pješačka bataljona, jedinice borbene podrške sa mješovitom minobacačkom baterijom 82 i 120 mm, protuoklopnim mješovitim vodom i mješovitim lahkim artiljerijsko-raketnim vodom protivzračne odbrane.

Bataljon, popunjen ljudstvom hrvatske nacionalnosti bio je sastavljen od Hrvata iz sela Veliki i Mali Skočaj, Međudražje, Zavalje i Vedro Polje te prigradskih naselja Žegar, Kralje i Vrkašić.

Drugi bataljon je formiran od ljudstva iz sela Kamenica, Klokot, Izačić, Vikići, Mala Peć, Velika Gata, Vrsta i Turija, odnosno boraca i starješina dotadašnjeg odreda Teritorijalne odbrane Vrsta.

Treći bataljon je popunjen od boraca odreda Prekounje, najbrojnijeg odreda Teritorijalne odbrane.

Brojno stanje brigade na dan formiranja iznosilo je: 83 oficira, 120 podoficira, 1.136 boraca, ili ukupno 1.339 boraca i starješina. Trećina brigade bila je naoružana pješačkim naoružanjem različitog kalibra.

Posjedala je zonu odgovornosti od sela Tržačka Raštela do sela Dobrinjice, te od Une kod nadvožnjaka u Ribiću do Pritočkog Grabeža. Od pojave tzv. APZB i paravojske Fikreta Abdića, brigada je posjedala zonu južno od Pećigradske grede.

Borci i starješine 502. brigade izvodili su žestoka borbena dejstva širom zone odgovornosti Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Posebno značajna borbena dejstva brigada je izvodila u toku završnih operacija. Borci ove brigade su prepoznatljivi po četi zvanoj Tigrovi koja je formirana u oktobru 1992. godine. Hrabri Tigrovi zauzimali su značajno mjesto u ovoj brigadi, na čelu sa svojim prvim komandirom, a kasnije komandantom brigade Hamdijom Abdićem - Tigrom.

Najžešće borbe borci 502. brigade tokom 1992. i 1993. godine, predvođeni svojim komandantom Atifom Dudakovićem, izvodili su u širem rejonu Grabeškog platoa, sela Orljana, Lohovskih brda. Posebno će biti zapamćeno odlučno suprotstavljanje boraca ove brigade pripadnicima Narodne odbrane tzv. APZB, u širem rejonu Johovice, što je bilo od izuzetne važnosti za ostale jedinice i sastave Petog korpusa naše Armije. Borci brigade su se posebno iskazali u izviđačko-diverzantskim dejstvima, brzom pokretu i manevru. Prve topove, zarobili su upravo borci 502. brigade na Lohovskim brdima.

Od 19. jula 1992. godine do 1. aprila 1993. godine brigada je zadržala isti naziv, iako je Vlado Šantić, uz prethodno postignuti dogovor o formiranju HVO regije Bihać, 11. novembra 1992. godine izdvojio Prvi bataljon, od koga je formirao 101. bojnu HVO. Tada se raskinula veza toga bataljona sa matičnom brigadom. Brigada je 1. aprila 1993. godine preimenovana u 502. bbr.

Počasni naziv "slavna" brigadi dodijeljen je 15. aprila 1993. godine, a 29. juna 1995. godine i počasni naziv "viteška".

Od ukupnog sastava brigade, 20 boraca i starješina su dobitnici priznanja "Zlatni ljiljan", sedmerica nosioci "Srebrenog štita", te po jedan "Zlatnog grba" i ordena "Narodni heroj", a još trojica su dobitnici ostalih nagrada.

Ukupni gubici brigade su 371 poginuli, 1.694 ranjena, 6 nestalih i 303 zarobljena borca i starješine. Krajišnici će se, siguran sam, sa ponosom sjećati doprinosa kojeg su dali borci i starješine 502. viteške brigade. Do kraja rata, osim Atifa Dudakovića, brigadom su komandovali Aleksandar Mrenica, Sead Toromanović, Ekrem Karabegović, te Hamdija Abdić zvani Tigar, koji se proslavio na dužnosti komandanta brigade.

Formiranjem Prve i Druge bihaćke brigade došlo je do transformiranja Štaba Teritorijalne odbrane općine Bihać. Dalje vođenje borbe sa agresorom preuzimale su novoformirane brigade pod komandom Štaba Teritorijalne odbrane općine do formiranja Unsko-Sanske operativne grupe. Tada su brigade ušle u sastav Unsko-Sanske operativne grupe, a štab Teritorijalne odbrane, nakon popune, preuzeo kontrolu teritorije općine Bihać.

Novoformirani odredi transformiranog Štaba postali su rezerva novoformiranim brigadama, a kasnije Komandi Unsko-Sanske operativne grupe. Formiranje Prve i Druge bihaćke brigade bilo je presudno za formiranje ostalih brigada, koje će kasnije ući u sastav Unsko-Sanske operativne grupe.

Bihać - centar otpora u Krajini

Prve manevarske jedinice formirao je Općinski štab Bihaća. Općina Bihać, ne umanjujući doprinos ostalih općina, dala je najveći doprinos u logističkom i materijalno-finansijskom smislu borcima i starješinama Općinskog i Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, Unsko-Sanske operativne grupe i, na kraju, Petog korpusa AR BiH. U Bihaću su bili smješteni okružni organi vlasti, mada u početku rata nije bila razvijena njihova infrastruktura. Bihać je bio ekonomski, privredni, intelektualni, kulturni i svaki drugi centar toga kraja. Zato je i bilo razumljivo da u to vrijeme bude i centar otpora agresoru u Bosanskoj Krajini.

Kamo sreće da se o organizaciji otpora vodilo više računa na prostorima Bosanskog Petrovca, Ključa, Sanskog Mosta, Bosanskog Novog, Prijedora i Banja Luke, prije nego što je bošnjački narod doživio genocid i egzodus na tim prostorima.

U Bihaću su bile stacionirane jake snage JNA. Ta činjenica nas nije omela u organizaciji otpora. Mislim da su nas se bojali i da su zato prevagnule njihove procjene da JNA "privremeno" napusti prostore Bihaća, prije svega aerodrom Željava. Procjene su vjerovatno bile da se privremeno izvuku, da bi se ponovo trijumfalno, na "bijelom konju", vratili u Bihać. Ta im je namjera osujećena. I to prije svega, zahvaljujući dobroj organizaciji i planskom vođenju svih borbenih aktivnosti na tom prostoru. O namjeri trijumfalnog povratka pronašli smo dokaze u zaplijenjenim dokumentima.

Bio je to težak period za Krajinu i Krajišnike. Rekao bih, i najteži. U smislu naših priprema za odbranu od agresije vjerujem i sudbonosan.

Formiranje štabova Teritorijalne odbrane u ostalim općinama Okruga

Paralelno sa aktivnostima na organizaciji i ustrojavanju jedinica Teritorijalne odbrane u Bihaću, pod komandom Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, tekle su aktivnosti na ustrojavanju jedinica Teritorijalne odbrane i u drugim općinama Okruga.

Svakako da se ne može govoriti niti pisati o Petom korpusu, a pri tome zaobići ulogu i značaj pripadnika Okružnog i općinskih štabova Teritorijalne odbrane. Formiranje teritorijalne odbrane u općinama i Okrugu, kao i borbe koje su vodili borci i starješine Teritorijalne odbrane, bile su presudne u prvim danima agresije na Bosnu i Hercegovinu. Borci i starješine Teritorijalne odbrane svojim odlučnim suprostavljanjem agresorskim napadima i ispoljenom hrabrošću, stvorili su uslove za efikasno, brzo i kvalitetno formiranje Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije Petog korpusa. Okružni štab kao i općinski štabovi dali su poseban doprinos u stvaranju uslova i formiranju Nastavno-regrutnog centra, Namjenske vojne proizvodnje, Vazduhoplovne grupe i improvizovanog aerodroma u selu Ćoralići kod Cazina.

Kratak opis aktivnosti općinskih štabova Bosanske Krupe, Cazina, Velike Kladuše, Bužima i Komande Okružnog štaba, možda neće sve zadovoljiti. Ipak težište u svom pisanju koncentrirao sam na formiranje i formacijsko-organizacijsku strukturu Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihać, Unsko-Sanske operativne grupe i Petog korpusa, čiji sam bio komandant.

Agresijom na Bosnu i Hercegovinu, Teritorijalna odbrana u Okrugu, otpočela je funkcionirati pod rukovodstvom Okružnog štaba Teritorijalne odbrane i općinskih štabova u Bihaću, Bosanskoj Krupi, Velikoj Kladuši, Cazinu i Štabu odbrane Bužim. U ostalim općinama Okruga, Bosanskom Petrovcu, Drvaru, Bosanskom Grahovu Teritorijalna odbrana nije uspostavljena.

Nakon Edina Halilagića, koji je na toj dužnosti proveo kratak period Okružnim štabom Teritorijalne odbrane rukovodio je i komandovao Hajrudin Osmanagić sa svojim saradnicima: Edinom Halilagićem, Nerminom Babićem, Markom Šimićem, Ismetom Mujanovićem, Ivanom Fijolićem, Ćamilom Kasumom, Muhamedom Kulenovićem, Ismetom Omeragićem i Himzom Ezićem.

Osim navedenih starješina u Komandi Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljale su i sljedeće starješine: Muhamed Ramić, Nedim Kurtagić, Senad Kurtagić, Amir Midžić, Sulejman Ramić, Mujaga Ibradžić, Hasib Džonlagić, Marinko Dujmović, Esad Begić, Nenad Duraković, Osman Alagić, Tomislav Turkalj, Rašid Sadiković, Mirsad Fazlić, Ismet Jusić, Zijad Družić, Sakib Butković, Salih Omerčević, Natko Ibukić, Idriz Hrustanović, Ismet Bećirspahić, Bećir Sedić i Ramiz Duraković. Poslije Osmanagića do kraja rata Okružnim štabom komandovali su ponovo Edin Halilagić, zatim Ramiz Duraković, Izet Latić, Muhidin Ćoralić, Hasib Džonlagić, Sead Toromanović i Muharem Čaušević.

Štabom Teritorijalne odbrane općine Bosanska Krupa komandovao je Hašim Đulić, koji je već u aprilu razriješen te dužnosti, a postavljen Zijad Selimović koji je tu dužnost obavljao samo četiri dana, jer je 23. aprila 1992. godine zarobljen, a kasnije i likvidiran od strane agresorskih vojnika. Nakon Selimovića na dužnost je postavljen Sead Šehić. Pored navedenih, na dužnost komandanta postavljen je, kratko, i Mirsad Selmanović. Tada usađeno nepovjerenje prema bivšim oficirima JNA učinilo je da iskusni i stručni major bivše JNA Mirsad Selmanović nije mogao ostati na toj dužnosti. Organiziranim pritiscima morao je popustiti. Dužnosti pomoćnika komandanta u Štabu obavljali su: Senad Palić, Hašim Đulić, Husnija Avdagić, Zejnil Palić, Hasan Oraščanin, Kemal Komić, Ilijas Osmanagić i Hamdija Čehajić.

Osim navedenih pomoćnika komandanta općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Bosanska Krupa, odgovorne dužnosti obavljale su i sljedeće starješine: Muharem Čaušević, Fuad Kalauzović, Hilmija Suljić, Hasan Šertović, Mirsad Crnkić i Ibrahim Krupić.

Općinski štab Teritorijalne odbrane Bosanska Krupa imao je četiri odreda i dvije samostalne čete. Dva odreda su formirana u samoj Bosanskoj Krupi, treći u Bosanskoj Otoci, a četvrti, Jezerski, u istoimenom naselju, te dvije samostalne čete u Ljusini i Pištalinama. Skupa, bosanskokrupski odredi i čete su imali blizu 1.500 boraca i starješina, 480 cijevi pješadijskog naoružanja raznih kalibara i modela. Posjedali su liniju odbrane od tt 735 Mala Gomila do ušća rijeke Baštre u Unu.

Zadatak ovih odreda bio je sprečavanje prodora agresora na teritoriju Bosanske Krupe, oslobađanje privremeno zaposjednutih teritorija, i zajedničko djelovanje sa štabovima Teritorijalne odbrane Bihaća, Velike Kladuše Bužima i Cazina. Borci i starješine, predvođeni Komandom štaba Teritorijalne odbrane, nakon pada dijela teritorije općine, uspješno su branili prostor općine Bosanska Krupa sve do formiranja 111. bosanskokrupske brigade koja je nastavila uspješnu borbu. Ovaj štab je uložio maksimum napora u formiranju 111. bosanskokrupske brigade. Posebnu logističku i materijalno-tehničku i finansijsku pomoć upućivala je Komanda Unsko-Sanske operativne grupe prilikom formiranja 111. bosanskokrupske brigade, upravo svjesni problema hroničnog nedostatka municije, opreme, naoružanja, artikala ishrane i pogonskog goriva, kojeg su borci ovog štaba utrošili sprečavajući prodor agresora na lijevu obalu rijeke Une, kao i u borbama prilikom lilovitog agresorskog napada na Bosansku Krupu, 21. aprila 1992. godine. Borci ovog štaba imali su u početku, nakon pada dijela teritorije općine, najlošiju infrastrukturu za smještaj. Formiranjem brigade mnogi su problemi prevaziđeni, a stanje u jedinicama Unsko-Sanske operativne grupe ujednačeno. I na taj smo način razbijali postojeće lokalizme, što je bilo od izuzete važnosti za sve borce.

Ukupni gubici Štaba Teritorijalne odbrane općine Bosanska Krupa su 94 poginula, 99 ranjenih i 18 zarobljenih. Osim navedenih komandanata Štabom su komandovali Ismet Mujanović, Derviš Mešić, Emir Kliko i Ahmet Mehadžić.

***

Štabom Teritorijalne odbrane općine Cazin komandovao je Mehmed Nuhanović sa saradnicima: Bećirom Sedićem, Nijazom Hadžalićem, Sulejmanom Horozovićem, Esadom Begićem, Senadom Velićem, Esadom Bašagićem, Saidom Kapićem i Rasimom Durićem. Osim navedenih pomoćnika komandanta općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Cazin, odgovorne dužnosti u Štabu obavljale su i sljedeće starješine: Said Mujić, Husein Mahmutović, Smail Hodžić, Kasim Pandžić, Husein Kličić, Sead Mahmić, Refik Bašagić, Sead Kazaferović, Husnija Šabić i Halil Čović.

Općinski štab Teritorijalne odbrane Cazina imao je šest odreda. Dva u Cazinu, te po jedan u Ostrošcu, Tržačkim Raštelama, Ćoralićima i Pećigradu. Imao je i četiri samostalne čete i dva voda: ukupno 3.800 boraca i starješina, sa 604 cijevi i zonom odgovornosti od granice Republike Bosne i Hercegovine sa Republikom Hrvatskom, isključno Johovica, potom Šturlić – Tržac – Tržačka Raštela – Skularevo brdo, isključno crkva u selu Gata, desna obala Une – selo Brkići – Miostrah na lijevoj strani Une, isključno Mala Gomila (tt 735).

Mada je u početku bio izražen problem da se angažiraju jedinice općinskog Štaba odbrane Cazin na Grmuško-Srbljanskom platou s ciljem rasterećenja i pomoći jedinicama Štaba odbrane Bihać, taj problem smo uspješno riješili formiranjem Unsko-Sanske operativne grupe i Prve cazinske brigade. Borci i starješine Prve cazinske brigade, a kasnije 503. i 504. brigade upravo su vodili grčevite borbe tokom cijelog rata na Grmuško-Srbljanskom platou i Hasinom vrhu.

Ukupni gubici jedinica Teritorijalne odbrane općine Cazin do formiranja manevarskih brigada u toj općini su 48 poginulih, 96 ranjenih i četiri nestala. Štabom Teritorijalne odbrane općine Cazin osim Mehmeda Nuhanovića komandovali su i Murat Tatarević, Bećir Sedić, Husein Mahmutović i Sead Abazović.

***

Najbolje organiziran štab Teritorijalne odbrane prije i na početku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu bio je Štab Teritorijalne odbrane Velika Kladuša. Štabom je komandovao Hasan Pehlić sa svojim saradnicima: Izetom Latićem, Nijazom Miljkovićem, Izetom Duranovićem, Damirom Jurićem, Eminom Huskićem, Zemirom Pajazetović, Osmanom Batakovićem i Hasanom Šabićem. Osim navedenih saradnika komandanta odgovorne dužnosti u Štabu obavljali su: Mustafa Mujakić, Sejfo Mustafić, Mustafa Obić, Sulejman Osmanagić i Kasim Karajić.

Općinski štab razvio je pet odreda i imao preko 3.250 boraca i starješina i oko 790 cijevi raznih kalibara. Linija odbrane protezala se od Velikog Grljevca, preko Glinice i Velike Kladuše do Johovice, duž državne granice sa Hrvatskom.

Hasana Pehlića je na dužnosti komandanta u drugoj polovini aprila 1992. godine zamijenio Izet Latić. U sudbonosnim trenucima za taj kraj i Peti korpus Izet Latić je dezertirao iz Korpusa i prešao na stranu Fikreta Abdića i postao pripadnik Narodne odbrane tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Do rasformiranja Štaba dužnost komandanta obavljali su i Šerif Mustedanagić nekadašnji načelnik općinskog Štaba, te Ahmet Mehadžić i Senad Sefić.

***

Štabom Teritorijalne odbrane Zajednice mjesnih zajednica Bužima komandovao je Esed Velić, a načelnik – krajiška legenda rahmetli Izet Nanić. Pomoćnici komandanta bili su: Ismet Balčinović, Zijad Nanić, Abid Duraković, Ibrahim Cinac, Husein Muratović, Mirsad Šahinović i Remzija Ićanović.

Već tada je bilo zahtjeva za stvaranjem općine Bužim. U to vrijeme za to nije bilo opravdanja. Veći dio teritorije Bosanske Krupe, na desnoj obali rijeke Une, pao je u agresorske ruke, a veliki broj stanovnika je bio prisiljen iseliti i preći na lijevu obalu kao i na ostale prostore Okruga. Prioritet je bio, prije svega, na konsolidaciji stanja na prostoru općine Bosanska Krupa, a ne formiranje općine Bužim, što se pokazalo ispravnim. Najbitnije je da su i sami Bužimljani to razumjeli. Formiranje općine Bužim, u to vrijeme, i izdvajanje Zajednice mjesnih zajednica iz općine Bosanska Krupa siguran sam da bi se negativno reflektiralo na stanje morala boraca i starješina Općinskog štaba Bosanske Krupe i kasnije 111. bosanskokrupske brigade. Postojala je opasnost da se Krupljani zapitaju: zašto se mora formirati općina Bužim onda kada se općina Bosanska Krupa nalazi u takvom stanju?

Bužimljani se s pravom nisu odrekli cilja vezanog za formiranje svoje općine, ali je vrlo bitno da su ga realizirali u dosta povoljnijim uslovima kako za Bužim tako i za općinu Bosanska Krupa. Njihov način razmišljanja i djelovanja na prostoru Zajednice mjesnih zajednica Bužim, do formiranja općine, ipak se pokazao opravdanim za taj kraj. Pored toga što su borci i starješine, tada Kriznog štaba, a kasnije 505. Viteške brigade, očuvali taj kraj i oslobodili veliki dio teritorije, stvorili su i uslove za formiranje općine Bužim, što se i ostvarilo u praksi.

Krizni Štab Teritorijalne odbrane Zajednice mjesnih zajednica Bužima, odnosno današnje općine Bužim, razvio je pored Komande štaba Teritorijalne odbrane, četiri odreda, jednu samostalnu četu i protudi-

verzantski vod, poznate "Hamze". U svom sastavu su ukupno imali 1.070 boraca, sa oko 240 cijevi raznih vrsta i kalibara. Bužimske snage su posjedale liniju odbrane na potezu selo Voloder – selo Stabandža, a cilj im je bio sprečavanje prodora agresora i oslobađanje privremeno zaposjednutih teritorija na prostorima Zajednice mjesnih zajednica Bužima. Osim Eseda Velića, dužnost komandanta Štaba obavljali su Edhem Dizdarević i Izet Nanić.

UNSKO-SANSKA OPERATIVNA GRUPA

***

Unsko-Sanska operativna grupa formirana je naredbom Štaba Vrhovne komande 4. augusta 1992. godine sa Komandom u Bihaću. Okružni štab i općinski štabovi nakon formiranja Unsko-Sanske operativne grupe preuzimaju kontrolu teritorije i zaštitu vitalnih objekata, kao i komandu nad prostornim jedinicama općinskih štabova. Daljnje vođenje borbe, dogradnju jedinica i komandu nad manevarskim brigadama preuzima Komanda Unsko-Sanske operativne grupe. Uspostavljanjem Komande Unsko-Sanske operativne grupe, ista se naredbom načelnika Štaba Vrhovne komande stavlja pod njegovu direktnu komandu, a odnos sa Okružnim štabom je sadejstvujući. Nakon formiranja Petog korpusa, naređenjem pretpostavljene komande, Okružni štab se pretpočinjava Komandi Korpusa.

Formiranje Unsko-Sanske operativne grupe, Štab Vrhovne komande regulirao je izdavanjem naredbe, 29. jula 1992. godine. Naredba načelnika Štaba, gospodina Halilovića, bila je apsolutno jasna i vojnički precizna. Iz naredbe se vide sastav i zadaci Unsko-Sanske operativne grupe, kao i linija rukovođenja i komandovanja. U tački tri se navodi: "Operativna grupa u svom sastavu mora imati isključivo jedinice manevarske namjene i direktno je potčinjena načelniku Štaba Vrhovne komande". U tački šest načelnik Halilović precizira, da Unsko-Sanska operativna grupa "preuzima kontrolu nad svim manevarskim jedinicama", a tačkom sedam se precizira odnos izmedu komandanata Okružnog štaba Teritorijalne odbrane i Operativne grupe.

U vrijeme izdavanja naredbe o formiranju Unsko-Sanske operativne grupe, osim formiranih manevarskih brigada pri općinskom Štabu teritorijalne odbrane Bihać i 101. muslimanske krajiške brigade, koja je formirana po odluci okružne Skupštine, nije bila formirana više ni jedna manevarska jedinica ranga brigade pri Okružnom štabu Teritorijalne odbrane Bihać.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
S A R A J E V O

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Broj: 02/742-2
Sarajevo, 29.07.1992.

KOMANDANTU OKRUŽNOG
ŠTABA ODBRANE-BIHAĆ

Shodno Vašem upitu pov.broj o2/259-1 od 24.o7.1992. godine u vezi formiranja operativne grupe:

N A R E DJ U J E M

1. Odmah pristupite formiranju operativne grupe Bihać s ciljem da u narednom periodu preraste u korpus.

2. U sastavu operativne grupe imati:

- komanduoperativne grupe,
- tri i više brigada,
- jedinice za podršku bataljonskog sastava.

3. Operativna grupa u svom sastavu mora imati isključivo jedinice manevarske namjene i direktno je podčinjena Načelniku štaba Vrhovne komande.

4. Operativna grupa se u logističkom smislu oslanja na opštinske odnosno na okružni štab odbrane.

5. Prijedlog za komandanta i načelnika štaba operativne grupe Bihać što prije dostavite kako bi izvršili imenovanje.

6. Po oformljenju operativne grupe ista preuzima komandu nad svim manevarskim jedinicama na tom prostoru dok opštinski i okružni štabovi odbrane ostvaruju komandovanje nad prostornim jedinicama.

7. Komandanti okružnog štaba odbrane i operativne grupe nisu jedan drugom podčinjeni, isti moraju ostvarivati sadejstva i saradnju.

KV/NB

NAČELNIK
Halilović Sefer s.r.

Tačnost prepisa tvrdi i ovjerava:

KOMANDANT ODBRANE OKRUGA
B I H A Ć
Irudin Osmanagić

Pretpostavljena komanda svojom naredbom o formiranju Unsko-Sanske operativne grupe precizirala je sastav iste. Operativna grupa u svom sastavu pored komande ima tri i više brigada i jedinice za podršku bataljonskog tipa. Ostale brigade, čije su jezgro činili odredi štabova Teritorijalne odbrane Cazina, Velike Kladuše i Bužima, formirane su u osmom mjesecu, a bosanskokrupska čak u septembru 1992. godine. Na njihovom formiranju su isključivo angažirane starješine Unsko-Sanske operativne grupe, zajedno sa starješinama i komandantima štabova odbrane općina.

Na prijedlog komandanta Okružnog štaba naredbom načelnika Štaba Vrhovne komande Sefera Halilovića postavljen sam na dužnost komandanta Unsko-Sanske operativne grupe. Osim mene postavljeni su i moji saradnici: Ramiz Duraković, Mirsad Sedić, Izudin Saračević koga će nakon kratkog vremena na dužnosti pomoćnika komandanta za moral zamijeniti Ejub Topić, te Sakib Butković, Ismet Sofić, Bećir Sirovina, Matija Ćosić, Nurvet Dervišević i Safet Hidić.

Pored navedenih saradnika, odgovorne dužnosti u Komandi Operativne grupe do formiranja Petog korpusa, obavljali su: Avdo Šepić, kao pomoćnik komandanta za finansije te Hajrudin Agić, pomoćnik komandanta za avijaciju.

Odmah nakon postavljenja na dužnost komandanta, uspostavio sam Komandu sa jedinicama podrške i pristupio, zajedno sa svojim saradnicima, organiziranju ostalih brigada u Okrugu. Kao dotadašnji komandant općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Bihać, prilikom formiranja Komande Unsko-Sanske operativne grupe, iskoristio sam personalne, logističke i finansijske resurse tog Štaba.

U formacijski sastav Unsko-Sanske operativne grupe ušle su do tada formirane brigade pri Općinskom štabu Teritorijalne odbrane Bihaća: Prva bihaćka pješačka brigada, Druga bihaćka muslimansko-hrvatska pješačka brigada, 101. muslimanska krajiška brigada i Odred za specijalna djelovanja, Nastavni centar koji je do tada bio pod komandom Okružnog štaba, te dio prištapskih jedinica općinskog Štaba teritorijalne odbrane Bihać. Sve ostale brigade formirali smo naknadno: 1. cazinsku pješadijsku brigadu, 105. bužimsku pješadijsku brigadu, 1. velikokladušku brigadu, 111. bosanskokrupsku brigadu, te Logističku bazu. Pored operativnih brigada, pri Komandi Unsko-Sanske operativne grupe formirane su: Četa vojne policije, Komanda stana, Mješovita artiljerijsko-minobacačka baterija, Mješovita protuoklopna četa, Vojno-medicinski rekreacioni centar (VMRC) Gata, Namjenska vojna industrija. Komandno mjesto Unsko-Sanske operativne grupe uspostavljeno je u kasarni "Adil Bešić" u Bihaću.

Na poseban način su obilježeni prvi dani formiranja brigada. Do tada prekaljeni borci Teritorijalne odbrane ponosno su ušli u sastav novoformiranih brigada. Stvoreni su povoljniji uvjeti za čvršću odbranu Okruga. Prešlo se na ukrupnjavanje jedinica, čime su stvorene taktičke pretpostavke za manevar, a proces uvojničavanja dobio je na kvalitetu. Prekaljeni borci i starješine Teritorijalne odbrane imponirali su snagom, čvrstinom vojničke discipline, ali i nephodnim elanom u novoformiranim jedinicama za uspješan nastavak vođenja borbi do konačnog oslobođenja. Narod i građani sticali su povjerenje i vjeru u snagu jedinica Unsko-Sanske operativne grupe i sa oduševljenjem pratili njene aktivnosti. Općinski i oružni organi vlasti veoma uspješno i koordinirano podržali su logistički i finansijski sve naše aktivnos-

ti. U Okrugu, a i širem prostoru Bosne i Hercegovine, postali smo faktor na koji je agresor morao računati, ali, također i faktor koji će uspješno zaštititi ovaj dio međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine.

Paralelno sa formiranjem brigada razvili smo i ostalu vojničku infrastrukturu, uspostavili kasarnski način života, a posebnu pažnju posvetili smo obuci, boračkog i starješinskog sastava koristeći do tada stečena borbena iskustva. Jednostavno, postali smo vojska koja se nije mogla poraziti kako je agresor to zacrtao u svojim planovima.

Narod se uvjerio u odlučnost i spremnost svojih boraca za odbranu Okruga i svoje domovine i nije više bilo potrebe strahovati da će doći do silovanja, streljanja, ubijanja, protjerivanja i etničkog čišćenja od strane agresora.

Proces formiranja brigada i Unsko-Sanske operativne grupe, pratile su žestoke borbe u cijelom Okrugu.

Pored značajne uloge Komande Okružnog štaba u formiranju teritorijalne odbrane, nastojanja pojedinaca, a prije svih gospodina Osmanagića da pripiše sebi kako su oni formirali Unsko-Sansku operativnu grupu, ne nailazi na odobravanje, prije svega u Krajini. Znaju borci i starješine, a posebno komandanti da je to radila Komanda Unsko-Sanske operativne grupe zajedno sa svojim potčinjenim komandama i komandantima brigada. Arhivska dokumentacija govori također da tu nema nejasnoća. Hajrudin Osmanagić je imao šansu da bude ta osoba, koja će komandovati Operativnom grupom, ali očito da je imao preča posla, od rada na ustrojavanju jedinica i vođenju borbe. Uostalom osim početnih mjeseci učešća u borbi i organizaciji teritorijalne odbrane, ostatak rata proveo je u Zagrebu, tako da i ne zna za sve muke koje su Krajina i Krajišnici nakon njegovog odlaska doživjeli tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

1. cazinska pješačka brigada

Prva cazinska pješačka brigada formirana je 17. augusta 1992. godine u Cazinu. Brigadom je komandovao Muhamed Hamdo Delalić sa svojim saradnicima: Omerom Hairlahovićem, Kasimom Pandžićem, Mirsadom Seferagićem, Enesom Beširevićem, Senadom Žunićem, Asimom Mujićem, Remzom Beganovićem.

Prilikom formiranja Prve cazinske pbr. Delalić je uložio veliki trud. Dužnost komandanta brigade obavljao je do kraja rata. Da uspije na toj veoma odgovornoj dužnosti nije žalio ni truda ni vremena. Nakon formiranja Unsko-Sanske operativne grupe, samim tim i cazinske brigade, Grmuško-Srbljanski plato bio je poprište žestokih borbi. Okosnicu snaga koje su se suprotstavljale agresoru na tom prostoru činili su upravo borci i starješine ove brigade na čelu sa svojim komandantom. Posebnu brigu o logističkoj podršci brigade vodio je Ibrahim

Prošić - Baja, vijećnik općinskog vijeća Cazin, kome nije padalo teško boraviti skoro non-stop sa borcima 1. cazinske pbr. Nakon rata Hamdo Delalić je ostao nepravedno u sjeni dnevno-političkih prepucavanja, tendenciozno se išlo na minimiziranje njegove ličnosti i postignutih rezultata tokom rata. Općina Cazin formirala je više brigada, uz puno uvažavanje ostalih brigada i njihovog doprinosa u borbi; 503. brigada bila je najčvršća i najjača jedinica na prostoru općine.

Osim navedenih saradnika Muhameda Hamde Delalića u komandi Prve cazinske pješačke brigade kasnije 503.bbr, u toku 1992. i 1993.godine, odgovorne dužnosti obavljali su: Esad Begić, Ćazim Budimlić, Avdo Šepić, Sead Kazaferović, Mirsad Hairlahović, Muhamed Žunić, Dževad Agić, Ismet Ljubijankić, Hasib Beganović, Esad Bašagić i Husnija Zenković.

Brigada je imala razvijenu komandu sa prištapskim jedinicama, tri pješadijska bataljona, jedinicu protivoklopne i protivzračne odbrane mješovitog sastava, te logističku jedinicu.

U sastav brigade ušle su jedinice Teritorijalne odbrane Donja Koprivna, Pećigrad, Skokovi, Liskovac, Krivaja i Pjanići, samostalni vod Polje i dio štaba Teritorijalne odbrane Cazina, Odred Teritorijalne odbrane Cazin, Odred Teritorijalne odbrane Brekovica i Ključko-sanska četa.

Ključko-sanska četa na čelu sa Amirom Avdićem brojala je 146 pripadnika, od toga četiri žene. Uz pomoć UNPROFOR-a, a poslije zlodjela koje je agresor počinio na prostoru općina Ključ i Sanski Most borci ove jedinice uspjeli su doći na slobodnu teritoriju općine Bihać. Osobno sam ih, skupa sa svojim saradnicima, prihvatio na Grabežu. Formiranjem Unsko-Sanske operativne grupe ova jedinica ušla je u sastav Cazinske brigade i dala neprocjenjiv doprinos u odbrani teritorije Okruga Bihać.

Danom formiranja brigada je brojala 79 oficira, 112 podoficira, 1.118 boraca, odnosno ukupno 1.309 boraca i starješina. Naknadno je u sastav brigade ušao i Brekovački odred iz Štaba Teritorijalne odbrane Bihać, čijim se ulaskom povećalo brojno stanje na skoro 1.500 boraca. Brigada je bila 25 posto naoružana pješačkim naoružanjem različitih kalibara i vrste. Posijedala je zonu odgovornosti na potezu Alibegovića kosa – Donji Brkići – rijeka Una.

Pojavom tzv. APZB i njenih paravojnih formacija, i pored nastojanja općinskih čelnika da razbiju jedinstvo te brigade, a njene pripadnike gurnu u zagrljaj tzv. Narodne odbrane, to nisu uspjeli. Prije svega u tome ih je spriječio odlučan i pravilan stav komandanta Delalića i njegovih saradnika prema zahtjevima Komande Korpusa u borbi za međunarodno priznatu RBiH njen suverenitet i teritorijalni integritet. Brigada je i na tom frontu imala svoju zonu odgovornosti. Naređenjem pretpostavljene komande preimenovana je u 503. bbr., a 29. juna 1995. godine dobila je počasni naziv "slavna" od strane Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. U cazinskoj 503. brigadi 28 boraca i starješina dobilo je priznanje "Zlatni ljiljan", šest boraca i starješina

dobitnici su priznanja "Srebreni štit", a veći broj pripadnika pohvaljen je i nagrađen. Formiranje Prve cazinske brigade bilo je vrlo značajno za Unsko-Sansku operativnu grupu.

Po njenom formiranju, jedinice ove brigade preuzele su i dodatno učvrstile položaje na Grmuško-Srbljanskom platou u općini Bihać. Grmuško-Srbljanski plato je do 1995. i završnih borbi, pored Grabeža, bio najčešće spominjano mjesto, poznato po žestokim borbama. Eventualni pad ovog teritorija u ruke agresora negativno bi se odrazio na stanje u zoni odgovornosti Unsko-Sanske operativne grupe, a posebno bi došao u opasnost grad Bihać, koji bi se našao u svojevrsnom poluokruženju, što bi jedinice Unsko-Sanske operativne grupe dovelo u vrlo težak položaj. Komunikacija Bihać – Cazin – Bosanska Krupa bi time bila presječena, a jedina hidrocentrala u Okrugu se ne bi mogla koristiti. Zahvaljujući odlučnoj borbi jedinica Teritorijalne odbrane općine Bihać u početnim borbama, a posebno boraca Prve cazinske, kasnije 503., i 504. brigade, to se nije dogodilo.

Ne treba zaboraviti da su jedinice Teritorijalne odbrane Bihaća i Cazina i prije formiranja Unsko-Sanske operativne grupe u startu osujetile namjere agresora na Grmuško-Srbljanskom platou, čime su stvoreni uslovi za uspješnu eksploataciju kasnijih uspjeha boraca i starješina Prve cazinske brigade odnosno Unsko-Sanske operativne grupe. Od dana formiranja do završetka rata Brigada je imala: 282 poginula, 2.183 ranjenih i 181 nestalog i zarobljenog.

Početkom agresije na Bosnu i Hercegovinu, prije formiranja manevarskih brigada, radi veće sigurnosti naših jedinica Štab Teritorijalne odbrane Bihać, izgradio je komunikaciju od sela Vrsta, preko Brekovice i izvršio spajanje sa putnom komunikacijom Ostrožac – Cazin. To je bila sigurna komunikacija za nas s obzirom da je agresor redovno dejstvovao po komunikaciji Bihać – Pokoj. Također smo bili prisiljeni izgraditi dodatnu komunikaciju MZ Bakšaiš – Hipodrom – Pokoj. To su bile vrlo bitne putne komunikacije za naše jedinice. Ove komunikacije pozitivno su, sa aspekta sigurnosti, uticale na transport i manevar jedinica Unsko-Sanske operativne grupe.

101. muslimanska samostalna krajiška brigada

Prva brigada formirana u Okrugu Bihać, bila je 101. muslimanska samostalna krajiška brigada. Formirana je 9. aprila 1992. godine, u selu Mrazovac, općina Bužim. Na prijedlog Političkog savjeta, Predsjedništvo Okruga donijelo je odluku o formiranju ove brigade. Inicijativa je bila pozitivna, ali uloga i djelovanje Političkog savjeta u okviru brigade odudarala je od vojnički ustrojenog kolektiva. Politički savjet je bio zadužen da vodi kadrovsku politiku i odobrava komandantu brigade sve aktivnosti. Ovakav način rada kosio se sa principima rukovođenja i komandovanja. Ulaskom

u sastav Unsko-Sanske operativne grupe, Komanda je rasformirala Politički savjet i uspostavila rukovođenje i komandovanje u toj brigadi, čime je odgovornim učinila komandanta brigade i njegove saradnike. Tokom realizacije tih aktivnosti bilo je negodovanja od strane članova Političkog savjeta, a pojedinci su ove aktivnosti Komande Unsko-Sanske operativne grupe pokušali negativno tumačiti na terenu. Zahvaljujući upornom radu sa borcima i praktičnoj pomoći od strane Komande Unsko-Sanske operativne grupe, pokušaj stvaranja negativnog mišljenja od strane Političkog savjeta uspješno je prevaziđen, a naše poduzete mjere pozitivno su se odrazile na moral i bojevu gotovost jedinica u sastavu brigade. Reakcije članova Političkog savjeta, sa negativnim predznakom, ostale su usamljene i bez posljedica. Koji je bio cilj Ratnog predsjedništva Okruga prilikom formiranja ove brigade i njeno samostalno djelovanje, pored nadležnosti Komande Okružnog štaba, i uspostavljenog sistema rukovođenja i komandovanja, teško je objasniti. Činjenica je, da je ova brigada u početku posebno tretirana od strane političkog rukovodstva Okruga čak i prilikom ulaska u sastav Unsko-Sanske operativne grupe. I vojnički pozdrav se razlikovao od ostalih jedinica. Međutim sve to je kratko trajalo i ubrzo je ova brigada dobila isti status kao i ostale jedinice Unsko-Sanske operativne grupe. Jedan od osnovnih problema sa kojim smo se suočavali jeste i pokušaj pojedinaca u organima vlasti da zloupotrijebe svoj trenutni položaj i mjesto, te se miješaju u rukovođenje i komandovanje jačajući time svoju poziciju. Takvim pojavama smo se energično suprotstavljali. U svakom slučaju, za to vrijeme, donošenje odluke o formiranju 101. muslimanske samostalne krajiške brigade bilo je značajno. Stavljanjem 101. muslimanske samostalne krajiške brigade u sastav i pod komandu Unsko-Sanske operativne grupe veći dio članova Političkog savjeta postavljen je na dužnosti u Komandu 101. brigade i njene potčinjene jedinice. Dio pripadnika Političkog savjeta je demobilisan.

Prvog aprila 1993. godine, brigada je preimenovana u 504. bbr. Pripadnici brigade u početku bili su isključivo dobrovoljci. U svom sastavu brigada je imala tri bataljona. Borci i starješine ove brigade bili su naoružani vlastitim pješačkim naoružanjem. U sastav Unsko-Sanske operativne grupe brigada je ušla 16. augusta 1992. godine. Brigada je rasformirana 15. aprila 1994. godine. Na dan stavljanja pod komandu Unsko-Sanske operativne grupe brojno stanje je iznosilo oko 200 boraca, brigadu je tek trebalo vojnički ustrojiti, što smo u praksi i uradili.

Arhivski podaci kažu da je brigadom u startu komandovao Edin Dizdarević. Na dan ulaska u sastav Unsko-Sanske operativne grupe, jedinicom je komandovao Hase Kovačević sa svojim saradnicima. Pored gospodina Kovačevića odgovorne dužnosti, tokom 1992. i 1993. godine, obavljali su:

Dževad Nadarević, Esad Begić, Mirsad Jusić, Asim Bećiragić, Bejdo Felić, Husein Kličić, Ibrahim Nadarević, Said Mujić, Asim Demirović, Husein Čataković, Mirsad Jušić, Smail Toromanović, Ismet Hadžalić, Murat Kapić, Samir Delić, Husein Ikotić i Džemal Komić.

Pripadnici brigade zaposjedali su zonu odgovornosti na potezu Tržačka Raštela – Čehići, u cazinskoj općini, a na bosanskokrupskoj liniju Begovo brdo – Gornja Ljusina, dio linije prema Baštri i u rejonu Stabandža. Kratko je držala i zonu odgovornosti Hadžin potok – Tržačka Raštela. Od kraja novembra 1992. do 5. aprila 1994. godine uspješno je branila Alibegovića kosu sa Hasinim vrhom, koji je bio od izuzetne važnosti za odbranu Grmuško-Srbljanskog i Grabeškog platoa.

Posebno žestoke borbe borci i starješine 101. muslimanske samostalne krajiške brigade izvodili su na Hasinom vrhu i širem rejonu Grmuško-Srbljanskog platoa. Najveći poraz agresor je doživio kada je zaustavljeno njegovo napredovanje u pravcu Bihaća u selu Golubić, kad je, brzom i hrabrom intervencijom Prve bihaćke, zajedno sa borcima Druge bihaćke te Odreda za specijalna dejstva, zaustavljeno njegovo dalje napredovanje.

Gubici brigade su 45 poginulih, 315 ranjenih te 66 zarobljenih i nestalih. Dvojica starješina su nosioci priznanja "Zlatni ljiljan". U 101. muslimansku ušli su prvi patrioti sa područja svih općina Okruga.

Borci ove brigade borili su se širom zone odgovornosti Unsko-Sanske operativne grupe, odnosno Petog korpusa. Brigadom su osim Hase Kovačevića do kraja rata komandovali: Salih Omerčević, Edin Halilagić, Nevzad Đerić, Begić Sulejman, Ibrahim Nadarević te Sead Kazaferović.

105. bužimska krajiška brigada

Stopeta bužimska krajiška brigada formirana je 15. augusta 1992. godine u Bužimu. Prije nego ću izdati naredbu za njeno formiranje posjetio sam Komandu Kriznog štaba Zajednice mjesnih zajednica Bužim. Održao sam sastanak sa tadašnjim vršiocem dužnosti komandanta štaba Izetom Nanićem i njegovim saradnicima. Prezentirao sam im cilj i značaj formiranja manevarskih jedinica u sastavu Unsko-Sanske operativne grupe. Istovremeno naglasio sam značaj da preformiraju jedinice štaba i formiraju jednu pješadijsku brigadu u skladu sa svojim raspoloživim mogućnostima i kapacitetima. Do formiranja 105. brigade Krizni štab je djelovao samostalno i nije bio pod komandom Okružnog štaba iako su na tome starješine Kriznog štaba više puta insistirale. Komanda Okružnog štaba nije imala razumijevanja prema zahtjevima Kriznog štaba i nije priznavala komandu tog štaba i pored toga što su borci i do tada postizali ogromne uspjehe. Moji zahtjevi za formiranje brigade i njeno stavljanje pod komandu Unsko-Sanske operativne

grupe naišli su na apsolutno razumijevanje Izeta Nanića i njegovih saradnika. Nakon radnog sastanka i postignutih dogovora izdao sam naređenje za formiranje 105. bužimske krajiške brigade. Aktivnosti na formiranju izuzetno su se pozitivno odrazile na moral boraca i naroda tog kraja.

Na dužnost komandanta postavio sam Izeta Nanića, koji je među prvima u Petom korpusu proizveden u čin brigadira, a posthumno unaprijeđen je u čin brigadnog generala. Za njegove saradnike postavljeni su: Fuad Kalauzović, Abid Duraković, Zijad Nanić, Ibrahim Cinac, Meho Bašić - čovjek koji je dao nesebičan doprinos prilikom ustrojavanja brigade, ali je iskazao i izuzetnu vještinu u toku izvođenja borbenih dejstava, Remzija Ićanović, Husein Muratović, Ismet Balčinović i Nurija Bajrektarević.

Osim navedenih saradnika rahmetli Izeta Nanića u komandi 105. bužimske krajiške brigade, kasnije 505. bbr, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljali su Ismet Jusić i Hamdija Mustafić.

Jezgro ove jedinice činila su tri odreda Teritorijalne odbrane iz Bužima, jedinice za specijalne namjene "Hamze" i "Gazije" i još nekoliko samostalnih vodova iz sastava Združenog odreda Teritorijalne odbrane Bužima.

Novoformiranu 105. bužimsku krajišku brigadu, pored Komande sa pratećim jedinicama, sačinjavala su tri pješačka bataljona, mješovita jedinica za artiljerijsko-minobacačku podršku, te mješovita jedinica za protivoklopnu borbu i protivzračnu odbranu.

Brigada je posijedala zonu odgovornosti desno od sela Baštra i lijevo od sela Stabandža. Pojavom tzv. APZB, zona odgovornosti je proširena do Donje Lučke ili desno od puta Pećigrad – Velika Kladuša. Od samog formiranja u okviru Unsko-Sanske operativne grupe brigada se borila u gotovo svim zonama odgovornosti ostalih brigada. Preimenovana je 1. aprila 1993. godine u 505. brdsku brigadu.

Na dan formiranja brigada je imala 97 oficira, 140 podoficira, 1.215 boraca, ukupno 1.452 pripadnika. Više od trećine ljudstva bilo je naoružano pješačkim i lovačkim oružjem različitih kalibara.

Odlukom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine od 14. decembra 1993. godine brigadi je dodijeljen počasni naziv "viteška".

Iz 505. bužimske viteške brigade 51 borac i starješina su dobitnici "Zlatnog ljiljana".

Po mnogo čemu specifična na čelu sa svojim komandantom izuzetnih vojničkih sposobnosti, ova brigada nizala je na bojnom polju uspjeh za uspjehom i time za kratko vrijeme postala sinonim uspješnosti a njeni borci visoko uvažavani i poštovani u cijelom Okrugu Bihać. Njen komandant rahmetli Izet Nanić, nije dočekao kraj rata i slobodu svoje domovine i svog naroda, poginuo je u završnim operacijama prilikom oslobađanja Bosanske Krajine 1995. godine. Mlad čovjek, bivši oficir JNA, na vrijeme je prepoznao velikosrpske ciljeve, transformiranje JNA. Došao je u svoj kraj prije agresije i

stavio se na raspolaganje narodu. Predano je i ustrajno radio na ustroju 105. bužimske upbr., kasnije 505. viteške brigade. Šutljiv po prirodi, ali vesele naravi, bio je komandant koji je uvijek bio na čelu. Od njega se moglo štošta naučiti jer je imao izražen dar za vođenje borbe. Ubijeđen sam da će sjećanje na njega ostati duboko urezano u svim srcima, ne samo boraca i starješina 505. vbbr. i naroda bužimske općine, već svih građana Krajine i Bosne i Hercegovine.

Govoriti o Naniću i ne sjetiti se rahmetli Muse, ne sjetiti se dženaze i njegovog odlaska, govoriti o Naniću i ne sjetiti se Mehe Bašića, govoriti o Naniću i ne sjetiti se Adila Bešića, govoriti o Adilu Bešiću i ne sjetiti se Sidika, i ne sjetiti se mnogih drugih znanih i neznanih heroja koji položiše svoj život - mislim da je izlišno. Prema tome govoreći o Naniću, o toj našoj legendi, heroju, govorim i sjećam se svih naših šehida i palih boraca.

Hrabar i nadasve ponosan ulivao je povjerenje borcima predvodeći ih u bitkama i idući ka jednom jedinom cilju: slobodnoj, demokratskoj i prosperitetnoj Bosni i Hercegovini. U 1993. godini, onda kada nam je u Krajini bilo najteže, rame uz rame sa borcima ostalih brigada Petog korpusa, 505. činila je garant i ulivala sigurnost u suprotstavljanju uspostavi tzv. APZB.

Formiranjem ove brigade, širi rejon Bužima postao je čvrsta i stabilna teritorija, tako stanje ostalo je tokom cijelog rata. Borci ove brigade na čelu sa svojim komandantom, u toku 1992. i 1993. godine postigli su izuzetne borbene rezultate, čvrsto noseći svoju ratnu zastavu. Do njenog formiranja, Krizni štab Zajednice mjesnih zajednica Bužima gotovo samostalno i bez ičije pomoći uspješno se suprotstavio agresoru na širem prostoru Bužima. Izet Nanić sa svojim saradnicima veoma uspješno se oduprijeo ne samo agresoru na tom prostoru već i lokalnim moćnicima, kriminalcima i svim drugim koji su pokušavali u početku usporiti formiranje brigade, a po njenom formiranju ukloniti i njega sa dužnosti komandanta i preuzeti komandu nad brigadom. U više navrata Komanda ove brigade, ne slučajno, našla se u blokadi od strane Safeta Mulalića zvanog Žabunov. Takvi ekscesi su se događali sve dok krajem 1992. godine Komanda Unsko-Sanske operativne grupe nije poduzela vojničku akciju na deblokadi Komande 105. brigade. Jedinica koja je izvršila deblokadu razbila je kriminalnu grupu na čelu sa Safetom Mulalićem, a njega lišila slobode. Nažalost u poduzetoj akciji bilo je nevinih žrtava. Plaćena je cijena uspostavljanja rukovođenja i komandovanja te organiziranog djelovanja. Akcija na deblokadi Komande 105. bužimske brigade dala je do znanja svima u našoj zoni odgovornosti da ovakve nezakonite postupke nećemo tolerisati i da će se morati djelovati vojnički i disciplinirano. Nakon ovih događaja brigada je za kratko vrijeme ojačala, a njen komandant nastavio sa uspješnim planiranjima i izvođenjem borbenih dejstava. Rješavanje ovih i sličnih problema nije bilo

samo u ovoj brigadi, bilo je toga i u drugim jedinicama. Međutim, čvrst stav Komande Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije Petog korpusa, apsolutno je urodio plodom.

Tokom 1992. i 1993. godine, osim odbrane svoje zone odgovornosti, borci i starješine Bužima planskim angažovanjem od strane Komande Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa, izvodili su borbena dejstva na prostoru općina Bihać, Velika Kladuša i Bosanska Krupa. Najžešće borbe vodili su u širem rejonu Ćorkovače. Poseban doprinos borci i starješine 505. viteške brigade dali su prilikom oslobađanja Cazina 15/16. oktobra 1993. godine od strane pripadnika Narodne odbrane tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

Od 1992. do 1995. godine, brigada je imala sljedeće gubitke: 462 poginula, 2.514 ranjenih i 189 nestalih i zarobljenih, do kraja rata osim krajiške legende rahmetli Izeta Nanića, na njenom čelu bio je i Sead Jusić.

1. velikokladuška brigada

Prva velikokladuška brigada formirana je 17. augusta 1992. godine, u selu Donja Vidovska, općina Velika Kladuša. Brigadom je komandovao Mehmed Koštić sa saradnicima Nijazom Miljkovićem, Huseinom Hadžićem, Zlatkom Keserovićem, Rašidom Sadikovićem, Osmanom Čauševićem i Mehmedom Kasupovićem. Osim navedenih starješina u Komandi Prve velikokladuške brigade kasnije 521. bbr, do proglašenja tzv. APZB, odgovorne dužnosti obavljali su i Asim Delić, Hasib Hodžić, Dželad Okanović, Fikret Keserović, Šerif Mustedanagić, Hasan Dukić, Ejub Keserović, Zumret Brkić i Idriz Hrustanović.

U sastav brigade ušli su borci iz odreda Štaba Teritorijalne odbrane općine Velika Kladuša. U njenom sastavu osim Komande i prištapskih jedinica, djelovala su tri bataljona, jedinice podrške i logistička jedinica. Na dan formiranja smotru postrojene brigade u moje ime izvršio je pomoćnik za moral u Komandi Unsko-Sanske operativne grupe, Ejub Topić.

Na dan osnivanja, brojno stanje iznosilo je: 50 oficira, 81 podoficir, 748 boraca, ili ukupno 879 boraca i starješina. Imala je 50 posto naoružanja od svog sastava, i to pješačkog, raznih tipova i kalibara.

Kao i sve ostale brigade, 1. aprila 1993. godine, preimenovana je i dobila je naziv 521. bbr. Držala je zonu odgovornosti, desno Bosanska Bojna, lijevo selo Johovica, uključno.

Nakon uspostave tzv. APZB i uz snažan pritisak i represiju rukovodstva tzv. APZB, 521. bbr. se raspala. Iako neki danas znaju reći da se 521. brigada stavila pod komandu Narodne odbrane i Fikreta Abdića, to nije tačno. Nakon uspostave tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna i uz snažan pritisak

njenog rukovodstva, tadašnji komandant Nijaz Miljković napustio je komandno mjesto i prešao u zonu odgovornosti 505. brigade, konkretnije u Bužim. Potom se javio meni u Bihać, nakon čega je raspoređen u 502. brigadu.

Uz svo uvažavanje tada zbilja složene vojno-političke situacije, komandant Miljković nije smio napustiti komandno mjesto. To je bila loša poruka boračkom i starješinskom sastavu brigade, a postojala je opasnost negativnog uticaja na druge jedinice iz sastava Petog korpusa AR BiH. Miljković je imao dovoljno smjernica za djelovanje na terenu i u boračkim kolektivima kao i konkretnih naredbi koje nije smio prekršiti. Naredbe su bile jasne: Zaštiti sigurnost pripadnika jedinice i ne dozvoliti secesiju, po cijenu upotrebe sile. Šta bi bilo da su i ostali komandanti postupili poput komandanta 521. brigade? Situacija bi bila izuzetno teška za borce Petog korpusa. Očita neodlučnost komandanta i dijela komande 521. brigade dovela je u bezizlaznu situaciju borački i starješinski sastav. Brigada je obezglavljena takvim potezom, a njeni pripadnici postali su predmetom represije i mobilizacije Abdićevog aparata. Da se brigada organizirano stavila pod komandu snaga Fikreta Abdića, kako mnogi i danas pokušavaju tvrditi stanje na terenu bi bilo izuzetno teže, a mi bismo u Petom korpusu to i te kako osjetili na svojoj koži. Vlasti Fikreta Abdića nisu lahko mobilizirale pripadnike 521. brigade. Naravno bilo je dosta i onih koji su dobrovoljno prešli na stranu Narodne odbrane. Nakon uspostave Abdićevog aparata, borci i starješine 521., lojalni komandi Korpusa i svojoj domovini, nisu imali drugog izbora. Bili su dezorijentisani i prisiljeni učestvovati u nečemu što je velika većina njih osuđivala prije proglašenja, a siguran sam i nakon proglašenja Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. To su bila teška vremena za blagovremeno procjenjivanje i uspješno donošenje pravih rješenja i odluka, no i pored toga dužan sam naglasiti da je Nijaz Miljković dao veliki doprinos u borbi, u kojoj je i teže ranjen. Ipak, to je bila jedna njegova slabost koja nas je koštala. Međutim, Miljković je do tog čina kao i poslije učinio mnogo i njegov doprinos u ukupnoj borbi je veoma zapažen. Teško je u tim danima bilo povući pravi potez. No i pored toga komande 521. i 527. brigade, a posebno njihovi komandanti morali su biti odlučniji uz svo uvažavanje situacije u kojoj su se ne samo oni već i svi mi nalazili. Jednostavno, smatram da smo svi skupa morali više uraditi na mobilizaciji snaga u Velikoj Kladuši koje nisu bile uz Fikreta Abdića i njegovu secesionističku ideju. Mi u komandi korpusa imali smo ispravne procjene izrađene dva mjeseca prije proglašenja tzv. APZB, ali zbog složene situacije na bojištu jednostavno nismo stigli realizirati sve planirane mjere na terenu u Velikoj Kladuši. Također smo imali sačinjen plan sanacije vojno-političke situacije u Velikoj Kladuši koji se ogledao u uspostavi isturenog komandnog mjesta, dislociranja dijela jedinica, a prije svega Bataljona vojne policije kao i ojačanje komandi postojećih brigada u Velikoj Kladuši. Međutim, događaji su se odvijali takvom brzinom da nismo uspjeli realizirati planirano.

Kako tada, tako i danas smatram to propustom Komande Petog korpusa i mene kao komandanta. Orjentirao sam se na komande 521. i 527. brigade, računao sam da će se novopostavljeni komandanti Nijaz Miljković i Himzo Ezić uspjeti nametnuti i uspješno oduprijeti novonastaloj situaciji i mobilizirati patriote sa prostora Velike Kladuše na odbranu ustavnog poretka Republike Bosne i Hercegovine. Znam da su to željeli i oni, ali dogodilo se što se dogodilo. Iluzorno je podcjenjivati uticaj Fikreta Abdića u to vrijeme, a posebno u Velikoj Kladuši.

Po dolasku Fikreta Abdića u Veliku Kladušu i njegovog destruktivnog djelovanja, borbeni moral i gotovost ove brigade nisu bili na zadovoljavajućem nivou. U vrijeme naše ofanzive pod nazivom "Plamen", koja je izvedena između 15. i 25. septembra 1992. godine, naredio sam da se iz Prve velikokladuške brigade uputi jedna četa da pomogne borcima i starješinama Prve cazinske brigade u napadima na agresorske položaje u selu Grmuša. Odatle je agresor, između ostalog, redovno granatirao Cazin i njegovu okolinu i ubijao nedužne civile. Komandant to nije izvršio, navodno zbog toga što su naređenja takve vrste odbili njegovi borci, u što sam sumnjao, a što se i obistinilo tokom ispitnog postupka. U boju "Gorica 03" izvedenom od 11. novembra do 25. decembra 1992. godine, iz brigade je po naredbi trebala biti upućena jedna pješačka četa u sastav rezerve Komande Petog korpusa, ali je upućen samo vod. Ovo su bile jasno izražene opstrukcije od strane tadašnjeg komandanta Koštića i njegovih saradnika, koji su se u praksi pravdali sasvim drugim odgovorima. Vrijeme je dalo najbolji odgovor. Takvo ponašanje komandanta Koštića, pored toga što se negativno odražavalo na stanje borbenog morala, bilo je uvod u pripreme za proglašenje tzv. APZB. Komandant je, po Abdićevom nalogu, izbjegao uputiti naređene dodatne snage ka Grabežu, iako je imao znatne slobodne snage. Zagovarali su angažiranje jedinice u okviru svoje općine. To govori o počecima pasiviziranja stanja u Velikoj Kladuši. Abdićeve pristalice su se držale po strani, cijeneći da će ih agresori poštediti i da neće napadati zonu odgovornosti njihove brigade sa prostora Republike Hrvatske. Međutim, kad su – iznenada ili uz dogovor – napali linije 521. bbr. na prostoru Bosanske Bojne, brigada je razbijena, ali su, brzom intervencijom snaga Petog korpusa, agresorske snage vraćene na početne položaje. Bez obzira što ih je upozorila Komanda Korpusa i ja kao komandant, o mogućem napadu, komandant i komanda brigade nisu poduzeli ništa na borbenom osiguranju u svojoj zoni odgovornosti. Zbog toga sam, nakon saniranja stanja na tom prostoru smijenio komandu brigade na čelu sa Koštićem i postavio novog komandanta.

Lični primjer Mehmeda Koštića negativno se reflektirao na pripadnike jedinice i civilno stanovništvo. Da se Koštić ponašao vojnički siguran sam da bi borci uzeli učešće u borbi sa svojim suborcima na Grabežu i Grmuško-Srbljanskom platou. Ne mogu da prihvatim da su borci 521. brigade bili protiv

pomoći svojim suborcima niti pak da su bili sto procentno za secesiju svoje domovine. Prema tome, uz svo uvažavanje Miljkovićevog doprinosa, da je čvršće stao uz svoje borce i poduzeo konkretne mjere protiv pristalica Fikreta Abdića i onih koji su destruktivno i izadajnički djelovali na borački i starješinski sastav, siguran sam da bi stanje na terenu bilo povoljnije a velika veličina boračkog sastava podržala svog komandanta. Taj događaj, prije svega, negativno se odrazio i na pripadnike 527. brigade. Sada, cijenim da je borački sastav 521. i 527. brigade, najmanje kriv za događanja u Velikoj Kladuši 1993. godine. Uostalom vojnici se ponašaju onako kako im se naređuje. Mali je broj onih koji odstupaju od tog uobičajenog pravila. Prilikom obilježavanja prve godišnjice 521. brigade, primio sam raport i izvršio smotru na stadionu u Velikoj Kladuši. Bilo je to mjesec ipo dana prije proglašenja Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Kod boračkog sastava nije se moglo ništa primjetiti u smislu negativnog odnosa prema meni kao komandantu i ostalim članovima Komande Korpusa. Raport sam primio od Izeta Latića, tadašnjeg komandanta brigade, koji je kasnije dezertirao i prešao na stranu Fikreta Abdića. Teško se bilo snalaziti borcima 521. brigade kada se uzme kalkulantski i izdajnički odnos njihovih komandanata Koštića i Latića. U augustu 1993. godine, u vrijeme obilježavanja Prve godišnjice formiranja brigade, politička situacija je bila izuzetno složena. Negativno djelovanje Fikreta Abdića i njegovih sljedbenika, bilo je u punom zamahu, ali i pored toga sam kao komandant Korpusa u Velikoj Kladuši dočekan uz gromoglasan aplauz. Izdajničko ponašanje, prije svega starješinskog sastava na čelu sa Mehmedom Koštićem, gurnulo je borce 521. brigade u naručje Abdićevih snaga i krvavi obračun sa svojim dojučerašnjim saborcima.

Brigadom su, pored Mehmeda Koštića, komandovali Izet Latić i Nijaz Miljković, koji je bio zadnji komandant brigade prije nego što su borci i starješine te brigade (neki dobrovoljno neki pod prisilom mobilizacije), osim njega kao komandanta i određenog broja boraca i starješina, nakon proglašenja tzv. APZB stavljeni pod komandu Narodne odbrane.

Općina Velika Kladuša je formiranjem Prve velikokladuške, kasnije 521. i 527. brigade, udarila pečat, do tada, jednoj među bolje uspostavljenim organizacijama Teritorijalne odbrane u Okrugu do dolaska Fikreta Abdića na prostor Okruga Bihać. Borci i starješine Štaba Teritorijalne odbrane općine Velika Kladuša ušli su u sastav navedenih brigada, a do tada su uspješno branili teritorije općine Velika Kladuša. Prilikom napada agresora na Bosansku Krupu u aprilu 1992., prvi su u pomoć pritekli borcima Štaba Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe borci Općinskog štaba Velike Kladuše. Tada nismo ni sanjali da ćemo jednoga dana morati voditi borbu protiv njih u cilju zaštite suvereniteta i teritorijalnog integriteta prilikom pokušaja secesije na tim prostorima Bosne i Hercegovine.

111. bosanskokrupska pješačka brigada

Stojedanaesta bosanskokrupska pješačka brigada formirana je 1. septembra 1992. godine, u selu Pištalina, općina Bosanska Krupa. Prethodno je, u augustu 1992. godine formiran prvi bataljon pri Općinskom štabu Teritorijalne odbrane Bosanska Krupa, kao jezgro 111. bosanskokrupske pješačke brigade. Formiranje je zaokruženo 1. septembra 1992. godine. Prvoformiranim bataljonom komandovao je Derviš Palić.

Nakon formiranja bataljona izvršio sam smotru u selu Bajrići i izdao zadatke za dalje aktivnosti. Tokom obraćanja obećao sam borcima da će Komanda Unsko-Sanske Operativne grupe vrlo brzo formirati krupsku brigadu. Sve aktivnosti vezane za formiranje brigade bile su veoma dobro koordinirane između komande Unsko-Sanske operativne grupe i Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bosanska Krupa. Bio sam svjestan teškog položaja u kome su se nalazile jedinice Općinskog štaba nakon pada dijela teritorije Bosanske Krupe na desnoj obali Une. S obzirom na tako teško stanje, koje je bilo izraženo posebno u nedostatku materijalno tehničkih sredstava i infrastrukture za smještaj boraca, izdao sam posebno naređenje za pomoć u rješavanju ovih nedostataka koji su otežavali i negativno uticali na formiranje 111. bosanskokrupske pješačke brigade. Napori Komande Unsko-Sanske operativne grupe urodili su plodom. Dato obećanje pred borcima Krupskog bataljona se obistinilo.

Brigadom je komandovao Ismet Mujanović sa saradnicima Ilijasom Osmanagićem, Hasanom Oraščaninom, Kemalom Komićem, Nurfetom Sedićem i Mirsadom Crnkićem.

Osim navedenih saradnika Ismeta Mujanovića u Komandi 111. bosanskokrupske pješačke brigade kasnije 511. bbr, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljale su i sljedeće starješine: Husnija Avdagić, Hilmija Suljić, Fadil Hasanagić, Sead Šehić, Šefik Begić, Hamdija Čehajić, Ibrahim Krupić i Senad Saračević.

U formacijski sastav brigade ušle su jedinice Teritorijalne odbrane općine Bosanska Krupa i dio mobiliziranog ljudstva iz rezerve.

Na dan formiranja brigada je brojala 103 oficira, 150 podoficira, 1.439 boraca, ili ukupno 1.692 borca i starješinu, imala je razvijenu Komandu sa prištapskim i logističkim jedinicama, tri pješadijska bataljona, mješovitu artiljerijsko-minobacačku bateriju, mješoviti PO-vod i mješoviti LARV PZO. Naoružana je bila sa jednom trećinom pješačkog naoružanja svih kalibara i vrsta.

Od 1. aprila 1994. godine preimenovana je u 511. bbr., a 14. decembra 1993. godine, odlukom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, dobila je počasni naziv "slavna".

U odbrambeno-oslobodilačkom ratu, od 1992. do 1995. godine, imala je 387 poginulih, 2.018 ranjenih te 104 nestala i zarobljena borca i starješine.

Posjedala je zonu odgovornosti na bosanskokrupskom dijelu Bihaćkog bojišta od Male Gomilice (tt 735) do ušća rijeke Baštre u Unu i dalje, do Medvjedovca (tt 347). Aktivno je sudjelovala u borbama protiv paravojnih formacija tzv. APZP, a sa dijelom snaga vodila je i borbe u zonama odgovornosti drugih brigada Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa.

Od ukupnog sastava, 47 boraca i starješina dobilo je priznanje "Zlatni ljiljan", kao i više drugih nagrada i priznanja. Do kraja rata brigadom su osim Ismeta Mujanovića komandovali Fadil Hasanagić, Sakib Butković, Mirsad Crnkić kome pripadaju značajne zasluge. Dao je život na dužnosti komandanta, a Krupa i Krupljani vječno će ga pamtiti kao hrabrog i odvažnog borca za svoju domovinu i svoj narod. Odnos rahmetli Crnkića na dužnosti komandanta, njegov trud i zalaganje kao i sveukupni doprinos koji je dao predvodeći borce 511. brigade danas u miru kao da nije u dovoljnoj mjeri prepoznatljiv. Ono što je bio rahmetli Nanić komandant 505. brigade za Bužim to je bio rahmetli Crnkić za Bosansku Krupu. Njihovo sadejstvo i čvrst stav u borbi protiv secesije je od izuzetne važnosti za Peti korpus.

Osim navedenih komandanata brigadom je komandovao i Mirsad Sedić koji je sa dužnosti zamjenika komandanta Petog korpusa, a poslije pogibije Crnkića, preuzeo tu veoma važnu dužnost. Pod njegovom komandom borci ove brigade u sadejstvu sa ostalim brigadama Petog korpusa oslobodili su dio ranije okupiranog prostora općine Bosanska Krupa.

Sastav brigade su većinom činili vojnici i starješine Štaba Teritorijalne odbrane Bosanske Krupe čije su kuće i imanja nakon agresorske ofanzive u aprilu 1992. godine bile zapaljene i uništene. Zahvaljujući Komandi Unsko-Sanske operativne grupe, uspješno su prevladani logistički i finansijski problemi u prvim danima formiranja brigade. U velikoj mjeri su olakšani uvjeti smještaja. Danima su vojnici i starješine posmatrali desnu obalu općine Bosanska Krupa i sanjali kad će se ponovno vratiti na te prostore. Svjesna takvog stanja Komanda Petog korpusa u ljeto 1993. godine izvršila je neophodne pripreme svojih jedinica i izradila plan oslobađanja općine. Siguran sam da bi ga uspješno realizirali da nije došlo do proglašenja tzv. AP ZB i otvaranja "drugoga fronta", bolnog za sve nas u Okrugu Bihać, ali nužnog za opstanak međunarodno priznate i cjelovite Republike Bosne i Hercegovine. Višegodišnji napori boraca i starješina 111. kasnije 511. brigade, kao i svih boraca Petoga korpusa, urodili su plodom i napokon u završnim operacijama borci 511. brigade vratili su se na svoja ognjišta u Bosansku Krupu.

***

Formiranjem 111. bosanskokrupske brigade završeno je formiranje svih manevarskih brigada koje su ušle u sastav Unsko-Sanske operativne grupe. Naravno, značajno mjesto u toku formiranja imali su organi vlasti općina i Okruga. Želim naglasiti doprinos rahmetli Safeta Hidića, republičkog poslanika u to vrijeme, koji je bio moj pomoćnik za koordinaciju sa organima vlasti. Bio je omiljen

u našem kolektivu, a svojim ponašanjem ulivao je povjerenje svakom članu komande u prevazilaženju problema sa kojima smo se nosili. Posebno mjesto i zasluga u organizaciji otpora prije i poslije agresije na Bosnu i Hercegovinu pripada Safetu Hidiću. U septembru 1993. godine otišao je na prvo zasjedanje Skupštine Republike Bosne i Hercegovine. Prije odlaska puno je uradio na uspostavi infrastrukture za smještaj okružnih organa vlasti. Po odlasku iz Okruga, 1993. godine, i pored mnogih nastojanja nije uspio doći u svoj Peti korpus. Vrijeme do sloma "autonomije" proveo je u Ambasadi Bosne i Hercegovine u Zagrebu, a nakon sloma "autonomije" i deblokade tog kraja vratio se u Bihać, gdje ga je odmah po dolasku presjekla iznenadna smrt. Nije dočekao da vidi svoj Bosanski Petrovac i svoje Petrovčane, kao ni svoje ratne drugove. Dok živim, sjećaću se njegovog toplog lika i mnogih savjeta koje sam dobio od mog Saje, a koji su mi koristili prilikom donošenja odluka i naređenja u teškim ratnim danima.

Unsko-Sanska operativna grupa funkcionirala je od augusta 1992. godine do 21. oktobra, kada je završeno njeno transformiranje i kada su njene jedinice ušle u sastav Petog korpusa naše Armije. Pored manevarskih brigada u Unsko-Sansku operativnu grupu ušao je Nastavni centar kojeg je ranije formirala Komanda Okružnog štaba, a koji će ulaskom u sastav Unsko-Sanske operativne grupe i kasnije Petog korpusa, doživjeti određene transformacije. Formiranje Unsko-Sanske operativne grupe, bio je drugi korak do formiranja Petog korpusa.

Nastavni i regrutni centri

Svjesni situacije u kojoj smo se nalazili i stepena organiziranja Teritorijalne odbrane, bilo nam je u potpunosti jasno da za uspješno vođenje borbe nije bilo dovoljno dotadašnje borbeno iskustvo naših boraca. Isto tako bili smo svjesni da ranije nismo mogli pristupiti boljoj i adekvatnijoj organizaciji obuke. Po uspostavljanju čvrste odbrane i nakon zaokruženog ciklusa formiranja jedinica Općinskog štaba odbrane Bihaća i već formiranih prvih manevarskih brigada, Komanda Okružnog štaba pristupila je formiranju nastavnog centra za obuku. Obuka naših boraca i starješina u nastavnim centrima planski je izvođena i u velikoj mjeri uticala je na podizanje borbene gotovosti naših jedinica. Prioritetno mjesto u obuci zauzimala su dotad stečena iskustva u borbi. Najveća zasluga za uspješno obučavanje naših boraca i starješina u Nastavnom centru pripada Komandi Nastavnog i Regrutnog centra.

Nastavni centar za obuku starješina formiran je 2. augusta 1992. godine u Cazinu, dok je Regrutni centar formiran 20. augusta 1992. godine u Donjoj Koprivni. Za prvog komandanta Nastavnog centra postavljen je Zuhdija Lojić sa saradnicima: Alom Kapićem, Mustafom Ćoralićem, Nijazom Beganovićem, Sulejmanom Duratovićem, Muhamedom Derviševićem, Sidikom Toromanovićem i Omerom Bajramovićem.

U svom sastavu Komanda Nastavnog centra imala je Nastavno-naučno vijeće sa nastavnicima za predmete: Taktika, Naoružanje sa nastavom gađanja, Inžinjerija, Atomsko biološko hemijska odbrana, Veza, Moral, Topografija, Strojeva obuka i Općevojni propisi. Pored Nastavno naučnog vijeća u Komandi su djelovali i Organ za personalne poslove i popunu, Organ općih poslova i Organ za logistiku.

U Nastavnom centru u vojno-obrazovnom procesu posebno je stavljan akcent na izučavanje taktike, opće-vojnih predmeta i naučno-nastavna istraživanja kao specijalizirane grupe predmeta u obuci starješina svih nivoa i profila.

Prva klasa starješina otpočela je kursiranje 10. augusta 1992. godine, a završila 15 dana kasnije. Kurs je pohađalo 27 komandira odjeljenja, 49 komandira vodova, 16 komandira četa i trojica komandanata bataljona.

Od osnivanja Nastavnog odnosno Nastavno-regrutnog centra izvedene su 22 klase starješina, kroz čije kurseve su prošla 184 komandira odjeljenja, 385 komandira vodova, 246 komandira četa te 58 komandanata bataljona, ili ukupno 873 starješine.

Regrutni centar se osim komande preselio u Gornju Koprivnu, gdje je ostao do kraja rata. Centar je imao komandu, Komandu Regrutnog bataljona i tri do pet komandi četa, sa komandirima četa, vodova i odjeljenja.

Regrutnim centrom komandovao je Ramo Toromanović sa svojim saradnicima Senadom Velićem, koji je obavljao i dužnost komandanta Regrutnog bataljona, Mustafom Ćoralićem, Nijazom Beganovićem, Sulejmanom Duratovićem, Esadom Velićem i Sidikom Toromanovićem.

Prva klasa regruta primljena je 17. oktobra 1992. godine, a već 18. oktobra je otpočeo prvi dan obuke. Ukupno je, u 15 klasa, izvršena obuka sa 7.500 regruta. Broj regruta po klasama je bio promjenljiv.

Na dan formiranja Nastavno-regrutni centar brojao je 20 oficira, 5 podoficira, 36 boraca, ili ukupno 61, od čega u Nastavnom centru – 39, a u Regrutnom centru – 22 boraca i starješina.

Nastavni centar preformiran je u Nastavno-regrutni centar, 20. augusta 1992. godine, i taj se datum uzima kao dan formiranja Nastavno-regrutnog centra.

Nakon preformiranja Nastavnog centra i formiranja Nastavno-regrutnog centra, za komandanta te vrlo važne ustanove postavljen je Ramo Toromanović. Značajne dužnosti u Komandi Nastavno-regrutnog centra obavljali su Nijaz Beganović, Sulejman Duratović, Mustafa Ćoralić i Muhamed Dervišević. Centrom su osim Toromanovića komandovali Bejdo Felić, Sakib Butković, Izet Pajić, Ilijas Osmanagić i Hilmija Suljić.

Brojno stanje Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije Petog korpusa bilo je realativno malo i uslovljeno demografskim potencijalom Okruga. Potpuno okruženje kao i vojno-politička situacija nalagali su potrebu za planskom

obukom regruta i razvojem regrutnog centra. Novoobučeni regruti nakon perioda prilagođavanja i adaptiranja na rat i ratne uslove, sukcesivno su popunjavali jedinice Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa.

Kao što se vidi uz posebnu pažnju, planski i organizirano vršena je obuka regruta tokom rata, te planski i organizirano njihovo uvođenje u borbena dejstva. S obzirom na nizak demografski potencijal u jedinicama i sastavima Petog korpusa razvio se posebno izoštren osjećaj u poduzimanju mjera na zaštiti boračkog i starješinskog sastava.

Najsvečaniji i najljepši dani u Regrutnom centru bili su prilikom polaganja svečane zakletve mladih regruta. Roditelji, iako svjesni rata i ratnog stanja, s ponosom su ispraćali svoje sinove na odsluženje vojnog roka, onda kada je bilo najteže i najpotrebnije. Kada se polagala svečana zakletva vladalo bi neopisivo ushićenje i svečarska atmosfera u Regrutnom centru.

U početnom periodu formiranja Nastavnog centra, pa sve do preformiranja u Nastavno-regrutni centar, u augustu 1992. godine, posebno mjesto zauzimala je Komanda Okružnog štaba, te Štab Teritorijalne odbrane općine Cazin, koji je obezbijedio potrebnu infrastrukturu. Nastavni i Regrutni, kasnije Nastavno-regrutni centar, imali su ogroman značaj za jedinice Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa.

Namjenska proizvodnja u ratnim uvjetima

Formiranjem Unsko-Sanske operativne grupe, namjenska proizvodnja je ušla u njen sastav. Do formiranja Unsko-Sanske operativne grupe, namjenskom proizvodnjom, na nivou općina rukovodili su općinski štabovi, a na nivou Okruga, Okružni štab. Okružnom štabu pripadaju posebne zasluge za stvaranje uslova i početak rada namjenske proizvodnje.

Namjenska vojna proizvodnja u drugoj polovini 1992. godine i početkom 1993. godine, prerasla je u Namjensku vojnu industriju.

U njen sastav su ušli slijedeći privredni kapaciteti:

- "Kombiteks", d.o.o "Biteks" (Muhamed Ajaz, direktor, i Stjepan Šimić, tehnički rukovodilac),
- "Krajina-metal", RJ "Mašinogradnja" (Zlatan Čizmić, tehnički rukovodilac, Senad Smajić, upravnik, i Mensur Mulalić, glavni konstruktor),
- "Gorenje-Bira" (Edin Muslić, glavni konstruktor i tehnički rukovodilac),
- "Energoinvest" - Tvornica rastavljača i kablovskih glava (Hasan Mehić, direktor, i Ibro Ždralić, glavni konstruktor),
- "Polietilenka" (Salko Saračević, direktor, i Mirzet Hrustanović, tehnolog),
- SZR "Mujnović" (Husein Mujnović, direktor),
- SZR "Heureka", direktor Hajrudin Ferizović, koji je mnogo doprinio razvoju namjenske vojne industrije, a poslije rata poznat je po mnogim patenti-

ma od interesa za našu državu. U radu gospodina Ferizovića pomogla mu je njegova porodica, a posebno njegov sin Aladin Ferizović. Gospodin Ferizović bio je i prije agresije na Bosnu i Hercegovinu veoma aktivan u pripremama odbrane i nesebično se zalagao da kvalitet organiziranja borbe protiv agresora bude što bolji. Nakon agresije, shvatajući da nemamo municije i naoružanja ni blizu koliko nam je potrebno za odbranu, uložen je maksimum napora da se pokrene Namjenska proizvodnja, a kasnije i Namjenska industrija. Borcima i starješinama Petog korpusa poznati su napori gospodina Ferizovića i oni su mu zahvalni za sve što je učinio za razvoj Namjenske industrije.

Zahvaljujući prije svega rukovodiocima u tvornicama Okruga Bihać uspjeli smo preorijentirati proizvodnju i prilagoditi ratnim uvjetima. Velika je zasluga direktora i njihovih radnika za razvoj namjenske vojne industrije, bez čije se podrške jedinice Teritorijalne odbrane ne bi mogle nositi sa agresorskim djelovanjem, posebno na Grabežu, Hasinom vrhu, Bosanskokrupskim linijama odbrane, Grmuško-Srbljanskom platou te odbrambenim položajima na prostoru Bužima...

I tvornice u općini Cazin su preorijentirane za proizvodnju municije. Njihovi rukovodioci i zaposleni radnici su dali veliki doprinos u podršci našoj borbi.

– Tvornica žičanih proizvoda (Esad Brković - direktor, i Hasan Ljubijankić - upravnik radne jedinice),
– Tvornica kartonske ambalaže (Osman Perviz - direktor, i Ramiz Nuhić - tehnički direktor),
– Tvornica opekarskih proizvoda "25. maj" (Irfan Mulalić - direktor),
– "Medik" (Ubeid Felić - direktor),
– Tvornica za preradu metala (izmještena iz Bosanske Krupe),
– SZR "Perviz" (Munib Perviz - vlasnik i direktor),
– SZR "Civić" (Mahmut Civić - vlasnik i direktor).

Od tvornica sa područja Velike Kladuše, uključene su:

– "Sanitex", RJ "Održavanje" (Mujo Milak - upravnik),

Na teritoriji Bužima je angažirana Tvornica za preradu drveta "Šipad" (na čelu sa direktorom Hasanom Veladžićem).

Kapaciteti Namjenske vojne industrije su, dakle, bili razvijeni u četiri grada, Bihaću, Cazinu, Velikoj Kladuši i Bužimu. Ukupno 12 državnih i četiri privatna kapaciteta.

Na početku uopće nismo imali artiljerijskih oruđa. Prve ZIS-ove smo zarobili na Lohovskim brdima, u zoni odgovornosti 502. brigade. Početkom 1993. godine, od cijevi za hidrauliku buldožera, uspjeli smo proizvesti prvu bateriju minobacača od 120 mm. Bilo je opće zadovoljstvo nama koman-

dantima, ali i narodu Krajine posmatrati njihovo djelovanje na probnom gađanju, na prostoru Brekovice, gdje su bili i predstavnici UNPROFOR-a. Prethodno su ih ispitali naši inžinjeri i pokazalo se da su minobacači itekako efikasni.

Proizvodili smo i bombe, tromblone, mine od 82 i 120 mm kao i sve vrste upaljača. Osnovni problem bio je u nedostatku repromaterijala do koga smo teško dolazili. Naročito veliki problem bio je nedostatak baruta. U uvjetima potpune blokade, namjenska industrija je dobijala, ne u potpunosti sve što joj je bilo potrebno, ali ipak dovoljno da može zadovoljiti minimalne potrebe. U namjenskoj proizvodnji, kasnije namjenskoj vojnoj industriji, bili su okupljeni umni inžinjeri. Danonoćnim radom sa radnicima, uspjeli su preorijentirati civilne tvornice u tvornice namjenske industrije. To je, također, bio bitan element koji je pratio Teritorijalnu odbranu, poslije Unsko-Sansku operativnu grupu, kasnije Peti korpus. Prve uniforme su proizvedene u "Kombiteksu", tako da smo u dobroj mjeri obukli vojsku.

Za uspješno logisticiranje različitim putevima i kanalima van zone odgovornosti Petog korpusa i Okruga Bihać, osnova je bio Ured našeg Okruga u Zagrebu kome su slane jasne smjernice za poduzimanje mjera u organiziranju krajiške dijaspore širom svijeta. Ovim uredom rukovodio je Bajo Hadžić sa svojim saradnicima. Svi zajedno oni su dali golem doprinos u organizaciji i doturu logističke opskrbe jedinicama Petog korpusa. Krajišnici, raseljeni diljem Evrope i svijeta prije rata ili usljed agresorskog pritiska i etničkog čišćenja, bili su svjesni da ne mogu pomoći direktno u borbi ali su iznašli mnogo načina da kroz svoju organizaciju logistički pomognu hrabre borce u rodnoj Krajini. Posebno značajnu pomoć u organizaciji Ureda dobili smo u toku 1993. godine, putem uspostavljenog zračnog mosta. Vidljivo je da je dobru unutrašnju organizaciju pratila i dobra vanjska organizacija, koju su u dobroj mjeri omogućavale i podržavale odgovarajuće državne institucije. Ovo demantira još jednu nedobronamjernu tezu, da je Sarajevo zaboravilo Krajinu i da državne institucije nisu o njoj vodile računa. Ovakav način organizacije pozitivno se odrazio na sveukupnu logističku podršku borcima i starješinama Petog korpusa.

Radi razvoja proizvodnog programa naoružanja i municije, Komanda Petog korpusa je u aprilu 1993. godine formirala Odjeljenje za razvoj Namjenske vojne industrije u okviru Komande Korpusa. Za pomoćnika komandanta za Namjensku vojnu industriju postavio sam Ekrema Šiljdedića. Ovakav način organizacije uticao je pozitivno na razvoj Namjenske vojne industrije. Razvoj iste je bio specifičan u odnosu na ostali dio slobodne teritorije Republike Bosne i Hercegovine, gdje je brigu o Namjenskoj vojnoj industriji vodilo Ministarstvo odbrane, a ne komande korpusa kao što je bio slučaj u Petom korpusu. Razlog ove specifičnosti bila je fizička odvojenost i potpuna opkoljenost teritorije Okruga i jedinica Petog korpusa. Ovakav koncept funkcionisao je do kraja rata,

odnosno do kraja 1995. godine kada je pri Upravi odbrane, tada već formiranog Unsko - Sanskog kantona formiran Ured za Namjensku vojnu industriju.

Proizvedena municija i naoružanje u toku 1992. godine u kapacitetima namjenske vojne proizvodnje:

Tromblonske mine (trenutne)	5.182 kom.
Ručne bombe	15.803 kom.
Mine, 60 mm	9.600 mm
Mine, 81 mm	3.441 kom.
Mine, 82 mm	17.045 kom.
Mine, 120 mm	1.654 kom.
PP mine	4.436 kom.
Metak, 76 mm	140 kom.

Proizvedena municija i naoružanje u toku 1993. godine u kapacitetima Namjenske vojne industrije:

Tromblonske mine (trenutne)	664 kom
Ručne bombe	2.090 kom
Mine, 60 mm	5.597 kom
Mine, 81 mm	1.476 kom
Mine, 82 mm	5.147 kom
Mine, 120 mm	971 kom
PP mine	1.508 kom
Metak, 76 mm	152 kom
PT mina	164 kom
MB, 120 mm D 93	4 kom

Ukupne količine municije i naoružanja proizvedene u toku 1992. i 1993. godine:

Tromblonske mine (trenutne)	5.846 kom
Ručne bombe	17.893 kom
Mine, 60 mm	15.197 kom
Mine, 81 mm	4.917 kom
Mine, 82 mm	22.192 kom
Mine, 120 mm	2.625 kom
PP mine	5.944 kom
Metak, 76 mm	292 kom
PT mine	164 kom
MB, 120 mm D 93	4 kom

Ovo najbolje ilustrira upornost rukovodstava organa vlasti i rukovodilaca u Namjenskoj industriji, tvornicama koje su preuređene za proizvodnju eksplozivnih sredstava.

Bitan doprinos dala je i naša Zrakoplovna grupa. Hrabri piloti i Ured Okruga Bihać sa sjedištem u Zagrebu, svojim angažiranjem u toku 1992. i 1993. godine, u Okrug su doturili, između ostalog, sljedeće vrste i količine sredstava:

	Naziv MS-a	Količina
1.	metak 7,62 x 39 mm	609.395
2.	metak 7,62 x 54 mm	18.788
3.	metak 7,62 x 51 mm	4.110
4.	metak 7,9 mm	33.895
5.	metak 223, remington	4.610
6.	metak 30-06	1.539
7.	metak 308 win	540
8.	metak 8 x 57	40
9.	metak 243 win	93
10.	metak 7 x 64	20
11.	RBR 64 mm, zolja	179
12.	raketa 107 mm	180
13.	mina za RPG-7	911
14.	mina za PG-9V	15
15.	mina za RB M-57	16
16.	lovački karabin 7 x 64	12
17.	lovački karabin 3006	8
18.	lovački karabin 308 win	1
19.	lovački karabin 243 win	1
20.	puška snajperska 12, 7 mm M-2	4
21.	AP 7, 62 mm, kalašnj.	3
22.	mina, 82 mm	50
23.	PAP 7, 62 mm	2
24.	RB M-57	8
25.	tromblonske mine	205
26.	plastični eksploziv	20
27.	TNT-eksploziv	29
28.	Metak 12, 7 mm	20.478
29.	Metak 20 mm	100
30.	BRK	40
31.	ROB	463
32.	PT mina TMA-4	4
33.	raketa PZO, strela 2M	4
34.	mina 60 mm	121
35.	metak 222 Remington	110
36.	šljem	52
37.	minoistraživač	28
38.	LM 9P58	1
39.	POLK-TF8	2
40.	raketa CS	40

41.	bacač bombi	2
42.	PM 7, 9 mm M-53	2
43.	RB-ATM1	1
44.	raketa 90 mm	2
45.	RBR 90 mm OSA	1
46.	puška snajperska sa prigušivačem 7,9 mm	2
47.	PAM 12, 7 mm, brow	1
48.	metak 100 mm, T-55	22
49.	PM 7, 62 mm, M-72	1
50.	metak 76 mm ZIS	65
51.	PP mina	40
52.	PTI	2
53.	MB 81 mm	4
54.	LR 107 mm	4
55.	mina MB 81 mm	150

Navedena količina ubojnih sredstava bitno je pomogla našim jedinicama u borbi sa agresorom iako su naše potrebe bile znatno veće. Bili smo svjesni situacije u okruženju i složenosti načina dotura municije i naoružanja u našu zonu odgovornosti te napora pretpostavljene komande u Sarajevu koje je činila u tom pravcu.

Razbivši okruženje u kome smo se nalazili, uspostava zračnog mosta pozitivno se odrazila na stanje morala. Okruženje i blokada, posebno komunikacijska, u vojničkom i taktičko-operativnom smislu stavljaju vojnike pred najsloženije zadatke i u takvim situacijama dolazi do nevjerovatnih obrta i rješenja, koja u prvi mah mogu izgledati nemoguća. Kad ste svjesni da nemate tvornice u kojoj se proizvodi municija, da nemate sigurnih puteva kojima se ona može doturiti, da ono čime raspolažete morate čuvati i racionalno upotrebljavati i da jedino možete borbom oduzeti i zarobiti od agresora sve ono čime je on raspolagao, a što je vama bilo neophodno, uvjeren sam sa distance od preko deset godina od tada, da smo uspjeli samo zahvaljujući nevjerovatnoj energiji, radu i upornosti, savršenom unutrašnjom organizacijom, motivirani željom da uspješno prebrodimo sve teškoće i oslobodimo svoju domovinu. Znalo se desiti da u Komandi Korpusa ostanemo samo sa 5.000 do 10.000 metaka u rezervi, ne računajući raspoloživo stanje municije "u rukama" boraca i starješina. Ali, kao što sam već rekao, ni u ratu ne postoji potpuno fizičko okruženje, iako to na prvi pogled tako izgleda.

Zrakoplovna grupa – aerodrom "Ćoralići"

Ustrojavanje Teritorijalne odbrane pratilo je formiranje i ustrojstvo Zrakoplovne grupe na čelu sa Nedžadom Suljićem, a u organizaciji Okružnog štaba. Izgrađena je improvizirana pista aerodroma u Ćoralićima kraj Cazina i uspostavljen zračni most sa Zagrebom. Hrabri piloti su činili nadčovječanske napore i, u teškim ratnim uvjetima, vizuelnim letenjem prevaljivali razdaljinu između Zagreba i Ćoralića da bi pomogli borcima i narodu Krajine. Zračni most, uspostavljen od Ćoralića do Zagreba, imao je izuzetan značaj za Okrug Bihać i vođenje borbi.

Nakon formiranja Zrakoplovna grupa ulazi pod komandu Štaba Vrhovne komande i ostaje u tom statusu do kraja rata. Poseban doprinos u formiranju Zrakoplovne grupe, odnosno njene infrastrukture i poletno-sletnih staza, pripada okružnim i općinskim organima vlasti Cazin i građevinskoj operativi te općine. Uspjeli su naši organi i u tako teškim uvjetima, finansirati jedan takav projekat kao što je aerodrom u Ćoralićima. Općina Cazin je u uvjetima agresije, okruženja, nestašice i svih drugih problema, uspjela u ovom poduhvatu. Želja za očuvanjem svoga naroda i svoje domovine bila je jača od svih problema.

Logističke i prištapske jedinice

Ranije uspostavljeni logistički elementi formiranjem Unsko-Sanske Operativne grupe brzo su prerasli u logističku bazu sa odjeljcima u Bihaću, Bosanskoj Krupi, Cazinu i Velikoj Kladuši. U uslovima u kojima smo se nalazili logistička baza sa odjeljcima je uspješno opskrbljivala naše jedinice. Prištapske jedinice formirane su sa danom formiranja Unsko-Sanske operativne grupe.

Sanitetsko obezbjeđenje

Komanda Unsko-Sanske operativne grupe posebno je posvećivala pažnju sanitetskom obezbjeđenju. U tom cilju formirali smo i VMRC Gata u kome su borci i starješine imali kompletnu medicinsku pomoć koja se mogla pružiti u to vrijeme a koja je podrazumjevala liječenje, oporavak i rehabilitaciju nakon ranjavanja, povređivanja i bolesti.

Na čelu ovoga Centra, na dužnosti upravnika nalazila se Melisa Mulić, nakon nje centar je vodio Muhamed Pečenković, dok su se na dužnostima pomoćnika upravnika nalazili Muharem Duraković, Salko Isaković i Edin Puškar. Načelnik Odjeljenja za fizikalnu medicinu bio je Nedim Pašić, a dužnost zamjenika načelnika obavljala je Senada Halkić, stomatolog je bio Ismet Dizdarević. Centar je odigrao izuzetnu ulogu u liječenju i rehabilitaciji naših ranjenika. Ljekari i rukovodstvo Centra ulagali su maksimalne napore u izliječenju i rehabilitaciji naših ranjenika. Svim ranjenicima koji su prošli kroz ovaj Centar u sjećanju je ostalo bespoštedno zalaganje i velika pažnja medicinskog osoblja.

Vojno sudstvo i pravosuđe

Razrađen je i uspostavljen sistem vojnog sudstva i pravosuđa, koji su imali značajno mjesto kako prilikom formiranja jedinica Unsko-Sanske operativne

grupe tako i jedinica i sastava Petog korpusa. Posebno mjesto im pripada u poduzimanju mjera na poštivanju propisa i zakonitosti. Ovi organi formirani su 8. decembra 1992. godine. Okružnim vojnim sudom rukovodio je predsjednik Abdulmedžid Mušić sa iskusnim sudijama Osmanom Hadžićem, Kemalom Jordanovićem, Fikretom Hodžićem i Mirsadom Seferagićem. Na čelu Okružnog vojnog tužilaštva bio je iskusni sudija Nijaz Omanović, sa svojim zamjenicima Vojislavom Pušcem, Zlatanom Dedićem i Nazifom Selićem.

Ingerencije u sistemu rukovođenja i komandovanja – kamen spoticanja

Kad smo završili formiranje brigada, objedinili sve vojničke kapacitete, uspostavili zonu odgovornosti, suprotstavili se agresoru i spriječili njegove namjere, pored već do tada prisutnih problema izolacije i okruženja, došlo je do problema koji nisu bili potrebni ni narodu, ni borcima. Iako ne zaslužuju veliku pažnju smatram da treba ukazati i na ovu slabost kao jednu u nizu onih sa kojima smo se morali nositi pored one najteže, borbe protiv agresora na prednjem kraju.

Naglasio sam da ću pojasniti naredbu o formiranju Unsko-Sanske operativne grupe. Naredba o formiranju Unsko-Sanske operativne grupe bila je jasna i precizna, dok je u praksi komandant Okružnog štaba tumačio na način koji je odgovarao njemu. Iz nje se vidi ko je kome pretpostavljen i ko je kome potčinjen. U ovom slučaju, Unsko-Sanska operativna grupa, sa svojih sedam brigada, Komandom i prištapskim jedinicama, prema tom naređenju, direktno je bila potčinjena načelniku Štaba Vrhovne komande, a ne komandantu Okružnog štaba Teritorijalne odbrane Hajrudinu Osmanagiću. Sa njim sam morao voditi iscrpljujuće razgovore i svakodnevno dokazivati da Okružni štab Teritorijalne odbrane nije pretpostavljena komanda Unsko-Sanskoj operativnoj grupi. Uostalom, to se jasno navodi u tački šest naređenja pretpostavljene komande, gdje se kaže da po oformljenju, Unsko-Sanska operativna grupa preuzima kontrolu nad svim manevarskim jedinicama. U tački sedam se navodi da komandanti Okružnog štaba Teritorijalne odbrane i Unsko-Sanske operativne grupe nisu jedan drugome potčinjeni.

Sa ustrojavanjem Unsko-Sanske operativne grupe i stvaranjem povjerenja u njene sastave i Komandu, sve više je rasla aspiracija komandanta Okružnog štaba Teritorijalne odbrane da preuzme komandu nad Unsko-Sanskom operativnom grupom. Jednostavno nije mogao prihvatiti da Komanda Unsko-Sanske operativne grupe bude potčinjena Štabu Vrhovne komande, kako je regulirano, a da on i njegova Komanda ne budu pretpostavljena komanda. Komandant Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, gospodin Osmanagić, kontinuirano i tendenciozno je načelniku Štaba Vrhovne komande, iako

svjestan njegove naredbe o formiranju Unsko-Sanske operativne grupe, na sebi svojstven način prezentirao situaciju u Okrugu.

Svojim tendencioznim i netačnim, pa u dobroj mjeri i lažnim izvještajima Osmanagić je 29. augusta 1992. godine, dobio odgovor broj: 02/340-1171, od načelnika Sefera Halilovića, na akt broj: 02/402-1 od 27. augusta 1992. godine, kojeg je sastavio gospodin Osmanagić, a u kome debelo blati ne samo mene, već i čovjeka najzaslužnijeg u stvaranju političkih uslova za formiranje jedinica i organizaciju otpora u Okrugu Bihać, doktora Irfana Ljubijankića. Načelnik Halilović, ne stavljajući prvobitnu naredbu van snage koja regulira odnos Komande Unsko-Sanske operativne grupe i Okružnog štaba, odgovara Osmanagiću – da se Unsko-Sanska operativna grupa trenutno podčinjava Komandi Okružnog štaba, da je u toku priprema za izdavanje naređenja za formiranje korpusa, te da će nakon formiranja korpusa njegovu okosnicu činiti Okružni štab, a jedinice Unsko-Sanske operativne grupe bi ušle u sastav Petog korpusa. Naravno taj odgovor je dobio Osmanagić. Obzirom da se radilo o dopisu, a ne naređenju, te da tim dopisom načelnik Halilović prvobitnu naredbu nije stavio van snage, nisam dozvolio Osmanagiću da se miješa u rukovođenje i komandovanje. U ovakvom stavu imao sam podršku svih boraca i starješina, kao i političkog rukovodstva općina i Okruga. I danas smatram ispravnim potez koji sam tada povukao.

Nastavio sam sa rukovođenjem i komandovanjem i zajedno sa svojim saradnicima i svojim borcima angažirao se na odbrani Okruga. Redovno smo izvještavali Štab Vrhovne komande i načelnika Halilovića, od koga nismo dobili nikakve zamjerke. Šta više, dobijali smo smjernice i naređenja kao i prije nesporazuma sa Hajrudinom Osmanagićem.

Ovim ne želim minimizirati zasluge ljudi u toj komandi, koji su se većina kasnije uključili u Unsko-Sansku operativnu grupu, a kasnije i Peti korpus. Gospodin Osmanagić je to činio samo da Unsko-Sanska operativna grupa ne bude potčinjena Štabu Vrhovne komande, već njemu lično. Time je stvarao uvjete za ono što je tek trebalo doći: da formiranjem Petog korpusa postane njegov komandant. Uostalom, to mu je i uspjelo tendencioznim izvještajima i manipuliranjem o stanju u Okrugu. Situacija na terenu bila je sasvim drugačija Normalno je bilo da Okružni štab Teritorijalne odbrane sudjeluje u formiranju Unsko-Sanske operativne grupe, ali po njenom formiranju naredba je bila decidna. Usput je u svojim izvještajima blatio i omalovažavao ljude iz organa vlasti. Navodio je da Komanda Unsko-Sanske operativne grupe i ja dezintegriramo odbrambeni sistem. Uostalom, pismo tadašnjeg predsjednika Okruga, koje je poslao na ruke gospodina Izetbegovića – nakon dugih razgovora sa Osmanagićem, koji je želio biti sa svojom komandom pretpostavljeni Komandi Unsko-Sanske operativne grupe, dok u praksi nije želio odgovarati za stanje u istoj, niti se baviti borbenim aktivnostima – odslikava stanje odnosa u Krajini.

dr Irfan Ljubijankicc
Predsjednik okruzzne skupsstine
Bihacc

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO ODBRANE
ARMIJA BIH
Pov P.o. 03/226-7
Datum, 1992 god.
SARAJEVO

Halile, mislim da je Irfan u pravu. Bvo je Vašeo pitanje. Pozdrav Alija 7.09.1992

Gosp.Alija Izetbegovicc
Predsjednik predsjednisstva R.BiH

Dragi Alija,

Povod moga pisma je veoma prakticcan i zahtijeva hitno rjessenje,ali ne mogu,a da te prije svega srdaccno ne pozdravim i zazzelim od Boga dobro zdravlje za te i za Tvoje najblizze.

Ovdje u Bihaccu se krvavo borimo i imamo izvanradnih rezultata.Formirali smo s puno upornosti i strpljivog rada oruzzane snage,a shodno naredbi glavnog sstaba Unsko sansku operativnu grupu koju ccine 7 brigada.Dvije bihaccke brigade su daleko najsposobnije najorganizovanije i najopremljenije i vode direktna borbena dejstva,ssto se za dijelove ostalih brigada ne mozze recci.Cazin i Vel.Kladussa unatocc ogromnim Mirsadovim naporima u V.Kldussi nisu dali ni blizu onoga ssto mogu dati.To je kratka skica stanja.

Ono ssto nam ccini ogromne smetnje i prijeti da obezvrijedi sve ove rezultate su veoma kontradiktorne naredbe iz Glavnog sstaba od g.Halilovicca. Zadnja njegova naredba ponovo stavlja operativnu grupu pod komandu okruzznog sstaba i kontradiktorna je njegovoj ranijoj naredbi da se oformi potpuno samostalna komanda operativne grupe od najboljeg oficirskog kadra za ssto smo ucciniili ogroman trud.takva praksa je posljedica prituzzbi komandanta okruzznog sstaba g.Osmanagicca koji je Haliloviccev sskolski drug,te mu u svojim izvjesstajima daje nerealnu sliku stanja.Osmanagicc ima odredjenih organizacijskih sposobnosti ali je jako sujetan i tessko mu je palo ssto je komandant operativne grupe Ramiz Drekovicc za kratko vrijeme uspio stecci veliki ugled kao komandant svojim direktnim angazzmanom kako u borbi tako i u organizaciji,rukovodjenju i komandovanju jedinicama.Ja sam liccno ulozzio mnogo truda u balansiranje odnosa izmedju komandanata kao uostalom i u balansiranju politicckih odnosa izmedju najrazliccitijih struja i partija. U funkciji predsjednika okruzzne skupsstine kao i Mirsad Veladzicc u funkciji predsjednika okruzzne vlade imamo kljuccnu ulogu u rukovodjenju i organizaciji ovo snaga ssto imamo.Cilj nam je ove jedinice upeterostrucciti i formirati ako Bog da armiju od 50.000 ljudi koja bi mogla dati odluccujucci doprinos [illegible] za BiH.Napominjem da je organizacija armije i usvajanje vrijednosti [illegible] kolektiva spor proces koji zahtijeva mnogo truda i istrajnosti i ovo ssto smo do sada postigli u datim okolnostima je po mome missljenju veliki uspjeh.Smatram da niko pa ni Sefer Halilovicc nema pravo obezvrijediti ugroziti do sada postignuto.Uvjeren sam da bi g.Halilovicc na licu mjesta stekao sasvim drugu sliku od one koju mu prezentira g.Osmanagicc.

Dragi Alija.Mi ne mozzemo dozvoliti da se nessto ssto smo strpljivo gradili z nemoguccih uvjeta raspe,pa te molim da upozoriss gospodina Halilovicca da svoju naredbu o pretpotccinjavanju operativne grupe okruzznom sstabu pozove.Takodje te molim da u sadassnjim uvjetima prostorne nepovezanosti a Sarajevom podrzziss ulogu nasse okruzzne skupsstine kao vrhovnog tijela u rukovodjenju i komandovanju na podruccju okruga jer samo ona mozze odgovorno procijeniti situaciju i prenijeti odluke na operativno struccnu komandu u ovom sluccaju na komandu operativne grupe i okruzznog sstaba.Takodjer samo mi mozzemo naredbu Glavnog sstaba situirati u realnu situaciju i dati im neophodne korekcije koje diktira situacija.Mi sada imamo tri odvojene vojne strukture Operativnu grupu,Okruzzni sstab i Vazduhoplovnu grupu sa aerodromom ccije se ingerencije ispreplicccu i preklapaju gdje postoji veliki rivalitet i tu konce u rukama mozzemo imati samo mi,U protivnom ne mozzemo imati ni odgovornost za posljedice a kako su posljedice mogucci neuspjeh u borbi to tu odgovornost moramo zadrzzati.

Na kraju zzelim ti recci nekoliko rijecci o komandantu Op.grupe Ramizu Drekoviccu.Sandzzaklija porijeklom,kapetan prve klase,rat ga prekinuo u zavrssnoj fazi majorskog ispita.Rijedak sklop osobina neophodnih vojniku-sveobuhvatnost u gledanju,analiticcnost,kriticcnost,jasnocca i iznad svega vojnicko drzzanje i komandovanje te inteligencija odlikuju tog ccovjeka. [illegible] neprocijenjiva ssteta da on prestane komandovati Op.grupom te te molim da to sprijecciss.

Da ti situacija bila jasnija prilazzem i dopis u kome se detaljno obrazlazze slijed naredbi i stanje u Op.Grupi.

Mahsus selam

dr Irfan Ljubijankicc

Po dobijanju pisma, predsjednik Izetbegović je tražio od načelnika Halilovića da sagleda sadržaj pisma, jer je smatrao da je ovo važno pitanje (što se može vidjeti na faksimilu akta, pisano rukom gospodina Izetbegovića).

Kao što se vidi bilo je iscrpljujućih problema i mimo borbe, naročito sa komandantom Okružnog štaba Teritorijalne odbrane Osmangićem.

***

Komanda Okružnog štaba Teritorijalne odbrane je imala sjedište u Bihaću, a nakon početnih borbi sa srbočetničkim agresorom, komandant Okružnog štaba Teritorijalne odbrane je komandu izmjestio u selo Kamenica. Komanda Okružnog štaba Teritorijalne odbrane se potom preselila u Cazin, a bilo je planirano da svoje sjedište premjesti u Veliku Kladušu.

***

Ne mogu se sjetiti datuma, ali sam baš u vrijeme tih trzavica bio obaviješten da dođem na sastanak kod Fikreta Abdića, u Dispanzeru u Polju. Kad sam tamo došao, zatekao sam Hajrudina Osmanagića zajedno sa komandantima općinskih štabova teritorijalne odbrane Bosanske Krupe, Cazina, Velike Kladuše i Bihaća. Na dnevnom redu su bili međusobni odnosi Unsko-Sanske operativne grupe i Okružnog štaba Teritorijalne odbrane. Na sastanku sam bio usamljen u mišljenju, ali sam primijetio da se vrlo dobro slažu Abdić i Osmanagić. Rekao sam im:

-Ja nemam šta razgovarati sa gospodinom Osmanagićem o ovim pitanjima, jer je naredba Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine jasna! Unsko-Sanska operativna grupa je potčinjena Štabu Vrhovne komande i meni ne može komandovati komandant Okružnog štaba Teritorijalne odbrane! Time bi bio narušen sistem subordinacije koju je propisao Štab Vrhovne komande!

***

Ne bi bilo dobro da nesporazume između Unsko-Sanske operativne grupe i Okružnog štaba Teritorijalne odbrane povezujem sa događajima koji su slijedili sa tzv. APZB, ali je isti takav slučaj bio i u CSS, što je prethodilo uspostavljanju tzv. APZB. CSS Bihać je, neovisno i nelegalno, djelovao mimo Republičkog MUP-a, a jesu li skrivene želje Hajrudina Osmanagića bile da isto uradi sa Okružnim štabom Teritorijalne odbrane, ne znam (to on zna), i to će vrijeme pokazati!

To nisam mogao primijetiti u praksi, ali je indikativno zašto je kao vojnik insistirao na nečemu što je već naredbodavno propisao Štab Vrhovne komande. Sada, kad sam u mogućnosti sagledati arhivu Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, frapi-

rajuće je čitati izvještaje Hajrudina Osmanagića. Nakon svega, polemika je izlišna s obzirom na postignute rezultate Unsko-Sanske operativne grupe i Petog korpusa.

Uopće ne želim umanjiti doprinos gospodina Osmanagića u formiranju Teritorijalne odbrane na prostorima Velike Kladuše, njegovom učešću u Patriotskoj ligi, u formiranju Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, niti njegov doprinos na funkciji komandanta toga štaba.

I prilikom formiranja Petog korpusa, također je, bilo problema između mene kao komandanta Unsko-Sanske operativne grupe i njega kao komandanta Okružnog štaba Teritorijalne odbrane u Bihaću. Ne znam je li to bila sujeta i ljubomora prema meni, starješinama i borcima, i prema rezultatima koje smo postizali u borbi sa srbočetničkim agresorom.

Unsko-Sanska operativna grupa – temelj Petog korpusa Armije RBiH

Formiranje Unsko-Sanske operativne grupe, počelo je s formiranjem prvih manevarskih brigada u julu, a završilo se krajem augusta i početkom septembra 1992. godine. Od izuzetnog značaja za Okrug je upravo formiranje Unsko-Sanske operativne grupe. Time su se stekli novi uvjeti za potpunu zaštitu slobodnih teritorija Okruga i oslobađanje privremeno zaposjednute teritorije. Njeno narastanje je omogućilo pravilno donošenje odluke Štaba Vrhovne komande za formiranje Petog korpusa, čija okosnica su bile upravo njene jedinice. Kvalitetan vojnički pristup boraca i starješina Općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Bihać te Komande Unsko-Sanske operativne grupe, kao i njihovo uspješno i efikasno suprotstavljanje agresoru od početnih dana agresije do kraja jula 1992. godine, te angažiranju ostalih štabova u Okrugu, stvorilo je uslove za uspješno formiranje manevarskih brigada i Unsko-Sanske operativne grupe.

Paralelno sa svim ovim aktivnostima, uspješno smo se suprotstavljali svakodnevnim napadima agresorskih jedinica. Bitno je istaći koordiniran rad svih institucija organa vlasti, Namjenske proizvodnje, Civilne zaštite, privrednih preduzeća i vrlo bitno i nezaobilazno mjesto u svemu tome bolnice u Bihaću, kao i ostalih bolnica i ambulanti u zoni odgovornosti Unsko-Sanske operativne grupe. Njihov značaj posebno je dolazio do izražaja time što smo bili u potpunom okruženju, tako da se medicinsko osoblje moralo snalaziti kako bi uspješno liječili i omogućili oporavak naših ranjenih vojnika. Takve borbene rezultate ne bismo mogli imati bez potpuno razvijenog sanitetskog zbrinjavanja naših boraca. Borci u bijelim uniformama su apsolutno odgovorno i stručno obavili svoj zadatak, onda kada je bilo najteže.

Posebnu pažnju zaslužuje zalaganje direktora bihaćke bolnice, rahmetli Mensura Šabulića i njegovih saradnika Brace Kulenovića, Rizaha Gaće, Antuna Lukančića i Dudije Muhamedagić. Želim naglasiti i doprinos Ike Tatlića, čovjeka koji je stvorio bazu za formiranje sanitetskih organa od ilegale preko Teritorijalne odbrane do Unsko-Sanske operativne grupe. Govoriti o doprinosu bihaćke bolnice, a ne spomenuti doprinos ostalih domova zdravlja u Krajini u to vrijeme, ne bi dalo potpunu sliku. Veliku ulogu odigrali su, osoblje Doma zdravlja Bužim na čelu sa direktorom Rifetom Šahinovićem, Doma zdravlja Cazin na čelu sa direktorom Selimom Toromanovićem, Doma zdravlja Bosanska Krupa na čelu sa direktorom Suadom Mesićem, Doma zdravlja Bihać na čelu sa direktorom Muhamedom Kasumovićem, te osoblje Doma zdravlja Velika Kladuša na čelu sa direktorom Esadom Pajazetovićem. Naravno velike zasluge pripadaju medicinskim sestrama ovih domova zdravlja, koje su posvećivale punu pažnju našim ranjenicima. Svima njima zahvalni su borci i starješine Petog korpusa. Sve aktivnosti oko sanitetskog zbrinjavanja boraca i starješina koordinirao je načelnik Saniteta Rifet Čaušević sa svojim saradnicima u potčinjenim komandama. Svi oni su činili maksimum za uspješno zbrinjavanje ranjenih, povrijeđenih i oboljelih. U ovim naporima imali su potpunu pomoć i podršku svih načelnika službi i rodova. Ova pomoć bila je bitna kako bi nivo sanitetskog zbrinjavanja bio, za tadašnje uslove, na zadovoljavajućem nivou.

Unsko-Sanska operativna grupa je izrasla iz manjih borbenih jedinica i jedinica teritorijalne odbrane općina i Okruga, koje su dale nemjerljiv doprinos od prvih dana i time stvorile podlogu za formiranje i Petog korpusa. Komanda Unsko-Sanske operativne grupe je bila popunjena kadrom iz svih općina tadašnjeg Okruga, te djelomično i starješinama iz ostalih krajeva Bosne i Hercegovine, pa i šire, što u suštini daje manevarski karakter njenom sastavu i jedinicama. U sastav Unsko-Sanske operativne grupe ušao je najstručniji kadar. Ispoštovane su odluke i naređenja Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, vezane za njeno formiranje.

Tokom 1992. godine isplanirane su 64 akcije, u šta spadaju napadi, odbrana, diverzije i ostala borbena dejstva. Uzimajući u obzir da je Armija bila tek u nastanku i da je imala nemali broj problema, to su respektabilni rezultati.

Limitirajući faktor predstavljala je popuna jedinica minsko-eksplozivnim sredstvima, municijom, naoružanjem, što je i razumljivo u odnosu na situaciju blokade i potpunog okruženja. Takvih problema imali smo posebno prilikom planiranja napada. Izvori opskrbe su bili razni, a četiri su bila osnovna: ratni plijen, kupovina, vlastita proizvodnja, doturanje zračnim i kopnenim putevima.

PETI KORPUS ARMIJE R BiH
"SILA NEBESKA"

Formiranje Petog korpusa

Iz Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine došla je, 12. oktobra 1992. godine, naredba o formiranju Petog, Bihaćkog korpusa, a za komandanta je postavljen dotadašnji komandant Okružnog štaba Teritorijalne odbrane u Bihaću Hajrudin Osmanagić.

I onda kada smo pomislili da su problemi kadrovske kombinatorike razriješeni, problemi slične prirode ponovo su izišli na površinu. Kad smo zaboravili probleme s Hajrudinom Osmanagićem i stvorili uvjete za realizaciju formiranja Korpusa, ponovo je "vaskrsnuo" Hajrudin Osmanagić.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
[TAB VRHOVNE KOMANDE ORU@ANIH SNAGA
Pov.br. 02/589-60
Sarajevo, 12.10.1992. godine

Na osnovu ~lana 76.i 77. Uredbe sa zakonskom snagom o slu`bi u Armiji RBiH i ~lana 10. Odluke o proizvo|enju, unapre|ivanju i rje[avanju o odnosima u slu`bi vojnih lica za vrijeme ratnog stanja (" Slu`beni list RBiH " , broj 11/92 ) , na~elnik [taba Vrhovne komande oru`anih snaga Republike Bosne i Hercegovine , d o n o s i

N A R E D B U

1. Na ratne du`nosti u jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine, po privremenoj ratnoj formaciji o d r e | u j u s e za vr[ioce du`nosti sljede}e starje[ine, i to :

a) U 5.korpus - Biha}

1) OSMANAGI] HAJRUDIN, na formacijsko mjesto komandanta korpusa,

2) DURAKOVI] RAMIZ, na formacijsko mjesto na~elnika {taba korpusa,
3) SEDI] MIRSAD, na formacijsko mjesto pomo}nika na~elnika {taba za operativno-nastavne poslove,
4) DERVI[EVI] NURVET, na formacijsko mjesto pomo}nika na~elnika {taba za obavje{tajne poslove,
5) ISI] SENAD, na formacijsko mjesto na~elnika veze,
6) OMERAGI] ISMET, na formacijsko mjesto pomo}nika na~elnika {taba za popunu i personalne poslove,
7) TOPI] EJUB, na formacijsko mjesto pomo}nika komandanta za moral, IPD i vjerska pitanja,
8) HALILAGI] EDIN, na formacijsko mjesto pomo}nika komandanta za poslove bezbjednosti,
9) SIROVINA BE]IR, na formacijsko mjesto pomo}nika komandanta za logistiku i
10) RAMI] MUHAMED, na formacijsko mjesto pomo}nika komandanta za planiranje i materijalno-finansijsko poslovanje.

2. Starje{ine odre|ene ovom naredbom za vr{ioce du`nosti na formacijska mjesta , razrje{avaju se dosada{nje du`nosti.

3. Ova naredba stupa na snagu sa danom 01.oktobra 1992.godine.

4. Statusna pitanja starje{ina odre|enih ovom naredbom u vezi sa slu`bom po privremenoj ratnoj formaciji regulisa}e nadle`ni pretpostavljeni starje{ina.

RM/DK

Na~elnik {VK OS
Sefer Halilovi}

Rukovodstvo Okruga na čelu sa doktorom Ljubijankićem, nije prihvatilo da Osmanagić bude komandant. Ljubijankić se pismom obratio načelniku Štaba Vrhovne komande Seferu Haliloviću. Tražio je izmjenu naredbe i predložio da ja budem komandant Korpusa, kao dotadašnji komandant Unsko-Sanske operativne grupe. Argumentirao je to činjenicom da sam se, zajedno sa borcima i starješinama Štaba Teritorijalne odbrane Bihać, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe, uspješno suprotstavio srbočetničkom agresoru, i zahtijevao da Osmanagić ne bude postavljen na tu dužnost.

Odgovor je bio negativan. Načelnik Halilović je, između ostalog, odgovorio Ljubijankiću "Dreković jest član Patriotske lige, ali nije dovoljno provjeren član i Osmanagić treba biti komandant Korpusa kojeg treba formirati".

Odmah poslije pristizanja pisma i naredbe iz Štaba Vrhovne komande, dakle istog dana, 12. oktobra 1992. godine, očito nezadovoljan stavom načelnika Sefera Halilovića, rahmetli Irfan Ljubijankić je na inicijativu gradonačelnika Ibrahimpašića sazvao sastanak u zgradi Općine u Bihaću. Osim Ljubijankića, Osmanagića i mene, bili su prisutni i predsjednik Izvršnog odbora i član Predsjedništva Okruga Mirsad Veladžić, Nenad Ibrahimpašić - predsjednik općine Bihać, Natko Muhamedanagić - predsjednik općine Cazin, Mehmed Mahić - predsjednik općine Bosanska Krupa, Safet Hidić - poslanik Skupštine Republike Bosne i Hercegovine, Alaga Topić - predsjednik Predsjedništva Okruga. Tema je bila pitanje ko će biti koman-

dant Petog korpusa. Žučna rasprava je dugo trajala. Najgrlatiji je bio Hajrudin Osmanagić, koji je u jednom trenutku rekao:

-Ja sam komandant Korpusa i, ako nastavite na ovaj način, poduzet ću sve mjere da vas lišim slobode!

Sastanak je došao do tačke usijanja. Ljubijankić je uzvratio Osmanagiću, rekavši da on ne želi biti ni vojnik, a kamoli nešto drugo, u stroju kome će on (Osmanagić) komandovati.

Nakon pauze i ponovne duge diskusije, uslijedio je novi prijedlog iniciran od strane gradonačelnika Bihaća Nenada Ibrahimpašića za izbor komandanta Korpusa. Prijedlog je poslan na dvije adrese: načelniku Seferu Haliloviću i predsjedniku Aliji Izetbegoviću.

ORUZZANE SNAGE REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE
OKRUZZNI SSTAB ODBRANE
Strogo pov.broj :05/498-5
Dana,13.10.1992.godine
B I H A CC

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO ODBRANE
ARMIJA BIH
STR.POV. Broj: 02/1513-17
Datum, 13.10 1992 god.
SARAJEVO

KZ-centar
primljeno 13.10.1992
u 22:10

Prijedlog komande
5.K,dostavlja.-

SSTAB VRHOVNE KOMANDE OS
S A R A J E V O
Na liccnost Sefera Halilovicca

U prilogu akta dostavljamo Vam prijedlog predsjednisstva okruga Bihacc sa sjednice odrzzane 12.10.1992. godine komandni sastav 5 Korpusa -Bihacckog

(akt ovjeren peccetom i potpisom)

Z A P O V J E D N I K
b r i g a d i r
Hajrudin Osmanagicc

Republika Bosna i Hercegovina
SKUPSSTINA OKRUGA BIHACC

Broj01/8-012-17

Bihacc;12.10.1992.

GLAVNOM SSTABU ORUZZANIH SNAGA

Predsjednisstvo okruga Bihacc na sjednici odrzzanoj 12.10.1992. godine.na kojoj su prisustvovali komadant OkSSo hajrudin Osmanagicc i komadant USOG-a Ram'z Drekovicc,postupajuci, po naredbi naccelnika gl.sstaba VKOS r BiH, vezano za predlaganje komadanta i uzzeg komandnog sastava 5. (bihacckog) korpusa usaglasilo je i donijelo slijedecci zajednicki:

P R I J E D L O G

1.Da se za komandni sastav 5.korpusa imenuje:
-Ramiz Drekovicc, dosadassnji komadant USOG za komaadanta korpusa
-Ramiz Durakovicc, za naccelnika sstaba korpusa
-Ejub Topicc, za pomocc.komadanta za moralno vaspitanje
-Edin Halilagicc,za pomocc. komadanta za bezbjednost
-Nurvet Dervissevicc, za pomoccnika komadanta za obavjesstajne poslove
-Beccir Sirovina, za pomoccnika komadanta za pozadinu

2.Da se Hajrudin Osmanagicc,komadant OkSSo imenuje za vojnog atassea R BiH sa sjedisstem u Zagrebu.

3.Da se obje naredbe (naredba o imenovanju R.Drekovicca za komadanta korpusa i imenovanju Hajrudina Osmanagicca za vojnog atassea) po moguccnosti istovremeno dostave.

4.Prijedlog za komadanta i komadu korpusa usaglassen je sa komadantom OkSSo Hajrudinom Osmanagiccem i komdantom USOG Ramizom Drekoviccem i predstavlja jedinstvn zajednicki prijedlog, te se istovremeno stavljaju van snage svi dosda dostavljeni prijedlozi za imenovanje komandanta i komandu 5. korpusa.

5.Ukoliko je vecc ranije poslano naredjenje o imenovanju komandanta i komande 5. korpusa nuzno je da je odmah stavite van snage i da u roku od 3 dana dostavite naredjenje shodno ovom prijedlogu.

6.Za taccnost naprijed navedånih prijedloga svojim potpisom jamcce:

K-dant OkSSo Hajrudin Osmanagicc   K-dant USOG Ramiz Ðrekovicc

Predsjednik predsjednisstva okruga dr.Irfan Ljubijankicc

Predsjednik IO odbora i cclan predsjednisstva mr.Mirsad Veladzicc

CClanovi predsjednisstva:mr.Nenad Ibrahimpassicc,presjednik Opsstine Bihacc

Natko Muhamedanagicc, predsjednik Opsstine Cazin

Mehmed Mahicc,p.predsjednik Opsstine B.Krupa

Hidicc Safet,poslanik skupsstine BiH i ccl. preds.

Alaga Topicc,p.predsjednik predsjednisstva okruga

akt ovjeren peccetom okruga Bihacc i potpisom gore navedih!

Brza korekcija Sefera Halilovića

Dakle, predložen sam na dužnost komandanta Petog korpusa, kao i moji saradnici u Komandu Korpusa, a Osmanagić je predložen za vojnog atašea Republike Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj. Kao što se vidi, traženo je da te dvije naredbe dođu istovremeno, te istaknuto da je to zajednički prijedlog svih relevantnih političkih struktura u Okrugu.

Satisfakcija mi je bila to, što su svi politički faktori i predstavnici organa vlasti svojeručno potvrdili da prihvataju da budem postavljen na tu izuzetno odgovornu dužnost. Posebna vojnička čast mi je bila što su me na sastanku Komande Unsko-Sanske operativne grupe i Komande Okružnog štaba, predložili i podržali svi moji saradnici iz Komande Unsko-Sanske operativne grupe kao i saradnici Hajrudina Osmanagića iz Komande Okružnog štaba sem dvojice pomoćnika Hajrudina Osmanagića, Nermina Babića i Ismeta Omeragića. O komandantima brigada da i ne govorim.

Također ga nisu podržale ni časne starješine njegove komande sa kojima ja lično nikada nisam imao problema. To je značilo priznanje mog dotadašnjeg napornog rada i to mi je bilo značajnije nego hoću li nakon toga biti postavljen na dužnost komandanta.

Već 14. oktobra 1992. godine, naredbom broj 02/589-62, Petom korpusu određuju komandanta i njegove saradnike, a poništava se naredba broj 02/589-60, od 12. oktobra 1992. godine, kojom je Hajrudin Osmanagić bio postavljen za komandanta Petog korpusa i istovremeno dobijamo naredbu i smjernice za otpočinjanje aktivnosti na formiranju Petog korpusa.

Armija oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine
Prijeljeno: 20-10-1992
Pov 01/779-1

ŠTAB VRHOVNE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
Pov. broj 02/589-62
Sarajevo, 14.10.1992. godine

Na osnovu člana 70. i 77. Uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji R BiH i člana 10. Odluke o proizvođenju, unapređivanju i rješavanju o odnosima u službi vojnih lica za vrijeme ratnog stanja ("Službeni list R BiH", broj 11/92), načelnik štaba Vrhovne Komande oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, d o n o s i,

N A R E D B U

1. Na ratne dužnosti u jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine, po privremenoj ratnoj formaciji o d r e đ u j u s e za vršioce dužnosti slijedeće starješine i to:

a) U 5. korpus - Bihać

1. DREKOVIĆ RAMIZ, na formacijsko mjesto komandanta korpusa
2. DURAKOVIĆ RAMIZ, na formacijsko mjesto načelnika štaba korpusa
3. SEDIĆ MIRSAD, na formacijsko mjesto pomoćnika načelnika štaba za operativno-nastavne poslove
4. DERVIŠEVIĆ NURVET, na formacijsko mjesto pomoćnika načelnika štaba za obavještajne poslove
5. ISIĆ SENAD, na formacijsko mjesto načelnika veze
6. OMERAGIĆ ISMET, na formacijsko mjesto pomoćnika načelnika štaba za popunu i personalne poslove
7. TOPIĆ EJUB, na formacijsko mjesto pomoćnika komandanta za moral IPD i vjerska pitanja
8. HALILAGIĆ EDIN, na formacijsko mjesto pomoćnika komandanta za poslove bezbijednosti
9. SIROVINA BEĆIR, na formacijsko mjesto pomoćnika komandanta za logistiku
10. RAMIĆ MUHAMED, na formacijsko mjesto pomoćnika komandanta za planiranje i materijalno-finansijsko poslovanje

2. Starješine određene ovom naredbom za vršioce dužnosti na formacijska mjesta, razrješavaju se dosadašnje dužnosti.

3. Ova naredba stupa na snagu sa danom 01.oktobra 1992. godine, a s t a v l j a s e v a n s n a g e naredba načelnika štaba Vrhovne Komande OS, pov.broj 02/589-60 od 12.10.1992. godine, u cjelini.

4. Statusna pitanja starješina određenih ovom naredbom u vezi sa službom po privremenoj ratnoj formaciji regulisaće nadležni pretpostavljeni starješina.

RM/DK

Izvod poslat preko CV ŠVK 15.10.92.

TAČNOST FOTOKOPIJE
O V J E R A V A
PK ZA KADROVS. I PRAV.POSLOVE
KOMANDE 5. K O R P U S A
major Hodžić Hedib

Naredba je stupila na snagu 1. oktobra 1992. godine, a stavljena je van snage naredba načelnika Štaba Vrhovne komande OS broj: 02/589-60 od 12.10.1992. godine u cjelini, što se može vidjeti u tački 3. naredbe o mom postavljenju na dužnost komandanta Petog korpusa, kojeg je tek trebalo formirati. Ovi dokumenti potvrđuju da Osmanagić nikad nije bio komandant Petog korpusa, jer je naredba o njegovom postavljenju stavljena van snage sa danom donošenja, a nova je stupila na snagu prije nego što je Osmanagić postavljen na dužnost komandanta.

Zašto je došlo do problema između nas dvojice? Zašto je načelnik Štaba Vrhovne komande podržao Hajrudina Osmanagića iako je znao da sam ja kao komandant Unsko-Sanske operativne grupe zajedno sa svojim saradnicima planirao i vodio borbena dejstva?

***

No i pored toga što gospodin Hajrudin Osmanagić nikada nije bio u praksi komandant Petog korpusa, niti je njime ikada komandovao što je poznato svima u Krajini, posebno borcima i starješinama, pojedinci iz vojnog i političkog života žele nekada licitirati sa naredbom o postavljenju Hajrudina Osmanagića na dužnost komandanta Petog korpusa. Smail Kličić u svojoj knjizi "Međubošnjački sukob u Cazinskoj krajini 1992.-1995.", na strani 55, vjerovatno nesmotreno kaže: "Peti korpus formiran je 21.10.1992. godine. Prvi komandant je bio major Hajrudin Osmanagić."

Priloženi dokumenti o postavljenju komandanta Petog korpusa demantiraju pisanje gospodina Kličića. Uostalom u vrijeme pisanja naredbi za postavljenje komandanta Petog korpusa i dok se odvijala prepiska u praksi je postojala samo Unsko-Sanska operativna grupa, kojom sam ja komandovao i Okružni štab kojim je komandovao Hajrudin Osmanagić.

Nakon završenog rata, u Komandi Petog korpusa, povodom proslave pojedinih godišnjica, Hajrudin Osmanagić je pozivan i pompezno najavljivan kao prvi komandant Petog korpusa. Šta je bio cilj takvih najava njega kao navodnog komandanta korpusa, to znaju oni koji su ga kao takvog najavljivali. Vjerovatno je cilj i želja bio minimizirati moj doprinos i umanjiti moj ugled među Krajišnicima, u čemu nisu uspjeli. Ja sam svoj ugled gradio sa svojim borcima i starješinama na fer osnovi. Uostalom, uzdignute glave i čista obraza došao sam u Krajinu i otišao iz Krajine. Za sobom nisam ostavio vile, kule, hotele, motele, niti bilo šta drugo čime bih ukaljao svoj ratni put. Prolivenu boračku krv u materijalnom smislu nisam kapitalizirao, niti mi je to ikada palo na pamet da uradim.

Jasno mi je što pojedinci iz političkog i vojnog života, kažem pojedinci, jer je taj krug dosta uzak, prikazuju Hajrudina Osmanagića kao komandanta Petog korpusa, iako su i oni svjesni da on to nikada nije bio.

U dnevnom listu "Oslobođenje" od 14. decembra 2002. godine, navodno članovi "Kluba bošnjačkih intelektualaca Velike Kladuše", osvrćući se na

knjigu Bejde Felića "Peti korpus", kažu čak da je Hajrudin Osmanagić formirao Peti korpus, a nakon toga otišao u diplomatiju. Onda kada je formiran Peti korpus, gospodin Osmanagić se nije ni nalazio u Krajini, već u tada mirnom Zagrebu. Pokušao je i iz Zagreba dijeliti lekcije i neke nerazumne smjernice, koje mene naravno nisu obavezivale.

Volio bih da me Hajrudin Osmanagić, kao navodni komandant, odvede na Komandno mjesto Petog korpusa, odakle je on komandovao, ili da mi iz arhive izvadi i pokaže naredbu, smjernice, upute ili bilo koji akt koji je potpisao kao komandant. Interesantan je i detalj da je neposredno pred proglašenje tzv. APZB bilo zagovaranja da se pored Petog formira još neki korpus!?

***

Dok smo se mi krvavo borili u Okrugu Bihać, pojedinci su u Rijeci sa Fikretom Abdićem, u osmom mjesecu 1992. godine, smišljali kojekakve komande. Oni su govorili: "U cilju uspješnog komandovanja u zoni Bihaćkog i Banjalučkog korpusa."

Predlagali su formiranje Operativne zone Zapadna Bosna i njene komande na čelu sa pukovnikom Halilom Halilbegovićem i njegovim saradnicima: načelnikom Operativne zone pukovnikom - Ahmedom Puškarom, načelnikom Operativnog organa - pukovnikom Rasimom Imamovićem, pomoćnikom komandanta za pozadinu - kapetanom Nedimom Kuburom, pomoćnikom komandanta za sigurnost - kapetanom Hasanom Mujkićem, načelnikom saniteta - doktorom Munirom Spahićem, pomoćnikom načelnika Štaba za obavještajne poslove - pukovnikom Nezirom-Salkom Dedićem, te pomoćnikom komandanta za MFP - kapetanom Abdulahom Muftićem.

Cilj te komande trebao je biti rukovođenje i komandovanje sa ta dva korpusa, logisticiranje i rješavanje svih ostalih problema. Možda to u praksi ne bi bilo ni loše. Ali koliko ja znam u praksi je postao, opstao i postigao izuzetne rezultate samo Peti korpus Armije R BiH. Banjalučkog korpusa nije bilo, kamo sreće da jeste, a navedene starješine nikada ni do dan danas nisam upoznao, tako da o njima ne mogu ništa govoriti. Kako se Hajrudin Osmanagić predstavljao kao komandant Petog korpusa, ne vidim problem da se sutra pojavi i gospodin Halilbegović kao komandant i pretpostavljeni Petom Bihaćkom i navodnom Banjalučkom korpusu.

***

Nakon svega preživljenog i doživljenog danas mi je puno toga jasno. Danas i ja mogu reći da sam bio treći po redu komandant Trećeg korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, a da je tako na uvid prilažem i naredbu o mome postavljenju.

Kao komandant Trećeg korpusa dobio sam i čin generala. Po osnovu ovih akata moguće je zaključiti da je prvi komandant Trećeg korpusa bio general Hadžihasanović, drugi rahmetli general Alagić, treći ja, a tek četvrti general Mahmuljin.

Predmet: izvod.-

Na osnovu člana 72. do 76. Uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine i člana 12. Odluke o proizvođenju, unapređivanju i rješavanju o odnosima u službi vojnih lica za vrijeme ratnog stanja ("Službeni list RBiH", broj 11/92 i 8/93), Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine na sjednici od 26. novembra 1993. godine, d o n o s i

N A R E D B U

1. Na dužnost u jedinicu Armije Republike Bosne i Hercegovine, po privremenoj ratnoj formaciji, p o s t a v l j a s e:

a) U 3.korpus - Zenica, u formiranju

- DREKOVIĆ RAMIZ, na dužnost komandanta 3.korpusa u formiranju, do sada na raspolaganju Glavnom štabu OS.

2. Ovu naredbu izvršiti po donošenju odluke Predsjedništva Republike BiH o preformiranju 3.korpusa.

RM/DK

Broj: 02-111-740/93
26. novembra 1993. god.
S a r a j e v o

P r e d s j e d n i k
Predsjedništva Republike BiH
Alija Izetbegović, s.r.

Tačnost izvoda o v j e [rava] Kasim Mekić

Naravno, nikada nisam praktično bio komandant Trećeg korpusa, niti komandovao Trećim korpusom i pored naredbe o postavljenju. Trećim korpusom komandovali su naši slavni generali Hadžihasanović, Alagić i Mahmuljin. Naredbe su jedno, a stvarnost je nešto drugo. Trebao sam primiti komandu nad Trećim korpusom, ali su nadležni odlučili u zadnji momenat da primim Četvrti korpus. Takav isti slučaj je i sa naredbom o postavljenju Hajrudina Osmanagića na dužnost komandanta Petog korpusa.

Predmet : *izvod.-*

Na osnovu člana 219. Ustava Republike Bosne i Hercegovine i člana 12. Odluke o proizvođenju, unapređivanju i rješavanju o odnosima u službi vojnih lica za vrijeme ratnog stanja, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine na sjednici od 14.decembra 1993. godine, **d o n i j e l o j e**

O D L U K U

**O PRIJEMU U AKTIVNU VOJNU SLUŽBU
I PROIZVOĐENJU U ČIN ARMIJE
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE**

I

P r i m a j u s e u aktivnu vojnu službu **od niže navedenih datuma i** ***p r o i z v o d e*** **danom donošenja ove Odluke**

u čin brigadnog generala

- **DREKOVIĆ Huseina RAMIZ**, komandant 3.korpusa (u formiranju) Armije RBiH. **Prima se od 06.aprila 1992.** godine,

II

Ovu Odluku objaviti u "Službenom listu Armije RBiH".

Broj: 02-111- 795/93
14. decembra 1993. godine
S a r a j e v o

**Predsjednik
Predsjedništva RBiH**
Alija Izetbegović, s.r.

Tačnost izvoda o v j e r a v a: Brigadni general
[illegible]

Mora se gospodin Osmanagić i oni koji licitiraju sa njegovim imenom, pomiriti sa činjenicom da on u praksi nije bio ono čime se predstavlja, a oni što ga promoviraju kao prvog komandanta, moraju uvažavati argumente i činjenice. Dužnost komandanta Petog korpusa obavljao sam skoro do kraja 1993. godine. Sve ratne godine su teške, ali smatram da 1992. i 1993. godina nisu bile ni malo lakše od naredne dvije. Ne znam iz kojeg razloga ali se često želi prikazati da su borci i starješine 1992. i 1993. godinu, na prostorima Krajine maltene "hladovali", skoro da nije

bilo rata. Nije mi jasno od čega je izgubilo živote preko 700 boraca i od čega smo imali preko 2500 teže i lakše ranjenih, u tom "mirnom" periodu. Takve špekulacije teško padaju ne samo meni već i svim iskrenim i poštenim patriotama. Pitam se, otkuda nekome pravo da minimizira borbu boraca i starješina Petog korpusa?

Gospodin Kličić, iako svjestan teškog stanja u Bihaću, u svojoj knjizi kaže: "Sukobi oko Bihaća počeli su 12.06.1992. godine. Branitelji grada su već u prvim danima pružili snažan otpor i nanijeli neprijatelju znatne gubitke u živoj sili i naoružanju. Od neprijatelja su oteti tenk T-55 i praga 30/2. Nakon toga je nastupilo tromjesečno zatišje koje je iskorišteno za vojničko ustrojavanje i formiranje operativnih i manevarskih jedinica."

Čudi me ovakvo pisanje! Samo u 1992. godini imali smo preko 500 poginulih naših boraca. Žestoke borbe vodili su naši borci upravo u julu 1992. godine na Grabeškom i Grmuško-Srbljanskom platou. U augustu 1992. godine naši borci izvodili su ofanzivna i odbrambena dejstva duž cijele linije fronta. Septembar 1992. godine, poznat je po našoj ofanzivi "Plamen 92", koja je započela polovinom septembra i trajala preko dvadeset dana. U toku te ofanzive najžešće borbe izvodile su se na Lohovskim brdima, Grabežu i Grmuško-Srbljanskom platou. Koje je argumente imao gospodin Kličić na raspolaganju prilikom pisanja svoje knjige ne znam, ali, da se nekim slučajem odlučio obići borce na položajima, siguran sam da tamo ne bi zatekao zatišje.

U knjizi Smaila Kličića šturo je opisano mjesto i uloga Petog korpusa u razračunavanju sa Fikretom Abdićem prije proglašenja tzv. APZB, a posebno u danima nakon njenog proglašenja. U praksi se događalo nešto sasvim drugo. Šta bi bilo da se Peti korpus, kako on kaže, ponašao "šturo" u tim danima? Jasno je to i njemu samome. U svojoj knjizi na 133. strani, Kličić kaže: "Na dan proglašenja APZB komandant Petog korpusa, brigadir Ramiz Dreković, izdao je naređenje..."

Ja nikada nisam proizveden u čin brigadira, iako izuzetno cijenim taj čin. Prvi čin u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, u koji sam proizveden bio je čin brigadnog generala, a proizveden sam po mome dolasku u Sarajevo 14. decembra 1993. godine, a do tada sam bio samo komandant, jer u Armiji tada nije bilo činova.

Smail Kličić u svojoj knjizi na stranama 65., 66. i 67. iznosi neka pitanja i konstatacije koje nisu tačne. Govori da je vojska u Okrugu Bihać bila politizirana. Moram reći da mi nismo nikada dozvolili bilo kome da se miješa u kadrovsku politiku, a sasvim normalnim smatram zanimanje tadašnjih predstavnika vlasti, pa i vladajuće stranke, za stanje u tek formiranim jedinicama. Smatram također normalnim da u situaciji u kojoj smo se nalazili u potpunom okruženju, da je trebalo obrazložiti okružnim organima vlasti, kao

prelaznom tijelu u ratu i ratnom stanju, upotrebu i način upotrebe jedinica i sa istim koordinirati sve aktivnosti. Govoreći o nadležnostima Predsjedništva, Ministarstva odbrane i Generalštaba, Kličić govori o zloupotrebama na tom polju bez i jednog argumenta, pišući da su ljudi postavljani na odgovorne dužnosti bez ikakvih provjera, bez vojno stručnih znanja i bez odgovarajućeg autoriteta. U daljem tekstu, navodi riječi Hasana Efendića, koji kaže: "U dosta slučajeva ove česte izmjene odražavale su se negativno na jedinice. Izgleda da je jedan od osnovnih kriterija bio da li je neko član Patriotske lige." Čitajući sve ovo, čudi me kako smo uspjeli formirati jedinice sa tako "nestručnim i nesposobnim" starješinama i kako odbranismo Okrug Bihać. A što se tiče Patriotske lige, šta je loše u tome da je članstvo u njoj bio jedan od osnovnh kriterija. Kličić svoje pisanje potkrepljuje svjedočenjima gospodina Hasana Efendića, koji je, kako kaže, bio dobro obaviješten o stanju u Okrugu. Tu su upravo i najveći problemi Krajine tokom cijelog rata. Svi su bili bolje obaviješteni i bolje su poznavali stanje u Krajini, od nas samih.

Tačno je da sam postavljao komandante bataljona, brigada, pa i svoje saradnike, ali se mora znati da su takve postupke diktirali uslovi i situacija u kojoj smo se nalazili. Između ostalih postavio sam sljedeće starješine: Atifa Dudakovića, Mirsada Selmanovića, rahmetli Izeta Nanića, Hamdiju Abdića, Senada Šarganovića, Avdu Šepića, Fadila Hasanagića, Izudina Saračevića, Emina Pivića, Ekrema Šiljdedića, Muju Demirovića, Seada Toromanovića, Ekrema Karabegovića, Bećira Sirovinu, Muhameda Delalića, Ismeta Mujanovića, rahmetli Mirsada Crnkića, Nijaza Miljkovića, Seada Durakovića i još mnoge druge komandante i starješine koji su se dokazali u našoj borbi. Čast mi je i zadovoljstvo što sam imao tako "nesposobne i nestručne" saradnike, kao što mi je posebna čast što sam se uspio upoznati i surađivati sa rahmetli doktorom Irfanom Ljubijankićem, čovjekom koji nas je sve skupa okupljao, ulivao nam snagu i povjerenje kada je bilo najteže. U jednom od takvih trenutaka doktor je rekao:

- Gledam vas u stroju, vaš način razmišljanja i rada, siguran sam da će sa ovih prostora krenuti oslobodilački pohod u Bosni i Hercegovini.

To je mogao izreći samo vizionar. Jedno je sigurno, sve što smo radili po tom pitanju, radili smo po propisima. Okružni organi, kao i njihovi predstavnici na čelu sa doktorom Ljubijankićem imaju ogromnu zaslugu. Gospodin Kličić, indirektno i kroz navode ocjena gospodina Hasana Efendića, proziva i rahmetli Ljubijankića u tekstu na strani 67 gdje kaže: "... pa su neki sami sebe proglašavali vrhovnim komandantom, ..." Tako indirektno prozivanje doktora Ljubijankića smatram nečasnim i nepoštenim činom.

Nadam se da će gospodin Kličić shvatiti da ja ovo pišem iz pozicije neposrednog aktera koji raspolaže činjenicama i argumentima. Mnogi danas

žele minimizirati doprinos onih koji su se borili za Bosnu i Hercegovinu. Sve više su u prvom planu oni koji su bili u dubokim skloništima, podrumima i van borbe, a na marginu se stavljaju naši borci koji su skoro četiri godine proveli u rovovima. U institucijama vlasti sve je manje poznatih lica iz borbe, a o njihovim podvizima se skoro i ne piše. Boračka populacija politizira se za različite ciljeve, dijeli se njeno jedinstvo i kriminaliziraju njeni pripadnici. Oni koji se nisu borili i koji nisu bili u institucijama vlasti tokom rata, oni nisu mogli ni griješiti. Očito iz ovoga izgleda da je najveća "greška" bila boriti se za svoj narod i svoju domovinu.. Zloupotrebljava se poštena borba slavnih boraca naše Armije, kao i onih koji su stvarali političke i sve druge pretpostavke za tu borbu. Oni koji su učestvovali u borbi imaju pravo jedni drugima davati primjedbe i kritike, a bogami oni koji su bili u podrumima i daleko od borbe to ne mogu raditi. Naravno, njihove primjedbe i kritike su smišljene i tendenciozne, i uvijek u pravilu okrenu se protiv njih samih. Da nije bilo boraca Petog korpusa, pitanje je da li bi mnogi poput Kličića, mene i mnogih drugi uspjeli napisati te silne knjige.

Na javnosti je, posebno krajiškoj, da se odredi spram činjenica i istine o događajima i ulogama pojedinih u njima.

***

Donošenjem naredbe o formiranju Petog korpusa, počela je transformacija Unsko-Sanske operativne grupe. Peti korpus sa sjedišem u Bihaću, kao najveća vojna formacija na bihaćkom prostoru, zvanično je formiran odlukom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine 21. oktobra 1992. godine. U naređenju Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga str. pov. broj: 02/1010-202, od 29. septembra 1992. godine, pored ostalog, u tački "jedan", podtačka "e", stoji: "5. korpus (bihaćki) sa sjedištem u Bihaću". Brojni naziv RJ je T-30005. Rukovodilac i čuvar plana mobilizacije je Komanda Korpusa. U tački "četiri", dijelu podtačke "četiri" stoji: "…Okružni štabovi odbrane pretpočinjavaju se Korpusima, a opštinski štabovi odbrane jedinicama manevarske strukture Armije Republike Bosne i Hercegovine ranga brigade i višem, na njihov zahtjev, …"

Peti korpus – zaokružen sistem rukovođenja i komandovanja

Rad na ustrojavanju ne samo jedinica Petog korpusa, već i cjelokupne infrastrukture neophodne za normalno funkcioniranje i borbu bio je težak i višestruko složen.

Peti korpus, poznat kao "Sila nebeska", držao je zonu odgovornosti dugu 178 kilometara i bio jedini korpus Armije RBiH čiji su borci i starješine posjedali i odbranili oko 100 km državne granice (naspram Republike Hrvatske,

odnosno tzv. SAO Krajine). Iako u potpunosti okružen i odsječen, uspio je i pored silovitih napada agresora sačuvati Krajinu i Krajišnike.

Čast mi je bila učestvovati u formiranju Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine i biti njegov komandant skoro do kraja 1993. godine. Za njegov slavni put najzaslužniji su njegovi pripadnici. Na tom putu mnogi su položili svoje živote ili ostavili dijelove tijela. Teške dane, tokom 1992. i 1993. godine, ne bih mogao prevladati, niti pak uspjeti uspješno formirati Peti korpus naše Armije bez svojih saradnika: Ramiza Durakovića, Mirsada Sedića, Izudina Saračevića, Avde Šepića, Sakiba Butkovića, Josipa Šantića, Alage Bajramovića, Vladimira Vinčara, Bećira Sirovine, Himze Ezića, Nurveta Derviševića, Fadila Hasanagića, Ejuba Topića, Ismeta Mujanovića, Ibrahima Kadića, Ismeta Omeragića, Edina Halilagića, Nijaza Ćoralića, i drugih mojih suboraca i saradnika.

Osim mene u ratnom periodu, tokom 1994. i 1995. godine, korpusom je komandovao Atif Dudaković, pod čijom komandom su slavni borci Petog korpusa oslobodili Bosanki Petrovac, Bosansku Krupu, Sanski Most, Ključ, te u potpunosti slomili snage tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

U Peti korpus ušle su sve jedinice Unsko-Sanske operativne grupe i dio jedinica Okružnog štaba Teritorijalne odbrane. U sastav Petog korpusa ušle su sljedeće jedinice čije je brojno stanje iznosilo:

	OFICIRA	PODOFICIRA	VOJNIKA	UKUPNO
1. bihaćka pješačka brigada	85	121	1.131	**1.337**
2. bihaćka musl.-hrv. pj. brigada	83	120	1.136	**1.339**
1. cazinska pješačka brigada	79	112	1.118	**1.309**
105. bužimska pješ. brigada	97	140	1.215	**1.452**
101. muslim. Krajiška brigada	20	10	690	**720**
111. bos.krupska pješ. brigada	103	150	1.439	**1.692**
1. velikokladuška pješ. brigada	50	81	748	**879**
5. bataljon vojne policije	17	12	272	**301**
5. mješovita artiljerijska bat.	10	22	72	**104**
5. inžinjerijska četa	10	7	32	**49**
5. mješovita lahka baterija	2	8	35	**45**
Odred za spec. djelovanja	12	15	421	**448**
5. logistička baza	21	26	323	**370**
SVEGA	**589**	**824**	**8.632**	**10.045**

Komanda korpusa brojala je 72 pripadnika od toka 28 oficira, 2 podoficira i 42 vojnika.

Od oruda za borbena djelovanja, Peti korpus raspolagao je sa dva topa 76 mm ZIS, jedan tenk T-55, jedno borbeno-oklopno vozilo, 20 minobacača od 60, 82 i 120 mm. S danom formiranja, Peti korpus je osim navedenih sredstava raspolagao sa oko 2.140 cijevi, od čega 1.094 automatske puške, 479 polu automatskih pušaka, 152 puškomitraljeza, 120 mitraljeza, 38 ručnih raketnih bacača različitih vrsta, 3 protivavionska mitraljeza, 48 snajperskih pušaka, 2 bestrzajna topa, 29 protivoklopnih ručnih bacača različitih vrsta, a ostalo naoružanje je bilo raznih kalibara, kao i dio lovačkog naoružanja. Naravno, vremenom ova količina se mijenjala i korpus je postajao sve opremljeniji.

Brojno stanje korpusa u narednom periodu kretalo se od 14.000 do 20.000 pripadnika.

Tokom rata organizacija jedinica Petog korpusa nije doživljavala znatnije promjene. Jednostavno, mi smo pored Komande Korpusa i prištapskih jedinica formirali manevarske brigade i jedinice teritorijalne odbrane. Svaka transformacija bi povećala već tada visok stepen angažovanja, po našim procjenama, povećavala je angažovanje ljudstva, vremena i sredstava, a bez velike koristi. Jednostavno, nama je odgovarala organizacija koju smo uspostavili.

***

Polovinom novembra 1992. godine, u jeku reorganizacije Unsko-Sanske operativne grupe u Peti korpus AR BiH, dobio sam informaciju iz "kabineta" člana Predsjedništva Fikreta Abdića, da će u narednim danima u našu zonu odgovornosti, po naređenju Sefera Halilovića načelnika Štaba Vrhovne komande doći i boraviti jedan od njegovnih ključnih saradnika - pukovnik Rifet Bilajac, kasnije general AR BiH. Primivši tu informaciju rekao sam da je dobro što će u našem korpusu boraviti pukovnik Bilajac u svojstvu glavnog inspektora Oružanih snaga i AR BiH iz više razloga. Prvi, što će moći na licu mjesta sagledati uslove na terenu u kojima smo živjeli, radili, borili se i planirali borbena dejstva. Drugi, što će praktično vidjeti sve probleme sa kojima smo se suočavali u potpunom okruženju i izolaciji, a posebno probleme sa nedostatkom materijalno-tehničkih sredstava, municije i opreme. Bilo je vrlo bitno da pukovnik Bilajac vidi i uzroke dotadašnjih nesporazuma sa Hajrudinom Osmanagićem dotadašnjim komandantom Okružnog Štaba. Posebno je bilo bitno što je mogao sagledati stanje na terenu u odnosu na izvještaje koje je dobijala pretpostavljena komanda od gospodina Osmanagića i uvjeriti se u njihovu neobjektivnost. Rečeno mi je da pukovnik Bilajac dolazi sa zadatkom, da sagleda moje ponašanje i da pripremi sve za moju smjenu sa dužnosti. Na moje pitanje koga će postaviti i imaju li drugog posla sem da se bave takvim prob-

lemima, rečeno mi je da će najvjerovatnije postaviti pukovnika bivše JNA Himzu Pečenkovića iz Bihaća. Gospodin Pečenković se nije nalazio u Bihaću, niti sam ga ja do tada upoznao. Nakon završenog razgovora rekao sam: "Pa eto, ako je to osnovni cilj mojih pretpostavljenih on neće imati poteškoća oko realizacije dobijenog zadatka, ja ću učiniti sve da se to u praksi uspješno realizira".

Teška situacija na bojnom polju potisnula je moja razmišljanja i sjećanje na razgovor o dolasku glavnog inspektora iz Štaba Vrhovne komande Rifeta Bilajca. Dana 27. novembra 1992. godine u večernjim satima javljeno mi je sa aerodroma Ćoralići, da je doputovao gospodin Bilajac i da bi trebao doći neko po njega. Pozvao sam pomoćnika za moral Ejuba Topića, ispričao mu kompletan moj razgovor i naredio mu da ode po gospodina Bilajca. Rekao sam mu da usput bude profesionalan u komunikaciji s njim. Sjedio sam u Operativnom centru kada su ušli Ejub Topić i pukovnik Bilajac. Po ulasku pukovnik Bilajac nazvao mi je selam. Odgovorio sam mu alejkumuselam, ali sam ga istovremeno upozorio da se u Petom korpusu ne pozdravlja rukom, otvorenom šakom u visini grudi, već da je u Petom korpusu pozdrav sa srednjim prstom na sljepoočnici sa dlanom otvorenim i okrenutim naprijed, a da se svi ostali načini pozdravljanja koriste isključivo van stroja, van službenih prostorija i komunikacija. Naravno, pukovnik Bilajac kao iskusan čovjek i starješina prihvatio je moju reakciju, ali je shvatio da nije naišao na previše topao odnos, već više, na oficijelno gostoprimstvo. Prije nego što sam pukovnika zamolio da sjedne, zatražio sam da mi pokaže pismeno naređenje ili ovlaštenje za boravak u mojoj jedinici. Skinuvši naočale, preturajući po džepovima pukovnik je tražio papir koji sam zahtijevao da mi pokaže. U prvi mah po njegovim reakcijama mislio sam da nema tog papira. Ipak ga je našao u jednom od svojih džepova i dao mi ga na uvid. Zamolio sam pukovnika da sjedne, pažljivo pročitao papir i vidio sam da se radi o ovlaštenoj osobi ispred Štaba Vrhovne komande. Iz ovlaštenja se vidjelo da je pukovnik Bilajac u funkciji glavnog inspektora i da ima ovlaštenje kontrolirati jedinice korpusa.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
S A R A J E V O
Broj: 02/1091 - 91
Sarajevo, 17.10.1992.godine

O V L A Š T E NJ E

kojim se ovlašćuje, pukovnik **RIFAT BILAJAC**, da vrši inspekcijske poslove, glavnog inspektora Armije R BiH prema svim jedinicama OS R BiH.

N A Č E L N I K
ŠTABA VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
Sefer Halilović

Nakon uvida u ovlašćenje, rekao sam pukovniku:

-Gospodine pukovniče drago mi je što imate ovaj papir, jer vjerujte mi da ga niste imali, odlučio sam izdati zadatak da vas se pritvori, jer mi je preko glave mešetarenja i bavljenja pojedincima i rješavanja perifernih problema dok se borci i starješine Petog korpusa i narod ovog kraja grčevito bore za opstanak i goli spas.

U razgovoru sa pukovnikom Bilajcem vidio sam da se radi o ozbiljnom čovjeku, koji apsolutno razumije probleme u kojima smo se nalazili. Bio je prilično upoznat sa stanjem u zoni odgovornosti Petog korpusa. Tokom boravka uvjerio se da izvještaji gospodina Osmanagića nisu bili tačni ni realni i rekao mi je da u Štabu Vrhovne komande nisu sebi smjeli dozvoliti da gube vrijeme sa gospodinom Osmanagićem. Istovremeno mi je rekao da je obišao sve jedinice AR BiH i da se Peti korpus nalazi u najtežoj materijalno-tehničkoj situaciji. Nije mogao vjerovati da smo imali tako malo sredstava. Rekao je da je imao informacije da ih imamo daleko više. Između ostalog rekao mi je da je jedan teret, koji ide za 107. ili 108. brigadu Drugog kor-

NA RUKE
NAČELNIKA GLAVNOG ŠTABA
OS R BiH
SEFERU HALILOVIĆU

GLAVNI INSPEKTOR
OS R BiH
Rifat Bilajac

Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO ODBRANE
Pov. Br. 02/1091-94
Datum, 11.12.1992. god.
SARAJEVO

Nalaze}i se ve} 3 (tri) dana na ... 5.Korpusa utvrdio sam da samo u vezi sa ovim Korpusom bili pogre{no informisani i sa stanjm oru`ja,te u vezi sa tim bitno treba preduzeti slijede}e:

1.-Narediti Hasanu ^engi}u, da odmah za 5.Korpus kako zna i umije obezbjedi jednu bateriju minobaca~a 120 mm, jer ovaj korpus nema ni{ta od artiljerije.

2.-Treba imati u vidu da jedan teret koji ide za 107. ili 108. brigadu HVO /2.K/ je ve}i od ukupno poslatog tereta za ovih 8 mjeseci rata 5.Korpusa.

3.-Narediti da se uklonu slike ... Broza Tita i druga obilje`ja iz pro{-log sistema.

4.-Treba rije{iti kao stalno ... 5.Korpusa municijom i oru`jem, jer sada{nje rje{enje nije pravo, ... AN-2 nosi samo 800 kg, takvih je dva aviona koji za zimske uslove ..., kada je prestao saobra}aj, ima 8 dana.

5.-Oficiri iz 1.Korpusa upu}eni u 5.Korpus se jo{ nisu javili, ali smo obavje{teni da su stigli u Zagreb.

6.-Na bihha}koj regiji ima ukupno 851 milicioner od ~ega 284 aktivnih i 567 rezervnih sa 500 dugih cijevi sa oko 80 000 metaka, isti nisu anga`ovani.Obzirom na potpuno okru`enje ove regije iste potpuno treba staviti pod komandu 5.Korpusa.

CV ŠVK OS RBiH
ODSJEL KZ
PRIMLJENO: 08:27
11.12.1992 g.

Glavni inspektor OS R BiH
Rifat Bilajac

POSLATO NA 5 KURIROM

pusa, veći od ukupno poslatog tereta Petom korpusu za ovih osam mjeseci rata. Ovo potvrđuje i izvještaj pukovnika Bilajca koji je stigao u pretpostavljenu komandu 11. decembra 1992. godine na ruke načelnika GŠ OS R BiH, Sefera Halilovića.

Naglasio je da će po povratku u Zagreb učiniti sve sa ljudima koji su se bavili tim poslom, da se stanje promjeni. Pukovnik je u zoni odgovornosti Petoga korpusa boravio do 25. decembra 1992. godine, kada je sa improviziranog aerodroma Ćoralići otputovao za Zagreb. Održao je riječ i najviše doleta vazdušnim mostom Zagreb-Ćoralići imali smo poslije njegovog odlaska.

Po dolasku u Sarajevo susreo sam se sa, tada već generalom AR BiH, Rifatom Bilajcem, koji je pričao o utiscima koje je ponio iz Petoga korpusa.

Godilo mi je kao čovjeku da je pričao u superlativu o svemu što je vidio, ali mi je rekao da je bio poslat iz Sarajeva da vidi da li sam ja između ostalog u bliskoj vezi sa Fikretom Abdićem kako je sa prostora Okruga izvještavan Štab Vrhovne komande i državni organi ili sam privržen ideji i borbi za međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu. Sve ovo mi je potvrdilo moja razmišljanja da su ipak u Sarajevu pa i u Krajini pojedinci znali nešto o Fikretu Abdiću, što niti sam znao niti sam mogao pretpostaviti te 1992. godine. I drugo, da su ipak, nažalost postojali paralelizmi u izvještavanju i djelovanju. Dok je pukovnik boravio u zoni odgovornosti Petog korpusa, imali smo sastanak i sa Fikretom Abdićem. Tom prilikom rekao je Abdiću, da ne može pozivati komandante brigada, da im ne može izdavati zadatke, da komandanti ne odgovaraju njemu, nego komandantu Drekoviću i da će komandant korpusa odlučiti u kojoj mjeri će upoznati člana Predsjedništva o stanju u zoni odgovornosti. To je rekao Abdiću vrlo službenim načinom ophođenja. U to vrijeme Abdić nije u velikoj mjeri pozivao komandante brigada, već mene kao komandanta korpusa. Na tom sastanku sam rekao da je pitanje rukovođenja i komandovanja jasno i da uz svo uvažavanje člana Predsjedništva, ja odgovaram svome pretpostavljenom i Vrhovnoj komandi i da neću prihvatiti drugi način rada i komunikacije.

Na moje pitanje postavljeno pukovniku, kako je izvijestio vojno i civilno rukovodstvo po dolasku u Sarajevu u odnosu na dobiveni zadatak, rekao mi je da je lično predsjedniku Izetbegoviću rekao: "... kada se tiče komandanta Petog korpusa, apsolutno nismo pogriješili, radi se o pravom vojniku i pravom patrioti, koji apsolutno poštuje rukovođenje i komandovanje i institucije vlasti. Sam Bog nam ga je poslao da ga imamo u Krajini, i ruku dajem i kada bi Fikret htio da bude njegov u eventualnoj situaciji on ne bi napustio liniju rukovođenja i komandovanja i pravedne borbe za međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu." Bilajac nije pogriješio u procjeni, država je iznad svakog pojedinca pa i iznad Fikreta Abdića. Pored ovoga pukovnik je predsjednika upoznao da se uvjerio na licu mjesta da je Korpus apsolutno organiziran, da je vojska disciplinovana i da je sve podređeno borbi i odgovornom radu. Ovakvi izvještaji sigurno nisu do tada dolazili iz Krajine. Da jesu ne bi bilo potrebe slati Bilajca da me provjerava. Obilazak starješina od strane Štaba Vrhovne komande za mene je bila normalna stvar, kao što je bila normalna stvar saradnja sa članom Predsjedništva, ali i iz tadašnje i sadašnje perspektive bilo je nenormalno uspostavljati paralelizam i ne upoznati me sa onim što ja do tada nisam znao, niti sam pak mogao znati.

***

Nakon što sam stigao u Sarajevo, sjećam se jednog referisanja komandantu Armije, na Isturenom komandnom mjestu Štaba Vrhovne komande u Kaknju, kad je komandant Drugog korpusa između ostalog referisao da ima

između 70.000 i 75.000 vojnika i starješina, te da je korpus naoružan sa 60% različitih cijevi, različitih tipova i kalibara. Odmah sam izračunao da to iznosti oko 42.000 cijevi. Kada se toga sjetim i kad se sjetim da sam prilikom primopredaje dužnosti, uz 14.200 vojnika, Atifu Dudakoviću ostavio Peti korpus sa oko 6.500 cijevi različitih kalibara, onda se može zaključiti da smo u odnosu na druge, bili goloruki. Imati 6.500 cijevi i boriti se na dva fronta nije bilo lahko i sasvim slobodno mogu reći da je to bio podvig. Iza sebe smo imali SAO Krajinu, bosanske Srbe ispred sebe, a kasnije i izdajnike unutar Krajine. Sve te borbe Peti korpus je uspješno prevladavao i ostao pobjednik. To će, svakako, biti interesantno budućim analitičarima... Za Krajišnike i pored svih teškoća i problema sa kojima smo se nosili, država je bila najbitnija, a posebnu pažnju posvećivali smo izgradnji državotvorne svijesti svakog našeg pripadnika.

***

Analizirajući stanje u zoni odgovornosti Petog korpusa tokom 1993. godine, a posebno nakon agresorske ofanzive sa prostora Republike Hrvatske iz tzv. SAO Krajine na prostor Bosanske Bojne (općina Velika Kladuša), i već prepoznatljivog puta kojim je krenuo Fikret Abdić neposredno prije proglašenja inicijative o proglašenju APZB, a što je u velikoj mjeri otupljivalo moral i oštricu borbe boraca, starješina i naroda tog kraja, Komanda Korpusa je procijenila da bez obzira što su u tzv. SAO Krajini u to vrijeme bili uspostavljeni međunarodni mehanizmi i snage UNPROFOR-a, da nas agresor neće poštedjeti, isto tako bili smo svjesni da jedinice dotadašnje velikokladuške 521. brigade nisu bile u mogućnosti uspješno zaštititi državnu granicu sa Republikom Hrvatskom. Da bi se zaštitili u slučaju napada sa tih prostora i ojačali državnu granicu, izvršili smo reorganizaciju svojih sastava, na taj način što smo rasformirali dotadašnji Granični bataljon i formirali 517. i 527. lahku brigadu. Tokom oslobađanja Cazina od paravojske Fikreta Abdića, 15/16. oktobar 1993. godine, formirali smo Prvu bosansko-oslobodilačku brigadu. Do mog odlaska sa dužnosti transformirali smo dotadašnje logističke elemente i formirali Petu logističku bazu sa odjeljcima, Peti bataljon vojne policije i Petu tenkovsku četu, te u potpunosti zaokružili proces formiranja Namjenske vojne industrije. U organizacijsko-formacijskom smislu Peti korpus tokom 1994. i 1995. godine nije doživio značajne promjene.

517. lahka brigada

U selu Pjanići, općina Cazin formirana je 15. augusta 1993. godine 517. lahka brigada. Brigadom je komandovao Jusuf Čaušević sa saradnicima

Edhemom Durakovićem, Bećirom Sedićem, Osmanom Alagićem, Husnijom Šabićem i Smailom Berberovićem.

Osim navedenih saradnika Jusufa Čauševića u komandi odgovorne dužnosti obavljali su Suljo Mirvić, Smail Toromanović, Asmir Hidić, Husein Mahmutović, Halil Čović, Fikret Dupanović i Senad Velić.

U formacijski sastav ušli su dio Odreda Teritorijalne odbrane Ostrošca, dva voda Odreda Teritorijalne odbrane Ćoralića, jedna četa iz Odreda Teritorijalne odbrane Brekovice, jedna četa Odreda Teritorijalne odbrane Centar, Zastavni vod iz rasformiranog Graničnog bataljona, te jedna cazinska i jedna bihaćka četa i Interventni vod. Mobiliziran je i dio vojnih obveznika iz općina Cazin i Bihać za popunu brigade do punog formacijskog stanja.

Danom formiranja, brigada je brojala 46 oficira, 73 podoficira, 802 borca, što je ukupno 921 borac i starješina. Novoformirana 517. lahka brigada je imala oko 320 cijevi pješačkog naoružanja različitih vrsta i kalibara.

Pored komande i prištapskih vodova, brigada je imala četiri lahke čete, tri jedinice podrške i Logistički vod. Prva zona odgovornosti bila joj je selo Johovica (tt 454) – Kamenak (tt 376) na Bugaru – državna granica sa Republikom Hrvatskom.

Do 12. oktobra 1995. godine imala je 132 poginula, 955 ranjenih, 288 nestalih ili zarobljenih, i to najviše prema paravojnim snagama tzv. APZB. Iz ove brigade je 13 boraca i starješina dobilo najviše vojno priznanje "Zlatni ljiljan".

Da je procjena Komande Korpusa bila ispravna prilikom donošenja odluke o formiranju 517. brigade, vrlo brzo se pokazalo u praksi nakon proglašenja autonomije Fikreta Abdića i kada su vođene žestoke borbe na prostoru Johovica – Pećigrad. U tim dejstvima brigada je imala vrlo značajno mjesto, a njeni borci vodili su borbe širom zone odgovornosti Petog korpusa. Brigadom su osim Jusufa Čauševića komandovali Nermin Babić i Ibrahim Nadarević.

Formiranjem 517. brigade sužen je manevarski prostor Fikretu Abdiću i njegovim pristalicama. Nemogavši sakriti svoje namjere Abdić je u više navrata javno kritizirao Komandu Korpusa što formira nove jedinice. Po njemu to je usložnjavalo vojno-političku situaciju u Okrugu. Naravno, mi nismo bili iznenađeni takvim istupima, jer su nam u to vrijeme Abdićeva najmere bile u potpunosti jasne.

527. lahka brigada

U Velikoj Kladuši formirana je istog dana kad i 517. brigada, dakle 15. augusta 1993. godine, 527. lahka brigada. Njome je komandovao Nijaz Miljković sa saradnicima: Senadom Sefićem, Fikretom (Huse) Keserovićem,

Sejfom Mustafićem, Dželadom Okanovićem, Sulejmanom Osmanagićem, Idrizom Hrustanovićem i Suljom Miljkovićem. Osim navedenih saradnika Nijaza Miljkovića u komandi 527. lbr, do 1. oktobra 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljali su Zlatko Melkić, Natko Ibukić i Osman Omanović.

U sastav 527. brigade ušle su sljedeće jedinice: dio ljudstva iz komande i prištapskih jedinica Okružnog štaba Teritorijalne odbrane, dio ljudstva iz Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Velike Kladuše, ljudstvo Prvog velikokladuškog odreda Teritorijalne odbrane i ljudstvo iz Drugog i Trećeg odreda Teritorijalne odbrane te dio boraca iz Graničnog bataljona, koji je rasformiran.

Na dan formiranja brojno stanje 527. brigade iznosilo je: 40 oficira, 56 podoficira i 527 boraca, ili ukupno 623 borca i starješine. Popuna pješačkim naoružanjem iznosila je 50 posto.

Brigada je preuzela zonu odgovornosti u graničnom pojasu prema Republici Hrvatskoj od Graničnog bataljona i 521. bbr., i to od Bosanske Bojne do Johovice, odnosno do granice općine Cazin. Time je Peti korpus postao jači za dvije lahke brigade.

I dok su se borci i starješine 527. brigade nalazili na borbenim položajima i čuvali državnu granicu prema tzv. SAO Krajini u Republici Hrvatskoj, nakon proglašenja tzv. APZB zavedena masa, njih oko 5.000, blokirala je i upala u prostorije Komande 527. brigade. Lišili su slobode i pritvorili komandanta Himzu Ezića. U više navrata nakon proglašenja autonomije, Abdićeve pristalice zahtijevale su od komandanta Ezića da se sa brigadom stavi pod komandu Narodne odbrane i na raspolaganje tzv. Autonomnoj pokrajini Zapadna Bosna, što je Ezić energično odbio. Lišavanjem slobode komandanta Ezića, brigada je obezglavljena. Nakon toga počela je hajka na sve one koji se nisu željeli dobrovoljno ili putem poziva staviti na raspolaganje Abdiću. Mnogi pripadnici 521. i 527. brigade podobro su osjetili sve gorčine Abdićevih logora. Dio boraca ovih brigada i u tako teškoj situaciji organizirali su se i pod komandom Osmana Omanovića - Hege pružili energičan otpor autonomašima, što također govori da se ni ova brigada nije stavila pod komandu Fikreta Abdića. Drugo je pitanje prisilne mobilizacije, zlostavljanja i zatvaranja mnogih njenih pripadnika nakon proglašenja autonomije. Zahvaljujući ultimativnom zahtjevu Komande Korpusa i mene lično kao komandanta, Himzo Ezić komandant 527. brigade pušten je i vraćen na slobodnu teritoriju. Načelnik obavještajnog organa brigade Osman Omanović – Hego, nakon žestokog otpora i uništenja dijela tehnike radio Velkatona, sa grupom boraca prešao je na teritoriju pod kontrolom Petog korpusa.

Ovo je bila jedna od najmladih brigada Petog korpusa naše Armije. Kao što se vidi formirana je nepuni mjesec i po dana prije žestokih sukoba sa snagama Fikreta Abdića. Abdić i njegove pristalice bili su svjesni opredje-lj-

enja boračkog sastava u borbi za međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu, pa su zato dobro izanaliziranim i isplaniranim akcijama i išli na obezglavljenje jedne i druge brigade, u čemu su nažalost i uspjeli. Iskoristili su naše nastojanje da sve novonastale probleme prevaziđemo na miran način, bez prolivanja krvi. Nakon svih dešavanja i zahuktalog sukoba boraca Petog korpusa i pristalica Fikreta Abdića, protivnici secesije svjesni onoga što ih može zadesiti iskazivali su proteste protiv Abdića i onda kada je on apsolutno zavladao Velikom Kladušom. Vezati Kladušu i sve Kladušane uz Abdića bilo bi nemoralno i nepošteno, kao što je nepošteno govoriti da su se 521. i 527. brigada stavile svojevoljno pod komandu Narodne odbrane i Fikreta Abdića, uz uvažavanje činjenice da je u tim brigadama bio dosta veliki procenat izdajnika. Vjerovatno će neki pojedinci zbog zaštite vlastitog imena i interesa pokušati zloupotrijebiti navedeno činjenično stanje da se 521. i 527. brigada nisu stavile pod komandu Narodne odbrane, u odnosu na suprotno tumačenja koja sam pročitao u nekoliko knjiga napisanih poslije rata. Iznošenjem ovih činjenica nije mi namjera stavljati se u zaštitu onih koji su izdali dojučerašnje saborce i uključili se u bespoštednu borbu protiv boraca Petog korpusa i Republike Bosne i Hercegovine s ciljem ostvarenja secesije.

1. bosansko-oslobodilačka brigada

Prva bosansko-oslobodilačka brigada formirana je neposredno nakon upada snaga APZB 15./16. oktobra 1993. godine, odnosno u toku oslobađanja općine Cazin od pripadnika snaga tzv. APZB. U formacijski sastav brigade ušli su Treći ključko-sanski bataljon iz 503. bbr. te, uz odobrenje Komande Petog korpusa, prekaljeni dobrovoljci iz drugih jedinica. Ljudstvo do potrebnog broja predviđenog formacijom, popunjeno je mobilizacijom, tako da je brigada bila 100 posto popunjena. Brigadom je komandovao Amir Avdić sa saradnicima Osmanom Omanovićem - Hegom, Nijazom Miljkovićem, Izetom Kapićem, Senadom Kenanovićem, Amirom Pobrićem i Suadom Heljezovićem.

Osim navedenih saradnika Amira Avdića u komandi Prve bosansko-oslobodilačke brigade, odgovorne dužnosti obavljali su i Mirzet Zukanović, Ekrem Topić, Safet Omeragić, Eniz Kazić i Ishak Fazlić. Komandno mjesto brigade uspostavljeno je u selu Ćoralići, općina Cazin.

U odnosu na broj ljudi brigada je bila popunjena sa 50 posto naoružanja. U svom sastavu, uz komandu sa prištapskim jedinicama, Prva bosansko-oslobodilačka brigada imala je pet lahkih četa i tri jedinice podrške: Artiljerijsko-minobacačku bateriju, Mješoviti protuoklopni vod, Mješoviti LARV PZO i Logističku jedinicu.

Brigada je vodila borbe i posijedala zonu odgovornosti prema paravojnim formacijama Fikreta Abdića od sela Donja Barska do Liskovca, ali je odigrala značajnu ulogu i u zonama drugih brigada, kako u borbama protiv srpskočetničkog agresora, tako i paravojnih formacija tzv. APZB.

Naređenjem Glavnog štaba Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, brigada je, 12. januara 1995. godine, preimenovana u 510. oslobodilačku brigadu bataljonskog tipa.

Brigada je imala 116 poginulih, 1.200 ranjenih, 99 nestalih ili zarobljenih, što je ukupno 1.415 boraca i starješina. Iz sastava ove brigade 15 pripadnika je dobilo priznanje "Zlatni ljiljan".

Logistička baza

Peti korpus, ovako ustrojen još krajem 1992. godine, zahtijevao je brzu i efikasnu logističku podršku. Analizirajući stanje logističke podrške jedinica, Komanda Korpusa donijela je odluku o formiranju Pete logističke baze sa odjeljcima koji su bili u potpunosti osposobljeni za logističku podršku jedinica u borbi. Izvršena je centralizacija logističkog osiguranja na nivou Korpusa, a brigadama je osnovni zadatak bio da izgrađuju borbenu gotovost i izvode planska borbena djelovanja bez bavljenja logističkim pitanjima. Ovim su prekinuti svi vidovi malverzacija u vezi sa logisticiranjem jedinica Petog korpusa. Komanda Korpusa je u tome u potpunosti uspjela. Kad je u pitanju materijalno opremanje i finansijska podrška, organi vlasti općina i Okruga su isključivo sarađivali sa Komandom Korpusa.

Peta logistička baza formirana je 11. novembra 1992. godine u Bihaću. Paralelno su formirana i odjeljenja u Cazinu, Pištalinama i Velikoj Kladuši. Bazom je komandovao Ismet Bećirspahić sa svojim saradnicima: Mirzetom Skopljakom, Asimom Spahićem, Fehimom Demirovićem, Ešrefom Hadžićem i Samirom Delićem. Pored navedenih saradnika Ismeta Bećirspahića u komandi Pete logističke baze, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljali su i Juso Čelebić, Mujo Begić, Ibrahim Dupanović, Ezmir Džeferagić, Fadil Šehić i Sead Kadirić.

Osim odjeljenja, u sastavu Pete logističke baze ušli su Vojno-ekonomski kompleks i Namjenska vojna industrija, koja je poslije izuzeta i stavljena u nadležnost komande korpusa. U sastav baze ušla je tadašnja štamparija, radioničko-perioničke službe i vozni park.

Na dan formiranja, Peta logistička baza brojala je: 21 oficira, 26 podoficira i 323 borca, što je ukupno 370 pripadnika. Djelimično je bila naoružana pješačkim naoružanjem. Kada nisu bili angažovani na svojim zadacima, a situacija na ratištu zahtijevala dodatne snage, pripadnici Pete logističke baze

upućivani su na izvršenje borbenih zadataka. Bazom su još komandovali Mirzet Skopljak, Asim Spahić, Bećir Sirovina i Mujo Begić.

U toku rata baza je imala 12 poginulih, 25 ranjenih ili povrijeđenih i trojicu nestalih, ukupno 40 boraca i starješina.

Bataljon vojne policije

Narastanjem jedinica korpusa, tokom 1992. i 1993. godine, stekli su se potrebni uvjeti za jačanje vojne policije, koja je svojim radom uvodila red u ponašanje boraca i starješina. Vojni policajci su profesionalnim i stručnim odnosom prema svojim obavezama u mnogome pomogli uspješnom rukovođenju i komandovanju, kao i planskoj pripremi za izvođenje borbenih djelovanja.

Odlukom Komande Petog korpusa, Bataljon vojne policije formiran je 21. oktobra 1992. godine u Bihaću. Bataljonom je komandovao Senijad Mešić sa saradnicima: Emirom Klikom, Šuhretom Fazlićem, Eldinom Čauševićem, Senadom Tišmićem, Hasanom Kudićem i Ekremom Dedićem.

Osim navedenih saradnika Senijada Mešića u komandi Bataljona vojne policije, u toku 1992. i 1993. godine, odgovorne dužnosti obavljalI su i Fuad Sadiković, Senad Sarajlija koji je dezertirao i prešao na stranu Fikreta Abdića, te Mirzet Mujadžić i Zuhdija Sulić.

Posebno želim istaći doprinos boraca i starješina ovoga bataljona koji su bili zaduženi za osiguranje Komandnog mjesta i mene kao komandanta, naročito u vrijeme sukoba sa pristalicama Fikreta Abdića. To su: Hasan (Zuhdije) Softić, koji je poginuo 13. juna 1994. godine na izvršenju borbenog zadatka u Gornjoj Lučkoj, Edis (Rifeta) Skenderović, Bajro (Rame) Bajrić, demobiliziran u činu natporučnika, Fuad (Smaila) Sadiković, Nedžad (Omera) Muslić, poginuo na izvršenju borbenog zadatka 14. novembra 1994. godine u Turskom Kozjenu, Dževad (Rasima) Čaušević, Sulejman (Hasana) Dizdarić, demobiliziran kao borac, Ferhat (Muhameda) Đulkić, poginuo kao pratilac komandanta Petog korpusa Atifa Dudakovića u rejonu Plješevice, Mefail (Muniba) Kadić, poginuo kao komandir čete Bataljona vojne policije 18. aprila 1994. godine na izvršenju borbenog zadatka u rejonu Dobrenice, Nermin (Mehmeda) Karač, demobilizirani borac.

Među ovim policajcima bilo je i onih koji su u najtežim trenucima promijenili stranu. Kao primjer navodim Hašima Latića koji je prebjegao u redove Narodne odbrane tzv. APZB i kao pripadnik jedne od zloglasnih jedinica Fikreta Abdića poginuo 1994. godine u borbama protiv svoga naroda i dojučerašnjih saboraca.

Bataljon je u svom sastavu imao komandu, desetinu za službe vojne policije, Jedinicu za osiguranje Komande Korpusa i Logistički vod. U sastav bataljona je sa svojim ljudstvom ušla i Četa vojne policije Unsko-Sanske operativne grupe, a do punog brojnog stanja bataljon je popunjen borcima policijskog VES-a i regrutima koji su prošli policijsku obuku u Regrutnom centru. Na dan formiranja bataljon je brojao 17 oficira, 12 podoficira i 272 borca, ili ukupno 301 borca i starješinu. Bili su naoružani lahkim pješačkim naoružanjem i jednim borbenim vozilom. Osim policijskih zadataka, pripadnici vojne policije sudjelovali su u mnogim borbama i dali pun doprinos u formiranju mnogih jedinica Petog korpusa. Sem Senijada Mešića bataljonom su komandovali Emir Kliko i Sakib Butković.

Bataljon je do kraja rata, imao 32 poginula, 246 ranjenih i 12 nestalih boraca i starješina. Osam boraca i starješina je dobilo priznanje "Zlatni ljiljan".

Peta tenkovska četa

Iako u svome sastavu krajem 1992. godine nismo imali tenkova, računajući na ratni plijen bilo je normalno za početak formirati tenkovsku jedinicu, proraditi postojeću literaturu čime smo osvježili znanje tenkista i bili spremni za eventualnu borbenu upotrebu oklopno-mehaniziranih sredstava.

Odlukom Komande Petog korpusa, Peta tenkovska četa formirana je 5. decembra 1992. godine u Bihaću, na čelu sa komandirom Sedinom Imamovićem. U svom sastavu, pored komande, imala je tri tenkovska voda i desetinu za tehničko održavanje borbenih vozila. Popuna je vršena borcima tenkistima iz ostalih jedinica.

Na dan formiranja četa je imala jednog oficira, tri podoficira, 37 boraca, ili ukupno 41 borca i strješinu. U svom sastavu na dan osnivanja četa je imala jedan tenk T-55 i jedno borbeno vozilo pješadije. Tokom vođenja borbi broj tenkova i transportera se povećavao, a posebno se povećao u završnim operacijama 1995. godine. Dva borca ove jedinice su dobitnici "Zlatnog ljiljana".

Razbijanje informativne blokade

Ozbiljan pristup propagandi i razbijanju informativne blokade pomogao nam je da skrenemo pažnju na veoma složeno stanje u Okrugu Bihać i borbene rezultate Petog korpusa. To se nije moglo bez planskog djelovanja i koordiniranog rada na informiranju u Okrugu od strane Sektora za

informiranje i propagandu. Bihać i Krajina su tokom svih ratnih godina bili u centru pažnje, a posebno u završnim operacijama 1995. godine. Praktično, nije bilo relevantnog političara na svijetu da nije čuo za Bihać i složenu situaciju u kojoj se nalazila Krajina.

Bitku na tom polju smo dobili, probili se u svijet i izborili da istina izide na vidjelo, a pristup Komande Korpusa informiranju zasnivao se na jakoj i probojnoj propagandi. Pored Ejuba Topića u početnom periodu, posebna zasluga pripada Izudinu Saračeviću, pomoćniku komandanta za moral i njegovim starješinama.

Komanda Korpusa poduzimala je sve mjere i aktivnosti, i u tome je uspjela, da se formira televizija u toku 1993. godine. U Bihaću je postojao Informativno-tehnički centar Radio-televizije Sarajevo, koji je prestao sa radom početkom agresije. Dio repetitora i tehnike toga centra ostao je na agresorskoj strani, dio smo uspjeli nadomjestiti aktiviranjem drugih predajnika i kompletiranjem opreme sa onih koji su se nalazili u međuprostoru naših i agresorskih jedinica.

Televizija Bihać stavljena je u funkciju za 21 dan. U tome nam je pomogao komandant Francuskog bataljona pukovnik Bres, čije je mjesto značajno u misiji UN-a u Okrugu Bihać. Pamtim ga kao časnog i poštenog Francuza. Nedostajući tehnički dio, neki modulator, preko svoga bataljona, dovukao nam je iz Zagreba i mi smo 3. decembra 1992. godine, pustili u rad svoju televiziju, koja je oduševila sve u Okrugu. U početku se program mogao pratiti u općini Bihać, a vrlo brzo i u cijelom Okrugu. Posebno je bilo pitanje djelovanja prema agresoru, što je također dalo dobre rezultate.

Posebno interesantan element u našoj propagandi bio je spot o Petom korpusu - "Sili nebeskoj"[20]. Naziv "Sila nebeska" po tekstu spota o Petom korpusu – predložio je moj pomoćnik Izudin Saračević. Spot je stalno bio prisutan u cijeloj zemlji i u našoj dijaspori. Postao je prepoznatljiv i imao je značajnu ulogu. Spot Petog korpusa "U boj u boj" ustvari je simbolizirao poziv svim Krajišnicima u borbu za oslobođenje svoje domovine i razbijanje čvrsto uspostavljenog agresorskog obruča nametnutog narodu Krajine brutalnom agresijom. Pored toga, urađen je i spot za svaku brigadu. Paralelno sa uspostavom TV-centra u Bihaću, kojim je rukovodio gospodin Muhamed Mulić sa svojim saradnicima novinarima, kamermanima i ostalom ekipom, pokrenut je list Petog korpusa "Ljiljani", list "Slobodna Bosna", list "Ideja",

---

20. Tekst spota o Petom korpusu autora Dilvada Felića:

U BOJ

U paklu i u raju
s tobom smo Bosno svi.
Samo zovi, svi smo tu,
mi smo tvoji sinovi
Samo zovi, svi smo tu,
mi smo zlatni ljiljani.

U boj, u boj, u boj,
u boj za narod svoj.
Mi smo sila nebeska,
Peti korpus Armije BiH.
U vatri i u cvijeću
uvijek smo s tobom mi.

Majko naša ne boj se,
čuvaju te heroji.
Majko naša, ne boj se,
tebe brane heroji.

za čije je pokretanje posebnu zaslugu imao gospodin Mido Toromanović, i krajiško izdanje "Preporoda"...

Značajna pažnja posvećena je planskom unutrašnjem informiranju boraca i starješina. Svjesni štetnosti širenja dezinformacija i svjesni situacije u kojoj smo se nalazili (potpuno okruženje), sasvim slobodno se može reći da smo u potpunosti uspjeli u aktivnostima informiranja.

Plodovi dobre organizacije, ne samo u sferi informiranja, već i u svim ostalim sferama vojničkog života i rada, a posebno energičnom suprotstav-ljanju agresoru te mukotrpnom angažiranju svih postojećih kapaciteta u Okrugu na formiranju Petog korpusa tokom 1992. i 1993. godine, posebno su došli do izražaja 1994. i 1995. godine. Kruna svega su rezultati u završnim operacijama Petog korpusa i naše Armije.

Peti korpus - ponos Krajišnika

Peti korpus je, prije svega, djelo naroda Okruga Bihać. Gradili su ga ne samo njegovi borci i starješine, već i mnogi pojedinci i institucije vlasti, uz svesrdnu podršku naroda Bosanske krajine. Zahvaljujući tome, Peti korpus i narod toga kraja su opstali i ostali. I nije samo očuvan Okrug i njegovo stanovništvo, već je Peti korpus, sa ostalim jedinicama naše armije, u završnim operacijama oslobodio Ključ, Bosanski Petrovac, Sanski Most i Bosansku Krupu. Isplatio se uporan rad. Zahvaljujući takvom radu i organizaciji, narod Okruga Bihać nije doživio strijeljanja, ubijanja, silovanja. Najveća zasluga za to pripada borcima i starješinama Petog korpusa. Gledano sa sadašnje distance, možemo zaključiti – naravno, uz uvažavanje svega što je učinilo političko i vojno rukovodstvo Bosne i Hercegovine na pomoći u organiziranju otpora i vođenju borbe u tom dijelu države – da su narod Bihaćkog okruga, borci i starješine Petog korpusa, ipak, na neki način bili prepušteni sami sebi. To je i bilo logično, s obzirom na situaciju u kojoj su se nalazili. Ta činjenica je trasirala put svim političkim, vojnim i drugim snagama da usmjere svoja djelovanja u okviru objektivnih potencijala s kojim je raspolagao Okrug Bihać, a sve to da bi se izborio biološki opstanak naroda i sačuvala sloboda. Zahvaljujući podršci naroda, uspjeli smo organizirati efikasnu odbranu i stvoriti uvjete za zaživljavanje političko-pravnog ustrojstva na Okrugu Bihać, time i međunarodno priznate države na tim prostorima. Pri tome je Peti korpus bio, slobodno mogu reći, najorganiziraniji dio društva na Okrugu, u njegovom sastavu bili su najizrasliji kadrovi, intelektualci različitih profila, stručno osposobljene starješine koje su napustile JNA i koje su se priključile otporu, kao i rezervne starješine. Peti korpus je pored vojničke, imao posebnu moralnu odgovornost u ratu. Zahvaljujući tome, uz uvažavanje svih osta-

lih institucija, oči naroda bile su uprte u Peti korpus. Jasno iskazana podrška Petome korpusu bila je bitna pretpostavka za uspješnost u radu i efikasno vođenje borbe. U odnosu na takvo stanje, Komanda Korpusa obavljala je i rješavala mnoge zadatke koji nisu imali čisto vojnički karakter. Organiziranje jedinica i uspostavljanje odbrambenog sistema išlo je mnogo brže u odnosu na ostale segmente. Ostali segmenti odbrambenog sistema i institucije sporije su se prilagođavali novonastaloj situaciji.

Upozorenja Komande Korpusa bila su opravdana, a ocjene pojedinaca koji su mnoge zahtjeve okvalificirali kao proces militarizacije i miješanja u političke stvari, za Komandu Korpusa su bile tendenciozne i neprihvatljive. Bitna je bila institucionalna podrška organa Okruga. Razmišljanja su išla od oduševljenja što je uspostavljena savršena organizacija, do razmišljanja koja su zagovarali pojedinci da je na djelu vojna hunta, da su vojni vrh i komandu preuzeli bivši komunisti, bivši oficiri JNA, da sve žele vratiti na stanje odnosa iz komunističke vladavine. To je posebno bilo izraženo u drugoj polovini 1993. godine, neposredno pred proglašenje tzv. APZB.

Komanda Korpusa se tome energično suprotstavljala i sprečavala na svaki način djelovanja koja su stvarala podlogu za širenje mirnodopskog načina razmišljanja dok bukti rat. To se u praksi potvrdilo kao ispravno. Uspješno suprotstavljanje agresoru omogućila je efikasno izvršena organizacija i čvrste linije odbrane. Tada je, ustvari, ugled Komande Korpusa i njenih boraca bio maksimalno izražen u narodu, tako da su se pojedinci i institucije vlasti u drugoj polovini 1993. godine osjetili manje važnim. Normalno je u ratnom stanju, da su vojnici na prvom mjestu, ali je nenormalno u miru, svrstavati ih na zadnje mjesto kao što se to danas nažalost dešava. Pojedinci su pokušavali očuvati svoje pozicije i svoj monopol u sistemu vlasti. Jasno izraženi paralelizmi u vlasti kulminirali su dolaskom Fikreta Abdića u Okrug i zonu odgovornosti Petog korpusa.

Posljedice takvog ponašanja su bile katastrofalne. Došlo je do pokušaja secesije i krvavih sukoba sa izdajnicima. U tako složenoj situaciji Komanda korpusa je, ne želeći se baviti dnevno-političkim kalkulacijama vidjela jedino rješenje u nastojanjima i borbi za prevazilaženje takvog stanja. Zaštita suve-reniteta i integriteta Republike Bosne i Hercegovine i energična borba protiv srpskocrnogorskog agresora i pristalica tzv. APZB imali su prioritetan značaj. Takav pristup komande eliminiralo je opasnost koja je vodila razbijanju jedinstva u komandama i jedinicama Petog korpusa Armije RBiH.

Teško je dati konačnu i isključivu ocjenu i valorizaciju uzroka ovog sukoba, bez obzira na sve dosadašnje naučne analize. Fikret Abdić je želio i učinio sve da u Okrugu Bihać formira zasebnu državu. To je vidljivo i iz zaplijenjene dokumentacije nakon sloma tzv. APZB. Svi pripremljeni zakoni i ostala akta sadržavali su ingerencije države. Abdić se sa svojim planom izuzetno dobro

uklapao u plan podjele BiH između Srbije i Hrvatske čime je direktno kršio Ustav Republike Bosne i Hercegovine.

Komanda Korpusa je opravdano željela jačati odbrambeni sistem, borbenu gotovost, rukovođenje i komandovanje, ali je, istovremeno, bila svjesna da to može postići jedino ako pored svojih pripadnika i naroda tog kraja animira i sve ostale institucije sistema. Uložen je ogroman napor da se zajedno sa legalnim institucijama civilnih vlasti učvrsti sistem očuvanja kako Okruga Bihać, tako cijele Republike Bosne i Hercegovine i njenog suvereniteta i integriteta na tom prostoru. Tom zajedničkom cilju stremili su Krajišnici predvođeni jedinicama iz sastava Petog korpusa. Kamo sreće da se nismo morali iscrpljivati na zadacima koji nisu bili vojničkog karaktera. To bi Komandi i jedinicama znatno olakšalo položaj, ali je kompleksnost političkih i vojnih okolnosti, mimo naše volje, stavila Peti korpus, Okrug Bihać, vojsku i narod u poziciju političke, ekonomske, vojne i informativne blokade. Okruženi sa istoka jedinicama vojske tzv. Republike Srpske, sa zapada jedinicama tzv. Republike srpske Krajine - u takvim okolnostima došlo je do otvaranja drugog fronta, fronta prema tzv. APZB.

***

Nismo imali vremena razgovarati sa onima koji nisu shvatali naše zahtjeve i aktivnosti, iako su nas optuživali da vršimo militarizaciju. Ako su pod militarizacijom smatrali zahtjeve za sveobuhvatnu pripremu i angažiranje svih društvenih potencijala i izvora radi ostvarivanja odbrambenih i oslobodilačkih ciljeva, onda takve aktivnosti ne vode ka militarizaciji, nego grade branu protiv nje. Sve vrste politizacije i politikanstva, neznanja i nerazumijevanja procesa i pojava nisu doprinosili pozitivnom ustrojstvu naših snaga. Godina 1993. bila je godina ni mira ni rata, godina koja se ogledala u pokušajima da se bez oružane borbe ostvare ciljevi rata. Ne nacionalni, već ciljevi koje je definirala međunarodna zajednica ili ih je, pak, definirao protivnik. Upravo iz ovih razloga, Komanda Korpusa, svjesna situacije u kojoj se nalazila – a kasniji primjeri poput Srebrenice i Žepe su opravdali takvo ponašanje – uporno je apelirala, predlagala i povlačila konkretne poteze. Pojedini krugovi su zloupotrebljavali u dnevno-političke svrhe gore navedene smjernice i okvalificirali ih kao način uspostavljanja vojne hunte. Uostalom, najveća potvrda pravilnog rada je uspješna odbrana Okruga, slamanje tzv. autonomije i rezultati koje je u završnim operacijama postigao Peti korpus.

Peti korpus - svojevrsni vojni fenomen

Formiranje manevarskih jedinica unutar Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa, predstavljalo je izuzetno bitan, historijski čin u vojnom organiziranju Okruga i stratešku prekretnicu u razvoju odbram-

beno-oslobodilačkog rata. Dotadašnji "domobranski" način ratovanja prerastao je u kombinirana djelovanja i frontalne bitke. Stvoreni su uvjeti za manevar po unutrašnjim pravcima, izvođenje ofanzivnih djelovanja i efikasniju borbu u dubini. Posebno su karakteristična izviđačko-diverzantska djelovanja, koja su stvarala uvjete za oslobađanje značajnih zemljišnih površina i povećanja ratnog plijena.

Potpuno okruženje i izoliranost od ostalih jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine bilo nam je na umu prilikom planiranja svake borbene radnje, a da ne govorim o pristupu prilikom planiranja borbi, bojeva i operacija. Uspješno planiranje i razvoj borbenih aktivnosti protiv agresora značajno je omeo pokušaj uspostave tzv. APZB i borba protiv secesionista Fikreta Abdića. To je zahtijevalo sasvim novi taktičko-operativni i strategijski pristup u daljnjim naporima jedinica Petog korpusa na očuvanju slobodnih teritorija i oslobađanju okupiranih, što je isključivalo ma kakve nepromišljene ili avanturističke poteze.

Specifičnost djelovanja Petog korpusa ogledala se u neraskidivoj vezi naroda sa borcima i starješinama, punoj harmonizaciji komande, organa vlasti i pojedinaca koji su ostali lojalni državi Bosni i Hercegovini.

Povjerenje u naše aktivnosti na izgradnji borbenog morala i ostvarenje proklamiranih ciljeva borbe davali su: briga prema vojnicima i starješinama, ranjenim i povrijeđenim i njihovim familijama; težnja za savršenom organizacijom unutar zona odgovornosti; odsudna odbrana duž cijele linije fronta i detaljno planiranje svih ofanzivnih djelovanja; pravilan pristup u obučavanju i uvježbavanju, a sve uz korištenje dotadašnjih ratnih iskustava. Zahvaljujući tome, učinak jedinica Petog korpusa je uvijek bio veći od učinka neprijateljskih snaga.

Radi limitiranosti sredstava za podršku i vatrenu pripremu, posvećivala se veća pažnja korištenju obavještajnih podataka i procjeni neprijatelja. Detaljnim i planskim izviđanjem, prikupljanjem obavještajnih podataka, prikrivanjem manevara pri svim pokretima jedinica, prikrivenom ostvarivanju kontakta, prepadima, prodorima u dubinu neprijateljskog rasporeda, primjeni obuhvata i okruženja radi zauzimanja dominantnih pozicija i objekata, ostvarivanjem značajnog ratnog plijena u materijalno-tehničkim sredstvima i zarobljavanju pripadnika neprijateljskih snaga postigli smo značajne rezultate. Posebna pažnja je posvećena humanom postupanju prema ratnim zarobljenicima, kao i zaštiti svih građana, bez obzira na vjeru i naciju.

Peti korpus je svojevrsni fenomen Armije Republike Bosne i Hercegovine, pogotovo ako se to mjeri s uvjetima u kojima je djelovao. Borio se u potpunom okruženju tri godine i tri mjeseca. Neprijateljske snage su bile neuporedivo jače: omjer 1:3 u ljudskom potencijalu, 1:20 u materijalno-tehničkim sredstvima! Uz sve to, dvije godine je Peti korpus

ratovao protiv secesionista Fikreta Abdića, odsječen od Štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine i slobodnih teritorija Republike Bosne i Hercegovine.

Razvoj vlastite vojne industrije, kao naš odgovor na nemogućnost opskrbljivanja iz vanjskih izvora, izbjegavanje frontalnih borbi zbog tehničke nadmoćnosti neprijatelja te primjenjivanje upada u dubinu agresora, diverzantskih dejstava, prepada i drugih oblika borbe protiv agresora čine specifičnosti Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Ratni plijen je također bio značajan za opskrbu korpusa. Operativna i strategijska inicijativa od početka do kraja rata, te uspjesi Petog korpusa natjerali su agresora da ga cijeni i da se plaši njegovih boraca i starješina.

Element discipline i odgovornosti, te visok stepen organizacije, utkani su u vojničke kolektive, pa je i po tome Peti korpus bio primjer u Okrugu Bihać. Sve je to doprinijelo visokom ugledu Petog korpusa.

U zoni odgovornosti Petog korpusa djelovao je Glavni stožer HVO regije Bihać, sa jednom bojnom od oko 500 vojnika i starješina. To je ranije bio bataljon u sastavu 2. bihaćke muslimansko-hrvatske pješačke brigade. Njihov zapovjednik Vlado Šantić bio je načelnik Štaba i zamjenik komandanta te brigade. Na Šantićevo i insistiranje političkog rukovodstva HDZ, formiran je HVO. Logistički je bio naslonjen na Peti korpus. Određena mu je zona odgovornosti, uspostavljeno komandno mjesto i precizirani daljnji ciljevi borbe protiv zajedničkog agresora. Kao komandant korpusa, prihvatio sam zahtjeve i podržao formiranje HVO i prestrukturiranje 502. pbr.

Sve do borbe protiv "autonomaša", Šantićevi i odnosi HVO sa Komandom Petog korpusa bili su harmonični. Pojavom "autonomije", Vlado Šantić je prešao u Veliku Kladušu i otvoreno sarađivao sa Fikretom Abdićem.

Na sreću, Bošnjaka i Hrvata, pripadnika Petog korpusa i HVO, a posebno zaslugom Komande Korpusa i mudrih hrvatskih i bošnjačkih političara u općini Bihać, nije se poremetio dugogodišnji suživot ta dva naroda. Vlado Šantić je ostao sam u Velikoj Kladuši, a bojna HVO odbila je poslušnost svom zapovjedniku, njeni pripadnici pridružili su se očuvanju onoga što je vrijedilo između dva naroda. Pripadnici HVO nisu sudjelovali sa tzv. Narodnom odbranom u borbi protiv Petog korpusa, niti su poduzimali, bilo šta, što bi otežalo tu borbu. Na zadovoljstvo svih u Okrugu, i jedne i druge formacije, nije bilo sukoba između Petog korpusa i HVO-a. To je još jedna specifičnost u Okrugu koja je mnogo značila Bošnjacima i Hrvatima koji su većinom živjeli u pograničnom pojasu i koji su pored fizičke blizine Republike Hrvatske, dušom i srcem bili za Bosnu i Hercegovinu.

Uostalom i dobro i loše se pamti. Hrvatski narod nije zaboravio prve dane agresije, kad su napadnuta sela ispod Plješevice. U selima sa hrvatskim stanovništvom Zavalju, Međudražju i Skočaju odmah su se našli

borci Teritorijalne odbrane i pripadnici policije iz Bihaća i zaustavili napade. Tokom 1992. i 1993. godine pomagali smo da ta sela ne padnu u ruke agresora. Po mom odlasku iz Krajine Vlado Šantić se ponovno vratio u Bihać na čelo HVO.

Neprijateljske snage angažirane protiv jedinica Petog korpusa

Prije nego što pređem na opisivanje borbi, bojeva i operacija, želim ukazati na brojnost, raspored, oružanu i tehničku opremljenost neprijateljskih jedinica suprotstavljenih našim jedinicama naspram zone odgovornosti Petog korpusa Armije RBiH.

Sa istoka su nas okruživale jedinice Prvog i Drugog korpusa Vojske RS, sa zapada – dijelovi Banijskog, Kordunskog i Ličkog korpusa Martićeve VRSK, a unutar vlastite zone odgovornosti – jedinice tzv. Narodne odbrane tzv. APZB. O kakvoj snazi neprijatelja se radilo, najbolje govori podatak o sastavu agresorskih korpusa, prije svega jedinica Drugog krajiškog korpusa, koje su, između ostalih, bile direktno angažirane prema jedinicama i sastavima Petog korpusa:

- 15. laka pešadijska brigada iz Bihaća,
- 1. laka pešadijska brigada iz Drvara,
- 17. laka pešadijska brigada iz Ključa,
- 11. laka pešadijska brigada iz Bosanske Krupe,
- 6. pešadijska brigada iz Sanskog Mosta,
- 2. laka pešadijska brigada iz Mrkonjić-Grada,
- 2. artiljerijski puk,
- 2. inžinjerijski puk,
- mehanizirane snage ekvivalenta jednog puka, raspoređene kao pojačanje pješačkih brigada,
- 2. puk PVO-a,
- snage vojne policije i komandosa ekvivalenta jednog puka,
- logistički elementi i ostali elementi podrške u potrebnoj mjeri.

U napadima na istočni dio Okruga, uz jedinice Drugog korpusa VRS, bili su, stalno ili po potrebi, angažirani i dijelovi Prvog krajiškog korpusa VRS. Primjera radi, Prva pešadijska brigada najvećeg i najjačeg, Prvog korpusa VRS iz Bosanskog Novog, bila je stalno angažirana prema Petom korpusu, a ostale snage su angažirane po potrebi u ofanzivnim i defanzivnim operacijama prema Bihaćkoj regiji. Uz njih, dijelovi Banijskog, Kordunskog i Ličkog korpusa VRSK, ekvivalenta četiri pješačke brigade. Ove snage su glavnim snagama bile angažirane na liniji fronta prema Hrvatskoj vojsci, a prema Bihaćkoj regiji su posjedale državnu granicu i tokom operacija VRS djelovale su prema bihaćkoj regiji s ciljem razvlačenja snaga Petog korpusa.

U gotovo svim operacijama VRS angažirana je i Mešovita vazduhoplovna brigada iz Banje Luke, uprkos rezoluciji UN o zabrani letova u zračnoj zoni iznad Republike Bosne i Hercegovine.

Prema Petom korpusu neprijatelj je povremeno angažirao i specijalne jedinice policije i snage iz ostalih korpusa VRS, posebno kad je Peti korpus izvodio napadne akcije.

Sveukupno, stalno angažirane neprijateljske snage prema Petom korpusu brojale su oko 30.000 vojnika, povremeno narastajući i do 45.000, tako da je odnos borbenih snaga tokom cijelog rata bio dva-tri puta veći u korist neprijatelja. Ovakva nadmoć je posebno bila izražena u teškom naoružanju i ratnoj tehnici, gdje je odnos bio 10:1, a kad su u pitanju pojedine vrste – i do 30:1 u korist neprijatelja.

S druge strane, snage tzv. Narodne odbrane tzv. APZB su brojale oko 8.000 vojnika i bile strukturirane u četiri brigade (kasnije, šest), plus komanda i prištapske jedinice. Sagledavajući neprijateljske snage, kao i uvjete u kojima se razvijao Peti korpus i, na kraju, njegove rezultate, nije slučajno što je taj fenomen izrastao u Bosanskoj krajini. Siguran sam da će se mnogi baviti analizom nastanka, opstanka i uspješnog djelovanja Petog korpusa protiv ovako jakog neprijatelja, a posebno bi to trebali raditi oni koji su poraženi. Sam čin nastanka, opstanka i rezultati korpusa su najveći poraz neprijatelja.

***

I pored potpunog poraza, u redovima agresora mnogi su postali generali, admirali, došli i do visokih pozicija i činova. Očito u redovima agresora vladalo je uvjerenje u opravdanost svega onoga što su uradili na terenu tokom agresije na BiH, jednostavno bili su uvjereni u ostvarivanje svojih zacrtanih ciljeva. Potpuno svjesni sredstava i metoda koje su koristili u toku agresije na Bosnu i Hercegovinu, bili su uvjereni da nikada nikome neće odgovorati za njih. Mislili su vjerovatno da kao pobjednici neće morati odgovarati za etničko čišćenje, silovanja, mučenja u logorima, strijeljanja nevinih, rušenja civilizacijskih tekovina. A da nisu bili u pravu pokazalo se vrlo brzo. I pored svih zločinačkih metoda nisu pobijedili u proteklom ratu, a da će ipak morati odgovarati kad-tad pokazao je i slučaj načelnika Generalštaba VRS Momira Talića i drugih.

Bio sam prisutan na seminaru u Beču, krajem augusta 1999. godine, kada je lišen slobode i prebačen za Hag. Sjećam se tog puta kada smo sa aerodroma Sarajevo otputovali za Beč. Talić je bio neuobičajeno veseo i prije i tokom leta. Nije ni sanjao da mu je to put bez povratka. Po dolasku u Beč učesnici seminara smješteni su u zgradu austrijske Vojne akademije, a komandanti entitetskih vojski i ministri u hotel Maršal u Marija Hilte štrase. Do tada sam prisustvovao na većem broju seminara, ali po prvi put je bio

slučaj da se izvrši podjela učesnika jer smo uvijek bili smješteni u jedan hotel. Ovog puta nije bilo tako. Reakcija nas koji smo smješteni u prostorije Vojne akademije ostala je na nezadovoljstvu.

Na dan lišavanja slobode generala Talića ništa se nije moglo osjetiti, niti pretpostaviti da će se tako nešto desiti. Seminar je normalno počeo sa radom. Nakon određenog vremena uslijedila je pauza. Kao i obično otišli smo u restoran na kafu. U jednom momentu našao sam se za istim stolom sa Talićem. Stolu je prišao prevodilac iz OSCE i obratio se Taliću, rekavši mu da bi ga u periodu pauze volio vidjeti komandant austrijske vojske koji ga poziva sprat niže na kafu. Talić je pitao da li poziva samo njega ili još nekoga. Prevodilac ga je upoznao da je dole već ministar odbrane Republike Srpske Manojlo Milovanović. Na to je Talić začuđeno upitao, zar je potrebno da ide on kad je tamo već ministar Milovanović. Rečeno mu je da bez obzira na prisustvo ministra treba doći i on. Ustao je i otišao na kafu kod komandanta austrijske vojske. Pauza se nenadano produžila.

Napokon smo ušli u dvoranu gdje se odvijao seminar. Po ulasku primijetio sam da se nešto događa. Atmosfera je bila neuobičajena. Prišao mi je jedan od predstavnika Republike Srpske, sakupljajući svoje stvari rekao je da je general Talić uhapšen i da oni više neće učestvovati na seminaru. Organizatori seminara zvanično su nam saopštili da je Momir Talić po nalogu Međunarodnog tribunala za ratne zločine lišen slobode i da će vrlo brzo biti prebačen u Hag. Mi smo nastavili sa radom bez prisustva srpskih predstavnika. Na stolu gdje je do tada sjedio Talić nalazila se njegova radna bilježnica, materijali, olovka i naočale.

Nakon Talićevog hapšenja dio učesnika je iz akademije prebačen u hotel. Soba u koju je bio smješten Talić pripala je meni. Kada su pitali ko će u nju, nisu se baš otimali, ja sam se javio misleći da je nešto komfornija od drugih. Kada sam ušao u sobu vidio sam da je Talić i u hotelu pripreman za ono što mu slijedi. Soba je bila duga, ali i čudno uska. Zaista neobično za jedan luksuzni hotel. Seminar je završen onako kako je i planiran, s tim što Talić nije bio u prilici da primi certifikat.

Poslije određenog vremena provedenog u Haškom pritvoru general Momir Talić nije dočekao suđenje. Umro je od teške bolesti na VMA u Beogradu. Smrt je spriječila da Talić odgovara za počinjene zločine tokom agresije u njegovoj zoni odgovornosti i da bude sankcionisan odgovarajućom kaznom od strane sudija u Hagu. Talić je otišao, ali su ostali tragovi počinjenog teškog zločina urezani u svijest i sjećanja preživjelih iz tog perioda. To sjećanje će ostati vječno i biti opomena za budućnost generacijama koje dolaze.

Stereotipni šablonski način razmišljanja i pouzdanje u ratnu mašineriju uvijek je vodio porazu. To su morale i trebale znati moje nekadašnje kolege iz bivše JNA koji su sijali smrt po nedužnim građanima Bihaća.

Šta bi bilo da je Peti korpus imao ono što su oni imali (tenkove, artiljeriju, avione, helikoptere...)? Peti korpus je imao ono što oni nisu imali (moral, svijest, visoku organizaciju, disciplinu, human odnos...). Peti korpus ni približno nije imao oružja i oruđa koliko su imali agresori, ali ga je krasio moral, motivacija, pristup u borbi, organizacija... Uostalom, šta danas imaju Abdić, Brđanin i ostali koji su sijali zlo Krajinom?! Imaju ono što su zaslužili. Narod kaže: "Svaka se škola plaća", pa ni njih nije mimoišla ta narodna krilatica. Međutim, ostaje pitanje jesu li i hoće li oni dovoljno platiti?!

Ali, i pored svega, dužnost nam je izgrađivati mjere povjerenja i zajedničku nam domovinu Bosnu i Hercegovinu i to je nabolji način borbe da više ne dođemo u situaciju u kojoj smo bili od 1992. do 1995. godine. To bi trebao biti podjednak interes sva tri naroda u Bosni i Hercegovini. Što prije shvatimo da Bosne i Hercegovine nema bez sva tri naroda i, s druge strane, da ne može nestati jedan narod od tri, voljom druga dva, onda nam neće biti teško, ne samo izgraditi mjere povjerenja, nego izgraditi i Vojsku Bosne i Hercegovine.

Brojno stanje i gubici do 6. 11. 1993. godine

Pored Komande i prištapskih jedinica, Peti korpus je u svom sastavu imao deset brigada, sedam pješadijskih i tri lahke. Ukupno brojno stanje Korpusa kretalo se između 12.000 i 14.000 vojnika i starješina, ne računajući pripadnike Teritorijalne odbrane.

Kratki pregled sa najosnovnijim podacima stvara sliku o Petom korpusu u to vrijeme. Na osnovu iznesenog može se zaključiti da se radi o brojčano malom korpusu, ali izuzetno organiziranom. Nedostatak ubojnih i materijalno-tehničkih sredstava, nadomjestila je organiziranost i odnos institucija vlasti prije pojave secesije. Secesija je u početku imala blagi negativni uticaj na stanje borbenog morala i gotovosti jedinica, ali po otpočinjanju borbi sa pristalicama tzv. Narodne odbrane, Korpus je postajao sve jači. U njegovim redovima ostali su oni koji su uz uvažavanje svih problema, bili spremni boriti se na dva fronta do konačne pobjede. Uz ovo nezaobilazan je značaj podrške stanovništva borcima.

Paralelno sa razvojem Oružanih snaga od Teritorijalne odbrane do Petog korpusa, razvijali su se i uspostavljali svi ostali mehanizmi vlasti, zaključno sa Skupštinom i Izvršnim odborom Okruga, koji su dali golem doprinos ne samo u formiranju i ustroju jedinica Petog korpusa, već i u logističkom, finansijskom i drugim aspektima. Posebno se to odnosi na period kada je doktor Ljubijankić bio na čelu Skupštine Okruga.

Komanda Petog korpusa i organi vlasti bili su na istom zadatku. Naravno, oni organi koji su ostali lojalni Ustavu Republike Bosne i Hercegovine, Platformi Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine i ciljevima naše borbe i nakon smjene doktora Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića.

Ukupan razvoj događaja nakon njihove smjene i smjene njihovih saradnika u Okrugu, u periodu do proglašenja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, te nakon njenog nelegalnog proglašenja, teško je predstaviti onima koji se nisu bili u prilici upoznati sa situacijom na terenu. Ova pitanja posebno će biti tretirana u poglavlju pod nazivom "Borba na dva fronta".

Gubici jedinica i sastava Petog korpusa do 6. novembra 1993. godine govore o žestokim borbama. U toj veoma teškoj i složenoj situaciji težište nam je bila zaštita i sigurnost naših pripadnika.

Ukupni gubici Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine (po jedinicama), prema srbočetničkom agresoru do 6. novembra 1993. godine, su:

JEDINICA	BROJ POGINULIH
Bataljon vojne policije	2
5. logistička baza	1
501. sbbr	63
502. vbbr	115
503. sbbr	46
504. lahka brigada	26
505. vbbr	69
511. sbbr	49
521. brdska brigada	9
527. lahka brigada	20
Komanda Petog korpusa	1
Komanda US OG	1
Namjenska vojna industrija	1
Odred za specijalna djelovanja	33
OkŠ TO Bihać	7
OpŠ TO Bihać	156
OpŠ TO Bosanska Krupa	88
OpŠ TO Cazin	51
TO Bužim	6
UKUPNO	**744**

Ukupni gubici Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine (po jedinicama), prema paravojnim formacijama tzv. APZB do 6. novembra 1993. godine:

JEDINICA	BROJ POGINULIH
501. sbbr	1
502. vbbr	9
503. sbbr	1
505. vbbr	1
511. sbbr	1
517. oslobodilačka brigada	2
521. brdska brigada	5
527. lahka brigada	2
UKUPNO	**22**

Kao što je naznačeno, sedam pripadnika iz 521. bbr. i 527. lbr., koje su proglašenjem tzv. APZB obezglavljene, a njihovi pripadnici prisilno mobilizirani u jedinice Narodne odbrane Fikreta Abdića, poginulo je u borbi protiv snaga te iste Narodne odbrane, što govori o pruženom otporu protiv represije i pritiska koji je na njih izvršila tzv. APZB, kao i to da nisu tačne priče kako su te brigade svojom voljom prešle na stranu Fikreta Abdića.

Nestali i zarobljeni pripadnici Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine (po jedinicama) do 6. novembra 1993. godine:

JEDINICA	nestali prema APZB	nestali prema SCA	zarobljeni prema APZB	zarobljeni prema SCA	UKUPNO
501. sbbr		4	6		10
502. vbbr		9	14		23
503. sbbr		5			5
504. lahka brigada		3		22	25
505. vbbr	1	1			2
1. bos. oslobodilačka brigada				3	3
511. sbbr		1	3		4
517. oslobodilačka brigada			2		2
521. brdska brigada		1			1
527. lahka brigada				1	1
Odred za specijalna djelovanja			1	2	3
OpŠ TO Bihać		85		56	141
OpŠ TO Bosanska Krupa		21		7	28
OpŠ TO Cazin		3		2	5
UKUPNO	**1**	**133**	**26**	**93**	**253**

Pregled broja ranjenih pripadnika Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine (po jedinicama) do 6. novembra 1993. godine:

JEDINICA	ranjeni prema APZB	ranjeni prema SCA	UKUPNO
Bataljon vojne policije		17	**17**
5. logistička baza		1	**1**
501. sbbr	7	506	**513**
502. vbbr	39	540	**579**
503. sbbr	6	312	**318**
504. lahka brigada		125	**125**
505. vbbr	2	189	**191**
1. bosanska oslobodilačka brigada	2		**2**
511. sbbr	8	205	**213**
517. oslobodilačka brigada	6		**6**
521. brdska brigada	2	101	**103**
527. lahka brigada		86	**86**
Komanda Petog korpusa		2	**2**
Namjenska vojna industrija	1		**1**
Odred za specijalna djelovanja		93	**93**
OkŠ TO Bihać		6	**6**
OpŠ TO Bihać		123	**123**
OpŠ TO Bosanska Krupa		98	**98**
OpŠ TO Cazin		97	**97**
TO Bužim		14	**14**
UKUPNO	**73**	**2.515**	**2.588**

Navedeni gubici bili su cijena i zalog opstanka međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine, naroda Krajine i jedinica Petog korpusa.

Značaj Petog korpusa u rasterećenju bosanskohercegovačkog i hrvatskog ratišta

Zona odgovornosti Petog korpusa bila je duga blizu 180 kilometara. Tokom izvođenja borbenih aktivnosti, ova zona odgovornosti nazvana je "Bihaćkim ratištem". Bihać je bio centar otpora agresoru u Krajini. Bihaćko bojište bilo je dio jedinstvenog bosanskohercegovačkog ratišta i u operativno-strateškom smislu predstavljalo je sjeverozapadno bojište. Naziv "Bihaćko ratište" ima opravdanje u sljedećem:

1. Potpuno okruženje i fizička izoliranost Bihaćkog okruga od drugih dijelova BiH,
2. Fizička odvojenost od Vrhovne komande, priprema planiranja i izvođenja operacija na strategijskom nivou,
3. 80 posto vlastita logistička podrška bazirana na vlastitim izvorima Okruga, ratnom plijenu i pomoći građana, te pomoći dijaspore,
4. Decentralizirano komandovanje i odlučivanje, shodno situaciji, iskustvima, umješnosti i inicijativi komandanata taktičkog i operativnog nivoa,
5. Informativna izoliranost i razvoj vlastitog psihološko-propagandnog sistema u skladu sa mogućnostima,
6. Uspješno suprotstavljanje agresoru izvana i iznutra i uspješno organiziranje sistema odbrane sa jedinicama Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Peti korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine je imao slijedeći značaj i ulogu na operativno-strateškom smislu:

1. Vezivanje neprijateljskih snaga jačine jednog do dva korpusa, sa kojim bi, u slučaju eliminiranja Petog korpusa, neprijatelj ostvario stratešku prednost na ostalim bojištima u Bosni i Hercegovini,
2. Peti korpus je tokom cijelog rata imao operativno-strategijsku inicijativu, namećući neprijatelju vlastite metode ratovanja. U obavještajnom smislu je tokom cijelog rata bio nedovoljno poznat neprijatelju, koji je morao imati znatne rezervne snage prema Petom korpusu koje bi mu itekako dobro došle na ostalom dijelu ratišta u Bosni i Hercegovini,
3. Vezujući za sebe dijelove snaga VRSK, Banijskog, Kordunskog i Ličkog korpusa, Peti korpus je, slobodno se može reći, za Republiku Hrvatsku i njenu vojsku bio poput vlastitih snaga u dubokoj neprijateljskoj pozadini. Da je agresor eliminirao Peti korpus, VRSK bi dobila potrebnu strategijsku dubinu za manevre i ostvarila čvršće sudjelovanje sa VRS i pitanje je bi li, u takvim uvjetima, operacije Hrvatske vojske Bljesak i Oluja bile uspješne kao što su se pokazale u praksi,
4. Svojom aktivnom borbom, Peti korpus, pored zaštite svoje zone odgovornosti i dijela ratišta Bosne i Hercegovine (Bihaćkog ratišta), nije dozvolio spajanje snaga VRS i VRSK, kao i kompaktno povezivanje teritorija, što bi najvjerovatnije poremetilo odnos snaga na jugoslavenskom ratištu,
5. Tokom cijelog rata, svojom borbom, patriotskim i viteškim odnosom boraca i starješina, Peti korpus je postao sinonim otpora i odbrane, ali je, svakako, ulijevao i nadu da oslobađanje Bosne i Hercegovine krene upravo iz Krajine, kao što se i dogodilo u završnim operacijama Armije Republike Bosne i Hercegovine, kad su oslobođeni Bosanska Krupa, Kulen-Vakuf, Bosanski Petrovac, Ključ i Sanski Most.

INTENZIVIRANJE NAPADNIH BORBENIH DJELOVANJA

Ofanzivno – oslobodilački karakter borbe

Bilo bi teško opisati sve akcije, sve borbe, sve napade agresora na naše položaje i naše uspješne odbrane. Najžešće borbe vođene su na teritoriji općine Bihać: Grabež, Hasin vrh, Grmuško-Srbljanski plato, Golubić, Zavalje, Skočaj, Bugar, Izačić, zatim prostor desne obale Une u Bosanskoj Krupi, te Ćorkovača i Dobro Selo, na prostoru Bužima. Prostor općine Velika Kladuša, privremeno je bio pošteđen lociranjem snaga UNPROFOR-a u tzv. Srpsku Krajinu u Republici Hrvatskoj, mada je prije toga bio izložen napadima iz tog pravca. Napadom na Bosansku Bojnu sa prostora tzv. SAO Krajine, u aprilu 1993. godine, intenzivirala se borba. Još prije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu prve granate pale su na prostor Velike Kladuše upravo sa prostora tzv. SAO Krajine. Bili smo prisiljeni odvajati značajne snage na tom prostoru bez obzira na raspoređene snage UNPROFOR-a.

U takvoj situaciji formirala se Unsko-Sanska operativna grupa, potom Peti korpus, čime su stvoreni uvjeti za širi oblik borbenih djelovanja, pokrete i manevar jedinica. Prije otpočinjanja borbe sa pristalicama tzv. APZB i njihove Narodne odbrane, tokom 1992. i 1993. godine naglašavam: napadna djelovanja "Plamen 92", "Gorica 03", "Munja 93", borbu za Bosansku Bojnu.

"Plamen '92"

Osim na dijelu linije odbrane kod Golubića, jedinice i sastavi Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa, preuzevši zatečeno stanje na položajima Teritorijalne odbrane, nisu izgubili niti jedan metar slobodne teritorije. Uspješnim izvođenjem borbi, a posebno ubacivanjem u pozadinu neprijatelja, zasjedama i prepadima, tokom 1992. i 1993. godine čvrsto su držani položaji.

"Plamen 92" je naša prva ofanzivna akcija nakon formiranja Unsko-Sanske operativne grupe. Nakon sveobuhvatnih priprema, 15. septembra 1992. godine u ponoć, jedinice su krenule iz rejona okupljanja da bi u sedam sati izvršile borbeni razvoj, onako kako je predviđeno mojom odlukom i naredbom od 10. septembra 1992. godine.

U napadnoj akciji sudjelovale su sljedeće jedinice: 1. bihaćka pješačka brigada, 2. bihaćka muslimansko-hrvatska pješačka brigada, 1. cazinska brigada, 111. bosanskokrupska brigada, 105. bužimska brigada, Mješovita vatrena grupa. Pripreme su trajale od 20. augusta do 10. septembra 1992. godine. Realizacija je otpočela 15. septembra u sedam sati, duž linije cijelog fronta, od Lohovskih brda, preko Grabeža do rijeke Une, na Grmuško-Srbljanskom platou. Borbe su bile intenzivne i trajale su do 21. septembra.

Odluka za napad sastojala se u sljedećem: Preći u napad glavnim snagama pravcem selo Spahići – Alibegovića kosa – Grabež, a pomoćnim snagama na pravcu: Dobrenica – Lohovska brda – selo Lohovo i selo Srbljani – selo Brkići – selo Grmuša, s ciljem da se razbiju snage srpskocrnogorskog agresora na pravcu Grabež – selo Grmuša – Lohovska brda te da se sa susjedima ovlada linijom Novakovića glavica – Drenovo Tijesno – Grabež. Zatim, uvodeći rezerve, produžiti napad i ovladati objektima Lohovska brda – Grabež, sa kasarnom Grabež, Drenovo Tijesno – Grmuški plato, sa selom Grmuša, i sa te linije biti u gotovosti za odbijanje agresorskog protivnapada, posebno na pravcu Veliki Radić – Grabež, Veliki Radić – Grmuša, Ripač – Lohovska brda i Hrgar – Pritočki Grabež. Jurišne položaje imati što bliže prednjem kraju srpsko-crnogorskog agresora. Borbeni raspored u dvije linije, a gotovost za napad u sedam sati, 15. septembra 1992. godine.[21]

21. U prilogu faksimil naredbe za otpočinjanje ofanzivne akcije "Plamen '92", prve nakon formiranja Unsko-Sanske operativne grupe.

KOMANDA US OG
3IHAĆ
Str. pov. br. 01/381-1
Bihać 14-09-1992

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO
Primjerak br. 1.-
H I T N O
K u r i r o m
Uručiti do ________

K O M A N D A N T U 0/9

ZAPOVJEST ZA NAPAD OP br. 01/92
Sekcija 1 : 5o ooo Bihać, 2, 4, B.Krupa 1, 3.

1. U zoni napada US OG brane se jedinice snaga
SDS-a u čijem se prvom ešalonu nalaze snage jačine ojačanog
bataljona promjenjivog sastava. U rejonu Lohovskih brda snage
jačine 2. oslabljene čete, u rejonu Pritočki Grabež do jedne
ojačane čete, u rejonu Kamenički vrh, s. Brkići jačine jedne
čete i u reonu Vukašinovića glavica-Baljevac (TT-436) jačine
ojačanog voda. Svi navedeni reoni odbrane su ojačani vanforma-
cijskim v/s, MB-12o mm i 82 mm, PAT-ma i tenkovima jačine
2 t/v. Drugi ešalon snaga SDS-a nalazi se u reonu Dubovsko-
-Gorijevac-Ripač-Veliki Radić jačine jednog bataljona ojačan
artiljerijskim orudjima, haubicama 122 i 13o mm. Vjerovatni
cilj da upornom odbranom spriječi prodor naših snaga na pravcu
napada i stvori uslove zaprotivnapad njegove rezerve. Užurbano
izvodi radove na utvrdjivanju reona odbrane. Ispred prednjeg
kraja uspio je da postavi MEP postavljajući PP mine ispred
prednjeg kraja i u medjuprostorima. Agresor raspolaže hemijskim
sredstvima ali ga do sada nije upotrebljavao. U dosadašnjim
dejstvima imao je oko 15% gubitaka u ž/s, a djelimično i u
v/s. Očekivati je upotrebu avijacije malih borbenih grupa u
2-3 avio naleta dejstvom po drugom ešalonu i rezervi naših
jedinica.

2. Jedinice US OG iz reona razmještaja jedinica
izvršit će napad na uspostavljenom frontu pravcem: s. Spahići-
-Alibegovića kosa-Drenovo tijesno sa zadatkom: razbiti neprijatelja
u reonu Grabež i u sadejstvu sa 2. BMH pbr, 1. Cazinskom pbr i
111. Bosansko Krupskom pbr u bližem zadatku ovladati linijom
Drenovo tijesno-Veliki Radić-Baljevac (TT 436), a zatim po
stvaranju uslova uvodeći rezervu produžiti napad na pravcima
Grabež-Pritočki Grabež, Skočaj-Lohovska brda-s. Lohovo, s.
Lilaci-s.Brkići i Baljevac-Veliki i Mali Radić i što prije
izbiti na liniju lijeve obale r. Una i puta Grabež-Mali Radić.

Granica desno: s. Skočaj-s.Gornje Lohovo, granica lijevo: Crno jezero-s.Mali Radić,

- Podržava VG OG (vatrena grupa Operativne grupe)

- KM u reonu kasarne "27. Juli", IKM Kulišta u reonu s. Brekovica.

3. Desno u reonu s. Skočaj-Meljinovac nema susjeda, lijevo u reonu Vučkovač-Bos.Otoka napada 1o5. Bužimska udarna brigada pravcem: Vučkovec-Smrdan-Osmača-Baštra sa zadatkom: razbiti neprijatelja na pravcu napada i sadejstvovati odredu TO Bos.Otoka pri sprečavanju uvodjenja svježih snaga neprijatelja na pravcu Ivanjska-Bos.Krupa.

4. Odlučio sam: preći u napad glavnim snagama pravcem: s. Spahići-Alibegovića kosa-Grabež, a pomoćnim pravcem Lohovska brda-s. Lohovo i s. Srbljani-s. Brkići-s. Grmuša sa ciljem razbiti neprijatelja u rejonu s. Grabež-s. Grmuša i u sadejstvu sa dijelovima 2. BMH pbr, 1. Cazinske i 111. Bosansko Krupske pbr u bližem zadatku ovladati linijom Novakovića glavica--Drenovo tijesno-Grabež, a zatim uvodeći rezervu produžiti napad i što prije ovladati objektima Lohovska brda-Grabež-Grmuški plato gdje biti u gotovosti za odbijenje protivnapada sa pravca Veliki Radić-Grmuša-Dubovsko-Gorijevac-Ripač. Jurišni položaj borbenih grupa imati po sopstvenoj odluci.

Borbeni raspored u dvije linije sa VG OG, LARV PVO, pozadinske jedinice i komanda.

Gotovost za napad ________________ časova dana ________ ________________.

5.1. 1. pbr iz reona rasporeda dijelom snaga jačine 3 ojačane pješadijske čete maršuje m/v pravcem: s. Zlopoljac- s. Turija-s.Vrsta-s. Brekovica po pristizanju u s. Brekovica produžuje marš bez m/v pravcem: s. Brekovica-s.Kostela-s.Spahići--Mala Zečica-Alibegovića kosa-Hasin vrh-Krmački vrh. Po pristizanju na m/c iz xxxxxx OR Hasin vrh-Krmački vrh formiranim borbenim rasporedom napada pravcem: Hasin vrh-Krmački vrh-Zaloški Grabež-Kota (37o) sa zadatkom: obuhvatnim dejstvom i u sadejstvu sa dijelovima snaga u dodiru 2. BMH pbr razbiti neprijatelja u reonu Zaloški Grabež-Grabež, ovladati linijom Drenovo tijesno-Grabež gdje biti u gotovosti za odbijanje eventualnog p/n sa pravca Hrgar-Grabež, a zatim koristeći RP produžiti napad pravcem Pritočki Grabež-Bijelo Brdo i što prije izbiti na liniju Volarica (TT 429), Bijelo Brdo (TT 448).

Borbeni raspored: borbena grupa za napad (ojačana četa), borbena grupa za zatvaranje pravca u reonu donice puta s. Grabež (2. streljačka voda), grupa za osiguranje (1 ojačan vod),

grupa za korištenje i izvlačenje RP (ojačani vod) rezerva (2 streljačka voda), BVG i KM. Granica desno: Hasin vrh-Barakovac, granica lijevo: Krmački vrh-Ribička glavica (TT-354).

- Podržava tenk T-55 iz reona s. Sokolac.

KM imati u eonu Spahića glavica.

U slučaju otkrivanja jedinice u OR i njene namjere i ispoljenog dejstva iz pravca Grabeža ostavljajući grupu za osiguranje izvršiti napad pravcem: Hasin vrh-Kamenički vrh-s. Novakovići sa zadatkom: bočnim dejstvima u sadejstvu sa: 1. Cazinskom pbr razbiti neprijatelja u reonu Kamenički vrh-Dubrava-s. Novakovići, ovladati linijom Tukovi-Parnjača-Novakovića glavica (TT-58o) gdje biti u gotovosti za odbijanje protivnapada Veliki Radić-s.Brkići, a zatim produžiti napad pravcem: s. Grmuša-Sovića glavica i što prije izbiti na liniju TT-446-Sovića glavica TT-494-Baljevac TT 438.

U slučaju otkrivanja jedinice u OR i njenog ugrožavanja lijevog i desnog boka produžiti napad pravcem: Drenovo Tijesno-Korita (TT 458)- Veliki i Mali Radić-Obljoj, sa zadatkom: u sadejstvu sa 111. BK pbr: razbiti snage agresora u pomenutom reonu i prepadnim dejstvom nanijeti mu što više gubitaka u ž/s i izvući RP iz pomenutog reona, a zatim uz neposredno osiguranje dijela 111. Bosansko Krupske pbr izvući se pravcem: Garavice--Sarića glavica-Grmuša-TT.36o - Orašje - TT 513 - Podgomila--Perna.

5.1. 2.BiH pbr dijelovima 3. pb ojačanjem snaga u dodiru sadejstvovati dijelovima 1. pbr u ovladjivanju reona Grabež. Dijelom snaga 1. pb bočnim dejstvima izvršiti napad na pravcu Lohovska brda-Gradina TT 547, a preostalim snagama izvršiti zatvaranje eventualnog napada na pravcima: Meljinovac-Skočaj, Željava-Bihać-plato na liniji s. Klokot-Bijeli klanas-s. Mušići-s. Prnjavor-s.Vikići.

Zadatak: Dijelove 3. pb na liniji Orljani-Ribićka glavica-Barakovac u vrijeme napada 1. pbr predpočiniti komandantu 1. pbr. Snagama ojačana čete izvršiti napad bočnim dejstvima na pravcu Lohovska brda-Gradina i u sadejstvu sa dijelovima 2/1. pbr razbiti neprijatelja na pravcu napada ovladati linijom s. Lohovo-- s. Golubić gdje biti u gotovosti za odbijanje p/n iz pravca Željeznog polja i Ripča.

1. Cazinska pbr vrši ojačanje snaga na platou Srbljani a po izvršenom ojačanju bočnim dejstvima napada neprijatelja pravcem s. Lilaci-s. Brkići-s. Novakovići, sa zadatkom: bočnim dejstvima u sadejstvu sa dijelovima 111. Bosansko Krupske pbr razbiti neprijatelja na pravcu napada i ovladati linijom s. Novakovići-Vukašinovića glavica gdje biti u gotovosti za odbijanje p/n iz pravca Veliki Radić-s. Brkići.

111. Bosansko Krupska pbr iz reona rasporeda maršuje pravcem: Podgomila-M.Gomila-Orašje- TT 360, a po pristizanju na marševski cilj prepadnim dejstvima formiranim borbenim rasporedom u sadejstvu sa dijelovima 1. Cazinske pbr vrši napad na pravcima: TT 360- s. Grmuša i TT 360 - Baljevac (TT 438) sa zadatkom: neutralisati vatrene tačke u neposrednoj blizini desne obale r. Una, a zatim izvršiti zatvaranje pravaca na dijelu puta Veliki Radić- s. Brkići u reonu kote TT 344 i Baljevac-Velika glavica gdje biti u gotovosti za odbijanje p/n iz pravca Veliki Radić.

105. Bužimska udarna pbr snagama ojačane čete maršuje iz reona rasporeda pravcem: Mahmić selo-s. Trnovac-Vučkovac. Po pristizanju na marševski cilj dijelom snaga vrši demonstrativni napad na snage SDS-a u reonu Osmača, a dijelom snaga ojačava OdTO Otoka sa ciljem sprečavanja dovlačenja svježih snaga agresora iz pravca s. Ivanjska ka Bos.Krupi.

IDG sastava ______________ iz reona rasporeda vrši ubacivanje u reon s. Krnjeuša, zadatak: prepadnim dejstvom izvršiti napad na KM i CV, a zatim se brzo izvuči s. Bjelaja gdje organizovati zasjedu motorizovanoj koloni koja bi eventualno bila upućena ka Bihaću.

Odred za specijalna dejstva u rezervi na KM komandanta US OG u gotovosti za dejstva na ugroženom pravcu po odluci komandanta US OG.

Granice dejstva, KM i vrijeme dejstva saopštiću borbenim naredjenjima ili usmeno.

6. VG OG sastava tenk T-55 i mMB, komandant VG OG komandir mMB.

VPo u reonu s. Sokolac. Zadatak: u vatrenoj pripremi napada neutralisati neprijatelja u reonu Grabež i Pritočki Grabež.

U vatrenoj podršci napada sprečava p/n sa pravca Hrgar-Pritoka-Pritočki Grabež.

Osmatračnicu imati u reonu s. Sokolac.

7. Težište POB imati na pravcima: Željezno polje-Meljinovac-Lohovska brda, Gorijevac-Ripač-Lohovo-Gorijevac-Ripač-Pritoka, Veliki Radić-Drenovo tijesno-Grabež, Veliki Radić-Grmuša-s. Brkići i u zaledju na tenkoprohodnim pravcima. Iz sopstvenog sastava formirati POB kojim obezbjediti navedene tenkoprohodne pravce.

8. U toku napada protiv eventualno spuštenog desanta borbu vode jedinice druge linije, rezerva i BVG do pristizanja jedinice TO.

9. U svim jedinicama odrediti osmatrača vàzdušnog prostora, a odjeljenje strela 2M će pratiti talas obavještavanja i voditi borbu protiv ciljeva u vazdušnom prostoru sa odredjenih VP a ostale jedinice samo u slučaju direktnog napada. Sve radove maskirati a pokrete jedinica izvoditi noću, a danju zaklonjenim pravcima.

10. Težište moralnog obezbjedjenja imati na pripremi jedinice na izvršenju zadatka i na objašnjavanju ciljeva izvodjenja napadnij dejstava. U svim jedinicama prije početka b/d održavati sastanke boračkih kolektiva uz izvršenje moralne pripreme.

11. Obavještajno obezbjedjenje: u svim jedinicama organizovati obavještavanje i javljanje o promjenama u nep.rasporedu i pojavi novih jedinica. Preduzeti sve mjere predvidjene u naredjenju za obavještajno obezbjedjenje.

12. Bezbjednosno obezbjedjenje: ostvariti potpunu kontrolu reona razmještaja i pravce kretanja jedinica. O svim pojavama neprijatelja djelovanja odmah izvještavati, a sva sumnjiva lica izolovati. Naročitu pažnju obraćati osiguranju od dejstva DTG neprijatelja.

13. Težište inžinjerijskog obezbjedjenja imati na obezbjedjenju pokreta. Prolaze u preprekama izradjuju pionirske jedinice iz pbr uz organizaciju KZS.

14. Težište PNHBOb imati na otkrivanju H/o i otklanjanju posljedica. Za zaštitu H/o koristiti lična sredstva zaštite. Dekontaminaciju ljudstva vršiti priručnim sredstvima na Ds St pbr a teže oboljele upućivati u RMC.

15. POb: sve pbr razvijaju sopstvene bataljonske jedinice u reonima po odluci komandanta pbr. Puteve dotura i evakuacije koristiti po odluci komandantapbr.

Za izvršenje zadatka odobrava se utrošak:

- municija za pješadijsko naoružanje ______________ b/k
- artiljerije za podršku ______________ b/k
- p/o sredstava ______________ b/k

U toku napada koristiti suvi obrok hrane.

Prioritet u snabdijevanju imati na popuni municijom.

Lakše p/o po ukazanoj pomoći vratiti u jedinicu, a teže p/o pripremiti za evakuaciju za RMC.

- 6 -

16. Komandovanje i veza:

KM u reonu ____________________, IKM u reonu ____________________,
NKM u reonu ____________________.

Početak rada KM ____________________, IKM ____________________,
NKM ______I______.

Gotovost veze u __________časova. Do početka napada vezu održavati kurirom i signalima, u napadu koristiti radio vezu.

S I G N A L I:

- PNHBO opasnost radiom 111, glasom "OTROVI",
- Tenkovska opasnost radiom 333, glasom "TENKOVI",
- Vazdušna opasnost radiom 555, glasom "AVIONI",
- Ostali signali po tablici signala.

Izvještaje dostaviti ______________, o gotovosti za napad redovne do ____________, sa stanjem ___________ u časova, a u toku dejstva prema potrebi.

Umnoženo u 7 primjeraka i dostavljeno:
1. Komandantu US OG,
2. 1. Bihaćka pbr,
3. 2. BMH pbr,
4. 1. Cazinska pbr,
5. 111. Bosansko Krupska pbr,
6. 1o5. Bužimska udarna pbr.
7. Odred za specijalna dejstva.

KOMANDANT US OG
Ramiz Drekavić

Paralelno sa izvođenjem naše napadne akcije, agresor je izvodio žestoku artiljerijsku paljbu u rejonu sela Golubića i Sokoca. Naš pravovremeni napad osujetio je agresora da prodre u prigradska naselja, odnosno grad Bihać. Ako se gleda sa tog aspekta, naša akcija je u potpunosti uspjela. Ako se gleda sam učinak u odnosu na borbenu zapovijest, može se reći da je akcija djelomično uspjela. Međutim, nesumnjivo je da je "Plamen 92" dao rezultate.

Prvi put je u jednoj akciji učestvovalo više jedinica. Poboljšan je manevar, pokret, sadejstvo i borbena čvrstina vojničkih kolektiva. Agresoru su, što je najbitnije, nanijeti veliki gubici i osujećena njegova namjera zauzimanja desne obale Une u samom Bihaću.

U akciji "Plamen 92" sudjelovalo je više od 2.000 boraca i starješina. Naši gubici su sljedeći: 29 poginulih, 163 ranjena i 5 nestalih. Cijeneći postignute rezultate u akciji "Plamen 92", mogu izvesti sljedeće zaključke:

Ovo je prva krupna vojna akcija koja je prevazišla dotadašnji oblik borbe po broju snaga, borbenih sredstava i dužini trajanja. Agresoru je stavljeno do znanja da ima posla sa organiziranim sastavima, sposobnim vojnicima i starješinama, patriotski opredijeljenim da brane svoju državu, Okrug i svoje mjesto. Jasno mu je dato do znanja da neće moći lahko ostvariti zacrtane ciljeve u Okrugu Bihać, bez obzira što se nalazi u potpunom okruženju. Agresor je konačno shvatio da bez velikih gubitaka ne može ući u Bihać kao što je uradio u aprilu 1992. godine okupiravši desnu obalu Une u Bosanskoj Krupi. Za razliku od stanja u kome smo se nalazili prilikom pada dijela Bosanske Krupe, naše jedinice bile su na većem stupnju organizacije, sa većim borbenim iskustvom, većim moralom iako je prošlo samo mjesec dana od formiranja prvih brigada. Veći dio naših boraca još uvijek je nosio patike i bio bez uniformi, a da ne govorim o nedostatku potrebne opreme. Omjer u naoružanju, opremi i artiljerijskoj podršci agresorskih snaga nadmašivao je naše postojeće potencijale.

Iako su naše snage prilikom izvođenja akcije bile inferiorne u naoružanju i opremi, reklo bi se i hendikepirane kad su u pitanju sredstva podrške, iskazale su hrabrost, samopouzdanje, visok moral i patriotizam. Istovremeno, naši borci su se obogatili iskustvom u vođenju borbe na okruženim prostorima sa znatno superioriornijim i okrutnim agresorom i bez izvora borbenog i materijalnog osiguranja jedinica.

Tokom realizacije akcije neprijatelj je bio prinuđen na djelovanje sa distance. Ubacivanjem naših izviđačko-diverzantskih grupa u njegovu pozadinu, da bi očuvao svoje pozicije i osigurao borbeni poredak agresor je morao odvajati velike snage i sredstva. Nanijeti su mu veliki gubici, naročito u živoj sili. Djelujući sa distance artiljerijskim sredstvima, uništavajući infrastrukturu, gradove i sela, nisu bili svjesni da time još više učvršćuju moral naših jedinica.

U napadnoj akciji "Plamen 92" poginulo je više od 40 agresorskih vojnika. Neposredno po završenoj akciji "Plamen 92" izvršena je analiza učinka, ali i iskazanih slabosti i propusta naših jedinica. Našim borcima i komandantima tokom narednih borbi, koje smo izvodili, dobro su došla stečena iskustva. Kroz ova dejstva dodatno smo učvrstili svoje vojničke redove.

Pored gore navedenih zaključaka bitno mjesto u toku izvođenja akcije ima izdata naredba kojom se reguliše postupak naših jedinica prema ratnim zarobljenicima. Ovom naredbom iskazali smo našu opredjeljenost da izgradimo Armiju koja u potpunosti poštuje sva pravila i norme ratovanja propisane međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima i Ženevskom konvencijom.

Armija oružanih snaga Republike
BOSNE I HERCEGOVINE
[illegible] GRUPA
Pov. br. 02/333-1
datum 21-09-1992

VOJNA TAJNA
POVJERLJIVO

Postupci sa ratnim zarobljenicima u borbi, Naredjenje d o s t a v l j a, -

K-di 1. B pbr, 2. BMH pbr,
lol. MK pbr, lo5. BU pbr
1. C pbr, 1. VK pbr,
111. BK pbr i OdSD

Na osnovu širenja glasina, dramatiziranja slučajeva oko postupaka sa ratnim zarobljenicima, civilnim stanovništvom, i slično, u vezi kršenja medjunarodne konvencije o ljudskim pravima i kršenja Ženevske konvencije o ratnim zarobljenicima od strane boraca pripadnika OS R BiH,

N A R E D J U J E M :

1. Sa svim borcima u svim jedinicama proraditi ovu naredbu i i ukazati na štetnost ovakvih glasina koje mogu imati neposredne negativne posljedice po ukupan masovni pokret boračkog i civilnog stanovništva u borbi za oslobadjanje R BiH.

2. Naša mlada armija, nije armija primitivaca koja se u borbi za oslobadjanje R BiH služi metodama četničkih formacija kako nas upravo oni žele prikazati.
U istoriji, u genezi razvoja ljudskog društva na tlu Bosne i Hercegovine uvjek je muslimanskom življu bila bliža ljudskost od kameM U kamu nikad nismo vjerovali što je odluka naroda koji stremi ka civilizacijskim vremenima. Naš svaki borac puškom u ruci mora odlaziti ponosito u borbu. Mora polaziti i u stanju srdžbe i bola, u stanju kada je izgubio svoje najbliže, kada je izgubio i ono zašto je živio, u borbu koja mu je nametnuta mimo njegove volje, u toj borbi mora prevazići samoga sebe i neamije ni pomišljati na borbu koja će se poistovjetiti borbom četnika. Odmazde u našoj borbi nesmije biti, odmazdom se rat gubi i zato se ona rigorozno sankcioniše i mora sankcionisati. Emocije nesmiju nadvladati razum. Naša mlada država je potpisnica medjunarodnog sporazuma o ljudskim pravima i Ženevske konvencije koja se odnosi na borbu, rat i ratne zarobljenike. Svako kršenje ovog medjunarodnog sporazuma je krivično djelo i istovremeno, što je sa daleko većim posljedicama, obustavljanje svake medjunarodne pomoći i podrške našoj državi i usmjeravanje negativnog političkog mijenja prema našoj borbi.

3. Na osnovu navedenog u tački dva ovog naredjenja, svim borcima konstantno objašnjavajte navedene stavoe, upozorite svakog pojedinca da će za svaki necivilizacijski čin u borbi protiv neprijatelja biti sankcionisan. U borbi za opstanak na našem prostoru se moramo suprostaviti svim raspoloživim sredstvima da odbranimo sebe i svoju čast. U ovakvoj borbi iako za nekog neshvatljivo, se gubi život, ovo je teško shvatiti, ali mi drugog izlaza nemamo sem ovog, ali nesmijemo izgubiti čast.

RD/IM

Radjeno u 9 primjeraka
dostavljeno:
1. 1.B pbr
2. 2.BMH pbr
3. lol. MK pbr
4. lo5. BU pbr
5. 1. C pbr
6. 1. VK pbr
7. 111. BK pbr
8. OoSD
9. a/a

KOMANDANT US OG
Drekoviić

Oslobađanje Ćorkovače – državnog graničnog pojasa

Da bi sačuvali svoja sela, porodice i svoj Bužim, a time i domovinu, hrabri Bužimljani prolili su mnogo krvi u borbama pod komandom Kriznog štaba Zajednice mjesnih zajednica Bužim. Zahvaljujući takvom odnosu i odlučnoj borbi stvorili su uslove za formiranje 105. bužimske udarne brigade, u koju su ušli kao već prekaljeni borci i sa respektabilnim ratnim iskustvom. Veliki broj podviga izveli su Bužimljani u sastavu 105. bužimske udarne brigade prije nego što su krenuli u pohod da oslobode dominantni objekat, zvani Ćorkovača.

Na čelu sa komandantom Izetom Nanićem, komanda brigade ubrzano je radila na pripremama za oslobađanje Ćorkovače, objekata tt 516 i tt 603, kao dominantnih u zoni odgovornosti. Plan oslobađanja nosio je tajni naziv "Oganj 92". Jedinice 105. bužimske udarne brigade izvršile su napad u ranim jutarnjim satima 7. oktobra 1992. godine. To je bio iznenadni udar, što je inače karakterisalo naš način borbe.

Oslobođeni su planirani objekti koji su, uz objekt Radoč (tt 629), dominirali prostorom sjeverno i sjeveroistočno od Bužima. Time je Bužim ostao u dubini slobodne teritorije, a naše snage stekle dominantnu prednost. Agresoru su smanjene mogućnosti ofanzivnog borbenog djelovanja na tom prostoru i sve više se, u smislu odmazde, odlučivao na granatiranje i raketiranje sela i naselja u Bužimu ubijajući nedužne civile.

Bez obzira na pokušaje, agresor do kraja rata nije uspio povratiti ove ključne tačke. Oslobođene objekte borci i starješine 105. bužimske udarne brigade utvrdili su na takav način da se njihov sistem odbrane nije mogao ugroziti. Oslobađanjem i čvrstim držanjem objekata u širem prostoru Ćorkovače, postignuta su tri osnovna cilja:

1. Spriječeno je bilo kakvo ugrožavanje linija i upad agresorskih pješačkih snaga u Bužim;
2. Osigurana je kontrola šireg prostora Baštre, Banjana i doline rijeke Žirovac. Istovremeno, to je bila odskočna daska za napade prema sjeveru i istoku;
3. Čvrsto osiguravanje lijevog boka glavnine snaga Unsko-Sanske operativne grupe.

Oslobađanje Ćorkovače dalo je snagu Bužimljanima u novim borbama, ali istovremeno i potaklo mnoge privatne poduzetnike u i van Bužima, da pomognu brigadi u prevazilaženju hroničnog nedostatka opreme i drugih potrepština. Bila je to velika pobjeda naših boraca, a one su nam zaista trebale. Učvršćivale su vjeru naroda i boraca u konačnu slobodu kojoj smo težili od prvih dana agresije.

Poslije rata Ćorkovača je postala sinonim otpora i istovremeno mjesto na kome se obilježavaju ti herojski dani, ali i sjećanje na ratni put rahmetli gene-

rala Izeta Nanića, koji je poginuo baš u blizini Ćorkovače. Sjećajući se rahmetli Nanića, zajedno sa Bužimljanima, sjećamo se na preko 500 hrabrih boraca Bužima koji dadoše svoje živote braneći slobodu i čast domovine.

"Gorica 03"

Kako je vrijeme odmicalo, tako su i vojnički kolektivi Unsko-Sanske operativne grupe postajali čvršći i bogatiji ratnim iskustvom. Narodu Okruga konačno postaju potpuno jasne namjere i ciljevi agresora. Organi vlasti poduzimali su sve da osiguraju ono što je bilo neophodno za takvo vođenje borbe. Odnosi su se sve više učvršćivali i harmonizirali, ali i koordinacija i planske aktivnosti svih subjekata i vojske na tom prostoru.

U jesen 1992. godine držali smo inicijativu. Sve više je raslo ubjeđenje da agresor neće moći zauzeti Bihaćki okrug i počiniti ono što je do tada već (po)činio u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine – od etničkog čišćenja, strijeljanja, klanja, silovanja do nemilosrdnog rušenja.

Na potpuno okruženje, daljinu i odvojenost od centra države i ostalih dijelova slobodne teritorije, već smo se bili privikli. Bez obzira što smo bili svjesni stanja u kome smo se nalazili, razmišljali smo kako i na koji način razvući agresora i pomoći ostalim jedinicama naše armije. Izgrađivali smo i usađivali u svijest naših boraca državotvornost, a to se posebno isplatilo i pokazalo svoju opravdanost prilikom pokušaja secesije i uspostave tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. U takvom ratnom ambijentu, odmah nakon završene akcije "Plamen 92" ubrzano smo vršili pripreme, nakon kojih smo počeli planirati i drugu našu ofanzivnu akciju pod nazivom "Gorica 03".

Sve planske aktivnosti završene su do 10. novembra 1992. godine. Prije izvođenja akcije "Gorica 03" ratnim plijenom, namjenskom proizvodnjom i doturom sa ostalih prostora van Okruga, a prije svega zračnim mostom Zagreb – Ćoralići, iako nedovoljno, ipak su poboljšani materijalno-tehnički uvjeti.

Sa povećanjem stepena organizacije, čvrstine naših jedinica i uspješnijim izvođenjem borbi, agresor je sve manje izvodio pješadijske napade, a sve više i žešće artiljerijskim orudima svih kalibara, posebno artiljerijom većeg dometa, izvodio snažne udare na naše položaje. Također je, agresorska izviđačka i borbena avijacija postala aktivnija. Svakodnevno su na prednji kraj naših jedinica otvarali žestoku vatru. Potčinjene komande, pored odbrambenih, poduzimale su i izviđačko-diverzantske aktivnosti, jer su one bile najdjelotvornije, ali ne i dovoljne da umanje efekat dejstava agresorskih snaga. U takvim okolnostima neminovno je bilo napasti agresorske jedinice, učvrstiti položaje i stvoriti uslove za daljnje napredovanje.

Naša ofanzivna akcija "Gorica 03" otpočela je 11. novembra 1992. godine, tačno u 11 sati. U prvoj fazi napada angažirane su sljedeće jedinice: 1. bihaćka pbr., 2. bihaćka mh. pbr., 1. cazinska pbr., dio jedinica 105. bužimske upbr., Odred za specijalna djelovanja, te po jedna ojačana četa 111. bosanskokrupske pbr. i 1. velikokladuške pbr., kao i dio jedinica odreda Teritorijalne odbrane iz Bihaća. Neposredno pri pokretu i uspostavi borbenog pokreta, borbe su se razbuktale. Posebno žestoke borbe vodile su se na Grmuško-Srbljanskom i Grabeškom platou. Prva bihaćka pješačka brigada krenula je u silovit napad, sa linija Barakovac – Jovuša – Alibegovića kosa.

Drugog dana napada, 12. novembra, brigada je razbila odbranu agresora i 800 metara ušla u dubinu njegovog rasporeda. Da bi se ubrzalo zauzimanje Zaloškog Grabeža i da bi se što brže izbilo u rejon ključnog objekta i osiguralo zauzimanje kasarne Grabež, ubačena je jedna četa preko Oklanka ka rejonu kasarne Grabež i time ostvaren kontakt sa jedinicama koje su sa fronta napadale na kasarnu.

Druga bihaćka muslimansko-hrvatska brigada razbila je agresorske snage u rejonu Čekrlijske grede, dijelom snaga osigurala napad sa jugoistočne strane na samu kasarnu, a sa ostalim snagama produžila napad na Pritočki Grabež i u zahvatu puta koji vodi iz Pritoke ka kasarni, kako bi presjekla tu komunikacijsku vezu sa kasarnom Grabež.

Prva cazinska brigada ubacila je ojačanu četu preko Crnog jezera u rejon Drenovo Tijesno. Njen zadatak bio je sprečavanje dolaska četničkih interventnih snaga i dovlačenja materijalno-tehničkih sredstava onima koji su branili prilaze kasarni. Presijecanje putnog pravca Veliki Radić – kasarna Grabež u mnogome je umanjilo moć agresorskih jedinica u samoj kasarni i olakšalo zadatak našim jedinicama koje su napadale Zaloški i Pritočki Grabež. Ubačena četa Prve cazinske brigade ubrzo je izvršila svoj zadatak: razbila agresora u Drenovom Tijesnu, presjekla komunikaciju Radić – Grabež i spriječila dotur i pojačanje agresoru smještenom u kasarni Grabež. Agresoru su naneseni veliki gubici, a njegove snage na Grabežu i u samoj kasarni dovedene su u još teži položaj. Kasarnu Grabež naše snage su držale u blokadi do 13. decembra.

Budući da se agresor nije mirio sa takvim stanjem, danonoćno je pokušavao izvršiti deblokadu kasarne, koja je i njima, a i nama bila od vitalnog značaja. Bez obzira na silne pokušaje nisu uspjeli da osiguraju put iz pravca Pritoke ka kasarni. Zato su u znak odmazde snažno granatirali rubna naselja i Bihać. Upotrijebili su avione i borbene helikoptere.

Radi presijecanja komunikacije Pritoka – kasarna Grabež, jedinice 2. bihaćke brigade vodile su iscrpljujuće borbe u Pritočkom Grabežu i rejonu kasarne Grabež. Ali, i pored snažnih borbi nisu uspjeli presjeći ovaj putni

pravac kao jedinu komunikacijsku vezu sa kasarnom. Naše jedinice su držale pod vatrom komunikaciju punih trinaest dana. Pored insistiranja i naredbi pretpostavljene komande, jedinice 2. bihaćke muslimansko-hrvatske pbr. nisu uspjele izvršiti taj zadatak. Naše snage trpjele su gubitke. U borbama za Pritočki Grabež, 28. novembra 1992. godine, poginuo je i komandant 2. bataljona 2. bihaćke mh. pbr. narodni heroj Adil Bešić. Svjesna stanja na terenu, dobrih pozicija i rezultata, ali i gubitaka nanesenih agresoru, Komanda Korpusa izdala je naredbu komandantu 1. cazinske pbr. da ojača položaje u dubini agresora, u rejonu Drenovog Tijesna, i da u potpunosti prekine putnu komunikaciju Veliki Radić – kasarna Grabež te zaposjedne najpovoljnije položaje. Time bi u potpunosti bili spriječeni pokreti agresora tim pravcem ka kasarni Grabež. Naređenje je bilo da se ni u kom slučaju ne smije dozvoliti povlačenje naših snaga sa Drenovog Tijesna koje su upravo tu žestoko napadane iz svih pravaca. I pored striktnih naređenja komandant 1. cazinske pbr. Hamdo Delalić izvijestio me je da nije u mogućnosti izvršiti dobijeni zadatak i da se mora povući. U to vrijeme vođene su žestoke borbe oko kasarne. Komanda Petog korpusa izdala je naređenje Komandi 1. cazinske pbr. da ne smije napustiti Drenovo Tijesno i da u taj rejon mora uputiti svježe jedinice. Međutim, u konačnici, 1. cazinska pbr. nije uspjela u potpunosti izvršiti svoj zadatak, jer su jedinice bile izložene mogućem opkoljavanju i potpunom uništenju. Sve teže su izvlačili ranjene i poginule.

Agresor je bio svjestan značaja presijecanja komunikacije Radić – kasarna Grabež, te komunikacije Pritoka – Grabež. Presjecanjem tih komunikacija u bezizlaznoj situaciji našle bi se njegove jedinice u kasarni i na prostoru cijelog Grabeža.

Odluku komandanta 1. cazinske pbr. smatrao sam ishitrenom i istog sam pozvao na odgovornost, iako se radilo o vrlo poštenom i časnom vojniku.

U ovim borbama sudjelovao je i manji dio snaga iz Velike Kladuše i već tada se mogao vidjeti otpor Abdićevog rukovodstva u Velikoj Kladuši spram angažiranja jedinica iz te općine (521. i 527. brigada). Bez obzira na ratno stanje u Okrugu i cijeloj Bosni i Hercegovini, u Velikoj Kladuši se govorilo da oni nisu u ratu.

Uporedo sa žestokim borbama u rejonu Grabeža, jedinice 111. bosanskokrupske pbr. i 105. bužimske pbr. borbeno su djelovale u svojim zonama odgovornosti, uključujući izviđačke i prepadne akcije na širem rejonu Otoke i Banjana, sa namjerom razvlačenja snaga agresora, nanošenja gubitaka i stvaranja povoljnih uvjeta za potpun slom agresora na Grabežu.

Ni nakon 20 napornih dana žestoke borbe, i pored toga što smo bili svjesni iscrpljenosti naših snaga, raspoloživog stanja municije te hladnog vremena od definitivnog slamanja agresora na Grabežu nismo odustajali.

Dana 21. novembra, u jedan sat i trideset minuta, jedinice su dobile dopunska naređenja – slomiti agresora na Grabežu! Sve jedinice trebale su organizirati odbranu po svim elementima na dostignutim linijama do tada oslobođene teritorije u širem rejonu Grabeža, a nakon toga pregrupirati snage i silovitim napadom krenuti u definitivno oslobađanje kasarne.

Tim naređenjem precizirani su zadaci. Prva bihaćka pbr. dobila je naređenje da čvrsto drži liniju odbrane Golubić – Sokolac. Ostale snage, u sadejstvu sa 111. bosanskokrupskom pbr., Odredom za specijalna djelovanja, jedinicama 2. bihaćke muslimansko hrvatske pbr., 1. cazinske pbr., trebale su ovladati objektom Zaloškog Grabeža i osigurati se iz pravca Drenovo Tijesno. Četa iz 111. bkpbr., nakon izvršenja svoga zadatka, trebala se izvući u rezervu Petog korpusa. Iz 1. bataljona 1. bihaćke pbr. trebalo je izvući još jednu četu kao rezervu Korpusa. Istureno komandno mjesto brigade bilo je u selu Pokoj.

Pored čvrstog držanja linije Izačić – Tržačka Raštela, jedinice 2. bihaćke muslimansko-hrvatske pbr., trebale su izdvojiti u svoju rezervu snage jačine jedne čete i, u sadejstvu sa 1. bihaćkom pbr., imale su zadatak presijecanje i zarušavanje puteva iz pravca Volarica i Pritoke ka kasarni Grabež. Izvršenjem ovoga zadatka, jedinice 2. bihaćke muslimansko-hrvatske pbr. spriječile bi dovlačenje snaga i sredstava agresora iz tog pravca i olakšale zadatak jedinicama koje su napadale Kasarnu. Posebno su trebali osiguravati liniju odgovornosti Orljani – Ribička glavica – Grabeška greda. Odred za specijalna djelovanja trebao se ubaciti u borbu pravcem selo Vinica – Veliko Založje – kasarna Grabež, sa zadatkom da napadne na kasarnu iz toga pravca, ostvarujući sadejstvo sa dijelovima 1. i 2. bihaćke brigade, a 1. cazinska pbr. trebala je učvrstiti odbranu na dostignutim linijama svoje zone odgovornosti, te istovremeno, da ubaci jaču izviđačko-diverzantsku grupu u rejonu Malog Kosića, tt 465, sa zadatkom sprečavanja agresorskog prodora iz pravca Radić – kasarna Grabež i, istovremeno, osigurati bok snaga 1. bihaćke pbr. i minirati put.

Mjesec i po dana, tačnije do 25. decembra, vođene su žestoke borbe u ofanzivnoj akciji "Gorica 03". Oslobođena je Čekrlijska greda, znatan dio teritorije na Grabeškom platou, uvezana odbrana od Hasinog vrha preko Alibegovića kose i padina Grabeškog platoa, a dio Grabeškog platoa na kome se nalazila kasarna stavljen je u svojevrsno poluokruženje. Kasarnom i pored ogromnog uloženog napora nismo uspjeli ovladati. Agresoru su naneseni ogromni gubici. Ukupni naši gubici u ovoj ofanzivi bili su: 83 poginula, 423 teže i lakše ranjenih, 28 nestalih, dvojica zarobljenih, 42 oboljelih zbog hladnoće.

Iako je oslobođen veliki dio teritorije definitivni slom agresora na Grabežu nije u potpunosti uspio. Naše snage znatno su poboljšale svoju

poziciju, odbacile agresora koji je bio raspoređen neposredno iznad Bihaća i time u potpunosti osujetile njegova ofanzivna djelovanja i ovladavanje širim rejonom Bihaća, uključujući i sam grad. Rubna sela i naselja na padinama Grabeža nisu više morala strahovati od upada agresorskih koljača, jer su, osim Trnjaka, oslobođeni svi dominantni objekti iznad njih: Čekrlijska greda, Vijenac, Barakovac, Oklanak, Alibegovića kosa, Vršak, Gornji Srbljani. Građani općine Bihać postali su sigurniji nakon ovog uspjeha Petog korpusa. Time su stvoreni uvjeti za normalniji život ne samo u općini Bihać već i u cijelom Okrugu.

Pamtit će se 1992. godina

Nakon akcije "Gorica 03" i postignutih borbenih rezultata, ojačao je moral boraca i starješina Petog korpusa. Pao je mit o nepobjedivosti agresora. Narod je slavio uspjehe svojih boraca. Organi vlasti su, organizirano i planski, u logističkom smislu pratili jedinice Petog korpusa. Agresor je uviđao da je sve dalje od svog strateškog cilja: izlaska na desnu obalu Une, osvajanja Bihaća i stavljanje u funkciju pruge Knin – Bihać – Bosanski Novi – Banja Luka. Naše snage su 25. decembra prešle u odbranu duž cijele linije fronta. Obavljano je zaprečavanje dostignutih položaja.

Po naseljenim mjestima agresor je još žešće djelovao dalekometnom artiljerijom, a posebno po Bihaću, Cazinu i Bužimu, nanoseći velike štete infrastrukturi i ubijajući civile, ali je vatrene položaje svoje artiljerije morao izmjestiti dublje u svoju pozadinu.

Prva ratna, 1992. godina, bila je godina borbe dva neravnopravna protivnika, prije svega u borbenoj tehnici i drugim materijalno-tehničkim sredstvima. Protekla je u silnom razaranju gradova, naselja, industrijskih objekata, ali je bila i godina u kojoj je agresor zaustavljen i spriječen, te u potpunosti onemogućen da ovlada Bihaćkim okrugom. Ne samo da je zaustavljen, nego je i odbačen sa svih važnijih strateških objekata u zoni odgovornosti Petog korpusa. To je bila presudna godina: godina samopouzdanja boraca, starješina i svih ljudi u Okrugu, godina ojačanog morala, hrabrosti, odvažnosti boraca i naroda Okruga. Godina sticanja iskustava u rukovođenju i izvođenju borbi, života u obruču, probijanja blokade, proizvodnje i doturanja materijalnih sredstava, zbrinjavanja i liječenja povrijeđenih i ranjenih.

To je godina u kojoj je u potpunosti zaživio sistem rukovođenja i komandovanja, manevar i zajedničko djelovanje jedinica. Godina u kojoj je organiziranost imala svoje posebno mjesto. Zaokružena je organizirana obuka starješina i regruta, organizacijsko-formacijsko ustrojavanje jedinica i

komandi. Zaokruženo je formiranje i stavljanje u funkciju Petog korpusa, koji se do kraja rata nosio sa još žešćim borbama, sačuvao Okrug i zajedno sa ostalim jedinicama naše Armije oslobodio veliki dio okupirane teritorije Bosne i Hercegovine.

Tokom 1992. godine naše snage su zarobile značajna materijalno-tehnička sredstva, naoružanje i municiju. Između ostalog jedan tenk T-55, dva topa ZIS 76 mm, jednu "pragu" 20/3, jedan protivavionski top 20/3, jedan protiv-avionski top 20/1, 15 puškomitraljeza, dva protivavionska mitraljeza 12.7 mm, 12 ručnih bacača M57, kao i veliku količinu ostalog pješačkog naoružanja i municije.

Naši gubici su 559 poginulih, 250 nestalih, 693 teže i 1050 lakše ranjenih, a razmijenjeno je 51 tijelo poginulih boraca i starješina. Prema procjeni Komande Korpusa, agresor je imao gubitke približno našim. Među poginule ubrojano je i 12 boraca koji su umrli prirodnom smrću ili su sami sebi oduzeli život. Medu teže ranjene ubrojana su četiri borca koji su se sami ranili, dok je 27 lakše ranjeno samoranjavanjem u borbi i van nje.

Ovo bi na neki način bio bilans stanja 1992. godine od početka agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, odnosno Okrug Bihać. Pri tome ne treba zaboraviti da prije toga nismo imali vojsku, infrastrukturu, municiju, naoružanje, već smo sve morali stvarati i istovremeno se – pored opstanka i spasavanja golog života naroda ovoga kraja – boriti i za Bosnu i Hercegovinu kao međunarodno priznatu državu.

Sa takvim bilansom narod, borci i starješine Petog korpusa ušli su u novu neizvjesnost, ali gordo i ponosno dočekali 1993. godinu. Tim povodom u svim jedinicama organizirane su svečanosti, jer su hrabri Krajišnici i u najvećim mukama znali dati oduška sebi i svojim najmilijim.

Organi vlasti, komande jedinica, udruženja žena, predstavnici mjesnih zajednica obilazili su položaje boraca sa željom da se stvori što bolji ambijent našim vojnicima koji su čvrsto držali položaje širom zone odgovornosti Petog korpusa.

Paralelno s time, našlo se vremena za opuštanje i proslavu Nove 1993. godine.

Znali smo da će 1993. biti i godina u kojoj će se voditi intenzivni pregovori na državnom nivou. Ali, sve je bila prisutnija deviza: "Uzdati se u se i u svoje kljuse", u vlastite snage. Razmišljalo se o tome, da će kad-tad, doći vrijeme da se sretnemo sa ostalim borcima i jedinicama Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Bili smo svjesni stanja, zahvaljujući redovnim informacijama dostavljenim od pretpostavljene komande, na ostalim dijelovima bosanskohercegovačkog ratišta: Srebrenici, Žepi, Goraždu, Sarajevu, Mostaru, Gradačcu, Teočaku, Starom Vitezu, Brčkom i u drugim krajevima naše domovine. U

potpunosti nam je bilo jasno da će 1993. godina biti teška. Ali, planski i kroz koordinaciju sa ostalim u Okrugu, bili smo sigurni da ćemo teškoće uspješno prevladati.

Nismo ni slutili da ćemo tu godinu, pored teškog stanja, provesti u borbi na još jednom frontu i da će Fikret Abdić krenuti u secesiju, formirati svoju vojsku i napasti Peti korpus. Takvo stanje usporilo je šira ofanzivna djelovanja i natjeralo Komandu Korpusa da revidira svoje planove, svoj način i metode borbe, a sve sa ciljem da se zadrži slobodna teritorija. Nismo mogli predvidjeti da će Abdićevi sljedbenici u 1993. godini maksimalno raditi na pasivizaciji borbe i uspostavi tzv. APZB, ali, i takvo stanje borci Petog korpusa i narod Bosanske krajine uspješno su savladali.

"Munja '93"

Pored niza briljantno izvedenih borbi na očuvanju dostignutih položaja, posebnu pažnju zaslužuju borbe u rejonu Hasinog vrha, borbe u zoni odgovornosti 105. bužimske pbr., akcija "Munja 93", i borbe za Bosansku Bojnu.

Uz odobrenje Komande Korpusa, Komanda 105. bužimske upbr., pripremila je i izvela snažan i iznenadan napad u širem rejonu Banjana, 11. januara 1993. godine. Ni hladna zima niti veliki snijeg nisu omeli hrabre Bužimljane da krenu u nove pobjede. Mjesec dana prije nego što će izvesti tu akciju, Izet Nanić, komandant 105. bužimske upbr., došao je u komandu, izložio mi plan akcije svoje komande i istovremeno zatražio da ga odobrim i materijalno podržim. Sagledavajući izloženi plan, složili smo se da se pripreme obave u najvećoj tajnosti, računajući na to da se postigne potpuni faktor iznenađenja. Takav pristup u pripremi dao je izuzetne rezultate tokom izvođenja akcije "Munja 93".

Otpočele su pripreme i višednevna izviđanja šireg rejona Banjana radi utvrđivanja rasporeda snaga i sistema odbrane agresora, kao i podešavanja vlastitih snaga za ono što je trebalo uslijediti. Sve pripreme izvršene su temeljito, moral boraca i starješina bio je na izuzetno visokom nivou. U toku priprema, uz pune mjere maskirne discipline i sigurnosti, Komanda Korpusa je na vrijeme izvršila dotur potrebne municije i minsko-eksplozivnih sredstava.

Sve pripreme završene su u ponoć 10. januara. Jedinice su raspoređene i ubačene u agresorsku pozadinu, a pored izvještaja upućenog Komandi Korpusa, komandant Nanić lično me izvijestio 10. januara 1993. godine u 24 sata o potpunoj spremnosti za početak akcije. Signal "Sto" je značio da su Bužimljani, na čelu sa svojim komandantom, spremni. Napad je otpočeo 11.

januara 1993. godine, u šest sati i izveden upravo onako kako je planiran. Ostvaren je faktor apsolutnog iznenađenja na prostoru Banjana i Dobrog sela, odnosno Nikolića glavica – Osnovna škola u Banjanima – Selište (tt 450). Dvije jake borbene grupe su ubačene na pravcu Kruška – Bulećani. Angažirano je ukupno 360 boraca i starješina. Pored napada, izuzetno je dobro planirano i doturanje sredstava, evakuacija i zbrinjavanje ranjenih, postupci sa eventualno zarobljenim, kao i sve druge borbene mjere.

Za izvođenje napada formirano je šest borbenih grupa. Njihovu jačinu diktirala je veličina objekta i snaga agresora koji su ih zaposjedali. Prva i druga borbena grupa, "Hamze" i "Gazije", ubačeni su, preko objekta Kurijen (tt 396), u dolinu rijeke Glodna, južno od objekta Kukuljica, i na pravac prema Bulećanima, sa osnovnim zadatkom da spriječe prolaz agresorskih interventnih snaga prema prednjem kraju odbrane ili izvlačenje sa prednjeg kraja u dubinu agresorske teritorije, uz nanošenje što većih gubitaka tim snagama. Ubacivanjem ovih dviju borbenih grupa u te rejone, agresorske snage su na prednjem kraju odbrane bile potpuno odsječene i dovedene u okruženje, jer su bili zatvoreni i dobro branjeni svi pravci koji vode u dubinu njihove teritorije.

Zadatak treće borbene grupe bio je napad sa fronta, sa polukružne osnove, na objekt Nikolića glavica. Četvrta borbena grupa trebala je napasti rejon Adamovića glavice (tt 405). Petu borbenu grupa čekao je napad na rejon Osnovne škole "Banjani" i objekt "Landupi". Šesta borbena grupa imala je zadatak napasti na Kedića glavicu i Selište, sa visom Orlovo gnijezdo (tt 450).

Na prednjem kraju agresor je imao ojačani bataljon iz Novogradske brigade. Iskusni vojnici će postaviti pitanje: Pa zar 360 vojnika formiranih u šest borbenih grupa može poraziti ojačani bataljon? Ako razmišljamo logikom vojnika koji primjenjuje šablonsku taktiku ratovanja, onda je to sigurno nemoguće. Međutim, uzmemo li u obzir tajnost priprema, osposobljenost, hrabrost, odlučnost, faktor potpunog iznenađenja, onda ne treba nikog iznenaditi uspjeh boraca koji su učestvovali u ovoj akciji. Rejon odbrane tog bataljona bio je dobro uređen i zapriječen. Međuprostori između objekata na prednjem kraju agresora bili su pokriveni vatrom. U odnosu na naše položaje objekti su dominirali.

Ni takav sistem odbrane, ni minska polja, ni obilje hrane i municije kojima su raspolagali agresorski vojnici, nisu uspjeli spriječiti hrabre Bužimljane u njihovom borbenom pohodu. Prednost naših snaga bila je u snažno izraženom borbenom moralu, kvalitetnom izviđanju, poštovanju svih elemenata maskirne discipline, neopaženom ubacivanju u pozadinu i kvalitetnom okruženju agresorskih snaga, iskustvu boraca, njihovom snalaženju i borbenim aktivnostima u dubini agresora i faktoru potpunog iznenađenja.

Bilo je planirano da se borbeni zadatak obavi u što kraćem vremenu. To je i učinjeno. Možda je bilo dobro što su agresorski vojnici imali svega u izobilju uzdajući se u svoje ratne potencijale i dominantne visove. S obzirom na takvo stanje oni su se uspavali ne sumnjajući da se mnogi neće ni probuditi. Njihova prednost postala im je slabost koja je predstavljala trenutnu prednost našim borcima. Pokrete boraca 105. bužimske upbr. agresorski vojnici nisu otkrili sve dok se s njima nisu sučelili 11. januara u jutarnjim satima. Efekat iznenađenja bio je potpun. Mnogi su poginuli u zemunicama i rovovima. Dio neprijateljskih vojnika pokušao je sa povlačenjem u pozadinu spasiti živote, ne sluteći da idu pravo na borce 105. bužimske upbr., koji su predvidjeli takav razvoj događaja.

Uvidjevši težinu situacije u kojoj se agresor našao, komanda neprijateljskih jedinica pokušala je uputiti pomoć ili omogućiti izvlačenje svojih snaga iz okruženja, ali u tome nije uspjela. Žilav otpor u okruženju pružili su agresorski vojnici, no bez obzira na njega vojnički je poražen kompletan bataljon. Poginulo je 150 agresorskih vojnika, a četverica su zarobljeni.

Ovaj uspjeh nije uticao samo na moral boraca i starješina 105. bužimske upbr., već i na cio Korpus. Naše snage zaposjele su dominantne objekte Nikolića glavicu, Landupe, Banjane, Selište, tt 450. Time je Bužim postao sigurniji, a istočni bok zone odgovornosti našeg korpusa čvršći i stabilniji.

Oslobođeno je oko 50 kvadratnih kilometara, zaplijenjen jedan PAT 20/3, dva PAT-a 20/1, jedan top 76 mm, marke ZIS, tri topa 82 mm, dva MB 82 mm, sedam MB 60 mm, više od 120 cijevi pješačkog naoružanja, kao i velika količina ostalih materijalno-tehničkih sredstava i municije. Sanacijom novooslobođenih prostora izvučeno je 60 poginulih agresorskih vojnika, koji su naknadno sa zarobljenim razmijenjeni. Novogradska brigada u potpunosti je uzdrmana.

Borbeni uspjesi postignuti u ovoj borbi prohujali su Okrugom. Optimizam u narodu je bio vidljiv. Nada u opstanak i konačni slom agresora postala je izvjesna. To su bili veličanstveni uspjesi koje je Komanda Korpusa putem informiranja i direktnim prisustvom legendarnog komandanta Nanića u ostalim jedinicama približila ostalima, što se pozitivno odrazilo na stanje morala među borcima. Jednostavno to je bila kruna svega učinjenog na bojnom polju u toku 1992. godine.

Poslije ove i ostalih izvedenih borbi u kojima su učestvovali borci i starješine Teritorijalne odbrane, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe i na kraju Petog korpusa, kao i uloženog truda i napora svih segmenata u Okrugu jasno su se ukazale i bile vidljive pukotine obruča u kome smo se nalazili. To je davalo nadu u bolje sutra.

Nakon ovog poraza agresor je u više navrata pokušao vratiti izgubljene pozicije. Sve je bilo uzaludno. Shvatio je da ima posla sa organiziranim i

moralno jakim borcima, pa se sve manje upuštao u pješačke napade, a sve češće granatirao naseljena mjesta i prednji kraj naših snaga.

Osim boraca i starješina 105. bužimske upbr., u akciji su sudjelovali i borci Odreda za specijalna dejstva. Neposredno sam pratio tok borbe i još jednom se na djelu uvjerio u potvrđenu hrabrost bužimskih boraca, koji su po mnogo čemu bili specifični u Petom korpusu.

Naši gubici su bili 17 poginulih i 38 ranjenih. Teško je ranjen i komandant bataljona Hasan Musić, zvani Musa, već, do tada, legenda bužimskog kraja i Krajine. Nakon desetodnevne borbe ljekara za njegov život u Regionalnom medicinskom centru u Bihaću, naša legenda nas je ostavila... Ostala je zapamćena Musina dženaza, do tada najveća u Krajini. Dok sam stajao ispred tabuta sa tijelom rahmetli Muse, bilo mi je teško govoriti... Više od 3.500 građana, boraca i starješina došlo je ispratiti svoga Musu. Svi smo bili ponosni što smo imali tako hrabrog komandanta, ali žalosni što smo se rastali od njega.

Agresorske snage dogovorena primirja koriste za pripreme ofanzivnih djelovanja

Tokom 1993. godine, političko i vojno rukovodstvo Bosne i Hercegovine, tražeći izlaz i pokušavajući riješiti krizu u zemlji, poduzimalo je mjere pregovora i uspostavljanja primirja kao prvi korak ka političkom rješenju stanja. I pored iskrene želje za mirom od strane naših predstavnika, agresor je u većini slučajeva kršio dogovore o postignutim primirjima.

Političko i vojno rukovodstvo odmetnutih Srba redovno je kršilo obavezujuće, prihvaćene i potpisane protokole o prekidima neprijateljstava. Pokatkad, neprijatelj bi pod pritiskom međunarodne zajednice smanjio intenzitet borbenih djelovanja. Mi smo nastojali poštovati dogovor, ali smo uzvraćali na napade koji su bitno mogli ugroziti našu poziciju na borbenim položajima i nanijeti nam gubitke u živoj sili. Tokom primirja agresor je provocirao, djelovao artiljerijom i pregrupisavao snage. U većini slučajeva nije namjeravao poštivati primirje, već je pripremao uvjete za napade na naše jedinice. Zato smo u Komandi Korpusa i potčinjenim komandama naročitu pažnju posvećivali izviđačkim aktivnostima i kompletnim analizama stanja u svojim sastavima te poduzimanju mjera za otklanjanje uočenih nedostataka.

I najmanji predah u borbi koristili smo da što bolje učvrstimo našu organizaciju jer smo bili svjesni da samo visoko organizirani možemo odgovoriti izazovima i situaciji u kojoj smo se nalazili.

Tokom primirja neprijatelj je obično pribjegavao ubacivanju diverzantsko-terorističkih grupa, koje su u večini slučajeva bivale likvidi-

rane. Morali smo na takve postupke agresora reagirati na istovjetan način. Tako je 111. bosanskokrupska brigada nakon jedne takve provokacije izvršila uspješnu diverzantsku akciju 27/28. januara 1993. godine, kad je uništen magacin sa materijalno-tehničkim sredstvima i kompletno ljudstvo na tom objektu.

Prva cazinska pbr. je, u rejonu Crnog jezera 2. marta, u pozadini agresora, likvidirala 11 agresorskih vojnika i više ih ranila. Snage agresora su 1. aprila te 1993. godine, u širem rejonu Velikog Latinovca, ubacili diverzantsko-terorističku grupu, koju su spremno dočekali i likvidirali borci 105. bužimske pbr. Agresor je konstantno kršio primirje, a posebno iz širih rejona Grabeža, Alibegovića kose, Hasinog vrha, Banjana, Bosanske Bojne, Glinice i s položaja na lijevoj obali rijeke Une u Bosanskoj Krupi.

Neprijatelj je planski i sračunato koristio dogovorena i obavezujuća primirja za snajperska djelovanja. Iz tenkova je otvarana vatra po naseljenim mjestima, a tenkovi su najčešće korišteni i kao nepokretne vatrene tačke za djelovanje sa distance. Bili smo prinuđeni formirati protuoklopne grupe i ubacivati ih u pozadinu i uništavati tenkove od Lohovskih brda i Ćorkovače do Bosanske Bojne. Tokom 1993. godine uništeno je više tenkova.

U 1993. godini intenzivirana su borbena dejstva sa prostora tzv. SAO Krajine. Takvo stanje u potpunosti je pratio pokušaj pasivizacije stanja u općini Velika Kladuša. Borbe su dobile na intenzitetu napadom agresora na Bosansku Bojnu. To je početak onoga što će uslijediti u septembru: proglašenje tzv. APZB. Ova borba je svojevrsni uvod u borbu na dva fronta u zoni odgovornosti Petog korpusa naše armije. Period od aprila 1993. godine do početka augusta 1993. godine, Fikret Abdić koristio je za "pospremanje stanja u Okrugu", kako je sam znao reći. Stvarao je uvjete za proglašenje i uspostavljanje autonomije. Bile su izražene opstrukcije u Vladi i Skupštini Okruga, posebno od Fikreta Abdića. One su uticale na negativan tok vođenja borbi. U tom periodu više smo pribjegavali odbrambenim djelovanjima, a manje napadnim. Kombinirali smo odbrambena i izviđačko-diverzantska dejstva. Mnogo energije izdvajali smo na unutrašnja previranja i čuvanja borbene gotovosti naših jedinica. Sve aktivnosti Fikreta Abdića išle su na podrivanje Petog korpusa i njegovo slabljenje kako bi se na kraju što lakše definitivno obračunao sa nama. To je bio cilj i agresora.

Posebno smo vodili računa o upotrebi naših snaga 1993. godine. Nismo pribjegavali širim ofanzivnim djelovanjima. Nismo dozvoljavali avanturizam u borbi. Insistirao sam na očuvanju borbenog morala i čvrstini vojničkih kolektiva. Može se zaključiti da su borbena dejstva u 1993. godini izgubila na intenzitetu. Taj zaključak je opravdan. Komanda

Korpusa i ja lično smo koristili svaki sekund da organizaciju i čvrstinu kolektiva dovedemo do najvećeg stepena, prateći aktivnosti neprijatelja i poduzimajući mjere da se efikasnom odbranom suprotstavimo i spriječimo njegove prodore i napredovanje. U takvoj situaciji smo dočekali sukobe sa Fikretom Abdićem. Da smo srljali i povlačili nepromišljene poteze u uslovima potpunog okruženja, a posebno tokom 1993. godine, pitanje je da li bi se ko imao suprotstaviti Fikretu Abdiću i njegovim namjerama i sačuvati slobodne teritorije. To smatram najvećim umijećem boraca i starješina Petog korpusa i naroda Krajine.

Borbe za Hasin vrh

Vjerovatno procjenjujući da je situacija povoljna i da su se naše jedinice uspavale kroz česta primirja, da je korpus podijeljen u odnosu na politička zbivanja u Okrugu, agresor je nastavio srljati jer očito nije izvukao naučenu lekciju iz poraza nanesenog od naših snaga prilikom oslobađanja Bosanske Bojne. Izveo je napad na položaje naših snaga na prostoru Hasinog vrha.

Žestoke borbe vodile su se na ovom prostoru sredinom 1993. godine. Izuzetno jakim kombiniranim udarima uspješno su odolijevale jedinice 503. i 504. cazinske brigade. U jutarnjim satima 26. juna 1993. godine, agresor je granatirao položaje ove dvije jedinice. Nakon toga izvršio je silovit pješački napad. Borci 503. i 504. zaustavili su napad, ali je agresor nastavljao sa žestokom minobacačko-artiljerijskom vatrom. U popodnevnim satima, u ponovnom pješačkom napadu, uspio je ovladati Hasinim vrhom, tt 625. Ponovljeni napad bio je znatno jači od prijepodnevnog. Borci naših jedinica bili su prisiljeni na povlačenje na rezervne položaje.

Imajući u vidu značaj Hasinog vrha sa Alibegovića kosom, Komanda Korpusa angažirala je snage u rezervi 503. i 504. cazinske brigade i dio korpusnih rezervi sa zadatkom da zaustave agresora u napredovanju. Hrabrim suprotstavljenjem, naši borci su zaustavili napredovanje neprijatelja.

Cijeneći jačinu neprijateljskih snaga i znajući značaj tog objekta, Komanda Korpusa je 26/27. juna hitno naredila punu pripravnost snaga u rezervi 501. bbr, 502. bbr, Bataljona vojne policije i Odreda za specijalna djelovanja, kao i ostalih naših snaga u dubini. Sljedećeg dana, 28. juna, izvršili smo brz i odlučan protivnapad. Agresorske snage su odbačene sa Hasinog vrha i time je Hasin vrh oslobođen. To je značajno uticalo na podizanje borbenog morala boraca i starješina. Neprijatelj je shvatio da borci Petog korpusa nisu uspavani, da su itekako budni kad treba, ali je također morao i shvatiti da su problemi sa kojima se nosimo samo dodatni motivacioni faktor za uspješnu odbranu svoga naroda i domovine.

Tokom borbi za Hasin vrh bio sam na licu mjesta. Teško se može opisati junaštvo naših boraca. Agresoru su naneseni veliki gubici. Mi smo imali tri poginula, dva nestala i 19 ranjenih boraca. Poginuo je i član Komande Korpusa Salih Omerčević, nekadašnji komandant 504. brigade, prekomandovan sa dužnosti neposredno pred borbe za Hasin vrh i raspoređen na odgovornu dužnost u Komandu Petog korpusa. Prilikom boravka na Isturenom komandnom mjestu jednog od bataljona 503. bbr., neposredno iza Hasinog vrha, skrenuo sam pažnju Omerčeviću da se ne izlaže opasnosti i da ne ide u borbeni stroj, s obzirom da sam primijetio da je bio veoma potišten, jer je upravo njegova dotadašnja brigada izgubila položaje na Hasinom vrhu. Mimo moga upozorenja, samostalno je otišao u borbu zajedno sa svojim dotadašnjim borcima. Vukla ga je želja da povrati izgubljene položaje. Poginuo je ispod Hasinog vrha, pred samo oslobađanje.

Salih Omerčević se među prvim starješinama uključio u pripreme za odbranu tog kraja. Do jula 1992. godine bio je angažiran u Centru službi sigurnosti Bihać. U julu se priključio Teritorijalnoj odbrani i ostao u našim jedinicama sve do juna 1993. godine, kada je poginuo.

Puno je naših vojnika položilo život u odbrani Grmuško-Srbljanskog platoa, a posebno Hasinog vrha. Mada je Grabeški plato ostao urezan u svijesti boraca i naroda tog kraja kao najžešće poprište borbi u toku 1992. i 1993. godine, ništa se slabije borbe nisu vodile na prostoru Grmuško-Srbljanskog platoa, a posebno za dominantni Hasin vrh. Teško je danas reći gdje je bilo najteže na potezu Plješevica – Lohovska Brda – Golubić – Grabež – Hasin vrh – Bosanska Krupa; na lijevoj obali Une – Bosanska Otoka pa sve do Ćorkovače. Veliki je to prostor, ne uzimajući i prostor prema SAO Krajini koji smo uspjeli sačuvati.

Kraj 1993. godine

Godina 1993. bila je sasvim drukčija od prethodne. Bila je rekordna po dužini pregovora uz prisustvo predstavnika međunarodne zajednice, koja nije poduzela odlučne mjere da zaustavi rat i prisili agresora da poštuje dogovoreno. Dogovarana primirja se obično u praksi nisu realizirala i poštovala.

Te godine u pojedinim dijelovima BiH izvršen je napad HV i HVO na snage Armije Republike Bosne i Hercegovine. Napadi su kulminirali u srednjoj Bosni. Ekstremisti HVO su primjenjivali sve metode srpskog agresora, počevši od etničkog čišćenja do koncentracionih logora, od izgladnjivanja do egzekucije čak i onih Bošnjaka koji su do jučer bili u njihovim redovima. Ustvari, srpski agresor i HVO su zvanično, na osnovu sporazuma Karadžić-Boban, prekinuli međusobne sukobe u jesen 1992., a nakon toga se obrušili na Armiju Republike Bosne i Hercegovine i bošnjački narod.

Tokom 1993. godine, Peti korpus je izrastao u respektabilnu snagu, sa velikim borbenim iskustvom, i razvijenim sistemom rukovođenja i komandovanja. I dalje je ostao izražen nedostatak municije, materijalno-tehničkih i borbenih sredstava i artikala ishrane.

Ta godina karakteristična je po intenzivnim napadima iz SAO Krajine na jedinice Petog korpusa, što je odgovaralo srpskim interesima u Bosni. Svakako da im je cilj bio uvlačenje ove paradržavne tvorevine u ratne sukobe kako bi oslabili naše snage prema bosanskim Srbima. Po izbijanju sukoba sa pristalicama Fikreta Abdića, direktno su se angažirali da bi pomogli Abdiću. Time je stvorena šira mogućnost djelovanja srbočetničkog agresora na slobodnu teritoriju Okruga.

Međunarodna zajednica nije sprečavala takav način ponašanja iz tzv. SAO Krajine, djelovanje i uplitanje sa prostora jedne države na prostor međunarodno priznate druge države. Time se usložnjavalo stanje u zoni odgovornosti Petog korpusa. Bilo je očito da je trebalo preko Fikreta Abdića i njegovih snaga ugroziti našu odbranu iznutra, a sa vanjske strane istovremeno uvući Martićeve snage i omogućiti im realiziranje "svesrpskih interesa".

Iako smo ukazivali na sve ove pojave prije uspostave tzv. APZB, mnogi su na ova upozorenja ostali gluhi. Više su vjerovali Abdićevim lažnim obećanjima nego stvarnom stanju na terenu. Nakon izbijanja sukoba sa pristalicama Fikreta Abdića, početkom oktobra pa nadalje, mogli su se uvjeriti u vjerodostojnost naših upozorenja. No i pored toga, nažalost, mnogi su se svrsatali uz Abdića i njegove snage protiv svoga naroda i domovine. Vrijeme je potvrdilo da je i Fikret Abdić sa svojim pristalicama pokušao iskoristiti pregovaračke aktivnosti za ostvarivanje svojih ambicija i ciljeva.

Političko stanje u Okrugu sve se više usložnjavalo i kompliciralo. Nastojala se otupiti oštrica zahuktalih aktivnosti na ustrojavanju korpusa i naših borbi. Direktno se atakovalo i na moral boraca i starješina.

Pripadnici CSS, lojalni Fikretu Abdiću, sve više su se stavljali u funkciju protuteže borcima i starješinama Petog korpusa. Nastajale su podjele, i to ne samo u CSS i stanicama javne sigurnosti, već i u općinskim organima. Po ubrzanom postupku smijenjeni su čelni ljudi Okruga Ljubijankić i Veladžić.

Vukli su se takvi konci da je Komanda Korpusa postala svjesna da je Abdić ostavio Peti korpus da bi se sa njim obračunao nakon što podesi sve ostale elemente potrebne za proglašenje svoje inicijative i čina proglašenja tzv. APZB. Tako smo, uz borbe sa agresorom duž cijele zone odgovornosti, postajali sve više svjesni da ćemo morati voditi borbu na još jednom frontu. I pored svih nastojanja da do toga ne dođe – do proglašenja tzv. APZB, a pogotovo do međusobnih sukoba – nismo mogli izbjeći tu borbu.

Pristalice Fikreta Abdića napale su na Peti korpus. Pored toga što smo bili dužni štititi ustavni poredak međunarodno priznate Republike Bosne i

Hercegovine; bili smo dužni štititi i narod koji je bio uz Peti korpus i živote pripadnika Petog korpusa, koji su se hrabro borili protiv onih koji su željeli porobiti taj kraj.

Ta 1993. godina bila je, prije svega, karakteristična po čvrstom ustrojstvu i visoko profesionalnoj organizaciji Petog korpusa i odlučnom suprotstavljanju secesiji. Poduzimali smo sve mjere da ne dođe do sukoba i prolivanja krvi. To je godina karakteristična po hrabroj i odlučnoj odbrani Okruga, jer nije izgubljen nijedan metar slobodne teritorije, a oslobođeni su kilometri teritorije. Neposredno poslije nelegalnog čina proglašenja tzv. APZB, uspješno je konsolidirano stanje u svim institucijama i organima vlasti i Petom korpusu.

Uz borbe u potpunom okruženju u uvjetima potpune izolacije, najbitnija karakteristika te 1993. godine bio je odlučan stav mene i moje komande u suprotstavljanju secesiji Fikreta Abdića. Pitanje je šta bi bilo da se Peti korpus nije suprotstavio pokušaju secesije? Može se samo pretpostaviti šta bi bilo sa Bosnom i Hercegovinom. Ratne godine 1992. i 1993. bile su teške, ali i presudne.

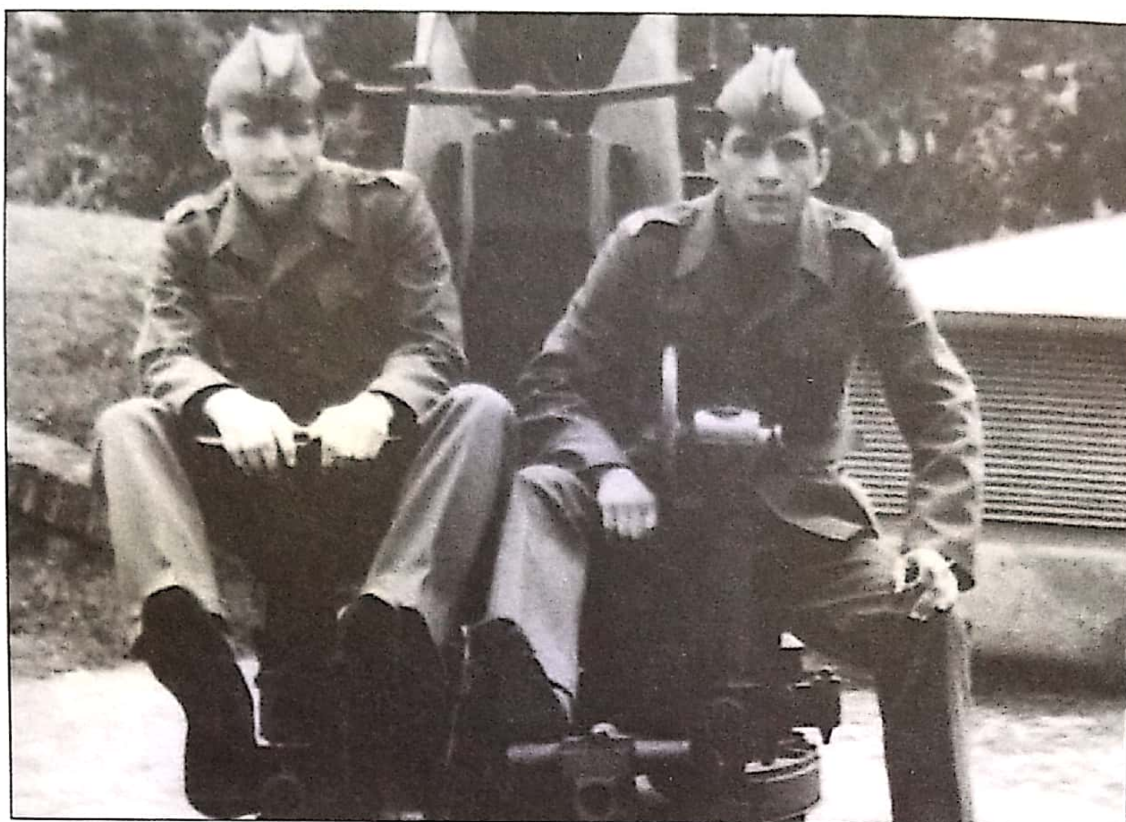
Od početka agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, pa do kraja 1992. godine izveli smo 134 borbe, ne računajući druge oblike borbenih djelovanja. Tokom 1993. godine jedinice Petog korpusa su izvele 92 borbe, što govori o žestokim sukobima Krajišnika sa neprijateljskim snagama u zaštiti svoga naroda i Okruga. U položaju u kakvom su se nalazili, nimalo nije bilo lahko nositi se sa Fikretom Abdićem i njegovim pristalicama do proglašenja tzv. APZB, a posebno nakon njenog proglašenja i započinjanja borbe i na tom frontu, uz neprestane i žestoke borbe sa srpskočetničkim agresorom. Sve te probleme i nedaće uspješno su rješavali borci i starješine Petog korpusa uz skupo plaćenu cijenu, onu ljudskim životima.

... otac Husein i majka Hatidža pred rodnom kućom...

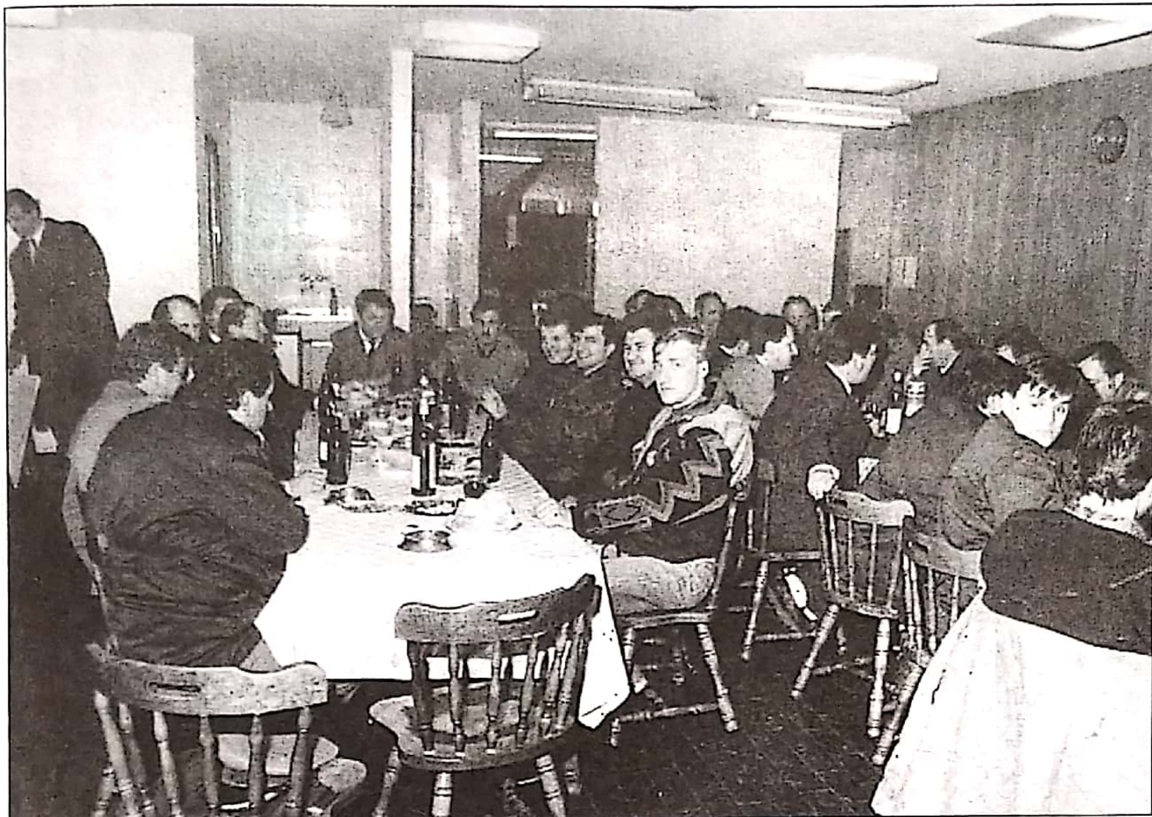
... sa kolegama i kolegicama iz gimnazijskih dana, Tutin 1975.
(R. Dreković treći s lijeva)...

... prva godina vojne akademije, Kalemegdan 1976....

... prva vojna vježba Rudovci - Lazarevac...

... sa komandirima rezervnog sastava CSS-a Bihać, krajem 1991. godine
(R. Dreković prvi s lijeva)...

... oštećena pista aerodroma Željava nakon odlaska bivše JNA, 18. 5.1992. godine...

... smotra odreda TO Gornje Prekounje, 9. 6. 1992. godine...

... čestitke nakon polaganja svečane zakletve mladih vojnika...

... prva smotra Prve bihaćke brigade, 28. 7. 1992. godine
sa njenim komandantom Mirsadom Selmanovićem...

... prva smotra Druge bihaćke muslimansko-hrvatske brigade,
16. 8. 1992. godine sa njenim komandantom Atifom Dudakovićem...

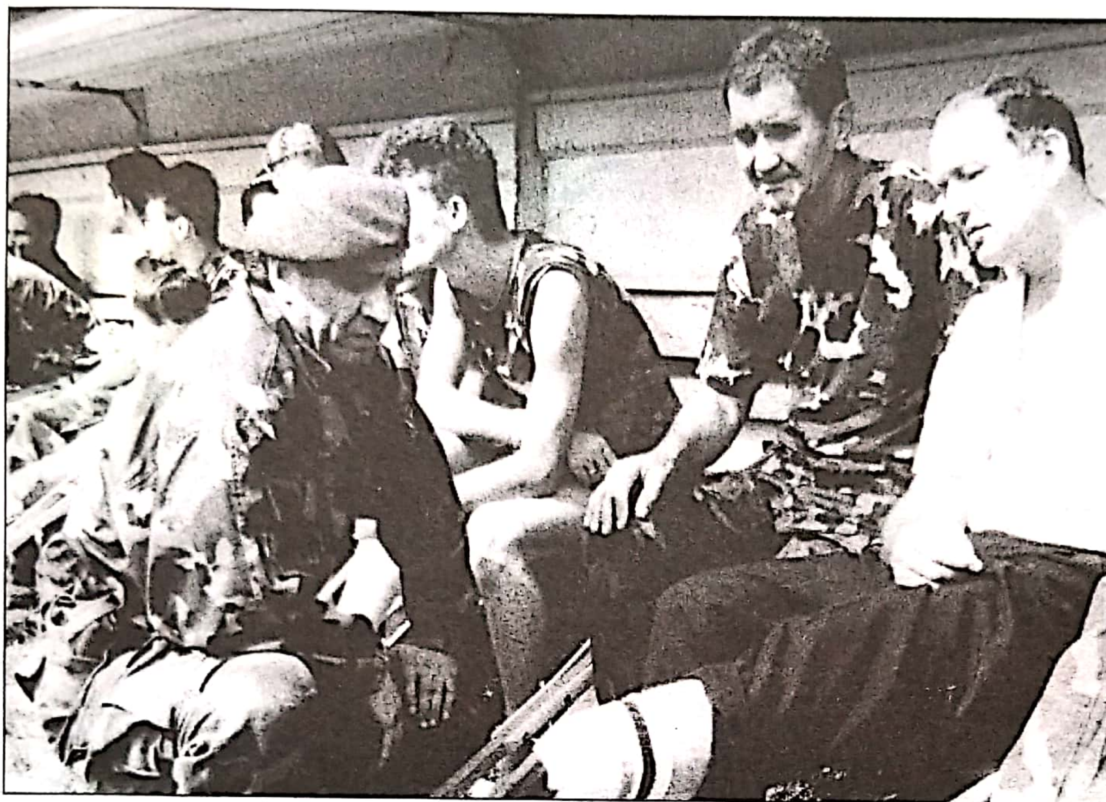
... sa načelnikom štaba Druge bihaćke muslimansko-hrvatske brigade Vladom Šantićem, 16. 8. 1992. godine...

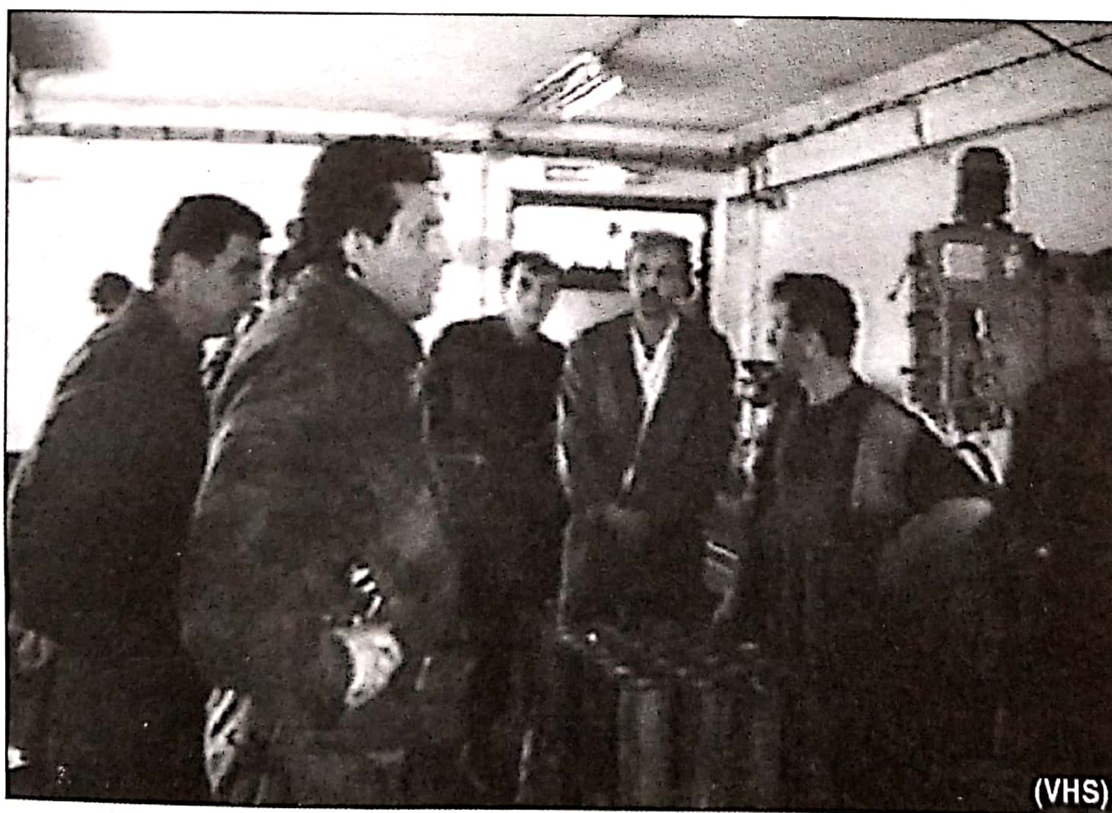
... predaja ratne zastave komandantu 105. bužimske krajiške brigade Izetu Naniću, 15. 8. 1992. godine...

... sa komandantom 511. brdske brigade Mirsadom Crnkićem, 1. 9. 1993. godine...

... u razgovoru sa ranjenim pripadnicima Petog korpusa...

... obilazak pogona namjenske vojne industrije...

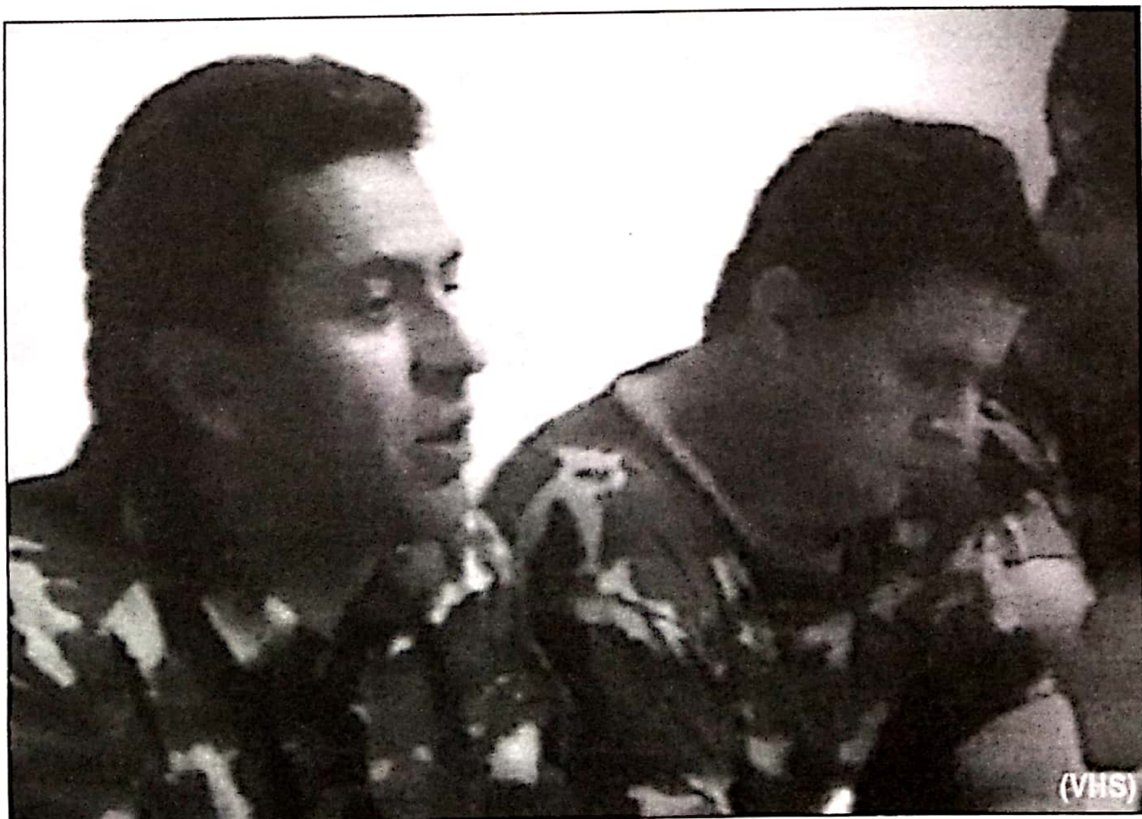
... smotra Odreda za specijalna dejstva sa njenim komandantom Senadom Šarganovićem...

... sa zamjenikom komandanta Petog korpusa Mirsadom Sedićem...

...sa komandantom 503. brdske brigade Muhamedom Hamdom Delalićem...

... na referisanju komande Petog korpusa sa načelnikom Štaba Fadilom Hasanagićem...

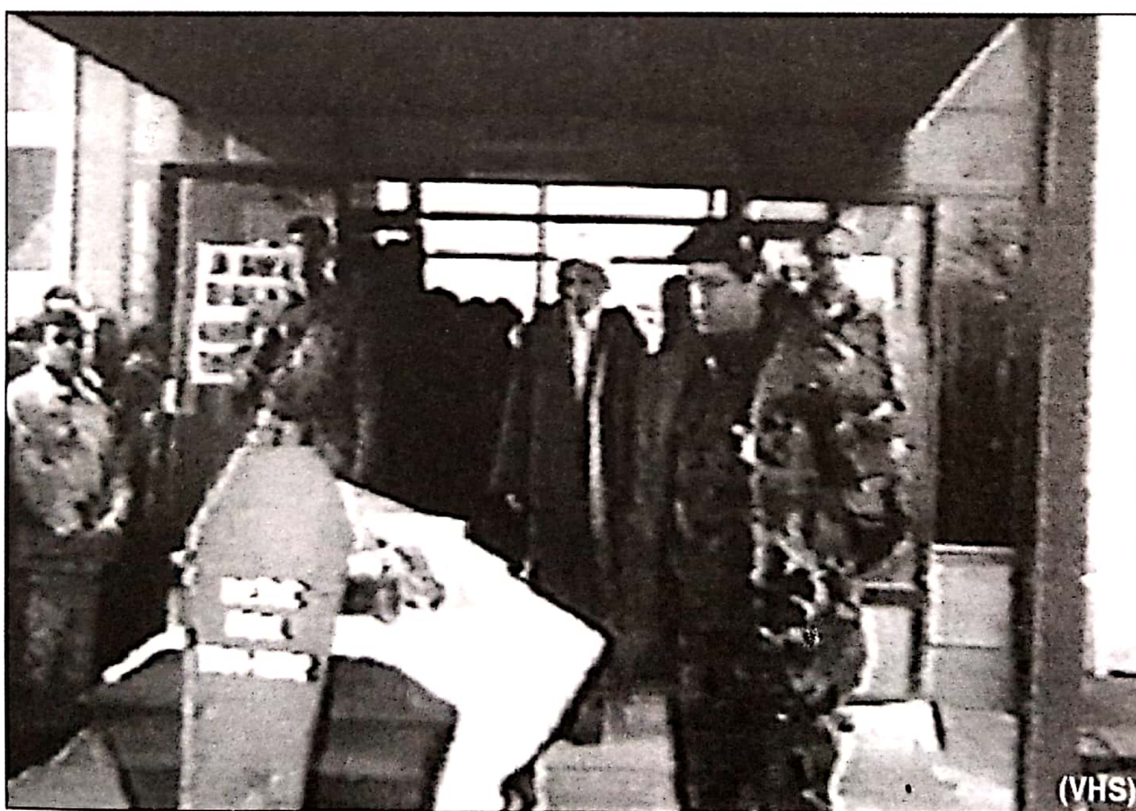
... sa komandantom Francuskog bataljona UNPROFOR-a pukovnikom Bresom,
u posjeti GS HVO Regije Bihać, 25. 12. 1992. godine...

... sa komandantom Zrakoplovne grupe Nedžadom Suljićem,
Ćoraliči, august 1993. godine...

... dženaza rahmetli Hasana Musića Muse komandanta bataljona 105. bužimske udarne brigade, koji je 03. 02. 1993. godine preminuo od posljedica teškog ranjavanja ...

... oproštaj od rahmetli narodnog heroja Adila Bešića...

KNJIGA DRUGA

BORBA NA DVA FRONTA

Fikret Abdić

Neposredno pred dolazak člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Fikreta Abdića u Bihaćki okrug, linije odbrane jedinica Unsko-Sanske operativne grupe bile su čvrste i stabilne. Proces ustrojstva manevarskih brigada i Unsko-Sanske operativne grupe bio je završen. Manevarske brigade, pod komandom Unsko-Sanske operativne grupe, razmještene su i locirane prema planu odbrane Okruga. Ustrojene i osposobljene, jedinice Teritorijalne odbrane u praksi su preuzele kontrolu teritorije, a posebno vitalnih objekata. Manevarski odredi iz sastava Teritorijalne odbrane bili su spremni i osposobljeni da, shodno potrebi, sudjeluju u oslobađanju privremeno zaposjednutih teritorija sa jedinicama Unsko-Sanske operativne grupe.

Okrug Bihać i jedinice Unsko-Sanske operativne grupe bili su potpuno okruženi jedinicama Prvog i Drugog agresorskog krajiškog korpusa – sa istoka i jedinicama Vojske tzv. SAO Krajine – sa zapada. Policijski sastavi stanica javne sigurnosti, kao i Centra službi sigurnosti Bihać funkcionirali su u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima, a specijalne jedinice CSS su aktivno sudjelovale sa jedinicama Unsko-Sanske operativne grupe u odbrani Bihaća i drugih općina Okruga.

Užurbano su se konsolidirali i strukturirali organi vlasti, privreda i ekonomska situacija je postala stabilnija; u zamahu razvoja bila je Namjenska vojna industrija. Građani Okruga, svjesni složene situacije u kojoj su se nalazili, grčevitih borbi koje su vodile naše jedinice za odbranu Okruga, broja do tada poginulih i ranjenih boraca, svesrdno, su samostalno ili preko mjesnih zajednica, pomagali svojim braniteljima. Pružali su im materijalnu i moralnu podršku za aktivno i čvrsto suprotstavljanje agresoru, koji je napadao iz svih pravaca.

Komunikacija sa centrom države bila je u potpunosti pokidana. Preuzimanjem radio i televizijskih sistema od strane agresora i prekidom PTT veza, Bihaćki okrug bio je odsječen od ostalog dijela Bosne i Hercegovine i šire.

Jedina veza uspostavljena je putem radio amatera. Nastupila je surova i duga blokada. Informacija o zbivanjima u drugim krajevima Bosne i Hercegovine, osim informacija od pretpostavljene komande, imali smo nedovoljno. Iako je bila nametnuta strahovita medijska blokada i u takvoj situaciji napravljeni su vidni pomaci u njenom razbijanju. Obavljene su neophodne pripreme na razvijanju televizije Bihać, a funkcionirala je radiodifuzna mreža Okruga.

Svi postojeći kapaciteti stavljeni su u funkciju. Zaokruženo je i ustrojstvo Civilne zaštite. Okupljeni su svi umni i intelektualni kapaciteti da bi dali doprinos razvoju jedinica teritorijalne odbrane Unsko-Sanske operativne grupe, kasnije Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Imućni pojedinci i biznismeni iz Okruga, ekonomski su pomagali našim jedinicama. Posebno treba potcrtati da se u vrijeme Abdićevog dolaska Bihaćki okrug nalazio u potpunom okruženju, odvojen od centra države. Uzimajući u obzir vojno-političku situaciju u Bihaćkom okrugu, najava dolaska Fikreta Abdića kod Krajišnika ulivala je dodatno ohrabrenje. Mnogi su još uvijek vjerovali u njegovu moć, smatrali su da će biti lakše prevladati sve probleme sa kojima se suočavamo i da ćemo na kraju sa Abdićem biti sigurniji. Vjerovalo se u povoljan ishod nastale krize. Daleko prije dolaska u Okrug, Babo je poručio, da će ako zatreba stati na čelo krajiških brigada.

Vijest o dolasku Fikreta Abdića obradovala je koliko mene, tako i mnoge druge u Okrugu Bihać. Bilo je i onih koji tu vijest nisu prihvatili sa odobravanjem. Da li su znali nešto što meni u to vrijeme nije bilo poznato?

Uvod u izdaju

Znatno prije agresije na Bosnu i Hercegovinu, kao mlad oficir JNA, pratio sam sve što se događalo u vezi s Fikretom Abdićem, posebno o puštanju u opticaj mjenica bez pokrića u Agrokomercu što je tada bila opća praksa u poslovanju privrede u Jugoslaviji. Slike pomora peradi na farmama duboko su me dojmile. Boljela me činjenica da je neko iskonstruisanom aferom rušio poznati i priznati kombinat, ali i sudbina toga čovjeka kome je rasturanjem preduzeća, koje je stvorio, rušena i njegova ličnost.

Ma koliko su tadašnji jugoslavenski mediji prikazivali drukčiju sliku o Abdiću i Agrokomercu, ma koliko su blatili i smjenjivali njegove navodne pomagače (Pozderci, Mesihović, Pelivan, Tomić...), nisam mogao ostati ravnodušan na sva ta događanja. U podsvijesti sam osjećao da nešto nije u redu i da Fikret Abdić nije kriv. Barem u mjeri u kojoj je to prezentirano javnosti.

Upoznali smo se po njegovom dolasku u Okrug Bihać, odnosno u Komandu Unsko-Sanske operativne grupe. Zbog onoga što sam do tada čuo i saznao o njemu, onoga što se događalo oko njega i Agrokomerca, monti-

ranog sudskog procesa, zatvorskim danima, rušenju Agrokomerca, šikaniranju naroda ovoga kraja, trijumfalnom izlasku iz zatvora, pristupanju SDA i ulasku u Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine poslije prvih demokratskih izbora, želio sam se s njim bolje upoznati.

Bez obzira na to što mi je supruga iz Bosanske Krupe, nisam mnogo znao o Cazinskoj krajini i ljudima u njoj. Samo ponešto, kroz narodno predanje o Muji Hrnjici, Huski Miljkoviću i Cazinskoj buni.

Već nakon prvih razgovora uočio sam da se u mnogo čemu, po pitanjima političke a posebno vojne organizacije odbrane, najblaže rečeno, razlikujemo u mišljenjima. Ranije stečeni dojmovi vremenom su počeli da blijede.

Njegove diskusije i izjave u to vrijeme kosile su se sa mojim shvatanjima događaja i prilika u Bosni i Hercegovini. Nisam shvatao njegov obilazak Bijeljine u svojstvu člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine zajedno sa Biljanom Plavšić. Nikako nisam mogao dokučiti smisao njegovih ocjena koje su skoro koindicirale sa Plavšićkinim u vrijeme pokolja Bošnjaka u Bijeljini.

U Okrug Bihać došao je iz Zagreba 2. septembra 1992. godine. Doletio je preko SAO Krajine, avionom AN-2 (Antonov) do improviziranog aerodroma u Ćoralićima.

Njegov prelet preko tzv. SAO Krajine, tumačio sam kao hrabar čin čovjeka koji želi pomoći svome kraju i svojoj domovini. Kasniji razvoj događaja i njegovo ponašanje razbilo je i to uvjerenje.

Kao komandant Unsko-Sanske operativne grupe, zajedno sa svojim borcima i narodom toga kraja, očekivao sam da ćemo imati veliku pomoć i smatrao da se njegovim dolaskom kao člana Predsjedništva međunarodno priznate R BiH iskazuje briga mlade bosanske države prema ovome kraju.

Šestog septembra 1992. godine u današnjoj kasarni "Adil Bešić" postrojio sam uži dio Komande i predao mu raport ispred Komande Unsko-Sanske operativne grupe. Prilikom brifinga, u prisustvu komandanata brigada i užeg dijela Komande Unsko-Sanske operativne grupe, primijetio sam njegov rezerviran i hladan odnos, ne samo prema meni, nego i prema kompletnom komandnom sastavu. To nije bilo ono što sam očekivao od u to vrijeme istaknutog Krajišnika i člana državnog Predsjedništva. Kad je stao za govornicu, i počeo da govori, u njegovim riječima nisam mogao osjetiti ništa patriotsko, ni trunku podrške koju sam objektivno očekivao.

Iako sam smatrao da u ratu treba funkcionirati proizvodnja, uz svo razumjevanje potreba ulaganja napora u pokretanje i stavljanje u rad industrijskih i poljoprivrednih pogona u Krajini, bio sam siguran da elemenat odbrane mora imati prioritet. Analizirajući položaj Okruga koji se nalazio u totalnoj blokadi, bilo mi je jasno, kakve su mogućnosti s eventualnim zaživljavanjem i funkcioniranjem proizvodnje, budući da su raspadom Jugoslavije bile pokidane sve

ekonomske veze. Bilo je ispravno potencirati rješavanje ekonomske situacije i pokretanje proizvodnje, prije svega proizvodnje hrane i materijalno-tehničkih sredstava u namjenskoj industriji, ali nije ispravno da član Predsjedništva i član Vrhovne komande, govoreći pripadnicima odbrambenih struktura i ne dotakne pitanje odbrane zemlje od agresora, a kamoli da se stavi na čelo krajiških brigada, kako je Babo poručivao prije nego je stigao u Bihać. Bilo je sasvim normalno da kao član Predsjedništva pitanje pokretanja proizvodnje rješava sa organima vlasti, a pitanje odbrane države sa nama vojnicima.

***

Nakon dolaska iz Zagreba i obilaska Komande Unsko-Sanske operativne grupe, Abdić je otišao u Veliku Kladušu i odatle duže vrijeme nije izlazio na teren. O svim bitnim aktivnostima u Okrugu vukao je konce preko svojih ljudi iz Kladuše. Njegovi kadrovi, po njegovom dolasku u Okrug Bihać postali su veoma aktivni na terenu. Oni su obilazili gradove i naselja i u startu uvjeravali predstavnike organa vlasti, Islamske zajednice, vojnike i starješine, kao i narod da je veoma bitno što je Abdić napokon stigao u Okrug. Tokom svoje misije, nisu izostavljali kritiku svih onih koji su do tada danonoćno radili na terenu, formirali vlast i vojsku, istovremeno konsolidirajući stanje nakon izvršene agresije. Najisturenije osobe u njihovim kritikama bili su doktor Ljubijankić i Mirsad Veladžić. Prikazivali su ih kao nesposobne da Okrug Bihać izvuku iz krize, ali, kako su znali govoriti, Babo je napokon tu i svima će nam biti bolje. Ovo je očito bila prethodnica koja je krčila put i stvarala političku klimu za sve ono što će se kasnije događati. Prilikom svojih rijetkih pojavljivanja, Fikret Abdić je imao običaj reći da se koncentrira na "uspostavi struktura vlasti Okruga", oživljavanju privrede i stvaranja uslova za bolji i stabilniji standard naroda u Okrugu. U jednom momentu, mogao sam smatrati i opravdanim da on, kao iskusan privrednik i političar, nastoji pomoći organima vlasti, ali vremenom sam shvatio da to što on priča nije ono što bi trebalo činiti.

Naime, čim je započeo sa tim svojim aktivnostima, Abdić je odmah počistio čelne ljude Okruga – Mirsada Veladžića, tadašnjeg predsjednika Izvršnog odbora Okruga i Irfana Ljubijankića, predsjednika Skupštine Okruga Bihać.

Za punih osam mjeseci od dolaska u Okrug i boravka u Velikoj Kladuši, Abdić se nije puno oglašavao, nije obilazio kraj i jedinice. Znatno kasnije, 15. aprila 1993. godine, na naš poziv, došao je na obilježavanje Dana Armije i prisustvovao metodsko-pokaznoj vježbi. Tada smo mu predstavili dokle je stigla namjenska proizvodnja i dokle smo stigli sa organizacijsko-formacijskim ustrojavanjem tada već Petog korpusa, koji je izrastao iz Unsko-Sanske operativne grupe i ostalih jedinica Teritorijalne odbrane.

Neposredno poslije te svečanosti, rekao sam mu da bi se trebao javno oglašavati, obilaziti borce i Okrug, i da mi očekujemo njegovu moralnu i svaku drugu podršku. Tada mi je rekao:

-Razmišljam o tome, Drekoviću, ali smatram da će moje oglašavanje mnogi protumačiti kao štetno. Nisam mogao shvatiti šta time želi reći.

Međutim, moram naglasiti da u oba zvanična susreta, pred strojem pri predaji raporta i brifinga o bitnim pitanjima, s kojim se susrećemo moji borci i ja nismo primijetili da on priprema secesiju ili nešto slično. Naše probleme svjesno smo iznosili, računajući da ćemo ih zajednički bolje riješiti i prevladati. Nisam mogao ni pretpostaviti da ću, pored borbe na frontu protiv srpskog agresora iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, otpočeti borbu na još jednom frontu i to protiv čovjeka kome sam raportirao kao članu Predsjedništva i Vrhovne komande.

Poslije tog susreta, 15. aprila 1993. godine, opet se povukao u Veliku Kladušu i posvetio – kasnije će se to uvidjeti – pripremama za proglašenje autonomije i preuzimanje vlasti. Češće me znao nazvati da dođem kod njega, u Dispanzer Agrokomerca u Polju, na periferiji Velike Kladuše. Bez obzira na to što su me, na neki način, kritizirali tadašnji čelni ljudi Okruga da previše sarađujem sa Abdićem (kažem, znao me pozvati u svoj kabinet), nisam razumio takve zamjerke. Smatrao sam normalnom saradnju sa članom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Kad bih pitao, zašto ne surađivati? odgovor je bio: "Ne znaš ti Fikreta! Vidjet ćeš ti ko je Fikret!"

U početnoj fazi saradnje, nisam mogao prepoznati ništa što bi moglo proizvesti sukobe i međusobne borbe. Abdić se, jednostavno, više bavio ekonomskim i političkim, a manje vojno-odbrambenim pitanjima.

Bilo je vidljivo da od dolaska, u svoj kabinet poziva privrednike, direktore, predstavnike organa vlasti, pred istima izlaže svoje planove i daje im smjernice. U toku tih razgovora kritizirao je do tada učinjeno u Okrugu Bihać pod rukovodstvom doktora Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića. Sve bi te kritike možda bile i normalne, jer u svakom poslu se uvijek može postići više i bolje, međutim, kroz taj njegov kritizerski odnos provejavala je netrpeljivost prema Ljubijankiću i Veladžiću, kao i posebna netrpeljivost i ignorantski odnos spram državnih institucija.

Prilikom, mojih sastanaka sa Abdićem koje sam održavao u funkciji komandanta Petog korpusa, moram biti objektivan, on se u početku interesirao za stanje u jedinicama, posebno za materijalnu opremljenost, finansijsku i logističku podršku. Poduzimao je i neke mjere na poboljšanju stanja, posebno kad je trebalo osigurati plaće starješinama i vojnicima.

U svim tim kontaktima ponašao sam se profesionalno, kao vojnik i komandant. U Abdićevim analizama primijetio sam njegovo posebno nezadovoljstvo spram predsjednika Alije Izetbegovića i prema još mnogim, meni dotad nepoznatim ličnostima. Posebno je negativno isticao – kako je on to govorio – Izetbegovićeve "ahbabe i sljedbenike" Salema Šabića, Omera Behmena, Halida i Hasana Čengića, a kasnije i Ejupa Ganića, Harisa Silajdžića, Sefera Halilovića... Napadao je Izetbegovića do te mjere da nisam mogao povjerovati da član Predjedništva tako ružno govori o predsjedniku države.

Organima Okruga je u negativnom svjetlu posebno isticao Izetbegovićeve "produžene pipke" (kako je on to govorio) Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića. Isticao je neprihvatanje i neuvažavanje njegovih prijedloga i sugestija od strane državnih organa i samog predsjednika Izetbegovića, vezanih za stanje u kojem se našla Republika Bosna i Hercegovina i Okrug Bihać.

Njegovi istupi su jasno odslikavali personalnu netrpeljivost koja se negativno odražavala na stanje u Okrugu i prije lansiranja Inicijative o formiranju tzv. APZB.

Vrlo brzo sam zapazio da su se, po Abdićevom dolasku u Okrug, počele generirati dvije paralelne i suprotstavljene političke struje: jedna pod Abdićevim okriljem, a druga pod okriljem SDA u Okrugu. Imao sam dojam kao da su to bili neki njegovi nerazriješeni politički računi iz Sarajeva. Kad sam došao u Sarajevo upoznat sam da je Fikret Abdić i dok je boravio u Sarajevu, imao određene planove vezane za rušenje predsjednika Izetbegovića i da je to pokušao realizirati 2. maja 1992. godine i izvršiti svojevrsni puč kada je predsjednik Predsjedništva bio zarobljen u Lukavici, u čemu nije uspio. Svoj tadašnji neuspjeh, pokušao je pretvoriti u uspjeh u jesen 1993. godine proglašavanjem tzv. APZB. Do proglašavanja tzv. APZB vješto je maskirao svoje namjere koristeći funkciju člana Predsjedništva R BiH za ostvarenje zacrtanih ciljeva. Suprotstavljeni interesi Fikreta Abdića i organa vlasti Okruga posebno su se prelamali preko Centra službi sigurnosti u Bihaću, što se neminovno odrazilo na stanice javne sigurnosti čitavog Okruga. U to vrijeme načelnik CSS u Bihaću bio je Ziko Kadić, a njegov zamjenik Irfan Saračević.

CSS sa dva načelnika

Uočljiva je bila zainteresiranost Fikreta Abdića, da ima adekvatan uticaj na policiju. Očito, ono što mu nije uspjelo prije agresije, a nakon prvih višestranačkih izbora, uspjelo mu je po dolasku u Okrug Bihać. Naime, neposredno nakon višestranačkih izbora, za načelnika Centra službi sigurnosti Bihać imenovan je Irfan Saračević, koji je važio za iskusnog policajca. Prije imenovanja na dužnost načelnika CSS, Saračević je svoj posao dobro savladao dugogodišnjim radom i rukovođenjem Službom državne sigurnosti u Bihaću. U toku afere "Agrokomerc" bio je na strani Fikreta Abdića, kome je odgovaralo imenovanje Irfana Saračevića za načelnika čime je ostvario svoj uticaj u policiji i obezbjedio podršku tadašnjeg ministra MUP-a Alije Delimustafića. U Bihaću se zaoštrila situacija oko Saračevićevog izbora na tako važnu funkciju. Optuživan je da je čovjek bivšeg komunističkog sistema, da je procesuirao mnoge nevine ljude, da je u ideološkom smislu deformiran i sl. Novoformirana vlast na toj funkciji željela je vidjeti Zijada Kadića, istaknutog prvoborca SDA. Nakon duge prepiske

između Sarajeva i Bihaća, Regionalni odbor SDA Bihać, zbog neslaganja sa kadrovskom politikom RMUP, organizirao je mirni protest i demonstracije. Okupljeni su najenergičnije protestvovali protiv imenovanja Irfana Saračevića na dužnost načelnika CSS, a istovremeno je zatražena smjena republičkog ministra MUP-a, Alije Delimustafića. Nakon protesta, udovoljeno je zahtjevima i na dužnost načelnika CSS Bihać imenovan je Zijad Kadić, a u Centru zadržan i Irfan Saračević na dužnosti zamjenika načelnika. Daljnji razvoj događaja u CSS zakomplicirat će političku situaciju u Okrugu, a posebno dolaskom Fikreta Abdića.

Krajem aprila i početkom maja 1992. godine u komandi Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Cazin održan je sastanak koji su organizirali tadašnji predsjednik okružne skupštine Ljubijankić i predsjednik Izvršnog odbora okruga Veladžić, a bili su prisutni predsjednici općina, komandanti štabova, načelnik CSS. Sastanku sam prisustvovao kao komandant Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihaća. Tema je bila trenutna vojno-politička i sigurnosna situacija i dostignuti nivo organiziranosti Teritorijalne odbrane. To je bilo u vrijeme kada su organi vlasti i SDA još uvijek vodili razgovore sa SDS-om s ciljem dobijanja na vremenu radi što boljeg organiziranja Teritorijalne odbrane i uspješnog suprotstavljanja agresoru. Nakon izlaganja Zijada Kadića kao načelnika CSS, u jednom momentu obratio mu se gospodin Ljubijankić i rekao mu da se treba malo povući sa te dužnosti i otići na bolovanje, a da dužnost treba preuzeti Irfan Saračević. Kao razlog naveo je, da su tokom razgovora predstavnici SDS kao uvjet mira tražili da on ode sa te dužnosti. Tokom pauze, odgovarajući na moju reakciju, doktor Ljubijankić mi je rekao da SDS također traži da i ja odem sa dužnosti komandanta Štaba Teritorijalne odbrane, jer srpski pregovarači kažu da smo ekstremni i Kadić i ja i da ne žele pregovarati dok smo mi na dužnosti. Nisam mogao shvatiti da se trebaju ispunjavati uvjeti SDS dok bukti rat širom države. Doktor Ljubijankić je rekao:

-Pa, ne mislimo mi to ozbiljno, nego, jednostavno, da se Ziko skloni jedno vrijeme, a da tu dužnost preuzme Saračević, u koga pregovarači sa srpske strane navodno imaju povjerenja.

Ni u podsvijesti doktoru Ljubijankiću i ostalima nije bilo to, da Srbi u njega imaju povjerenje, već da će Saračević uz njihovu pomoć pokušati uspostaviti tzv. APZB i biti jedan od njenih osnovnih stubova. Ziko Kadić se povukao na bolovanje, a nakon povratka sa bolovanja boravio je u Cazinu sa svojom pratnjom i dijelom svojih rukovodnih radnika u kući Muhameda Kovačevića, sve do početka januara 1993. godine.

Kad je 2. septembra 1992. godine Abdić došao, na aerodromu u Ćoralićima, između ostalih, dočekao ga je i načelnik CSS Ziko Kadić. Po Abdićevom dolasku, Kadić se ponovo vratio u Cazin. S obzirom da je Kadić

boravio u Cazinu sa dijelom rukovodnog sastava, dužnost načelnika CSS obavljao je Irfan Saračević, koga je Abdić u potpunosti podržao i sa njim održavao potpunu saradnju, a ne sa Zikom Kadićem. Podršku Irfanu Saračeviću iskazalo je i rukovodstvo Agrokomerca, koje je bilo produžena ruka Fikreta Abdića, sa svojom logističkom i finansijskom potporom. U novembru 1992. godine zaposleni u CSS Bihać uputili su predstavku RMUP-u, kojom od ministra Jusufa Pušine traže smjenu Zijada Kadića, zbog njegove navodne ogrezlosti u kriminal i nebrige za organizaciju i funkcioniranje odjeljenja na terenu. Svojim ponovnim povlačenjem u Cazin, a ne u sjedište CSS u Bihać, Ziko Kadić je nesvjesno stvorio prostor Irfanu Saračeviću i time dao mogućnost da uz podršku Fikreta Abdića postane neprikosnovena osoba u CSS Bihać. Tada počinju, ustvari, da djeluju dva centra: jedan na čelu sa Zikom Kadićem, a drugi na čelu sa Irfanom Saračevićem.

Vrlo brzo po dolasku Fikreta Abdića u Okrug, Irfan Saračević okreće leđa doktoru Ljubijankiću i njegovim saradnicima, a u potpunosti iskazuje lojalnost Abdiću.

Nakon jasno izraženih podjela u CSS Bihać, početkom februara 1993. godine, ministar Pušina je upozorio "disidente" na čelu sa Irfanom Saračevićem, da su dužni postupati po nalozima Zijada Kadića. Ubrzo nakon smjene u organima vlasti Okruga, novoizabrano rukovodstvo na čelu sa Ejubom Topićem, stalo je uz Irfana Saračevića i dalo mu podršku, što je dodatno usložilo situaciju u Okrugu. Fikret Abdić se nije javno eksponirao u rješavanju postojećih problema, ali su svakako poteze vukli saradnici iz njegovog štaba. Zadatak im je bio da obezbjede da Irfan Saračević ostane na dužnosti načelnika CSS Bihać. Policajci, lojalni Saračeviću, imali su posebnu ulogu prilikom prikupljanja potpisa za Inicijativu, nakon njenog obznanjivanja u septembru 1993. godine. Ovako stanje u Centru službi sigurnosti bacilo je sjenu na do tada svijetlu i značajnu ulogu policajaca u odbrani tog kraja. Rukovodni radnici Centra podijelili su se između Saračevića i Kadića, a ta podjela reflektirala se i na ostale pripadnike.

Da budem iskren, Komanda Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije Komanda Petog korpusa, krajem 1992. godine pa ni početkom 1993. godine, nisu obraćale posebnu pažnju na takva zbivanja u CSS. To je trajalo sve dok nisu izvršene promjene čelnih ljudi u Okrugu na mjestima predsjednika Skupštine Okruga i Izvršnog odbora, gospode Ljubijankića i Veladžića. Nije bilo ni logično da se naša komanda miješa u poslove koji nisu u okviru njenih nadležnosti. To smo jednostavno smatrali unutarnjom borbom za vlast. Jednostavno, svjesni takvog stanja, zahtijevali smo da sve institucije i pojedinci ispunjavaju svoje ustavom predviđene obaveze u ratnom stanju sa ciljem stvaranja uvjeta za što uspješnije planiranje i izvođenje borbenih djelovanja u zaštiti Okruga i Republike Bosne i Hercegovine.

U januaru 1993. godine, neposredno prije promjene vlasti na nivou Okruga, Ziko Kadić je zahtijevao od Ljubijankića i Veladžića da ga vrate na

dužnost načelnika CSS u Bihaću, što mu oni i pored uloženih napora u tom pravcu nisu mogli omogućiti. Kadić je nakon neuspjelog povratka u sjedište CSS kao načelnik uspostavio CSS i smjestio ga u Robnoj kući u Bihaću. U zgradi "Dunav-osiguranja" boravio je v. d. načelnik CSS Irfan Saračević sa sebi lojalnim službenicima. To je još više usložnjavalo političko-sigurnosnu situaciju u Okrugu i našoj zoni odgovornosti. Ziko Kadić je nastavio obavljati dužnost načelnika CSS Bihać i ne sanjajući da je već tada bio razriješen dužnosti od strane republičkog Ministarstva unutarnjih poslova. To je saznao tek po dolasku u Sarajevo na prvo zasjedanje Skupštine i održavanje drugog Bošnjačkog sabora. "Zikin" Centar djelovao je do početka aprila 1993. godine, a da Ziko Kadić nije ni znao da je u stvari smijenjen i da je za vršioca dužnosti načelnika postavljen Irfan Saračević. Po dolasku Fikreta Abdića u Krajinu, stanje na političkoj sceni Okruga počelo se mijenjati. Do tada, u političkom smislu harmonični odnosi počinju se komplicirati, posebno se na udaru našao tadašnji predsjednik okružne Skupštine doktor Irfan Ljubijankić i predsjednik Izvršnog odbora Okruga Mirsad Veladžić. Popularnost gospodina Ljubijankića, koja je svakim danom bivala sve veća, očito je smetala Abdiću, koji je bio svjestan da su navedena dvojica, između ostalih, velike prepreke u realizaciji njegovih planova. Očito mu je bilo jasno šta mu znače institucije i kadrovi u njima za uspješno vladanje i uspješnu realizaciju formiranja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Fikret Abdić je svoju aktivnost usmjerio prema modeliranju institucija, s ciljem aktiviranja istih u željenom pravcu. Nakon ostvarenog uticaja u CSS, preko svog štaba organizirao je smjenu doktora Ljubijankića i Mirsada Veladžića, u čemu je na kraju i uspio. Poslanici Skupštine Okruga, lojalni Fikretu Abdiću zahtijevali su da Mirsad Veladžić podnese izvještaj o radu Vlade, što je on i uradio. Izvještaj je razmatran na sjednici Skupštine Okruga kojom je predsjedavao njen predsjednik Ljubijankić, ali nije usvojen. Na osnovu toga, Vladi Okruga nije izglasano povjerenje, samim tim ni predsjedniku Izvršnog odbora Okruga.

Nakon smjene gospodina Mirsada Veladžića, poslanici Skupštine Okruga zahtijevali su od Irfana Ljubijankića da kao predsjednik podnese izvještaj o radu Skupštine. Obzirom da izvještaj o radu Izvršnog odbora nije prihvaćen, a da su najodgovorniji za rad Izvršnog odbora, Skupština Okruga i njen predsjednik, ni izvještaj predsjednika Skupštine Okruga nije prihvaćen. U martu su poslanici Skupštine Okruga razrješili dužnosti i doktora Irfana Ljubijankića. Umjesto njega izabrali su Ejuba Topića, a za predsjednika Izvršnog odbora Okruga već ranije je bio izbran Zlatko Jušić. Konstituiranje novih okružnih organa vlasti dovršeno je 23. marta 1993. godine. U okviru ukupnog scenarija novi organi vlasti odmah nakon formiranja, ostavljali su dojam da rade u interesu boraca i naroda, ali za kratko vrijeme vidjeli smo da to nije u stvari ono što smo mi očekivali. U periodu prije inicijative, a poseb-

no pojavom inicijative i te kako su nam planski i sistemski odmagali. Nakon smjene okružnih organa vlasti, nastavljen je udar na sve koji su na bilo koji način podržavali Ljubijankića i Veladžića. U ljeto 1993. godine, došlo je do smjene Izvršnog odbora općine Bihać. Prije toga, u martu 1993. godine, nakon jednogodišnje pauze u radu, sazvano je zasjedanje Skupštine u Bihaću. Na dnevni red je stavljeno pitanje povjerenja predsjedniku Općine. Dan ranije na klubu odbornika SDA utvrđeno je da se na Skupštinu ide sa prijedlogom da se predsjedniku Općine Nenadu Ibrahimpašiću izglasa nepovjerenje.

Na sjednici odbornici su u većem broju bili protiv glasanja o povjerenju. Što su odbornici bili više za to da se ne glasa o povjerenju, Ibrahimpašić je sve više bio istrajniji na zahtjevu da se glasa. U svom obraćanju odbornicima, on je ovu sjednicu nazvao sjednicom na kojoj će se odlučivati da li će se Skupština Općine u svom radu prikloniti demokraciji ili totalitarizmu koji provode Irfan Ljubijankić i Mirsad Veladžić. Raskol između Nenada Ibrahimpašića sa jedne i doktora Ljubijankića s druge strane išao je u korist Fikretu Abdiću. Raskol između Ibrahimpašića i Ljubijankića protumačen je kod mnogih kao perfidna pomoć Nenada Ibrahimpašića - Fikretu Adbiću u rušenju dr Ljubijankića. Takvo Ibrahimpašićevo ponašanje negativno je uticalo na njegovu dotadašnju političku reputaciju. Nakon ovih zbivanja, Ibrahimpašić se nepravedno okomio na primarijusa dr Mensura Šabulića i tražio njegovu smjenu. Znao sam šta je on značio za Peti korpus i zato sam zahtijevao da se ne smjenjuje sa dužnosti koju je obavljao. Uporno insistiranje gradonačelnika Ibrahimpašića na smjeni dr Šabulića mi u Komandi Korpusa ocjenili smo veoma negativnim. Međutim, i pored toga, on je smijenjen.

Izvršene smjene u općinskim i okružnim organima vlasti, pokazalo se u drugoj polovini 1993. godine, nisu bile samo puka borba za vlast, već Abdićevo trasiranje i popločavanje puta do samog čina proglašenja autonomije. Čelne funkcije u organima vlasti preuzeli su ljudi, od kojih je većina kasnije i ovjerila svoje mandate u organima vlasti autonomije. Fikret Abdić je od momenta dolaska u Okrug, pa sve do proglašenja tzv. APZB, dozirano, planski i smišljeno radio na očuvanju svoga autoriteta, koji mu je vremenom ipak opadao. Njegova karizma, sticana decenijama gradnjom Agrokomerca, ipak je iz dana u dan bivala sve manja, kao i uticaj na razvoj tog kraja. Da bi sačuvao popularnost i onda kada je bilo potrebno osnažiti svoje političke stavove i opredjeljenja, Abdić je sazivao razne skupove građana – dioničara Agrokomerca. Cilj mu je uvijek bio učvrstiti svoju poziciju i stvoriti utisak kod naroda i institucija, da se Babo brine za ovaj kraj, narod i njihove probleme. U Velikoj Kladuši 14. novembra 1992. godine Abdić je organizirao skup dioničara i građana. Na skupu se okupilo mnogo ljudi. Povod održavanja je bila odluka Upravnog odbora ovog preduzeća da distribuira robe radnicima i građanima Okruga Bihać. Okupljeni dioničari su bili mišljenja da Upravni

odbor ne može bez njihovog odobrenja donositi takve odluke, i da bi realizacija takve odluke išla na štetu dioničara. Očekivanja su bila da se na zboru raspravlja i odlučuje o odluci Upravnog odbora, konceptu rada i razvoju Agrokomerca. Zbor se pretvorio u politički skup s ciljem napada na legalno izabrane vlasti u Okrugu. Ovo je bio direktni atak na Izvršni odbor općine Velika Kladuša. Na ovom skupu, Fikret Abdić je rekao:

-Lokalne vođe koje su slijepo slušale naredbe iz sarajevske filijale, rekle su mi da više nemam podršku naroda, nakon čega sam sazvao skup cijelog Bihaćkog okruga i dobio plebiscitarnu podršku o svim vitalnim pitanjima. Dakle, ja sam jedini političar koji je i u ratu verificirao svoj visoki rejting u narodu i dokazao da ti lokalni moćnici nemaju ama baš nikakve veze sa svojim narodom.

Pod lokalnim vođama i moćnicima Abdić je prije svega mislio na doktora Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića. Održavanje skupova i donošenje zaključaka sa političkom pozadinom uvijek je dodatno opterećivalo i onako složenu situaciju u Okrugu. U drugoj polovini 1993. godine, Abdić je javno uvjeravao ljude da jedino on može osigurati mir i prosperitet. Znao je reći:

"...krivicu za rat na ovim prostorima snosi bošnjačko rukovodstvo u Sarajevu i Peti korpus u Bihaću na čelu sa svojim komandantom Ramizom Drekovićem."

U tako kompliciranoj i složenoj političkoj situaciji i agresorskom obruču rasle su i stasale jedinice Unsko-Sanske operativne grupe, a kasnije Petog korpusa. To je, svakako, uticalo na tempo razvoja jedinica Petog korpusa, jer smo značajne napore kao Komanda Korpusa pored borbe u okruženju morali ulagati i na stvaranje uslova za njihovo ustrojstvo.

Abdićevo obraćanje povodom Prve godišnjice Armije R BiH

Da bih bolje pojasnio i približio čitaocima vojno-političku situaciju, a posebno u 1993. godini, kada je i proglašena tzv. APZB, moram se vratiti na 15. april 1993. godine, na prvu proslavu Dana Armije Republike Bosne i Hercegovine. Iako je bilo tmurno i kišovito vrijeme, praznik je veličanstveno obilježen na gradskom stadionu u općini Cazin. Tu su bile postrojene jedinice Petog korpusa, na čelu sa komandantima brigada, uz prisustvo ogromnog broja građana i čelnika svih institucija Okruga Bihać. Čvrsti i monolitni strojevi jedinica Petog korpusa ulivali su nadu u sigurnost i zaštitu od upada agresora na prostore Okruga.

Obratio sam se borcima i okupljenim građanima, čestitao im prvi rođendan naše Armije i odao priznanje, ne samo borcima, već i svima u Okrugu koji su dali udjela u formiranju naše Armije. U ime organa vlasti Okruga obratio se i čestitao praznik, predsjednik Skupštine Okruga Ejub

Topić. Na kraju se borcima i okupljenim građanima obratio član Predsjedništva Fikret Abdić. To je bio njegov drugi službeni kontakt sa borcima i starješinama nakon punih osam mjeseci od njegovog dolaska u Okrug Bihać. U toku svoga obraćanja Fikret Abdić je rekao:

-Koristim ovu priliku da odam priznanje komandantu Petog korpusa, gospodinu Ramizu Drekoviću na svemu što je, zajedno sa vama, učinio na stvaranju i afirmaciji Petog korpusa. Koristim, također, ovu priliku da odam priznanje komandantu Glavnog stožera HVO Regije Bihać general-bojniku Vladi Šantiću na svemu što je učinio u svojoj zoni odgovornosti za ovaj region. Koristim, također, priliku da zamolim i jednog i drugog komandanta da daju punu podršku Irfanu Saračeviću, načelniku Centra službi bezbjednosti, kako bi komponenta Oružanih snaga u ovoj našoj zoni odgovornosti funkcionirala kompletno i kompleksno. Također, čestitam svim borcima i starješinama ove zone odgovornosti na onom što su učinili na afirmaciji Korpusa, a posebno komandantima brigada koji su, sa ostalim starješinama, dali svoj neposredni doprinos u provođenju svega što je učinila Komanda Petog korpusa, zajedno sa komandantom Korpusa Ramizom Drekovićem. Mi danas ne možemo a da ne učinimo osvrt, bez obzira što slavimo Dan Armije BiH u ovako vremenski lošim prilikama, na sve ono što je pratilo vas i nas u ovoj godini. Ono čega se pod hitno moramo osloboditi jesu raznorazna etiketiranja bivših starješina bivše Jugoarmije koji su predano došli i, svim svojim znanjem, iskustvom i sposobnostima, angažirali se na organiziranju Oružanih snaga u zoni odgovornosti Petog korpusa. Moramo spriječiti sve koji su spremni samo dijeliti etikete nakon što su učinjeni pojedini rezultati ili u toku provođenja i realizacije određenih rezultata. Mi moramo osigurati puno jedinstvo u zoni odgovornosti Petog korpusa i Glavnog stožera HVO za Regiju Bihać. Međutim, nedopustivo je da govorimo o nejedinstvu na način na koji smo govorili u pojedinim dijelovima ove zone odgovornosti. Štaviše, izmišljamo određena neslaganja. Do sada smo mnogo učinili, jako mnogo na konstituiranju Okružne skupštine, na konstituiranju organa Vlade Okruga, na konstituiranju izvršnih odbora i općina, na izradi analize sveobuhvatnog stanja u ovoj zoni odgovornosti, kako bismo trezveno i hladno, odgovorno i pošteno, izanalizirali šta smo dobro, a šta loše do sada uradili, ne zbog toga da bismo nekome sjekli glave, nego zbog toga da bismo ono što ne valja predano i odgovorno otklonili od sebe. Umjesto toga, mi čak i izmišljamo pitanja koja nisu bila predmet naše rasprave. Od prvog dana našeg djelovanja na konsolidiranju ovoga stanja u zoni odgovornosti Petoga korpusa, mi smo vršili našu provjeru samo na četiri pitanja: kako se ljudi odnose prema radu, kakav je njihov odnos prema znanju, kakvu imaju odgovornost u obavljanju svojih poslova, koliko pošteno i odano rade na obezbjeđivanju logističke podrške Oružanim snagama i stanovništvu koje živi u ovoj zoni odgovornosti. Sva druga pitanja koja su dolazila do vas, boraca i starješina, a niste bili u prilici da slušate ove naše konkretne rasprave, izmišljena su i sračunata na to da nekog žalite zbog toga

što nije uradio dio poslova i zadataka koji bi značili istinsku logističku i svaku drugu podršku i vama i građanima ovog našeg okruga.

Pred nama se nalaze vrlo odgovorni zadaci. Međutim, ja vam o tim zadacima ovom prilikom ne bih govorio. Bit će prilike u toku praćenja aktivnosti na pripremi, a pogotovo na samom savjetovanju i u toku vašeg upoznavanja sa rezultatima i rezimeom koji ćemo donijeti nakon savjetovanja kome će prisustvovati predstavnici Oružanih snaga, općina, izvršnih odbora, privrede, prosvjetnih i zdravstvenih organizacija, državnih organa i svih drugih institucija ovoga našeg okruga. To savjetovanje će biti prilika da se vrlo stručno i odgovorno, vrlo temeljito i pošteno sagleda sve što treba biti sagledano, da se stavi na papir u vidu rezimea i da se sa svim tim upoznaju podružnice i mjesne zajednice, da se upoznaju svi segmenti privrede, svi dijelovi Oružanih snaga u zoni Petog korpusa, HVO, CSS, dakle svi dijelovi našeg regiona, i tek tada ćete biti u prilici da realno sagledate šta smo mi to uradili i da se uvjerite da smo samo gradili jedinstvo, ali ne na parolama nego na radu. Zato ćemo učiniti sve da vama i svima onima kojima moramo dati podršku, a vi ih ovde predstavljate, damo punu podršku.

Zaključujući ovo obraćanje vama, ja vam još jednom čestitam prvi rođendan, Dan Armije Bosne i Hercegovine!

***

Kad se rečeno analizira, reklo bi se da i nema nekih posebnih zamjerki, ali sa današnje distance da se zaključiti da je Fikret Abdić od dolaska u Okrug pa sve do pregovora u Ženevi, odnosno do proglašenja inicijative za formiranje i proglašenje tzv. APZB, govorio jedno, a u praksi planirao i radio drugo. Do proglašenja inicijative bile su jasno izražene njegove opstrukcije, neslaganje i kritizerski odnos prema predstavnicima republičke vlasti i Štaba Vrhovne komande Armije R BiH, što je kulminiralo nakon smjene okružnih organa vlasti i uspostavi novih po njegovim aršinima.

Bez obzira na takvo njegovo ponašanje sve do pred proglašenje inicijative nije se moglo naslutiti da će krenuti putem izdaje. Hvalio je vojsku, čestitao Dan Armije, odao priznanja, a sa postojećim organima vlasti pomagao je u materijalnom opremanju Petog korpusa...

Fikret Abdić je u stvari i taj dan iskoristio da učvrsti svoj položaj i autoritet, iskazujući zadovoljstvo i zahvalnost za sve što je do tada urađeno. Teško je bilo pretpostaviti da će za samo nepunih šest mjeseci, ne samo, proglasiti tzv. APZB već i formirati konc-logore u kojima su zlostavljani mnogi borci Petog korpusa i civili koji su se usprotivili uspostavi autonomije.

Smišljeno, Abdić mi u svome govoru odaje priznanje za sve što sam učinio u odbrani Okruga i formiranju Petog korpusa naše Armije. Nedugo iza toga u Abdićevim obraćanjima postao sam: kriminalac, stranac, čovjek koji je krivac broj jedan za rat u Okrugu, kako je znao reći. Naravno, ova promjena u njegovim nastupima desila se istog momenta kada je shvatio da ćemo mu Peti korpus i ja biti prepreka koju neće moći niti zaobići, niti preskočiti, na putu realizacije svojih ci-

ljeva. Nije htio povjerovati u ove činjenice, ali je na kraju bio prisiljen praktično u njih se uvjeriti. Peti korpus je nikao iz naroda, služio narodu i svojoj domovini Bosni i Hercegovini. Peti korpus je bio nešto sveto za narod Krajine. Očito da je Abdić u prošlosti navikao da njemu služe svi pa što ne bi i Peti korpus.

Proslava Dana Armije održana je neposredno nakon promjena na čelnim funkcijama vlasti Okruga. U to vrijeme moglo se primijetiti zaoštravanje političke situacije u Okrugu, bez vidnih naznaka vezanih za inicijativu o proglašenju tzv. APZB. Zaoštravanje političke situacije eskaliralo je posebno polovinom 1993. godine.

Sve više je bilo vidljivo da je Abdić u logističkom smislu više izlazio u susret pripadnicima CSS, posebno ostvarujući kontakte sa v. d. načelnikom Irfanom Saračevićem, uz ignorantski odnos prema legalnom načelniku Ziki Kadiću, koga će definitivno razoružati u aprilu 1993. godine. Njegov odnos prema meni i Petom korpusu bio je praktično uravnotežen do proslave Dana Armije; vjerovatno je to bio dio njegove strategije i procjenâ da još nije vrijeme za zaoštravanje odnosa sa vojnicima i starješinama Petog korpusa. Paralelno preko novog predsjednika Skupštine Okruga Ejuba Topića i predsjednika Vlade Zlatka Jušića, te v.d. načelnika CSS Irfana Saračevića, pripremao se i podešavao elemente za realizaciju planova koje će javno obznaniti i pokušati realizirati u praksi tokom augusta, septembra i oktobra 1993. godine.

U pospremanju i podešavanju elemenata za ono što će slijediti, Fikret Abdić je Peti korpus ostavio za kraj, najvjerovatnije računajući da će to učiniti po proglašenju tzv. APZB na miran način, iznuđivanjem lojalnosti njemu i vlastima tzv. APZB.

U to vrijeme Abdić je bio legalni član Predsjedništva i Vrhovne komande, tako da bez obzira na političku situaciju stav Komande Korpusa i nije mogao biti drukčiji. Tokom kontakata i sastanaka ne ulazeći u političke probleme prije i poslije smjene vlasti u okrugu iznosili smo pred njim sva pitanja bitna za odbranu, pa i pitanje da se treba voditi računa o statusu boraca i da njihov status ne može i ne smije biti drukčiji u odnosu na pripadnike policije. Govorili smo Abdiću da zaoštrena politička situacija uzrokovana promjenama čelnih ljudi u Okrugu i Centru službi sigurnosti negativno utiče na ukupno sigurnosno stanje. Istovremeno smo u svojim redovnim izvještajima izvještavali Štab Vrhovne komande Oružanih snaga o sveukupnom stanju, a posebno o stanju u CSS Bihać; takođe smo izvještavali o aktivnostima, ponašanju i djelovanju Fikreta Abdića. Jasnije opstrukcije u razvoju Petog korpusa i planskom vođenju borbe protiv Petog korpusa od strane Abdića, postaće vidljive nakon proslave Dana Armije, a posebno nakon silovitog napada srpskog agresora na Bosansku Bojnu, na teritorij općine Velika Kladuša, iz tzv. SAO Krajine sa prostora Republike Hrvatske.

Napad na Bosansku Bojnu

Zahvaljujući danonoćnom angažiranju odgovornih u općinskim strukturama vlasti u prvim danima organizacije otpora Velika Kladuša bila je najbolje organizirana. Nakon dolaska Abdića, kako je vrijeme odmicalo, sve se više otupljivala oštrica te organizacije, a sve je bila prisutnija pasivizacija. Po dolasku Fikreta Abdića u Okrug odnosno u Veliku Kladušu, odmah su žigosani upravo oni koji su najviše učinili u organizaciji otpora u Velikoj Kladuši.

Abdić je po dolasku ostvario posebnu saradnju sa komandantom 521. brigade, komandantom općinskog Štaba Teritorijalne odbrane i načelnikom Stanice javne sigurnosti Velika Kladuša. Veliku odgovornost za pasivizaciju stanja, otupljivanje oštrice naše odbrane na tom prostoru, snosili su Komanda 521. brigade, posebno njen komandant Mehmed Koštić, potpukovnik bivše JNA, te komandant Štaba Teritorijalne odbrane Velika Kladuša, u to vrijeme, Ahmed Mehadžić i njegov načelnik Šerif Mustedanagić. Takvo njihovo ponašanje nije odslikavalo interes naroda i građana općine Velika Kladuša u odnosu na ukupnu vojno-političku situaciju. U destruktivnom ponašanju prednjačila je Stanica javne sigurnosti u Velikoj Kladuši, na čelu sa načelnikom Rasimom Alibegićem. Općinski organi vlasti u početku su bili podijeljeni za i protiv Abdića, odnosno za i protiv proglašenja inicijative. Na štetnost i eventualne posljedice takvog ponašanja, stanja pasivizacije i otupljivanja oštrice odbrambenih djelovanja te planskog izvođenja borbenih dejstava s ciljem zaštite Okruga, Komanda Korpusa i ja lično smo u više navrata ukazivali odgovornim pojedincima u Velikoj Kladuši pa i Fikretu Abdiću lično. Mehmed Koštić, profesionalni vojnik, umjesto da se profesionalno ponaša, svoje neprofesionalno ponašanje posebno je pokazivao neposredno nakon Abdićevog dolaska u Okrug, a pravo lice iskazao je nakon dobijanja Abdićeve blagonaklonosti. Sve više je zaobilazio Komandu Korpusa, i prema komandi se odnosio nevojnički. Bio je sve prisutniji u Abdićevom kabinetu, krijući se iza ličnosti Fikreta Abdića kao člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Umjesto da poštuje jasno definirane odnose unutar sistema rukovođenja i komandovanja, i da referiše meni kao komandantu, kako je vrijeme odmicalo, sve je češće referisao Abdiću.

Takva klima u Velikoj Kladuši neminovno je negativno uticala na stanje borbene gotovosti 521. brigade, jedinica Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Velike Kladuše, a potom – nakon njenog formiranja u augustu 1993. godine – i na 527. lahku brigadu. Brzo su komandant 521. brigade, komandant Štaba Teritorijalne odbrane, načelnik SJS kao i mnogi drugi odgovorni, a prije svega pristalice Fikreta Abdića u Velikoj Kladuši, zaboravili na do tada

već pale žrtve, na više od 400 poginulih boraca Petog korpusa, i više od 1.500 ranjenih, a da ne govorim o nevinim žrtvama u Ključu, Sanskom Mostu, Prijedoru, Bosanskom Novom, Bosanskom Petrovcu, Banjoj Luci... Sve više je u Velikoj Kladuši zaživljavao tzv. mirnodopski sindrom, dok su se u zoni odgovornosti drugih brigada žestoko borili naši borci, posebno na prostoru Lohovskih Brda, Grmuško Srbljanskog platoa, Grabeža, Hasinog vrha, Ćorkovače i lijeve obale Une u Bosanskoj Krupi.

Primjetio sam da komandant 521. brigade i pored toga što je dobijao jasna naređenja od Komande Petog Korpusa, i od mene kao komandanta, dobija konkretne smjernice i naređenja i od Fikreta Abdića, koji je čak išao dotle da mu je davao instrukcije kako da se postavlja prema meni i Komandi Korpusa. Naravno, sa takvim stanjem u Velikoj Kladuši nisu se slagali mnogi Kladuščani, a prije svega oni koji su uložili maksimalan trud i napor u organizaciji otpora, predvođeni načelnikom Općine Ejubom Alagićem i njegovim saradnicima, Mirsadom Veladžićem i drugim.

Vrijeme je pokazalo da je Abdiću bila potrebnija saradnja sa agresorom, posebno sa Srbima u SAO Krajini, nego što mu je trebala jaka vojska. Ali, i pored te saradnje, posebno izražene u pograničnom području kroz različite vidove šverca, te tajnim dogovorima sa lokalnim moćnicima u tzv. SAO Krajini, agresor ipak nije odlučio poštedjeti ni Veliku Kladušu.

Teško je i nabrojati koliko su puta Srbi iz tzv. SAO Krajine, samo tokom 1993. godine, nakon dolaska člana Predsjedništva Abdića, atakovali na položaje naših boraca oko Velike Kladuše, na položaje 521. i kasnije 527. brigade, i koliko je vojnika i starješina poginulo u takvim oružanim akcijama.

Politička klima stvorena u Velikoj Kladuši, kao i odnos starješina 521. brigade, na čelu sa Koštićem, odnos Općinskog štaba Teritorijalne odbrane, te SJS u Velikoj Kladuši, pogodovali su vojsci tzv. SAO Krajine da vrši napade u njihovoj zoni odgovornosti.

Prema raspoloživim obavještajnim podacima, neposredno prije napada agresora na širi prostor Bosanske Bojne i sela u graničnom pojasu sa Republikom Hrvatskom, upozorio sam komandanta Koštića, kao najodgovornijeg starješinu na teritoriji općine Velika Kladuša, i direktno mu uputio naređenje za izvršenje priprema u očekivanju napada iz tzv. SAO Krajine. Međutim, ni to nije bilo dovoljno komandi 521. brigade i njenom komandantu.

U ranim jutarnjim satima 27. aprila 1993. godine, jedinice 39. banijskog korpusa, uz snažnu artiljerijsku podršku, izvele su kombinirani tenkovsko-pješački napad na područje Velike Kladuše. Napale su snagama ojačanog bataljona i četom tenkova. Komanda 521. brigade i njeni pripadnici nisu bili spremni prihvatiti borbu. Položaji su probijeni i brigada je vrlo brzo bila u rasulu. Agresor je izbio na liniju selo Grubari – nizvodno rijeka Glinica – lije-

vo selo Beronje. Izvještaj operativnog dežurnog Petog korpusa vezan za napad na zonu odgovornosti 521. brigade nije iznenadio mene i moju komandu. Napad je bio očekivan.

Zanimljivo je da jedinice UNPROFOR-a stacionirane na prostoru Republike Hrvatske u tzv. SAO Krajini nisu ništa poduzele na sprečavanju napada i ako je isti izvršen sa teritorije druge države.

Nakon primljenog izvještaja aktivirao sam i uzbunio snage Odreda za specijalna djelovanja, kao i jedinice u pripravnosti 501., 511., 505. brigade. Istog dana silovitim protivudarom naših boraca četnički napad je zaustavljen.

U toku kontraudara – kojim sam rukovodio i komandovao u borbenom stroju – ono što sam vidio u redovima 521. brigade ni u kom slučaju nije priličilo organiziranoj vojsci. Uvjerio sam se u potpuno rasulo i kukavičko ponašanje, napuštanje položaja duž državne granice i povlačenje u unutrašnjost teritorije općine Velika Kladuša. Kako i ne bi bilo tako, kad je brigadu vodio budući izdajnik i vojnička kukavica?!

Dolaskom na lice mjesta, stanje na terenu se znatno promijenilo. Borci i starješine 521. brigade, vidjevši da se među njima nalazim i ja, kao komandant korpusa, konsolidirali su svoje redove i, rame uz rame sa jedinicama 501., 511., 505. brigade, te Odreda za specijalna djelovanja i pripadnicima Centra službi sigurnosti i Stanice javne sigurnosti iz Bihaća, u snažnom i odlučnom protunapadu uspjeli su povratiti najveći dio teritorije i stabilizirati linije na tom dijelu Bihaćkog bojišta.

Dvadesetdevetog aprila agresorske snage su ponovo pokušale izvesti napad na Bosansku Bojnu iz pravca Vignjevića kose i sela Petrovića. Napad smo osujetili čvrstom odbranom i zaustavili ga na pravcu Debelo brdo – Vignjevića kosa. Agresoru su naneseni veliki gubici: pedeset vojnika je poginulo, jedan tenk je onesposobljen, uništen jedan BOV.

U sjećanju mi je posebno ostalo junaštvo i hrabrost, u toku borbi za Bosansku Bojnu, Ahmeta Mržljaka zvanog Brena pripadnika 527. brigade. Jurišao je Brena rame uz rame sa Irfanom Talićem - Arkanom i ostalim borcima kako bi što prije oslobodili Bosansku Bojnu i ostale zaseoke.

Dva dana kasnije, 1. maja, agresor je pokušao proboj u rejonu Cvijetića kose. Uspješnom intervencijom i kontranapadom, odbačen je u rejon Oraljeve kose. Praktično, to je bio kraj velike planirane ofanzive sa prostora SAO Krajine.

Četničke namjere bile su veoma jasne: zauzeti što više teritorije, stvoriti mostobran, presjeći komunikaciju Velika Kladuša – Bužim i stvoriti uvjete za napredovanje u zoni 521. brigade prema Bihaću.

Svo vrijeme tokom oslobađanja Bosanske Bojne bio sam na licu mjesta dok stanje nije u potpunosti sanirano. Nakon potpunog saniranja situacije, na taj dio bojišta uputio sam svog zamjenika Mirsada Sedića, da pomogne u daljoj konsolidaciji stanja.

Pred sam polazak na zadatak, prilikom pada Bosanske Bojne, svratio sam u kabinet Fikreta Abdića u Polju i uvidio njegova nastojanja da se sve stavi na raspolaganje jedinicama i komandantu Petog korpusa, te da se agresor iz SAO Krajine mora izbaciti preko granice i da se mora znati ko je ovdje gazda. Sjećam se da je rekao:

-Mora se znati ko ovdje boravi. Oni ne mogu tako raditi!

Doslovce je tako rekao. Par mjeseci kasnije pokazao je svu neiskrenost u izrečenim riječima, a posebno kada je agresor nakon proglašenja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna uspostavio svoje Komandno mjesto u Velikoj Kladuši i stavio na raspolaganje Abdiću i njegovoj paravojsci sve raspoložive kapacitete. Očito je, da je napad na Bosansku Bojnu bio dogovoren sa Fikretom Abdićem, a cilj mu je bio testiranje snaga Petog korpusa za ono što će uslijediti proglašenjem tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

Zaplijenjena četnička dokumentacija, u okolini Glinice, pokazala je da su Veliku Kladušu, između ostalih, napali četnici dojučerašnje komšije iz pograničnih sela Vorkapići i Ponikvar (općina Vrgin Most). Između ostaloga, poznata su i imena agresorskih vojnika koji su sudjelovali u operaciji: Mile Vorkapić, Ilija Divić, Mirko Vorkapić, Miloš Miščević i drugi. Među njima je bilo i bivših Kladuščana.

***

Nakon Bosanske Bojne poduzeo sam oštre mjere. Smijenio sam komandanta Koštića, a na njegovo mjesto postavio Izeta Latića. Razriješio sam i osam starješina komande te brigade i dvojicu komandanata bataljona. Nakon analize borbe i uzimajući u obzir ponašanje komandanta 521. brigade prema svojim obavezama i Komandi Korpusa, to je bio normalan slijed. Većina smijenjenih kasnije su postali vjerni i odani pripadnici vojske Fikreta Abdića. Smjene sam uradio bez njegovog znanja. Vidio sam da mu je navodno milo što sam vratio Bosansku Bojnu, ali i krivo što sam smijenio Koštića i njegove povjerljive ljude. Vjerovatno ga je prvog bio planirao za komandanta svoje buduće "Narodne odbrane", ali je poslije toga odustao i imenovao njegovog komandanta bataljona.

Prije nego što sam sa saradnicima krenuo na komandno mjesto 521. brigade, svjestan moguće Abdićeve reakcije i istovremeno svjestan mogućih otpora, pozvao sam tadašnjeg predsjednika Skupštine Okruga, Ejuba Topića, i Irfana Saračevića Žileta miljenika Fikreta Abdića, da pođu sa mnom na komandno mjesto 521. brigade u selu Vrnograč, blizu Velike Kladuše, sa zadatkom da izvršimo analizu realizacije borbenih djelovanja prilikom povrata teritorije Bosanske Bojne. Nisam im ništa govorio o svojim namjerama, inače ne bi pošli sa mnom. Bilo mi je veoma bitno da oni budu prisutni, jer sam bio svjestan da će nakon smjenjivanja nastati burne rasprave između

Abdića, Koštića i spomenute gospode. Paralelno s tim, uputio sam na komandno mjesto 521. brigade, četu vojne policije i izdao konkretne zadatke ukoliko se prilikom smjene Koštić suprotstavi mojim namjerama. Nakon završene analize, saopćio sam im svoje namjere i realizirao ih.

Analizirajući sa svojim saradnicima koga postaviti umjesto Koštića, jednoglasno smo se složili da to može biti jedino Izet Latić, čovjek koji je prošao dosta ratnih dužnosti, od komandanta Općinskog štaba Velika Kladuša preko komandanta Okružnog štaba do najodgovornijih dužnosti u Komandi Korpusa. Izet Latić je u to vrijeme posebno imao kritički odnos prema ponašanju Fikreta Abdića i odavao je dojam njegovog velikog protivnika. Razmišljajući o tome, pomislio sam da Fikret Abdić neće moći remetiti rukovođenje i komandovanje i da neće moći komandovati novopostavljenom komandantu 521. brigade. Za vrlo kratko vrijeme u Komandi Korpusa uvjerili smo se da smo pogriješili. Latić je u kratkom periodu promijenio svoj odnos prema Abdiću i počeo se ponašati na isti način kao i smijenjeni Koštić. U previranjima pred proglašenje tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna smijenio sam Izeta Latića i postavio Nijaza Miljkovića. Pored želje da očuva jedinstvo brigade, nakon proglašenja Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, Nijaz Miljković i pored pomoći koju je dobijao od Komande Petog korpusa i mene kao komandanta, nije u tome uspio. Ovog puta u procjeni nismo pogriješili. Nijaz Miljković je bio jedini komandant 521. brigade koji nije slušao naredbe Fikreta Abdića, ali mu se nije ni suprotstavio na adekvatan način u ključnom momentu nakon proglašenja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Nakon proglašenja autonomije, Izet Latić je dezertirao iz Petog korpusa i prešao na stranu Fikreta Abdića.

Kako god je Fikret Abdić mislio da sve priprema za uspješnu realizaciju inicijative o proglašenju Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, tako je Komanda Korpusa pripremala i poduzimala mjere prema onima koji su protežirali negativan odnos prema našim jedinicama; posebne mjere poduzimali smo prema Fikretu Abdiću i njegovom u to vrijeme još uvijek "samo" opstruktivnom djelovanju. Na taj način davali smo do znanja ne samo članu državnog Predsjedništva Abdiću, već i drugim pojedincima i institucijama da ne mogu rušiti sistem rukovođenja i komandovanja i da ne mogu postupati mimo zakona i propisa međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine. Komandanti 521. brigade Mehmed Koštić i Izet Latić bili su upravo te osobe, koje su narušile sistem rukovođenja i komandovanja.

***

Govoreći o slomu neprijateljske ofanzive, koja je pokrenuta u širem rejonu Bosanske Bojne, iskoristio sam priliku da u prvom majskom broju lista Petog korpusa, "Ljiljani", uputim oštre zamjerke ne samo na račun stanja u 521. brigadi, već i na račun stanja u Velikoj Kladuši, između ostalog rekao sam:

-Jedinice 521. bbr. nisu se snašle u ovakvoj situaciji. Razlozi su: neposjedovanje ratnog iskustva, nerad starješinskog kadra, slaba pomoć starješina borcima, slaba procjena neprijatelja i njegovih namjera, neadekvatna politička klima kad su u pitanju rat i ratno stanje, mišljenje da četnici neće napadati iz pravca SAO Krajine i druge subjektivne okolnosti koje su dovele do toga da četničke snage uspješno prodru na naš dio teritorije...

Zamjerke su se indirektno odnosile na pokušaj miješanja u rukovođenje i komandovanje Fikreta Abdića i drugih pojedinaca i institucija, što se Abdiću nije svidjelo. Inače puno truda i energije je utrošeno u danima formiranja jedinica, kao i nakon tog završenog procesa, da se jedinice istrgnu iz ruku onih koji nisu bili nadležni da sa njima komanduju. To su bili prije svega uticajni stranački ljudi, predstavnici općinskih i okružnih organa vlasti. Uz svo uvažavanje njihove pomoći, koja nije bila mala, najveći naš uspjeh je onemogućavanje navedenoj gospodi da se miješaju u rukovođenje i komandovanje jedinicama. Takav odnos stvorio je uslove za profesionalno ponašanje naših boraca i starješina, što se veoma pozitivno odražavalo na učinke tokom borbe. Ovakav, ranije stvoren ambijent omogućio je i kasnije uspješno praktično suprotstavljanje Fikretu Abdiću i njegovoj izdaji.

Kratko vrijeme nakon mojih reakcija i intervjua, u povodu događanja u Bosanskoj Bojni, Fikret Abdić me javno optužio za zloupotrebu sredstava informiranja. Govorio je da su to nedemokratske metode, te da vojnici ne mogu davati ocjene o političkom stanju, da će učiniti sve što je u njegovoj moći da to ubuduće spriječi. Komanda Korpusa, kao ni ja, nismo se obazirali na reakcije gospodina Abdića. Nastavili smo sa redovnim i planskim informiranjem o stanju u zoni odgovornosti, što nam je i bila dužnost. Ovakvim svojim ponašanjem Fikret Abdić je pokušao da se prikaže kao mirotvorac u očima međunarodne zajednice. Upravo u to vrijeme Ujedinjene nacije su filovale svjetsku javnost rezolucijama kojima se traži prekid ratnih djelovanja u Bosni i Hercegovini, te mirno razrješenje krize, ali nije bilo oštrih i odlučnih mjera koje bi se poduzele, ukoliko se te rezolucije ne budu provodile od strane srpskog agresora.

Tako je, 6. maja 1993. godine donijeta rezolucija Vijeća sigurnosti broj 824., kojom su sigurnosnim zonama proglašene Žepa, Goražde, Sarajevo, Tuzla i Bihać. Ranijom rezolucijom i Srebrenica je proglašena zaštićenom zonom. Poznato je koliko su te zone bile sigurne i zaštićene. To veoma dobro znaju general Majkl Rouz (Michael Rose) i Jasuši Akaši (Jasushi Akashy), a mi smo to osjećali na svojoj koži. Borce i starješine Petog korpusa i narod toga kraja nisu mogle uspavati rezolucije, jer smo bili svjesni da se moramo uzdati u vlastite snage i da moramo iskoristiti sve kapacitite u organizaciji otpora, afirmaciji borbe i zaštiti Republike Bosne i Hercegovine na tom prostoru. Na kraju, to se i pokazalo apsolutno i jedino ispravnim načinom naše borbe.

Oslobađajuće presude

Po zaustavljenju četničke ofanzive, izvršena je detaljna analiza, a posebno ponašanje boraca i starješina, te pripadnika MUP-a. U toku borbi naglašen negativan odnos pokazali su pripadnici velikokladuške SJS. Tokom analize došli smo do nedvojbenih činjenica i zaključaka o nedostojnom ponašanju pripadnika velikokladuške Stanice javne sigurnosti. Njih 26 u ključnom momentu dezertiralo je iz borbe i pri tome su činili sve da minimiziraju uspjehe Petog korpusa. To su ustvari bili policajci iz Interventnog voda SJS Velike Kladuše, koji je bio namijenjen za osiguranje člana Predsjedništva Fikreta Abdića. Protiv njih su podnesene krivične prijave zbog osnovane sumnje da su počinili krivična djela. Nakon sedmodnevnog suđenja i istrage, saslušanja optuženih i svjedoka, pred Velikim vijećem Suda u Bihaću izrečena je oslobađajuća presuda protiv 26 pripadnika velikokladuškog MUP-a: Hasana Kekića, Mehe Talića, Jasmina Zahirovića, Emira Aličića, Šerifa Miljkovića, Jasmina Felića, Arifa Obića, Refika Obića, Arifa Rahmanovića, Esada Husića, Muhameda Šabića, Nermina Hadžipašića, Nurije Delića, Muniba Ahmetspahića, Šefika Dukića, Safeta Demirovića, Samira Kuduzovića, Damira Pajazetovića, Fuada Zanačića, Fuada Ferkića, Seada Miljkovića, Reufa Kendića, Abida Koštića, Salke Harašlića i Zlatka Dizdarevića. Optužnica ih je teretila da su "29. aprila 1993. godine, samovoljno i bez odobrenja pretpostavljenog, napustili borbenu liniju u rejonu Bukovlja i uputili se prema komandnim mjestima bataljona i brigade, čime su omogućili četnicima prodor u Bukovlje".

Odlukom Sudskog vijeća, oslobođeni su optužbe, iako je u istrazi dokazano sve za što ih je optužnica teretila. To je bilo veliko iznenađenje, jer su i ranije za slična djela pojedinci odgovarali i bili sankcionirani. Oslobađajući optužene optužbe, Sudsko vijeće ne samo da je narušilo kodeks sudstva, nego je i stvorilo klimu i uslove za pogoršanje političke situacije i likovanje dezertera. Branitelj optuženih Božidar Šicel, tada visokopozicionirani funkcioner Okruga, umjesto u njima, tražio je krivicu u Komandi Petog korpusa. Rekao je:

-Vidimo da je bilo propusta i sa strane više komande. Dokazano je da su optuženi poslani nepripremljeni, neadekvatno naoružani, da nisu imali pripremljene položaje, da nije na položaju bilo dovoljno ljudi, da nije funkcionisao sistem veza, da nisu imali obezbjeđenu hranu i vodu...

U zaštitu optuženih stao je i Fikret Abdić, što je za nas bilo nelogično ponašanje člana Predsjedništva i Vrhovne komande. Time je negativno uticao direktno na moral boraca i pokazao da podržava dezertere umjesto patriotski opredijeljene borce. Pitanje je koliko je sud mogao biti nepristrasan i objektivan u donošenju svojih odluka u ovakvim okolnostima.

Komanda Korpusa posvetila je posebnu pažnju analizi suđenja dezerterima, pripadnicima velikokladuške Stanice javne sigurnosti. Nakon

završenog suđenja Komandi Korpusa postalo je jasno da je došlo do zaoštravanja odnosa između Korpusa sa jedne i Fikreta Abdića kao člana Predsjedništva s druge strane. Istovremeno došlo je i do pogoršanja odnosa sa predstavnicima okružnih organa vlasti, Ejubom Topićem i Zlatkom Jušićem. Fikret Abdić se stavio u funkciju zaštitnika ne samo policajaca dezertera, već je nakon toga otvoreno štitio i cjelokupni sastav CSS iz Bihaća, stavljajući ih time u povlašten položaj u odnosu na vojnike i starješine Petog korpusa.

Već tada su jasno bile izražene razlike u viđenjima daljnjeg vođenja borbe za međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Zahtjevi Komande Korpusa bili su potpuna mobilizacija svih postojećih kapaciteta i širenje fronta sa ciljem oslobađanja države, dok je Fikret Abdić kao član Predsjedništva, svojim djelovanjem pod firmom "stavljanja svega na svoje mjesto", sve više otupljivao oštricu borbe. Skupština Okruga je vršila politički bojkot borbe za Republiku Bosnu i Hercegovinu, a Vlada Okruga ekonomski bojkot, želeći time suziti prostor za djelovanje vojnicima i starješinama Petog korpusa... Bez obzira na već ispoljene razlike, Fikret Abdić još uvijek nije govorio ništa o svojim stvarnim namjerama – uspostavljanju tzv. APZB.

Koordinacija u borbenim djelovanjima Abdićevih snaga, Srba iz SAO Krajine i Republike Srpske

Poruke iz Bosanske Bojne meni i mojim saradnicima bile su potpuno jasne. U vrijeme dok je Karadžić potpisivao Vens – Ovenov (Vance - Owen) mirovni plan u Atini, naši obavještajni podaci potvrđivali su namjere Martićevih i Karadžićevih snaga. Namjere agresora bile su da, upotrebom svih raspoloživih sredstava, okupiraju što više teritorije Republike Bosne i Hercegovine, a od "srpskih etničkih prostora" naprave jedinstvenu srpsku državu. Agresor je namjere pokušao realizirati onda kad su srpske snage iz SAO Krajine, koristeći sva raspoloživa borbena sredstva ne poštujući nametnuta pravila u UNPA-zoni u Republici Hrvatskoj, napali na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine u širem prostoru Bosanske Bojne.

Nakon otpočetih napada da bi prikrili svoje stvarne ciljeve srpski zvaničnici su na svojim medijima te napade komentirali kao da se radi o "nekim vojnim formacijama koje su izmakle kontroli". Iz ovoga se mogao vidjeti potpuni scenarij realizacije srpskih interesa i ciljeva, ali se naziralo i mjesto Fikreta Abdića u budućnosti. Nije čudno što je, navodno, Srbima nešto "izmaklo ispod kontrole", jer je kod njih do tada već mnogo toga "izmaklo kontroli". Čudno je što su događaji izmakli kontroli Mehmedu Koštiću i ostalim u Velikoj Kladuši prije i u toku napada agresora na teritori-

ju Republike Bosne i Hercegovine sa teritorije susjedne države. Ustvari, radilo se o planskom i koordiniranom sadejstvu srpskih snaga iz tzv. SAO Krajine u Republici Hrvatskoj i bosanskih Srba. Sasvim slobodno, sa današnje distance, možemo reći da je napad agresora iskoordiniran sa Fikretom Abdićem i Mehmedom Koštićem komandantom 521. brigade. Ovakva razmišljanja potvrđuju mi Koštićeva nezainteresiranost i indolentno ponašanje tokom srpske ofanzive, zatim ponašanje Fikreta Abdića i njegova navodna osuda upada agresora na prostore Velike Kladuše, na početku, te kasnija potpuna nezainteresiranost, pa čak i oštro kritiziranje Komande Korpusa i prebacivanje krivice za novonastalo stanje u Velikoj Kladuši. Inicijativa za napad na Bosansku Bojnu potekla je sa sjednica dviju srpskih skupština. Osim ujedinjenja, bosanski Srbi su od krajinskih Srba tražili da ih rasterete napadom na zonu odgovornosti Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Jedistveni srpski interesi natjerali su krajiške Srbe da pomognu bosanskim Srbima. To istovremeno govori kako su pripadnici Prvog i Drugog korpusa vojske bosanskih Srba prolazili na bojištu u borbi protiv pripadnika Petoga korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Napad agresora iz Republike Hrvatske na Bosansku Bojnu u zoni odgovornosti 521. bbr. postao je predmet ne samo naše analize, već i analize Skupštine Okruga na čelu sa Ejubom Topićem. Uputio sam energičan protest Komandi UNPROFOR-a u UNPA-zoni, kao i ostalim međunarodnim faktorima koji su bili stacionirani na teritoriji Bihaćkog okruga, izrazivši sumnju u njihovu iskrenost s obzirom da je napad izveden sa prostora pod njihovom kontrolom, i to iz druge države, dok su oni sve to mirno posmatrali.

Fikret Abdić kao član Vrhovne komande i Predsjedništva, nije se oglašavao, kao da ga Bosanska Bojna više nije zanimala. To nije bilo ni čudo, jer je bio preokupiran drugim aktivnostima, koje će za nekoliko mjeseci biti uperene protiv vojnika i starješina Petog korpusa, a koji su do tada – ne samo u borbi za Bosansku Bojnu već i na svim drugim dijelovima Bihaćkog bojišta – pokazali odanost prema narodu i svim onima koji Republiku Bosnu i Hercegovinu prihvataju i osjećaju kao svoju domovinu.

Dvadesetdevetog aprila 1993. godine, Predsjednik Skupštine Okruga Ejub Topić uputio je protest Komandi UNPROFOR-a i svim međunarodnim faktorima razmještenim u tzv. SAO Krajini i Okrugu Bihać o izvršenoj agresiji i namjerama srpske strane:

-Poštovana gospodo!

Današnji napad srpskih snaga sa teritorije tzv. SAO Krajine na državu Bosnu i Hercegovinu u području Bosanske Bojne je flagrantan primjer nepoštovanja svih rezolucija Ujedinjenih nacija od strane Srba, kao i primjer nemoći međunarodnih organizacija da ih se u tome spriječe. Ovaj akt agresije neregularnih vojnih formacija samozvane

Republike srpske Krajine iz zone koju je trebao da kontrolira UNPROFOR, još je jedan izazov međunarodnoj zajednici, još jedno poniženje za one koji vjeruju UN. Zbog trenutka u kojem je napad izvršen, a vezano uz kompletnu međunarodnu situaciju i fazu rješavanja krize na Balkanu, ističemo sljedeće:

1. Ovim napadom snage tzv. Republike srpske Krajine iz Hrvatske su pokazale da ozbiljno shvataju svoje ujedinjenje sa tzv. Republikom srpskom u BiH, i da to nije deklarativan čin već opredjeljenje da se oružanom borbom izvrši spajanje tih dviju ni od koga priznatih država. Jedina smetnja u tom spajanju im je 'bihaćki džep', kako ga vi nazivate. Ovaj napad smatramo početkom vojne akcije za 'čišćenje' tog džepa. Zahtijevamo od vas da spriječite napade na Republiku Bosnu i Hercegovinu iz zona koje bi morale biti pod kontrolom UNPROFOR-a.

2. Značenje ovog napada vidimo i u tome da Srbi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine žele silom prekinuti granice ove dvije međunarodno priznate države da bi ostvarili patološki zacrtan cilj: svi Srbi u jednoj državi. To je izazov na dvoboj cijeloj međunarodnoj zajednici i mi Vas upozoravamo da je na ozbiljnoj kušnji Vaš autoritet. Zahtijevamo da djelujete autoritativno i prisilite tzv. Republiku srpsku Krajinu, koja je potpisnik Vanceovog plana za Hrvatsku, da poštuje granice međunarodno priznate države BiH sa međunarodno priznatom Hrvatskom.

3. Posebnu težinu ovom napadu daje odluka samozvane skupštine u Bijeljini da bosanski Srbi neće prihvatiti Vance-Owenov plan za BiH. Ovim odbijanjem, uz prethodno spajanje fantomskih republika Srba iz Hrvatske i BiH, ekstremno vođstvo SDS je pokazalo da njihov izbor nije mir i dogovor, već rat i crtanje novih granica na Balkanu krvlju, zločinima i etničkim čišćenjem. Proglas upućen svim Srbima iz Bijeljine poziva upravo na ovo što se čini napadom na područje Velike Kladuše, što nije slučajno, jer koridor humanitarne pomoći, koji je spas za naš okrug, ide upravo preko Velike Kladuše. Ne moramo vam naglašavati kakve probleme bi izazvalo prekidanje humanitarnog koridora te vas molimo da učinite sve da se agresori spriječe, a koridor pod zaštitom Francuskog bataljona nastavi funkcionirati.

4. Naglašavamo da i ovaj napad pokazuje da su Srbi u pregovorima učestvovali samo radi dobijanja na vremenu, ne smatrajući da će ikad morati ispoštovati to što su na pregovorima potpisali. Upozoravamo vas da shvatite da nikakvi novi pregovori sa Karadžićem i njegovim istomišljenicima neće donijeti nikakve pomake ka uspostavljanju pravednog mira u BiH. Svojim zlodjelima, Karadžić, Hadžić i drugi već su po mnogima na listi ratnih zločinaca, pa Vam preporučujemo da s njima ne pregovarate, već da ih se silom uvjeri u neminovnost poštivanja odluka međunarodne zajednice.

5. Naše oružane snage će poduzeti sve da zaštite državne granice i narod ovog kraja. Naglašavamo, međutim, da bi, ukoliko dozvolite i

dalje napade sa područja pod kontrolom UNPROFOR-a, to imalo nesagledive negativne posljedice na ukupnu situaciju u Okrugu. Kao dio međunarodno priznate države BiH, Okrug Bihać, zahtijevamo od vas da pokažete srpskoj strani da nas niste priznali samo deklarativno, već da ćete svojim djelovanjem pokazati praktično da ste na strani nas koji smo napadnuti, a ne na strani agresora. Nećemo smatrati da ste na našoj strani ukoliko budete samo posmatrali šta agresor čini. Naš okrug je trn u oku srpskom agresoru i on predstavlja ključ opstanka države Bosne i Hercegovine. Nećemo dozvoliti da nas porobe, jer dok god mi postojimo, nemoguće je spajanje Srba iz Hrvatske i BiH. Ovo neće biti Cerska, ni Srebrenica, a od Vas zahtijevamo da nam u tome aktivno pomognete.

***

Ovaj, kao i svi naredni apeli i protesti, ostali su samo mrtvo slovo na papiru. Komanda Francuskog bataljona stacionirana u bihaćkom okrugu (u Velikoj Kladuši) pokušala je posredovati i stvoriti demilitariziranu zonu oko Bosanske Bojne, što je komanda Petog korpusa prihvatila, ali samo pod uvjetom da se krajinski Srbi povuku izvan državne granice Republike Bosne i Hercegovine, a da kontrolu teritorije preuzme MUP Republike Bosne i Hercegovine, mješovitog nacionalnog sastava.

Niti je Srbima odgovarao prijedlog Komande Petog korpusa, niti Komandi Petog korpusa srpski uvjeti demilitarizacije, tako da do nje nikad nije ni došlo. Bez obzira na to, pokazat će se kasnije da su događaji u vezi s Bosanskom Bojnom ostavili neizbrisiv pečat na događanja u Cazinskoj krajini. Uspješno zaustavljanje ofanzive u praksi je dokazalo vojničko jedinstvo komandi i jedinica Petog korpusa koje su bile, i do kraja ostale, jedini garant opstanka bošnjačkog naroda na ovim prostorima. Neprijatelju su naneseni veliki gubici u ljudstvu i tehnici, a istovremeno mu je stavljeno do znanja da se olahko upustio u ratnu avanturu, u kojoj su borci i starješine Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine samo stekli novo samopouzdanje i ojačali borbenu volju. I, konačno, u veoma pozitivnom smjeru se promijenio i odnos dijela građana Velike Kladuše naspram jedinica Petog korpusa. Do tada su Kladuščani imali umnogome skeptičan i podozriv stav kreiran od strane Fikreta Abdića i njegovih pristalica prema jedinicama Petog korpusa i Bihaćkom bojištu. Nažalost, veći dio je i dalje mudro šutio, nastavio s uhodanim "transakcijama" sa četnicima, i dalje smatrajući da im "susedi" ne mogu i neće nauditi.

Bosanska Bojna razotkrila je stvarne namjere agresora, a posebno agresora iz SAO Krajine prema Okrugu Bihać. No i pored toga, dolazilo je do saradnje i šverca u pograničnom pojasu sa tzv. SAO Krajinom. Sve više se od strane odgovornih na čelu sa Fikretom Abdićem stvarala i širila u narodu nevjerica i odbojnost prema Petom korpusu, i sumnja u mogućnost uspješne

odbrane Okruga. To je očito bio dio Abdićevog scenarija u pripremama za proglašenje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, što je skupo koštalo brojne Kladuščane, Bišćane, Bužimljane, Krupljane i Cazinjane. Posljedice tog stanja nažalost i danas ispaštamo.

Iz Topićevog saopćenja vidi se da su mu bile jasne namjere agresora iz tzv. SAO Krajine i agresora u Bosni i Hercegovini. U potpunosti mu je bila jasna i uloga međunarodnih snaga, stacioniranih u tzv. SAO Krajini. Vidjelo se da je Topić dobro poznavao stanje u Okrugu, kao i namjere Petog korpusa, izražene u odbrani tog dijela međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine. Iz saopćenja je također vidljivo da se Topić verbalno borio ne samo za Okrug već i za Republiku Bosnu i Hercegovinu. Bez obzira što je saopćenje Ejuba Topića verbalno bilo u redu, isto nije zasmetalo Fikretu Abdiću. Međutim, kad se to bolje analizira, to ne iznenađuje, dolazi se do pokazatelja da je Abdić bio svjestan da su Topića na dužnost predsjednika Skupštine predložili upravo oni koje je on, preko svojih satelita, uspio smijeniti u februaru i martu 1993. godine, Irfan Ljubijankić i Mirsad Veladžić. Naprotiv, Abdić, iako je bio svjestan te činjenice i činjenice da je Topić došao na dužnost predsjednika Skupštine sa dužnosti pomoćnika komandanta Petog korpusa za moral, uspostavljao je sa njim poseban odnos. Fikret Abdić je vezao Topića za sebe odmah nakon Topićevog imenovanja na dužnost predsjednika Skupštine Okruga. Topić je u svome radu iskazao potpunu lojalnost Abdiću, možda znajući, a možda i ne znajući ili ne shvatajući, da će za samo nekoliko mjeseci Abdić od njega napraviti izdajnika. Abdić je cijenio da će se upravo preko Topića, kada bude zatrebalo, obračunati sa pripadnicima Petog korpusa, kao i političkim neistomišljenicima, odnosno onim koji su još uvijek podržavali politiku Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića. Abdić je procijenio da će Ejub Topić kao dotadašnji pomoćnik komandanta Korpusa za moral svojim djelovanjem odvratiti Komandu Korpusa, njene vojnike i starješine od puta za suverenu i međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu, a pod formom podrške i nastojanja organa Okruga i člana Predsjedništva Abdića na stvaranju što boljih uvjeta života i rada na Okrugu.

Predsjednik Skupštine Okruga verbalno se zalagao za međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu, ali u praksi nije ništa poduzimao u suprotstavljanju članu Predsjedništva Fikretu Abdiću u njegovom sve izraženijem opstruktivnom djelovanju prema borbi. Na kraju se pokazalo da je to bio njihov koordinirani odnos, a ne slučajnost, što će se objelodaniti proglašenjem tzv. APZB.

Komanda Korpusa svo vrijeme je ostala neutralna i dosljedna u borbi za međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu, tokom izuzetno teške vojno-političke situacije u Okrugu, isključivo zahtijevajući poštivanje

zakona i propisa te ustavnog uređenja Republike Bosne i Hercegovine. Nismo se upuštali u dnevno političko kalkuliranje jer smo bili svjesni da se to može itekako negativno odraziti na jedinstvo i čvrstinu vojničkih kolektiva i borbeni moral. Nažalost, Ejub Topić je među prvima ne samo potpisao inicijativu o uspostavljanju tzv. autonomne oblasti "zapadna Bosna", već je sudjelovao i u njenoj realizaciji. Čak je izabran za predsjednika Skupštine tzv. APZB na njenom ilegalnom proglašenju 27. septembra 1993. godine u Domu kulture u Velikoj Kladuši dok se nalazio na sjednici Skupštine Republike Bosne i Hercegovine i Bošnjačkom saboru u Sarajevu. Od iskrenog i zaslužnog patriote, na žalost svjesno ili nesvjesno, postao je pristalica i zagovornik tzv. APZB. Nekadašnji pomoćnik komandanta u Petom korpusu, koji je, dok se nalazio na toj dužnosti dao veliki doprinos u njegovom formiranju, okrenuo je leđa dojučerašnjim saborcima, svome komandantu i svojim političkim saborcima koji su ga i doveli na tu dužnost. I danas mi je žao nakon što je postao predsjednik okružne Skupštine što je Topić dozvolio sebi, da ga Fikret Abdić uvuče u svoju "igru", jer znam koliko je kao pomoćnik za moral uticao i radio na učvršćivanju stanja u jedinicama. Razgovarao sam sa Topićem bezbroj puta. Slagali smo se u ocjenama da Fikret Abdić svjesno opstruira borbu, ali, čim bi Topić stupio u kontakt sa Abdićem, mijenjao bi svoje stavove. Pitao sam ga zašto to radi i zašto se tako ponaša, jer je naša dužnost na tim prostorima da branimo državu i suprotstavljamo se svima koji nas u tome ometaju. U jednom momentu mi je rekao da ga, jednostavno, Fikret Abdić hipnotizira, da se plaši i ne snalazi u razgovoru sa njim... Šteta je što se to dogodilo sa Topićem. Prije svega, šteta je za njega samog i njegov politički put. Nije mogao smoći snage i hrabrosti da se suprotstavi Fikretu Abdiću, da je to uspio siguran sam da bi imao značajan uspjeh u političkoj karijeri.

***

Bilo je neobično na do tada izražene opstrukcije, da je Abdić, nakon upada agresora u Bosansku Bojnu, ispoljio veliku zainteresiranost. Tražio je da se svi kapaciteti u Velikoj Kladuši stave na raspolaganje Korpusu i meni kao komandantu, što se naravno u praksi i desilo. Čak je tražio da se osiguranje zgrade zvane Dispanzer, gdje je boravio, reducira, a preostalo ljudstvo angažira u skladu sa procjenama Komande Korpusa. Očito da je precijenio snagu srpskog agresora i bio siguran u njihov uspjeh, a u potpunosti potcjenio snagu Petog korpusa i bio siguran u njegov neuspjeh bez obzira na mjere koje se poduzimaju. Abdić je računao da ukoliko se obistine ovakve njegove procjene u praksi, to će ustvari njemu biti svojevrsni alibi i opravdanje za njegovo političko djelovanje i do tada iznesene kritičke ocjene. Odmah nakon oslobađanja Bosanske Bojne, Abdić, osim, što je štitio dezertere, istovremeno je ispoljavao potpunu nezain-

teresiranost za stanje na tom dijelu teritorije. Tada je prestao pružati bilo kakvu pomoć Petom korpusu, a sve više u svojim istupima napadati i Korpus i njegove borce, optužujući ih da će takvim načinom djelovanja (borbom protiv agresora) dovoditi u sve teži položaj narod ovoga kraja. Iz ovoga se vidi da je njegovo interesovanje za stanje u Bosanskoj Bojni bilo verbalno, a ne stvarno.

Do tada su već bile jasno izražene razlike u viđenju i načinu rješavanja stanja u Bosni i Hercegovini između Fikreta Abdića, državnog i vojnog rukovodstva. Te razlike su se sve više ispoljavale u Okrugu između Abdića i Petoga korpusa. Naime, Abdić je, prije nego što je obznanio tzv. inicijativu, radio na zadobijanju simpatija i povjerenja boraca. To je bio put i način kako da stavi pod potpunu kontrolu Peti korpus prije finalizacije svog pokušaja uspostave "autonomije". Težište mu je bilo, ne birajući sredstva, pridobiti za sebe što više najodgovornijih starješina iz komande Korpusa i potčinjenih komandi. To mu nije pošlo za rukom, ni prije, a ni poslije proglašenja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

Smjena načelnika CSS Bihać

Stanje u CSS se pogoršavalo, a kulminiralo je u aprilu 1993. godine. S pogoršanjem stanja u CSS, pogoršavala se i usložnjavala vojno-politička situacija. Sve su se manje poštivale odluke MUP-a Republike Bosne i Hercegovine, a sve češće su se donosile odluke na nivou Izvršnog odbora Okruga i CSS Bihać. Odlukom Izvršnog odbora Okruga, 3. aprila 1993. godine, na mjesto načelnika CSS u Bihaću postavljen je Irfan Saračević, zvani Žile. Odmah nakon stupanja na snagu nezakonite odluke Izvršnog odbora Okruga Bihać o Saračevićevom imenovanju, on je otpočeo sa svojevrsnim čistkama i izbacivanjem većeg broja policajaca iz redova MUP-a. Radilo se o do tada već dokazanim patriotima, a istovremeno i pripadnicima MUP-a koji ga nisu podržavali u njegovim nečasnim i antidržavnim djelovanjima. Svjestan da se time krše zakonski propisi Republike Bosne i Hercegovine, a da Izvršni odbor nema pravo postavljati načelnika Centra, već da je to u ingerenciji republičkog Ministarstva unutrašnjih poslova, uz poštivanje jasno propisane procedure, na sastanku na kojem sam bio prisutan sa svojim zamjenikom tražio sam od organa vlasti da svoje odluke usklade sa važećim republičkim propisima i da CSS u Bihaću funkcionira u skladu sa zakonima Republike Bosne i Hercegovine. To se u praksi nije ispoštovalo.

Naprotiv, nakon poduzetih mjera razoružanja dijela CSS na čelu sa Zikom Kadićem, veza između Irfana Saračevića i Fikreta Abdića postajala je sve tješnja.

Očito je na taj način – kao što je to ranije činio Milošević u Srbiji – trebalo uvesti autonomiju na mala vrata. Koristi se Vens-Ovenov plan za navodno formiranje policije u Provinciji broj "jedan". Ustvari, to je sve bila maska do potpunog akta veleizdaje.

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine, svjesno stanja u CSS u Bihaću, kao i do tada izraženog paralelizma, te donošenja nezakonitih odluka Izvršnog odbora, prije svega primijećujući sve veću neposlušnost Irfana Saračevića, 30. maja 1993. godine na dužnost načelnika CSS postavilo je Envera Ramića.

Primopredaja dužnosti nije išla lahko, iako su i Enver Ramić i Komanda Korpusa činili sve da se ona mirno izvrši. U tome nismo nikako uspijevali. Bilo je očito da smo to mogli učiniti jedino primjenom sile. Jasno sam zahtijevao od organa vlasti Okruga da izvrše odluku ministra MUP-a. Oni to nisu uradili. Tražio sam od Ejuba Topića da sazove zasjedanje Skupštine Okruga i da se razriješi pitanje načelnika.

Od predsjednika Predsjedništva Alije Izetbegovića dobili smo akt u kome stoji da je i Predsjedništvo upoznato sa problemom uspostave zakonitosti u CSS u Bihaću i o njegovim stavovima o tom pitanju, a istovremeno Predsjedništvo je od mene tražilo da pored organa vlasti u Okrugu osiguram zakonitost u imenovanju funkcionera.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
P R E D S J E D N I S T V O
PREDSJEDNIK

G. Fikret Abdic, clan Predsjednistva BiH
Skupstini Okruga Bihac n/r Predsjednika

G. Ramiz Drekovic, komandant 5. Korpusa
Armije BiH

Centru sluzbi bezbjednosti Okruga Bihac

Rjesenjem ministra za unutrasnje poslove Republike Bosne i Hercegovine za nacelnika Centra sluzbe besbjednosti okruga Bihac imenovan je g. Enver Ramic.

Predsjednistvo BiH je obavijesteno da se imenovanom cine teskoce oko preuzimanja duznosti.

Predsjednistvo je ovo pitanje razmotrilo na sjednici od 8.juna i odlucilo da od vas zatrazi da osigurate postivanje zakonitosti u imenovanju funkcionera.

Predsjednistvo potvrdjuje da je g. Enver Ramic jedini legalni nacelnik Centra sluzbi bezbjednosti Bihac.

Sarajevo, 10.VI 1993.godine

PREDSJEDNIK
PREDSJEDNISTVA R BiH
ALIJA IZETBEGOVIC

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

P R E D S J E D N I S T V O

PREDSJEDNIK

G. Fikret Abdić, član Predsjedništva BiH

Skupštini Okruga Bihać n/r Predsjednika

G. Ramiz Drekovič, komandant 5. Korpusa
Armije BiH

Centru službi bezbjednosti Okruga Bihać

Rješenjem ministra za unutrašnje poslove Republike Bosne i Hercegovine za načelnika Centra službe bezbjednosti okruga Bihać imenovan je g. Enver Ramić.

Predsjedništvo BiH je obaviješteno da se imenovanom čine teškoće oko preuzimanja dužnosti.

Predsjedništvo je ovo pitanje razmotrilo na sjednici od 8.juna i odlučilo da od vas zatraži da osigurate poštivanje zakonitosti u imenovanju funkcionera.

Predsjedništvo potvrdjuje da je g. Enver Ramić jedini legalni načelnik Centra službi bezbjednosti Bihać.

PREDSJEDNIK
PREDSJEDNIŠTVA R BiH

Sarajevo, lo.VI.1993

Alija Izetbegović

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS

Primljeno: 12-06-1993			
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
01/	1-13-1995-1		

Štab Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, svojim dopisom br. 1/297-1 od 21. 6. i 1/297-11 od 27. 6. 1993. godine, kao i predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović, više puta su zahtijevali od mene kao komandata da pomognem u prijemu dužnosti načelnika CSS-a Enveru Ramiću i da se realizira odluka Ministarstva unutarnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine.

Komanda Korpusa i pored složene situacije na bojnom polju i svakodnevnih borbi sa agresorom, uključila se u rješavanje traženih pitanja u potpunosti svjesni da naše uplitanje može biti rizično i da isto može uticati da se politička situacija još više iskomplicira.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
S A R A J E V O

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Str. pov. broj: 1/297-1
Sarajevo, 21.06.1993. godine

KOMANDI 5. KORPUSA
n/r komandanta Ramiza Drekovića

Predmet: Podrška Ramić Enveru
Naređenje. -

Rješenjem Ministarstva unutrašnjih poslova broj: 09/4-120-4/605 od 30.05. 1993. godine, Ramić Enver raspoređen je na dužnost načelnika Centra službi bezbjednosti Bihać.

S obzirom na opstrukciju i onemogućavanje sprovođenja ovog Rješenja, predsjednik Predsjedništva R BiH gospodin Alija Izetbegović je 10.06.1993. godine, uputio gospodinu Fikretu Abdiću, predsjedniku Skupštine okruga Bihać, Centru službi bezbjednosti i Vama kao komandantu korpusa upozorenje da se obezbjedi preuzimanje dužnosti od strane gospodina Ramić Envera.

Međutim to do danas nije ispoštovano.
Upućeno je niz telegrama da se obezbjedi preuzimanje dužnosti načelnika CSB Bihać. Obzirom na to da je Rješenje potpisao Ministar unutrašnjih poslova, upozorenje potpisao Predsjednik Predsjedništva kao Vrhovni komandant Armije R BiH kao i na prisutne probleme političke prirode u tom regionu, neophodno je da Komanda korpusa podrži i obezbjedi postavljenje Envera Ramića za načelnika CSB Bihać.

Time se podržavaju i legalni organi države BiH i država BiH.

Ukoliko ima problema u realizaciji ove Naredbe, odmah dostavite Vaše mišljenje i prijedloge.

Sve čestitke za dosadašnje rezultate Armije R BiH u 5. korpusu uz želju da se što prije lično upoznamo.

poslato 22.06.1993 g
u 02:00

RF-3

K O M A N D A N T
ŠTABA VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
Rasim Delić

Nakon poduzetih mjera od strane Komande Korpusa prema odgovornim u Okrugu, kao što nam je bilo u praksi, putem redovnog informiranja upoznao sam lično komandanta Delića dopisom br. 01/1-2142-3 od 28. juna 1993. godine o poduzetim mjerama.

ORUZANE SNAGE
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
STR.POV.BROJ 01/1-2142-3
BIHAC, 28.06.1993. GODINE

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Izvjestaj o promjeni
nacelnika CSB Bihac,
d o s t a v l j a . -

Stabu VK OS R BiH
n/r Komandanta

Vezano za Vase dopise broj 1/297-1 od 21.06.1993. i 1/297-11 od 27.06.1993. godine izvjestavamo Vas po slijedecem:

1. rlo slozeno stanje i nefunkcionisanje CSB-a Bihac datira od septembra 1992. god., a dijelom je razrijeseno 03.04.1993.god. kada je Izvrsni odbor Skupstine Okruga Bihac donio Odluku i izdao ovlastenje g-dinu Saracevic Irfanu o preuzimanju funkcije Nacelnika CSB-a Bihac. Navedenu odluku je verifikovala i Skupstina Okruga Bihac.

2. O slozenosti politicko-bezbjednosne situacije u zoni odgovornosti 5. Korpusa izvjestavali smo redovno u nasim informacijama Nacelnika SVK OS R BiH i u potpunosti postovali njegovo Naredjenje str.pov.br. 001/167-113 od 04.04.1993. god., te ga detaljno informisali nasim dopisima str.pov.br. 01/1-1246-1 od 04.04.1993.god, str.pov.br. 01/1-1246-2 od 07.04.1993. god. i str.pov.br. 01/1-93 od 21.04.1993. god. Nakon ovih izvjestaja nismo u vezi ovog problema dobijali nova naredjenja.

3. Nakon dobijanja Vaseg naredjenja str.pov.broj 1/297-1 od 21.06.1993. god., dana 22.06.1993. god. pozvao sam g-dina Saracevic Irfana i upoznao ga sa sadrzajem naredjenja. Prvi komentar imenovanog je bio "moze ali ce pasti krv", poslije cega mi je opsirno obrazlozio zbog cega odbija da preda duznost, a sto se u najkracem svodi na navode: "Prethodno rukovodstvo CSB-a Bihac je umjesano u kriminalne radnje, od imovinskog do politickog kriminala, te da kao profesionalac i zbog radnika CSB-a i naroda ne moze dozvoliti da CSB-om rukovode ljudi tipa Z.Kadic i Enver Ramic".

4. Zbog odsutnosti Predsjednika Skupstine Okruga Bihac, g-dina Topic Ejuba (nalazi se u Zagrebu na poziv g.Ovena i Stotenberga) nisam Vase Naredjenje predocavao Skupstini, sto cu uciniti po povratku istog uz zahtjev da se Rjesenje MUP-a R BiH i Vase Naredjenje moraju ispostovati.
Takodje, zbog prisutnih problema politicke prirode u ovom regionu, predlazem da se Vase Naredjenje preko Vlade R BiH i MUP-a R BiH dostavi slijedecim subjektima:
- CSB-u Bihac
- Skupstini Okruga Bihac
a ja licno i Komanda 5.Korpusa cemo poduzeti sve sto je u nasoj moci, da preko navedenih organa mirnim putem obezbijedimo postavljenje Envera Ramica za Nacelnika CSB-a Bihac.
Smatram da bi postavljanje E.Ramica uz primjenu sile sa nase strane, imalo negativne posljedice po ukupnu politicko-bezbjednosnu situaciju u zoni odgovornosti 5.Korpusa, mada u krajnjem ne iskljucujemo ni taj nacin.

5. O daljem razvoju dogadjaja po ovom pitanju, redovno cu Vas

podrzavaju legalne organe drzave R BiH, a postovanju principa [illegible]
odnosa subordinacije u OS R BiH suvisno je govoriti. To smo dokazali do sada, dokazivati cemo i ubuduce, a u potpunosti su nam jasne nase obaveze i zadaci u odbrani i oslobadjanju nezavisne i cjelovite drzave BiH.

6. Sto se tice odnosa sa HVO preduzimamo sve sto je potrebno da se ti odnosi ocuvaju, a spremni smo i za moguci prenos scenarija iz centralne Bosne na nase prostore. O eventualnim promjenama odnosa sa HVO i nasim preduzetim mjerama biti cete na vrijeme izvjesteni.

MS/IM

KOMANDANT 5.K

Ramiz Dreković

Radjeno u 2 primjerka
dostavljeno:
1. a/a 5.K
2. SVK OS R BiH
n/r K-danta Rasima Delica

POSLATO NŠ I K-DANTU

29.06.93

Dvadesetog jula 1993. godine održano je vanredno zasjedanje Skupštine Okruga i doneseni su zaključci o aktuelnoj sigurnosno-političkoj sitauciji u Okrugu u vezi sa novonastalom situacijom, u Centru službi sigurnosti. Skupština Okruga i njen predsjednik, dobili su od Komande Korpusa sva akta koja su nam uputili predsjednik Izetbegović, komandant Armije, te akta Ministarstva unutrašnjih poslova, sa zahtjevom da stvori uslove za primopredaju dužnosti načelnika Centra. Nakon duge i iscrpljujuće diskusije Skupština Okruga nije naložila primopredaju dužnosti, već je donijela zaključke vidljive u sadržaju slijedećeg akta:

Republika Bosna i Hercegovina
SKUPSTINA OKRUGA BIHAC
KABINET PREDSJEDNIKA

Broj:01-023-292/93.
Bihac, 20.07.1993.godine

PREDSJEDNISTVU R BiH

VLADA R BiH, na znanje

MINISTARSTVO UNUTRASNJIH POSLOVA, na znanje

GS OS ARMIJE R BiH, na znanje

PREDMET: Dostava zakljucaka Skupstine okruga Bihac,-

U prilogu akta dostavljamo Vam zakljucke Skupstine okruga Bihac, donesene na 15-oj sjednici odrzanoj 20.07.1993.godine, a povodom procjene aktuelne sigurnosne situacije na Okrugu sa aspekta novonastale situacije u CSB Bihac.

PRILOG: zakljucci

-Predsjednik Skupstine Okruga,
Ejub Topic, dipl.el.ing.

****

Skupstina okruga Bihac, na 15-oj sjednici, odrzanoj 20.07.1993.godine, razmatrala je aktuelnu sigurnosnu situaciju na okrugu Bihac sa aspekta novonastale situacije u CSB Bihac nakon naloga MUP-a R BiH, broj 1561 od 16.07.1993.godine i ostalih akata drzavnih organa Republike BiH, a vezano za kadrovske promjene u CSB Bihac i povodom ove tacke, na osnovu clana 30. Poslovnika Skupstine okruga Bihac ("Sluzbeni glasnik okruga Bihac", broj 1/93), a u vezi sa clanom 13. Uredbe sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga ("Sluzbeni list R BiH", broj 12/92, 14/92, 18/92, 21/92, 3/93), donijela je slijedece

ZAKLJUCKE:

1. Procjenjeno je da je sigurnosna situacija na Okrugu veoma slozena, i da bi promptno izvrsenje naloga MUP-a R BiH-a o kadrovskim promjenama u CSB Bihac produbilo politicke tenzije na Okrugu, te je zajednicki stav da se sadasnje stanje prevazidje nakon ponovnog razmatranja svih relevantnih cinilaca na sjednici Predsjednistva R BiH, kome ce Skupstina Okruga dostaviti kompletan stenografiran tonski i video materijal sa ove sjednice, a do tada se sadasnje kadrovsko rjesenje uredjeno odlukom okruznih organa Bihac smatra privremenim do konacne odluke Predsjednistva R BiH.

Odlaganjem izvrsenja nije nam namjera derogirati odluke drzavnih organa R BiH, vec zelimo potpunije sagledavanje ukupne situacije u vezi sa navedenim problem. Nakon donosenja definitivne odluke Predsjednistva R BiH, svi dole potpisani obavezuju se da ce dosljedno sprovesti odluke Predsjednistva R BiH.

2. Molimo Predsjednistvo R BiH da narednu sjednicu, ukoliko je moguce, odrzi u okrugu Bihac, a ako to nije moguce iz bilo kojih razloga, da ovu problematiku razmatra u kompletnom sastavu.

Predlazemo da u medjuvremenu do odrzavanja sjednice Predsjednistva R BiH po navedenoj problematici, a radi potpunijeg sagledavanja slike stanja u okrugu Bihac, ispred Vlade R BiH dodje delegacija na Okrug, sto bi umnogome doprinijelo adekvatnom razrjesenju novonastale situacije u CSB Bihac.

3. Do konacnog prevazilazenja stanja koje ce razmatrati Predsjednistvo R BiH okruzna skupstina se obavezuje da stvara politicku klimu za normalne uslove funkcionisanja 5.korpusa, GS HVO Regije-Bihac i CSB Bihac, u pripremi i izvodjenju borbenih dejstava u obrani zone odgovornosti 5.korpusa i GS HVO Regije Bihac, a samim tim i oslobadjanju privremeno zauzetih teritorija od strane agresorskih jedinica, te normalno funkcionisanje ostalih segemenata vlasti.

4. Obzirom da su u okrugu Bihac u posljednja dva mjeseca ucestali dogadjaju koji ugrozavaju sigurnosnu situaciju (od podmetanja eksplozivnih naprava pa do ubojstava), Skupstina Okruga zahtijeva od organa sigurnosti 5.korpusa, GS HVO Regije Bihac, te CSB Bihac da se pokrene zajednicka akcija na operativnom otkrivanju pocinilaca navedenih krivicnih djela, i da se protiv istih pokrenu zakonom predvidjeni postupci bez obzira o kome se to radilo.

5. Skupstina okruga Bihac zahtijeva od CSB Bihac da u potpunosti uskladi svoju organizacijsko-formacijsku strukturu sa organizacijsko-formacijskom strukturom jedinica MUP-a R BiH. Sjednici Skupstine Okruga prisustvovali su u donosenju ovakvih zakljucaka pored odbornika Skupstine Okruga, komandant 5.korpusa, g.Ramiz Drekovic, g.Irfan Saracevic, koga su okruzni organi postavili za nacelnika CSB-a, te Enver Ramić koji je na tu funkciju postavljen od strane Ministarstva i svi skupa su se dogovorili da potpisu gore navedene zakljucke.

Broj 01-023-292-93
Bihac, 20.07.1993.godine

1. Topic Ejub, s.r.
2. Sicel Bozidar, s.r.
3. Ibrahimpasic Nenad, s.r.
4. Ljubijankic Irfan, s.r.
5. Teklic Nedjeljko,s.r.
6. Bonjas Zlatko, s.r.
7. Kabiljagic Hamdija, s.r.
8. Sisic Ifet, s.r.
9. Besirevic Alija, s.r.
10. Topic Alaga, s.r.
11. Ferizovic Mustafa, s.r.
12. Hidic Safet, s.r.
13. Cemalovic Asim, s.r.
14. Kajtazovic Sead, s.r.
15. Perkovic Ilija, s.r.
16. Drekovic Ramiz, s.r.
17. Ramic Enver, s.r.
18. Saracevic Irfan, s.r.

Iz donesenih zaključaka jasno se vidi da mirnim putem nije moguće izvršiti primopredaju dužnosti. Time je Saračević ostao na dužnosti načelnika CSS, sve dok silom nije smijenjen, a njegov centar razoružan od strane Petog korpusa nakon proglašenja tzv. APZB. Time smo obezbjedili da dužnost preuzme novi načelnik Edhem Bešić, koga je Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine postavilo nakon neuspjelog pokušaja primopredaje dužnosti između Envera Ramića i Irfana Saračevića.

Nakon razoružavanja pripadnika CSS i obezbjeđivanja uslova novom rukovodstvu Centra na čelu sa gospodinom Bešićem, otpočele su aktivnosti na saniranju stanja u redovima policije, to je bio složen zadatak; ali koordinacijom rukovodstva Centra sigurnosti i Komande Korpusa, svakim danom davalo je pozitivne rezultate.

I danas su mi ostale nerazjašnjene okolnosti pod kojima je Irfan Saračević, nakon smjene i razoružanja "njegovog" CSS, pobjegao iz Bihaća preko SAO Krajine u Veliku Kladušu.

U maju, junu i julu 1993. godine sve je više dolazilo do međusobnog suprotstavljanja između zahtjeva Fikreta Abdića i Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Posebno su se zaoštravali odnosi otvorenim protivljenjima Fikreta Abdića u nastojanjima Komande Korpusa da pomogne u izvršenju primopredaje dužnosti načelnika CSS i smjeni Irfana Saračevića, po zahtjevima i nalozima državnog i vojnog rukovodstva Republike Bosne i Hercegovine.

Neposredno pred održavanje Skupštine Okruga, svjestan čvrstog stava Komande Korpusa kao i toga šta mu znači Irfan Saračević i "njegov" MUP, Fikret Abdić je 7. juna 1993. godine, dao intervju radiju Velkaton u Velikoj Kladuši. Tada je kazao: "...i, upravo je velika stvar što nismo slušali Republički MUP, a pogotovo ministra Pušinu, i što smo organizirali CSS kako smo ga organizirali, jer je to vrlo važan segment države čije funkcioniranje je veoma bitno prilikom konstituiranja Provincije Bihać." Abdić je još tada otvoreno priznao da je u stvari dobro to što je Irfan Saračević iskazao neposlušnost prema RMUP, umjesto da kao član državnog Predsjedništva utiče da se poštuju odluke i insititucije države.

Abdićev intervju je otkrivao njegove namjere i planove. Sve je jasnije bilo kuda je namjerio. Branio je svoju viziju, a napadao sve druge legalne institucije države, vojsku, policiju. Istovremeno, to je bio signal predsjedniku Okruga Ejubu Topiću i poslanicima Okružne skupštine lojalnim Fikretu Abdiću da donesu zaključke koji će zadovoljiti sve na Skupštini, ali i istovremeno produžiti vijek Irfanu Saračeviću na poslovima vršioca dužnosti načelnika CSS.

Cijeneći ovakvo stanje i svjesni mogućih posljedica, Komanda Petog korpusa predlagala je Štabu Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine u Sarajevu da se CSS Bihać odmah i u potpunosti pretpočini Komandi Petog korpusa, jer smo apsolutno bili svjesni da se na miran način ne mogu izvršiti smjene. U prijedlogu smo naglasili da je rukovodstvo CSS jedan od najjačih oslonaca još uvijek opstruktivnom djelovanju Fikreta Abdića, a kasnije i njegovom pokušaju secesije. Nažalost, naši prijedlozi nisu usvojeni.

Abdić, pregovarač u Ženevi 12. juna 1993. godine

Abdić je postepeno nastojao sve staviti pod svoju kontrolu: Skupštinu, Vladu Okruga i CSS, što mu je i uspjelo. To je kasnije pokušao i sa Petim korpusom. Sve više je učvršćivao sebe kao neprikosnovenog lidera Krajine, kao "babu", pokušavajući preuzeti sve ingerencije države i samostalno izići u svijet. Da bi ojačali poziciju Fikreta Abdića, Owen i Stoltenberg uputili su

mu poziv za sastanak Koordinacionog tijela u Ženevi, zakazan za 12. juni 1993. godine. To je – u očima običnog naroda u Krajini – već bilo nešto. U narodu se pokušavao prikazati kao lider, kojeg respektira međunarodna zajednica i koji treba preuzeti kontrolu i komandu nad Komandom Petog korpusa Armije R BiH. Govoreći o rukovođenju i komandovanju u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, Abdić je u svom intervjuu rekao: "... iako mi danas, sasvim otvoreno razgovaramo, imamo dva pravca djelovanja u našoj Armiji BiH, odnosno na liniji komandovanja od Vrhovne komande do Komande Petog korpusa. Ima jedan propisan put i jedan koji se forsira i koji po mom mišljenju treba identifikovati kako i na koji način je nastao, ali i način na koji se on manifestuje, to je paradržavni organ, odnosno paradržavno upravljanje, odnosno komandovanje i paravojno komandovanje. To na prvi pogled djeluju kao vrlo teške riječi, mogu ličiti na rezultat nekog trenutnog mog razmišljanja i opredjeljenja, ali su one duboko utemeljene u argumentaciji sa kojom raspolažem i ja jako dugo živim sa tom problematikom. Vodeći računa o osjetljivosti ove problematike, ja sam u vezi s tim na svakom svom susretu i sa komandantom i sa nekim članovima Komande razgovarao. Međutim, mi imamo dva pristupa: jedan je to pristup slušanja sugestija koje ja iznosim i sprovođenja određenih naredbi o kojima sasvim otvoreno treba razgovarati, koje dolaze iz Vrhovne komande."

Prije definitivnog razlaza sa Fikretom Abdićem, on mi je u više navrata govorio o uspostavljenom paralelizmu sa vrha i da Generalštab u okviru svojih nadležnosti nije suveren u donošenju odluka za svoje potčinjene. Istovremeno u vezi sa tim upozoravao me, da ja kao komandant nemam pravo žrtvovati Krajišnike "zarad subordinacije" i da moram proanalizirati naredbe koje dobijem iz Sarajeva, prije njihove realizacije u praksi. Govorio mi je da se naredbe osmišljavaju mimo Generalštaba, a da u većini Generalštab bude samo svojevrsno pokriće.

- Veliki uticaj na sadržaj naredbi koje stižu iz Sarajeva imaju i izvještaji Mirsada Veladžića sa čijom sadržinom ti nisi upoznat, - bio je izričit Fikret Abdić. Nisam se složio sa Abdićem da trebam analizirati naredbe svojih pretpostavljenih, osim ukoliko se ne kose sa zakonima i propisima i ukoliko nisu u koliziji sa etikom ratovanja. Rekao sam gospodinu Abdiću da su moji pretpostavljeni svjesni svoje odgovornosti i na njima je da odluče da li će uvažavati sugestije i izvještaje drugih, mimo izvještaja i prijedloga moje komande.

Prije nego što je upućen zvaničan poziv Fikretu Abdiću za sastanak Koordinacionog tijela u Ženevi, sastao se sa Davidom Owenom 17. decembra 1992. godine u Velikoj Kladuši. To je bio njihov prvi susret. Tim susretom Owen je dao do znanja, ne samo nama u Krajini već i zvaničnom rukovodstvu da je Abdić važna osoba u očima kopredsjedavajućih. Još u

to vrijeme trebalo je među Krajišnicima učvrstiti autoritet Fikreta Abdića. Nakon sastanka, David Owen je na radio Velkatonu, otvoreno izjavio: "I doista sam htio čuti od njega kao doista vodeće osobe ovdje, kakvi su njegovi dojmovi o onome šta se ovdje dešava. Podsjetio me na demokratske izbore što su se proveli ovdje u Bihaću. Naime, o predstojećim izborima za provinciju koji bi trebali biti vršeni pod kontrolom predstavnika Ujedinjenih nacija. Izbori kojim bi se zapravo odredio guverner Bihaća i Vlada provincije Bihać. Ja računam na gospodina Abdića. Kako sam shvatio, gospodin Abdić je većinom glasova koje je postigao na prošlim izborima trebao biti na vrhu Predsjedništva. S obzirom da sada nema novih izbora, on je jedan od najautentičnijih predstavnika ovog naroda na ovom području."

Sastanak sa Owenom i sastanci u Ženevi, na koje je pozivan, osokolili su Fikreta Abdića, da u drugoj polovini 1993. godine otpočne sa javnim prijetnjama meni i Komandi Petog korpusa. Na moja jasna i nedvosmislena upozorenja da nećemo dozvoliti razgradnju Republike Bosne i Hercegovine, on nam je odgovorio da vojna hunta neće proći. Abdić me upozorio da je on odavno shvaćen i prihvaćen u međunarodnim krugovima, citiram:

"Sve međunarodne organizacije, pojedinci, svjetski eksperti i svjetski generali 'par exellence' odali su mi priznanje na uspješnom vođenju Agrokomerca, te na vrhunski organiziranoj logistici stanovništva i Oružanih snaga ..."

Drugim riječima i mi bi smo napokon trebali "shvatiti i prihvatiti" Fikreta Abdića. Dobro smo mi njega shvatili i upravo zato što smo ga dobro shvatili, nismo prihvatili njegovo djelovanje. Upozorili smo ga krajnje ozbiljno da ćemo mu se suprotstaviti svim sredstvima ukoliko krene u rušenje Republike Bosne i Hercegovine. Dali smo mu do znanja da ne možemo više tolerirati njegovo opstruktivno djelovanje prema mobilizaciji raspoloživih kapaciteta za odbranu domovine i Okruga Bihać.

Nastojao se što prije dočepati i komandovanja jedinicama Petog korpusa, kako mu to nije išlo za rukom uporno je pokušavao pridobiti za sebe što veći broj odgovornih starješina, a posebno u mojim potčinjenim komandama. Preuzimanjem što veće kontrole nad Petim korpusom, stvorio bi sve temeljne pretpostavke finaliziranja projekta formiranja tzv. APZB. Ali, to mu je bilo najteže i u tome, na sreću, nije uspio. No i pored tako složene vojno-političke situacije u Okrugu sačuvali smo jedinstvo vojničkih kolektiva. To jedinstvo uspjeli smo očuvati upravo zahvaljujući jasnom stavu Komande Petog korpusa o političkoj situaciji u Okrugu Bihać i pravilnom odnosu prema odlukama republičkih organa Bosne i Hercegovine, s jedne strane, a s druge strane energičnom suprotstavljanju svim vidovima opstrukcije, a posebno opstrukcije u planiranju i izvođenju borbenih djelovanja u odbrani

Republike Bosne i Hercegovine. Takvo naše ponašanje rušilo je prisutne opstrukcije na terenu, u i van jedinica Petog korpusa AR BiH.

Abdić je ekonomski podržavao MUP, kao što je to činio Milošević i svi slični diktatori. Stvarao je razliku u finansijskoj podršci u odnosu na vojnike. Vojničko držanje Petog korpusa, njegovih boraca i starješina i neprihvatanje inicijative o stvaranju tzv. APZB, kao i pronicanje Komande Korpusa u ciljeve Fikreta Abdića, zasmetali su mu do te mjere da se morao žaliti tamo gdje nije uobičajeno da se žali član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.

Umjesto da pomogne oružanu borbu protiv agresora ili da se žali Vrhovnoj komandi u Sarajevu, Abdić je, 4. juna 1993. godine, uputio pismo Dawidu Owenu i Torvaldu Stoltenbergu i izvijestio ih o "neprimjerenom" ponašanju Petog korpusa i mene kao komandanta. Sadržaj tog pisma kojim se blati vlastita armija, pročitali su novinari radija Velkaton, koji je u svojoj programskoj shemi svesrdno podržavao Abdića i njegovu inicijativu, a sve to činio je s namjerom da se umanji borbeni moral jedinica Petog korpusa i pasivizira narod Okruga Bihać. Intervju na radio Velkatonu sa Fikretom Abdićem zapravo je odražavao pismo međunarodnim medijatorima. Evo toga pisma:

-Ekselencije,

U mom pismu od 4. juna 1993. godine, bio sam slobodan da skrenem Vašu pozornost na činjenicu da Komanda ovdašnjeg korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine u posljednje vrijeme čini nerazumne i neprihvatljive radnje obrazlažući ih naređenjima iz Štaba Vrhovne komande, kao i potrebu da se čim prije pristupi formiranju Provincije br. 1 – Bihaćke provincije. Na ovom području, upozorio sam, stvari se brzo rješavaju i izmiču kontroli.

Pored već navedenih naznaka i činjenica, a u svezi s djelovanjem vojne komande, ukazujem na nastojanja da se napravi radikalan zaokret u vođenju rata, mobiliziraju ukupni materijalni potencijali, ljudski potencijali, da se pod svaku cijenu nabavi oružje i vojna oprema, da se materijalno-tehnički i ljudski efekti policije stave u funkciju ratnih zadataka, uvede potpuna cenzura tiska, da se snabdijevanje stanovništva vrši preko jednog državnog organa i onemogući rad humanitarnih organizacija, da se ukinu ratna predsjedništva pri općinama koja su sastavljena od civilnih i vojnih vlasti, a da se pri Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine i na nižim nivoima formiraju vojni ratni savjeti koji bi kontrolirali aktivnosti svih subjekata oružane borbe, utvrdili strategiju, organizaciju, rukovođenje, razvoj i opremanje vojske. To znači uvođenje vojne uprave, orijentaciju na rat, isključivanje svih dogovora i sporazuma. Stvara se utisak da se radi o paradržavnim i paravojnim organima koji donose odluke mimo Ustava i zakonâ. Ideja vodilja za potpuno uništenje neprijatelja ili samouništenje muslimanskog nar-

oda nalazi uporište u radikalnom dijelu muslimanskog naroda, u njegovoj volji, ali i prisilnoj upotrebi većine stanovništva koje je u ratu, a ne vidi rješenje.

Ekselencije,

Svjestan sam da je ovo suviše otvoren pristup prema problemu i Vama kao kopredsjednicima, ali to su moji zadnji pokušaji da moj narod spasim, ali ne i ponizim, da mu sačuvam dostojanstvo i dignitet u Bihaću, Zenici, Tuzli i drugdje, a da ne prihvatim kapitulaciju. Da mu pomognem, a ne da izdam, da postignem cilj, sačuvam narod, da ga ne razočaram, jer imam u vidu poštovanje prema narodu i njegovo ogromno poštovanje prema meni. Zbog velike želje da pomognem, snagu dokazanog vizionara u privredi pretočio sam u viziju budućnosti moga naroda i vjerujem da sam pronikao u suštinu njegovog interesa i poteza koji se čine da mu se pomogne. Oni koji hoće rat polaze od onoga šta hoće, a ne od onog šta mogu. Ovu nesreću mogu da zaustave, situaciju riješe – formiranjem Provincije br. 1 – Francuski bataljon iz snaga UN-a koji, promjenom mandata, može da brani i sebe i stanovništvo, te brza primjena Vance-Owenovog plana na ovim prostorima, a po analogiji i u ostalim muslimanskim provincijama, pa i u zaštićenim zonama. Na taj način se sprečava uništenje i samouništenje muslimanskog naroda, ali i onemogućava stradanje i ostalih naroda koje će se pri tom dogoditi. U protivnom, rješenje problema oružjem i realizacija projekta u rat do posljednjeg, imali bi nesagledive posljedice za ove ljude, ali i za međunarodne čimbenike i sve ljude dobre volje. Ako shvatite težinu ovih riječi izrečenih u ovom pismu, uložite li vaš nesumnjivi autoritet u ostvarivanju pozitivnih rezultata i budete li brzo djelovali, visoko ćete dići zastavu svojih zemalja, zemalja članica Savjeta sigurnosti, EZ-a, a posebno UN-a.

S poštovanjem, Fikret Abdić.

Iz pisma Owenu i Stoltenbergu vidi se koordiniran odnos sa njima dvojicom radi pritiska na rukovodstvo Republike Bosne i Hercegovine da prihvati njihov plan. To je trebalo realizirati stvaranjem negativnog stava u bošnjačkom narodu prema državnim organima, koji navodno ništa nisu poduzeli u konkretnom smislu da bi pomogli ovome narodu, a koji se, eto, stalno huška na rat.

Upućeno pismo Fikreta Abdića pratilo je saopćenje predsjednika Izvršnog odbora Zlatka Jušića, jednog od vjernih Abdićevih saradnika. Na 20. sjednici Izvršnog odbora Okruga, koja je održana 8. juna 1993. godine, članovi Izvršnog odbora Okruga upoznati su sa pozivom gospodina Thorvalda Stoltenberga upućenog Abdiću da prisustvuje sastanku koordinacionog tijela

u Ženevi, 12. juna 1993. godine. Na sjednici je razmatrana i ukupna političko-sigurnosna situacija na Okrugu Bihać i zauzeti slijedeći stavovi:

1. **IO Okruga podržava gospodina Thorvalda Stoltenberga u pozivu upućenom Fikretu Abdiću, ali, u isto vrijeme, ne podržava poziv upućen gospodinu Irfanu Ljubijankiću, jer isti ne obnaša takvu funkciju na Okrugu koja bi mu dala pravo da na takvom mjestu predstavlja ovaj okrug. Osuđuje se postupak Predsjedništva R BiH, koje je, prema informacijama kojima raspolaže IO Okruga, tražilo da gospodin Irfan Ljubijankić prisustvuje pregovorima u Ženevi, čime je Predsjedništvo države, po ne znamo koji put, potpuno zaobišlo i zanemarilo legalno izabrane organe vlasti u Okrugu Bihać. Posebno začuđuje da se poziva gospodin Irfan Ljubijankić, koji je, inače, 10. matra 1993. godine opozvan sa dužnosti predsjednika Skupštine Okruga Bihać.**
2. **IO Okruga Bihać ostaje na svojim opredjeljenjima zacrtanim kako u kratkoročnom, tako u dugoročnom programu, a to su:**
   – poštivanje pravnog sistema i uspostavljanje pravne države,
   – uspostavljanje ekonomskog sistema,
   – zaštita prava i sloboda građana,
   – očuvanje stanovništva i slobodnog teritorija Okruga Bihać.
   3. IO Okruga zabrinjava u posljednje vrijeme pojava određenih postupaka Komande Petog korpusa koja iz dana u dan sve više preuzima određene ingerencije organa civilne vlasti. Za takvo ponašanje nema nikakve potrebe, jer je nepobitna činjenica da u posljednje vrijeme institucije pravne države na Okrugu zaživljavaju do stupnja koji u cijelosti garantira funkcioniranje pravne države. Svaka pomisao na uvođenje vojne uprave direktno je kontraproduktivna i mogla bi samo dodatno otežati stanje na Okrugu, što bi bilo suprotno interesima narodâ koji ovdje žive. Osim toga, povijesno iskustvo nas uči da vojne diktature nikad nisu mogle donijeti dobro svome narodu.
4. **Posebno, IO Okruga izražava čuđenje i zabrinutost zbog nekih postupaka Komande Petog korpusa koji se javljaju nakon održavanja zajedničkog sastanka Komande i IO Okruga, kad su sva eventualna sporna pitanja bila razriješena i kad je postignuta puna suglasnost o međunarodnim obavezama i načinu djelovanja.**
5. **IO Okruga nepokolebljivo stoji na stanovištu da se put do okončanja rata mora naći diplomatskim putem, putem pregovora i u skladu sa Međunarodnom konferencijom o bivšoj Jugoslaviji i pod okriljem UN-a.**

Dosljedno gore iznesenim stavovima, IO Okruga neće podržati nikakve pokušaje širenja ratnog sukoba na području Okruga koji nisu u izravnoj funkciji odbrane i stoga osuđuje svaki eventualni pokušaj nametanja militantnih opcija. Ovi stavovi potvrđuju da je Komanda Korpusa dobro procije-

nila kuda vodi djelovanje Izvršnog odbora Okruga i sve više shvatala opasnost od takvog djelovanja. Ustvari, u praksi se nije radilo ni o kakvom preuzimanju ingerencija Izvršnog odbora Okruga, već se radilo o praktičnoj opstrukciji izvršnih organa Okruga spram Republike Bosne i Hercegovine, uperenih protiv odluka republičkih organa vlasti. Također se nije radilo ni o kakvoj vojnoj hunti, niti diktaturi – kako se to može vidjeti iz zauzetih stavova Izvršnog odbora Okruga – već se radilo o zaštiti ustavnog poretka međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine.

Komanda Korpusa je dakle, sve jasnije sagledavala namjere člana Predsjedništva Abdića i njegovih vazala.

Podsticanje odbojnosti prema državnim i vojnim institucijama

S obzirom da je već u junu 1993. godine Abdić imao kontrolu nad Vladom Okruga, Skupštinom i CSS na čelu sa Saračevićem, nije se moglo dogoditi da na njegov intervju ne reagira Irfan Saračević, agilni pristalica buduće secesije i izdaje, odnosno njegov CSS. U tom saopćenju se ističe: "...policija je duži dio godine uporno i sračunato blokirana u radu, uz stalnu borbu za njeno držanje pod kontrolom. U tom pravcu su djelovali kao obični kriminalci pojedini predstavnici općinskih i okružnih vlasti. Tako i neki nosioci najodgovornijih dužnosti u MUP-u Republike BiH, Vladi i njenim organima. Kako drukčije objasniti činjenicu da policija Okruga do sada nije dobila nikakvu pomoć od nadležnog ministarstva iz Sarajeva".

Iz saopćenja Saračevićevog CSS da se zaključiti, da je cilj stvaranje tenzija i podjele, vještačko nametanje klime nevjerice i odbojnosti prema državnim organima i državi, koja, navodno, ništa nije uradila da pomogne ovome kraju.

Teza da država nije ništa uradila za ovaj kraj i da ništa ne čini, bila je veoma rasprostranjena kod secesionista i ona je bila osnova za realizaciju planova uspostavljanja tzv. APZB. Međutim, istina je bila sasvim drukčija.

Bez obzira u kakvom je stanju bila državna vlast, država je pomogla Okrugu i Petom korpusu kroz različite vidove pomoći, a naročito u logističkom smislu. Prilike su bile takve da više nije mogla pomoći.

Pored planski plasiranih informacija da država i državni organi nisu ništa učinili da pomognu narodu ovoga okruga, vojnici i starješine Petog korpusa kao i veći dio naroda ovoga kraja bili su svjesni obruča u kojem se nalazimo, blokade i nemogućnosti uspostave normalnih komunikacija. Ali, i u takvim uvjetima su od strane državnih institucija iznađene mogućnosti pomoći i logisticiranja. Tê na mukotrpan način ostvarivane mogućnosti logisticiranja Fikret Abdić je uz pomoć svojih satelita svjesno prekinuo.

Nakon pisma upućenog Owenu i Stoltenbergu i stavova Izvršnog odbora Okruga, postali smo svjesni pozadine takvog ponašanja. Obzirom da se radilo o otvorenom napadu na Korpus, njegove vojnike i starješine i one koji su dali svoje živote u odbrani domovine, oštro je reagirala Komanda Petog korpusa. Reakcijama Korpusa su se pridružili mnogi pojedinci i institucije Okruga, a posebno poslanici Skupštine Republike Bosne i Hercegovine iz bihaćke i banjalučke regije.

Treba naglasiti i to da su republički poslanici iz bihaćke i banjalučke regije, koji su se početkom agresije zatekli na prostoru Okruga Bihać, bili izloženi kontinuiranom omalovažavanju od Fikreta Abdića i političkog rukovodstva Okruga. To je također nešto na šta su morali blagovremeno i energičnije reagirati izvršni i zakonodavni organi Republike Bosne i Hercegovine.

S njihove strane najveća pomoć republičkim poslanicima, vojnicima i starješinama Petog korpusa, bila bi da je Skupština Republike Bosne i Hercegovine, znatno ranije opozvala Fikreta Abdića sa dužnosti člana Predsjedništva, a ne tek 29. septembra 1993. godine, kada je već proglašena tzv. APZB. Opozivom Fikreta Abdića sa dužnosti člana Predsjedništva svorili bi se bolji uslovi i veći manevarski prostor Komandi Petog korpusa u obračunu sa njim prije nego će proglasiti tzv APZB.

Podrška dvojca Owen – Stoltenberg Abdiću

U augustu 1993. godine pokretanjem tzv. inicijative i prikupljanjem potpisa građana i radnika Agrokomerca, bilo je očito da su zagovornici "autonomije" na čelu sa Abdićem otpočeli aktivnu realizaciju te ideje. Njeno utemeljenje i oživotvorenje nalazili su u ponudi Owena i Stoltenberga o formiranju unije Bosne i Hercegovine. U augustu 1993. godine maksimalno se zaoštrio odnos Fikreta Abdića sa predsjedništvom R BiH, a posebno predsjednikom Alijom Izetbegovićem. Abdićev cilj je bio da svojim odnosom pokuša uz pomoć drugih, pa i u Predsjedništvu, negirati legitimitet i legalitet ove institucije u započetom pregovaračkom procesu u Ženevi.

Već sam spominjao sastanke u Ženevi pod Owenovim i Stoltenbergovim pokroviteljstvom. Bilo je to u nekoliko navrata u junu i julu 1993. godine. Pored delegacije iz Bosne i Hercegovine, sastancima su prisustvovale i delegacije Hrvatske i Jugoslavije. Na tim sastancima bio je prisutan i Fikret Abdić.

Budući da su Milošević i Tuđman iznijeli plan o podjeli Bosne i Hercegovine na tri etničke cjeline sa labavo uvezanom jedinstvenom državicom, jasno se moglo vidjeti da su oni glavni inicijatori rata u Bosni i Hercegovini.

Vođe Hrvata i Srba iz Bosne i Hercegovine, Boban i Karadžić, podržali su naravno ovaj prijedlog, jer je on omogućavao njihove planove o podjeli Republike Bosne i Hercegovine, odnosno realizaciju dogovora iz Karađorđeva između Tuđmana i Miloševića 1991. godine.

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, čiju delegaciju su predvodili predsjednik Alija Izetbegović i Ejup Ganić, odbilo je ovaj prijedlog, jer bi to značilo etničku podjelu Bosne i Hercegovine i njeno faktičko nestajanje kao suverene države. Owen i Stoltenberg su upravo preko Abdića, željeli oslabiti pozicije naše državne delegacije i time na mala vrata uvesti Abdića kao budućeg važnog aktera. Abdić je sve više uživao povjerenje dvojca Owen-Stoltenberg, i dobijao sve veći publicitet i epitet umjerenog muslimanskog lidera kojemu je stalo do bilo kakvog mira u Bosni i Hercegovini i zaustavljanja krvoprolića. Ženevski pregovori su se ipak završili neuspjehom.

Po povratku, Abdić je požurio sa svojom ocjenom pregovora. Odmah je napao na Izetbegovića, Ganića i ostale njihove saradnike. Popularizirao je svoj poznati stav "uzmi što ti se nudi" sa obrazloženjem da u Ženevi nije trebalo biti priče, natezanja i odbijanja ponuđenih rješenja. Javnosti je saopćio da otkazuje poslušnost Sarajevu, što je iznenadilo mnoge u bihaćkom okrugu, ali zato nije iznenadilo vojnike i starješine Petog korpusa jer im je dobro bilo poznato ranije opstruktivno ponašanje Fikreta Abdića i njemu lojalnih institucija vlasti Okruga, tokom teških borbi sa agresorom i svih problema sa kojim smo se nosili tokom formiranja Korpusa.

Abdić je izjavio da oduzima ingerencije Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine da se brine o ovoj regiji kao sastavnom dijelu zemlje, iznoseći svoju strategiju budućnosti pod krilaticom: "Misli globalno, djeluj lokalno".

Obraćanje je zaključio ponudom ideje o "bihaćkoj republici" kao četvrtom konstitutivnom dijelu podijeljene Bosne i Hercegovine. Isto tako izjavio je da ima aranžman sa ustavnim rješenjima za bihaćku regiju, pri čemu bi neka manja područja dodao toj "republici", to jeste, ona koja mu je ponudio Karadžić na pregovorima sa Miloševićem. Abdić je izjavio: "Mi smo bili na pragu rješenja za dobijanje Bosanske Krupe, za šta je bio i Milošević, čemu su se suprotstavile neke lokalne srpske vođe".

Naglasak je bio na tome da je definitivno završen rat u ovome kraju. Abdićeve izjave treba uporediti sa zaključcima sastanka političkog i vojnog rukovodstva tzv. Republike Srpske, održanog 12. maja 1992. godine u Banjoj Luci. Jedno od pitanja je bilo određivanje strateških ciljeva Prvog i Drugog korpusa Vojske Republike Srpske. Od postavljenih ciljeva, za regiju Bihać su bitna tri:

1. Državno razgraničenje od druge dvije zajednice, Muslimana i Hrvata u Bosanskoj Krajini,
2. Uspostavljanje koridora u Bosanskoj Posavini radi povezivanja krajinâ sa Srbijom,
3. Uspostavljanje granice Republike Srpske na rijeci Uni.

Odmah nakon toga, 16. maja razoren je aerodrom Željava, a naredba je direktno stigla iz Komande Ratnog vazduhoplovstva JNA u Zemunu. Jedinice

JNA su se 18./19. maja prebacile sa lijeve na desnu obalu Une, u širi rejon Bosanskog Petrovca, Ripča i Lohovskih brda. Ovo iznosim samo zato što se iz ovog može jasno vidjeti da je posrijedi bio raniji Abdićev dogovor sa srpskim vlastima. Na ovakve Abdićeve planove prva je reagirala Armija Republike Bosne i Hercegovine. U pismu Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine Owenu i Stoltenbergu, jasno je rečeno da se Armija neće pridržavati Abdićevih aranžmana.

Narod bihaćke regije bio je zbunjen boravkom i djelovanjem Fikreta Abdića u Ženevi, a posebno njegovim oglašavanjem po povratku. Nastale su podjele, za i protiv Fikreta Abdića. Ipak kod većine Krajišnika prevladalo je mišljenje da je dijelio Bosnu i Hercegovinu i, na kraju, izdao bošnjački narod.

Abdićev demanti svodio se na koristi od njegovog tokom rata uspostavljenog ekonomskog koridora. Tvrdio je da se i Sarajevo može spasiti ako ima koridor. Ovakvim istupom nastojao je neutralizirati Peti korpus, na šta je vrlo brzo dobio odgovor iz naše komande. Reagirali smo dajući do znanja Fikretu Abdiću i njegovim pristalicama da ne podržavamo njegov istup i da mu se nećemo pridružiti u njegovim namjerama.

"Peti korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine je sastavni dio Armije Republike Bosne i Hercegovine, vezan u sistem komandovanja i subordinacije. Komanda Petog korpusa postupa po naređenjima Vrhovne komande Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine. Peti korpus nije izdvojen, niti je bilo kome suprotstavljena institucija na području Bihaćke regije, u kojoj i dalje traju rasprave je li ovo rat ili vrijeme demokratije. Komanda Petog korpusa nije nikakav arbitar i neće učestvovati ni u kakvoj arbitraži. Predlažemo da se sve nesuglasice rješavaju kroz političke institucije državnog sistema".

U svom saopćenju, pozvao sam sve patriote na jedinstvo i pod isti kišobran, jer je rat još uvijek trajao, kao što je trajala i borba za suverenu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Ovo saopćenje zasmetalo je Abdiću, pa je uslijedila reakcija i verbalni napad na mene i Komandu Korpusa, državno rukovodstvo i institucije Republike Bosne i Hercegovine. U proglasu Fikreta Abdića, izdanom 22. septembra 1993. godine, stoji:

"Zalog naše budućnosti je, moji Krajišnici, u našem neodustajanju od demokratske volje, naše slobode, moj glas neka vam bude poticaj. Njega ne čuju, a njima se i ne obraćam, Ramiz Dreković i njegove ekstremne marionete u najužoj komandi Petog korpusa, jer su se prihvatili sramnoga čina agresije i vojne hunte na svoj narod i njegovu demokratsku inicijativu. Niti imaju, niti su iznijeli i jedan argument za svoje optužbe da mi razbijamo Bosnu i Hercegovinu. Ti staljinisti i boljševici po duhu, čije smo mi kandže vrlo dobro iskusili, našli su se i ujedinili ekstremisti iz SDA sa ortodoksnim komunjarama prethodnog sistema. Tako je npr. Nijaz Duraković, ortodoksni staljinist, patološki dogmat i alkoholičar, udružen sa Alijom Izetbegovićem u rušenju Krajine. Za pregršt dobivenih dolara od Alije Izetbegovića, dobro situiran, sa svojim puncem Petrom Dodigom, u Ljubljani se prihvatio ovoga nedostojnog aranžmana. Oni su izabrani jer su taj zanat ispekli u aferi 'Agrokomerc'

kada su demonstrirali sve rigidne boljševičke, inkvizitorske metode na narodu Cazinske krajine i Hamdiji Pozdercu. Tada je trebalo ukloniti sve Pozderce, Abdiće, pogušiti sve Muslimane ovoga kraja kao perad i za taj prljavi posao dobiti mjesto predsjednika ozloglašenog CK SK BiH. Nijaz Duraković, politički ubojica Hamdije Pozderca i osvjedočeni neprijatelj muslimanskih interesa, u koaliciji sa Izetbegovićem ponovo bi stavio pečat na vašu sudbinu. No, znajte da će kad-tad svi na optuženičkoj klupi odgovarati za višestruka ubojstva muslimanskog naroda.

Poručujem građanima, vojnicima, zapovjednicima, da ako sada posustanu, neće više biti potrebe za formiranje Zapadne Bosne, već za osnutak međunarodnog odbora za spas njezinih preživjelih stanovnika. Shvatite da te koji na sjednicama općinskih skupština ustaju s ekstremnih pozicija, plašeći ljude, demonstriraju svoju nemoć i propast, sljeduje izdajnička sudbina. Inicijativa i njezino prihvaćanje ili, pak, odbacivanje od strane građana je neoborivo i neuskrativo pravo".

U svom proglasu Fikret Abdić je još naveo:

"Sve dosad urađeno i što tek planiramo ostvariti, garantirat će ovoj našoj zapadnoj Bosni sigurnu i prosperitetnu organizaciju u svim segmentima života. Naš prijedlog je da ovaj kraj funkcionira kao bescarinska zona s upotrebom slobodne zone u luci Rijeka. Ta solidna osnova budućeg života je nešto naročito potrebno mladim ljudima i majkama. Jer, naročito je majkama stalo da njihovi sinovi budu u blizini, ne na fronti ili pečalbarstvu u daljini. Da obitelji budu na okupu, a ne da se čuju i vide preko slika i pisama. Neprihvaćanje ove inicijative može značiti samo jedno: Krajina će biti po mjeri Izetbegovića, Ganića, Drekovića i njima sličnih, a to znači bez kruha i života, u krvi i izolaciji i tamnici, otok straha, bijede i najcrnjeg staljinizma. Vaša djeca neće se imati gdje školovati, raditi, živjeti, a vi, krajiške majke, ne smijete dopustiti takvu njihovu sudbinu. Ne dopustite da tirani nekrajišnici, nebosanci, strani državljani, ekstremisti odlučuju o vašoj sudbini i za vas biraju smrt umjesto života i prosperiteta, da umjesto suvremene i bogate zapadne Bosne, gdje će naša mladost završavati visoke znanosti i raditi dobre poslove, žive u iskasapljenoj koloniji, da im jedina alternativa toj tamnici bude bijeg u druge države".

***

Tim proglasom obznanjen je dokument "Inicijativa o proglašenju APZB i uključivanje u Uniju republika BiH". Tu inicijativu je 3. septembra 1993. godine ilegalno aktivirao po povratku iz Ženeve. Aktivirao je i sve saradnike i službe na tajnom prikupljanju potpisa građana za tu inicijativu.

Planski je pozivao u svoj kabinet u Dispanzeru viđenije i istaknutije ljude iz Okruga: političare, privrednike, privatne poduzetnike, predstavnike tadašnjih organa vlasti, ljude iz svih branši društvenog života. Cilj je bio saslušati i njihovo mišljenje, a s druge strane, predočiti im i približiti inicijativu o formiranju tzv. APZB.

Smjenjivale su se delegacija za delegacijom. Sa ushićenjem su neki od njih podržavali svoga "budućeg predsjednika". Osnovni problem im je bio kako i na koji način to provesti u praksi. Što kaže naš narod, Peti korpus im je bio kost u grlu.

Jedna od delegacija, na čijem čelu je bio Adem Ibrahimpašić, sa nekim od prijeratnih gradonačelnika Bihaća (Milan Keča, Husnija Dupanović zvani Huki, Jusuf Zjakić), krajem augusta 1993. godine, također je planski, posjetila gospodina Abdića u njegovom kabinetu. Delegacija je došla nešto ranije nego što je bilo zakazano. Gospoda su morala sačekati u hodniku, jer je kod Abdića u kabinetu bio gradonačelnik Bihaća Nenad Ibrahimpašić i jedan od poznatijih privatnih poduzetnika Muhamed Alijagić, zvani Pogi. Oni su, po navodima gospodina Alijagića, upozoravali Abdića na posljedice ukoliko nastavi sa promoviranjem inicijative za formiranje tzv. APZB i skrenuli mu pažnju na sve što se nakon toga može dogoditi. Drugim riječima, skrenuli su mu pažnju da to ne radi.

Fikret Abdić je, saznavši da je delegacija sa Ademom Ibrahimpašićem na čelu u hodniku, rekao da uđu Ibrahimpašić i ostala gospoda koji su bili sa njim. Tražio je njihovo mišljenje o novonastalom stanju u Okrugu i inicijativi za proglašenje APZB. Iako su Keča, Dupanović i Zjakić iskazali svoju rezervu i bojaznost, pa čak iznijeli mišljenje da može doći i do sukoba, što bi moglo biti katastrofalno, Adem Ibrahimpašić nije dijelio njihovo mišljenje. Rekao je Abdiću da se ne treba bojati sukoba, da Peti korpus nije ništa strašno, da to nije aždaha i da će se on sam u Bihaću potruditi, i u tome uspjeti, da ga prepolovi. Abdić je odgovorio da je, ako je to tako moguće, dobro, ali da se, plaši da to nije tako lahko uraditi. Obraćajući se Ademu, rekao je:

-Pa, ako ga ti uspješ prepoloviti, lakše će nam se biti obračunati sa tom drugom polovicom.

Takvo reagiranje Adema Ibrahimpašića nije me čudilo. On je, uostalom, bio predložen i izabran kao kandidat za člana Predsjedništva tzv. ustavnog parlamenta APZB. Adem Ibrahimpašić nije uspio prepoloviti Peti korpus, ali je Peti korpus uspio odbraniti Grabeški plato, time i Pivovaru, čiji je čelni čovjek i prije agresije pa do današnjih dana ostao Ibrahimpašić.

U početnim danima agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu stizali su izvještaji od Sekretarijata za narodnu odbranu u Komandu Općinskog štaba, kasnije Unsko-Sanske operativne grupe o ponašanju gospodina Ibrahimpašića. Osim toga što je, naprimjer, sprečavao pokušaje da Općinski sekretarijat Narodne odbrane mobilizira motorna vozila ili nešto drugo od Pivovare, govorio je da to nije njegov rat, da ga on nije izazvao i da ga uopće ne zanimaju ničije potrebe te da, u krajnjem slučaju, nadležnim institucijama ne dozvoljava mobilizaciju.

Kako mi je saopštio Alijagić, Ademovom mišljenju pred Abdićem posebno se usprotivio gospodin Milan Keča. Kao iskusni stari političar, rekao je da se ne može složiti sa Ademom Ibrahimpašićem i da izražava bojazan da, u krajnjem slučaju, može doći do sukoba, što može biti katastrofalno za ovo područje. Kamo sreće da je Fikret Abdić u svom okruženju imao više savjeta poput ovog koji mu je dao gospodin Keča.

Muhamed Alijagić, zvani Pogi, saslušavši gospodina Ibrahimpašića, začudio se:

-Zar je moguće da neko ima ovakve prijedloge i da se može poigravati sa najvećom tekovinom ovoga naroda, sa borcima i starješinama Petog korpusa, sa ljudima koji su do sada već odbranili ovaj kraj i nisu dozvolili silovanja, ubijanja i strijeljanja nedužnih u Okrugu Bihać?!

Po povratku iz Velike Kladuše, gospodin Muhamed Alijagić tražio je razgovor i prijem kod mene. U toku razgovora pored toga što me je upoznao sa onim što je čuo u kabinetu Fikreta Abdića, bio je s pravom uznemiren tražeći od mene da hitno nešto poduzmem.

Obznana "inicijative"

Aktivnosti koje su Abdić i njegovi sljedbenici provodili daleko su odmakle. Već je bila pripremljena "inicijativa" koja je obznanjena i za koju se od strane budućih "autonomaša" tražila podrška širom slobodnih krajiških općina.

INICIJATIVA[22]
za formiranje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna uključene u sastav Republike Bosne i Hercegovine.

Okrug Bihać, od početka rata do danas, funkcionira kao zasebna cjelina. I pored potpune blokade i hermetičke zatvorenosti opstao je prvenstveno zahvaljujući primjernoj organizaciji i optimalnoj upotrebi raspoloživih i materijalnih potencijala.

Prisustvo republičkih državnih organa na ovom području osjećalo se samo u kadrovskim rješenjima koja su, kao rezultat nepoznavanja situacije i vaninstitucionalnog načina vođenja kadrovske politike, znatno i konstantno umanjivala efikasnost okružnih i općinskih organa, posebno onih za koje su ta rješenja nametana.

Pored, u suštini, negativnog utjecaja centralne vlasti i ratnih razaranja, u okrugu Bihać održan je kontinuitet rada skupština, izvršnih odbora, organa državne uprave, pravosuđa i drugih državnih organa koji imaju potpunu kontrolu resora iz svojih nadležnosti.

U osnovi, sačuvano je stanovništvo, gospodarski, infrastrukturni, zdravstveni, obrazovni i drugi kapaciteti koji s raspoloživim kadrovima čine dobru osnovu za brz oporavak ovog područja i njegovo uključivanje u evropske tokove.

Pregovori o budućnosti Bosne i Hercegovine koji su godinu dana vođeni bez predstavnika ovog područja, kao i prijedlozi rješenja državnog ustrojstva i teritorijalnog razgraničenja konstitutivnih jedinica utvrđenih na posljednjim pregovorima u Ženevi o formiranju Unije republika Bosne i Hercegovine, po

22) Prepis originalnog teksta

kojima Republika Bosna treba da se sastoji od dva, preko stotinu kilometara međusobno razdvojena dijela, centralnog i zapadnog koji čini teritorij Okruga Bihać, ne uvažavajući interese i specifičnost ovih područja.

Zvanična bosansko-hercegovačka delegacija u dosadašnjem toku pregovora prema ovim dijelovima odnosi se sa različitim mjerilima. Za centralni dio se traži izlaz na more i rijeku Savu kao pitanje života i smrti, rata ili mira,, dok se zanemaruju činjenice da zapadni dio i dalje ostaje u potpunom okruženju i da je po tim kriterijima, osuđen na potpuno propadanje.

Budući da je Okrug Bihać dokazao kako u miru, tako i u ratu, da hoće, može i zna živjeti, a da bi taj život bio moguć i da bi se obezbjedila sigurnost uz punu zaštitu interesa stanovništva ovog područja, a uvažavajući navedene specifičnosti i realnost situacije u kojoj se nalazi, potrebno je:

1. Formirati Autonomnu pokrajinu "Zapadna Bosna" uključenu u sastav Republike Bosne i Hercegovine i unije republika Bosne i Hercegovine, kao zajednicu u kojoj će se, zakonima i drugim propisima, urediti društveni odnosi, obezbijediti ustavnost i zakonitost, ravnopravnost naroda i organizirati organi vlasti.
2. Prekinuti rat, uspostaviti mir i omogućiti povratak prognanika i izbjeglica.
3. Uspostaviti korektne odnose sa konstitutivnim narodima i susjedima te cjelokupnim civilizacijskim svijetom.
4. Izvršiti unutrašnju teritorijalnu organizaciju po slobodno izraženoj volji stanovništva.
5. Otvoriti saobraćajnice i stvoriti uvjete za dalji privremeni razvoj, razvoj poduzetništva, vlasničke transformacije i tržišnog gospodarstva.
6. Otvoriti slobodnu zonu u Rijeci (Republika Hrvatska) i pretvoriti čitavo ovo područje u bescarinsku zonu sa konvertibilnim sredstvima plaćanja.

Druga verzija inicijative pod tačkom 3. sadržavala je stav o oružanim snagama, koji je predstavljao glavni kamen spoticanja pri realizaciji te ideje. Naime, da bi se moglo govoriti o stvaranju tzv. APZB, bilo je potrebno izvršiti cjelokupnu demilitarizaciju tog prostora; borce Petog korpusa koji su spasili ovaj kraj pretvoriti u stražare-portire, a u drugoj fazi ih poslati kućama i naknadno procesuirati za ono što su dotad radili na odbrani, što bi bilo u cilju pomirenja sa onima sa kojima je pravio dogovore i u čije se planove uklapao Fikret Abdić.

Glavni uvjet mira, prema Abdićevoj ideji, bio je polaganje oružja. Očito da je to bio srpski nalog. Uostalom, to su Srbi tokom rata već činili u Bosanskoj krajini, prije svega u Prijedoru i Kozarcu, i vrlo dobro se zna kako je prošao nedužni narod u tim mjestima.

Nakon velikih žrtava za slobodu Bosne i Hercegovine, onda kad se kraj rata još nije nazirao, Abdić je želio demilitarizirati ovaj prostor i rasformirati Peti korpus. To mu je bio težak i veliki zalogaj, čega on nije bio svjestan, ali je postao svjestan odmah poslije proglašenja tzv. APZB. Istovremeno, to je izazvalo ogorčenje i bijes pripadnika Petog korpusa i većine ostalih građana u Okrugu.

Demilitarizacija je značila polaganje oružja, što krajiški vitezovi ni u kom slučaju, pa ni u primisli, nisu mogli prihvatiti, jer su bili apsolutno svjesni ubijanja i klanja Bošnjaka širom Republike Bosne i Hercegovine. Ostali stavovi i nisu bili tako teški običnim građanima.

Dovoljno je da se sjetimo Srebrenice! I ona je bila demilitarizirana zona, pa šta se dogodilo?! Epilog je da je pred očima međunarodne zajednice više od 10.000 Bošnjaka svirepo ubijeno i još više prognano.

Jedostavno nije se moglo uklopiti! Krajišnicima je čudno zvučalo da trebaju položiti oružje, dok je na drugoj strani agresor uništavao, ubijao, silovao, palio, iznuravao glađu, a da oni sada sve to mirno posmatraju i uživaju u "Babinom miru i blagostanju".

To je bilo potpuno neprihvatljivo za Komandu Korpusa i mene lično. Prihvatiti inicijativu i krenuti u secesiju, značilo je izdati svoje saborce, izdati one koji su položili svoj život za Republiku Bosnu i Hercegovinu i, na kraju, izdati zakletvu i domovinu, a šta ima svetije za vojnika nego zakletva i domovina!?

Bez obzira na to što je Abdić znao kakvo je raspoloženje u Krajini, on je i dalje jurišao ka cilju koji je proklamirao. Imao je snažno uporište u organima vlasti Okruga i općina, jer se, do aprila 1993. godine, riješio svih koji su mu smetali.

Zaboravio je da se nije riješio onih koji ne samo što će mu smetati, nego će i spriječiti realizaciju njegovih namjera i planova, a to su borci i starješine Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Posebnu podršku imao je u Parlamentu Okruga i uspio je iznuditi poseban zaključak o podršci. Parlament je formirao Regionalni odbor za provođenje "inicijative". Parlament Okruga, odgovarajući na naša neslaganja i upozorenja, zaključio je da potpisivanje te inicijative i sakupljanje potpisa na ulici nije vaninstitucionalno djelovanje. Prema tada važećoj regulativi, da bi takva inicijativa bila legalizirana, morali su je prihvatiti i parlamenti općina. To mu je pošlo za rukom, izuzevši općine Bosanska Krupa i Bihać.

U cilju prevazilaženja novonastalog stanja u više navrata sam o tome razgovarao sa njim. Međutim, Abdić je govorio da to radi u korist bošnjačkog naroda i da je to njegov put ka razrješavanju bosanskohercegovačke krize. Pitao sam ga o tome kakav to može biti put kad se na jednom dijelu teritorije formira odbrana APZB, odnosno vojska pored postojeće regularne Armije Republike Bosne i Hercegovine, formira rukovodstvo pored postojećeg rukovodstva Okruga i općina. On je to branio Vance-Owenovim planom, prema kome je to Provincija br. 1 i da je to normalno i da tako treba biti.

Pitao sam ga kako može postojati posebna provincijska vojska kad postoji Armija Republike Bosne i Hercegovine i rekao mu da to neće ići. Abdić me prozivao u negativnom kontekstu radi svakog daljnjeg ustrojavanja Petog korpusa, čime je, ustvari, dimenzionirao konačne uslove za stvaranje tzv. APZB.

U međuvremenu, dok je on boravio na pregovorima u Ženevi i pokušavao dijeliti Republiku Bosnu i Hercegovinu, Komanda Korpusa je 15.

augusta 1993. godine u Velikoj Kladuši formirala 527. lahku brigadu. Umjesto da nas pohvali što ukrupnjavamo jedinice na terenu i jačamo front protiv agresora, Abdić je po povratku iz Ženeve oštro napao Komandu Korpusa, govoreći: "Ko to ima pravo formirati nove brigade, dok sam ja odsutan sa ovih prostora? Ne može se Dreković tako ponašati, takvo ponašanje ne prati naše zahtjeve". Razlozi su bili jasni.

Njegove stvarne namjere u praksi su se već pokazale krajem augusta i početkom septembra. Članovi Inicijativnog odbora išli su na teren i obavljali razgovore sa rukovodstvima, sa narodom, sa vojnicima... Policajcima je povećao plaću. Omogućio im je takav tretman da su vojnici bili u znatno težoj poziciji. Svaki vojnik koji je prihvatao njegove ideje, imao je status kao i njegov policajac. Dobijao je izmedu ostalog i 50 kilograma brašna, pet litara ulja, dva kilograma kafe, šteku cigareta… U toj mjeri, mi to našim pripadnicima, u uslovima u kojim smo se nalazili, nismo mogli obezbjediti. Ovo je bio jedan od puteva, kako i na koji način razbiti Peti korpus. Međutim, potrudili smo se i u velikoj mjeri uspjeli da kompenziramo Abdićeve poteze. Obezbjedili smo i našim pripadnicima približne količine hrane. S obzirom na blokadu odmah se postavlja pitanje, kako?

Na lukav način prevarili smo Abdića na njegovom trgovačkom koridoru koji je bio uspostavljen i koji je funkcionirao kroz dvije kapije. To je mogao samo Abdić. Taj trgovački koridor pokazivao je da je on sarađivao i sa jednima i drugima mimo legalnih organa Republike Bosne i Hercegovine. Na pitanje:

-Kako možeš, Abdiću, proći dvije kapije?, odgovorio mi je, -Ostavi ti to, Babi! Nema problema! Babo će voditi računa o parama i ekonomiji, a ti vodi računa o vojsci!

Dok smo još bili u dobrim odnosima i dok sam još imao povjerenja u njega, a kad nisam ni pomišljao da će uraditi ono što je uradio, riješio sam problem. Naime, tražio sam da dio sredstava i robe široke potrošnje koja dolazi trgovačkim koridorom završava u magacinima Petog korpusa.

S obzirom da su se rezerve hrane već podobro bile istrošile, ipak moram naglasiti da je uspostavljanje trgovačkog koridora značilo mnogo za Okrug. Posebno je dobro došla pomoć u hrani pripadnicima Petog korpusa, ispoljena od strane općina i mjesnih zajednica. Tako smo stvorili dobre rezerve koje smo čuvali. U prosjeku imali smo rezerve hrane za tri do četiri mjeseca Trgovački koridor je dobro došao i nama, a ne samo Fikretu Abdiću. Vjerovatno se Abdić preračunao u procjenama prilikom uspostavljanja ovog koridora, jer nije uspio u svojim nakanama da stvori ovisnost drugih spram njega.

Da nije došlo do uspostave tzv. APZB na prostoru Okruga Bihać, nivo organizacije Petog korpusa i drugih institucija obećavao je apsolutno uspješnu zaštitu Okruga Bihać, pa i znatno veće rezultate boraca Petog korpusa, posebno 1993. godine. Ogromna unutrašnja energija trošena je na prevazilaženje problema tokom operacionalizacije te inicijative o proglašenju APZB kako bi se održavao nivo borbene gotovosti i zaštitile slobodne teritorije Okruga, što nimalo nije bilo lahko.

Apsolutne blokade u obruču i dženehemu u kome smo se nalazili nije bilo. Blokade smo znali razbijati na nama svojstven način, o čemu se može napisati posebna knjiga. Dragocijeno je to iskustvo. Obruč u kome smo se nalazili doživio je kulminaciju proglašenjem Abdićeve paradržave, 27. septembra, kada je nedugo iza toga samozvani predsjednik naredio zatvaranje svih puteva od Velike Kladuše prema Bihaću; čak ni konvojima humanitarne pomoći nije dozvolio prolaz prema Bihaću. Ni taj potez Fikreta Abdića nije doveo Peti korpus u bezizlaznu situaciju, naprotiv.

***

Mjesec dana prije proglašenja tzv. APZB, 27./28. augusta 1993. godine, održana je zajednička sjednica Skupštine Republike Bosne i Hercegovine na kojoj je razmatran prijedlog dokumenta sa Mirovne konferencije u Ženevi. U momentu proglašenja tzv. APZB, 27./28. septembra, u Sarajevu se odvijalo

S K U P S T I N A
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
Broj: 03-123/93
Sarajevo, 24. avgusta 1993.godine

- 5. KORPUS
- n/r Komandanta

Prosirena sjednica Skupstine Republike Bosne i Hercegovine odrzace se u petak 27. avgusta 1993.godine u 14 sati u kongresnoj dvorani hotela "Holidey Inn" u Sarajevu.

Na sjednici ce se razmotriti prijedlozi dokumenata sa Mirovne konferencije o Bosni i Hercegovini odrzane u Zenevi.

Pored poslanika Skupstine, sjednici ce prisustvovati clanovi Predsjednistva i Vlade Republike Bosne i Hercegovine, republicki funkcioneri drzavnih organa i organizacija, te predstavnici kulturnog, javnog, vjerskog, politickog i privrednog zivota Republike Bosne i Hercegovine.

Molimo vas da prosirenoj sjednici Skupstine prisustvuju vasi predstavnici.

P R E D S J E D N I K
SKUPSTINE R BiH
Miro Lazovic

5349 27.08.93 0015
broj datum čas
primljeno 27.08.93 0015
datum čas potpis
predano
datum čas potpis

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 29-08-1993
Org. jed. Broj Prilog Vrijednost
01/1-2965-1

zasjedanje Drugog bošnjačkog sabora. Prije održavanja Skupštine Republike Bosne i Hercegovine, njen predsjednik Miro Lazović je na ruke komandanta Petog korpusa poslao poziv za prisustvovanje sjednici, sa molbom da prisustvuju i naši predstavnici s područja Okruga.

Dvadesetpetog augusta dobio sam obavještenje od komandanta Delića da – ako mi uvjeti dozvoljavaju, uz prethodno poduzimanje mjera sigurnosti u toku moje odsutnosti – krenem sa delegatima Skupštine Republike Bosne i Hercegovine. Istovremeno su o održavanju Skupštine obavješteni njeni poslanici sa teritorije bihaćke i banjalučke regije koji su se nalazili na Okrugu, kao i predstavnici vlasti i član Predsjedništva Fikret Abdić. Pozivi su upućeni kao da su sretna vremena i kao da se ništa u Okrugu ne dešava, a vrlo dobro su znali i bili upoznati od strane komande Petog korpusa da samo što nije buknuo sukob sa Fikretom Abdićem i njegovim pristalicama.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
SVK OS R BIH
Zenica, 25.08.1993. godine

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Obavjestenje

K-dantima 2, 4, 5 i 6
Korpusa

Krenite sa delegatima Skupstine BiH na zasjedanje u Sarajevo ako mogucnosti dozvoljavaju uz predhodno preduzimanje potrebnih mjera sigurnosti za vrijeme vase odsutnosti.

K O M A N D A N T
Rasim Delic

5329 25.08.'93. 02,00
broj
primljeno 25.08.'93. 02,00
predano

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. K O R P U S
29-08-1993
Primljeno
Org. jed. | Broj | Prilog | Vrijednost
01 | 1964-1

VRLO HITNO.
Molimo Vas da ovaj OTD dostavite na navedene adrese i da ima omogucite da posalju odgovor istim putem.

REPBULIKA BOSNA I HERCEGOVINA
AMBASADA R BIH ZAGREB

VRLO HITNO
Zagreb 25.08.1993, 19:10

n/r – g. Fikret Abdic
g. Irfan Ljubijankic
g. Mirsad Veladzic

Molimo Vas da nas HITNO obavjestite zassto delegati Skupstine BiH nisu jutros krenuli u Zagreb odakle imaju obezbjedjen prevoz sutra za Sarajevo, iako su im bili obezbjedjeni helikoptrei UN za prevoz do Zagreba, ... u li potvrditi svoj dolazak sutra ujuto. Obavjestite nas ssto hitnije telefone Ambasade:
430-831
429-831
429-832
ili preko komande 5. korpusa.

Ambasador
Bisera Turkovic

5314	25.08.93.	19.45	Dupanović
broj	datum	čas	potpis
primljeno	25.08.93. 19.45		Dupanović
	datum	čas	potpis
predano			
	datum	čas	potpis

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 29-08-1993

Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
STAB VRHOVNE KOMANDE OS R-BiH
[illegible]
Str.pov. [illegible]
Sarajevo, 25.08.1993. godine

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Informaciju,
t r a z i.-

Komandi 5.Korpusa
n/r gosp. R.Drekovicu

HITNO nam javite jesu li krenuli poslanici iz Krajine i sta je sa njima ?

ADz/SB

P R E D S J E D N I K

Alija Izetbegovic

5316	25.08.93.	20.40	Dupanović
broj	datum	čas	potpis
primljeno	25.08.93.	20.40	Dupanović
	datum	čas	potpis
predano			
	datum	čas	potpis

KORPUS

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 29-08-1993

Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
STAB VRHOVNE KOMANDE OS R BIH
S A R A J E V O

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Sarajevo, 25.08.1993. godine

Obavjestenje, dostavlja.-

K-di 5.K
(n/r Drekovicca)

Postovani Komandante,

Poslanike iz Krajine okupi sutra u 07,30 u tvojoj komandi. Obavijesti dr. Ljubljankicca veceras. Sutra u 08,00 casova dolazi po njih helikopter.

ADzz/FM

PREDSJEDNIK
Alija Izetbegovicc

6323	25.08.93.	02,35	
broj	datum	čas	potpis
primljeno	25.08.93.	02,35	
	datum	čas	potpis
predano			
	datum	čas	potpis

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS

Primljeno: 20.08.1993			
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost

Pozvali su me iz Abdićevog kabineta i pitali hoću li ići u Sarajevo. Sugerirano mi je da kao komandant obavezno trebam otići na Skupštinu. Na Skupštinu su otišli svi republički poslanici iz Okruga, općinska rukovodstva Cazina, Velike Kladuše, Bosanske Krupe, predsjednik Skupštine Okruga Ejub Topić. U Okrugu su ostali predsjednik Vlade Zlatko Jušić sa svojim ministrima i bihaćko općinsko rukovodstvo.

U Sarajevo su krajem augusta i početkom septembra otputovali poslanici republičke Skupštine: dr. Irfan Ljubijankić, Zijo Kadić, Hase Hajrulahović, Safet Hidić, Hafeza Sabljaković, Alaga Topić, Nijaz Miljković, Ejub Topić, predsjednik Okruga i ujedno republički poslanik, te Natko Muhamedagić, predsjednik općine Cazin, Alija Beširević Beg, poslanik Okružne skupštine, Ismet Velić, član Vlade Okruga, Ejub Alagić, predsjednik općine Velika Kladuša, Zijad Hasić, iz Bosanske Krupe i Asim Ćemalović, iz Velike Kladuše. U Sarajevo nije otputovao Fikret Abdić.

Do kraja rata, od navedene gospode koji su otputovali u Sarajevo, osim Ejuba Topića, koji je došao sa državnom delegacijom, niko se nije vratio u zonu odgovornosti Petog korpusa. Hafeza Sabljaković, Natko Muhamedanagić i Alija Beširević su preko Zagreba doputovali u Veliku Kladušu i stavili se na raspolaganje svome "voždu". Ljubijankić je postao

ministar vanjskih poslova, Ziko Kadić je otišao u Ambasadu u Bon za ministra-savjetnika za humanitarna pitanja, a ostali delegati su ostali, što u Sarajevu, što u Zagrebu. Iako je bilo pokušaja da dođu u Krajinu, to nije bilo moguće jer je već bila proglašena tzv. APZB i započeli su oružani sukobi.

Iako je dan ranije javljeno u Abdićev kabinet da ću ići, na dan polaska javio sam da ne idem. Kad sam se poslije čuo s njim, bio je začuđen time što nisam otišao u Sarajevo, jer je vjerovatno očekivao moj odlazak. Time bi, onako kako to samo on umije, završio posao. Mada ne tvrdim – niti to želim reći – da je sve u Krajini ovisilo samo o meni, ja sam ipak u to vrijeme, kao komandant Petog korpusa, bio najistureniji čovjek. Vojno-političko stanje na Okrugu bilo je veoma složeno. Abdiću se institucionalno nije imao više ko suprotstaviti. Gotovo svi njegovi protivnici u organima vlasti dotad su bili razriješeni. CSS je bio pod njegovom apsolutnom ingerencijom, na čelu sa Irfanom Saračevićem. Jedino mu se mogla suprotstaviti Komanda Korpusa sa svojim jedinicama, što je i učinila.

Odlaskom republičkih poslanika u septembru sa prostora Okruga Bihać na zasjedanje Skupštine R BiH i sjednicu Bošnjačkog sabora ostao sam sam sa svojim borcima i starješinama. Upravo u septembru 1993. godine Fikret Abdić je finalizirao sve pripreme za proglašenje tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Morali smo se paralelno sa vođenjem borbe protiv agresora suprotstavljati sve energičnijim napadima Fikreta Abdića na Peti korpus. Cilj napada Fikreta Abdića na Peti korpus bio je jasan, oslabiti njegove redove, podijeliti ga, pasivizirati njegovu borbu i na kraju pridobiti njegove ključne pripadnike za ostvarenje svog cilja. Iako usamljeni uspjeli smo sačuvati jedinstvo Petog korpusa i na kraju suprotstaviti se uspješno Abdiću u pokušaju secesije. Danas razmišljajući, smatram veoma bitnim donošenje odluke da se ne odazovem pozivu i da ne otputujem u Sarajevo na zasjedanje republičke Skupštine. Još jednom se pokazalo da smo u Komandi Korpusa imali dobre procjene i ocjene stanja u kome smo se nalazili.

Intervju zagrebačkom listu "Danas"

U augustu je, postao dobro vidljiv duboki jaz između patriotski opredijeljenih snaga, koje je okupljala Komanda Petog korpusa, i zagovornika autonomije. Fikret Abdić je koristio Owenovu i Stoltenbergovu ponudu za svoju ličnu promociju kao novog-starog lidera. U odnosu na rad na terenu, svoje javne nastupe rješavao je u hodu i prema zacrtanom cilju – autonomiji. Istina, javljala mu se i dilema treba li odmah proglasiti svoju "republiku" ili prvo autonomiju, pa preko nje doći do "republike".

To je naročito vidljivo iz intervjua koji je dao zagrebačkom listu "Danas", objavljenom 31. augusta 1993. godine.

"U bihaćkom Okrugu se borimo protiv ratne opcije, jer bi nas ona odvela u katastrofu. Ta ratno-huškačka grupa ljudi koja od mešetarenja nije stigla do boraca na frontu, nije svjesna da bi Okrug ostao bez humanitarno-trgovinskog i naftnog koridora, odnosno bez života. Na bihaćkom Okrugu bi bila nezamisliva organizacija života bez minimuma saradnje i sa hrvatskom i sa srpskom stranom".

Fikretu Abdiću su, kao što se vidi iz njegovog istupa, oni koji su organizirali odbranu Okruga predstavljali su "ratnohuškačku grupu ljudi", Ta grupa ljudi, koju Abdić naziva huškačkom, već dvije godine je sa svojim borcima uspješno branila Okrug od upada agresorskih snaga. Agresor nije uspio počiniti zvjerstva, streljanja, silovanja, ubijanja, odvođenja u koncentracione logore, kao što je to uradio u mnogim našim mjestima širom Bosne i Hercegovine. Cijena je bila visoka. Do tada je, u tim borbama, život položilo preko 600 najboljih sinova Krajine za njenu odbranu.

Da smo mešetarili, kako kaže Abdić, davno bi nas agresor porobio, naše majke i sestre zlostavljao, Bošnjaci bi bili protjerani, i pobijeno sve što je vojno sposobno.

Narod Okruga Bihać i njegov Peti korpus i dotad su živjeli bez humanitarnog i trgovačkog koridora, ali nisu prihvatali vidove saradnje koje je nudio Abdić, niti su ih željeli prihvatiti. Uostalom, kako se moglo surađivati sa onima koji su nas bili naumili u potpunosti uništiti?!

Nakon Abdićevog istupa, između ostalih, saopćenjem za javnost oglasio se Klub poslanika Republike Bosne i Hercegovine za Bosansku krajinu:

"Povodom javnog istupa gospodina Fikreta Abdića i kvalifikacija na račun Komande Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine te povodom saopćenja Izvršnog odbora Okruga Bihać koje je potpisao njen predsjednik Zlatko Jušić, poslanici Skupštine Republike Bosne i Hercegovine, kao članovi najvišeg zakonodavnog tijela u državi, polazeći od svoje obaveze da štitimo interese naroda i građana Bosanske krajine i Bosne i Hercegovine, dajemo informaciju za javnost sa vanredne sjednice Kluba poslanika Parlamenta Republike Bosne i Hercegovine za Bosansku krajinu:

Jučer je, po završetku vanredne sjednice Okružne skupštine Bihać, u radu kojem su dali svoje učešće i republički poslanici, održana prva sjednica Kluba poslanika Parlamenta Republike Bosne i Hercegovine za Bosansku krajinu, na kojoj su doneseni slijedeći zaključci:

1. **Da se predsjedniku Okružne skupštine uputi protest zbog nedopustivo uvredljivog ponašanja dopredsjednika Okružne skupštine advokata Božidara Darka Šicela prema republičkim poslanicima.**
2. **Zauzet je stav da republički poslanici i dalje učestvuju u radu Okružne skupštine, na konstruktivan način podupirući sve pozitivne inicijative, zaključke i odluke Okružne skupštine i napora koje Okružna skupština i Izvršni odbor čine u izgradnji suverene i međunarodno priznate države BiH.**

3. Na prvoj redovnoj sjednici odredit će se prema radu Okružne Vlade i Okružne skupštine, ali i prema radu republičke vlade i Parlamenta. Ovaj zaključak se uslovljava daljim slanjem materijala republičkim poslanicima.
4. Formirana je poslanička radna grupa koja će raditi analizu sigurnosno-političkog stanja na Okrugu Bihać koja će biti ponuđena javnosti sa prijedlogom mjera koje treba poduzeti.
5. Povodom poziva g. Torwalda Stoltenberga dr. Irfanu Ljubijankiću za učešće u razgovorima 12. jula u Ženevi, Klub poslanika Parlamenta Republike Bosne i Hercegovine iz Bosanske krajine je dao podršku dr. Ljubijankiću i legitimitet zastupanja ove poslaničke grupe.
6. **Povodom neodržive situacije neuvezanosti između CSB Bihać i MUP R BiH uzrokovanih nelegalnim postavljanjem načelnika CSB mimo državnog MUP, Klub poslanika je zaključio da se dosljedno, po zakonom utvrđenoj proceduri, provede kadrovska i organizaciona politika u CSB Bihać, a prema instrukcijama MUP Republike Bosne i Hercegovine. Od Vlade Republike Bosne i Hercegovine traži se da, u kontaktu sa Okružnom vladom i Skupštinom, koordinira gore navedeno".**

***

Kao koordinator Kluba poslanika Republike Bosne i Hercegovine za Bosansku krajinu, potpisan je dr Mirza Mujadžić. Vrijeme je pokazalo koliki je Abdić bio "vizionar". Ako se to temeljitije analizira, može se slobodno reći da je bio više politički diletant, negoli vizionar. Ocjena Ženevskih pregovora u spomenutom intervjuu glasila je ovako:

"Novi realitet bosanskohercegovačke države je Unija republika. Ona nije obavezan izbor nego rezultat pregovora, ali njoj je alternativa samo rat. Mislim da bi bosanska delegacija, u svakom slučaju, trebala podržati pregovore, jer je njihova krajnja vrijednost solidna ekonomska osnova za buduću državu. Do sada je po tom pitanju muslimansko vođstvo imalo sasvim pogrešne procjene. U iščekivanju vojne inervencije i odlučne akcije međunarodne zajednice, izgubili smo ljude, prostor i vrijeme".

***

Imajući u vidu cjelokupnu situaciju na prostoru bivše Jugoslavije, a posebno Bosne i Hercegovine, teško je procijeniti gdje je kratkovidi Abdić vidio svoju šansu, kako je izračunao da će i kad će pobijediti na tim prostorima. Dok se borio protiv rata na tom prostoru sa namjerom da uspostavi "autonomiju", četničke jedinice su i sa istoka i sa zapada intenzivno napadale zonu odgovornosti Petog korpusa.

Još u toku pregovora u Ženevi, 30. jula, sa supredsjedateljima Mirovne konferencije je dogovoreno da Bosna i Hercegovina ostaje cjelovita država,

ali bi se sastojala od "tri republike multietničkog sastava". Međunarodni subjektivitet bi pripadao državi kao međunarodno priznatoj članici UN.

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine odbilo je ponuđeni plan zato što su sve procjene govorile da bi takva podjela vremenom prouzrokovala istrebljenje bosanskih muslimana. Pregovori nisu prekinuti. Nastavljeni su pokušajem iznalaženja pozitivnih rješenja.

Srbima je to koristilo za jačanje pozicija na terenu. Nikada u praksi nije zaživio postignuti dogovor između Republike Bosne i Hercegovine i agresorske delegacije u Ženevi o "prekidu svih neprijateljstava, bezuvjetnom puštanju ratnih zarobljenika, uspostavljanju vruće linije između predsjednika Izetbegovića i zločinca Karadžića, uspostavljanju komisije za poboljšanje osnovnih uvjeta života i prekid medijskog rata".

Kasnije će se vidjeti da je ovakav dogovor poslužio Fikretu Abdiću kao pokriće i odskočna daska za uspostavljanje njegove paradržave, uz do tada već uspostavljene paradržave u Republici Bosni i Hercegovini, tzv. Republiku Srpsku i tzv. Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu.

Propagandni rat svim sredstvima

U augustu, septembru i oktobru prolazili smo kroz najveću medijsku blokadu, koju je pratila snažna propaganda autonomaša i agresora usmjerena protiv Komande i jedinica Petog korpusa. Autonomaši su na sve strane omalovažavali naš doprinos u borbi i pljuvali po najvećim sinovima Krajine koji su dali život za odbranu tog dijela Republike Bosne i Hercegovine. Uz sve to odgovarala mu je nemogućnost praćenja TV signala Radio-televizije Bosne i Hercegovine, i slabo ili bolje reći nikakvo probijanje signala Radija Bosne i Hercegovine do slušalaca u Okrugu Bihać.

Takva situacija je pogodovala srpskoj propagandi, a obilato ju je koristila i Hrvatska televizija omogućujući vidan prostor Abdiću i njegovoj inicijativi, sve pod plaštom demokratije, demokratskih procesa i boljeg prosperiteta, što je bilo drastično daleko od interesa naroda i države.

Fikret Abdić nije pokušavao bošnjačkom narodu Krajine dati objašnjenja kako i na koji način ići dalje u tim surovim vremenima. To je morala raditi Komanda Korpusa. Abdićeva propaganda uporno je ponavljala da su državni organi i Vlada Republike Bosne i Hercegovine osnovni krivci za sve i o njima se govorilo sa prezirom i gađenjem. Peti korpus je optuživan da je izvršio agresiju na demokratiju. Komanda je nazivana "ludom", na čelu sa "još luđim komandantom Drekovićem". Pripadnici Korpusa ucjenjivani i pozivani da potpišu tu tzv. inicijativu...

Srpska televizija je favorizirala i navodni sukob između Hrvata i Bošnjaka, odnosno jedinica Petog korpusa i Stožera HVO-a u Bihaću. Borce Petog korpusa

nazivala je "balijama i džihadlijama koji ubijaju nevini srpski narod". Koordinirano, priključila joj se i državna televizija Hrvatske iz Zagreba povlađujući i podstičući kulminaciju autonomaške euforije. No i pored takvog odnosa zvaničnog Zagreba vrijeme je pokazalo da je djelovanje Petog korpusa bilo veoma značajno ne samo u odbrani Republike BiH već i Republike Hrvatske.

U to vrijeme u Krajini smo mogli, pored lokalnih sredstava informiranja, pratiti samo signal hrvatske i srpske televizije i njihovih sredstava informiranja. Ali, i u takvim uvjetima uspjevali smo iznaći mogućnost i razbiti informativnu blokadu.

U cilju pravilnog informiranja javnosti u, i van Okruga Bihać, posredstvom radioamatera, 19. augusta 1993. godine, Komanda Petog korpusa uputila je protest HINA-i, informativnoj novinskoj agenciji Republike Hrvatske u Zagrebu, vezan za stanje odnosa Hrvata i Bošnjaka odnosno pripadnika Petog korpusa Armije R BiH i Glavnog stožera HVO regije Bihać:

"U vezi sa sinoćnjim prezentiranjem na Hrvatskoj televiziji sadržaja iz srbočetničke propagandne mašinerije, u kojima se navodi javnost i podstiče njeno razmišljanje da u Bihaću i Bihaćkom okrugu postoje otvoreni sukobi između Hrvata i Muslimana, putem Hrvatske informativne novinske agencije, dužni smo priopćiti slijedeće:

1. **Međunacionalni odnosi u Bihaću i Bihaćkom okrugu su zasnovani na bazi međunacionalne tolerancije, razumijevanja, sporazumijevanja i dogovaranja, i do sada na ovim prostorima ne samo da nije bilo međunacionalnih sukoba, nego ni ekscesa.**
2. **Od početka srbočetničke agresije na Bihaćki okrug, u odbranu ove teritorije i ovog naroda stali su patriotski opredijeljeni ljudi bez obzira na nacionalnu pripadnost i vjersko usmjeravanje. Danas na Okrugu Bihać imamo snažnu vojnu silu u vidu jedinica iz sastava Petog korpusa Armije R BiH i Glavnog stožera HVO-a regije Bihać, koji se, zajedničkim snagama i sredstvima, opredijeljeni zajedničkim ciljevima borbe, već više od godinu dana suprotstavljaju snažnim nasrtajima srbočetničkog agresora na ove prostore.**
3. **Pokušaj srbočetničke propagandne mašinerije da veoma korektne odnose između Muslimana i Hrvata naruši proturanjem teze o navodnim sukobima, nije ništa drugo do puka želja, ali i izraz duhovne bijede, jer pravilo "zavadi pa vladaj" je u istoriji dobro poznato i previše često puta upotrebljavano.**
4. **Radi potpunije informacije o stanju i odnosima između postrojbi GS HVO-a Regije Bihać i jedinica, komandi i štabova Petog korpusa Armije R BiH, te odnosa između muslimanskog i hrvatskog naroda na Okrugu Bihać, svom gledateljstvu i slušateljstvu u Republici Hrvatskoj preporučujemo da pročitaju intervju sa komandantom Petog korpusa Armije R BiH gospodinom Ramizom Drekovićem, objavljen u posljednjem broju 'Behar-press' od 11. kolovoza ove godine.**

Bihać, 19. kolovoza 1993. godine
Komanda Petog korpusa"

Iako je cilj zahuktale s jedne strane Abdićeve i sa druge strane hrvatske i srpske propagandne mašinerije bio jasan – pokidati čvrste veze bošnjačkog i hrvatskog stanovništva kao uvod u sukob sa HVO regije Bihać i jedinica Petog korpusa, u tome nisu uspjeli.

Među radiostanicama najgrlatiji u pružanju pomoći secesionistima bio je velikokladuški Velkaton, koji je, kompletnom programskom shemom podržavao zagovornike autonomije, ne birajući izraze omalovažavao borbu Petog korpusa i njegovih boraca. Za poginule i ranjene, krivili su komandu i njene sastave. Velkaton je pogromaški istrajavao na širenju razdora između Petog korpusa i Glavnog stožera HVO u Bihaću, eksploatirajući navodnu ugroženost hrvatskog naroda u Okrugu Bihać.

Hrvatski mediji informiranja, uz neizbježnog novinara Smiljka Šagolja, sve više prostora poklanjali su Fikretu Abdiću i njegovoj tzv. APZB. Tridesetprvog augusta 1993. godine, u tjedniku Danas, novinar Ivan Šabić u tekstu pod naslovom "Konferencija je jeftinija od intervencije" napisao je, što je prenio i radio Velkaton, slijedeće:

"Tu supresjedateljsku odlučnost izgleda da su shvatili i Boban i Karadžić i Abdić, jedini trezveni čovjek muslimanske delegacije, a, kao i obično, jedino još Alija Izetbegović nije ništa shvatio ili, pak, sve dobro isuviše razumije, a posljedice tog njegovog (ne)razumijevanja su deseci tisuća novih žrtava, nova klanja i ubijanja i masakri".

Svojom uređivačkom politikom i svojim pristupom temama, radio Velkaton je neprekidno podržavao ideološki, politički i vojni sukob unutar bošnjačkog naroda. Shvatajući značaj propagandnog djelovanja, Vlada Okruga, na čelu sa Zlatkom Jušićem, pokušavala je razbiti radiodifuznu mrežu u Okrugu ili, pak, promjeniti programsku shemu emitiranja programa. Nažalost, u početku su imali uspjeha, dok mi nismo poduzeli određene mjere. Uvidjevši kuda vodi ovako ponašanje, u prvom redu radija Velkaton, sa namjerom da reagiram na gnusne laži, odlučio sam, 2. septembra 1993. godine, napisati pismo direktoru Velkatona Seadu Puriću, zahtijevajući da se programska shema u potpunosti prilagodi ratnim uvjetima. Ta obaveza odnosila se i na ostala sredstva informiranja:

"Prvi put sam u prilici da se obraćam pojedincu, a ne ustanovi i instituciji, što bi bilo primjereno komunikaciji Komandanta Petog korpusa. Međutim, ni kao čovjek, a ni kao komandant Petog korpusa ne mogu prešutiti ono što ste smišljeno učinili emitirajući saopćenje Glavnog stožera HVO Regije Bihać u 'Jutarnjoj hronici' radija Velkaton, od 28. augusta 1993. godine.

S obzirom da ste naša saopćenja u proteklom periodu prvo kratili, a svaki drugi sadržaj preispitivali, zašto niste konsultirali Komandu Petog korpusa prije nego što ste emitirali spomenuto saopćenje Glavnog stožera HVO Regije Bihać? Trebate znati, gospodine Puriću, da isto saopćenje nije emitirao Radio-Bihać, jer je ocijenio da predstavlja prvi korak zlonamjernih ljudi u narušavanju odnosa

dviju vojnih formacija, ali i Bošnjaka i Hrvata u cjelini. Također, trebate znati da je spomenuto saopćenje klasična podvala, jer se u njemu navode imena pripadnika Komande Petog korpusa koji su smišljeno i kamuflirano sakriveni pod nadimcima i, kao takvi, upleteni u kriminalni čin ubistva, navodno kao podstrekači. Iz razloga što se ovdje radi o tipičnom kriminalnom činu (što je gospodin Hans Ržehak dobro znao), nevjerovatno je da ste Vi, kao direktor jedne radiodifuzne organizacije, nasjeli na tako vještu igru i pri tom nanijeli ogromnu štetu Petom korpusu, koji je uložio najviše napora i truda da se održe skladni i tolerantni međunacionalni odnosi, kao i saradnja Glavnog stožera HVO Regije Bihać i Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Gospodine Puriću,

Nije prvi put da se preko radija 'Velkaton' blati Peti korpus i ličnost komandanta Korpusa. Tako se moglo čuti da sam ja obični 'kapetančić', da Komanda Petog korpusa želi rat, da su članovi Komande uskogrudi ili da nastavkom rata žele osigurati svoju egzistenciju. Istina je da mi ratujemo. To najbolje potvrđuju uspjesi na očuvanju slobodne teritorije Bihaćkog okruga i sloboda koju uživaju i takvi građani Bihaćkog okruga. Već duže meni stižu dopisi, sugestije, primjedbe i žalbe na Vaš rad. Međutim, ja, kao komandant Petog korpusa, dobro znam šta je sloboda štampe i suštinu problema Velkatona, ali nisam nikad insistirao da bilo ko iz Komande Korpusa prekorači ovlaštenja, mada morate znati da se i Vi morate prilagoditi ratu i ratnim uvjetima i da svoju programsku shemu morate usuglasiti sa državnim institucijama. Umjesto da radite na takav način, gdje ne bi bilo kobnih grešaka kao što je ova koju smo naveli, Vi glumite nezavisnost, ne znajući da ste upali u vješte obmane srpsko-hrvatske propagandne mašinerije. Na taj način minimizirate državu Bosnu i Hercegovinu (koja je bila i bit će) i državni radio, a na taj način direktno i oružanu borbu i Armiju Republike Bosne i Hercegovine.

Vi ste prvi požurili objaviti da su se naše snage povukle sa Igmana i na taj način ste doprinijeli defetizmu i pojavi malodušnosti kod naših građana. Raspolažem i podacima da ste u decembru prošle godine, kad ste se konačno odlučili vidjeti šta je to borac Armije Republike Bosne i Hercegovine, vraćeni iz rejona 2. bataljona 1. velikokladuške brigade. Ako Vam tada nije bilo jasno da sa Vašom programskom orijentacijom nešto nije u redu, da Vas, kao komandant Petog korpusa, upozorim da su na prednjem kraju odbrane sirotinja, seljaci, radnici i dio inteligencije, sa kojima se ne može manipulirati.

Peti korpus nije objekt o kome se, bez trunke poštovanja i uvažavanja, može lajati po kafanama i u hladovini iza debelih zidova. Peti korpus ne čine samo borci i starješine. Peti korpus čine i njihove porodice i prijatelji. A to je, gospodine Puriću, Korpus sa više od dvije stotine hiljada ljudi. Kako možete biti nezavisni od njih? Pokušajte to objasniti i građanima

Velike Kladuše koji po ulicama grada pišu peticiju protiv Vaše uređivačke politike i zahtijevaju da prenosite program Radija Bosne i Hercegovine.

Jasno mi je da ste i Vi jedan od gubitnika u ovom ratu, ali svoj hendikep ne morate javno oglašavati putem medija koji je u funkciji i pripada narodu. Ako iza takve uređivačke politike stoje svi zaposleni u Velkatonu, onda je to žalosno i zabrinjavajuće.

Od vas zahtijevam da svoju shemu prilagodite ratnim uvjetima i da radite na afirmaciji države Bosne i Hercegovine, Armije Republike Bosne i Hercegovine i da, svojim ukupnim ponašanjem i programskom orijentacijom, utičete na jačanje morala stanovništva i borbenog morala Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine".

Ni nakon pisma upućenog direktoru Puriću, nije se nimalo popravilo stanje u oblasti informiranja. Naprotiv, sve više se usložnjavalo. Polahko ali smišljeno pokušavalo se i preko bihaćkog radija i televizije uz angažiranje novinara i pojedinih rukovodnih radnika lojalnih Fikretu Abdiću pružati podrška destruktivnim snagama, i to upravo preko one iste televizije koja je i profunkcionirala zahvaljujući borcima i Komandi Petog korpusa. Uvidjevši takav odnos pojedinaca na tim medijima preduzeli smo energične mjere na sprečavanju takvog ponašanja, a takve istupe smo u potpunosti prekinuli odmah nakon nelegalnog proglašenja tzv. APZB u Velikoj Kladuši. Osnovni cilj takve uređivačke politike bio je pokolebati oslobodilački duh naroda i građana Krajine, okrenuti što više boraca i starješina protiv svojih komandi, pasivizirati stanje u Okrugu, stvoriti haos i konfuziju.

Radio Velkaton i njegov direktor Purić bili su odgovorni za širenje "mirnodopskog sindroma". Takvim načinom rada stvarali su klimu koja je pogodovala srpskom agresoru iz tzv. SAO Krajine neposredno prije žestokih napada na širi rejon Bosanske Bojne. Time su doveli u težak položaj vojnike i starješine 521. bbr. Tokom borbe za oslobađanje šireg prostora Bosanske Bojne, mnogi su borci 521. brigade i ostalih jedinica Petog korpusa dali život, a veći dio stanovništva je ostao bez krova nad glavom. Direktor Purić i njegov nalogodavac Fikret Abdić sa svojim pristalicama svjesno su rušili sve što je Komanda Korpusa sa svojim vojnicima i narodom toga kraja do tada mukotrpno gradila i za šta se zalagala.

U najgledanijoj emisiji "Slikom na sliku", Hrvatska televizija je, iznijela neutemeljene informacije o odnosima Hrvata i Bošnjaka. SRNA i srpski mediji takođe su izvještavali o sukobima kojih nije bilo.

Analizirajući vojno-političku situaciju u svojoj zoni odgovornosti, Komanda Korpusa je, svjesna cilja propagandnog rata, zahtijevala od odgovornih u Okrugu slijedeće:

"Informativni sistem u zoni odgovornosti Petog korpusa konačno mora profunkcionirati u skladu sa ratnim uvjetima. Pod ovim se podrazumijeva

informativno-propagandni zaokret prema Bosni i Hercegovini, njenoj državnosti i opredjeljenju za oslobodilačku borbu, odnos prema patriotizmu, afirmaciji Armije Republike Bosne i Hercegovine i drugih subjekata odbrane, te da se pod hitno prekinu neargumentirani napadi na predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Aliju Izetbegovića, Vladu naše države i druge državne institucije. U protivnom, bit ćemo prinuđeni poduzeti zakonom propisane mjere iz nadležnosti ove komande".

Nakon agresivno i ciljano ispoljene propagande Abdićev štab procijenio je da su sazreli uvjeti za održavanje skupštine na kojoj bi trebalo proglasiti tzv. APZB. Desetak dana kasnije on je to i uradio. Zato se propagandni rat nastavljao neslućenom žestinom i dosegao nevjerovatne razmjere.

U Zagrebu je pokrenut list "Zapadna Bosna", iza kojeg je stajao poznati igrač i poslušnik HDZ-a i SIS-a, propali komandant i novinar Armin Pohara. Kao autori ili spoljni saradnici lista "Zapadna Bosna" angažirana su i neka poznata imena iz sarajevskih medija informiranja koji su pobjegli iz zemlje i tu našli utočište da bi pljuvali po predsjedniku Izetbegoviću i Republici Bosni i Hercegovini. Ispod iskonstruiranih tekstova često su se potpisivali i ugledni ljudi koji sa time nisu imali nikakve veze.

List "Zapadna Bosna" preferirao je bošnjačko-hrvatski "sukob", "rat" između Petog korpusa i Glavnog stožera HVO u Bihaću. Nakon proglašenja APZB, na prostoru Velike Kladuše boravio je Armin Pohara sa saradnicima da bi pomogao Fikretu Abdiću na uspostavljanju njegove tvorevine. Indikativno je to što se Pohara pojavljivao uvijek tamo gdje je bilo problema – od Tuzle, preko Mostara do Bihaća. Telefonski je uspostavljao kontakte sa komandantima brigada i od njih tražio da uspostave saradnju sa Abdićem, otkažu lojalnost Petom korpusu i meni kao komandantu Korpusa. Nije bio svjestan da njegovi pozivi i ubjeđivanja nisu značili ništa borcima i starješinama Petog korpusa.

Očito, da nije znao da smo bili informirani o njegovim prljavim rabotama i prije nego što se stavio na raspolaganje Abdiću i znali da su njegove "sposobnosti" na svojoj koži posebno osjetili Bošnjaci iz Bosanskog Broda. I ne samo oni.

Suočeni sa nametnutim problemom, u cilju prezentiranja istine u javnosti, dana 28. oktobra 1993. godine, zajedničkim saopćenjem-priopćenjem za javnost oglasili su se Komanda Petog korpusa i Glavni stožer HVO u Bihaću, koje su uputili RTV Bosne i Hercegovine u Sarajevu i Hrvatskom radiju u Zagrebu. Saopćenje je glasilo:

"Povodom danas emitiranih vijesti Hrvatskog radija Studio Zagreb, Glavni stožer HVO-a Regije Bihać i Komanda Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine dužni su priopćiti-saopćiti slijedeće:

1. Odnosi između Glavnog stožera HVO-a Regije Bihać i Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine na Regiji Bihać su kao i do sada nepromijenjeni, a odlikuje ih visok stupanj međusobne suradnje, tolerancije i uvažavanja. To je odraz dobrih odnosa Hrvata i Bošnjaka na ovoj regiji.

2. Jedinstven je stav ovih vojnih organizacija da im je borba protiv srpskog agresora prioritetna i zajednička.
3. U odnosu na trenutna događanja na Regiji Bihać, Glavni stožer HVO Regije Bihać je odlučan u stavu da se ni na koji način ne želi umiješati, niti utjecati na ishod tih događanja.
4. Komanda Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine nikad nije, niti ima namjeru miješati se u ustrojstvo Glavnog stožera HVO Regije Bihać.
5. Ovim putem demantiramo sve informacije koje su stigle iz Velike Kladuše, a koje govore o navodnim ultimatumima, napadima, teroriziranju, pljački, maltretiranju i odvođenju Hrvata u nepoznatom smjeru od strane jedinica Petog korpusa.
6. Jedini relevantni izvor informiranja javnosti su informativne službe Glavnog stožera HVO Regije Bihać i Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Bez obzira na sva događanja, duboko smo uvjereni da će odnosi između ovih dviju vojnih formacija i dalje biti korektni i dobri, a na zadovoljstvo hrvatskog i bošnjačkog naroda u regiji Bihać".

Izdato saopćenje dodatno je učvrstilo do tada izgrađene korektne odnose između ove dvije vojne formacije, što je bilo od izuzetne važnosti kako za jedne tako i za druge.

Vlada Okruga vršila je ekonomski, a Okružna Skupština politički bojkot

Da bi se sva situacija u Bosanskoj krajini bolje razumjela, neophodno se prisjetiti i nekih događaja u širem okruženju. Naime, tzv. Hrvatska Republika Herceg-Bosna proglašena je 28. augusta 1993. godine u Livnu na temeljima Hrvatske Zajednice Herceg-Bosna koja je proglašena u novembru 1991. godine, tzv. Srpska Republika BiH proglašena je početkom januara 1992. godine, a 12. augusta 1992. godine mjenja ime u Republika Srpska. Očito, Abdić je težio da, uz legalnu Republiku Bosnu i Hercegovinu, proglasi i četvrtu "autonomnu jedinicu", koju je zamislio i nazvao Autonomna pokrajina Zapadna Bosna. U to vijeme, tokom ljeta i sve do kraja septembra 1993. godine, općinski organi vlasti, kao i okružne institucije Bosanske krajine nisu se najbolje snalazili ili, bolje rečeno, svjesno ili nesvjesno su podržavali inicijativu Fikreta Abdića. U podršci su se posebno isticali i pojedinci – predsjednik Skupštine Okruga Ejub Topić, predsjednik Vlade Zlatko Jušić sa svojim ministrima, predsjednik općine Cazin Natko Muhamedanagić te predstavnici kladuške općine Husein Delić i njegovi saradnici, dio poslanika Skupštine okruga i Skupštine Republike Bosne i Hercegovine poput Alije Beširevića i Hafeze Sabljaković, kao i mnogi drugi koji su ne samo prihvatili već i potpisali inicijativu o autonomiji.

Nakon prihvatanja inicijative za formiranje tzv. APZB, shvatajući ozbiljnost situacije, Komanda Korpusa zakazala je sastanak kome je prisustvovao Ejub Topić sa svojim saradnicima. Tema je bila njegovo prihvatanje inicijative.

U dugom i iscrpljujućem razgovoru predočili smo gospodinu Topiću moguće posljedice i štetnost takvog načina ponašanja. Jasno smo mu ukazali na ozbiljnost vojno-političke situacije u kojoj smo se nalazili i eventualne implikacije takvog stanja. Isto tako, upoznali smo ga da će kao predsjednik Okruga snositi odgovornost. Nakon dugog i teškog razgovora mene i mojih saradnika sa Ejubom Topićem i njegovim saradnicima zaključeno je slijedeće:

"I pored toga što je Skupština Okruga prihvatila inicijativu za formiranje APZB, ona mora proći verifikaciju nadležnih državnih organa i institucija u Sarajevu. Do zauzimanja stavova o spomenutoj inicijativi nadležnih državnih institucija, sve radnje i aktivnosti u vezi sa njenim provođenjem na terenu se obustavljaju s obzirom da može doći do narušavanja političke i vojne situacije na Okrugu. I dalje ostaje obaveza nadležnog organa vlasti na Bihaćkom okrugu (Skupština) da pruža podršku jedinicama Petog korpusa, uz striktno poštivanje zakona i propisa Republike Bosne i Hercegovine."

Obično su dogovori sa Topićem, tadašnjim predsjednikom Skupštine Okruga, i Zlatkom Jušićem, predsjednikom Vlade Okruga, ostajali mrtvo slovo na papiru. Naprotiv, oni su po odlasku iz Komande Korpusa umjesto poštivanja dogovorenog, razgovore i dogovore zloupotrebljavali u političke svrhe. Optuživali su komandu da se miješa u poslove organa vlasti, a jedinice na terenu da sprječavaju njihove planske aktivnosti. Obavezno su tokom javnih nastupa promovirali inicijativu o uspostavljanju tzv. APZB. Ustvari, Skupština Okruga na čelu sa svojim predsjednikom vršila je politički, a Vlada ekonomski bojkot Petog korpusa. Za takvo stanje veliku krivicu snose gospoda Jušić i Topić, te gospodin Borislav Šicel, pravni tvorac APZB. Taj trojac je u praksi na terenu operacionalizirao inicijativu o formiranju APZB. Koliko god Abdić snosi krivicu, ništa manja odgovornost ne pripada navedenoj gospodi. Dužnosti na kojima su se nalazili bile su vrlo odgovorne, pogotovo u ratnom stanju. Umjesto da smiruju situaciju, raspirivali su je svojim potezima i radom. Time su direktno pokušali uticati na razbijanje Petog korpusa. Bilo bi vrlo bitno, u to vrijeme, da Abdić nije našao i da nije imao podršku okružnih organa vlasti. Da su se namjerama Fikreta Abdića usprotivili čelnici okružnih organa, sasvim bi bila drugačija vojno-politička situacija u Krajini. Svakako u korist međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine.

Kako sam već naglasio Abdićevim dolaskom na Okrug počinju se generirati dvije jake političke struje: jedna pod okriljem tadašnjeg rukovodstva SDA, a druga pod Abdićevim. To je posebno došlo do izražaja u danima pred proglašenje tzv. APZB. U svemu tome Komanda Korpusa, i pored pozitivnog stava rukovodstva stranke SDA, svjesna važnosti očuvanja jedinstva svojih kolektiva nastojala je ostati neutralna sa jasnim zahtjevima koji su se odnosili isključivo na poštivanje zakonskih propisa Republike Bosne i Hercegovine i zaštitu suvereniteta i teritorijalnog integriteta međunarodno priznate države. Aktivno smo se suprotstavljali svemu što ugrožava borbenu gotovost naših sastava. Posebno smo zahtijevali pomoć u borbi. Takav neutralan odnos smetao je i jednim i drugim u njihovom međusobnom političkom prepucavanju.

Komanda Korpusa spriječila je da se stihija secesionizma obruši na borbenu spremnost i moral naših jedinica. Nakon održanih sastanaka sa predstavnicima vlasti na nivou Okruga Bihać, održao sam sastanak sa organima vlasti općina Cazin i Velika Kladuša, i od njih zahtijevao da sazovu skupštine i na dnevni red stave pitanje već ranije prihvaćene inicijative o uspostavi tzv. APZB od strane općinskog rukovodstva. Iako nevoljno, to su učinili. Cijelu noć trajala je sjednica Skupštine općine Cazin kojoj sam prisustvovao sa zamjenikom Mirsadom Sedićem i pomoćnikom za pravne poslove Alagom Bajramovićem. Tokom zasjedanja vladala je mučna atmosfera. Općinski poslanici bili su podijeljeni. Jedni su bili za inicijativu, drugi protiv nje. U podršci i pravdanju unaprijed prihvaćene inicijative, najviše su se isticali Hafeza Sabljaković, Alija Beširević i Natko Muhamedanagić, predsjednik općine Cazin.

U ime Komande Korpusa iznio sam naše stavove i zahtjeve:

– Komanda korpusa nije prihvatila i neće prihvatiti tu inicijativu, jer to smatramo uvodom u secesiju Bosne i Hercegovine;

– Komanda Korpusa i njeni borci su, pored borbe sa agresorom, dužni štititi unutrašnji integritet i ustavni poredak svoje zemlje:

– Zahtjevamo od poslanika Skupštine općine Cazin da odbiju inicijativu koju je prihvatilo općinsko rukovodstvo, da poštuju Ustav i zakone Republike Bosne i Hercegovine i da se u ratu i ratnom stanju ponašaju u duhu postojećih zakona.

I pored nastojanja Beširevića, Muhamedanagića i Sabljakovićke da se ne prihvate zahtjevi Komande Korpusa, već da Skupština ostane pri stavu općinskog rukovodstva sa namjerom podrške provođenju inicijative na terenu, poslanici su sa natpolovičnom većinom odbili prethodno prihvaćenu Abdićevu inicijativu. To je bila velika pobjeda svih koji su se borili za međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Nakon završene sjednice u Cazinu, sa saradnicima sam istoga toga dana prisustvovao i sjednici Skupštine općine Velika Kladuša koja je počela prije

podne u skupštinskoj sali. U toku sjednice, zajedno sa saradnicima, iznio sam naše stavove i zahtjeve, odnosno ponovio ono što smo rekli i poslanicima Skupštine općine Cazina.

Nakon duge rasprave, nije bilo dovoljno glasova za odbijanje inicijative. Tokom sjednice jasno su se mogle uočiti podjele među poslanicima. Nažalost, više su bila izražena međusobna optuživanja i međusobne podjele za i protiv Fikreta Abdića nego što se vodilo računa o vojno-političkoj situaciji i implikacijama odluke općinskog rukovodstva da prihvati Abdićevu inicijativu.

Općinska rukovodstva Bosanske Krupe i Bihaća nisu prihvatila inicijativu, ali je, također, nisu ni oštro osudili. Sticao se dojam da čekaju rasplet situacije.

Pored sastanaka sa predstavnicima vlasti Okruga i općina s ciljem neutraliziranja efekata proglašene inicijative posebno smo potencirali saradnju i rad u mjesnim zajednicama. Takav način angažiranja najodgovornijih starješina Petog korpusa doprinio je da dođe do potpunog rasvjetljavanja eventualnih posljedica proglašene inicijative. Rad sa rukovodstvima mjesnih zajednica bio je značajan i dao je dobre rezultate. Zahvaljujući prije svega radu sa rukovodstvima mjesnih zajednica i radu na terenu, inicijativa je odbačena od strane vijećnika Skupštine općine Cazin. Važno je za istaći da je posebno negativno raspoloženje u odnosu na inicijativu vladalo i u mjesnim zajednicama općina Bihać i Bosanska Krupa.

Na žalost i pored svih poduzetih mjera, aktivnosti, apela, saopćenja, razgovora, pregovora i ubjeđivanja u Okrugu, te dopisa prema pretpostavljenoj komandi u Sarajevu, Komanda Korpusa zahvaljujući kolebljivosti pojedinih političkih struktura, posebno općinskih vijećnika, u tim prelomnim momentima, faktički je jedina ostala uz narod i sa svojim borcima, bila je spremna upustiti se u borbu protiv secesije. Najbitnije, podrška naroda i boraca nije izostala.

To nas je obavezivalo da nastavimo borbu protiv secesije i razgradnje suverene i međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine.

Neprecizni i nekonkretni odgovori iz Sarajeva

Postupajući prema pravilima sistema rukovođenja i komandovanja uputio sam Štabu Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine zahtjev i zatražio stavove u odnosu na stanje u zoni odgovornosti Korpusa prouzrokovano pokretanjem i objavljivanjem inicijative za formiranje tzv. APZB. Odgovor od 14. septembra 1993. godine, a to je samo trinaest dana prije realizacije neustavnog čina proglašenja tzv. APZB i petnaestak dana prije otpočinjanja oružanog sukoba, koji je potpisao zamjenik komandanta Štaba Vrhovne komande OS R BiH Stjepan Šiber, više nego rječito govori i pored niza upućenih zahtjeva i informacija pretpostavljenoj komandi o neupućenosti u ozbiljnost situacije u Krajini.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
S A R A J E V O

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
Strogo Povjerljivo

Broj: 02/16-561/1
Sarajevo, 14.09.1993.godine

KOMANDI 5.KORPUSA

U vezi s vasim zahtjevom za dostavljanjem stavova SVK prema stanju u z/o 5.Korpusa, prouzrokovanom pokretanjem incijative za formiranje autonomne pokrajine "Zapadna Bosna (vas broj 04/3150-1 od 13.09.93.god.) obavjestavamo vas slijedece:

1. Upoznali smo Predsjednistvo i Vladu R BiH sa vasim prijedlozima i zahtjevima.

2. U toku sutrasnjeg dana, 15.septembra o.g. ocekuje se dolazak predsjednika Predsjednistva R BiH u Sarajevo i odrzavanje sjednice Predsjednistva R BiH, na kojoj bi se razmotrila novonastala situacija i zauzeli stavovi Predsjednistva R BiH.

3. Od vas ocekujemo, kao i do sada, postupanje koje se zasniva na dosljednom postivanju stavova i odluka Vrhovne komande, legitimnih organa R BiH i Staba Vrhovne komande.

Svjesni tezine problema i situacije na koju ukazujete, trazimo od vas razumjevanje i strpljenje.

ZB-ADz/ADz

ZASTUPA KOMANDANTA
Z A M J E N I K

mr. Stjepan Siber, dipl.ing.

broj	datum	čas
5625	14.09.	23:30
primljeno	14.09.	23:30
predano		

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 19-09-1993

Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
01	3150-2		

U više navrata zahtijevali smo i predlagali da najodgovornije osobe dođu u Okrug Bihać i zonu odgovornosti Petog korpusa, da se uvjere u stanje i pomognu u rješavanju novonastale situacije nakon objavljivanja teksta inicijative. To smo uradili i 17. septembra 1993., deset dana prije nego što će Fikret Abdić proglasiti tzv. APZB i nepunih 15 dana prije otpočinjanja sukoba sa secesionistima. Od pretpostavljene Komande dobili smo odgovor sljedeće sadržine:

KOMANDI 5.K
n/r komandanta
Ramiza Drekovicca

Veza: Telegram str.pov.br. 02-2103-177 od 17.09.1993.godine

Zadnjih 20 dana nalazim se na terenu i to je razlog ssto niti sam dobio izvjesstaje niti sam mogao na njih odgovoriti.

Zassto to nisu uccinili moji potccinjeni provjericcu.
Preduzmite i dalje sve ssto mozzete da stanje drzzite pod kontrolom.
Kao ssto vam je poznato sutra se nastavljaju pregovori o politicckom rjessenju Bosne i Hercegovine i nemogucce je da ovog momenta na taj prostor dodjemo predsjednik Izetbegovicc i ja.

ccu vidjeti sa Predsjednikom da li je to uopsste mogucce i ako je ucce, kada ccemo docci na prostor Komande 5.Korpusa.

K O M A N D A N T
Rasim Delicc

Ovjereno peccatom i potpisano.

5719	20.09.93	17.25	
broj	datum	čas	
primljeno	20.09.93	17.20	
	datum	čas	potpis
predano			
	datum	čas	potpis

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS

Primljeno: 20-09-1993			
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
01/1	-3242-1		

Analizirajući sve do tada prispjele, odgovore i smjernice pretpostavljenih, odlučio sam poslati dopis na ruke komandanta Rasima Delića. Tražio sam od Delića precizne smjernice i uputstva u odnosu na složenu vojno-političku situaciju. Takođe, u svom dopisu naglasio sam Deliću, da ako nije u mogućnosti iz bilo kojih razloga da mi saopšti precizne stavove, neka nas onda pismeno obavjeste, kako bih mogao samostalno djelovati. U protivnom, upozorio sam ga, možemo izgubiti ovaj dio teritorije. Ni nakon ovog dopisa, od pretpostavljene komande nisam dobio ono što su mi bili dužni poslati. Kasnije mi je tek postalo jasno zašto su dopisi iz pretpostavljene komande koji su se ticali proglašenja inicijative bili uopšteni.

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
SP Broj 02/3261-1
Datum 22 09 1993 19

5749	22.09.93	11.00	
broj	datum	čas	potpis
primljeno			
	datum	čas	potpis
predano	22.09.93	13.30	
	datum	čas	potpis

22099301
ODBRANA REPUBLIKE
ARMIJSKA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

S V K O S R B i H
na ruke gospodina
Rasima Delica

Izvjestili smo Vas vise puta o slozenoj situaciji u zoni odgovornosti 5. Korpusa.
Molim Vas precizan stav i naredjenje jer je ovako ne izdrzivo.
Problemi su Vam poznati iz prethodnih informacija a odnose se na politicko stanje na Okrugu a posebno na stanje u CSB Bihac.
Ako postoje problemi oko davanja preciznih stavova i naredjenja, molimo Vas da nas pismeno obavjestite, kako bi smo mogli odlucivati i djelovati.

/AM

KOMANDANT 5.KORPUSA
Ramiz Drekovic

Ovaj dopis uputio sam 22. septembra 1993. godine, samo pet dana prije proglašenja tzv. APZB. Uz puno uvažavanje stanja u ostalim dijelovima Republike Bosne i Hercegovine, morao se naći modus za jasnije i energičnije djelovanje Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine i pomoći vojnicima i starješinama Petog korpusa u prevazilaženju uzavrele političke situacije u Okrugu i zoni odgovornosti Petog korpusa, a posebno prije proglašenja tzv. inicijative zagovornika secesije Fikreta Abdića.

Ovakav odnos produžio se sve do vanustavnog čina proglašenja tzv. APZB, odnosno do opoziva sa dužnosti Fikreta Abdića kao člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, što je učinila Skupština Republike Bosne i Hercegovine 29. septembra 1993. godine. Da li se morao čekati opoziv sa dužnosti da bi pretpostavljena Komanda bila jasna u svojim smjernicama, odlukama i naredbama?

Činjenica je da su nakon proglašenja tzv. APZB i opoziva sa dužnosti Fikreta Abdića naređenja i smjernice Štaba Vrhovne komande postala jasna i konkretna, ali je problem u tome, što je najveći dio vremena tokom 1993. godine Fikret Abdić iskoristio kao legalni član Predsjedništva u "pospremanju situacije" na način koji je njemu odgovarao zloupotrebljavajući dužnost koju je tada obavljao. Uspostavio je paralelne organe vlasti u Okrugu, ojačao sebi lojalne policijske snage i u ilegali izradio plan borbe za konačni obračun protiv Petog korpusa ukoliko ne bude mogao izvršiti svoje zamisli na miran način.

U vrijeme proglašenja tzv. APZB Irfan Ljubijankić nije boravio u Bihaću. Bio je u Sarajevu. U međuvremenu postao je ministar inozemnih poslova u Vladi Republike Bosne i Hercegovine.

Fikret Abdić je činio sve da dođe do podjele u Islamskoj zajednici, u čemu nije značajno uspio. Dio imama, naročito u Velikoj Kladuši, podržavao je secesiju Fikreta Abdića. Osim nekolicine imama iz Velike Kladuše ostali imami čvrsto su stali uz Komandu Petog korpusa u borbi za međunarodno priznatu Republiku BiH. Jasan stav Islamske zajednice u osudi Fikreta Abdića bio je veoma značajan za sve nas u Okrugu. Abdićeve pristalice svakodnevno su obilazile borce i starješine Petog korpusa i vršili pritisak da otkažu lojalnost Petom korpusu. Narod je bio u dilemi iščekujući daljnji razvoj događaja.

Abdić i njegove pristalice pokrenuli su sve što je moglo biti u funkciji proglašenja APZB. Komanda Korpusa je, i pored svojih svakodnevnih aktivnosti u odbrani Okruga, paralelno bila angažirana i na sprječavanju sticanja legitimiteta APZB pred narodom, pripadnicima jedinica Petog korpusa i CSS Bihać, uspijevajući pri tom zadržati zavidan nivo borbene gotovosti i morala kod vojnika i starješina. Okružne vlasti bile su u potpunoj funkciji realiziranja "autonomije".

Dok je obnašao dužnost pomoćnika komandanta za moral u Petom korpusu, Topić me je kritizirao i skretao pažnju da ne treba mnogo sarađivati sa Abdićem. Tada se nije moglo ni pretpostaviti da će Abdić krenuti putem izdaje. Međutim, kad je postao predsjednik skupštine Okruga, Topić je ostvario punu saradnju sa Abdićem. Na to sam gledao kao na nešto normalno, sve dok nije – zajedno sa Abdićem – krenuo u realizaciju uspostavljanja tzv. APZB. Uostalom, i Abdić je, u svom ekspozeu, informirao svoje delegate da je Topić Ejub u Sarajevu da bi objasnio realno stanje na području autonomne pokrajine. Stoji da je on bio za inicijativu, da je predočio njen program na Skupštini Okruga, da ga je Skupština jednoglasno usvojila i da je upravo on predložio usvajanje inicijative.

-Prema tome - kazao je Abdić - razlog za nepovjerenje njemu za izbor na dužnost predsjednika Skupštine APZB, ne bi bio korektan i, molim vas da ovo uvažite.

To su, naravno, uvažili delegati Skupštine tzv. APZB. U tako složenoj vojno-političkoj i sigurnosnoj situaciji došlo je do proglašenja tzv. APZB.

Proglašenje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna

Neposredno prije proglašenja "autonomije", stanje u zoni odgovornosti Petog korpusa bilo je izuzetno teško i složeno. Intenzivirani su agresorski napadi. Kako sam prethodno rekao, okružno rukovodstvo i općinska rukovodstva Cazina i Velike Kladuše prihvatili su inicijativu Fikreta Abdića.

Pripadnici MUP-a bili su podijeljeni. Podijeljeno je bilo i općinsko rukovodstvo SDA u Bihaću; jedan dio članstva je podržavao politiku smijenjenog predsjednika Okruga Irfana Ljubijankića, a drugi dio je bio uz Nenada Ibrahimpašića, načelnika općine Bihać. Cilj je bio jasan, pocijepati vladajuću stranku i time umanjiti njen uticaj na politička zbivanja u Okrugu.

Tih dana Abdićev štab bio je maksimalno mobiliziran. Njegovi i istupi njegovih najbližih saradnika i pristalica svodili su se na jednostavno pitanje: Jeste li za mir i da vam djeca ne ginu ili niste? Jeste li za otvaranje Okruga prema Zapadu? Takvim parolama narod je u početku povjerovao i potpisivao se za "inicijativu" o proglašenju Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, mada je bilo i mnogo falsificiranih potpisa. To su vješto provodili njegovi sateliti pretvarajući i spiskove humanitarne pomoći u potpise podrške inicijativi. Abdić je, u daljnjoj igri, manipulirao tim brojkama i narodom Krajine u široj javnosti.

Dana 9. septembra, Abdić se prvi put oglasio u javnosti i objavio da su u toku pripreme za stvaranje tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Gostujući na lokalnoj televiziji, u emisiji pod nazivom "Vrijeme istine", obznanio je njeno stvaranje. Kao gost Hrvatske televizije, koja mu je tih dana bila maksimalno na usluzi, 16./17. septembra, starješine Komande Korpusa na čelu sa mnom nazvao je bolesnicima koje treba liječiti ili krivično goniti. Reagiranja protiv stvaranja autonomije od strane pojedinaca, ustanova i institucija, nisu dozvala pameti Fikreta Abdića. Njegov štab i pristalice su ga maksimalno podržavali, hrabrili i na svim skupovima frenetično skandirali "svome Babi". To ga je ohrabrivalo podstičući njegovo samoljublje i on je srljao u neizbježan sukob sa snagama Petog korpusa. Upozorenja Komande Korpusa nije više želio slušati. Čvrsto je vjerovao u uspjeh i pomoć svojih saveznika. Njegove akcije su slijedili agresori, ne samo propagandom, već i žestokim napadima na linije odbrane Petog korpusa.

Zanesen razvojem događaja, kladuški "Babo" procijenio je da su sazreli uvjeti za proglašenje autonomije. Na osnovu prikupljenih potpisa, u prepunom Domu kulture u Velikoj Kladuši, 27. septembra 1993. godine, proglasio je "autonomnu pokrajinu Zapadna Bosna". Uz uobičajenu retoriku, pozdravljanje i prezentiranje svoje vizije budućnosti, Fikret Abdić se prisutnima obratio slijedećim riječima:

-Poštovani građani zapadne Bosne, dragi Krajišnici, dame i gospodo!

Ogromnim potpisivanjem inicijative za formiranje autonomne pokrajine 'Zapadna Bosna', naši uvaženi građani i poštovaoci su nam omogućili da možemo početi sa radom. Predlažem da počnemo sa radom (aplauz).

Prije svega, osjećam obavezu da vas pozovem da minutom šutnje odamo rahmet i pozdrav svim poginulim u ovom ratu. Neka je rahmet i slava svim poginulim u ovom ratu.

Za našu današnju sjednicu predlažem slijedeći dnevni red:

1. Uvodno izlaganje predsjednika Odbora potpisnika inicijative za formiranje APZB,
2. Donošenje odluke o konstituiranju ustavnog Parlamenta APZB,
3. Donošenje odluke o izboru Predsjedništva, predsjednika i dopred sjednika Ustavnog parlamenta APZB,
4. Donošenje odluke o konstituiranju i ustavnim principima APZB, uključene u sastav Republike Bosne i Unije republika BiH,
5. Donošenje odluke o izboru predsjednika APZB,
6. Donošenje odluke o imenovanju mandatara za sastav prve Vlade APZB,
7. Donošenje odluke o izboru Vlade APZB.

Stavljam predloženi dnevni red na glasanje. Ko je za, molim da digne ruku, (aplauz).

Mada dati aplauz smatram i prihvatanjem dnevnog reda, pitam ima li neko protiv predloženog dnevnog reda... Nema niko.

Nije se niko uzdržao od glasanja? Nije niko.

Konstatiram da je dnevni red današnje sjednice jednoglasno usvojen (aplauz).

Dame i gospodo,

U ovom sudbonosnom trenutku za sve nas, pripala mi je dužnost i čast da vas obavijestim da su zajedničkom voljom potpisnika inicijative stvoreni svi uvjeti za proglašenje APZB, ravnopravne konstutivne članice Unije republika BiH. Ovaj današnji čin je historijski, jer označava pobjedu demokracije i dostojanstva nad destrukcijom i lažnim obećanjima. Kao što znate, narodima BiH je govoreno da mirno spavaju i da rata neće biti i da je za rat potrebno dvoje. Slagali su da se Foča nikad neće ponoviti, a dogodilo se veće klanje nago ikad. Nebrojeno puta su govorili da će deblokirati herojsko Sarajevo, pa ni to nisu bili kadri izvršiti. Lagali su vas strpljivo, bezobzirno, dugo i istrajno da će vojne intervencije biti, iako su pouzdano znali da od toga nema ništa. Niko od ozbiljnih svjetskih političara nije bio kategoričan u najavama vojne intervencije kao što je to učinio naš ministar inostranih poslova, kome su monopolizirani državni mediji podanički pomagali u proizvodnji lažnih nadanja. U takvom ambijentu, narodi Bosne i Hercegovine su ginuli širom Republike nadajući se svakog dana uskrsnuću tih obećanih situacija. Umjesto slobodne i cjelovite Bosne i Hercegovine, dobili smo tri nacionalne republike, a Muslimani su, umjesto istinske žrtve, dovedeni u poziciju treće zaraćene strane. Takvu historijsku ljagu Muslimani zapadne Bosne nemaju pravo prešutiti, a pogotovo zaboraviti. Vi ste najbolji svjedoci da se historija ovdje ponavljala i 1950. i 1987. i 1992. godine. Od Cazinske bune do afere 'Agrokomerc', uvijek su naše slobodarske težnje gušene progonima, ucjenama i stradanjima. Uprkos tome, iz svakog tog zla izlazili smo kao moralni pobjednici. Istina, pale su mnoge ljudske glave i ranije, a i u ovom ratu, da bi naši potomci živjeli bolje i ponosnije. Zato ne smi-

jemo nijednog trenutka zaboraviti da nam je u amanet stavljeno da opravdamo smisao svih naših žrtava. Naši ciljevi su jasni, napravit ćemo od zapadne Bosne poligon za demokratizaciju rada, znanja, stvaralaštva, ljudskih prava i sloboda, modernih i nezavisnih medija i suvremenih komunikacija. Otvorit ćemo prostor svim mladim ljudima da nikad više ne pođu trbuhom za kruhom u nepoznati i daleki svijet. Dat ćemo svima priliku da se školuju u zapadnoj Bosni i u svjetskim centrima. Želimo zamijeniti vojničke uniforme, puščane cijevi i hladne rovove za knjige, strojeve i kompjutere. Ne dopustiti da ikad više naše majke plaču za poginulim i otišlim sinovima. Ne zaboravite naše hrabre poginule i ranjene branitelje. Njihovim porodicama na svaki mogući način moramo ublažiti gubitak najdražih.

Kao što znate, o našoj ideji proglašenja APZB pismeno su obaviješteni predsjedatelji Ženevske konferencije Owen i Stoltenberg, Helsinška federacija za zaštitu ljudskih prava, Evropski parlament i međunarodna javnost. Spremni su nas na svaki način podržati, dati nam konkretne programe i sredstva za finansiranje, poslati nam svoje eksperte da usavrše naše stručnjake u primjeni najnovijih tehnologija, prenijeti nam svoja demokratska iskustva i graditi sa nama ravnopravne odnose. Na temelju međusobne korektnosti, ekonomskih i političkih interesa, ustanovit ćemo odnose sa našim sjevernim susjedima Republikom Hrvatskom i osigurati upotrebu bescarinske zone u našoj pokrajini i slobodne zone u luci Rijeka. Također, nakon konačnog definiranja unije republika BiH, tražit ćemo rješenja za suradnju sa svim njenim konstitutivnim članicama.

Građani zapadne Bosne, dame i gospodo, naše će interese u Uniji republika BiH i na međunarodnom planu zastupati naši političari, diplomate, privrednici, naši najbolji kadrovi. I sam ću, vlastitim primjerom čovjeka koji nikad nije izdao dana obećanja, tražiti od svih njih da nikad svoj rad na usmjere protiv nas i naših interesa. Mi ne smijemo sa naše strane napraviti niti jedan potez koji bi ugrozio mirovne pregovore u BiH i vratio ih na razinu sa koje se ne bi moglo predvidjeti neko općeprihvatljivo i pravedno rješenje. Zato svi naši zahtjevi, kako sam stalno isticao, moraju biti pravedni, realni i odmjereni. Stalno moramo imati na umu, također, i intenzivnu želju i potrebu velikog broja građana muslimanske nacionalnosti sa područja općina Prijedor, Sanski Most, Bosanski Novi, Bosanska Krupa za povratak na svoja vjekovna ognjišta. Ja znam da neke bivše općine, Vrnograč, Pećigrad, Kulen-Vakuf, Bužim i druge, žele ponovo status općina. Ako je to volja njihovog stanovništva, nema nikakvog razloga da ih u tome sprječavamo. Moramo, takoder, stvarati sve pretpostavke za slobodu vjeroispovjesti. Izgradit ćemo nove vjerske objekte, oštećene bogomolje ćemo obnoviti i pokazati svima na prostorima bivše Jugoslavije da religija povezuje, a ne razdvaja ljude, kao što to, uostalom, nalažu Božije zapovijesti. Ali, nećemo dozvoliti zloupotrebu vjere u političke

ciljeve, kao što to na najperfidniji način u ovom ratu čine neki funkcioneri Stranke demokratske akcije. SDA i vlasti u Sarajevu nisu nas se sjetili pri podjeli novčane i humanitarne pomoći, pa je naš narod u zapadnoj Bosni u proteklih 18 mjeseci dobijao samo mrvice.

Dragi Krajišnici, ne smijemo živjeti u iluzijama da će naše današnje odluke naići na odobravanje svih. Posebno će one biti kost u grlu onima koji su od zapadne Bosne htjeli napraviti najveću grobnicu muslimanskog naroda, ali mi nećemo naše neprijatelje progoniti staljinističkim metodama, isprobanim i na nama već nebrojeno puta. Neprijatelji mogu nama biti samo oni koji ne znaju šta je zapadna Bosna. Budite uvjereni da će oni sami otići odakle su došli. Njihovi putevi nas ne interesiraju. Pred nama je naš težak, ali dostojanstven put novog oporavka od ratnih šokova, put ekonomske obnove i put gradnje novog povjerenja među Krajišnicima, svim narodima i svim vjerskim konfesijama.

Neka vam moj primjer bude pouka i garancija da je pravda neuništiva. Ja sam, po ko zna koji put u svom životu, spreman podnijeti teret novih udara, pogotovo što vjerujem da nisam sam protiv svih. Znam da smo zajedno, i vi samnom i ja sa vama. Krenimo u akciju preporoda naše APZB, i to gordo, hrabro i dostojanstveno! Zapadna Bosna nam širom otvara vrata.

U želji da na pravi način predstavimo naše potpisnike inicijative za osnivanje APZB, predlažem da donesemo odluku o konstituiranju ustavnog poretka APZB. Molim odvjetnika Božidara Šicela da podnese tekst ove odluke.

Riječ je zatim uzeo advokat Božidar Šicel, Abdićeva desna ruka i tvorac svih akata APZB, iznoseći da je Glavni odbor incijative za konstituiranje APZB, donio odluku o konstituiranju Ustavotvornog parlamenta APZB:

Glavni odbor inicijative za konstituiranje APZB, na sjednici održanoj u Velikoj Kladuši 27. septembra 1993. godine, donosi sljedeću odluku o konstituiranju Ustavotvornog parlamenta:

Član 1.

Glavni odbor inicijative za APZB sebe konstituira u Ustavotvorni parlament APZB na osnovu želje potpisnika inicijative.

Član 2.

Ustavotvorni parlament ima zadatak da prihvati Ustav, prihvaća zakone i druge propise i provede izbor zastupnika u budući parlament. Ustavotvorni parlament ovom odlukom preuzima vrhovnu i zakonodavnu vlast te nadležnosti koje određuje rezolucija o ustavnim principima Pokrajine ZB i obavlja ih do izbora zastupnika u Parlament Pokrajine.

Član 3.

Svi propisi koji su važili na dan prihvatanja ove odluke ostaju na

snazi, ako nisu u suprotnosti sa propisima koje prihvaća Ustavotvorni parlament. U slučaju nejasnoća, o spornim pitanjima odlučuje Ustavotvorni parlament APZB, odnosno Predsjedništvo Parlamenta.

Član 4.

Skupština Okruga Bihać i Izvršni odbor Okruga Bihać, prihvaćanjem ove odluke, prestaju sa radom, a sva njena prava i dužnosti preuzima Ustavotvorni parlament APZB, odnosno Predsjedništvo tog parlamenta.

Član 5.

Odluke i propisi općinskih skupština ne mogu biti u suprotnosti sa propisima koje prihvaća Ustavotvorni parlament APZB.

Član 6.

Ova odluka stupa na snagu u momentu njezina prihvaćanja.

U Velikoj Kladuši , dana 27. septembra 1993. godine.

Opet je mikrofon preuzeo Fikret Abdić:

-Stavljam prijedlog ponuđene odluke na glasanje. Ko je 'za', molim da digne ruku... Ko je 'protiv'? Nema niko... Ko se uzdržao od glasanja? Nije niko... Konstatiram da je jednoglasno donesena odluka o konstituiranju APZB u okviru Republike Bosne i unije republika Bosne i Hercegovine.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda. Donošenje odluke o izboru Predsjedništva, predsjednika i potpredsjednika Ustavnog parlamenta APZB. Ja ću vam predložiti kandidate za predsjednika, dopredsjednika i članove Predsjedništva Ustavnog parlamenta APZB. Za predsjednika Skupštine AP predlažem Ejuba Topića, za dopredsjednika predlažem Božidara Šicela, za članove Predsjedništva predlažem: Aliju Beširevića, Seada Kajtezovića, Adema Ibrahimpašića, Ibragu Hadželića, Nedeljka Teklića, Rasima Alibegića i Ismeta Velića. Stavljam na glasanje prijedlog odluke o izboru Predsjedništva, predsjednika i dopredsjednika Ustavnog parlamenta APZB. Molim, ko je 'za' neka digne ruku... Suljićev prijedlog je da, umjesto Ibrage Hadželića, stavimo Idriza Badnjevića... Ko je za ovaj prijedlog, molim da digne ruku... S obzirom da smo već glasali, a mali je broj ljudi za Rizu Badnjevića, vidim po broju dignutih ruku, ja konstatiram da je odluka o izboru predsjednika, dopredsjednika i članova Predsjedništva Ustavnog parlamenta APZB jednoglasno usvojena.

Obavještavam vas da Ejub Topić nije danas na sjednici Ustavnog parlamenta. Istovremeno vas obavještavam da me je Ejub Topić obavijestio i tražio da ide na sjednicu u Sarajevo, s ciljem da objasni realno stanje na području naše AP. Međutim, morate imati na umu da je on bio za inicijativu, da je iznio na Skupštinu Okruga, da je Skupština jedno-

glasno usvojila i da je dao vrlo korektno uvodno izlaganje i prijedlog za usvajanje inicijative. Prema tome, razlog za nepovjerenje njemu za izbor na dužnost predsjednika ne bi bio korektan, i ja molim da ovo uvažite. Pozivam dopredsjednika i članove Predsjedništva koji se nalaze ovdje, da zauzmu svoja mjesta.

Poslije Abdića, ponovo je riječ uzeo njegov advokat i već izabrani dopredsjednik Skupštine APZB Božidar Šicel:

-Poštovani Krajišnici, dame i gospodo,

Pretpostavljam da nikakvih riječi ovdje ne treba. Mislim da mogu konstatirati da je za predsjednika APZB izabran gospodin Fikret Abdić. Prije svega mi je pripala izuzetna dužnost i izuzetna čast i, moram priznati, izuzetna radost, koja se vjerovatno čovjeku pruža jednom u životu, da vam predložim gospodina Fikreta Abdića za predsjednika APZB. Međutim, vi ste preduhitrili sve naše prijedloge. Ovo nije samo moj prijedlog, ovo je prijedlog Ustavotvornog parlamenta. Mislim da nije potrebno trošiti puno riječi o Fikretu Abdiću. To je vjerovatno čovjek koga možemo smatrati najvećim Krajišnikom svih vremena (aplauz).

Na kraju, kao dopredsjednik Ustavotvornog parlamenta, konstatiram da je gospodin Fikret Abdić jednoglasno izabran za predsjednika APZB (aplauz).

Riječ je ponovo uzeo Fikret Abdić i nastavio u poznatom stilu:

-Dame i gospodo,

Dozvolite mi da vam se zahvalim na izuzetnoj podršci koju ste mi dali ne samo glasanjem nego i predlaganjem i aplauzom prilikom izbora za predsjednika APZB. Istovremeno, osjećam potrebu da vas obavijestim da se ova naša pokrajina rađala u izuzetno teškim uvjetima, i to jedino na ovim našim prostorima. Moram da kažem da su svi ljudi dobre volje svijeta dali plebiscitarnu podršku ideji o osnivanju APZB. Međutim, na ovom prostoru našem, u našem bihaćkom okruženju i, nažalost, u našoj državi Bosni i Hercegovini, to je naišlo na ogromne reakcije, naročito u sredstvima javnog informiranja. Sva je sreća što 'Oslobođenje', 'Večernje novine', posebno 'Ljiljan' i još neke listove ne čitamo na ovim našim prostorima. Ja ću iznijeti samo jednu rečenicu: 'da je vrlo interesantna ličnost Fikreta Abdića', kaže Gordana Knežević, 'Agrokomerc', zajedno sa svojim kolegama, obilato me blatila, da bi me iza toga slavila, a onda iza toga ponovo kudila; ona kaže: 'Došao je od optuženika za državnika, a od državnika za odpadnika'. Možete misliti, predložiti jednu takvu ideju za koju, evo, danas ogroman broj ambasada, Francuska, Engleska, tri puta u toku dana traže i ideju i inicijativu i pismo lordu Owenu i Stoltenbergu i pismo Helsinškoj federaciji i pismo Evropskom parlamentu, svjetskoj javnosti i sve ono što je rečeno, napisano i objavljeno u sredstvima

javnog informiranja i na drugim mjestima o našoj autonomnoj pokrajini, a jedna takva ocjena od jednog našeg lista, kakvo je 'Oslobođenje', takvih ima jako mnogo. Ja sam ovo iznio ne zbog toga da bih iznio gorčinu na taj list, nego da bih vam rekao da je, nažalost, naša vlast, u kojoj sam i ja, u BiH izvršila najveću agresiju koja se pamti u historiji čovječanstva, na radio, na televiziju, na 'Oslobođenje', na 'Večernje novine', na 'Ljiljan' i druga sredstva informiranja koja su pod njihovim uticajem. Mi se tu moramo energično suprotstaviti sa ovih naših prostora, a ja ću to lično uraditi obraćajući se svim svjetskim relevantnim faktorima, jer to znam, mogu i hoću.

Uzimajući učešća ponovo u radu ovog našeg parlamenta, osjećam potrebu da vas pozovem, dakle, i vas i sve građane naše pokrajine, vojnike i zapovjednike, da se korektno odnosite prema prijedlozima predsjednika Pokrajine, Ustavnog parlamenta, Predsjedništva Parlamenta i Vlade naše pokrajine. Ukoliko se budemo tako ponašali, budite uvjereni da će na ovim prostorima vrlo brzo zavladati pravna država. A kod nas vlada država. Međutim, ne vlada pravna država, ali je ovo područje gdje ima najviše države u BiH, i na to moramo biti ponosni. To je nam jedna osnova koja nam daje garanciju da ćemo brzo postići briljantne rezultate.

Ja neću dugo govoriti o perspektivama i stanju ove pokrajine. Meni je jako žao da imamo velike komunikacijske probleme i da nisam mogao svima vama i ogromnom broju građana dovesti i doturiti ne samo od Ljubljane, moguće do Zagreba, ali nije bilo moguće od Zagreba do Velike Kladuše, a onda je vrlo lako rasturiti na cijelo područje pokrajine, brošuru o stanju i pravcima djelovanja APZB koja je napisana, odštampana i predstavljat će naš program. Istovremeno, ja moram da kažem da ćemo imati jako velikih problema. Mi imamo danas stanje u kojem je vrlo glasan onaj ko treba sredstva i ima pravo da učestvuje i dominira na svim medijima, a onaj ko stvara i obezbjeđuje sredstva ne može doći ni u medije, niti ima šta da govori, nego se od njega traži jednostavno da to obezbijedi. Tu praksu moramo zamijeniti sa stvaranjem novih vrijednosti, a nove vrijednosti ćemo, budite uvjereni, stvoriti onog časa kad smirimo prilike na području naše APZB. Tada ćemo ponovo aktivirati koridor za promet ne samo trgovačke robe, nego repromaterijala i tada ćemo pokrenuti proizvodnju koja će predstaviti osnovu za naše finansiranje. Mi smo do sada koristili sredstva svojih rezervi. Danas su ta sredstva istrošena i moramo ih zamijeniti to, jednostavno, sa sredstvima koja ćemo stvarati novom proizvodnjom. Zbog toga, moramo graditi istinske odnose, pod broj 'jedan' – na području pokrajine, pod broj 'dva' – sa susjedima našim u UNPA-zoni, od UNPA-zone do Zagreba. Znači i u Srpskoj republici u BiH i sa područjima UNPA-zone prema Karlovcu i sa državom

Hrvatskom. Samo dobra saradnja na svoj ovoj liniji daje nam šansu da možemo uspješno prebrođavati ove naše probleme. Zbog toga će centralno pitanje naše daljnje aktivnosti biti vrlo korektna i uspješna saradnja sa svima, jer je ta saradnja zaloga naših budućih uspjeha.

Završavajući ovo svoje izlaganje, obavještavam vas da je sjedište naše pokrajine u Bihaću, da će u kratkom vremenu tamo biti smješten samo Parlament, Vlada će biti u Cazinu, a predsjednik Pokrajine u Kladuši. Međutim, vrlo brzo ćemo stvoriti prostore i uvjete da i predsjednik Pokrajine i Parlament i Vlada budu u Bihaću, jer to nije formalno pitanje. Svaka naša općina ima svoje mjesto, i ova sadašnja i buduća, ja sam uvjeren da ćemo stvoriti nove općine, ima svoje mjesto na području AP, ali mi moramo imati zajedničku ambiciju da stvorimo glavni grad naše AP, a to jest, treba i mora biti Bihać. Istovremeno, mi moramo učiniti sve što je u našoj moći, i ja sam to činio, mada ima puno dezinformacija, i činit ću da pokušamo dobiti Bosansku Krupu.

Ako u tome uspijemo, bit će to ogromna stvar, ali ako ne uspijemo, sigurno ćemo uspjeti dobrom saradnjom povratiti sve ljude na njihova ognjišta i garantirati im sigurnost na njihovim ognjištima. Stalna naša briga moraju biti Muslimani koji su iseljeni i Hrvati sa područja Bosanskog Novog, Prijedora, Sanskog Mosta i Ključa i činit ćemo sve, ako ništa, da ostvarimo dobru saradnju i da ovaj prostor učinimo njima prihvatljivijim i da, preko ovog prostora i uz saradnju dobijanja teritorija, ali onaj dio teritorija koji ne dobijemo da, dobrom saradnjom sa Srpskom republikom, omogućimo njima bolji i sretniji život na njihovim ognjištima. Također, moram da konstatiram, što ćete vidjeti nakon što mandatar predloži sastav vlade, da ćemo u sastavu vlade imati ljude pretežno Muslimane, jer je ovde pretežno muslimansko stanovništvo, zatim Srbe i Hrvate. Mi moramo učiniti sve i moramo primjerom služiti da se svi ljudi, znači i Srbi i Hrvati koji su otišli sa svojih ognjišta, vrate na prostore naše pokrajine i snagom svog primjera moramo uticati na druge narode, pokrajine i republike da se korektno donose prema našem muslimanskom narodu. Prema tome, ruka za ruku, saradnja za saradnju, ali velika tolerancija i manje prijetnje, a više finih i probranih riječi, više razuma i više želje za uspješnu saradnju.

Na kraju, osjećam potrebu da svima vama kažem: u muslimanskim redovima na našim prostorima, i to naročito u ekstremnom dijelu koji se protivio formiranju AP, lansirana je ovdje priča da je to formiranje Pokrajine samo privremeno da bi se razbila BiH. Istovremeno se jako kalkulira sa mojom velikom aktivnošću, i to u negativnom smislu, da se normaliziraju odnosi između Muslimana i Hrvata u drugim dijelovima BiH, a da se istinski i dobro očuvaju sadašnji odnosi Muslimana i

Hrvata i Srba koji su na ovom području i da se Srbima omogući dolazak ovdje. Pri tome, nemojte nasjedati onima koji to smatraju izdajom muslimanskog naroda. Budite uvjereni da u međunarodnoj zajednici nećemo dobiti podršku ukoliko ne budemo evropski muslimani, ukoliko se ne budemo uključili u evropske civilizacije i ukoliko ne budemo gradili dobre odnose sa svim susjedima, pokrajinama, republikama i državama.

Zahvaljujem se i molim vas da od danas i bolje i korektnije i znanstvenije učestvujete u rješavanju svojih svakodnevnih zadataka. Također, plediram na iskrenoj saradnji, jer je ona opterećena brojnim primjedbama i, ja bih rekao, kritikama koje graniče sa psihološkim ratom unutar muslimanskog naroda, što je sada najveća opasnost na našem području. Mi imamo i snage i pameti i sposobnosti da se toj pojavi odupremo. U tom smislu, tražim posebno vašu podršku, uz još jednu zahvalnost na velikom povjerenju koje ste mi ukazali izborom za prvog predsjednika APZB u okviru R BiH i Unije Republika BiH. Hvala Vam. (aplauz)[23]

***

Fikret Abdić je u mnogim svojim nastupima, posebno pred proglašenje tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, govorio da je to prelazno rješenje do rješenja krize u Bosni i Hercegovini. To je bio njegov pokušaj da pridobije što više pristalica. Nažalost, proglašenje je bilo samo prvi korak ka formiranju države na tom prostoru. Njegov bliski suradnik, a uz to još i zet, nekadašnji poslanik Skupštine Okruga Bihać Sead Kajtezović, stalno je ponavljao: "danas autonomija – sutra država".

Navest ću imena samo nekih "uglednih" Krajišnika delegata koji su prisustvovali neustavnom činu proglašenja tzv. APZB: Božidar Šicel iz Cazina, Kemal Hrle iz Cazina, Munib Bešlagić iz Velike Kladuše, Zlatko Jušić iz Cazina, Ibrahim Đedović iz Velike Kladuše, Enver Demirović iz Velike Kladuše, Ahmet Čović iz Cazina, Šerif Delić iz Velike Kladuše, Sead Kajtezović iz Velike Kladuše, Rasim Alibegić iz Velike Kladuše, Hakija Abdić iz Bihaća, Suljo Suljić iz Bosanske Krupe, Ismet Hrle iz Cazina, Nurija Dervišević iz Cazina, Nurko Lipovača iz Bihaća, Ramo Tričić iz Šturlića, Enver Keranović iz Tržca, Nurvet Dervišević iz Bihaća, Halid Dedić iz Bihaća, Fikret Nadarević iz Cazina, Fikret Kudić Mornar iz Velike Kladuše, Asim Dizdarević iz Velike Kladuše, Hakija Beganović iz Cazina, Rešid Topić iz Ćoralića, dr. Irfan Talakić iz Velike Kladuše, Fikret Čelebić iz Velike Kladuše, Rajko Stević iz Velike Kladuše.

23. Da ne bih zamarao čitaoce, u prepisu stenograma Abdićevog govora nisam prečesto naglašavao mjesto aplauza, ni u približnoj mjeri u kojoj su se oni prolamali dvoranom. Smjenivale su se salve oduševljenja i aplauzi, povici podrške "strategu i predsjedniku autonomije".

Na temelju odluke o formiranju APZB i usvojenih principa, Ustavotvorni parlament tzv. APZB donio je odluku o izboru predsjednika i Predsjedništva: Za predsjednika Ustavotvornog parlamenta izabran je Ejub Topić, diplomirani inžinjer iz Bihaća, za dopredsjednika Božidar Šicel, advokat iz Cazina, te članovi: Alija Beširević iz Cazina, Sead Kajtezović iz Velike Kladuše, Adem Ibrahimpašić iz Bihaća, Nedeljko Teklić iz Bihaća, Ismet Velić iz Bužima, Rasim Alibegić iz Velike Kladuše, Ibraga Badnjević iz Bosanske Krupe. S obzirom da se predsjednik nalazio u Sarajevu, odluku je potpisao potpredsjednik Božidar Šicel.

Istog dana kad je donijeta odluka o izboru članova tzv. Parlamenta, donesena je i odluka o izboru Vlade na osnovu prijedloga mandatara Zlatka Jušića. Tzv. Ustavotvorni parlament je za predsjednika Vlade izabrao Zlatka Jušića, za potpredsjednike Filipa Galića i Vasu Bukaricu. Nažalost, Abdić je preko Šicela uspio uvući do tada dokazanog patriotu Filipa Galića, koji je jedno vrijeme bio pomoćnik za logistiku u Komandi Unsko-Sanske operativne grupe. Vrlo brzo nakon toga Galić se, vidjevši kuda to vodi, distancirao. To nije bio slučaj sa Nedeljkom Teklićem, koji je bio izabran za člana tzv. Ustavotvornog parlamenta. I prije proglašenja tzv. APZB, činio je sve da pogorša odnose Glavnog stožera HVO Regije Bihać i Petog korpusa, u čemu nije uspio zahvaljujući prije svega mudrim hrvatskim političarima iz Bihaća koji su shvatili opasnost takvog djelovanja. Okupljeni oko doktora Ante Šantića, kao i oni koji su se nalazili na značajnim mjestima u Komandi Korpusa – Marko Šimić, zvani Maka, koji je dugo bio na dužnosti pomoćnika komandanta za obavještajne poslove, Josip Šantić, koji je bio dugo moj pomoćnik za sigurnost, Marijan Mihić, istaknuti član Komande Korpusa – znali su da Komanda Korpusa ne planira napasti Glavni stožer HVO Regije Bihać i nije im bilo to teško prezentirati pripadnicima HVO Regije i hrvatskom narodu; pogotovo što su borci i starješine, ne jednom, već mnogo puta u praksi dokazali da se ne bore samo za bošnjački narod, već za sve koji Bosnu i Hercegovinu smatraju svojom domovinom.

Nedeljko Teklić je uporište imao u Vladi Šantiću, zapovjedniku Glavnog stožera HVO Regije Bihać, koji je otišao kod Abdića, a vratio se na tu dužnost po mom odlasku iz Krajine.

Za članove tzv. Vlade APZB imenovani su: Ćazim Mehagić, diplomirani ekonomist iz Cazina, ministar za privredu; Ismeta Junuzović, diplomirani ekonomost iz Bihaća, ministar finansija; Ismet Biščević iz Bihaća, ministar za društvene djelatnosti; Lela Mahić iz Bosanske Krupe, ministar za pravosuđe i upravu; Irfan Saračević iz Bihaća, ministar odbrane i policije; Viktor Gabaldo iz Cazina, ministar bez portfelja; Rajko Stević iz Velike Kladuše, ministar vanjskih poslova[24]; Mehmed Nuhanović iz Cazina, ministar bez

24. Abdić je, dakle, imenovao i ministra vanjskih poslova. Koja to autonomija u svijetu ima ministra vanjskih poslova?! Sve navedeno jasno govori o pokušaju podjele i rušenja Republike Bosne i Hercegovine.

portfelja. U potpisu odluke: dopredsjednik Ustavotvornog parlamenta Božidar Šicel. Za komandanta Narodne odbrane imenovan je Asim Delić, zvani Šiškonja.

***

Mada još mnogi nisu bili svjesni te činjenice, nakon govora Fikreta Abdića i proglašenja tzv. APZB, te imenovanja i postavljenja predsjednika, potpredsjednika, premijera i ostalih organa, rat je bio na pomolu. Vrijeme će pokazati jesu li nadležni u Sarajevu i tada ozbiljno shvatili naša upozorenja, prijedloge i zahtjeve.

Nakon proglašenja i uspostave "autonomije" prestali su sa radom dotadašnji okružni organi vlasti. Na preostalom dijelu Okruga Bihać, općinski organi su normalno nastavili svoje aktivnosti uz poštivanje pravnog sistema međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine. Legalno izabrani organi vlasti općine Velika Kladuša dislocirani su na područje Bužima. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je svojom odlukom izabralo ratno Predsjedništvo općine Velika Kladuša kao i Povjereništvo za Okrug Bihać. Prema toj odluci Povjerenstvo je vršilo funkciju Skupštine Okruga, do sticanja uslova za normalno održavanje sjednice Skupštine Okruga Bihać. Tadašnje prilike nisu dozvoljavale da se čeka sa konstituiranjem okružnih organa. Taj posao okončan je 19. oktobra 1993. godine. Za predsjednika Skupštine izabran je Hamdija Kabiljagić. Danas se malo spominje vrijeme u kojem su se konstituirali organi vlasti lojalni Republici Bosni i Hercegovini nakon uspostave Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Hamdija Kabiljagić je vodio Okrug, u možda najtežem ratnom periodu. Danas je jednostavno istisnut iz političkog života, a njegov doprinos i trud zaboravljeni. To nije jedini primjer takvog odnosa prema zaslužnim ljudima iz vremena odbrane. Često se, slučajno ili svjesno marginalizira značaj pojedinaca i njihov doprinos u prijelomnim historijskim trenucima, ne samo Cazinske krajine, nego i čitave BiH. Za predsjednika Vlade izabran je Mehmed Alijagić. Organi Okruga izabrani su prije donošenja odluke o izboru Povjereništva Okruga Bihać.

Svjestan složene vojno-političke situacije u Okrugu, nakon proglašenja Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, prihvatio sam prijedlog komandanta Francuskog bataljona da se sastanem sa Fikretom Abdićem u njihovoj bazi u Cazinu, 2. oktobra 1993. godine u 20 sati. Komanda Francuskog bataljona organizirala je sastanak i iskoordinirala sve aktivnosti. Prije odlaska održao sam radni dogovor sa svojim pomoćnicima iz Komande Korpusa, na kojem smo utvrdili naše zahtjeve i stavove koje treba uputiti Fikretu Abdiću.

Neposredno pred polazak na dogovoreni sastanak, nazvao me visoki službenik službe Državne bezbjednosti pri CSS Bihać, Malić Agić. Tražio je

od mene da ga hitno i bez odlaganja primim u Komandi Korpusa, prije nego što krenem. Primio sam gospodina Malića u prisustvu pomoćnika za bezbjednost. Obojica su mi skrenuli pažnju da ne mogu ići na predviđene pregovore. Ukazali su mi da njihova operativna saznanja vrlo izvjesno potvrđuju da se na mene priprema atentat. Nakon konsultacije sa zamjenikom Mirsadom Sedićem, donio sam odluku da ne idem na zakazane pregovore, već da uputim njega. Promijenjena je maršruta kretanja i preduzete su druge adekvatne mjere sigurnosti prilikom odlaska i povratka s pregovora.

Prije realizacije sastanka sa Fikretom Abdićem kontaktirao sam komandanta Rasima Delića i upoznao ga sa prijedlogom komandanta Francuskog bataljona za održavanje ovoga sastanka. Delić mi je odobrio sastanak i saopštio njegove i, kako je on to rekao, stavove predsjednika Izetbegovića:

1. Učiniti sve da ne dođe do prolivanja krvi,
2. Okrug je i onako fizički autonomija,
3. Inicijativa neka ide u Ustavom i zakonima predviđenim procedurama.

Nakon donošenja odluke da ne idem na pregovore, izvršio sam pripremu sa svojim zamjenikom i naredio Sediću da Fikretu Abdiću prenese naše stavove:

1. Ukidanje svih akata o proglašenju Autonomne pokrajine Zapadna Bosna,
2. Razoružanje svih paravojnih formacija, vojnika, pripadnika MUP-a, naoružanih građana i predaju naoružanja Petom korpusu,
3. Povlačenje svih pripadnika MUP-a u stanice javne bezbjednosti i uspostava mješovitih punktova,
4. Vraćanje 521. i 527. brigade pod komandu Petog korpusa,
5. Uspostavljanje funkcionisanja legalnih organa vlasti u duhu Ustava i zakona Republike Bosne i Hercegovine,
6. Prestanak manipuliranja građanima i radnicima Agrokomerca, (bez mitinga i slično),
7. Prestanak medijske kampanje i napada na zvanične državne organe i institucije,
8. Jasno izvinjenje komandantu Petog korpusa za upućene uvrede i njegovo proglašavanje ratnim zločincem, te za nazivanje članova Komande Korpusa psihijatrijskim slučajevima,
9. Isključenje međunarodnih predstavnika iz događaja u okrugu Bihać.

Ćoralići: Ive. bat. 02.10.1993.

Uslovi K-de 5.K

1. Ukidanje svih akata o proglašenju AP
(pitanje regionalizacije poslije ženevskog sporazuma - veoma - [illegible])
2. Razoružanje svih paravojnih formacija /vojnika, pripadnik MUP-a, građani/ i prestanak naoružavanja 5.K
3. Povlačenje svih pripadnika MUP-a u stanice JB i uspostava vjerovitih punktova.
4. Vraćanje 521. i 527 br. pod komandu 5.K.
5. ~~[illegible]~~ Uspostavljanje funkcionisanja legalnih organa vlasti u okviru ustava i zakona RBiH.
6. Prestanak manipulisanja prostorom i civilima AC-a /bez mitinga i [illegible]/
7. Prestanak medijske kampanje i napada na zvanične državne organe i institucije.
8. Javno izvinjenje Komande 5.K za proglašenje ratnim zločincem i članovima komande za konstataciju [illegible] stanjem
9. Isključivanje međunarodnih asocijacija iz događanja u [illegible] Bihać.

Uslovi koje sam dao Mirsadu Sediću po odluci da me zamjeni na pregovorima sa Fikretom Abdićem, a koje je on zapisao u svoju radnu bilježnicu

Po povratku sa sastanka, zamjenik Sedić me izvijestio o rezultatima, ali i ponašanju Fikreta Abdića tokom pregovora. Bio je izuzetno ljut zbog moga nedolaska i poremećenih planova, vezanih, vjerovatno za moju likvidaciju. Svoj bijes iskalio je verbalnim napadom na predsjednika Izetbegovića, državno rukovodstvo i mene kao komandanta korpusa. Nakon toga je "održao predavanje" o demokratiji, te pravu na uspostavu autonomije. Pored naše želje za mirnim rješenjem stanja u Okrugu i jasnih upozorenja, Fikret Abdić je nastavio sa svojim aktivnostima secesije i uspostave organa vlasti tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

Vezirov telefon

Na aerodrom Ćoralići zračnim mostom 1. oktobra 1992. godine između ostalih materijalno-tehničkih sredstava, prebačen je i jedan satelitski telefon. Poslao ga je Ured Okruga Bihać iz Zagreba po otpremnici broj 16/92. Kao primalac su naslovljene Oružane snage Republike Bosne i Hercegovine u Okrugu Bihać, tj. Unsko-Sanska operativna grupa. Nakon što su satelitski telefon zaprimili logistički organi Unsko-Sanske operativne grupe, dobio sam zahtjev od dotadašnjeg predsjednika Okružne skupštine Irfana Ljubijankića i predsjednika Izvršnog odbora Mirsada Veladžića da se telefon dostavi u Izvršni odbor, jer je za njih i nabavljen. Poštujući legalne organe vlasti, naredio sam da im se telefon preda.

U to vrijeme Skupština Okruga i Izvršni odbor nisu imali svoje sjedište i zgradu sa adresom. Predsjednici Skupštine i Izvršnog odbora Okruga su kancelarije na radnim mjestima koristili za obavljanje tih dužnosti. Satelitski telefon je, po preuzimanju, u svojoj kancelariji u Velikoj Kladuši instalirao Mirsad Veladžić, koji je obavljao i dužnost predsjednika Općinskog odbora SDA Velike Kladuše.

Početkom februara 1993. godine Mirsad Veladžić je smijenjen sa dužnosti predsjednika Izvršnog odbora Okruga, a na tu funkciju je postavljen Zlatko Jušić, koji je u narednom periodu postao bitan oslonac Fikretu Abdiću. Novi organi vlasti su odmah nakon imenovanja uspostavili infrastrukturu, odredili sjedište tako da je predsjednik Okružne skupštine boravio i imao sjedište u Bihaću, a predsjednik Vlade sa ministarstvima u Cazinu.

Novoizabrano vođstvo okružnih organa zahtijevalo je da im se satelitski telefon preda, jer je i nabavljen za potrebe Izvršnog odbora. Smijenjeno vođstvo tvrdilo je da je telefon nabavila SDA BiH te ga na osnovu toga koristi njen ogranak u Velikoj Kladuši. Ne bih ni znao šta novo rukovodstvo zahtijeva od starog da nisam 31. marta 1993.godine od Izvršnog od-

bora Okruga Bihać dobio zahtjev br. 02/017-6/93. kojim traže da za njihove potrebe izvršimo mobilizaciju satelitskog telefona. Naravno, Komanda Korpusa je reagirala profesionalno. Aktom br. 05/13-977-2, od 3. aprila 1993. godine uputila je Izvršni odbor Okruga da se obrati nadležnim organima koji rade na poslovima mobilizacije, tj. općinskom ili okružnom Sekretarijatu odbrane. Dana 28. aprila od Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, odnosno predsjednika Predsjedništva Alije Izetbegovića primio sam odluku sljedećeg sadržaja:

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
P R E D S J E D N I S T V O
PREDSJEDNIK

ARMIJA R BiH

Komandi V korpusa

– na ruke g.Drekovica

Satelitski telefon broj: 00 871 144 62 57 u Velikoj Kladusi je vlasnistvo Medjunarodne zajednice za pomoc Muslimanima BiH i stavljen je na raspolaganje SDA Kladuse. Stoga je nedopustivo da se telefon oduzima. Molim Vas da to sprijecite.

Pozdrav

PREDSJEDNIK
PREDSJEDNISTVA R BiH
Alija Izetbegovic

Sarajevo, 28.04.1993.

2067 broj	28.04.93 datum	13.48 čas	potpis
primljeno	28.04.93 datum	13.48 čas	potpis
predano	datum	čas	potpis

Organ za KZ

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVIN

P R E D S J E D N I Š T V O

PREDSJEDNIK

ARMIJA R BiH

Komandi V korpusa

- na ruke g. Drekovića

Satelitski telefon broj:00 871 144 62 57 u Velikoj Kladuši je vlasništvo Međunarodne zajednice za pomoć Muslimanima BiH i stavljen je na raspolaganje SDA Kladuše. Stoga je nedopustivo da se telefon oduzima.

Molim Vas da to spriječite,

Pozdrav,

PREDSJEDNIK

PREDSJEDNIŠTVA R BiH

Alija Izetbegović

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. K O R P U S

Primljeno: 05-05-1993			
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost

Sarajevo,28.04.1993.

Odmah po dobijanju odluke od predsjednika Republike, istu sam uz propratni akt Komande Korpusa (povjerljivo broj: 01/1-1665-1 od 17. maja 1993. godine), uputio Izvršnom odboru Okruga i Centru službi sigurnosti Bihać, sa zahtjevom da postupe po istoj. Nije mi bilo jasno zašto je predsjednik odluku uputio baš meni, pored institucija vlasti i člana Predsjedništva koji je boravio u Okrugu.

Policajci CSS Bihać lojalni Fikretu Abdiću, po nalogu Irfana Saračevića, vršioca dužnosti načelnika CSS Bihać, kasnije ministra odbrane tzv. APZB, i

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Pov. Broj 01/1-1665-1
Datum 17-05-1993 19__

17059310.
VOJNA TAJNA
POVJERLJIVO

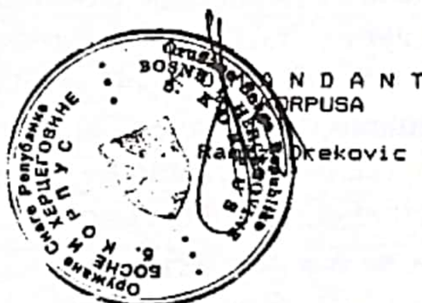
Dopis Predsjednika
Predsjednistva R BiH,
g-dina A. Izetbegovica,
d o s t a v l j a . -

9/9

U prilogu akta dostavljamo Vam fotokopiju dopisa Predsjednika Predsjednistva od 28.04.1993. godine upucen Komandantu 5.Korpusa a u vezi satelitskog telefona na upotrebi u SDA V.Kladusa.

Fotokopija dopisa Vam se dostavlja na znanje radi daljeg Vaseg stava u vezi pomenutog telefona.

SM/IM

KOMANDANT
5. KORPUSA
Ramiz Drekovic

Radjeno u 3 primjerka
i dostavljeno:
1. a/a K-de 5.K
2. IO Okruga Bihac
3. CSB Bihac

PRILOG: Fotokopija dopisa

pored toga što su bili upoznati sa odlukom predsjednika Predsjedništva, upali su u prostorije Stranke demokratske akcije u Velikoj Kladuši i između ostalog, oduzeli satelitski telefon. Nakon upada u prostorije maltretirali su Mirsada Veladžića i njegove saradnike. Saznavši o aktivnostima policajaca, nazvao sam Irfana Saračevića i oštro ga upozorio na događaje oko maltretiranja bivšeg predsjednika Izvršnog odbora i ujedno predsjednika Općinskog odbora SDA Velika Kladuša. Posebno upozorenje Irfanu Saračeviću uputio sam zbog nepoštivanja odluke predsjednika Izetbegovića, vezane za satelitski telefon koja je blagovremeno dostavljena njemu i organima vlasti.

Upoznavši Izvršni odbor Okruga i CSS sa predsjednikovom odlukom, računajući da će se ista nakon svega što se dogodilo i nakon upozorenja od strane Komande Korpusa ispoštovati, potisnut drugim obavezama više nisam pridavao posebnu pažnju tom problemu. Ali, po saznanju da se CSS nije pridržavao odluke predsjednika Predsjedništva, već da je telefon oduzeo na sebi svojstven način, odmah sam nazvao gospodina Saračevića. U telefonskom razgovoru, iskazao sam mu zahtjev da se satelitski telefon odmah preda Komandi Korpusa i u protivnom ukoliko neispoštuje moj zahtjev bit ću prinuđen uz upotrebu sile realizirati odluku predsjednika. Komanda Korpusa imala je velikih problema sa uspostavljanjem direktne veze sa Generalštabom Armije Republike Bosne i Hercegovine u

Sarajevu. Da budem iskren, do tada nisam ni znao za mogućnosti koje ima satelitski telefon. Namjeravao sam tražiti saglasnost pretpostavljene komande da satelitski telefon stavim u funkciju, za potrebe Petog Korpusa, što sam kasnije i uradio. Irfan Saračević, ne čekajući da završim, odlučno mi je odgovorio:

-Može, ali ako želite da bude prolivena krv! Mi vam to nećemo ustupiti na miran način!

Naglasio sam mu da telefon mora predati do 19 sati istoga dana kako ne bih koristio silu za rješavanje ovog problema. Naravno, Saračević to nije ispoštovao. CSS nije uvažavao najveće državne institucije uključujući i predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.

Izvršnom odboru Okruga i njegovom predsjedniku Zlatku Jušiću obratio sam se dopisom, a i usmeno sam tražio od njega kao predsjednika da utiče na CSS da postupe po zahtjevu Komande Korpusa i da Komandi vrate satelitski telefon. Kada su vidjeli da je đavo odnio šalu i da ćemo mi zbilja upotrijebiti silu u cilju realizacije odluke predsjednika i ujedno Vrhovnog komandanta, Izvršni odbor Okruga donio je odluku br. 02/017-420/93, od 15. maja, kojom je regulirao da CSS preda telefon Komandi Petog korpusa, a u tački dva navedene odluke regulirano je: "Satelitski telefon iz tačke 1. ove odluke daje se na period od 10 dana, i to od 15. maja do 25. maja 1993. godine".

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

OKRUG BIHAĆ

IZVRŠNI ODBOR OKRUGA

Broj:02/017-420/93

Datum:15.o5.1993.godine

Predsjednik Izvršnog odbora Okruga Bihać dana 15.o5. donio je

ODLUKU

O posudbi satelitskg telefona

1.Satelitski telefon ID NO 144 6257,1446261 daje se na posudbu i korištenje 5.Korpusu Armije Bosne i Hercegovine i to lično komandantu 5.Korpusa Ramizu Drekoviću.

2.Satelitski telefon iz tačke 1 ove odluke daje se na period od lo dana i to od 15.o5. do 25.o5.1993.godine

3.Transport i predaju satelitskog telefona izvršit će radnici CSS Bihać dana 15.o5.1993.godine.

Komandant 5. Korpusa
Ramiz Dreković

Predsjednik Izvršnog
odbora Okruga Bihać
mr.Zlatko Jušić

Po prijemu satelitskog telefona, naredio sam da se uspostavi veza sa Generalštabom, izvijestio pretpostavljenu komandu i predložio da satelitski telefon ostane u Komandi Korpusa, jer je očito da pored toga što nam je potreban dodatno je zaoštrio političku situaciju u Okrugu. Sa ovakvom privremenom odlukom nisu bili zadovoljni niti organi vlasti Okruga niti pak ogranak SDA u Velikoj Kladuši na čelu sa Mirsadom Veladžićem. Očito da nije bilo samo puko pitanje satelitskog telefona kao sredstva za ostvarivanje veze, već se radilo o složenijem političkom pitanju. Vidio sam da mnogi nisu zadovoljni, jer se postavljalo pitanje, zašto Veladžić mora imati satelitski telefon i ostvarivati vezu sa najodgovornijim vojnim i civilnim organima bez konsultacija sa ostalim u Okrugu?

17059302.
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

ORUZANE SNAGE
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
STR.POV.BR. 01/1-1662-1
BIHAC, 17.05.1993. GODINE

broj	datum	čas	potpis
3219	17.05.	16[00]	
primljeno	datum	čas 15	potpis
predano	17.05.	10[15]	potpis

Razrjesenje problema
satelistskog telefona,
izvjestaj i prijedlog.-

SVK OS R BiH
(n/r Nacelnika Sefera Halilovica)

Zelja nam je da ovim prijedlogom konacno razrjesimo probleme koji su nepotrebno stvoreni, a razultat su vec dva mjeseca prisutnih polemika i razmirica oko vlasnistva i koriscenja satelitskog telefona 00 871 144 6357. U najkracem radi se o slijedecem:

1. Dana 01.10.1992. god. avio-transportom iz R Hrvatske na a.Coralici, izmedju ostalih MTS prebacen je i 1 (jedan) satelitski telefon.

2. Navedeni telefon je poslao Ured Okruga Bihac u Zagrebu po otrpemnici broj 16/92 a kao primaoc naslovljeno je OS R BiH u Okrugu Bihac, tj. Unsko-Sanska OG.

3. Dana 08.10.1992. godine u Komandu US OG su dosli g-din Irfan Ljubijankic i g-din Veladzic Mirsad (Predsjednici Skupsine i IO Okruga Bihac) i zahtjevali da se navedeni satelitski telefon preda u IO Okruga Bihac, jer je navodno za iste i nabavljen. Na osnovu zahtjeva navedene gospode telefon je zapisnicki predan g-dinu Veladzic M. Telefon je instalisan u V.Kladusi, a u koje svrhe i ko ga je korisio ovoj Komandi nije poznato.

4. Pocetkom februara 1993. god. Skupstina Okruga Bihac je razrjesila g.Veladzic Mirsada funkcije Predsjednika IO Okruga, a na istu funkciju je izabran g.Jusic Zlatan.
Pocetkom marta 1993. god. Skupstina Okruga Bihac je razrjesila g.Ljubijankic Irfana funkcije Predsjednika Skupstine Okruga, a na istu je izabran g.Topic Ejub.

5. Sve napred navedeno je uvod u pocetak peripetija oko navedenog satelitskog telefona.
Novoizabrano vodstvo okruznih organa zahtjeva da se telefon preda njima na upotrebu, jer je i nabavljen za IO Okruga.
Smjenjeno vodstvo okruznih organa sada tvrdi da je telefon nabavila SDA BiH, te ga na osnovu toga koristi njeg ogranak u V.Kladusi.
U vezi ovog IO Okruga Bihac je ovoj Komandi dana 31.03.1993. god. uputio zahtjev br. 02/017-6/93 kojim traze da za njihove potrebe izvrsimo mobilizaciju navedenog satelitskog telefona. Nasim odgovorom br. 05/13-977-2 od 03.04.1993. god. uputili smo IO Okruga da se po pitanju mobilizacije obrate nadleznim organima tj. Okruznom ili Opstinskom Sekretarijatu odbrane.

6. IO Okruga je dostavio zahtjev za mobilizaciju OSO V.Kladusa, koji je isti realizovao uz asistenciju SJB V.Kladusa dana 15.05.1993. god. Nakon ovog uslijedili su telefonski pozivi od strane g.Veladzic Mirsada ovoj Komandi da ga zastitimo i sprijecimo ovakvu mobilizaciju satelitskog telefona.
Ova Komanda je dana 28.04.1993. god. od Predsjednistva R BiH, odnosno g-dina Predsjednika - Alije Izetbegovica primila dopis u kojem se kaze da je navedeni telefon vlasnistvo Medjunarodne zajednice za pomoc Muslimanima BiH, a da je stavljen na raspolaganje SDA V.Kladusa, te da ova Komanda sprijeci oduzimanje istog. O ovom dopisu Predsjednistva R BiH istog dana su bili obavjesteni i Okruzni organi i CSB Bihac, a zbog cega su se isti unatoc tome odlucili za izuzimanje telefona ovoj Komandi nije poznato.

7. Zbog svega napred navedenog, a na osnovu zahtjeva g-dina Predsjednika A.Izetbegovica ova Komanda je dana 15.05.1993. god. preuzela navedeni satelitski telefon od IO Okruga Bihac i isti ce predati g-dinu Veladzic Mirsadu dana 18.05.1993. god. uz obavjestenje svih navedenih organa da u buduce ne pokusavaju isti mobilisati.

8. Ova Komanda Vas je do sada redovno izvjestavala o svim dogadjajima u zoni odgovornosti 5.Korpusa kao i o drustveno-politickim previranjima i podjelama koje nam u ovom vremenu ni najmanje nisu potrebni. U svim tim dogadjajima ova Komanda se postavljala nepristrasno, principjelo i profesionalno uvazavajuci svakog, a ne "drzeci stranu" nikome posebno i nastojeci da cjelokupni Okrug Bihac ujedini u jedinstveni front borbe i otpora agresora. Mislimo da smo to i uspjevali, a cinicemo sve da se to jedinstvo ostvari u potpunosti.

9. Na kraju predlazemo zbog buducih odnosa u Okrugu Bihac, a prvenstveno zbog podrske nasem principjelnom stavu u odnosu prema svima koji zele da se ukljuce u front borbe protiv agresora, da se "inkvinisani" satelitski telefon dodijeli Komandi 5.Korpusa jer ce u istoj biti u potpunosti u funkciji borbe protiv agresora.
Molimo Vas stav - naredjenje po ovom pitanju.

ZA SLOBODNU REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU !

SM/IM

Radjeno u 2 (dva) primjerka
i d o s t a v l j e n o :
1. a/a K-de 5.K
2. SVK OS R BiH (n/r Nacelnika)

K O M A N D A N T
5.KORPUSA
Ramiz Drekovic

Nakon instaliranja satelitskog telefona vrlo brzo smo uspostavili vezu sa Generalštabom. Bili smo veoma zadovoljni što napokon imamo kvalitetnu komunikaciju sa Vrhovnom komandom, računajući da ćemo dobiti suglasnost da telefon ostane u Komandi Korpusa.

To zadovoljstvo je kratko potrajalo. Već navečer, oko 22 sata, pozvao me, meni do tada nepoznati načelnik Operativnog centra Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine, Zićro Suljević, i rekao mi:

-Prenosim ti odluku predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića da vratiš satelitski telefon Mirsadu Veladžiću!

To je bio jedan od prvih starješina koji me, kao komandanta korpusa, pozvao iz pretpostavljene komande. Čudio me takav stav starješine iz Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine. Pokušao sam mu objasniti neophodnost za tim efikasnim sredstvom veze. Medutim, Suljević mi je odgovorio da on to razumije, ali da trebam postupiti po odluci bez obzira na prijedlog koji sam uputio pretpostavljenoj komandi..

Po završenom razgovoru sa Suljevićem, pozvao sam načelnika Generalštaba Sefera Halilovića, koji se nalazio na prostoru zone odgovornosti Trećeg korpusa, negdje na širem prostoru Zenice. Ispričao sam mu sve o satelitskom telefonu i mome prijedlogu, on mi je eksplicitno odgovorio:

- Pravilno ste postupili! Neka Zićro radi svoj posao, a vi zadržite telefon u komandi i uspostavite vezu sa Generalštabom! Bitnija je komanda nego bilo koji pojedinac.

Koliko mi je bilo nejasno Suljevićevo prenošenje naređenja da vratim telefon, još mi je bilo nejasnije što će telefon rukovodstvu Općinskog odbora SDA u Velikoj Kladuši, dok Komanda Korpusa ima velikih problema sa održavanjem veze sa pretpostavljenom komandom. Istovremeno, začudilo me da stav načelnika Generalštaba Armije bude u koliziji sa odlukom predsjednika Predsjedništva.

Nije problem bio u tome što je Veladžić imao satelitski telefon, već je problem bio u tome što Komanda Korpusa nije imala efikasnu vezu sa Generalštabom. Najveći problem je bio što je glavna tačka kontakta o stanju u Okrugu i Korpusu i glavni izvor informacija-dezinformacija tekao putem tog telefona. Tu činjenicu sam spoznao tek po dolasku u Sarajevo. Izvještaji o stanju u Okrugu dobiveni preko satelitskog telefona bili su u pretpostavljenoj komandi "vrijedniji, tačniji i istinitiji" od redovnih izvještaja koji su dolazili od Komande Korpusa. Na bazi tih izvještaja dolazilo se do zaključka o stanju na terenu i na osnovu njih pretpostavljena komanda je dimenzionirala svoj odnos u odnosu na naše izvještaje, ocjene i procjene stanja u kome smo se nalazili.

Sutradan navečer, u predahu napornog dana, sjedio sam u Operativnom centru. Iz Centra veze je došao starješina i obratio mi se vojnički:

-Gospodine komandante, traži vas na telefon predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine gospodin Alija Izetbegović. Veza je otvorena. Molim vas, požurite!

Dan ranije predsjednik Izetbegović je također zvao Komandu Korpusa, ali je razgovarao sa mojim zamjenikom Sedićem. Prešao sam u drugu prostoriju. Uzeo sam slušalicu i u prvi mah nisam mogao povjerovati da me zaista zove predsjednik Izetbegović. Do tada se nikad nisam čuo sa predsjednikom. U meni je proradio vojnički gen, i sve vri-

jeme dok sam razgovarao, na daljini od 350 kilometara, stajao sam u stavu, pozor!

Nakon razgovora o stanju u zoni odgovornosti Petog korpusa, predsjednik Predsjedništva mi je rekao:

-De, molim te Drekoviću, vidi nekako, pa vrati Mirsi taj telefon. Potreban je nama u Stranci, te nam javi kad završiš taj posao!

Gospodin Izetbegović me poselamio i prekinuli smo vezu. Pitao sam svoje neposredno potčinjene ko je taj Veladžić, ko je on da za njega intervenira predsjednik Izetbegović. Nisam dobio odgovor. A kako sam i mogao kad ni oni o tome ništa nisu znali?

Poslije moje prekomande, krajem 1993. godine, i dolaska u Sarajevo, uvjerio sam se da Mirsad Veladžić uživa veliko povjerenje državnog vrha i vrha SDA i da je imao redovan kontakt sa generalom Delićem. Nakon razgovora sa gospodinom predsjednikom, postupio sam po njegovom zahtjevu i ustupio telefon gospodinu Veladžiću.

Ne želim biti tendenciozan ili umanjiti bilo čiju vrijednost i doprinos, pa ni doprinos Mirsada Veladžića, ali što se tiče vraćanja satelitskog telefona bez obzira što mi je to tražio predsjednik Predsjedništva, gospodin Alija Izetbegović, kojega kao čovjeka i kao tadašnjeg predsjednika izuzetno cijenim i uvažavam, sa ove distance, smatram da je trebao biti uvažen moj prijedlog i da telefon ostane Komandi Petog korpusa na raspolaganju.

Misteriozna uloga efendije Čolakovića

U Okrug Bihać, odnosno u zonu odgovornosti Petog korpusa, početkom septembra 1993. godine, iz Zagreba doputovao je efendija Salih Čolaković, koristeći uspostavljeni zračni most Ćoraliči – Zagreb. Doputovao je sa Fikretom Abdićem nakon njegovog povratka sa pregovora u Ženevi. Smjestio se u Velikoj Kladuši i iskazao želju da posjeti Komandu Korpusa. U Komandi Korpusa primljen je 8. septembra 1993. godine, zajedno sa imamom džamije Fethije u Bihaću, efendijom Remzijom Baltićem.

U to vrijeme Komanda Korpusa nije bila upoznata sa previranjima u Islamskoj zajednici, na nivou Bosne i Hercegovine, na relaciji Rijaset – Mešihat, što nije bilo ni čudno jer smo bili u blokadi i okruženju, preokupirani isključivo odbranom i ustrojstvom jedinica.

Ja nisam poznavao efendiju Čolakovića. Prije sastanka u Komandi Korpusa, dobio sam informaciju od Obnoviteljskog sabora Islamske zajednice Okruga Bihać da se radi o nelegalnom predstavniku muslimana i institucije Mešihata Islamske zajednice Bosne i Hercegovine koja više ne postoji. Salih Čolaković je do ukidanja bio njen predsjednik.

Po dolasku u Komandu Korpusa, efendija Čolaković želio je da obiđe komande i jedinice Petog Korpusa. Interesirao se za stanje opremljenosti jedinica i izrazio želju da nam pomogne.

O Mešihatu i Rijasetu Islamske zajednice nije govorio ništa.

U toku razgovora naglasio sam da smo upoznati sa činjenicom da on navodno nije zvanični predstavnik muslimana, niti neke od institucija Islamske zajednice, već da je nelegalni predstavnik institucije koja više ne postoji. Efendija Čolaković nije želio komentirati informaciju koju smo mu saopštili, saznavši da je došla od Obnoviteljskog sabora Islamske zajednice. Upoznao sam ga sa zbivanjima u zoni odgovornosti Petog korpusa, o inicijativi za formiranje APZB i zatražio da nam pomogne u rasvjetljavanju štetnosti proglašene inicijative i posljedica do kojih može doći ukoliko se ista operacionalizira u praksi. Posebno sam zahtjevao da tokom boravka u Okrugu poštuje državne institucije i njene predstavnike. Rekao sam da može obići komande i jedinica u okviru Korpusa, ali isključivo uz znanje Komande Korpusa i prisustvo starješina iz Organa za moral i vjerska pitanja. A što se tiče izražene želje da pomogne borcima rekao sam mu da su za pomoć, borci i starješine zahvalni svakom pojedincu koji na bilo koji način pomogne borbu boraca i starješina Petog korpusa, pa i efendiji Čolakoviću.

Dva dana nakon prijema, efendija Čolaković je bez znanja Komande Korpusa krenuo u posjetu komande 511. bosanskokrupske brigade. Komandant brigade me je izvijestio da brigadu želi posjetiti efendija Čolaković i da se već nalazi u komandi. Rekao sam da nastavi aktivnosti po planu, a da efendiji kaže da se ponaša u skladu sa našim dogovorom tako da nije došlo do praktične realizacije posjete.

Posjeta efendije Čolakovića Okrugu Bihać, početkom septembra 1993. godine, uslijedila je u uzavreloj političkoj situaciji i poistovjećivana je sa pokušajem njegove pomoći Fikretu Abdiću u uspostavljanju tzv. APZB.

Nisam imao bilo kakvih argumenata, osim pretpostavki i priča u Okrugu, da bih to mogao pripisati efendiji Čolakoviću. Međutim, njegov dolazak iz Zagreba sa Abdićem, smještaj u Velikoj Kladuši, organiziranje policijske pratnje iz Velike Kladuše, neposredno pred proglašenje APZB, izazvalo je sumnju i kod nas u korpusu i stvorilo sumnju da je efendija Čolaković u vezi sa zagovornicima autonomije.

Naglašavam da je tokom razgovora i prijema ponašanje efendije Čolakovića bilo korektno, sa puno uvažavanja za sve probleme koje sam mu iznio, a koji su nas ometali u borbi i odbrani tog kraja. Sugerirao je da hladne i smirene glave rješavamo uzavrelu vojno-političku situaciju u Okrugu. Posebno je naglasio da je to obaveza za sve u Krajini.

Jedanaestog septembra 1993. godine, oko 14 sati, izvješten sam o incidentu u Gradskoj džamiji u Cazinu. Iz Medrese u Cazinu pozvao je gospodin

Mirsad Veladžić i zamolio da ako mogu hitno dođem u Medresu gdje me čekaju svi imami koji se nalaze u svojevrsnoj opasnosti.

Po izvještaju gospodina Mirsada Veladžića, došlo je do upada policije u džamiju za vrijeme održavanja sastanka Obnoviteljskog sabora Islamske zajednice Okruga, kojoj je prisustvovao i efendija Čolaković. Policija je počela sa maltretiranjem vjernika i lišavanjem slobode nekih imama.

-Dešava se nešto što nije zapamćeno na ovim prostorima - kazao je Veladžić.

Između 15 i 16 sati, zajedno sa svojim pomoćnicima i komandantom 503. brigade Hamdom Delalićem, došao sam u Medresu. Zatekao sam imame i gospodina Veladžića koji me upoznao sa incidentom rekavši da je on lično saopćio efendiji Čolakoviću da nije predstavnik muslimana i da se ne može predstavljati kao predsjednik nepostojeće institucije zvane Mešihat, da su u Okrugu svi za Obnoviteljski sabor Islamske zajednice, a ne za nepostojeću instituciju. Nakon toga je burno reagirao predsjednik Odbora Islamske zajednice iz Velike Kladuše, izražavajući neslaganje sa njegovim izlaganjem. Odmah nakon njegove reakcije policija je upala u džamiju. Policija se u toku održavanja sastanka nalazila oko džamije.

Gospodin Veladžić je istakao da su imami formulirali zaključke i traže od mene da se objave na radiju obzirom da on nije u mogućnosti da to obezbjedi, jer javnost treba znati sve u vezi sa ovim incidentom. Također je izrazio da se imami ne bore za policijsku državu već za demokratsku Bosnu i Hercegovinu; i da oni koji su upali u džamiju žele proizvesti međusobno krvoproliće.

Prije dolaska u Medresu u Cazinu, otišao sam sa svojim pomoćnicima kod načelnika SJS općine Cazin. Dobio sam informacije da se u džamiji, navodno, nalazilo 50 naoružanih pripadnika Petog korpusa. Načelnik me je upoznao sa onim što se, po njegovom mišljenju, dogodilo u džamiji. Rekao mi je da je osiguranje efendije Čolakovića nastojalo da ga zaštiti, jer je on, navodno, došao u opasnost tokom održavanja sastanka.

Tražio sam od načelnika da pođe zajedno sa nama u Medresu, da čujemo imame i da poduzmemo aktivnosti na smirivanju stanja. Pokazalo se da u džamiji nije bilo naoružanih pripadnika Petog korpusa, osim što su sastanku prisustvovali referenti za vjerska pitanja, koji, naravno, nisu bili naoružani. Ali, pokazalo se tačnim da je policija neprimjereno, na vandalski način maltretirala vjernike. Šta se stvarno desilo u džamiji nisam saznao. Da li je policija kasnije rasvijetlila ovaj događaj također ne znam. Događaji su se nizali jedan za drugim, tako da nisam mogao sve ni znati.

Taj događaj je još više bacio sjenu i sumnju na efendiju Čolakovića i njegovu posjetu Okrugu Bihać i Petom korpusu. Je li efendija Čolaković zaista bio povezan sa Abdićem ili su zagovornici APZB zloupotrijebili njegov

boravak? Ja to zaista ne znam. Ako ima dokaza da je sa Abdićem bio umiješan u formiranje APZB, i to će isplivati na površinu. Ne mogu komentirati ono što ne znam i za šta nemam argumente.

Na sastanku sa imamima insistirao sam na staloženosti, razboritosti i mudrosti.

Nakon tog incidenta, 11. septembra 1993. godine, u Gradskoj džamiji u Cazinu imami su održali sastanak, formulirali zaključke i proslijedili ih sredstvima informiranja. Insistirao sam kod predstavnika sredstava informiranja da se zaključci obavezno emitiraju u javnost.

"Zahtjevamo da se gospodin Salih efendija Čolaković hitno udalji sa područja Okruga Bihać, jer svojim prisustvom značajno opterećuje i onako složenu situaciju.

Najenergičnije osuđujemo ponašanje policije na tom skupu koja je upala u obući u džamiju, uperila oružje u prisutne imame i druge vjernike i otpočela sa hapšenjem imama.

Ako se bilo kom imamu ili vjerniku dogodi bilo kakva provokacija povodom ovoga današnjeg događanja, imami će hitno ponovo održati svoj sastanak i zauzeti druge stavove.

Imami sa Okruga Bihać su protiv bilo kakve secesije ovog područja od Republike Bosne i Hercegovine i u potpunosti podržavaju saopćenje za javnost Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Zahtjevamo da se zabrani održavanje mevluda ispred robne kuće u Velikoj Kladuši, gdje je predviđeno da govori Salih efendija Čolaković, što bi moglo opteretiti i iskomplicirati naelektriziranu situaciju.

Tražimo da se zabrani bilo kakav skup i vjersko okupljanje vjernika van mesdžida i džamija bez saglasnosti sabora Islamske zajednice Okruga Bihać.

Sabor Islamske zajednice Okruga Bihać je jedini legitimni predstavnik Okruga Bihać, jer ima podršku predstavnika odbora Islamske zajednice Okruga Bihać preko 95 posto i u potpunosti podržava naibu-reisa i Obnoviteljski sabor Islamske zajednice Republike Bosne i Hercegovine.

Zahtjevamo da nam se omogući objavljivanje ovih zaključaka na sredstvima javnog informiranja".

***

Radio Velkaton je taj događaj prokomentirao na svoj način.

Bez obzira na uzrok, incident i ponašanje policije u džamiji je za svaku osudu. Želim naglasiti da su se ti policajci, na čelu sa tadašnjim načelnikom Stanice, odmah nakon proglašenja APZB našli na Abdićevoj strani. To je bio put koji je već u to vrijeme trasirala buduća policija tzv. APZB. Kada su se tako brutalno ponašali prema vjernicima u džamiji, onda se može samo zamisliti kako su se ponašali prema zarobljenim pripadnicima Petog korpusa, odnosno građanima koji su bili protiv APZB i njenog samozvanog lidera Fikreta Abdića.

Ubrzo je Salih efendija Čolaković napustio Okrug i zonu odgovornosti Petog korpusa tako da nije bio u Krajini za vrijeme proglašenja Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Po dolasku na dužnost u Četvrti korpus, ponovo sam se sreo sa efendijom Čolakovićem. Tom prilikom iskazao je želju da pomogne 441. brigadi, što je i učinio. Rekao sam mu da se nadam da nećemo imati probleme kao tokom njegovog boravka i obilaska zone odgovornosti Petog korpusa.

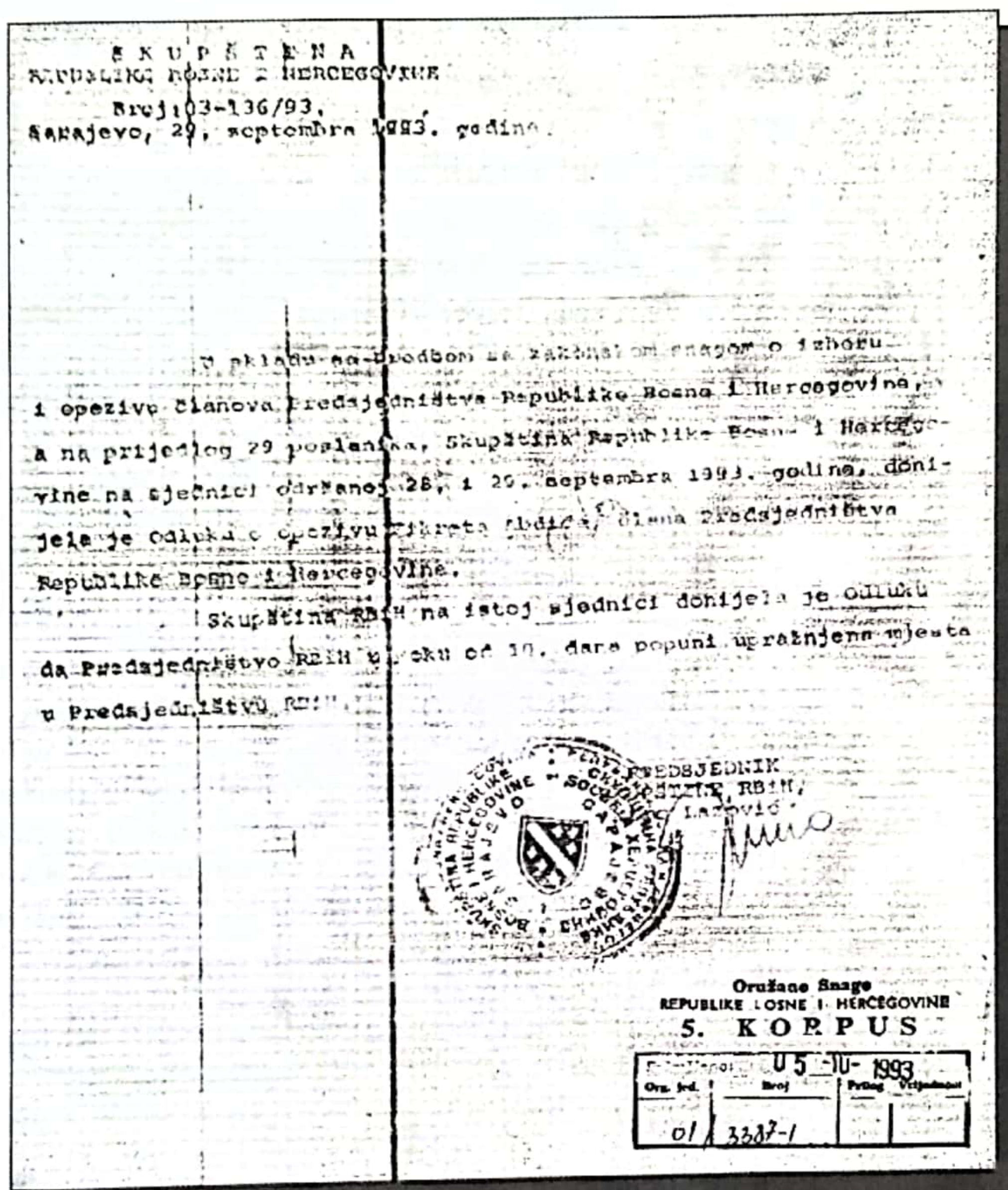
Nakon ovih događaja u Cazinu, Regionalni odbor SDA optužio je direktno Fikreta Abdića i pokrenuo inicijativu kod Općinskog odbora SDA Velika Kladuša da se on isključi iz ove stranke. Neposredno pred proglašenje tzv. APZB 23. septembra 1993. godine uslijedila je odluka o isključenju Fikreta Abdića iz SDA.

Prijedlog za lišavanje slobode Fikreta Abdića

Treba podsjetiti da je u vrijeme proglašenja tzv. APZB Fikret Abdić još bio član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Ponašanje njega i njegovih saradnika za borce i starješine Petog korpusa nije bilo iznenađujuće. Zar nije bilo dovoljno argumenata da se Fikret Abdić ranije isključi iz Predsjedništva i da mu se skine imunitet prije samog proglašenja tzv. APZB? Bez obzira na iscrpne izvještaje o stanju u Okrugu sa kojima smo upoznali pretpostavljenu Komandu situacija se nije promijenila. To je izazivalo smutnju među narodom Krajine. Dio građana je naime smatrao da član Predsjedništva zna šta radi. Saopćenjima Komande Petog korpusa, narod smo informirali o tome šta poduzima Komanda Korpusa.

Generalštab Armije R BiH je dobijao jasne prijedloge od Komande Petog korpusa, uključujući i prijedlog o lišavanju slobode Fikreta Abdića i pokretanju istražnog postupka protiv njega.

Očito da je Abdić prvi povukao potez 27. septembra, a drugi potez je povukla Skupština Republike Bosne i Hercegovine. Njenom odlukom, sa kojom sam upoznat dopisom predsjednika Skupštine broj 03-136/93, od 29. septembra 1993. godine, Fikret Abdić je opozvan sa dužnosti člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.

SKUPŠTINA
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
Broj: 03-136/93.
Sarajevo, 29. septembra 1993. godine.

U skladu sa Uredbom sa zakonskom snagom o izboru i opozivu članova Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, a na prijedlog 29 poslanika, Skupština Republike Bosne i Hercegovine na sjednici održanoj 28. i 29. septembra 1993. godine, donijela je odluku o opozivu Fikreta Abdića, člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.

Skupština RBiH na istoj sjednici donijela je odluku da Predsjedništvo RBiH u roku od 10. dana popuni upražnjena mjesta u Predsjedništvu RBiH.

PREDSJEDNIK
SKUPŠTINE RBiH,
[illegible] Lazović

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 05-10-1993

Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
01	3387-1		

Time su se stekli uvjeti za pokretanje postupka i podnošenje prijave protiv Abdića. Nažalost, to se dogodilo vrlo kasno u odnosu na period njegovog izdajničkog djelovanja i pokretanja inicijative za secesiju do čina proglašenja APZB. Zakašnjeli opoziv Fikreta Abdića sa dužnosti člana Predsjedništva nije mogao spriječiti širenje rata, koji će, unutar istog naroda, izazvati ogromne ljudske žrtve i materijalna razaranja.

Ispoštovati Ustav R BiH

Odmah nakon proglašenja tzv. APZB pozvao sam na sastanak svoje pomoćnike i komandante brigada. Komanda Korpusa je izdala vanredno saopštenje za javnost još u vrijeme trajanja sastanka. U saopštenju smo pozvali na poštivanje Ustava Republike Bosne i Hercegovine, jedinstvo naroda i

građana u osudi pokušaja izdaje i nove podjele Bosne i Hercegovine, kao i na poštivanje legalnih institucija vlasti države.

Povodom nelegalnog i nezakonitog proglašenja tzv. AP Zapadna Bosna na prostorima regije Bihać, sastao sam se u Komandi Korpusa sa komandantima brigada i komandirima prištabskih jedinica. Sastanku su prisustvovali i moji saradnici.

Na tom sastanku sa najodgovornijim starješinama u Petom korpusu analizirao sam novonastalu situaciju i mjere koje treba preduzeti kako ne bi došlo do eskalacije sukoba unutar Okruga. Detaljno smo razmotrili mjere kako bismo dodatno učvrstili naše položaje prema agresoru i time smanjili njegove šanse za eventualno napredovanje. Posebno sam naglasio i zahtjevao od svojih potčinjenih da se tokom svog djelovanja pridržavaju Ustava R BiH, te da borce i narod u svojim zonama odgovornosti informiraju da je proglašenje tzv. APZB vanustavni čin. Nakon sastanka izdali smo vanredno saopštenje

"Iako su se u nekoliko navrata oglašavali putem sredstava javnog informisanja komande brigada, prištabskih jedinica i Komanda Petog korpusa, povodom antidržavnih aktivnosti vezanih za provođenje inicijative za proglašenje tzv. AP 'Zapadna Bosna', inicijatori ove aktivnosti su nastavili sa rušenjem ustavnog poretka R BiH i pokušali realizovati svoju aktivnost proglašenjem tzv. AP 'Zapadna Bosna'. S tim u vezi izražavamo svoje najoštrije protivljenje, jer to je protiv Ustava i protivzakonit čin uperen prema svom narodu ovoga kraja, njegovom dosadašnjem uspjehu u borbi i žrtvama koje su pale na putu prema slobodi države BiH.

Pozivamo građane, borce i starješine da ne prihvate odluke ovog nelegalnog organa, jer ih na to ništa ne obavezuje. To nije vaša volja izražena na zakonit način, već želja pojedinaca za ostvarivanjem ličnih ambicija i ciljeva, koje negiraju svoju državu, narod, legalne organe vlasti i Armiju, najveću narodnu tekovinu.

Pozivamo sve državne organe, organe vlasti, MUP, pravosuđa i uprave, sredstva javnog informisanja, političke stranke i druge organe i organizacije da postupaju u ime i za račun naroda R BiH i Države BiH koji su njen sastavni dio i kojoj su jedino odgovorni. Komanda Petog korpusa će preduzeti sve mjere i aktivnosti iz vlastite nadležnosti da se ispoštuje ustavnost u zoni odgovornosti Petog korpusa.

Pozivamo sve građane, pripadnike svih naroda i narodnosti da ostanu mirni, da ne napuštaju mjesta prebivališta, kuće i stanove bez prijeke potrebe. Ovaj poziv je usmjeren u ime njihove sigurnosti i u svrhu zaštite njihovih života, života njihovih porodica, njihovih materijalnih dobara, te sprečavanja nastupanja neželjenih posljedica.

Građani slobodarske Krajine, vi koji niste ustuknuli pred tenkovima, topovima i avionima agresorske vojske, vi koji ste se digli kada je bivša JNA bila okupirala BiH, vi koji ste dali svoj glas za cjelovitu, jedinstvenu i nedjeljivu BiH, vi koji ste se u istoriji bezbroj puta dokazali, ne dozvolite ni sada podjelu BiH prije nego što se njeno državno ustrojstvo ne riješi na državnom vrhu, za što se bije diplomatska bitka, smognite snage da se oduprete ucjenama i prijetnjama.

Naši položaji prema neprijatelju su sigurni i čvrsti, a mi garantujemo da ćemo ostati na kursu jedinstvene i međunarodno priznate države BiH."

U toku sastanka donešeni su jedinstveni zaključci o neprihvatanju i osudi secesije Fikreta Abdića. Pored jedinstvenih zaključaka izdato je i naređenje koje je imalo za cilj spriječiti realizaciju proglašene "autonomije" na terenu. U toku sastanka stiglo je i naređenje od pretpostavljene komande, jasno i precizno u svim dijelovima osim u tački tri.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
STAB VRHOVNA KOMANDA OS R BIH
S A R A J E V O

STROGO POV. BR: 1/297-347
Datum: 28.09.1993.godine

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 05-10-1993

Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
01/3386-1			

KOMANDI 5. KORPUSA

N/R KOMANDANTU RAMIZU DREKOVICU

U cilju prevazilazenja situacije u zoni odgovornosti V.korpusa nastale protivustavnim proglasenjem autonomije "Zapadna Bosna" od strane Fikreta Abdica i njegovih sljedbenika odmah preduzeti sljedece:

1. Sprovesti naredbu Predsjednika Predsjednistva upucenu dana 27.09.1993.godine o postavljenju nacelnika CSB Bihac. S tim u vezi zajedno sa lojalnim pripadnicima MUP-a obezbjediti izolaciju pripadnika MUP-a lojalnih Abdicu, te javni red i mir.

2. Blokirati i preduzeti sva sredstva informisanja, a na sredstvima informisanja permanentno ponavljati informaciju narodu o stavu Armije u vezi postupka Abdica i stetnosti postupka. Takodje informisati da ce se u vezi tog akta narodu Krajine vec nocas ili sutra obratiti Predsjednik Izetbegovic, a da je Skupstina BiH stavila na dnevni red za zasjedanja 28.09.1993.god. pitanje secesije i odgovornost ucesnika u tom aktu. Napomenuti da su prava i ovlastenja Skupstine da ponisti sva protivustavna akta i suspenduje ljude koji cine protivustavna djela.

3. Po mogucnosti sprijeciti, ali za sada bez hapsenja udaljavanje svih kljucnih aktera ovog akta.

4. Za sprovodjenje ovog naredjenja izvrsiti detaljnu procjenu u cilju sto racionalnije realizacije istog uz sto manje potresa. Istovremeno obezbjediti punu borbenu gotovost jedinica na frontu prema agresoru.

5. O realizaciji ovog naredjenja izvjestavati me redovno.

OKRUŽNA JEDINICA VEZE BIHAĆ
Predato - primljeno teleg. br. 56
Dana 28.09. 1993 u 1.56 časova
DGV, TLP, TGR, TLF, FAX, ŽV, GRV
Odradio: (potpis)

K O M A N D A N T
Delic Rasim
(potpis i pecat)

Nažalost tačka tri odnosila se najviše na Fikreta Abdića, jer on je bio ključni akter secesije u Bosanskoj krajini. Bez obzira na ostale tačke naređenja koje su jasne i precizne, ova tačka stvorila je dodatnu konfuziju u Okrugu i Petom korpusu.

Uz svo uvažavanje doprinosa svih institucija vlasti i pojedinaca u Okrugu Bihać koji je značajan tvrdim da Fikret Abdić nije uspio završiti svoj projekat tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, upravo zahvaljujući pravilnoj procjeni i adekvatno poduzetim mjerama, prije svega, od strane Komande Korpusa i njenih jedinica.

Naravno, lično sam sa svojom komandom poduzimao sve da ne dođe do krvoprolića. To je poznato građanima Okruga, a posebno građanima Bihaća. I danas smatram da je to bilo ispravno. Smatram da je tada pored jasnog suprotstavljanja Fikretu Abdiću i njegovim pristalicama najvažnije bilo spriječiti krvoproliće, što je bio jedan od ciljeva, ne samo moj već i naroda tog kraja. Pojedinci su tokom 1994. i 1995. godine, pa sve do današnjih dana pokušavali minimizirati moj i doprinos velikog broja pojedinaca i institucija, a visok stepen organiziranosti korpusa pokušali prikazati u narodu kao da se radilo o rasulu korpusa prilikom objavljivanja "inicijative" i čina proglašenja tzv. APZB. Kriti se iza naroda, radi dnevnopolitičkog spekuliranja, veoma je opasno. Uostalom, Komanda Korpusa je poduzela sve što je bilo u njenoj nadležnosti. Da nismo bili čvrsti u svojoj odluci i uz to veoma dobro vojnički organizirani, siguran sam da bi nas Fikret Abdić i njegove pristalice odmah u startu pregazili. Uostalom trebalo se usprotiviti Abdiću i reći mu odlučno da neće moći rušiti Bosnu i Hercegovinu, a još manje pljuvati po našim poginulim saborcima.

Komanda Korpusa je čuvala i branila Republiku Bosnu i Hercegovinu od svih koji nisu iskreno i nepokolebljivo stali na branik suverene i nedjeljive Republike Bosne i Hercegovine, kao i od onih koji su željeli zloupotrijebiti Komandu Korpusa i njene jedinice za ostvarenje svojih političkih ambicija.

Na osnovu pristiglog naređenja pretpostavljene komande, Komanda Petog korpusa je izdala naređenje svim komandama potčinjenih jedinica povodom proglašenja tzv. APZB. Pripremnim naređenjem, broj 01/ 40-45/92, regulirali smo zadatke potčinjenim jedinicama.

Razoružali smo CSS u Bihaću, Stanicu javne sigurnosti u Bihaću, rezervne sastave policije u Bihaću i Stanicu javne sigurnosti u Cazinu. Stanica javne sigurnosti u Bosanskoj Krupi iskazala je lojalnost legalnim institucijama vlasti Republike Bosne i Hercegovine i povinovala se zahtjevima Komande Petog korpusa o poštovanju ustavnog uređenja R BiH. Ovim aktivnostima stvorili smo uslove da kontrolu nad Centrom službe sigurnosti te noći preuzme novopostavljeni načelnik Edhem Bešić.

Prije nego smo razoružali Centar službi sigurnosti, u više navrata razgovarao sam sa Irfanom Saračevićem. Upozorio sam ga na sve moguće posljedice uko-

ARMIJA REPUBLIKE BiH
5. K O R P U S
KM:Kasarna "Adil Besic"
00,50 sati 28.09.1993.god

27099301
ODBRANA REPUBLIKE
ARMIJSKA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

PRIPREMNO NAREDJENJE Op.broj 01740-45
Sekcija Karlovac,Sisak,Bos.Dubica
Bihac,Bos.Krupa,Prijedor
Razmjer 1:100.000

Na osnovu procjene stanja u zoni odgovornosti 5.Korpusa nastale proglasenjem AP Zapadna Bosna, mogucim posljedicama po integritet R BiH a u cilju sprijecavanja realizacije ovog protu ustavnog akta,

N A R E D J U J E M

1.Komandanti potcinjenih jedinica u svojoj z/o obezbjedice punu borbenu gotovost na prednjem kraju.
Staviti u pripravnost rezervu 5.Korpusa i svoje rezerve.
Zadejstvovati KM i IKM svih jedinica i obezbjediti KM, CV i rejone razmjestaja jedinica.
Stabovi TO u z/o pretpocinjavaju se komandantima brigada.
2.Preuzeti sve punktove na saobracajnicama u z/o.Oduzeti oruzje od pripadnika MUP-a uz potvrdu.
Vrsiti detaljnu kontrolu svih motornih vozila i stanovnistva i oduzimati sav propagandni materijal.

3.Preuzeti TV Bihac - odgovorna 501.bbr.
Preuzeti Radio Bihac i PTT - odgovorna 502.Sbbr.
Preuzeti Radio stanicu Cazin - odgovorna 503.bbr.
Preuzeti Radio stanicu Bosanska Krupa - odgovorna 511.bbr.
Preuzeti Radio stanicu "Velkaton" - odgovoran bVP.

4.Sektor za M, IPD i VP koncipirace i rzraditi plan i program informativno propagandne djelatnosti u duhu ovog naredjenja.

5.Komandanti potcinjenih jedinica ce u svojoj z/o obezbjediti da civilne strukture vlasti izvrsavaju svoje ustavne i zakonske obaveze.

6.Obezbjedjenje ovih aktivnosti prema dosadasnjim naredjenjima.

7.Komandovanje i veza prema planu veze.
Redovne izvjestaje dostavljati po planu a vanredne po potrebi.
Za sve nejasnoce obracati se komandi 5.K.

8.Gotovost za izvrsenje zadatka 05,00 sati.

9.Signal za pocetak aktivnosti "[illegible]"

AM/AM

K O M A N D A N T
Atif Dudakovic

Upoznati uz potpis:
-501.bbr
-502.Sbbr
-503.bbr
-504.lbr
-505.bbr

liko nastavi sa vanustavnim ponašanjem. Prije nego što smo otpočeli sa uspostavom kontrole nad Centrom, pozvao sam Saračevića u Komandu Korpusa i razgovarao sa njim u svojoj kancelariji do 4:00 sata ujutro. Razgovarali smo o potrebi mirnog rješenja situacije. U jednom momentu Saračević više nije želio razgovarati. Oko 4:00 sata ujutro završili smo razgovor, ne znajući šta se sve desilo u međuvremenu Saračević je po dolasku u Centar, vidio da je stvar gotova i da nema druge osim predati "svoj" Centar Edhemu

Bešiću. U jutarnjim satima, uputio sam svog zamjenika Mirsada Sedića u Komandu 501. brigade kod komandanta Mirsada Selmanovića, da tamo sagleda tok aktivnosti na realizaciji postavljenih zadataka. Po povratku Sedić me izvijestio da realizacija dobijenog zadatka teče, ali dosta sporo i neplanski. Rekao mi je, da je u Komandi 501. brigade zatekao Irfana Saračevića. Istovremeno me izvjestio da će borci i starješine postupati po izdatim naređenjima, te da bi bilo dobro da skrenem pažnju komandantu brigade na precizno dobijene zadatke kako bi se situacija u Centru što prije riješila.

Zajedno sa komandantom 502. brigade Atifom Dudakovićem, koji me u jutarnjim satima došao izvijestiti da je u potpunosti izvršio dobiveni zadatak, otišao sam u Komandu 501. brigade, a nakon toga u Stanicu javne sigurnosti Bihać. Načelniku Stanice Begiću saopštio sam da se Stanica mora staviti pod punu kontrolu načelnika Centra službe sigurnosti Bešića i njegovih saradnika i da tu nema kompromisa. Načelnik Begić je ispoštovao moje zahtjeve, mada nevoljko. Rekao sam mu da smo spremni upotrijebiti silu ukoliko to ne uradi. Policijski sastav je bio podijeljen u razmišljanjima, ali uvidjevši da nema šale i taj zadatak je uspješno izvršen. Stanica javne sigurnosti u Cazinu nakon razoružanja je u potpunosti reorganizirana.

Veliki broj pripadnika Vojne policije postali su pripadnici Stanice javne sigurnosti. Prvog oktobra 1993. godine, tadašnji načelnik Stanice javne sigurnosti Cazin, Hazim Hairlahović, napustio je svoje sugrađane i pobjegao na stranu Fikreta Abdića. Općinska vlast odmah je postavila za načelnika Muhameda Džehverovića. Time je stanje u Stanici sanirano.

Uspjeli smo stvoriti uslove za uspostavu rada Centra službe sigurnosti bez i jednog oružanog incidenta, što nije bilo lahko. Najlakše je povući obarač. Najbitnije je, da smo riješili problem bez upotrebe oružja, iako smo i takve varijante razradili.

Paralelno sa aktivnostima vezanim za rješavanje stanja u Centru službe sigurnosti, uspostavili smo rad sredstava informiranja. Sa radnih mjesta smijenjeni su oni koji su opstruktivno djelovali, a na ta mjesta postavljeni oni koji će raditi profesionalno i u zakonsko-ustavnim okvirima. Obezbjedili smo vitalne objekte, a preko sredstava informiranja redovno informirali građane u Okrugu o našim aktivnostima i o ciljevima našeg djelovanja. Ovo su bili presudni momenti u slamanju snaga Fikreta Abdića. Početni dani u borbi protiv Fikreta Abdića bili su izuzetno teški. Dvoumljenje i neodlučnost pojedinaca, kao i opstrukcije i neshvatanje stanja na terenu, uticalo je na efikasnost našeg suprotstavljanja. Bez obzira na prepreke, sve te probleme uspjeli smo razriješiti, suprotstaviti se uspostavi tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna i spriječiti planiranu secesiju. Nakon poduzetih mjera sa naše strane, stanje se svakim danom mijenjalo u našu korist. U ovim početnim aktivnostima, veoma mi je bila bitna podrška mojih saradnika u Komandi Korpusa, kao i mojih potčinjenih komandi. Značajan i pozitivan stav

u odnosu na vojno-političku situaciju u općini Cazin, imala je Komanda 503. brigade i njen komandant Hamdo Delalić. Njegov stav i stav njegove komande bio je u potpunosti odlučan u odnosu na izdajničko ponašanje rukovodstva njihove općine na čijem čelu je bio Natko Muhamedanagić.

Nažalost, te noći nismo stigli na vrijeme do Velike Kladuše kako je planirano. Očito su špijuni dojavili Fikretu Abdiću i njegovim trabantima o noćnim događanjima i uspostavi zakonskih propisa Republike Bosne i Hercegovine. Abdić je angažirao svoje paravojne snage da nas spriječe.

Da smo stigli u Veliku Kladušu, veliko je pitanje bi li se Komanda Korpusa pridržavala tačke "tri" naređenja pretpostavljene komande, koja je zabranjivala lišavanje slobode ključnih aktera vanustavnog čina. Postupanje Štaba Vrhovne komande kada je u pitanju član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, Fikret Abdić, zvanično je bilo "ispravno", jer je kao takav uživao imunitet, ali je paralelno s tim bilo neispravno zahtijevati od Komande Petog korpusa da radi nešto što nije u njenoj nadležnosti – rješavanje političke situacije u Okrugu, a posebno rješavanje kadrovskih problema u CSS Bihać, pogotovo što se to moglo negativno odraziti na borbenu gotovost jedinica Petog korpusa. Međutim, ova poređenja nemaju opravdanja u odnosu na situaciju u kojoj smo se našli. Pretpostavljena komanda se nije mogla pravdati Abdićevim imunitetom, niti se komanda Korpusa mogla pravdati da riješavanje stanja u CSS nije u njenoj nadležnosti već u nadležnosti drugih. Naravno, bili su ispravni zahtjevi pretpostavljene komande upućeni nama da obezbjedimo uslove za preuzimanje dužnosti od strane novoimenovanog načelnika. Ali, bilo je neispravno da se o naš zahtjev za gonjenjem Fikreta Abdića ogluši uz pravdanje njegovim imunitetom. Ovakvu situaciju i period još važećeg imuniteta Fikret Abdić je iskoristio za ostvarenje svojih secesionističkih i izdajničkih ciljeva.

Nakon poduzetih mjera od strane Komande Korpusa, uslijedile su osude, mjere i aktivnosti pojedinaca, organizacija i predstavnika vlasti koji su ostali uz Peti korpus i državno rukovodstvo međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine. Osude su bile jasne, a pokušaj secesije i izdaje okvalificiran sramnim činom, činom zabadanja noža u leđa bošnjačkom narodu, izdajom i kolaboracijom sa četnicima. Jednostavno, narod je to shvatio, barem njegova većina.

Nedoumice i kontradikcije

Podsjećam da je, u uvodnoj riječi prije proglašenja tzv. APZB Fikret Abdić, rekao:

-Naši ciljevi su jasni, napravit ćemo od APZB poligon za demokratizaciju rada, znanja, stvaralaštva, ljudskih prava i sloboda, modernih i nezavisnih medija i suvremenih komunikacija. Otvorit ćemo prostor mladim ljudima da nikad više ne pođu trbuhom za kruhom u daleki svijet.

Abdićevi ciljevi u praksi su izgledali sasvim drugačije. Porobio je narod u Velikoj Kladuši. Uspostavio policijsku i vojnu diktaturu, otvorio koncentracione logore, zlostavljao nedužne. Proklamirane ciljeve u uvodnom izlaganju mogao je ostvariti samo da je ostao na putu borbe za međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu i njene građane. Kao takav bio bi zapamćen u historiji po dobru. Međutim, što je zaslužio – to je i dobio. Pravda je spora, ali dostižna. Vidim da se i danas iz zatvora pokušava boriti za njegove "univerzalne vrijednosti", kako on kaže, a posebno za "ljudska prava". Kakav je on borac za ljudska prava, to najbolje znaju oni koji su osjetili na svojoj koži njegove logore poput Drmeljeva i ostalih. Koliki je on borac za univerzalna ljudska prava, dokazano je i na Županijskom sudu u Karlovcu. Vidi se da Abdić nije shvatio vapaj Tadeusha Mazowitzkog i njegove izvještaje. Ni on ga nije osvijestio.

U završnom obraćanju prilikom proglašenja tzv. APZB, Abdić je svojim delegatima obećao slijedeće:

- Obavještavam vas da je sjedište naše zajednice u Bihaću, da će u kratkom vremenu tamo biti smješten samo Parlament, Vlada u Cazinu, a predsjednik u Kladuši.

Zahvaljujući patriotima Krajine, borcima i starješinama Petog korpusa, on to obećanje nije ispunio, osim što je do augusta 1995. godine jedno vrijeme kao tzv. predsjednik tzv. APZB stolovao u Velikoj Kladuši. Da je slušao glas patriota predvođenih Petim korpusom, sigurno bi i danas "stolovao" u Sarajevu ili u svojoj rodnoj Velikoj Kladuši, a ne u zatvoru u Karlovcu.

Abdić iz zatvora govori da sam ja tražio pretpočinjavanje policije u Krajini navodeći kao razlog njeno do tada uspješno suprotstavljanje pljačkašima i kriminalcima, a pod rukovodstvom Irfana Saračevića. Izgleda da je zamijenio teze. Tačno je da sam to tražio, ali nije tačno da sam to tražio iz razloga koje on sada navodi. To sam tražio samo zato što sam bio svjestan da CSS u Bihaću i njegov načelnik Irfan Saračević djeluje van MUP-a Republike Bosne i Hercegovine i Zakona o unutarnjim poslovima, kršeći zakone i Ustav Republike Bosne i Hercegovine.

Da se dogodilo pretpočinjavanje CSS u Bihaću Komandi Korpusa, onako kako je to ona predlagala vjerovatno bi bilo bolje za sve nas, pa i za Abdića. Danas nakon svega što se je dogodilo svima je jasno da je Abdić upravo preko CSS u Bihaću vršio secesiju i pokušao uspostaviti autonomiju. CSS i njegovi pripadnici bili su privilegirani kod Abdića, odmah po njegovom dolasku u Krajinu. Zašto zahtjev komande Korpusa vezan za pretpočinjavanje CSS-a nije usvojen, ne znam i sa tim razlogom do današnjeg dana nisam upoznat. Činjenica je da je pretpostavljena komanda reagirala na neke pojave u CSS odmah nakon smjene čelnih funkcionera u Okrugu dr Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića, ali bez ikakvog obrazloženja. Kako je stanje u CSS bilo potpuno isto i u vrijeme prije njihove smjene, u to vrijeme nismo mogli apsolutno predvidjeti da će samo za pola godine doći do proglašenja tzv. APZB, izdaje i pokušaja secesije. Smjernice pret-

postavljene komande smatrali smo više kao informacije, a ne kao neku našu obavezu za djelovanje na terenu. Međutim, iz nekih dokumenata koje smo dobivali, jasno se može vidjeti da se ipak nešto odvijalo što mi nismo znali. Kolali su izvještaji satelitskim telefonom sa kojima mi u komandi nismo bili upoznati, a na osnovu kojih su se ipak donosila određena naredenja i odluke koje jednostavno nama nisu bile jasne. To je u praksi izazivalo nedoumice i kontradikcije. Ipak se vidi da nije bilo sistemske koordinacije sa Komandom Korpusa i to je za mene veliki propust. Mi u Komandi Korpusa nismo mogli razumjeti dopis koji je uputio Sefer Halilović 4. aprila 1993. godine. U dopisu se od mene traži da ostanem po strani, isto tako u njemu se još govori da takozvani politički prvaci i ljudi u vrhu vlasti i kad je sudbina naroda kome pripadamo u pitanju, energiju koriste za međusobne obračune i sticanja što boljih pozicija u državi i društvu, a ne za borbu protiv četničkog fašizma. Istovremeno se kaže da nema oprosta nikome, ni milosti prema bilo kome, ma na kojoj se funkciji nalazio.

Ovo potvrđuje da ja kao komandant Korpusa, pogotovo u to vrijeme, nisam znao šta su drugi znali, niti mi je to rečeno otvoreno. Međutim,

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
STAB VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
S A R A J E V O

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Str. Pov. Broj: 001/167-113
SARAJEVO, 04.04.1993. godine

	2587	05.04.93	02.15
	broj	datum	čas
primljeno	05.04.93	02.15	
	datum	čas	potpis
predano			
	datum	čas	potpis

Na licnost K-danta 5.Korpusa

gospodina Ramiza Drekovića

Sti: je u MUP Bihackog okruga, Naredjenje,

D o s t a v l j a.-

Slozeno stanje i nefunkcionisanje CSB-i Bihac, ocigledno je dugi vremenski period opterećeno sa nizom ukupnih slabosti, koje su upravo ovih dana kulminirale. Nevjerovatno je da tako-zvani politicki prvaci i ljudi iz vrha vlasti u vrijeme kad je opstanak naroda, kome pripadamo i nase jedine drzave u pitanju, energiju koriste za medjusobne obracune i sticanje sto boljih pozicija u drzavi i drustvu, a ne za borbu protiv cetnickog fasizma.

Armija i ti, kao K-dant 5.K, morate ostati postrani svih lokalnih sukoba i interesa i biti spremni da u svoje odgovornosti i sluzite kao faktor objedinjavanja svih patriotskih snaga u borbi protiv cetnistva. Nikakav dravni politicki, niti bilo koji drugi interes, ne smije biti iznad opsteg interesa borbe za opstanak naroda i drzave BiH. Kad je ovo u pitanju, nema oprosta nikome, niti milosti prema bilo kome, ma na kojoj se funkciji nalazio.

Pratite situaciju i obavezno me izvjestavajte.
Slijede dodatna i precizna uputstva.

Sretno i do pobjede.

SH/DH

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. K O R P U S
Primljeno: 06-04-1993
Org. jed. | Broj | Prilog | Vrijednost
Sr 01/1260-1

N A C E L N I K
STABA VRHOVNE KOMANDE OS R BiH

Sefer Halilovic

istovremeno mi je gospodin Halilović poslao i akt koji je dobio iz Zagreba da je Ziko Kadić, načelnik Državne sigurnosti CSS u Bihaću, uhapšen zbog navodnih kriminalnih radnji.

U aktu se spominje puč u Okrugu i postavljanje Ejuba Topića u martu 1993. godine umjesto Ljubijankića. Dobivši taj akt, tek mi ništa nije bilo jasno, znajući da je upravo Irfan Saračević do dolaska Fikreta Abdića u Okrug uživao povjerenje posebno Irfana Ljubijankića i Mirsada Veladžića. Ejuba Topića na dužnost predsjednika Skupštine Okruga predložili su upravo njih dvojica, iako sam se ja protivio tome, ne zbog toga što neće znati raditi već što mi je bio potreban u Korpusu. Uostalom, čak ni Topić kao bliski suradnik Ljubijankića i Veladžića u to vrijeme nije u potpunosti bio sretan što će preuzeti funkciju predsjednika Skupštine Okruga. Dakle, Ziko Kadić nije bio lišen slobode, nego je Vlada Okruga na zahtjev tadašnjeg člana Predsjedništva Fikreta Abdića

2585	05.04.93.	01.00	
broj	datum	čas	potpis
primljeno	05.04.93.	01.00	
	datum	čas	potpis
predano			
	datum	čas	potpis

BOSNA I HERCEGOVINA ARMIJA BiH Organ za KZ KORPUS

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
STAB VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
S A R A J E V O

KOMANDI 5. KORPUSA

a znanje RAMIZA DREKOVICA

U prilogu akta dostavljam telegram koji sam dobio iz Zagreba.

N A C E L N I K
STABA VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
Sefer Halilovic

PRILOG

K OS A R BiH
r Seferu Halilovicu

H I T N O — U R G E N T
.04.1993/22:50

Danas je u Velikoj Kladusi i Bihacu uhapssen naccelnik
zavne bezbjednosti CSB Bihacc Zijad Kadicc pod optuzzbom da se bavio
iminalnim radnjama . Joss ranije,nakon pucca u okrugu Bihacc i nakon
je umjesto predsjednika skupsstine okruga dr Irfana Ljubijankicca
enovan Ejub Topicc,a umjesto predsjednika Izvrssnog odbora mr Mirsada
zicca imenovan Zlatan Jasicc,direktor "Medika"-Cazin, za naccelnika
Bihacc imenovan je Irfan Saraccevicc rukovodilac sluzzbe bezbjednosti
acc u vrijeme vlasti komunista.
avo u ovom ccasu policija Velike Kladussa koja izvrssava naredbe
esionista ovog pucca Fikreta Abdicca,cclana Predsjednisstva i direktora
rokomerca, opkolila je stan Mr Mirsada Veladzica u V. Kladus,gdje se
enutno on ne nalazi i sa nekoliko desetina naoruzzanih policajaca u stanu
d opsadom drzzi njegovu zzenu i dvije kceri od 8 i 4 godine. Novoimenovani
andir policije u V. Kladussi je Rasim Alibegicc,nastavnik ruskog jezika u
ahovu inacce kccer mu je iz mjesovitog braka sa srpkinjom,a udata je
Valjevu. Stanovnisstvo Bosanske Krajine je uz SDA i rukovodstvo Bosne
Hercegovine osudjujucci ovakvo ponassanje Fikreta Abdicca.

ka Sefer Halilovicc odmah izda naredbu da komandant Petog korpusa
eduzme potrebne mjere kako bi se milicionari povukli iz zgrade
je stanuje gospodin Mirsad Veladzicc i da rasvjetle sve druge ccinjenice
o ponassanja samoimenovane policijske vlasti u Bihaccu i Velikoj Kladussi.

san Ccengicc , Zagreb

donijela odluku vezanu za razoružanje dijela CSS kojim je rukovodio Ziko Kadić, na koju je Komanda Korpusa reagirala i zahtijevala – ne ulazeći u ingerencije organa vlasti – da CSS poštuje Zakon o MUP-u R BiH i sarađuje sa Komandom Korpusa u planiranju i izvođenju borbenih djelovanja.

Početkom aprila 1993. godine u Velikoj Kladuši, prije donošenja odluke o razoružanju djela CSS kojim je rukovodio Ziko Kadić, održan je sastanak pod rukovodstvom Fikreta Abdića sa svim odgovornim ljudima Okruga. Na tom sastanku prisustvovao sam sa zamjenikom Mirsadom Sedićem. Iako smo bili potpuno usamljeni u svojim stavovima zaključak ostale prisutne gospode bio je da Vlada donese odluku o razoružanju i da time riješi dotadašnje probleme u CSS. Tada se nije moglo prozrijeti u Abdićeve planove o uspostavi autonomije izuzimajući njegov do tada ispoljeni opstruktivni rad i nepoštivanje državnih funkcionera i institucija. Mi smo bili veoma jasni i na tom sastanku. Otvoreno samo dali do znanja Abdiću i ostalima da se nećemo miješati u odluke koje donose organi vlasti Okruga ukoliko su one u duhu pozitivnih zakonskih propisa. Za konkretan slučaj rekli smo da smatramo da oni nemaju prava na takve odluke i da su one u suprotnosti sa Zakonom o unutrašnjim poslovima R BiH. Uostalom, mi smo tražili poštivanje Zakona o unutrašnjim poslovima R BiH od strane CSS. Saopštili smo im da će za sve eventualne posljedice njihovih zaključaka oni lično snositi odgovornost. Bez obzira na naše stavove Vlada je tokom noći donijela odluku koju je odmah sutradan u ranim jutarnjim satima implementirala u praksi. Taj čin mi smo mogli spriječiti samo oružanim putem za što nismo imali niti opravdanje niti potrebna naređenja. Bili smo svjesni politizacije naše uloge. Međutim, i danas smatram da smo ispravno postupili. Boljom koordinacijom Komande Korpusa i pretpostavljene komande vidni paralelizmi mogli su se ako ništa umanjiti.

Iz današnjeg ugla, kada su dostupne mnoge činjenice i kada je moguće steći uvid u dokumenta jasno se vidi da se dobar dio aktivnosti pojedinaca i institucija u Okrugu Bihać i van njega, vezanih za vojno-političku situaciju u 1993. godini prije i nakon proglašenja tzv. APZB odvijao a da o njima Komanda Petog korpusa nije bila upoznata. Sramno je to zbog požrtvovanja svakog borca ponaosob, svake kapi prolivene krvi, jer da nije bilo razvijene patriotske svijesti u komandama i jedinicama korpusa, ko zna gdje bi i kako mnogi završili.

To jasno odslikava i propratni akt uz telegram iz Štaba Vrhovne komande koji mi je uputio Sefer Halilović. Ni Komanda Korpusa, ni ja kao komandant nismo se miješali u promjene u vlasti. To je bila stvar državnih i političkih organa. Koliko sam bio upoznat one su vršene legalno. Ne znam ko je i koliko sa strane vršio pritisak na one koji su birali. Mi smo se bavili borbom i ustrojavanjem jedinica. Nije mi bilo jasno naređenje načelnika Štaba Sefera Halilovića.

Naređeno mi je da stupim u kontakt sa Irfanom Ljubijankićem i sa njim rješavam probleme. Ja sam kontaktirao sa Ljubijankićem i nakon njegove smjene

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
STAB VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
S A R A J E V O
Str.pov. broj : 02/521-1
Sarajevo, 21.04.1993. godine

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Komandi 5. Korpusa
– Na licnost komandanta –

Prema nasim saznanjima u zoni odgovornosti 5. Korpusa ima slucajeva uzurpacije vlasti. Jednostavno se smjenjuju legalno izabrani i postavljeni organi , a dovode drugi po volji pojedinaca. Takav slucaj se dogodio sa nacelnikom sluzbe bezbjednosti Sarachevicc Irfanom. Najnovije informacije ukazuju da se priprema hapsenje Predsjednika SDA Miralema Veladzzicca i da se namjerava oduzeti mu satelitski telefon. Takav odnos prema legalno izabranim organima vlasti i stranke SDA je nezakonit i predstavlja samovolju i uzurpaciju pravnog poretka. U cilju sprjecavanja uzurpacije vlasti na teritoriji,

N a r e d j u j e m :

1. Kao komandant Korpusa, imate moc i obavezu; sprijecite nezakonit rad organ vlasti i bilo koju uzurpaciju iste, ma od koga se ona cinila.
2. Stupite u kontakt sa Irfanom Ljubljankiccem i ostvarite saradnju sa istim na rjesavanju ovih pitanja.
3. Poboljsajte red i disciplinu u radu i odgovornosti vojne policije. Ako to niste u mogucnosti – bolje je da je raspustite.
4. Izvjestaj po ovim pitanjima i sta je komanda 5. Korpusa preduzela na rjesavanju isti – dostavite ni sto je moguce hitnije.

ZS/FM

2784 21.04.93. 15,55
broj datum čas potpis
primljeno 21.04.93. 15.55
datum čas potpis
predano
datum čas potpis

BOSNA I HERCEGOVINA ARMIJA BiH 5. KORPUS Organ za KZ

NACELNIK STABA
VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
Sefer Halilovic

kad više nije bio predsjednik Skupštine Okruga, ali sam morao poštovati u to vrijeme novoimenovane čelnike u vlasti. Uostalom, novi predsjednik Okruga Ejub Topić uživao je veliko povjerenje Irfana Ljubijankića. Posebno su indikativni dijelovi naredbe koji se odnose na vojnu policiju i, kako Halilović navodi "uzurpaciju vlasti". Vojna policija je izvršavala zadatke iz svoje nadležnosti i nije joj bio posao da se obračunava sa pripadnicima CSS-a, pored postojećih legalnih organa vlasti. Pa i ako je bilo grešaka koje su u praksi počinili pripadnici CSS, te propuste trebala je rješavati postojeća civilna vlast i njeni organi.

Tek danas, stvari su mi jasne, a ja sam, što je i bio moj zadatak kao komandanta, postupao vojnički: štitio ustavno-pravni poredak Republike Bosne i Hercegovine. Ovo navodim kao svjedočanstvo u kakvim je složenim političkim uvjetima morala djelovati Komanda Petog korpusa, starješine, sastavi i jedinice. A to su pratile svakodnevne borbe u najtežim okolnostima blokade i fizičke izolacije od ostalih dijelova slobodnih teritorija i jedinica Armije R BiH.

Na osnovu raspoložive dokumentacije stekao sam dojam da je Generalštab i državno rukovodstvo tendenciozno informirano i da je to samo usporilo reakcije državnih organa. Ustvari, izgleda da su se neki vodili idejom: "Ako ja nisam na vlasti, ništa nije dobro i ništa nije po zakonu".

Konsolidacija organa vlasti

Paralelno sa poduzetim mjerama putem sistema rukovođenja i komandovanja, sa nivoa korpusa poduzete su i mjere na stvaranju uslova za konsolidaciju organa vlasti u općinama Bihać, Cazin, Velika Kladuša i Bosanska Krupa, kao i saniranju stanja u kompletnoj zoni odgovornosti korpusa. Već do tada je postavljen novi gradonačelnik Bihaća Muhamed Fazlić, koji je nedugo poslije izvršio samoubistvo, i novi predsjednik općine Cazin, Ćazim Budimlić umjesto Natka Muhamedanagića. Na novu dužnost Ćazim Budimlić je došao sa dužnosti pomoćnika komandanta za moral 503. brigade gdje je dao značajan doprinos. Njegov dolazak u općinu značio je puno za borce i starješine 503. brigade, kao i za ukupno stabiliziranje stanja u općini Cazin nakon proglašenja tzv. APZB. Dužnost predsjednika Izvršnog odbora općine Cazin preuzeo je Muhamed Samardžić. Konsolidacija organa vlasti u općini Cazin imala je izuzetno pozitivne efekte, a podrška naroda i jedinica 503. i 504. brigade naporima Komande Korpusa, bila je možda i od presudnog značaja za cio Okrug. Da je Fikret Abdić uspio u Cazinu, stanje bi bilo teško i neizvjesno. Srećom preovladale su bosanskohercegovački orjentirane snage u odnosu na snage "autonomaša".

Fikret Abdić nije odstupao od proklamiranih ciljeva nakon proglašenja tzv. APZB. Za sebe je mislio da je najveći i najpametniji, da je negdje gore na nebu, da iznad njega nema nikog, a ispod, nakon velike praznine, dolaze svi ostali. On to nije ni krio. Na svakom koraku, svakim potezom, na svakom mjestu ispoljavao je despotizam, a sve krijući se iza interesa naroda i građana Okruga Bihać.

Zvanično oglašavanje predsjednika Izetbegovića

Iste noći nakon što je Komanda Petog korpusa poduzela mjere suprotstavljanja činu secesije od teritorije Republike Bosne i Hercegovine, oglasio se i kabinet predsjednika Alije Izetbegovića saopćenjem da je to akt veleizdaje, ali da se traži trezvenost, odlučnost i zaštita naroda i dobara. U saopćenju se između ostalog kaže:

-Građani Bosanske krajine, u najkritičnijim trenucima naše povijesti član Predsjedništva R BiH, Fikret Abdić, proglasio je tzv. autonomiju Cazinske krajine. Abdić je to učinio uprkos vašem odbijanju inicijative o formiranju Autonomne pokrajine 'Zapadna Bosna' i vašeg jasnog opredjeljenja za BiH, koje ste izrazili na sjednicama skupština opština i na javnim raspravama u narodu.

Taj neustavni čin na našu već ranjenu domovinu. U trenutku kada smo zabavljeni sudbinskim odlukama o našoj zajedničkoj budućnosti i pritisnuti neprijateljem iznutra i izvana, pozivam vas da zajedno sa jedinicama i Komandom Petog korpusa, energično stanete u odbranu Bosne i Hercegovine i onemogućite svako cijepanje zemlje. To je udar na jedinstvo muslimansko-bošnjačkog naroda, sada kada nam je jedinstvo najpotrebnije. Apelujemo na vas da sačuvate prisebnost i razum i da izbjegnete sukobe, da se zbijete uz našu vojsku u ime naše zajedničke budućnosti.

U intervjuu Oslobođenju, 3. oktobra 1993. godine, s ciljem informiranja šire javnosti predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović pokušao je odslikati "lik i djelo" Fikreta Abdića i objasniti njegovu "narodnu podršku":

-Čudna je stvar, znate, očigledno bi ta njegova zamišljena, vazalska državica APZB ili republika bila u sastavu 'Srpske krajine'. Jasna je stvar, drukčije nije moguće u političkom pogledu. Ali, evo, vidite, on je uvijek jako hvaljen i otvorena su mu vrata u programu HRT. Sad je čudna ta sprega, kad se radi o tome, između Beograda i Zagreba. Radi se o tome što neki krugovi u Beogradu i Zagrebu nalaze zajednički jezik kad se radi o Bosni i Hercegovini. Naša glavna nevolja je što ponekad nalaze saveznike u našim redovima. Jer, u krajnjoj liniji, šta bi se moglo očekivati od tih ljudi? Dakle, tu je Abdićeva uloga, on ima saveznike i u Beogradu i u Zagrebu, a onda ima neke ljude kojima on plaća. Prije svega, ima jedan broj radnika 'Agrokomerca' koji su egzistencijalno ovisni od njega. Inače, građani Krajine koji su slobodni, koji nisu u nikakvom najamnom odnosu prema Abdiću, neće sigurno nikad podržati ovakvu aktivnost protiv Bosne i Hercegovine, direktno i protiv muslimanskog naroda...

S obzirom da smo i sami zagovarali trezvenost i odlučnost, nije bio problem pridržavati se smjernica predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Oglašavanje gospodina Izetbegovića bilo je od izuzetne važnosti za Okrug, a posebno za nas vojnike. Njegovo oglašavanje potvrdilo je naše napore na pravednom putu borbe za međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu na teritoriji Okruga Bihać. Da su naši izvještaji i prijedlozi dolazili direktno predsjedniku Izetbegoviću siguran sam da bi reakcije i donošenje odluka iz vrha bile efikasnije i brže.

U vrijeme događanja protuustavnog čina, proglašenja tzv. APZB, održavan je i Bošnjački sabor u Sarajevu, koji je, također, osudio čin stvaranja tzv. APZB i njene akte. Narodu bihaćkog Okruga, iscrpljenom u

snažnom odolijevanju napadima agresora i životom u potpunoj izolaciji i blokadi, bili smo dužni objasniti o čemu se radi i zašto smo izvršili promjene u policiji i organima vlasti, a ne samo ukazati na samovolju pojedinaca koji u ime vlastitih interesa negiraju ne samo žrtve, već i samu Bosnu i Hercegovinu kao međunarodno priznatu državu.

Pravnim tumačenjem normi i dokumenta o konstutiranju tzv. APZB, posebno ustavnih principa, moglo se jasno zaključiti da cilj nije autonomija nego država. To potvrđuje tačka "pet" ustavnih principa kojom je navedeno "da će APZB autonomno, do konstituiranja R BiH, odlučivati o državnim funkcijama, a da će se uključiti u R BiH na osnovu principa ravnopravnog odlučivanja."

Kao što je uočljivo iz ekspozea, predsjednik tzv. APZB, proglasio se vrhovnim komandantom svoje vojske. Logičnim se nametnulo pitanje, koja to autonomija u svijetu ima ingerencije nad vojskom?

Odgovor Štaba Vrhovne komande OS R BiH

Neposredno pred proglašenje tzv. APZB, u dopisu o stanju na terenu, predložio sam krivično gonjenje i lišavanje slobode Fikreta Abdića. Odgovor koji sam dobio od Štaba Vrhovne komande nije mi ulijevao sigurnost u to da su u potpunosti shvatili situaciju u Krajini, ni kuda vodi rasplet događaja sa autonomijom.

Bilo bi mi draže i vojnički normalnije da sam od Štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine, a na bazi ocjena Komande Korpusa, procjena, analiza, prijedloga i zahtijeva – što je vidljivo u ovoj knjizi – na vrijeme dobio jasnije i preciznije naređenje o suprotstavljanju vanustavnom djelovanju Fikreta Abdića i njegovih sljedbenika.

Davali smo dovoljno argumenata i pokazatelja da Fikret Abdić ne poštuje državne institucije, da destruktivno djeluje u Okrugu, da proglašenjem tzv. inicijative za uspostavljanjem "autonomije" otvoreno vrši secesiju od Republike Bosne i Hercegovine. To pokazuje i njegova neposlušnost kao člana Predsjedništva i Vrhovne komande u slučaju kadrovskih promjena u CSS i niz drugih aktivnosti ispoljenih u periodu od juna do septembra 1993. godine.

Ni dan dans mi nije jasno zašto nisam dobio takvo naređenje.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
UPRAVA BEZBJEDNOSTI
Broj: 03/28-140
Sarajevo, 24.09.1993.godine

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

KOMANDA 5.KORPUSA
Nacelniku Sluzbe vojne bezbjednosti
Gosp. Alaga Bajramovic

Misljenje,
dostavlja.-

Veza: Vas akt broj03/1591-1 od 20.09.1993.godine

U vezi sa Vasim aktom pod gornjim brojem veze, kojim trazite stavove i misljenje Uprave, povodom izlozenog predmeta, obavjestavamo Vas o sljedecem

Clanovi Predsjednistva RBiH uzivaju imunitet, tj. u konkretnom predmetu clan Predsjednistva je krivicno neodgovoran, s tim sto o njegovom imunitetu odlucuje Predsjednistvo. Imunitetsko pravo, kao prepreka za krivicno gonjenje, moze biti oduzeto putem tzv. dizanja imuniteta samo od strane tijela ciji je clan, u ovom slucaju od Predsjednistva RBiH.

Dakle, u ovom slucaju lice se ne moze pozivati na krivicnu odgovornost.

Politicka odgovornost se ne moze razmatrati od strane vojnih organa.

DOSTAVLJENO:

1. Naslovu
2. Arhivi UB SVK OS.

GR/JZ

N A C E L N I K
JUSUF JASAREVIC

5712 24.09.93 15.44
24.09.93 15.44

Oružane Snage
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
5. KORPUS
Primljeno: 25-09-1993
03/3300-1

Danas, nakon svega, postavljam sebi pitanje, šta bi bilo da sam dobio naredbu Štaba Vrhovne komande da lišim slobode Fikreta Abdića, prije nego što je proglasio tzv. APZB? Da sam ga lišio slobode prije proglašenja autonomije, teško da bi smo mogli objasniti mnogima, zašto smo to uradili u odnosu na činjenicu da je Fikret Abdić i nakon proglašenja tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, potpune saradnje sa Miloševićem, sa jedne, te Bobanom i Tuđmanom sa druge strane, imao u Okrugu ne mali broj pristalica, pa na žalost i onda kada se javno u Beogradu slikao sa Slobodanom Miloševićem u vrijeme dok je agresor rušio sve što nije srpsko. Uostalom, Fikret Abdić je, nažalost, proglasio tzv. Autonomnu pokrajinu Zapadna Bosna, kao član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Da smo ga lišili slobode, za njegove pristalice on bi bio junak, a za sve druge ostali bi nejasni Abdićevi ciljevi. Uz sve dileme, i bez obzira kako bi se to odrazilo na ukupna zbivanja sa današnje ditance smatram da sam trebao dobiti suglasnost da lišim slobode Fikreta Abdića. Da smo to učinili on ne bi stigao proglasiti tzv.

Autonomnu pokrajinu Zapadna Bosna i povesti rat protiv Petog korpusa. Najvažnije od svega bi bilo to što ne bismo imali toliko žrtava na obje strane.

Obezglavljivanje 521. i 527. brigade

Inicijativni odbor tzv. APZB, očito vidjevši da usljed poduzetih energičnih mjera od stane Komande Korpusa odmah nakon neustavnog čina proglašenja tzv. APZB gube tlo pod nogama, 28. septembra 1993. godine, pod parolom "događanja naroda", pokrenuo je dio zavedenih Kladuščana u pohod s ciljem preuzimanja vlasti u Velikoj Kladuši i bihaćkom Okrugu. Među zavedenom masom bilo je dosta naoružanih, a školsku djecu su isturili u prve redove. Nakon iznošenja platforme o tzv. inicijativi i "boljem životu sutra" u Velikoj Kladuši, donijeli su zaključak da se krene pred komande 521. i 527. brigade ne bi li uvjerili borce i starješine u opravdanost uspostavljanja tzv. APZB, te da ti isti borci, njihova braća, sinovi, amidže, daidže, zetovi i djedovi ne trebaju pucati u svoje najrođenije. Uspjeli su nasilno obezglaviti 527. i 521. brigadu i time onemogućili dalje komandovanje navedenih komandi svojim jedinicama. Nakon toga Komanda Korpusa nije više bila u mogućnosti konsolidirati stanje u te dvije brigade. Značajnu aktivnost na obezglavljivanju komandi 527. i 521. brigade, Abdić je povjerio Rasimu Bašiću, našem dojučerašnjem saborcu iz Komande Korpusa. Bašić je čovjek koji je među prvima dezertirao i stavio se na raspolaganje Fikretu Abdiću. Kasnije se pokazalo da je Bašić i ranije imao svojih skrivenih pristalica i istomišljenika u komandama 527. i 521. brigade, koji će mu kasnije pomagati da metodom prisile i pritiska mobiliziraju borce ovih brigada i okrenu ih protiv svojih dojučerašnjih saboraca. Komanda Korpusa, i ja lično, pozvali smo borce i starješine da ne prihvate pučističke aktivnosti pristalica Fikreta Abdića; da ostanu dosljedni ciljevima naše borbe. Naš poziv prihvatio je jedan broj vojnika i starješina navedenih brigada i aktivno se uključio u borbu pružajući nam konkretnu pomoć i podršku u obračunu sa izdajničkim snagama.

Zavedeni građani Velike Kladuše, predvođeni pristalicama Fikreta Abdića pod firmom događanja naroda, njih više od 1.000, nakon svega što se desilo sa 521. i 527. brigadom u Velikoj Kladuši uputili su se 30. septembra u pravcu Cazina sa ciljem definitivnog rušenja Petog korpusa i uzurpiranja vlasti i sredstava javnog informiranja. Cilj im je bio da nakon uspješnog obezglavljivanja 521. i 527. brigade da pridobiju pripadnike 503., 504. i 517. brigade i SJS u tom gradu. Dio secesionista predvođen Ibrahimom Đedovićem blokirao je Komandu 503. brigade. Zahtijevali su od komandanta Delalića da poštuje odluke rukovodstva tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna i otkaže lojalnost Komandi Petog korpusa. Delalić me je izvijestio o događanjima u Cazinu i aktivnostima Ibrahima Đedovića, koji je predvodio zavedenu masu. Od Delalića sam zahtijevao da se

obrati zavedenoj masi i da im objasni ciljeve onih koji ih zloupotrebljavaju. Istovremno sam tražio od njega da prilikom obraćanja saopšti okupljenima da on i njegova komanda poštuju rukovođenje i komandovanje, da će izvršavati samo naređenja Komande Petog korpusa. Delalić je to i uradio što je bilo veoma bitno za dalji tok događaja. Kada su vidjeli da nisu u mogućnosti pridobiti lojalnost Komande 503. brigade i njenog komandanta, ne odustajući od svog cilja okupljena masa se prebacila i okupila pred Komandom 504. brigade. Neposredno prije tih događaja izviješten sam da se radi o planskoj izdaji u 504. brigadi.

***

Vidjevši da je situacija veoma ozbiljna i da se mora reagirati, u okviru svojih aktivnosti istog dana otišao sam tadašnjem gradonačelniku Nenadu Ibrahimpašiću da bih se konsultirao sa njim, s obzirom da su svi ostali političari iz Okruga boravili u Sarajevu u to vrijeme, osim njega u Bihaću i Mirsada Veladžića u Velikoj Kladuši. U toku razgovora sa gospodinom Ibrahimpašićem sa mnom su bili prisutni: moj zamjenik Mirsad Sedić, komandant 501. Mirsad Selmanović i komandant 502. brigade Atif Dudaković. Tražio sam od gospodina Ibrahimpašića da energičnije djeluje na političkom planu i da se aktivnije uključi u rješavanje novonastale situacije. Nakon našeg razgovora Nenad Ibrahimpašić telefonom je pozvao Fikreta Abdića i kazao mu da ne može raditi to što radi po Krajini i da on to ne podržava, da - dok je on gradonačelnik Bihaća - neće podržavati njegove namjere i da takve metode neće proći u Bihaću, jer Bihać i Bišćani neće prihvatiti secesiju i uništenje R BiH.

Mirsad Sedić me izvjestio da Irfan Saračević, najbliži Abdićev suradnik upravo dok traju aktivnosti Fikretovih pristalica u Cazinu traži da se sastanemo u selu Gata i razgovaramo o novonastaloj situaciji. U prvom momentu nisam se složio da se ide na pregovore. Zašto pregovarati dok više hiljada pristalica Fikreta Abdića drže blokirana komandna mjesta 503., 504., 517. brigade. Međutim dotična gospoda su bila mišljenja da se ipak ode na razgovor. Bio sam precizan.

-Dobro. Dozvoljavam da idete na pregovore sa Žiletom, ali ne smijete prihvatiti ništa što ide na štetu borbe za međunarodno priznatu BiH, a u korist započete secesije, u smislu da "abdićevci" ne bi dobili nešto na pitanju potkrepljivanja izdaje.

Nakon završenog razgovora sa gospodinom Ibrahimpašićem uputio sam zamjenika Sedića sa Mirsadom Selmanovićem i Atifom Dudakovićem na pregovore u Gatu. Po povratku u kasarnu Adil Bešić, razmotrio sam novonastalu situaciju i donio odluku da sa borcima i starješinama krenem u Cazin i deblokiram blokirana komandna mjesta i vitalne objekte od strane pristalica Fikreta Abdića. Organizirao sam rad na Komandnom mjestu. Izdao sam naredbu da se sve jedinice u kasarni Adil Bešić postroje na pisti za postrojavanje.

Nakon postrojavanja jedinica, okupljenim borcima Odreda za specijalna dejstva, Bataljona vojne policije i Logističke baze objasnio sam novonastalu

vojno-političku situaciju i namjere otvorene secesije Fikreta Abdića. Pred postrojenim borcima i starješinama rekao sam:

-Gospodo, sakupio sam vas sve i od vas tražim da se izjasnite o tome jeste li za Bosnu i Hercegovinu ili ste za Fikreta Abdića i njegovu "autonomiju"! Oni koji su za Bosnu i Hercegovinu, neka stanu desno! Oni koji su za Fikreta Abdića, neću im ništa, a neka stanu lijevo i mirno odu kod "kladuškog babe", bez ikakvih problema, da znamo s kim imamo posla. Ove koji su za Bosnu i Hercegovinu pozivam da, ovaj put, bez oružja idemo deblokirati komandna mjesta brigada koja su blokirali Abdićevi sljedbenici u Cazinu pod firmom "događanja naroda", kao da su naučili lekciju u Srbiji od Miloševića. Bit ću vam na čelu! Moramo biti odlučni ukoliko želimo spasiti Bosnu i Hercegovinu na ovim prostorima.

Nakon završenog obraćanja uputio sam se u Cazin sa pripadnicima Bataljona vojne policije, Logističke baze i Odreda za specijalna djelovanja, da se na licu mjesta, golim šakama suprotstavimo pristalicama tzv. APZB. Onako u koloni, u autobusima, na otvorenim kamionima i šleperima, sa istaknutim zastavama sa ljiljanima. Krajiškim bregovima je odjekivala pjesma. Išli smo goloruki, da muški, riješimo novonastalu situaciju u tom gradu, da se uzalud ne prolijeva bratska krv. Kao što sam zamislio, tako sam i napravio. Autobusi, zastave, transparenti, muzika i – došli smo pred 503. brigadu. Bio sam na čelu kolone. Kolona je bila duga najmanje par kilometara. To je nešto što je nezaboravno. U koloni se nalazilo oko 700 boraca i starješina odlučnih da brane svoju domo-vinu, dok su ostali borci i starješine čvrsto držali položaje prema agresoru. Potvrdilo se pravilo da se situacija – ako je ključni čovjek na čelu vojske – rješava lahko. To je i nakon mog odlaska u Krajini ostalo kao pravilo. Jest veliki rizik gubitka komandnog kadra, ali drukčije ne može. Kad se god nešto pokazuje ličnim primjerom, onda se kod mnogih odagnaju eventualne sumnje.

Naš odlazak u Cazin bez naoružanja imao je za cilj da deblokiramo komandna mjesta i ne dozvolimo uspostavu tzv. APZB na prostoru općine Cazin. Nismo imali za cilj izazivati krvoproliće iako su se pristalice Fikreta Abdića nasilnički ponašali prema našim pripadnicima. Po dolasku u Cazin, ispred Komande 504. brigade, zatekao sam tadašnjeg potpredsjednika Skupštine Okruga Bihać, Božidara Šicela koji je već bio imenovan za potpredsjednika Skupštine tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Gospodin Šicel prije mog dolaska u Cazin upravo je sa svojim saradnicima zahtijevao od starješina Komande 504. brigade lojalnost i poštivanje, kako je on govorio, zakona Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. Po našem dolasku ispred komande brigade, izmanipulirana i zavedena masa je skandirala: "Babo, Babo", "Dole Peti korpus", "Dole Ramiz Dreković".

Nisam mogao vjerovati da ću ikad ratovati protiv zavedenih ljudi iz naroda kome pripadam. Sve ovo se odvijalo dok su moji saradnici razgovorali sa Žiletom u Gati, oni su se vratili sa pregovora kad je u Cazinu već bilo razriješeno to "događanje naroda". Mitingaši su brzo razbijeni, bez oružane

borbe, veliki broj izdajnika je preko Skokova pobjegao u pravcu Velike Kladuše zajedno sa dijelom pripadnika SJS iz Cazina. Drugi dio zavedene mase, ne mireći se sa situacijom, produžava u selo Pjaniće i blokira 517. brigadu i njenu komandu. Uspješno smo deblokirali i Komandu 517. brigade. Ovaj zadatak je obavljen bez upotrebe oružja, zašta posebne zasluge pripadaju borcima i starješinama jedinicâ koje su tog dana bile angažovane.

***

Koliko danas znam, Božidar Šicel se rastao od Abdića. Da me tada kao i prije poslušao, nikad ne bi ni bio sa Abdićem.

On je bio tamo da ubjeđuje Keđu i njegovu brigadu da se predaju. Nije teško bilo ubijediti Keđu jer je noć prije boravio u Velikoj Kladuši kod Abdića i upravo dogovorio ovakav scenario o čemu sam bio izviješten od povjerljivog starješine iz komande 504. brigade prije nego što sam krenuo sa borcima u deblokiranje grada i komandi.

Dok sam noseći "hekler" ulazio u Komandu Keđine 504. brigade svašta mi se motalo po glavi. No i nakon repetiranja "heklera", razum je prevladao. Rekao sam Keđi: "Ti si izdajnik i ne možeš voditi komandu brigade." Smijenio sam ga sa dužnosti na licu mjesta i naredio da ga se pritvori. Nesmotrenost organa sigurnosti Komande Korpusa dovela je do toga da je Keđo tražeći da ode na ljekarski pregled ustvari iskoristio situaciju i dezertirao kod Fikreta Abdića. Gospodin Šicel je dobro prošao kako je mogao proći: napolju su ga samo, kako se to krajiški kaže, protamburali.

Na dužnost komandanta umjesto Nevzada Đerića - Keđe postavio sam Seada Kazaferovića, koga sam nekoliko dana nakon postavljenja poslao u ispomoć SJS Cazin, a na mjesto komandanta 504. brigade postavio Ibrahima Nadarevića, koji će polovinom 1994. godine primiti dužnost komandanta 517. brigade.

U ovako teškoj i složenoj situaciji zadržali smo prisebnost i trezvenost. Upravo ovaj slučaj jasno ilustrira da smo i u ovakvim situacijama vodili računa da ne dođe do krvoprolića i žrtava računajući da ćemo bez prolijevanja krvi prevazići novonastalu situaciju i da će pobijediti razum.

Nakon deblokade komandnih mjesta i vitalnih objekata u Cazinu pozvao sam sve komandante brigada, te ih upoznao sa kompletnim događanjima oko deblokade u Cazinu. Izdao sam im konkretne zadatke i uputstva. Skrenuo sam pažnju da više kalkulantskog odnosa ne može, ne smije i neće biti. Borcima i starješinama, koji su učestvovali u deblokadi, čestitao sam na odlično obavljenom poslu, na gušenju pobune bez ispaljenog metka i prolivene kapi krvi.

Vraćajući se iz Cazina 2. oktobra 1993. godine bio sam tužan zbog sve izvjesnijeg unutarnjeg sukoba, a radostan što se sve završilo bez prolivanja krvi. Ni sanjao nisam, da će za nešto više od deset dana, u tom, istom gradu doći do žestokog oružanog sukoba. Da je Abdić tada uspio u svojim nakanama, pitanje

bi bilo šta bi bilo sa Krajinom pa i sa Bosnom i Hercegovinom. Gledajući te pitome krajiške bregove oko Cazina i Ostrošca preispitivao sam se, jesam li uradio sve, kako valja, i zašto sam uopće izabrao vojnički poziv? Šta me još u životu zbog takve odluke, donešene u djetinjstvu čeka? Zar nisam mogao odabrati nešto drugo, nešto mirnije i unosnije? Otići drugim putem? Je li to moja odluka ili Božija volja? Hiljadu pitanja, a nijednog valjanog odgovora. Mislim da su se tokom, gotovo četverogodišnjeg bosanskog pogroma, mnogi pitali isto. Uostalom, zar smo imali izbora? Je li nam sudbinu određivalo nešto drugo? Je li naš životni poziv u većini određivalo naše tradicionalno seljačko porijeklo i siromaštvo?

Nakon izvršene deblokade i saniranja stanja u Cazinu vratili smo se u Bihać "bogatiji" za više autobusa i kamiona koje su koristile Abdićeve pristalice. Nakon tih događaja borci i starješine Petog korpusa uvidjevši složenost vojno-političke situacije i otvorene namjere Fikreta Abdića u rušenju Bosne i Hercegovine, dobijaju moral i pouzdanje u opravdanost obračuna sa Abdićem i njegovim pristalicama.

Ove aktivnosti Komande Korpusa pozdravljene su od mnogih intelektualaca, vodećih političkih stranaka, opozicionih stranaka, boraca, starješina i stanovništva. Mnogi su se do tada s pravom pitali zašto komanda Korpusa nije ranije poduzela nešto slično, ne znajući da jednostavno to nismo mogli i da za tako nešto nismo imali odobrenje i naredbe od pretpostavljenih. Očito da je pretpostavljena komanda mislila da će se sve završiti bez prolijevanja krvi. Iz dana u dan front je jačao u našu korist. Uz Abdića su ostajali najviše oni koji su ovisili od njega, zaposleni u Agrokomercu i njihove porodice, kriminalci, profiteri, ucijenjeni političari i imami, određeni broj starješina koji su izgubili čast i etiku profesije kojoj su pripadali, kao i oni koje je prisilio svojom policijskom represijom i diktaturom.

Sukob na Skokovima i proglas narodu krajine

Shvativši suštinu, cilj i namjere Fikreta Abdića, u rušenju ustavnog poretka međunarodno priznate R BiH a time i njegov odnos prema Petom korpusu, borcima, invalidima, pripadnicima šehidskih porodica, velika skupina građana Bihaća, Bužima, Cazina i Bosanske Krupe spontano je krenula 2. oktobra 1993. godine u pravcu Velike Kladuše da na miran i ponosan način iskaže nezadovoljstvo prema Abdićevim rabotama. Željeli su skrenuti pažnju Fikretu Abdiću da u ovim teškim i sudbonosnim trenucima po narod i državu ne može i ne smije raditi to što je započeo. Želili su održati miting podrške Bosni i Hercegovini i jedinstvu bošnjačkog naroda. Zaustavljeni su na Skokovima. Abdićeva parapolicija, sa barikada na Skokovima, otvorila je vatru na nevine građane koji su željeli iskazati odanost i ljubav prema jedinoj domovini Bosni

i Hercegovini i nezadovoljstvo prema sljedbenicima tzv. APZB. Tri osobe su ranjene, među njima i jedan naš pripadnik (snimatelj 511. bbr.). Snimci o tom sramnom činu otišli su u svijet i izazvali bijes i ogorčenje naroda, posebno Krajišnika, a potom pobudili poznati krajiški prkos. Sramni odgovor paljbom po nedužnim civilima koji su jedino željeli mirno rješenje sukoba, govori o demokratičnosti vlasti tzv. APZB, ali istovremno i daje odgovor na to ko je prvi upotrijebio oružje – pristalice tzv. APZB po nalogu Fikreta Abdića.

Nakon sramnog čina upotrebe oružja od strane Abdićeve policije, Komanda Petog korpusa, uzimajući u obzir složenost situacije i shvatajući suštinu problema, u ime onih koji su nedužni pali u odbrani domovine i u ime života, istog dana uputila je proglas narodu bihaćkog Okruga koji je emitiran u svim elektronskim medijima i objavljen u štampi:

Narode Bihaćkog okruga,

Bišćani, Cazinjani, Krupljani, Bužimljani, Kladušani, Sanjani, Ključani, Petrovčani, Ripčani, Vakuljani, Otočani,

Krajišnici i Bosanci,

borci, majke, očevi, sinovi, sestre, djeco, prognani!

Poslije 18 mjeseci krvavog rata, poslije borbe za goli život, za ljudsko dostojanstvo, protiv zvijeri koje nas protjeraše sa ognjišta, koji nam uzeše sve, silovaše majke, sestre i kćeri, nalazimo se u najtežem trenutku. Protivnici i rasturači Bosne i Hercegovine, oni koji žele uništiti i zadnji djelić ponosa muslimanskog naroda, zbog samo njima znanih interesa i ciljeva, jutros su – na poziv svoga vođe Fikreta Abića, bivšeg člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine – krenuli u krvav pohod na svoj narod, na sve one koji ne misle kao oni, na one koji samo žele mirno i dostojanstveno živjeti, na one koji već mjesecima krvare pod četničkim granatama, na one koji su goloruki uspjeli odbraniti Bihaćki okrug, na one koji i ovog trenutka čvrsto stoje na svim linijama odbrane od Lohovskih brda, preko Bosanske Krupe, Bužima, Bosanske Bojne do Šturlića i Željave.

Krajišnici!

Komanda Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, stojeći čvrsto uz vas, kao i uvijek do sada u svim najtežim situacijama, poziva vas na razum i dostojanstvo. Vi ste, svim svojim bićem, pokazali privrženost ovoj armiji i ovoj državi i podnosite sve patnje zajedno sa nama. Naša mezarja i naši grobovi nijemo govore o tome i niko nema pravo narušavati njihove snove i ideale trpati u isti koš sa onima protiv kojih smo se borili.

Ne dozvolite da iste ove patnje trpe od onih koji su rat proveli iza debelih zidova, a svoje porodice osigurali daleko od ovoga okruga.

Nažalost, Fikret Abdić i njegove pristalice su krenuli nepovratnim putem izdaje svog naroda i njegovih interesa.

U toku noći su pozvali svoje zavedene pristalice na oružje, udarili su na Armiju, mučki zarobili nekoliko starješina Komande i potčinjenih jedinica Petog korpusa.

U organizaciji ove terorističke aktivnosti i zvjerstava protiv države BiH, nesebičnu podršku pružaju im i pripadnici Francuskog bataljona UN-a koji su u toku noći u Polju kod Velike Kladuše dijelili naoružanje i gorivo paravojnim i paradržavnim formacijama.

Ponosni Krajišnici,

Na sceni je najmračniji scenarij izdaje svoga naroda koji historija ne pamti. Krenuli su na vas i na vaše sinove.

Časni građani,

Njihov cilj je da nas izruče podanicima 'velike Srbije'. Naoružani i pobješnjeli, krenuli su prema Bihaću.

Napaćeni narode,

Stavljamo vam na dušu i srce istinu da ovaj korpus ne vode ratni zločinci, nego ljudi koji su se potvrdili djelima braneći slobodu i onih koji sada žele proliti krv i unijeti haos i pometnju.

Ne dozvolite da vas zavedu šverceri i profiteri.

Pridružite se braniocima, svojim braniocima – pripadnicima Petog korpusa.

Mi jedino želimo da ostanemo ono što smo oduvijek i bili – Bosanci.

Nećemo da budemo sluge i podanici. Komanda Petog korpusa izvršava naredbe Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine.

Ne dozvoljavamo da nas vode lokalni moćnici i samozvani lideri. Uradimo sve da ne padne nijedna kap krvi, ali budimo spremni da branimo i odbranimo tekovine naše višemjesečne borbe.

To od vas i od nas očekuje narod Goražda, Žepe, Srebrenice, Sarajeva, Brčkog, Maglaja, Tešnja, Zavidovića, Mostara...

To od vas očekuje naša domovina Bosna i Hercegovina.

Borci i starješine pripadnici Petog korpusa
Armije Republike Bosne i Hercegovine
2. 10. 1993. godine.

Očito da ovaj proglas za Fikreta Abdića nije značio ništa, jer je i dalje nastavio sa rušenjem Bosne i Hercegovine u najtežim momentima i za državu i za narod.

"Događanje naroda" u Kladuši i na Johovici

Prije nego što je Abdić pozvao narod Cazinske krajine na ustanak i obračun sa pripadnicima Petog korpusa, vojni scenarij razradili su i pokušali provesti starješine bivše JNA, potpukovnik Mehmed Koštić, kapetan Ibrahim Đedović i stariji vodnik Rasim Bašić.

Događajima na Skokovima, 2. oktobra 1993. godine, tada već smijenjeni član Predsjedništva Abdić počeo je gubiti kompas. Očito da je shvatio da

"Babo" više nije "Babo" i da nema u brojnim Krajišnicima onu podršku kao što je do tada imao. Nije mogao shvatiti da mu se bilo ko može suprotstaviti, a pogotovo "neki Dreković", kako me je znao nazvati, sa svojom komandom i svojim borcima. Sav bijesan pozivao je stanovništvo Velike Kladuše na ustanak protiv Petog korpusa i njegovog komandanta. Oglasio je mobilizaciju, dijelio oružje, proglašavao policijski sat, izdao naređenje da se hapse svi uniformirani koji nemaju obilježja APZB, što se ustvari odnosilo na pripadnike Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

U Velikoj Kladuši došlo je do krvavih sukoba. Na jednoj strani su bile pristalice Fikreta Abdića, a na drugoj pripadnici 521. i 527. brigade koji su ostali vjerni Komandi Petog korpusa i državi Bosni i Hercegovini.

Nastavljao se i žestok medijski rat. Glavnu riječ vodila je radiostanica Velkaton, na čelu sa Seadom Purićem, koji je širio propagandu protiv boraca i starješina Petog korpusa i prije otpočinjanja sukoba, a smišljeno prešućivao svaku informaciju iz Petog korpusa i njegovim uspjesima.

Grupa vojnika 527. brigade koja nije prihvatila da stane pod komandu Fikreta Abdića, na čelu sa Osmanom Omanovićem - Hegom, revoltirana i ranijim takvim radom radio Velkatona, upala je u prostorije redakcije i uništila tehniku. Tom prilikom poginuo je jedan Abdićev parapolicajac.

Bez obzira što je Abdić pokušavao formirati vojne formacije u okviru tzv. Narodne odbrane, njegovo najveće uporište bila je policija. Međutim, već tada je izgubio sve glavne poluge u policiji, osim u Velikoj Kladuši.

Fikret Abdić se nije mirio sa nastalom situacijom i pošto-poto želio je realizirati ciljeve koje je zacrtao u deklaraciji. I dalje, rukovodeći se parolom "događanja naroda", 3. oktobra, na čelu sa Ibrahimom Đedovićem, velika grupa pristalica "autonomije" krenula je prema Bihaću, s ciljem rušenja vlasti u Bihaću i ostalih institucija. Zavedena masa krenula je za Bihać putnom komunikacijom Velika Kladuša - Johovica - Šturlići - Tržačka Raštela - Gata - Bihać. Ravnajući se spram toga, Komanda Petog korpusa naredila je Komandi 502. bbr. i tadašnjem komandantu Atifu Dudakoviću da sa grupom boraca krene na izvršenje borbenog zadatka i zaustavi "demonstrante". Borbena grupa od 120 vojnika i starješina, na čelu sa komandantom brigade, krenula je 3. oktobra u 12 sati iz kasarne "Grmeč", pravcem Grmeč-Gata-Tržačka Raštela-Šturlić-Johovica-Velika Kladuša, sa ciljem da spriječi demonstrante u rušenju ustavnog poretka Republike Bosne i Hercegovine i stvaranja uvjeta za secesiju. Po naređenju komandanta, 502. brigada izvršila je marš prevoženjem do Šturlića, a poslije pješice do Johovice, gdje je stigla do 15 sati. Teškom mukom spriječeno je daljnje napredovanje velike grupe demonstranata i zavedenog naroda na Johovici, koji su uzvikivali:

"Mi hoćemo mir... Babo ima jedino pravo da pregovara u ime svih, jer ima najviše glasova u Bosni i Hercegovini... Alija Izetbegović je nelegitiman predsjednik Predsjedništva koje ne postoji... Pregovarati možemo, ali sa

našim ljudima a ne sa strancem Ramizom Drekovićem... Šta će nam stranci, kao da nemamo svojih ljudi sposobnijih od njega... Samo vi (obraćajući se Atifu Dudakoviću) zamijenite Drekovića i bit će sve u redu... Vi iz Petog koprusa ne date vojnicima da nam se pridruže, a njih je 80 posto za Babu..."

Komandantu 502. brigade naredio sam da se obrati okupljenoj masi zavedenih Kladuščana, da im objasni kuda ih vodi pobuna, da ukaže na ciljeve naše borbe i da zahtijeva da se raziđu kućama te da ih zbog toga niko neće uznemiravati. Masa, koju je predvodio Đedović, tako nešto nije prihvatala. I dok se vodio dijalog između komandanta 502. brigade Atifa Dudakovića i predvodnika zavedenih građana Đedovića, parapolicija i pripadnici tzv. Narodne odbrane zauzimali su pogodne pozicije na okolnim brdima o čemu me je blagovremeno izvjestio Dudaković. U jednom momentu, otvorili su vatru na pripadnike 502. i 517. brigade. Ranjena su dvojica boraca.

I pored toga što smo imali ranjenih, naši pripadnici nisu poduzimali borbene radnje. Autonomaši su nastavili sa otvaranjem vatre po našim pripadnicima. Poginula su trojica naših boraca, a osam pripadnika 502. su ranjeni. Ranjeni su načelnik Štaba i načelnik ARJ PVO 502. brigade.

Dudaković je u cilju zaštite svojih vojnika i jedinice morao vojnički uzvratiti. Učinio je to isključivo prema položajima Abdićevih policajaca i pripadnika tzv. Narodne odbrane. Četvrtog oktobra, zbog analiziranja stanja a u cilju pomoći našim snagama naredio sam da se uputi pojačanje iz 502. i 517. brigade.

Tako su počela borbena djelovanja sa autonomašima. Tada je započelo bratoubilačko prolijevanje krvi, koje nikome nije išlo u prilog, na žalost imalo je nesagledive posljedice po bošnjački narod i taj kraj.

I pored toga što je Komanda Petog korpusa poduzimala sve da do toga ne dođe, Abdić nije odustajao od svog krvavog plana.

Nakon oružanih sukoba na Johovici, formirane su borbene linije na potezu Johovica-Skokovi-Todorovo. Tek nakon toga došli su crni dani za sve one koji su podržavali Peti korpus i legalne organe vlasti, a našli se na prostoru pod kontrolom Fikreta Abdića. Počela su hapšenja, privođenja, maltretiranja i punjenja Abdićevih logora u Maljevcu, Dubravama i Drmaljevu.

Uvidjevši da borce Petog korpusa neće moći pokoriti kako je planirao, Fikret Abdić paralelno sa događanjem naroda i mitingašenjem po Krajini punim zamahom nastavlja sa formiranjem snaga Narodne odbrane tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, koju je u početku činilo pet lahkih brigada sa oko 8.000 do 10.000 vojnika. Najviše zapovjedno tijelo bio je Štab na čijem čelu se nalazio Asim Delić, nekada komandant jednog od bataljona 521. brigade. Asim Delić je u aprilu 1993. godine sa svojim bataljonom posjedao linije odbrane u Bosanskoj Bojni na dan napada agresora iz tzv. SAO Krajine.

Nakon događaja na Johovici vidjevši da samozvani lider ne može pokoriti Peti korpus, predstavnici tzv. Republike Srpske i Republike srpske Krajine,

Abdiću su ponudili pomoć – teritoriju i komunikacije, oružje i oruđa u dovoljnim količinama, kao i instruktore koji su radili na ustrojavanju i dogradnji snaga tzv. APZB. Pobunu u Krajini priželjkivala je i otvoreno podržavala Srbija sa vojskom tzv. RS, a proglašenje "autonomije" podržavala je u to vrijeme i vlast u Hrvatskoj. Cilj takve podrške bio je jasan: razbiti našu jedinstvenu borbu u odbrani naroda i Republike Bosne i Hercegovine i podijeliti Bosnu i Hercegovinu.

***

Želim posebno naglasiti doprinos Osmana Omanovića – Hege i njegove grupe koja se dostojno i vojnički ponijela tih teških dana u Velikoj Kladuši. Oni kao i ostali borci slavnog Petog korpusa na čelu sa svojom komandom nisu mogli da se pomire da pred njihovim očima Fikret Abdić divlja i ruši njihovu domovinu, da ruši sve ono što smo mi do tada velikom mukom stvorili u Krajini. Stali su uz Peti korpus i oružano se suprotstavili u Velikoj Kladuši Abdićevim paravojnim snagama. Komanda Korpusa vrlo brzo je uspostavila vezu sa Hegom. Njegova grupa, njih četrdesetdvojica, zaslužuju da budu spomenuti na ovom mjestu.

Osman (Muje) Omanović, Nijaz (Arifa) Miljković, Hasan (Muje) Omanović, Zuhdija (Muje) Omanović, Nazif (Vahida) Sejdić, Osman (Naze) Alibašić, Samir (Hasana) Šabanagić, Fikret (Ibrahima) Karajić, Mumin (Ibrahima) Karajić, Omer (Nurije) Velagić, Mehmed (Mede) Pehlić, Din (Ibrahima) Dizdarević, Hasan (Rame) Miljković, Bešir (Hašima) Rizvić, Ismet (Ahmeta) Velagić, Irfan (Mustafe) Rizvić, Asim (Zarifa) Bašić, Fikret (Mustafe) Keserović, Ismet (Šerifa) Hodžić, Fikret (Fehima) Kapić, Miljković (Ismeta) Damir, Faruk (Muhameda) Keserović, Suljo (Ćamila) Karajić, Mustafa (Hasana) Pajazetović, Sead (Hodže) Lasić, Sadam Alli (Muharema) Omeragić, Muhamed (Huse) Keserović, Zuhdija (Huse) Hodžić, Meho (Mehmeda) Sadiković, Irfan (Smaila) Šarić, Rešid (Dauta) Kurteši, Husein (Zaima) Hušić, Husein (Hasana) Sabljaković, Said (Džemala) Nadarević, Emin (Hašima) Sadiković, Damir (Huseina) Fazlić, Mehmed (Hasana) Sadiković, Vahid (Muhameda) Omanović, Elvir (Muhameda) Omanović, Juso (Reufa) Bužimkić, Ešref (Latifa) Hadžić i Bajro Pajazetović.

Na ovom mjestu želim pomenuti i imena onih koji su boreći se u početnim danima nakon proglaćenja tzv. APZB na prostoru općine Velika Kladuša dali svoje živote za čast svoga naroda i domovine:

Ahmet (Ahmeta) Mržljak, Hašim (Abdulaha) Okanović, Kasim (Saliha) Melkić, Suad (Rasima) Tabaković, Salih (Hasana) Rizvić, Muhamed (Muje) Omanović, Jakup (Huseina) Keserović, Amir (Muharema) Omeragić, Ale (Arifa) Hušidić, Haris (Muhameda) Ćenanović, Izet (Ibrahima) Dizdarević, Hilmo (Šerifa) Sadiković i Osman Mustafić. Ovo je također dokaz da svi građani Velike Kladuše nisu podržavali Fikreta Abdića i njegove pristalice.

Pukovnik Debutelle

Francuski bataljon UNPROFOR-a, na čelu sa pukovnikom Debutelleom s jedne strane, izigravao je mirotvorstvo, a s druge strane, u svom krugu, nakon otpočinjanja sukoba sa snagama Fikreta Abdića, udomio je u svojoj bazi vlast tzv. APZB i dozvolio stacioniranje vozila sa predajnim uređajima radija "Velkaton". Komandant Debutelle podržavao je Abdića i nakon što je već bio izbačen iz Predsjedništva.

U više navrata razgovarao sam sa ovim pukovnikom, zahtijevao njegovu neutralnost, ali je on nastavljao djelovati i svojim djelovanjem pomagati Fikretu Abdiću. Na jednom od sastanaka upoznao sam pukovnika sa odlukom najvišeg zakonodavnog tijela države (Odlukom Skupštine R BiH o isključenju Fikreta Abdića iz Predsjedništva). Međutim, on ni tu činjenicu nije uvažio. Svoj stav je obrazlagao tako što je govorio da za odluku, navodno, nisu glasali svi članovi Predsjedništva. Komanda Petog korpusa više puta je ponovila zahtjev i insistirala kod komandanta Francuskog bataljona da ostanu nepristrasni i da svojim ponašanjem ne usložnjavaju vojno-političku situaciju u Okrugu i da nemaju pravo podržavati secesiju. Posebno smo zahtijevali da komandant Francuskog bataljona ne sarađuje sa Fikretom Abdićem te da mora poštivati odluku republičke Skupštine o opozivu Fikreta Abdića iz Predsjedništva R BiH. Nakon našeg izričitog insistiranja, Francuski bataljon otkazao je gostoprimstvo radiju "Velkaton" i tzv. vlastima tzv. APZB. Ovakvo ponašanje Komande Francuskog bataljona govori o odnosu francuske vlade i međunarodne zajednice prema tim događajima u Okrugu Bihać.

Prvi pregovori i eskalacija sukoba

Komanda Petog korpusa redovno je i vanredno izvještavala organe sigurnosti i organe za moral Štaba Vrhovne komande o zbivanjima u Okrugu. Predlagali smo da se poduzmu mjere sa državnog nivoa, da se uputi delegacija u Okrug na čelu sa predsjednikom Izetbegovićem, da se stupi u razgovor sa Abdićem i da se pokuša zaustaviti ono što će tek slijediti, a što će biti strašno – rat između Bošnjaka u Krajini.

Posredstvom međunarodnih faktora, uz saglasnost pretpostavljenih Komanda Petog korpusa zahtijevala je pregovore sa Fikretom Abdićem kako bi se spriječilo eskaliranje eksplozivne situacije i prolivanje krvi. Na naš zahtjev, preko Komande Francuskog bataljona stacioniranog na Bihaćkom okrugu, par dana nakon događanja na Johovici došlo je do pregovora sa Abdićevom stranom. Cilj je bio da se razriješi političko-sigurnosna situacija u Velikoj Kladuši. Pregovarači ispred Fikreta Abdića, bili su Fikret Čelebić, Zlatko Jušić i Božidar Šicel. Razgovor je vođen u bazi Francuskog bataljona.

Jasno se moglo zaključiti da oni imaju ograničene ovlasti, tako da nije dogovoreno ništa krucijalno. Nakon višesatnog razgovora, samo je konstatirano da se spor mora rješavati pregovorima i uz uvjet da se uspostavi prekid vatre.

Gospoda Čelebić, Jušić i Šicel predlagali su razmjenu zarobljenika. Nažalost, zarobljenici su, ustvari, bili pripadnici 521. i 527. brigade Petog korpusa koji nisu prihvatili autonomiju Fikreta Abdića i koji se nisu htjeli uključiti u redove Narodne odbrane, kao i borci Petog korpusa koji su se, na razne načine, našli u Velikoj Kladuši... Zahtjev je prihvaćen i razmjena zarobljenika je izvršena. Tokom razgovora upozorio sam prisutnu gospodu na njihovu historijsku odgovornost za nedjela koja čine.

Za vrijeme pregovora izvješten sam da su njihove snage snajperima i minobacačima djelovale po snagama Petog korpusa u širem rejonu Johovice. Na pomolu je bila eskalacija sukoba širih razmjera.

Među prvim borcima u borbi protiv autonomije, na Johovici su poginuli: Suljo Begić, Sead Keškić, Jasmin Vikić i Šaban Rekić. Bili su to hrabri borci, koji su se već dokazali u 18-mjesečnoj borbi sa srpskim agresorom. Ni oni, ni njihove familije nisu mogli ni sanjati da će poginuti od zavedene bratske ruke. Na Johovici i Skokovima poginulo je 11 pripadnika Petog korpusa, a više ih je teže i lakše povrijeđeno. Broj poginulih na strani NO tzv. APZB bio je znatno veći.

Državna delegacija R BiH u posjeti Okrugu Bihać

U međusobnom oružanom sukobu pale su prve žrtve, a borbe jedinica Korpusa i Abdićevih snaga bile su u zamahu. Prestali su razgovori i kontakti sa Abdićem. Osobno sam i dalje zahtijevao da dođe delegacija iz Sarajeva i da pokuša spriječiti daljnje krvoproliće. S obzirom da sam poznavao situaciju u Krajini, tražio sam da dođu – Izetbegović, Kljuić, Duraković i reis Cerić, ljudi od autoriteta i ugleda među Krajišnicima, koji bi nastojali riješiti situaciju sa Abdićem. Prije svega, zbog toga da se situacija ne svodi na razrješavanje sukoba između Fikreta Abdića i Petog korpusa, na naš lični sukob, što je stalno potencirala Fikretova propaganda.

Napokon, 6. oktobra 1993. godine, u Okrug je stigla državna delegacija na čelu sa komandantom Štaba Vrhovne komande Rasimom Delićem, ministrom RMUP-a Bakirom Alispahićem, ministrom vanjskih poslova Irfanom Ljubijankićem, generalnim sekretarom SDA Mirsadom Ćemanom i reisu-l-ulemom dr. Mustafom ef. Cerićem. Sa njima su bili i njihovi saradnici Mustafa Hajrulahović - Talijan, Sulejman Vranj, Nusret Čančar i Safet Varajić.

Nakon njihovog izlaska iz letjelice doživio sam razočarenje. Sa državnom delegacijom došao je i Ejub Topić. I pored toga što sam blagovremeno poduzeo sve mjere obavještavajući pretpostavljenu komandu da je upravo Topić prilikom proglašenja tzv. APZB izabran za predsjednika njene

Skupštine. Državna delegacija ga je dovela u Okrug umjesto da su on i ostali koji su otvoreno stali uz Abdića, a za koje je pretpostavljena komanda bila upoznata zadržani u Sarajevu i da se ispitala njihova odgovornost u očitom rušenju ustavnog poretka Republike Bosne i Hercegovine.

***

Prije dolaska državne delegacije plasirana je informacija, koja je kružila Okrugom da državna delegacija u kojoj se nalazi i komandant Armije, između ostalog, dolazi da me smijeni sa dužnosti komandanta korpusa. Smišljeno i planski to je plasirano preko srpskih i hrvatskih medija.

Dan prije dolaska delegacije, pozvao me Munib Bešlagić telefonom iz kabineta Fikreta Abdića i tom prilikom mi je rekao da iz Sarajeva dolaze da izvrše moju smjenu i predložio mi, da po slijetanju na aerodrom Ćoralići, sve njih lišim slobode, a da onda sjedemo ja i Fikret Abdić i razriješimo problem na miran način.

Vojnički sam dočekao svoga komandanta, ali sam ga i upitao prije nego što smo počeli sa radom, da li je to tačno ili ne. Rekao sam još, da ako su im to namjere, da ću im ja pomoći u realiziranju. Komandant Delić je to demantirao.

Državnu delegaciju po njenom dolasku primio sam u Komandi Korpusa i referirao im o stanju u zoni odgovornosti Petog korpusa, kao i poduzetim mjerama unutar zone odgovornosti. Istovremeno, delegaciju na čelu sa komandantom upoznao sam sa prijedlozima i dopisima upućenim Štabu Vrhovne komande Armije R BiH.

U svakom slučaju, pripadnicima Petog korpusa bila je dobrodošla delegacija u navedenom sastavu, ali su upravo taj sastav, oni koji su bili uz Fikreta Abdića pokušali upotrijebiti u propagandne svrhe, govoreći kako Aliji Izetbegoviću nije stalo do mira: "Da mu je stalo do mira, došao bi on i smirio situaciju, a ne bi nam slao predstavnike vojske, policije i Islamske zajednice".

Dio delegacije je vrlo kratko boravio u zoni odgovornosti Petog korpusa. Delegacija je sagledala stanje u Okrugu i pored naših zahtjeva, nije se sastala sa Abdićem. I pored toga što je za pripadnike Petog korpusa dolazak državne delegacije bio izuzetno značajan, oni za tako kratko vrijeme i pored želje nisu mogli ništa značajno učiniti da zaustave započeto krvoproliće. Komandant Delić i njegovi saradnici srdačno su dočekani od strane vojničkih kolektiva prilikom njihovog obilaska naših jedinica. Razlozi zbog čega se državna delegacija nije sastala i sa Fikretom Abdićem nisu mi poznati mada smo mi očekivali da će se to desiti.

Izdvojit ću njihovu posjetu Bužimu i prenijeti dio atmosfere sa tog zaista veličanstvenog narodnog skupa u Cazinskoj krajini. Prvi je govorio Izet Nanić, komandant 505. bbr.:

- Građani Bužima, građani Bosne i Hercegovine, borci i starješine 505. brdske bužimske brigade.

Danas nam je u posjeti komandant Štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine Rasim Delić. On je na čelu vojne i civilne de-

legacije koja je dobila mandat Predsjedništva da u ovoj našoj usijanoj kotlini Cazinske krajine proba, na miran i diplomatski način, riješiti probleme da ne bi došlo do krvoprolića i do rata između očeva i sinova, između braće muslimana. S njim su načelnik Uprave za obavještajne poslove Mustafa Hajrulahović - Talijan i načelnik Uprave za kadrove Sulejman Vranj. Trenutno je na ovom mjestu samo prisutna vojna delegacija, na čelu sa našim komandantom Rasimom Delićem. Da ne bih dužio, s obzirom da su naša opredjeljenja jasna, dajem riječ gospodinu komandantu Rasimu Deliću.

Tada je pred stroj izišao Rasim Delić, komandant Štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine i, uz ovacije više hiljada građana Krajine (neki su čak bili i po krovovima kuća, jer nisu mogli stati na bužimski stadion), obratio se ovim riječima:

-U ime predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine gospodina Alije Izetbegovića, prenosim vam njegove najsrdačnije selame. Također, u ime Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, u ime svih boraca koji su danas na terenima, na ratištima Bosne i Hercegovine i bore se za Bosnu i Hercegovinu. Mogu vam reći da sam impresioniran ovim skupom i želio bih vam sa nekoliko riječi samo dočarati ukupnu sliku na ratištima Bosne i Hercegovine. Osamnaest mjeseci je prošlo, a za to vrijeme mi smo uspjeli stvoriti Armiju Bosne i Hercegovine za koju danas čak i najveći stručnjaci kažu da je postala vojska po svim vojničkim kriterijima. To je voj-ska koja je za ovih 18 mjeseci uspjela spasiti narod od četnika, osloboditi veliki dio teritorije Bosne i Hercegovine. Danas mi možemo doći do Brčkog i do Mostara. Možemo, kao što vidite, doći i ovdje; doduše, malo teže. Ali, imamo najznačajnije objekte, najznačajnije gradove u našim rukama. Pod našom kontrolom su Sarajevo, Zenica, Tuzla, dolina Neretve, elektroenergetski objekti u Tuzli, Kaknju i dolini Neretve. Mi smo spasili narod i time nismo dozvolili da agresor ostvari dva svoja krajnja cilja. A cilj četnika je bio, prvo, uništiti muslimanski narod i sve ono što taj narod čini narodom, i u tom pogledu je težio da to uradi u što kraćem vremenu. Dalje, etnički potpuno očistiti i priključiti sve teritorije Bosne i Hercegovine zamišljenoj 'velikoj Srbiji'.

Iako je već bio okupirao Bosnu i Hercegovinu, praktično je zauzeo, agresor nije ostvario svoje ciljeve. Naš narod je, i pored brojnih žrtava, sačuvan od uništenja, naš narod je opstao, veliki dio teritorije je u našim rukama. Mi smo jedina armija na terenima Bosne i Hercegovine koja ima šanse da se i dalje razvija i da dalje jača.

Ja vam mogu prenijeti poruke boraca iz raznih krajeva naše zemlje, od najsjevernijeg dijela, Brčkog, gdje je 9.000 ljudi ubijeno u koncentracionim logorima u Luci, 'Partizanu', Batkoviću, do najjužnijeg dijela, iz Mostara, koji je potpuno uništen, ali gdje narod živi i gdje se borci bore; od najistočnijeg dijela naše zemlje Srebrenice, Goražda i Žepe, odakle su, nekidan, borci iz tih krajeva – mada su opkoljeni već mjesecima – doslovno našem predsjedniku kazali: 'Nemojte potpisivati ništa, jer mi smo spremni da se borimo i nema te sile koja nas može podijeliti'; do ovih krajeva, gdje se nalazim prvi put, a gdje sam

također sreo borce koji su spremni da se bore za ovu zemlju, za ovaj narod, za državu, koju prvi put stvaramo svojom krvlju i koju ćemo stvoriti i očuvati.

Bio je to veliki doživljaj za narod ovoga kraja. Prvi put, kao i svi mi, vidjeli su svog komandanta, i iz njegovih usta čuli šta se događa u ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Nakon komandanta Delića, a pod dojmom ukupne situacije kao i svega što sam doživio do tada obratio sam se narodu i vojnicima Krajine:

-Gopodo borci, dragi Bužimljani,

Nije nam ovo prvi put da se sretnemo na ovakav način. Ja moram ispraviti gospodina komandanta Nanića iz prostog razloga ili možda zato što je pogriješio u izlaganju slijeda rečenice. Komandant Dreković stoji i stajat će na liniji Bosne i Hercegovine i onda kad mnogi tu ne budu stajali. Komandant Dreković je došao i ne stidi se što je Sandžaklija, jer je došao u svoj narod. Muslimanski narod se bori za Bosnu i Hercegovinu, a nikako za neku zapadnu autonomiju. Komandant Dreković je to rekao i gospodinu Abdiću.

S obzirom da komandant Rasim Delić nije rekao nešto – vjerovatno zato što vi to već znate – gospodin Abdić više nije član Predsjedništva, ni član Vrhovne komande i ne može više upotrebljavati Vrhovnu komandu i Predsjedništvo samo onda kad mu to treba.

Prema tome, gospodo borci i starješine 505. brdske brigade, mi znamo za vaše rezultate, znamo posebno za rezultate u bici na Ćorkovači i dijelu sela oko Ćorkovače. Znamo i za ratni plijen i za one slavne rezultate kad smo agresorske vojnike vozili u konjskim kolima. To je dokaz da smo se mi pokazali kao borci i kao starješine Armije Bosne i Hercegovine, i ja sam ubijeđen da ćemo i ovu situaciju prevladati na najbolji mogući način. Prema tome, svi oni koji kažu da će pucati brat u brata, ja se ni sa tim ne slažem iz jednog prostog razloga – što je od 1941. do 1945. u to vrijeme bilo da je jedan brat u partizanima, a drugi brat u četnicima ili ustašama. Partizani su se borili za sve narode bivše Jugoslavije, a sada to gledamo na isti način. Svi oni koji su van Armije Bosne i Hercegovine i nisu u našim redovima, to su za mene pobunjenici. Prema tome, nemaju pravo mitingaši i nemaju pravo, na način linča, smjenjivati naše komandante 521. i 527. brigade. To su napravili na najbrutalniji način i mora im biti jasno da ćemo uspostaviti komandu nad 521. i 527. brigadom iz prostog razloga što smo ih mi, borci i starješine Petog korpusa, formirali, a nije ih formirao gospodin Đedović, gospodin Koštić, koji je izgubio Bosansku Bojnu, pod čijim je rukovodstvom četnička armada došla do Vrhovnjača i lično smatram da to dragi građani Vrhovnjača dobro znaju. Prema tome, ja znam da i ti borci misle kao i mi, samo što su trenutno zavedeni pod policijskom diktaturom. I, nećemo mi u njih pucati. Oni će mirno doći kod nas, a onda ćemo se obračunati sa onima koji, jednostavno, ne podnose ni njih, ni nas. Armija Bosne i Hercegovine štiti ustavni poredak međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine. To piše u zakonima i propisima, i to je naša dužnost i obaveza. Prema tome, mi to moramo uspostaviti. Zakoni i propisi međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine se moraju poštovati.

Vama je komandant u kratkom izlaganju rekao nekoliko poruka boraca i starješina iz ostalih pet korpusa Armije Bosne i Hercegovine, a ja sam vam govorio da su muslimanski narod i ostali građani Bosne i Hercegovine koji su lojalni i koji se bore za Bosnu i Hercegovinu, međunarodno priznatu, izrodili i rodili želju da se Peti korpus, dok sam ja na čelu, a ubijeđen sam da tako misle ovi borci i starješine, nikad neće odvojiti od Štaba Vrhovne komande. To govori i ova impresivna slika. Međutim, moram vam također reći još nešto. Bužim je stvarno Bosna i Hercegovina. To pokazuju i ovi borci, to pokazujete i vi ovdje. Vi ste uvijek bili specifični i po pitanju borbe i po pitanju specifičnosti muslimanskog naroda, i nikad se niste stidjeli onog što jeste i ja vam na tome odajem priznanje. Ali, imamo sredina unutar zone odgovornosti iz kojih su se pojedinci polahko počeli stidjeti što su muslimani. Kad govore o muslimanskom narodu, onda nas zovu mudžahedinima, onda nas zovu fundamentalistima i nazivaju nas različitim imenima. Kad je u pitanju Bosna i Hercegovina, ja sam to rekao u svojoj komandi, onda ispred sebe imate najvećeg mudžahedina, najvećeg fundamentalistu u smislu borbe za Bosnu i Hercegovinu, za muslimanski narod, za sve narode i sve građane, bez obzira na vjeroispovijest, za one koji žele Bosnu i Hercegovinu onakvu kakvu je mi svi skupa želimo.

Još jednom vas sve skupa, ispred boraca i starješina Petog korpusa i Komande Korpusa, srdačno pozdravljam.

Do dolaska državne delegacije, osim u Velikoj Kladuši, stanje u ostalim dijelovima Okruga je sanirano, uspostavljena je nova vlast, novi sastav policije, tako da nije bilo problema na relaciji između Komande Korpusa, novih organa vlasti i sastava policije. Svi koji su do tada izdali, prešli su kod Abdića. Da se zaključiti da je delegacija prekontrolirala samo ono što je komanda Korpusa u praksi već realizirala. Komandant Štaba Vrhovne komande obišao je jedinice Petog korpusa, a ministar MUP novouspostavljene policijske snage.

Borbe između pobunjenika i naših jedinica nisu jenjavale. Dolazak državne delegacije u Okrug kao da je još više razljutio Fikreta Abdića i njegove snage. U njihovim sredstvima informiranja mogle su se čuti samo pogrdne riječi za članove delegacije, a njihov boravak koristili su kako bi rasplamsali započete sukobe.

Koordinirana dejstva srpskog agresora i pobunjeničkih snaga Fikreta Abdića imala su za cilj da razvuku jedinice Petog korpusa na više frontova i stvore uvjete za njegovo uništenje.

Život u Okrugu morao se odvijati i mimo borbe. Abdić je prekinuo već uspostavljene humanitarne i trgovačke koridore koji su išli kroz Veliku Kladušu i nastojao stegnuti obruč oko slobodne teritorije. Smanjivale su se komunikacijske mogućnosti, a pojačavala neprijateljska medijska propaganda. To je novim organima vlasti nametalo obavezu da, zajedno sa nama, poduzmu mjere na konsolidaciji svojih redova kako bismo osigu-

rali što normalniji život građana i što normalnije uvjete pripadnicima našeg korpusa.

Ni dobri uvjeti, ni dobre plaće, ni dobar standard pripadnika Narodne odbrane tzv. APZB nisu mogli pokolebati pripadnike Petog korpusa da se do kraja razračunaju sa pokušajem secesije. Poslije borbe na Johovici i Skokovima, stabilizirani su redovi u jedinicama Petog korpusa. Oni koji su to htjeli, već su se našli uz Fikreta Abdića: neki političari, hodže, starješine, funkcioneri 'Agrokomerca'. Oni kojima su Bosna i Hercegovina i Peti korpus bili u srcu, ostali su uz Peti korpus i Republiku Bosnu i Hercegovinu. Naglašavam da je, ipak, velika većina građana Velike Kladuše bila protiv Abdićeve politike.

Krivične prijave

Odmah po izbijanju sukoba na Johovici i Skokovima, 4. oktobra, u prostorijama Okružnog vojnog tužilaštva u Bihaću održan je stručni radni sastanak. Prisustvovali su okružni vojni tužilac, viši tužilac iz Bihaća, predstavnik Centra službe sigurnosti Bihaća i načelnik Sektora za pravne poslove Petog korpusa. Zauzeti su stavovi o nadležnostima i krivičnom gonjenju osoba za koje se utvrdi postojanje osnovane sumnje da su počinili krivična djela protiv osnova društvenog uređenja i sigurnosti države iz glave XV Krivičnog zakona SFRJ, koji je preuzet kao zakon Republike Bosne i Hercegovine.

Zaključeno je da su se ovi državni organi na vrijeme distancirali od protuustavnih aktivnosti na konstituiranju tzv. APZB, a da će se protiv aktera stručno i efikasno provesti istražni postupak.

Služba vojne sigurnosti Petog korpusa je, temeljem člana 148. Zakona o krivičnom postupku podnijela krivične prijave Okružnom vojnom tužilaštvu protiv:

1. Rasima Bašića, od oca Muhameda, rođenog 24. 4. 1958. godine, u Orašcu, općina Bihać, stalno nastanjenog u Bihaću, ulica Augusta Cesarca 18/3, stariji vodnik bivše JNA, na dužnosti referenta za kontraobavještajne poslove u Sektoru službe vojne sigurnosti Petog korpusa,
2. Mehmeda Koštića, od oca Hasiba, rođenog 10. 2. 1948. godine u Vrnograču,
3. Ibrahima Đedovića, kapetana bivše JNA, direktora "Transporta",
4. Božidara Šicela, advokata iz Cazina, potpredsjednika Skupštine Okruga Bihać,
5. Ahmeta Čovića,
6. Šerifa Delića,
7. Hasana Memića.

Navedena gospoda su, kao predstavnici tzv. APZB, a u vrijeme ratnog okruženja Okruga Bihać, tokom septembra 1993. godine, po prethodnom dogovoru, radili na pridobijanju boraca i starješina Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Tražili su istomišljenike za potpisivanje inicijative u jedinicama, da bi realizirali ovu protuustavnu tvorevinu i otcijepili je od Republike Bosne i Hercegovine, nakon proglašenja tzv. APZB. Bez odobrenja nadležnih vojnih organa odlazili su u 503., 504., 517., 521. i 527. brigadu Petog korpusa AR BiH i tražili da se stave pod komandu Ministarstva odbrane tzv. APZB. Pri tome su nasilno uspjeli da 521. i 517. brigadu odvoje od sistema komandovanja Petog korpusa, tako da su doveli u opasnost vojne i odbrambene mjere Okruga Bihać i Republike Bosne i Hercegovine, čime su počinili krivično djelo iz člana 31. stav 1., i ugrožavanje teritorijalne cjeline, član 116. KZ-a SFRJ, koji je preuzet kao zakon R BiH. S obzirom na zapriječenost visine kazne, Okružno vojno tužilaštvo u Bihaću predložilo je da se protiv njih odredi pritvor.

Nažalost, nisu bili dostupni pravdi. Već su se uveliko bavili organizacijom jedinica tzv. Narodne odbrane, i organiziranjem napada na pripadnike Petog korpusa.

Na Vojno-disciplinskom sudu Petog korpusa, na glavnom pretresu našli su se Halid Dedić i Nurvet Dervišević, pripadnici Komande Korpusa. Nakon pretresa, proglašeni su krivim zato što su, kao vojna lica, 27. septembra 1993. godine, oko tri sata ujutro, bez odobrenja otišli u Veliku Kladušu kao članovi tzv. Ustavotvorne skupštine tzv. APZB, iako su im u potpunosti bili jasni stavovi Komande Petog korpusa protiv tog nelegalnog secesionističkog čina. Vijeće Vojno-disciplinskog suda, na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, osudilo ih je na kaznu zatvora od 60 dana.

Potjernica za Fikretom Abdićem

Okružno javno tužilaštvo u Bihaću 20. decembra 1993. godine podnijelo je zahtjev istražnom sudiji Okružnog vojnog suda za pokretanje istrage protiv Fikreta Abdića, zbog osnovane sumnje da je za vrijeme ratnog stanja vršio radnje protivne Ustavu Republike Bosne i Hercegovine, član 304., stav. 1, tačke 8, 10, 20 i 21, te amandman XXXIX, tačka 1, na konstituiranju paradržavne tvorevine tzv. APZB. Osnova sumnje proizišla je iz prijave CSS-a Bihać, izjava svjedoka i iskaznog materijala. Okružno vojno tužilaštvo u Bihaću je u svom zahtjevu za provođenje istrage predložilo da Sud prijavljenom Abdiću odredi pritvor s obzirom da je obavezan zatvor u svim slučajevima u kojima je za takva krivična djela zapriječena smrtna kazna.

Istoga dana, na osnovu naredbe istražnog sudije Okružnog suda u Bihaću, broj KI 671/93, od 20. decembra 1993. godine, a na osnovu člana 554., stav 1. ZKP-a, CSS Bihać je MUP-u BiH dostavio zahtjev za raspisivanjem centralne potjernice. U tome aktu je stajalo:

"Zahtjev za raspisivanje potjernice za lice:

Abdić Fikret, sin Hašima, rođen 29. 9. 1939. godine, u selu Donja Vidovska, općina Velika Kladuša, sa prebivalištem u općini Velika Kladuša, oženjen, otac četvero djece, pismen, sa završenim fakultetom industrijske pedagogije, direktor dd 'Agrokomerc', državljanin BiH.

Zbog: osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo napada na ustavno uređenje iz člana 114. KZ-a SFRJ, preuzet Uredbom sa zakonskom snagom kao Zakon R BiH, a u vezi sa članom 139., stav 2. KZ-a SFRJ, preuzet Uredbom sa zakonskom snagom kao Zakon R BiH, a u vezi sa članom 139., stav 3. istog zakona, zbog čega je istražni sudija Okružnog vojnog suda u Bihaću protiv Fikreta Abdića donio rješenje o provođenju istrage i određivanju pritvora, broj KI-761/93, od 20. decembra 1993. godine.

Osumnjičeni je trenutno nedostupan istražnom sudiji Okružnog vojnog suda u Bihaću, jer se krije na području Velike Kladuše, koja nije pod kontrolom legalnih organa vlasti R BiH i Armije R BiH. Prema raspoloživim podacima, osumnjičeni Fikret Abdić, pored skrivanja na području Velike Kladuše, koja je pod kontrolom paravojnih formacija tzv. APZB, često se nalazi u inostranstvu, i to u Republici Hrvatskoj, na području grada Zagreba i Rijeke, kao i drugih zemalja. Predlažemo MUP-u R BiH da, u skladu sa odredbom člana 554., stav 3. ZKP-a, pored centralne potjernice, raspiše i međunarodnu potjernicu. Radi obavještavanja javnosti o izdatoj potjernici, shodno članu 554., stav 2. ZKP-a, istu objaviti u sredstvima javnog informiranja. U slučaju nemogućnosti privođenja osumnjičenog Fikreta Abdića istražnom sudiji Okružnog vojnog suda u Bihaću, istog privesti najbližem istražnom sudiji Okružnog vojnog suda ili organu unutrašnjih poslova i o tome obavijestiti CSS Bihać radi dogovora o daljem postupanju".

Keđin ultimatum iz Cazina

Kako je vrijeme odmicalo borbe sa autonomašima nastavljale su se sve žešće. Komanda Petog korpusa je svaki slobodan trenutak koristila za konsolidaciju svojih redova. Agresorski napadi tzv. vojske RS intenzivirani su na linije odbrane. U štabu Fikreta Abdića planirane su aktivnosti kako i na koji način pokolebati narod na slobodnom dijelu Okruga i razbiti Peti korpus. Radio Velkaton neprestano je širio bjesomučnu propagandu. Posebno su isticali mene kao komandanta, stranca, Sandžakliju... To su činili na sebi svojstven način:

-Vrijedi li jedan Sandžaklija da bi pucao brat na brata i prolivala se krajiška krv!?

Shodno njihovim procjenama, 15. oktobar 1993. godine odredili su kao "dan D". Upravo tog dana vodile su se žestoke borbe na Grmuško-

Srbljanskom platou, u rejonu Hasinog vrha i trajala je koncentracija i dovlačenje novih četničkih snaga.

U to vrijeme situacija na krajiškom frontu bila je izuzetno teška i komplicirana. Podsjećanje i na samo neke karakteristike krajiškog bojišta, retrospektiva događaja i stanja u kome se nalazio Peti korpus i narod Krajine u tom periodu 1993. godine, pokazuje da je Bihaćki okrug bio u potpunoj blokadi, a pojedini dijelovi pod totalnom četničkom okupacijom. Agresor je već bio okupirao i dijelove bihaćke općine (Kulen-Vakuf, Pritoka, Ripač...), pola bosanskokrupske općine (kompletna teritorija na desnoj obali Une i dio današnje bužimske općine), a Veliku Kladušu su potpuno okruživale jedinice Milana Martića iz SAO Krajine (Srpske autonomne oblasti).

Vojnički rečeno, na Uni su nas napadala dva korpusa Vojske RS, Prvi i Drugi krajiški korpus, a sa zapada – jedinice Ličkog, Banijskog i Donje Lapačkog korpusa i policija SAO Krajine, na čelu sa generalima bivše JNA. Uz to, ako se u obzir uzme činjenica da je udaljenost od Bihaća do najbliže slobodne teritorije u Bosni i Hercegovini bila oko 200 kilometara ili da od Velike Kladuše do Karlovca ima više od 100 kilometara, a da su u tom međuprostoru bile dobro utvrđene agresorske snage, pokazuje da je to bila situacija totalne izolacije Bihaćkog okruga i jasno je kako se morao osjećati svaki Krajišnik.

U svakom drugom pogledu, bili smo u veoma teškoj situaciji. Nije bilo logističkog dotura, nismo imali telefonske i druge veze, bili smo lišeni mogućnosti evakuiranja ranjenih i bolesnih, nismo imali fizičkog dodira sa pretpostavljenom komandom u Sarajevu i državnim institucijama. Jednostavno, nalazili smo se u stanju samostalnog djelovanja i samostalnog snalaženja u ratnim uvjetima, u kakvim su se nalazili Srebrenica, Žepa, Goražde i druga mjesta u Bosni i Hercegovini.

U takvim po mnogo čemu specifičnim načinima vođenja odbrambeno-oslobodilačke borbe sa višestruko brojnijim i bolje opremljenim i naoružanim neprijateljem, dolazi do iznuđivanja međusobnog sukoba između snaga Fikreta Abdića i Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. U ostalom svi mi u BiH bili smo u svojevrsnom okruženju i obruču.

Jedinice Petog korpusa uspješno su odolijevale napadima agresora, a štab Fikreta Abdića procijenio je da je to upravo pravi trenutak za potpuni slom Petog korpusa. Počeli su izvoditi planiranu operaciju prema Cazinu.

Paravojne snage Fikreta Abdića su ušle u Cazin, zauzele sve vitalne objekte i institucije. Okupirali su Poštu, zgradu Općine, Radiostanicu, komande 503. i 504.brigade, IKM Petog korpusa u zgradi Incela, Namjensku industriju, SJS Cazin i sve značajnije objekte u gradu.

Da paradoks bude veći, na čelu tih snaga je bio nekadašnji komandant 504. brigade, sada već "pokojni" Nevzad Đerić, zvani Keđo, iz Ključa.

Nisam bio zatečen kada me Keđo nazvao. Ali, teško je objasniti kako sam se osjećao kad me iz Cazina, kao komandanta korpusa, nazvao dojučerašnji potčinjeni oficir i kazao.

-Drekoviću, imate šansu da se predate! Ne budete li se predali, budite sigurni da smo mi već sutra u Bihaću i Vas ćemo objesiti na najveće drvo! Uostalom, proberite sami drvo!

To mi je još teže padalo, zato što je Keđo, to moram priznati, bio žestok ratnik. Od početka agresije do tog događaja je prošao zaista trnovit put iz opkoljenog Ključa do Bihaća i Velike Kladuše. U njegovom rodnom gradu i okolini je počinjen strašan genocid. Ubijeno je na stotine, pa i hiljade njegovih sugrađana, rođaka i prijatelja. Nikako nisam mogao shvatiti da se sada, nakon svega što je preživio, okreće protiv vlastitog naroda. Tim prije što nije bio iz ljute, Cazinske krajine i, ni na koji način, otprije nije bio vezan za Abdića i "Agrokomerc".

U sjećanju mi je ostalo referisanje, neposredno prije nego što je dezertirao i prešao na stranu Fikreta Abdića. Raspravljali smo o situaciji i ponašanju Fikreta Abdića i njegovih pristalica. Keđo je predložio da na juriš upadnemo u Dispanzer u Polju, na periferiji Velike Kladuše, i uhapsimo Fikreta Abdića i njegove saradnike. Na tom sastanku se dugo raspravljalo i referisanje je potrajalo do pred sami sabah. Citirat ću Keđine riječi koje su bile odgovor na pitanje koje sam postavio mojim komandantima brigada.

-Šta raditi u odnosu na nastalu situaciju, na proglašenje tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna i sve što takav čin povlači sa sobom?

On je rekao - Zmija se tuče u glavu! - Nakon toga je dezertirao, napustio brigadu, svoje saborce i priklonio se Abdiću i "autonomiji". Zašto? Tajnu je odnio sa sobom u grob.

Nakon dezertiranja iz Petog korpusa Armije R BiH, Nevzad Đerić – Keđo na sve moguće načine pokušavao je pridobiti borce Ključko-Sanske čete iz sastava 503. brigade. To mu naravno nije pošlo za rukom. Predvođeni Amirom Avdićem, dojučerašnjim Keđinim saborcem nisu ni pomišljali poći njegovim putem, putem izdaje domovine i svoga naroda. Keđo se nije mirio sa takvim stanjem. Po svaku cijenu želio je postići da mu se pridruži Ključko-Sanska četa na čelu sa Avdićem, očito ne shvatajući da je izdao svoje saborce, svoj narod i domovinu. Pisao je i pismo svome dojučerašnjem saborcu Amiru Avdiću, tada komandantu Prve bosansko-oslobodilačke brigade Petog korpusa, koje prenosim u izvornom obliku. Pokušavao je na sve načine vrbovati svoje bivše saborce, ali nije uspio. Tekst njegovog pisma Avdiću, odslikava neshvatanje duha naroda kojem pripada, naroda koji je doživio sve najgore u njegovom rodnom Ključu i naroda koji prije svega ne voli izdajnike.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
AP ZAPADNA BOSNA
PRVA AUTONOMNA BRIGADA

AMIRE !

Ja sam lično primio tvoju poruku i pročitao sam je samo je nisam razumio i ja te zamolivam da više ne pričaš gluposti kao što je ona da ćeš ti krenuti sa vojskom u napad. Ako se pukne jedan metak prvo moraš da znaš da ovi ljudi koji žele mir i slobodu brane svoj prag. Drugo, moraš da znaš da ova strana ima višestruko jaču vatrenu moć, brojnost, moral i sve ostalo što je potrebno da bi sve izvojevala sloboda. Međutim, ja ovom porukom ne želim nikome da prijetim a pogotovo ne mojim ljudima nego želim da Vam postavim par pitanja:

Znate li da je potpisan mir i da svaki čovjek sa dokumentima AP Zapadna Bosna može da ide svojoj kući.

Znam da to ne vjerujete kao što i ja nisam vjerovao ali Vas molim da ne slušate samo RTV Bihać, Cazin nego poslušajte strane RTV centre i sve će vam biti jasno.

Čim Ramiz i njegov krug lopova to shvati ili bude primoran da to shvati (a budi siguran u to) onda ćete uvidjeti da su Vas lagali i zaveli Vas na pogrešnu stranu.

Kad to budemo riješili istog momenta ćete se uvjeriti da je ovo o čemu mi pričamo stvarnost, da istog momenta vozila i robe mogu da se kreću nesmetano, da ljudi sa dokumentima AP Zapadna Bosna mogu da idu preko Srpske republike Bosna koju je priznao Alija Izetbegović a ne mi (Narod).

Amire, ti znaš da nikad, nikog nisam molio ali te sad molim da sami dobro razmislite o ovome svemu što se dešava među nama i oko nas, da ne slušate one koji kažu da Vas je Fikret prodao srbima a oni su spasioci Muslimanskog naroda i da će nas oni oružjem dovesti našim kućama. Ja vrlo dobro znam naše snage i naše snage neprijatelja a i ti dobro znaš da su četnici kad su god naišli sa 30-50 tenkova i drugom tehnikom koju raspolažu mogli dok trepneš doći u Bihać. Molim te onda da mi odgovoriš čime to raspolaže Ramiz i sa kakvim to oni muslimanima hoće da komanduju? (Mrtvim).

Ja ne želim uzalud da povećavam broj mojih drugova, moje braće na Garavicama, a tebe zamoljavam da dobro razmisliš i onda sam siguran da ćeš postupiti isto kao ja.

Ovu poruku dobro pročitaj i shvati je iskreno i pošteno ako možeš pročitaj je i pred borcima i nemoj misliti da Vas manje volim zbog toga što ste sve ono rekli o meni i iza mene.

Ako neki od Vas želi pa i ti lično da pričate samnom dođite slobodno, ja Vam garantujem bezbjednost svojim životom.

Ovdje je mir, svijet živi normalno u suprotnosti sa Bihaćem, Cazinom koje Ramiz drži u strahu i neizvjesnosti. Kontrolišući sve što može (RTV, Štampu).

Poručujem Vam da bi Vi ubjedili Ramiza, a možete doći i uvjeriti se da svaka ova brigada AP Zapadna Bosna jača sa svojim sredstvima i po svim pitanjima od one snage kojom raspolaže i komanduje Ramiz Dreković.

VAŠ KEĐO

Očito je da je Kedo imao loše procjene o borcima Petog korpusa i pored toga što je bio njegov pripadnik. Nije Kedo mogao pretpostaviti da će ipak borci Petog korpusa i pored nedostatka municije i teškog oružja, slomiti na kraju Fikretovu "armadu", a da će se oružje "donirano" njima od strane srpske vojske ipak na kraju naći u rukama hrabrih boraca Petog korpusa naše Armije.

Petnaestog oktobra, prije podne, autonomaši su ušli u Cazin, produžili dalje i za malo uspostavili linije kod hotela "Sedra" na lijevoj obali rijeke Une. Sa autonomašima su u grad ušli Hafeza Sabljaković, dotad poslanik u Skupštini Republike Bosne i Hercegovine, Natko Muhamedagić - odbjegli načelnik općine Cazin, Hazim Hairlahović – odbjegli načelnik Stanice javne sigurnosti Cazin i Alija Beširević – poslanik u Skupštini Okruga Bihać.

Na radiju se oglasio Natko Muhamedagić prenoseći Abdićeve pozdrave i govoreći o ispravnosti prihvatanja tzv. APZB. Telefonom sam razgovarao sa Muhamedagićem. Upozorio sam ga na posljedice koje će neminovno uslijediti nakon ovakvog čina. On, ne samo da je bio siguran da će, koliko sutra, biti u Bihaću, već je bio izuzetno arogantan. Tom prilikom mi je rekao:

- Ti nemaš šta da tražiš u Krajini. Došao je kraj tvom komandovanju. Imao si priliku da budeš uz 'babu' i uz njegovu ideju, ali si odbio. Sada ćeš biti debelo kažnjen za sve što se do sada zbilo u Okrugu Bihać.

Tom prilikom, takođe mi je rečeno da nemam puno vremena za razmišljanje, te da mi je sada zadnja šansa da izvučem živu glavu. Po njemu, trebao sam da se na čelu sa svojim borcima predam Abdićevoj paravojsci i tako spasim glavu. Naravno, da mi ni u primisli nije bilo da se predamo ni ja, ni moji borci. Natku Muhamedagiću na njegovu "dobrodušnu" ponudu sam odgovorio da do predaje neće doći, ali da ni on neće dugo ostati u Cazinu. Tim riječima završio sam naš razgovor.

Hafeza Sabljaković je pozvala borce 503. brigade da napuste Srbljanskogrmuški plato i ne sudjeluju u borbama sa četnicima.

-Rat u Krajini je završen. Srpske majke plaču kad u Sarajevu ubijaju našu djecu! Ne dozvolite da prolivate krv za interese onih koji preko vas ostvaruju svoje ciljeve.

Nevzad Đerić - Keđo je vršio pritisak i zahtijevao razoružavanje komandi 503. i 504. brigade i IKM-a Petog korpusa, na čelu sa Fadilom Hasanagićem. Razoružao je i pritvorio borbeno osiguranje navedenih jedinica i zahtijevao njihovu predaju.

Osim općeg cilja razbijanja jedinstva Petog korpusa, konkretni cilj ove operacije bio je obezglavljivanje jedinica sa komandnim mjestom na prostoru općine Cazin. Dok su im komande bile blokirane, borci tih brigada uspješno su se borili na Grmuško-Srbljanskom platou.

Ovom akcijom također se htjelo stvoriti uvjete Srbima da uspiju u već započetim napadnim dejstvima na Grmuško-Srbljanskom platou i Hasinom vrhu i izbiju na desnu obalu Une. Time bi se razriješila granica sa "Karadžićevom Republikom Srpskom". Prema tim granicama, veći dio Bosanske Krupe je pripadao Republici Srpskoj. Oni su smatrali da je Una prirodna granica. Na njihovu žalost, Una nije postala prirodna granica Republike Srpske, niti su se autonomašima predale komande 503. i 504. brigade, niti Istureno komandno mjesto Petog korpusa.

Nař. br. 1/297-421

upotreba jedinica
5. K, naređenje -

KOMANDI 5. K
N/R KOMANDANTA
G. RAHIMA DREKOVIĆ

Na osnovu dobijenih saznanja o stanju u Bihaćkom okrugu, a u cilju zaštite ustavnog poretka i integriteta države B i H na tom prostoru od zagovornika i izvršilaca projekta tzv. AP „Zapadna Bosna",

NAREĐUJEM

1. Zajedno sa najodgovornijim ljudima iz organa vlasti izvršiti procjenu situacije na regiji i u jedinicama 5. K.
Procjenom obuhvatiti namjere agresora, sjedbenika Fikreta Abdića kao i njihove kolaboracije tj. njihovog zajedničkog djelovanja.
Na osnovu izvršene procjene definisati angažovanje jedinica u razbijanju snaga [redacted] Fikreta Abdića uz jednovremenu zaštitu linija odbrane prema srpskom agresoru.
3. U cilju razbijanja snaga „autonomaša" energičnim dejstvima razbiti snage u Kladuši i neutralisati SDB od lojalnih pripadnika MUP.
Jednovremeno, ubacujući snage u ili prema Kladuši obuhvatnim dejstvima razbiti u potpunost snage „autonomaša" i uspostaviti legitimnu vlast B i H

4. [illegible]

svakog ogranka potpuno OHS na prostor nap[illegible]

5. Razviti intenzivnu psihološko-propagandnu aktivnost prema stanovništvu i borcima „autonomaške vojske" s ciljem smanjenja žrtava, a posebno među nedužnim stanovništvom, koje je zavedeno i izmanipulisano.

6. Za izvršenje zadatka angažovati samo potpuno sigurne i jake jedinice, a prema potrebi izvršiti i dodatnu mobilizaciju.

7. Zadatak izvršavati energično uz što brži izlazak na granicu sa Hrvatskom i njeno [illegible].

8. Prema zarobljenim postupati korektno u okviru odredbi o postupku sa ratnim zarobljenicima.

9. Izvještaje o realizaciji zadatka dostavljati redovno.

ZD/

KOMANDANT

Primivši izvještaj iz Cazina o upadu autonomaških snaga u taj grad, nije bilo drugog izlaza osim upotrebom sile, oružanim putem osloboditi Cazin i blokirane komande 503. i 504. brigade što smo brzo i efikasno uradili. Komanda Petog korpusa djelovala je brzo. Hitno smo poslali izvještaj Štabu Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine i izvršili sve pripreme za energično djelovanje. Od Štaba smo odmah dobili jasnu i preciznu naredbu, na bazi koje smo konkretizirali naredbe potčinjenim sastavima na rješavanju novonastale situacije i oslobađanju Cazina.

REPUBLIKA BOSNA i HERCEGOVINA
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
S A R A J E V O

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
Strogo Povjerljivo

Str.Pov.Broj:1/297-421 -1.
Sarajevo,15.10.1993. godine

Upotreba jedinica
5.K, naredjenje.-

KOMANDI 5.Korpusa
n/r KOMANDANTA
gosp.Ramiza Drekovica

Na osnovu dobijenih saznanja o stanju u Bihackom okrugu, a u cilju zastite ustavnog poretka i integriteta drzave BiH na tom prostoru od zagovornika i izvrsilaca projekta tzv. AP "Zapadna Bosna",

N A R E DJ U J E M

1. Zajedno sa najodgovornijim ljudima iz organa vlasti izvrsiti procjenu situacije na regiji i u jedinicama 5.K.
   Procjenom obuhvatiti namjere agresora, sljedbenika Fikreta Abdica kao i njihove kolaboracije, tj. njihovog zajednickog angazovanja.
2. Na osnovu izvrsene procjene definisati angazovanje jedinica u razbijanju snaga Fikreta Abdica uz jednovremenu zastitu linija odbrane prema srpskom agresoru.
3. U cilju razbijanja snaga "autonomasa" energicnim dejstvima razbiti snage u Cazinu i uspostaviti SJB od lojalnih pripadnika MUP-a.
   Jednovremeno, ubacujuci snage u, ili prema Kladusi, obuhvatnim dejstvima razbiti u potpunosti snage "autonomasa" i uspostaviti legitimnu vlast BiH.
4. Predvidjeti mogucnost angazovanja i snaga srpskog agresora, posebno na pravcu napada.
5. Razviti intenzivnu psiholosko-propagandnu aktivnost prema stanovnistvu i borcima "autonomaske vojske" s ciljem smanjenja zrtava, a posebno medju neduznim stanovnistvom, koje je zavedeno i izmanipulisano.
6. Za izvrsenje zadatka angazovati samo potpuno sigurne i jake jedinice, a prema potrebi izvrsiti i dodatnu mobilizaciju.
7. Zadatak izvrsavati energicno uz sto brzi izlazak na granicu sa Hrvatskom i njeno zaposijedanje.
8. Prema zarobljenim postupati korektno u duhu svih odredbi o postupku sa ratnim zarobljenicima.
9. Izvjestaje o realizaciji zadatka dostavljati redovno.

RD/FM

OV ŠVK-KZ
poslato:
15.10.'93.
21:12

KOMANDANT
STABA VRHOVNE KOMANDE OS R BiH
Rasim Delić

Poslije dolaska državne delegacije i komandanta Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine generala Delića u zonu odgovornosti Petog korpusa i nakon upoznavanja sa stanjem na terenu, situacija se itekako promijenila u smislu brzih reakcija naše pretpostavljene komande. Na licu mjesta komandant Delić se uvjerio u čvrst stav Komande Korpusa i njeno opredjeljenje za borbu protiv "autonomije". Komandant Delić se uvjerio i u realnost i objektivnost izvještaja Komande Petog korpusa koji su slati pretpostavljenoj komandi prije dolaska državne delegacije na prostore Okruga Bihać. Po njegovom povratku u Sarajevo, naši zahtjevi bili

su prioritetniji od bilo kojih drugih što je bilo od velikog značaja za slamanje snaga Fikreta Abdića.

Koordiniranje rada Štaba Vrhovne komande i Komande Korpusa odmah je počelo davati rezultate. Abdić je počeo gubiti na terenu, a njegove paravojne snage preko noći su izbačene iz općine Cazin i ponovo je uspostavljena legalna općinska struktura.

Dolaskom u Sarajevo vidio sam da je situacija u glavnom gradu Bosne i Hercegovine zaista paklena, pa i tu nalazim djelimično opravdanje za spore reakcije Štaba Vrhovne komande do proglašenja tzv. APZB. Nije zanemarljiva činjenica da me, osim pukovnika Rifata Bilajca, niko iz Štaba Vrhovne Komande, do dolaska delegacije, nije ni vidio, a ni poznavao. Da su imali prilike ranije na licu mjesta sagledati stanje u zoni odgovornosti Petog korpusa i pri tome upoznati me, siguran sam da bi imali sasvim drugačiji pristup izvještajima koji su dolazili od Komande Petog korpusa.

Totalna blokada dijelova BiH, borba za goli opstanak sa daleko opremljenijim neprijateljem; nemogućnost normalnih komunikacija, uticali su negativno na pravovremeno donošenje odluka od strane pretpostavljene komande. Moram priznati da su konkretna naređenja i zadaci Štaba Vrhovne komande stigli u zadnji čas, ali su za nas bili vrlo važni. Nije se više moglo špekulirati u javnosti da eto mi djelujemo u Krajini kao neka odmetnička banda i da ne poštujemo člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.

***

Komanda Petog korpusa djelovala je brzo i energično u toku 15./16. oktobra. Sa mnom su u Komandi Korpusa u sadašnjoj kasarni "Adil Bešić", bili moji najbliži saradnici.

Naše Istureno komandno mjesto je bilo u Cazinu, na čelu sa načelnikom Štaba Petog korpusa Fadilom Hasanagićem. Njemu je toga dana pod vratom držana uperena puška. Preko njega je Keđo tražio mnoge ustupke, koji mu nisu dati, a ja sam razgovarao sa njim samo da bih dobio na vremenu, da bih osmislio akciju i izdao konkretne zadatke svim jedinicama. Sa 501., 505. i 511. brigadom, pokrenuli smo borbena djelovanja sa namjerom oslobađanja Cazina od Abdićevih pristalica. Suština tih zadataka je bila da 505. bužimska brigada – na čelu sa Izetom Nanićem, 511. bosanskokrupska – na čelu sa Mirsadom Crnkićem i 501. bihaćka brigada – na čelu sa Mirsadom Selmanovićem, iz tri pravca krenu prema Cazinu i da razriješe nastalu situaciju dok je 502. brigada na čelu sa Atifom Dudakovićem posijedala položaje prema snagama tzv. APZB u širem rejonu Johovice. U večernjim satima 15. oktobra izdao sam naredbu, a odmah poslije ponoći krenuli su naši hrabri borci u oslobađanje Cazina. Prema Cazinu smo krenuli iz svih pravaca, od hotela "Sedra" u Srbljanima, potom iz pravca Šturlića i Pjanića, od Bosanske Krupe i Bužima.

ARMIJA RBiH
PETI KORPUS
KM: Kasarna «Adil Besic»
15. 10. 1993. god.
22,10 sati

16109303
ODBRANA REPUBLIKE
ARMIJSKA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO
H I T N O

KOMANDI____________________

BORBENO NAREDJENJE Op.br.01/40-50
Sekcija: Karlovac, Sisak, Bos. Dubica,
Bihac, Bos. Krupa, Prijedor
Razmjer: 1:100.000

Na osnovu naredjenja komandanta SVK OS R BiH, str. pov. br. 1/297-421, od 15. 10. 1993. god., a u cilju zastite ustavnog poretka i integriteta drzave R BiH od zagovornika i izvrsilaca projekta tzv. AP «Zapadna Bosna» ,

N A R E D J U J E M

1. Energicnim dejstvima razbiti snage autonomasa po sljedecem:

1.1. 501.bbr ce snagama dvije cete izvrsiti pokret pravcem Bihac-Pjanici-Coralici-Cazin, sa zadatkom ovladavanja komunikacijom, uklanjanja barikada i deblokade KM 503. i 504. brigade, SJB, Skupstine opstine i radio stanice Cazin.
Nakon izvrsenog zadatka ovladati prevojem Skokovi i uspostaviti liniju odbrane Pecka brda-tt 520-Pecigrad.

1.2. 511. bbr ce ojacanom cetom izvrsiti pokret iz sadasnjeg rejona razmjestaja u s. Koprivna pravcem Stijena-Gnjilavac, sa zadatkom deblokade komunikacije Ostrozac-Cazin, uspostave kontrolnog punkta na raskrscu Josani-Gnjilavac i u sadejstvu s cetom iz 505. bbr omoguciti ulazak u grad Cazin i pomoc jedinicama 501. bbr.
U zavisnosti od pomjeranja linije od strane 501.bbr pomjerati liniju odbrane tako da se zatvori pravac Mercelji-Lidjani-Ponjevici.

1.3. 505.bbr ce izvrsiti pokret ojacanom cetom iz rejona razmjestaja pravcem Buzim-Pistaline-Gnjilavac, sa zadatkom sadejstva sa 511.bbr. Nakon izvrsenog sadejstva vratiti jedinicu u rejon razmjestaja i izvrsiti pokret ka Vrnogracu do 9,00 sati 17.10.1993. god.

1.4. Ojacana ceta 3/503. bbr izvrsice pokret iz sadasnjeg rejona rasporeda pravcem Brekovica-Prosici, sa zadatkom izbijanja na komunikaciju Ostrozac-Cazin i uspostave dodira sa snagama 505. i 511. brigade na raskrsnici Josani-Gnjilavac.
Jednom desetinom obezbjediti repetitor u s. Brekovica.
Slijedeci zadatak je deblokada komunikacije ka Ostrozcu i spajanje sa jedinicom bVP koja obezbjedjuje most u s. Srbljani.

1.5. 502.bbr ce sadasnjim snagama na liniji dodira u rejonu s. Johovica vrsiti vezivanje neprijateljskih snaga i sprijeciti prodor pravcem Johovica-Trzac.
Uspostaviti liniju odbrane Johovica - Omica brdo - Nera - tt 374 -Beseragica brdo.

2. Komandanti brigada ce posebnu paznju posvetiti p/k odbrane prema srpskom agresoru kako ne bi doslo do toga da neprijatelj iskoristi nase unutrasnje poteskoce iako je realna procjena da postoji sinhronizacija aktivnosti izmedju srpskog agresora i autonomasa.
Obezbijediti smjene u skladu sa zadatkom i prema srpskom agresoru.

3. K-dant bVP ce svojim naredjenjem regulisati kontrolu teritorije i vrsiti dodatno obezbjedjenje mostu u s. Kostela i s. Srbljani.

4. Planirati upotrebu jedinica za nasilan ulazak u Veliku Kladusu i uspostave komande nad 527. i 521. brigadom.

5. Voditi racuna o BOS jedinica i planirati vlastitu podrsku.
Voditi racuna da se jedinica ne dovede u okruzenje, imati stalno vlastitu rezervu, jer k-da 5. K. ce narediti upotrebu rezerve samo prema srpskom agresoru.

6. Razviti intenzivnu psiholosko-propagandnu aktivnost prema stanovnistvu i borcima «autonomaske vojske» sa ciljem smanjenja zrtava, a posebno medju neduznim stanovnistvom koje je zavedeno i izmanipulisano.

7. Za izvrsenje zadataka angazovati samo sigurne i jake jedinice cvrstih vojnickih kolektiva.

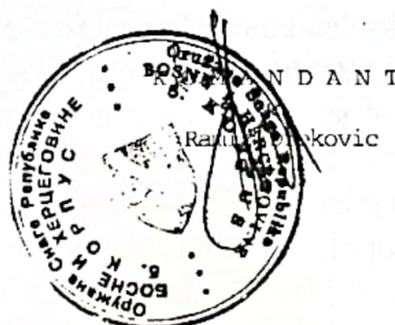
8. Zadatak izvrsavati energicno i brzo.

9. Prema zarobljenima postupati korektno u duhu odredbi o postupku sa ratnim zarobljenicima.

10. Izvjestaje o realizaciji zadatka dostavljati redovno.

AM/EK
Dostaviti kurirom:
- a/a ONO
- 501, 502.S, 503, 505 i
  511. bbr.
- bVP

K O M A N D A N T
Ra[illegible]kovic

Po prijemu ove naredbe, naše snage napale su paravojsku Fikreta Abdića i uspjele deblokirati grad. Razoružale su 70 autonomaša iz tzv. Narodne odbrane, izvršile deblokadu jedinica i Isturenog komandnog mjesta Petog korpusa.

Te noći smo formirali i Prvu bosansku oslobodilačku brigadu, na čije čelo sam postavio Amira Avdića. Zašto sam se odlučio za Avdića?

Keđo i on su rodom iz Ključa. Dočekao sam ih na Grabežu, kad su se sa oko 170 boraca, evakuirali iz okruženja u ključkoj općini. Dobro sam poznavao Avdićeve vojničke i ljudske kvalitete i zaključivao da jedino on može parirati Keđi i oko sebe okupiti već do tada prekaljene borce i starješine, Ključane i Sanjane, da i oni ne bi, možda, otišli za Keđom i Fikretom Abdićem.

Prva oslobodilačka brigada, na čelu sa Amirom Avdićem, upotrijebljena je za deblokadu općine Cazin iz pravca hotela "Sedra" i Ostrošca, a 25. oktobra 1993. godine i zvanično je uspostavljena komanda brigade u selu Ćoraličima. Najveće borbe vodile su se na Gnjilavcu, uzvišenju na ulazu u Cazin iz pravca Bužima i Bosanske Krupe. Nažalost, glavnina Abdićevih snaga, na čelu sa Keđom, izvukla se preko Stovrla u pravcu Velike Kladuše.

Nije ništa bilo od prijetnji Natka Muhamedagića upućenih u telefonskom razgovoru prethodne noći. Umjesto da bude taj dan u Bihaću, kako je prijetio, Natko je sa svojom bratijom jedva izvukao živu glavu pred naletom boraca 501. brigade iz pravca Pjanića, 505. brigade iz pravca Bosanske Krupe i Prve bosanko-oslobodilačke brigade iz pravca Bihaća preko Ostrošca. Ovo je bila brza i efikasna operacija naših boraca. Veoma je bilo bitno oslobađanje Cazina. Situacija je preokrenuta u korist boraca Petog korpusa, a Fikretu Abdiću dato je do znanja da svoj zacrtani cilj neće moći realizirati.

Cazin smo oslobodili do jutra narednog dana.

***

U javnosti se gotovo i ne zna da je u Cazinu na svojevrstan način bio zarobljen i reisu-l-ulema dr. Mustafa ef. Cerić. Reisa su sa pratnjom u toku dana 15. oktobra u Cazinu, zadržale paravojne formacije Fikreta Abdića prilikom njegovog povratka u Bihać. Po dobijanju izvještaja da je reisu-l-ulema zadržan, odmah sam nazvao Abdića i oštro tražio njegov nesmetan povratak. Istog dana on je oslobođen i uspješno prebačen u Bihać.

Po dolasku rekao mi je:

-Vela havle, komandante, šta je ovo?! Ja zanoćih u Alijinoj državi, a osvanuh u "Babinoj"!?

Svu noć je, zajedno samnom, proveo na Komandnom mjestu i pratio oslobađanje Cazina. Sutradan, pred samo oglašavanje slobodnog Radio-Cazina, negdje prije šest sati, rekao sam mu:

-Sada opet, Reis-efendija, na miru možete klanjati rani sabah u Alijinoj državi! Cazin je oslobođen.

Moj najteži ratni dan

Kao nekadašnji pripadnik JNA, nisam mogao znati, a ni pretpostaviti šta će se sve dogoditi sa Jugoslavijom, pogotovo šta će biti sa Bosnom i Hercegovinom, koju sam svojevoljno odabrao kao svoju zemlju, da u njoj nastavim život sa svojom porodicom nakon odlaska iz JNA. Nisam bio visokopozicionirana osoba u toj vojnoj mašineriji, pa nisam mogao ni znati šta priprema Generalštab u Beogradu. Normalno je da dok sam bio pripadnik JNA i dok je ona imala svenarodni karakter budem lojalan toj vojsci i onoj državi. Ako bih rekao drukčije, lagao bih.

Događaji u Cazinu sredinom oktobra 1993. godine, zaprepastili su me i šokirali. Šok je bio sličan onome nešto ranijem u Hrvatskoj, u okolini Pakraca, gdje sam prvi put vidio kokarde i šahovnice. U podsvijesti nikad nisam ni pomislio da ću jednoga dana morati ratovati sa izdajnicima iz svog naroda. Znajući posljedice takvog sukoba nije ni čudo što mi je to bio najteži dan u životu.

Kad se čovjek nađe u vrtlogu rata, sve se iz temelja mijenja. Tada svako, bio običan vojnik ili komandant, sve podređuje osnovnom cilju – vlastitom opstanku, opstanku njegovog naroda i države, na koju je, u našem slučaju, izvršena agresija i za čije se dobro bori.

Kad se osvrnem unazad i sa distance analiziram taj period, presudan za opstanak bošnjačkog naroda i pokušam izdvojiti najteži dan, a svi dani u ratu su po svojoj specifičnosti teški i ostavljaju duboke ožiljke, onda je to ovaj događaj u Krajini.

Niko normalan ne može ostati ravnodušan na pogibije svojih najbližih, na stradanje svoga naroda, na paljevine i rušenje svega što se generacijama podizalo i stvaralo, na zlostavljanja u logorima, silovanja, progone i slično, što je, gotovo četiri godine, istrajno radio agresor i sa istoka i sa zapada. Ipak, najteži dan mi je bio kad sam shvatio da je, poslije proglašenja secesionističke "autonomije" dotadašnjeg člana Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Fikreta Abdića, došao trenutak da se vodi bratoubilački rat u Cazinskoj krajini, da će brat jurišati i pucati na brata, otac na sina. Teško je to i pretpostaviti, a kamoli shvatiti i razumjeti, a pogotovo doživjeti. Mada je i do upada autonomaša u Cazin bilo žrtava ipak sam se lično nadao da će prevladati razum, ali upadom autonomaša u Cazin bio sam ubjeđen da će ovo biti sukob sa velikim posljedicama. Nažalost, moja uvjerenja su se potvrdila u praksi.

Sumnjam da je u to vrijeme u Bosni i Hercegovini bilo ikog da mu nije bilo jasno šta Abdić želi i na čemu radi nakon proglašenja Autonomne pokrajine zapadna Bosna.

Bit ću možda neskroman ako kažem da sam znatno prije drugih u Krajini i Bosni i Hercegovini u dobroj mjeri razgraničio kuda nas vodi Abdićeva izdaja i da toga dana moram – što prije ni u snu nisam mogao pomisliti – povesti borbu protiv ljudi iz mog naroda koje je zaveo čovjek koji želi državu u državi. Pod firmom "događanja naroda" i "pacifizacije Krajine", sa tezom da se, zbog "nečijih (Izetbegovićevih) privatnih ciljeva, ne treba prolijevati krajiška krv", Fikret Abdić je rušio vlastitu državu. Teška srca, ali bez ikakve dvojbe, uz uvažavanje svih naših napora da ne dođe do sukoba širih razmjera shvatio sam da sa njima moram povesti odlučnu borbu. To nije bilo nimalo lahko. Konkretno, trebalo je oslobađati Cazin od zavedenih "abdićevaca" ili, bolje reći, izmanipuliranih radnika "Agrokomerca" koji su nasjeli njegovoj propagandi da "ne trebaju ratovati za imaginarnu stvar" umjesto da se bave svojim poslovima.

U tim momentima imao sam podršku svoga zamjenika Mirsada Sedića. Svakako podrška nije izostala ni od ostalih mojih saradnika, načelnika Štaba Fadila Hasanagića i pomoćnika Izudina Saračevića, Vladimira Vinčara, Alage Bajramovića, Ibrahima Kadića, Avde Šepića, Bećira Sirovine i Ekrema Šiljdedića. Takođe sam imao podršku potčinjenih komandanata, sem komandanta 521. brigade Mehmeda Koštića, koji je prešao na stranu Fikreta Abdića. Moram naglasiti da bez obzira na pruženu podršku od strane komandanata brigada i njihovog poznavanja složene vojno-političke situacije i političkih previranja u to vrijeme, pojedini od njih su i nakon proglašenja inicijative za formiranje tzv. APZB odlazili više puta na razgovore sa Fikretom Abdićem, a na njegov poziv.

Takve posjete i razgovori su se odvijali i nakon toga što sam izdao naredbu da se poštuje sistem rukovođenja i komandovanja, te da izričito zabranjujem kontakte sa Fikretom Abdićem bez moga znanja. Kontakti pojedinih komandanata sa Abdićem dešavali su se u vremenu obznanjivanja inicijative o formiranju Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, a prije samog čina proglašenja.

I sada nakon svega, kao i tada, postavljam pitanje zašto su se pojedini komandanti odazivali pozivu Fikreta Abdića iako su naredbe Komande Korpusa bile veoma jasne i precizne. Isti su u potpunosti znali za svaku aktivnost koju smo kreirali i planirali u Komandi. Ovo su fakti i argumenti, a odgovore vjerovatno najbolje oni znaju. Takvo ponašanje je doprinosilo usložnjavanju vojno-političke situacije i otežavanju rješavanja i prevazilaženja novonastale situacije. Dok su se naše jedinice razračunavale i oslobađale Cazin, pratio sam situaciju, izdavao zadatke i pitao se:

-Bože kakav smo mi to narod? Zar nas je toliko Bog kaznio i uzeo nam pamet da ovo sami sebi radimo u momentima kada se Bosna i Hercegovina nalazi u teškim uslovima, a naš narod vodi grčevitu borbu za svoj biološki opstanak.

No, i pored toga dužnost nam je bila braniti suverenitet i teritorijalni integritet svoje domovine, osloboditi Cazin od paravojske Fikreta Abdića i uspostaviti ustavno-pravni poredak u tom dijelu međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine.

Abdić marioneta Beograda i Zagreba

Bez obzira na složenu vojno-političku situaciju i poodmakle sukobe sa Abdićevim paravojnim snagama, Komanda Korpusa zajedno sa novokonstituiranim vlastima u Okrugu ulagala je maksimalne napore da iznađe mirno rješenje i time spriječi daljnje krvoproliće. Abdić je nastavio sa poduzimanjem aktivnosti koje su vodile učvršćivanju novoproglašene paradržavne tvorevine.

U Zagrebu je 21. oktobra 1993. godine, u prisustvu Franje Tuđmana, potpisao Zajedničku izjavu sa Matom Bobanom predsjednikom samoproglašene

paradržavne zajednice Hrvata u BiH tzv. Hrvatske Republike Herceg Bosne. Dva predsjednika dviju samoproglašenih državica, a zapravo okupiranih i otetih dijelova Republike Bosne i Hercegovine, obavezali su se na trajni mir i prijateljstvo, ne prihvatajući već izvršene promjene u Predsjedništvu. Na Abdićevo mjesto već je bio izabran Nijaz Duraković. Franjo Boras tada još uvijek član Predsjedništva, priklonio se podjeli Bosne i Hercegovine, koju su zagovarali ekstremni hrvatski elementi na čelu sa Bobanom. Njegovo mjesto u Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine pripalo je Ivi Komšiću. Srpski članovi Predsjedništva Nikola Koljević i Biljana Plavšić već su bili u svojoj novoj "prijestonici" na Palama. Na njihovo mjesto izabrani su Mirko Pejanović i Tatjana Ljujić – Mijatović. Izbor novih članova Predsjedništva značio je mnogo za međunarodno priznatu R BiH. Novi sastav Predsjedništva na čelu sa predsjednikom Izetbegovićem, ako to ja mogu cijeniti, učinio je mnogo. Svojim radom oni su obilježili jedan težak dio povijesti BiH, u kojoj siguran sam imat će istaknuto mjesto.

U spomenutoj izjavi, potpisanoj u Zagrebu, Mate Boban potvrđuje da se HVO Bihaća pridružuje snagama Narodne odbrane tzv. APZB. Vlado Šantić, tadašnji zapovjednik HVO Regije Bihać, već je bio dezertirao iz Bihaća u Veliku Kladušu u namjeri da realizira taj dogovor. Zahvaljujući racionalnim i nacional-šovinistički neopredjeljenim starješinama HVO i političkom vođstvu Hrvata regije Bihać i istinski dobrim i prijateljskim odnosima između Bošnjaka i Hrvata toga kraja i pored Šantićevog ogromnog zalaganja taj plan nije uspio. Nisu izazvani međunacionalni sukobi između ove dvije nacionalne zajednice, odnosno jedinica Petog korpusa i HVO. Komanda Korpusa nije nasjela na montiran i ranije pripremljen scenario; nismo mijenjali svoj odnos prema HVO, bez obzira na ponašanje Vlade Šantića i izjave Mate Bobana. Takav odnos Komande Korpusa i HVO predstavljali su glavnu prepreku u relizaciji plana Boban - Abdić, ali istovremeno, bilo je jasno da potpisana izjava ne odslikava interese ta dva naroda.

Već 22. oktobra 1993. godine Abdić se sastaje sa Slobodanom Miloševićem i Radovanom Karadžićem. Abdić i Karadžić potpisuju tzv. "Deklaraciju" koja se sastojala od dvanaest tačaka. Jasno je da je Abdić bio potreban i Zagrebu i Beogradu. Njihov cilj je bio - definitivna podjela i uništenje Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda. U "Deklaraciji" tzv. Republika Srpska prihvatila je tzv. Autonomnu pokrajinu Zapadna Bosna u sastavu Unije republika Bosne i Hercegovine i ako su upravo Karadžićevi Srbi ranije odbili taj plan. Karadžić i Abdić, pred Miloševićem svečano zaključuju mir, promoviraju dobrosusjedske odnose, saradnju na svim poljima i slobodu kretanja za Abdićeve pristalice po cijeloj Karadžićevoj "državi", istovremeno im je obećano poštivanje ljudskih prava i sloboda. Dogovoreno je i otvaranje granice u roku od 48 sati nakon objavljivanja ovog dokumenta. Preciziran je i sporazum o

granicama između dvije paradržavne zajednice stvorene silom, vještački, i što je najvažnije bez volje najvećeg dijela Bošnjaka Cazinske krajine. Dogovoreno je i otvaranje graničnih prijelaza, a u roku od 48 sati trebale su biti dogovorene i granice između tzv. APZB i Republike Srpske. Iz ovih dogovora proizilazi da je Abdić dobio samo 48 sati da "reši sa Alijinim mudžahedinima i Petim korpusom", a da njegova Narodna odbrana izađe na položaje Petog korpusa. Poslije na tim položajima ostale bi po njima samo patrole. Kao što se vidi borcima Petog korpusa namijenjena je bila sudbina koja je kasnije zadesila njihove hrabre saborce iz Srebrenice, likvidacije, mučenja i masovna strijeljanja.

Planirana je demilitarizacija prostora koji su kontrolirale Abdićeve snage, a tim planom jedinice tzv. Narodne odbrane trebale su biti preformirane u teritorijalnu odbranu i policiju u omjeru 30 – 70%. U "Deklaraciji" je posebno tretirana Bosanska Krupa gdje su granice zamišljene na desnoj obali rijeke Une. Izbjeglice shodno postignutom dogovoru mogle su se vratiti u te dvije paradržave, uz napomenu, "ukoliko to žele". Abdić i Karadžić zaboravili su da je u to vrijeme u Krajini postojao Peti korpus, jedina legalna vojna sila R BiH na tom području – a njegove jedinice bile su nesalomljiva prepreka realizaciji tog plana. Bilo je jasno šta je cilj Abdića, Bobana i Karadžića i iskazana podrška Tuđmana i Miloševića. Uz napore i žrtve sa tragičnim posljedicama proizašlih iz sukoba sa pristalicama Fikreta Abdića, u Krajini je odbranjen i sačuvan teritorijalni i državni integritet Bosne i Hercegovine.

Odluka da odstupim sa dužnosti komandanta Petog korpusa

Već sam naglasio značaj propagande štaba Fikreta Abdića. Čak je postojala i mogućnost propagandnog uspjeha. Koordinirane borbe Abdićevih snaga i snaga tzv. VRS pratila je snažna propaganda sa namjerom da se razbije čvrsto jedinstvo jedinica i sastava Petog korpusa. Kao komandant Petog korpusa, bio sam stalna meta propagandnih napada.

U situaciji potpune blokade procijenio sam da moje daljnje ostajanje na dužnosti komandanta Petog korpusa može biti kontraproduktivno i iskorišteno za jačanje uticaja Fikreta Abdića.

U više navrata, putem radija Velkaton, oglašavao se lično Fikret Abdić. Nije postavljao pitanje borbe za svoju autonomiju; već je postavljao pitanje narodu i građanima: žele li da ih i dalje predvodi "kriminalac, stranac, Sandžaklija koji napada mene i moje pristalice". Pitao je i odgovarao:

-Šta vam je, osim rata, donio Dreković, dok sam vam ja napravio fabrike, puteve, zaposlio vam unuke i sinove? Pitajte se ko je Dreković? Zar nemamo svojih sposobnih ljudi, već nas mora voditi nekakav Dreković?! Nek ide odakle je došao! Ne treba nam stranac koji ne žali za prolivanjem naše krvi!

Nije mogao prihvatiti da, do tada anonimni Dreković na čelu Petog korpusa, svojim autoritetom, radom, zalaganjem i upornošću u borbi za opstanak svoga naroda i svoje domovine, uspije kod Krajišnika razbiti iluzije o svemoćnom i pravednom Babi. Naravno, sa svojim borcima uspio sam predočiti Krajišnicima, da je Fikret Abdić najobičniji izdajnik, lutka u rukama Srba i Hrvata. Fikret Abdić nije mogao ni pomisliti da u Krajini postoji bilo ko, ko bi mu se mogao suprotstaviti, a pogotovo povesti odlučnu borbu protiv zacrtane secesije.

***

Mržnju prema meni osjetili su posebno Bošnjaci porijeklom iz Sandžaka koji su trbuhom za kruhom došli da žive na prostorima Krajine, prije 1990. godine, njih negdje oko 475, mahom prosvjetnih radnika, ljekara i službenika. Pored velikog broja nevinih Krajišnika i jedan dio nevinih Bošnjaka porijeklom iz Sandžaka robijao je u po zlu "čuvenom" Abdićevom logoru smrti Drmeljevo. Očito su bile prisutne težnje Fikreta Abdića da se osveti nedužnim Bošnjacima porijeklom iz Sandžaka koji su živjeli na prostoru Krajine.

Sandžački časopis za društvena pitanja iz 1995. godine prenio je njegove izjave vezane za Sandžaklije. Fikret Abdić, bivši član Predsjedništva R BiH, više puta je govorio o ulozi Sandžaklija u Krajini:

"Na ovim prostorima djelovalo je Udruženje Sandžaklija i pored činjenice da mi sa Sandžakom nismo imali neku naročitu saradnju na ekonomskom i kulturnom planu. Nedavno smo i u Velikoj Kladuši otkrili tragove takvog djelovanja. Oni su došli 90. godine, neki i ranije, po nalogu Alije Izetbegovića i Ejupa Ganića. To su uglavnom prosvjetni radnici, ljekari i službenici. Imali su posebne zadatke sa preciznim uputstvima kako da ih realizuju. Rat se mora završiti u našu korist, Sandžaklije će morati da se vrate odakle su došli. A svi oni koji su sa ovih prostora a djelovali su po njihovim nalozima, zarad karijerističkih ili materijalističkih pobuda moraće da odgovaraju", prenosi NIN (broj 2303, Beograd od 17.01.1995. godine).

Nakon nekoliko dana za Politiku ekspres Fikret Abdić izjavljuje:

"Ratni požar su ubacile Sandžaklije. Sad je vrijeme da svaki građanin Zapadne Bosne shvati da udruženje Sandžaklija koje postoji u Cazinu i Bihaću i na ostalim prostorima Zapadne Bosne mora za sva vremena nestati, a da Sandžaklije njih 475 koliko ih je došlo ovamo, da organizuju rat i da nam ga nametnu takođe moraju otići. Ovde ih je doveo Izetbegović. Njima ovde više nema mesta. Mora se videti na kojim su poslovima ovde radili jer tu su došli kao zdravstveni radnici, nastavnici, bavili se ovde mafijaškim poslovima."

Drugo srpsko glasilo NIN od 16. 05. 1995 izvještava da je "muslimanima, samo iz Sandžaka došlo u pomoć 25.000 sabraće i ko zna koliko Šiptara sa Kosova?"

Za vrijeme mog boravka u Krajini i obavljanja dužnosti komandanta Petog korpusa nisam ni znao da u Bosanskoj Krajini živi toliko Bošnjaka porijeklom iz Sandžaka, niti sam bio upoznat da funkcionira udruženje Bošnjaka porijeklom iz Sandžaka, što ne znači da nije trebalo postojati i funkcionirati.

Bošnjake, porijeklom iz Sandžaka, ne treba čuditi stav Fikreta Abdića o njima. Ništa bolji stav on nije imao ni prema autohtonim Bošnjacima u Krajini koji nisu podržavali njegovu ideju. Očito je da je Abdić namjerno zamijenio teze i da je svoje secesionističke ciljeve sveo na ravan borbe protiv komandanta Drekovića. Čak se razmetao pohvalama Komandi Korpusa i pripadnicima Petog korpusa, a mene izbacivao na površinu kao glavnog krivca za sve što se događa na Okrugu Bihać.

***

Nakon obračuna sa snagama tzv. Narodne odbrane tzv. APZB, 15./16. oktobra prilikom oslobađanja Cazina, analizirao sam vojno-političku situaciju sa zamjenikom Mirsadom Sedićem, u koga sam – već sam to spomenuo – imao veliko povjerenje i imao njegovu snažnu podršku. Mirsad Sedić mi je puno pomogao u planiranju, rukovođenju i komandovanju. Bili smo uigran tim. Tokom analize došao sam do zaključka da napišem zahtjev za odlazak sa dužnosti komandanta Petog korpusa. Smatrao sam da za odlazak sa dužnosti komandanta Petog korpusa postoji više razloga i argumenata. Propaganda Fikreta Abdića uperena protiv mene kao pojedinca i osnovnog krivca za krvoproliće, postajala je sve jača. Postojala je mogućnost da kao takva naiđe na plodno tlo i da razvoj događaja krene u neželjenom pravcu, a što bi koristilo Fikretu Abdiću i njegovim pristalicama. Svakodnevno sam morao reagirati i isticati da nisam ja u pitanju, nego borba za opstanak države i naroda na ovim prostorima, dok su Abdić i njegove pristalice uporno isticale da sam ja osnovni problem i jedini krivac za krvoproliće u Krajini, te da će ono prestati samo kada ja odem sa dužnosti komandanta Petog korpusa. Bio sam svjestan da se bliži trenutak donošenja odluke za odlazak sa dužnosti, ali i ubijeđen da će moji borci i starješine nastaviti borbu protiv Abdića i njegovih pristalica.

Uz sve navedene, možda je osnovni razlog koji me je ponukao da napišem zahtjev za razrješenje, pokušaj izbijanja argumenata autonomaškoj propagandi da će "sve biti dobro i da će prestati pucati brat na brata, sin na oca", kad na čelu Korpusa ne bude "stranac i kriminalac kome je više stalo do svega drugoga osim do života ljudi". Interes opstanka i jedinstva Krajine i Krajišnika bio je jači od bilo kojeg ličnog interesa.

Dvadesetšestog oktobra 1993. godine uputio sam izvještaj na ruke komandanta Štaba Vrhovne komande Rasima Delića, str. pov. br. 02/1-367, u kome sam ga detaljno izvjestio o vojno-političkoj situaciji i stanju na terenu. Ujedno, postavio sam zahtjev da me se razriješi dužnosti komandanta Petog korpusa. U zahtjevu za razrješenje, u dogovoru sa zamjenikom Sedićem, predložio sam da dužnost komandata Petog korpusa preuzme upravo on, a da se na mjesto zamjenika postavi Mirsad Selmanović, dotadašnji komandant 501. brigade, a da dužnost načelnika Štaba obavlja Fadil Hasanagić, koji je i do tada obavljao tu dužnost. Odgovora nije bilo. Poslije nekoliko dana

ponovio sam zahtjev. U međuvremenu moj zamjenik je odlučio da odustane od predložene i samnom dogovorene dužnosti. Nije bio za moj odlazak sa dužnosti komandanta.

U razgovoru sa komandantom Štaba Vrhovne komande Rasimom Delićem, informirao sam ga da je moj zamjenik odustao i da ću proanalizirati ko bi mogao biti novi komandant Korpusa i blagovremeno poslati prijedlog. Komandant Delić mi je sugerirao da komandant može biti i neko od komandanata brigada, misleći posebno na komandanta 502. brigade Atifa Dudakovića. Odgovorio sam komandantu Deliću da ako smatra da se trebam odmah izjasniti, da se ja slažem, s tim što bih, u tom slučaju, trebalo razriješiti dosadanjeg načelnika Štaba Hasanagića i postaviti na tu dužnost komandanta 501. brigade Mirsada Selmanovića.

Dva su razloga bila za taj prijedlog. Prvi, što u dotadašnjem doprinosu razvoju Korpusa, planiranju i izvođenju ratnih djelovanja između komandanata 501. i 502. brigade nije bilo znatne razlike. Obojica su istovremeno postali komandanti brigada i nisam siguran da bi to – ukoliko ne bismo postupili na takav način – s odobravanjem prihvatio Mirsad Selmanović. Drugi razlog je da je tadašnjem načelniku Štaba Fadilu Hasanagiću porodica bila u Sarajevu i smatrao sam da bi on prihvatio krenuti sa mnom. Sedić je trebao ostati zamjenik, jer je u kontinuitetu poznavao stanje Korpusa i mogao je biti od koristi novom komandantu.

Po završenom dogovoru sa komandantom, cijenio sam da će nova komandna struktura uspješno rukovoditi Komandom i Korpusom i da će uspješno realizirati postavljene zadatke. Uzimajući u obzir tadašnju tešku vojnu situaciju, smatrao sam da postignuti nivo organizacije korpusa i dotadašnji rezultati u borbi protiv pristalica Fikreta Abdića garantiraju vojničko slamanje tzv. APZB sa sjedištem u Velikoj Kladuši.

To se potvrdilo, samo nepune dvije godine kasnije: autonomija je pala, a Abdić i njegovi sljedbenici pobjegli su u selo Kuplensko u Hrvatskoj. Početkom augusta 1995. godine Peti korpus, na čelu sa generalom Dudakovićem je umarširao u Veliku Kladušu i slomio san kladuškog vožda o formiranju države u državi.

***

Nakon dogovora sa generalom Delićem da na dužnost komandanta Korpusa postavi Atifa Dudakovića, upoznao sam svog zamjenika Sedića o vođenom razgovoru između mene i Delića i o onome o čemu smo se dogovorili. Usaglasili smo se da je potrebno prije dolaska naredbe obaviti razgovor sa Dudakovićem i vidjeti njegove eventualne reakcije na mogućnost da komanduje korpusom, a da mu prije toga ništa ne govorimo o mome dogovoru sa generalom Delićem i o dogovoru između mene i moga zamjenika, jer bi se u to vrijeme promjene mogle negativno odraziti na stanje morala i najvjerovatnije ne bi bile pravilno shvaćene od mojih boraca i starješina. Pozvao

sam Dudakovića i pitao ga kako bi on reagirao kada bi bio postavljen umjesto mene na dužnost komandanta Korpusa. Odgovorio mi je da je to nemoguće, obzirom na autoritet i povjerenje koje uživam u korpusu. Rekao sam mu da smo mi vojnici i da je sve moguće, pa i to da on bude moj nasljednik.

Umoran od napornog ratnog dana 3. novembra 1993. godine, a nakon što sam izdao zadatke u Operativnom centru korpusa, otišao sam u svoju kancelariju da pogledam vijesti na televiziji i da se odmorim... Udarna vijest na srpskoj TV bila su "kadrovska pospremanja u Alijinoj vojsci, tzv. Bosni i Hercegovini". Mislio sam da je to još jedna od laži i dezinformacija srpske TV, čiji spiker je rekao: "Iz dobro obavještenih muslimanskih izvora saznajemo da su izvršene do sada najveće kadrovske promjene u tzv. Armiji BiH. Razrješava se dosadašnji načelnik Štaba Vrhovne komande Sefer Halilović te je, prema tvrdnjama izvora, isti lišen slobode i pritvoren. Razrješava se dosadašnji komandant Trećeg korpusa Enver Hadžihasanović i postavlja se na dužnost načelnika Štaba umjesto dosadašnjeg načelnika Štaba Sefera Halilovića, a na mjesto komandanta Trećeg korpusa se postavlja Mehmed Alagić. Razrješava se dužnosti komandant Četvrtog korpusa Arif Pašalić, a postavlja se Sulejman Budaković. Razrješava se dužnosti komandant Petog korpusa Ramiz Dreković, a na njegovo mjesto se postavlja dosadašnji komandant 502. brigade Atif Dudaković".

Informacija mi je bila neubjedljiva zbog dijela o razrješenju načelnika Štaba i njegovom pritvaranju, a ubjedljiva, jer sam zahtjevao da budem razriješen dužnosti komandanta Petog korpusa, ali da, istovremeno, u načelnom dogovoru sa komandantom Armije budem postavljen za komandanta Četvrtog korpusa, umjesto Arifa Pašalića. Začudilo me da sam stavljen na raspolaganje, a ne na dužnost načelno dogovorenu sa komandantom Delićem.

Uostalom, to nije bio moj problem. Problem je bio što mi u Komandi Korpusa nismo dobili naredbe o kadrovskim promjenama, niti o mom razrješenju. Drugi problem je bio što niko nije znao za moj zahtjev upućen nadređenoj komandi, osim moj zamjenik Mirsad Sedić.

Nakon emitiranja vijesti, otpočeli su zvoniti telefoni. Zvali su iz potčinjenih komandi, Komande Korpusa, institucija vlasti, kao i pojedinci iz Okruga. Svi su pitali šta se to događa i ko mene može razriješiti dužnosti u jeku najvećih sukoba sa pristalicama Fikreta Abdića. Nisam mogao odgovoriti da sam ja to tražio, plašeći se da bi to moglo negativno uticati na opšte stanje. Odgovorao sam da je to, ukoliko je tačno, normalna praksa, ali da su to spekulacije srpskih medija sve dok ne dođu konkretni papiri.

Radio Velkaton je to odmah iskoristio u svojoj emisiji tokom noći, govoreći da "poznati ekstremist i kriminalac Ramiz Dreković, nakon što je uvukao narod Krajine u bratubilački rat i pokrao velike količine novaca, odlazi sa ovih prostora, a da će ga vojnici 'Narodne odbrane' spriječiti u

tome, jer mora odgovarati za do tada učinjena nedjela protiv legalno proglašene APZB i njenih institucija".

Kako se to ne bi negativno odrazilo na stanje morala boraca Petog korpusa, iste noći pozvao sam sve komandante i pomoćnike u Komandu Korpusa na sastanak. U međuvremenu pristigla je naredba nakon razgovora sa komandantom Delićem.

U Operativnoj sali otpočeo je sastanak u 23 sata sa jednom tačkom dnevnog reda: moj odlazak sa dužnosti komandanta Petog korpusa i šta je to što treba poduzeti da se naredba realizira. Sastanak je trajao cijelu noć. Nije išlo lahko ni pitanje primopredaje dužnosti. Komandanti i pomoćnici bez obzira na naredbu nisu bili za to da idem sa dužnosti. Nisam ih želio upoznati da je naredba o razrješenju sa dužnosti komandanta upravo došla na moj zahtjev, jer ako bi ih upoznao sa tim morao bih im dati i obrazloženje koje ih u to vrijeme ne bi zadovoljilo. Smatrao sam da bi se to negativno odrazilo na stanje borbenog morala i da moj zahtjev za odlazak ne bi bio pravilno shvaćen od boraca i starješina. Posebno bi to u propagandne svrhe iskoristili autonomaši. Sa tim pitanjima osim Sedića više nikog od svojih saradnika i pomoćnika nisam upoznao do danas. Zahtijevali su od mene da tražim poništenje naredbe ili, pak, da Glavni štab pošalje obrazloženje zašto to rade u ovako teškim uvjetima.

Komandant je ujutro poslao obrazloženje da su kadrovske promjene normalne, a da sam ja potreban Glavnom štabu kao iskusan i do tada zaslužan starješina.

U znak poštovanja prema meni, ne baš dobrom voljom potčinjenih, pa ni gospodina Dudakovića, uz moj naglasak da moramo poštivati odluke i naređenja bez obzira na tešku situaciju, u jutarnjim satima je finalizirano pitanje primopredaje dužnosti. Mada je u velikoj mjeri bila izvršena konsolidacija vojno-političke situacije u zoni odgovornosti Petog korpusa nakon proglašenja tzv. APZB i bili vidljivi početni rezultati u njenom slamanju, smatram hrabrim čin prihvatanje dužnosti komandanta Petog korpusa.

Novom komandantu Dudakoviću saopštio sam da ide na komandno mjesto svoje brigade i polahko predaje dužnost, a da ću ja komandovati dok se ne stvore uslovi za moj odlazak. Nastavio sam komandovati korpusom dok Komanda Francuskog bataljona nije osigurala prijevoz helikopterom sa aerodroma "Ćoraliči" do Zagreba i dalje, do Sarajeva. Sa Delićem sam se dogovorio da, ako se ne uspijem prebaciti, nastavljam sa komandovanjem Petim korpusom Armije R BiH. Tako sam i postupio. Uredno sam predao dužnost svome nasljedniku, uz potpuno upoznavanje sa situacijom. Stanje u Okrugu bilo je u dobroj mjeri sanirano. U vojničkim kolektivima situacija zadovoljavajuća, izuzev u slučaju 521. i 527. brigade na prostoru Velike Kladuše. Svakako, pitanje daljnje borbe sa pripadnicima tzv. APZB nije bilo lahko pitanje, uzimajući u obzir i borbu sa srpskim agresorom iz tzv. Republike Srpske i SAO

Krajine i postojeća politička previranja u Krajini. Teško je razumjeti situaciju u kojoj smo se nalazili, posebno za one koji nisu bili u prilici vidjeti i osjetiti složenost situacije nakon proglašenja tzv. APZB 1993. godine, a da ne govorim o situaciji 1994. i 1995. godine do konačnog sloma "autonomije". U definitivnom slomu tzv. APZB zasluge pripadaju mom nasljedniku generalu Atifu Dudakoviću, njegovim saradnicima, kao i svim ostalim borcima i starješinama Petog korpusa.

Sve vrijeme mog komandovanja i rukovođenja imao sam podršku svojih pomoćnika i starješina Komande Korpusa Mirsada Sedića - zamjenika, Izudina Saračevića - pomoćnika za moral, pomoćnika za logistiku Bećira Sirovine, za sigurnost Josipa Šantića, Ismeta Mujanovića i Sakiba Butkovića, za finansije Avde Šepića, za pravne Alage Bajramovića i Himze Ezića kao i komandanata brigada Mirsada Selmanovića, Atifa Dudakovića, Izeta Nanića, Mirsada Crnkića, Hamde Delalića, Amira Avdića, Senada Šarganovića, komandanta Odreda za specijalna djelovanja, Senijada Mešića, komandanta Bataljona vojne policije, kao i ostalih komandanata i starješina. Bez svih njih i mnogobrojnih koje nisam spomenuo, kao pojedinac ne bih značio ništa, a skupa smo Fikretu Abdiću bili čvrst i zalogaj koji nije mogao sažvakati.

***

Ne umanjujući doprinos ostalih pojedinaca i institucija koji su svakako imali pozitivnog doprinosa u početnom suprotstavljanju i borbi protiv Fikreta Abdića, Peti korpus i njegovi borci bili su osovina i glavna prepreka ostvarenju njegovih ciljeva. Čvrst i stabilan stav Komande Korpusa naspram državnih institucija i svoje pretpostavljene Komande bili su velika prepreka za Fikreta Abdića i njegove pristalice koju oni nisu mogli savladati. U startu smo odbili sve mešetare iz Abdićeve kuhinje. Za njega je to bilo poražavajuće, gubio je bitku za bitkom, što ga je dovodilo do ludila i na kraju do poraza. Ne treba zaboraviti podršku Petom korpusu, iskazanu od strane mnogih pojedinaca, ustanova i organa vlasti koji se nisu svrstali pod Abdićeve skute.

Izuzetno su bila bitna djelovanja i podrška od strane rukovodstva Stranke demokratske akcije iz općina i Okruga, sem naravno onih koji su prešli na stranu Fikreta Abdića. Imali smo podršku pokretača svenarodne inicijative koji su za dva dana pred robnom kućom u Velikoj Kladuši prikupili 25.000 potpisa kao podršku izraženoj ideji koja je glasila: "Domovina ne živi samo na geografskim kartama. Živi, prije svega, u dušama njenih ljudi. I tu stanuje sreća. Zato, NE DAJ SE BOSNO! U duši tvog naroda niko te ne može ni uništiti, ni podjeliti.", kao i Svenarodnog zbora održanog u Bihaću. Posebna podrška, sasvim slobodno mogu reći i ključna, borcima Petog korpusa pružena je od strane Islamske zajednice, čije je mjesto i uloga veoma značajno, jer je Abdić na svojevrstan način pokušao izvršiti udar na nju i pokušao da prekine

njen kontinuitet sa ciljem promocije i sprovođenja svojih ideja. Pored djelovanja boraca Petog korpusa odlučno suprotstavljanje Islamske zajednice uspostavi, a kasnije i učešće u borbi protiv secesije od historijske je važnosti. Zapaženu podršku imali smo i od strane nevladinih organizacija kao što su Udruženje žena "Ruž", Udruženje žena Bošnjakinja, Udruženje žena muslimanki Bihać – Bosanska Krupa, kao i udruženja "Preporod" i "Merhamet".

Posebno značajnu ulogu i zaslugu imala su sredstva informiranja, kao i novinari elektronskih i pisanih medija, koji su ostali na liniji borbe za cjelovitu i samostalnu Bosnu i Hercegovinu. Inače velika zasluga pripada toj branši i prije događanja vezanih za proglašenje "autonomije", kao i u početnom periodu organiziranja Teritorijalne odbrane, Unsko-Sanske operativne grupe i Petog korpusa. Oni su stalno pratili naš razvoj i naše uspjehe, živjeli su sa borcima i starješinama. Njihov doprinos je višestruk, jer su oni bili ti koji su prikazali pravu istinu i uspjeli razbiti informativnu blokadu u kojoj smo se nalazili. Možemo biti ponosni na njihov rad u tom teškom vremenu za sve nas koji smo se borili, živjeli i radili u Bosanskoj krajini.

***

Emotivno sam teško doživio rastanak sa svojim saborcima, ali sam im, svjestan kompletnog stanja, poželio sreću, u nadi da će doći dan kad ćemo se ponovno vidjeti. Dakle, 6. novembra 1993. godine napustio sam dužnost komandanta i narednog dana, 7. novembra, došao sam u Štab Vrhovne komande u Sarajevu.

Par godina nakon završetka rata, tačnije 19. oktobra 2001. godine, razgovarao sam sa Smailom Kličićem, koji je pripremao magistarski rad na temu: Međubošnjački sukob u Cazinskoj krajini 92-95. Gospodin Kličić me je između ostalog pitao pod kojim sam okolnostima otišao sa dužnosti komandanta Petog korpusa i koji su bili razlozi. Rekao sam mu da sam otišao na vlastiti zahtjev i objasnio mu istinske razloge. Kličić je sa nepovjerenjem prihvatio ono što sam mu iznio. Rekao mi je da on ima druge podatke, a da je te podatke dobio od Mirsada Veladžića. Kada mi je saopštio te podatke oni me nisu iznenadili. Kličić tvrdi, kako mu je rečeno da sam sa dužnosti komandanta otišao zbog toga što nisam bio dovoljno odlučan u spriječavanju autonomije, a kada je ona već formirana da se nisam energično obračunao sa secesionistima. Veladžić mu je također rekao, da je politički vrh SDA Okruga to želio, te da su na mom mjestu željeli Atifa Dudakovića. Analizirajući ove tvrdnje gospodina Kličića, kod mene se potvrdilo uvjerenje da je ipak bio dobro uhodan paralelizam i da su se na bazi toga donosile mnoge odluke u Sarajevu. Očito da je Kličić meni prenio istinu, za koju nisam znao. To mi potvrđuje i činjenica da je po neprihvatanju mog zamjenika Mirsada Sedića da primi dužnost, komandant Delić potencirao da pošaljem prijedlog za Atifa Dudakovića.

Krajina ne smije zaboraviti svoje junake

Građani Bihaćkog okruga, borci i starješine Petog korpusa, siguran sam, nikad neće zaboraviti svoje borce i starješine koji su uložili maksimum u odbrani ovoga okruga. Nadam se da neće dozvoliti da istina izblijedi i da će dostojno u budućnosti uzdignutih glava obilježavati sve bitne datume iz tog veoma teškog vremena. I ovom prilikom se sjećam mnogih, a posebno onih koji nisu više među nama. Prisjetit ću se onih heroja koji su dali život dok sam im ja bio komandant. Svjestan sam da ne mogu spomenuti sve koji su dali život za odbranu Okruga Bihać i svoje domovine. Nadam se da mi neće zamjeriti rodbina i prijatelji ostalih šehida i palih boraca. Sjećajući se navedenih heroja podsjećam na sve koji su dali svoj život za odbranu Krajine i svoje domovine.

Bosanska krajina treba pamtiti i njegovati uspomenu na svoje heroje, na ljude koji za slobodu svoje domovine položiše i svoj život.

⚘ **ARIF (FERIDA) HASANAGIĆ, rođen 1960. godine u Marjanovcu, koji je, kao borac Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Cazina, dao život 12. juna 1992. godine, na Bugaru.**

⚘ **RIFAT (HASE) ZOLIĆ zvani Gera, rođen 1952. godine u Tržcu, koji je, kao vojni policajac, dao život 14. juna 1992. godine, na Jezeru.**

⚘ **ENES (ENVERA) SELIMOVIĆ, rođen 1959. godine, dao život na Grabežu, 14. juna 1992. godine, kao pripadnik Štaba Teritorijalne odbrane Bihać.**

⚘ **RIFET (FERIDA) MISALJEVIĆ iz Ćoraliča, rođen 1970. godine, kao borac u 101. muslimanskoj krajiškoj brigadi, dao život 15. juna 1992. godine na Jezeru.**

⚘ **EKREM (ABDULAHA) ABAZI, rođen 1960. godine u Bihaću, koji je, kao izviđač u Odredu za specijalna djelovanja, dao svoj život 28. juna 1992. godine, na Grmuši.**

⚘ **ZIJAD (MUSTAFE) KOMIĆ, rođen 1961. godine, dao život 29. juna 1992. godine, u Bosanskoj Otoci, kao pripadnik odreda "Bosanska Otoka", Općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Bosanska Krupa.**

⚘ **NEVZET (IBRAHIMA) NANIĆ iz Bužima, rođen 1968. godine, dao život 30. juna 1992. godine, na Osmači, kao pripadnik Štaba Teritorijalne odbrane Bužima.**

- SAMIR (MUSTAFE) SREBRIĆ, rođen 1973. godine u Muslićima,jula 1992. godine položio život u Pritoci, kao pripadnik Odreda za specijalna dejstva.
- ILTAID (ARIFA) MUMINOVIĆ, rođen u Bosanskoj Krupi 1965. godine, dao život u Pritoci, 17. jula 1992. godine, kao izviđač u Odredu za specijalna djelovanja.
- INDIRA (IBRAHIMA) PJANIĆ, rođena 1972. godine u Pjanićima, položila život 19. jula 1992. godine, na Spahićima, kao pripadnica Općinskog Štaba Teritorijalne odbrane Cazin.
- NIJAZ (JUSE) ŽERIĆ, rođen 1962. godine u Bihaću, koji je dao život 19. jula 1992. godine, na Golubiću, kao borac Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Bihaća.
- REDŽUDIN (REDŽE) ŠAHINOVIĆ iz Tržca, rođen 1974. godine, kao borac u 101. muslimanskoj krajiškoj brigadi, dao svoj mladi život 11. septembra 1992. godine na Golubiću.
- IVICA (METE) MARTINOVIĆ, rođen 1971. godine u Bihaću, dao život na Golubiću, 12. septembra 1992. godine, na dužnosti komandira voda Odreda za specijalna djelovanja.
- DŽEVAD (OMERA) MEŠIĆ, rođen 1968. godine u Orašcu, dao život na Golubiću 13. septembra 1992. godine, kao borac 1. bihaćke pješadijske brigade.
- HASAN (IBRAHIMA) VIKIĆ, rođen 1959. godine u Cavniku, koji je kao borac 1. bihaćke pješadijske brigade dao svoj život 20. septembra 1992. godine na Grabežu.
- DEDO (HUSEINA) MUSIĆ, rođen 1956. godine, koji je dao život na Grabežu, na dužnosti komandira voda 1. bihaćke pješadijske brigade.
- MALIK (MUHAREMA) BAJBUTOVIĆ, rođen u Kliševićima 1937. godine, poginuo na Sokocu 25. septembra 1992. godine, kao pomoćnik komandanta u 1. bihaćkoj pješadijskoj brigadi.
- MUSTAFA (HASANA) TUTIĆ, rođen 1958. godine u Bihaću, dao život u borbama na Kamenici, 29. septembra 1992. godine na dužnosti referenta veze u Komandi Okružnog štaba odbrane.
- HASAN (ZARIFA) DURAKOVIĆ, rođen 1953. godine u Bužimu, dao život 7. oktobra 1992. godine, na Ćorkovači, kao komandir čete u 105. bužimskoj krajiškoj brigadi.

⚜ SADIJA (MEHE) RAHMANOVIĆ, rođen 1960. godine u Derventi, koji je izgubio život na Grabežu 16. oktobra 1992. godine, kao borac u 1. bihaćkoj pješadijskoj brigadi.

⚜ SENAD (ALIJE) HRKIĆ, rođen 1961. godine u Bihaću, dao život na Grabežu, 3. novembra 1992. godine, kao komandir čete 1. bihaćke pješadijske brigade.

⚜ HAJRUDIN (DŽAFERA) KAZAFEROVIĆ iz Sanice, rođen 1966. godine, dao život 12. novembra 1992. godine, na Grabežu, kao pripadnik 1. cazinske pješadijske brigade.

⚜ REUF (ARIFA) DURAKOVIĆ, rođen u Konjodoru 1973. godine, koji je dao život 15. novembra 1992. godine, na Panjaku, kao borac 105. bužimske krajiške brigade.

⚜ ŠERIF (MEHMEDA) PUŠKAR, rođen 1960. godine, 16. novembra 1992. godine, dao život na Grabežu, kao pripadnik 1. cazinske pješadijske brigade.

⚜ JASMIN (HASANA) KERANOVIĆ, rođen 1971. godine u Vrhpolju, dao život 26. novembra 1992. godine, na Grabežu, kao pripadnik 1. cazinske pješadijske brigade.

⚜ ADIL (ADEMA) BEŠIĆ iz Kozarca, rođen 1964. godine, koji je 28. novembra 1992. godine dao život na Grabežu, na dužnosti komandanta 2. bataljona 2. bihaćke muslimansko-hrvatske brigade.

⚜ KERMIN (MUSE) MAŠOVIĆ, rođen 1964. godine u Sjenici, koji je dao život 2. decembra 1992. godine na Grabežu, kao načelnik ABHO 2. bihaćke muslimansko-hrvatske brigade.

⚜ ŠEHZUDIN (OSMANA) BEHIĆ, rođen 1962. godine u Bihaću, 2. decembra 1992. godine dao svoj život na Grabežu, kao zamjenik komandira Izviđačko-diverzantske čete 2. bihaćke muslimansko-hrvatske brigade.

⚜ AZIZ (HIMZE) GROŠIĆ, rođen 1971. godine u Bosanskoj Krupi, koji je kao borac 111. bosansko-krupske pješadijske brigade dao život na Grabežu 6. decembra 1992. godine.

⚜ SIDIK (SULEJMANA) SMLATIĆ, rođen 1964. godine u Bihaću, dao život 12. decembra 1992. godine u borbama na Grabežu, na dužnosti komandira čete u 1. bihaćkoj pješadijskoj brigadi.

⚜ MEHO (HASANA) MAHMUTOVIĆ, rođen 1957. godine u Bihaću, koji je dao život 15. decembra 1992. godine, na Grabežu, kao borac 1. bihaćke pješadijske brigade.

⚜ JASMIN (OMERA) ŠTRKLJEVIĆ, rođen 1954. godine u Mrkonjić gradu, koji je dao život 16. decembra 1992. godine na Grabežu, kao borac u 1. bihaćkoj pješadijskoj brigadi.

⚜ MIRSAD (IBRAHIMA) SALKIĆ iz Cave, Bosanska Krupa, rođen 1969. godine dao život 11. januara 1993. godine, na Banjanima, kao komandir voda u 105. bužimskoj krajiškoj brigadi.

⚜ HAZIM (MUSTAFE) SULJIĆ, rođen 1962. godine, u Varoškoj Rijeci; dao život 13. januara 1993. godine na Kedića Glavici, kao komandir čete u 105. bužimskoj krajiškoj brigadi.

⚜ MIRSAD (OSMANA) KADIĆ, rođen 1962. godine, u Donjem Lapcu, dao život na Grabežu, 14. januara 1993. godine, na dužnosti komandira čete 1. bihaćke pješadijske brigade.

⚜ JAZID (HASANA) TOPIĆ, rođen 1965. godine u Bihaću, na Grabežu dao život 14. januara 1993. godine, kao komandir voda u 1. bihaćkoj pješadijskoj brigadi.

⚜ REDŽO (MURATA) DEDIĆ, rođen u Radoču, kao borac 105. bužimske krajiške brigade, na Ćorkovači dao život 26. januara 1993. godine.

⚜ HASAN (HUSEINA) MUSIĆ, rođen 1960. godine u Lubardama, podlegao od zadobijenih rana u borbama na Kedića Glavici 3. februara 1993. godine, kao komandant bataljona 105. bužimske krajiške brigade.

⚜ MUHAMED (SMAILA) MEŠIĆ iz Ćoraliča, rođen 1965. godine, dao život 8. februara 1993. godine u borbama na Hasinom vrhu, kao pripadnik 101. muslimanske krajiške brigade.

⚜ SEAD (DAUTA) KOVAČEVIĆ iz Cazina, rođen 1962. godine, kao borac-diverzant u 101. muslimanskoj krajiškoj brigadi poginuo 2. marta 1993. godine na Hasinom vrhu.

⚜ IBRAHIM (ALIJE) CIVIĆ iz Cazina-Japića brdo, rođen 1967. godine, poginuo kao borac-diverzant u 101. muslimanskoj krajiškoj brigadi 2. marta 1993. godine na Hasinom vrhu.

⚜ SALIH (OSMANA) DIZDARIĆ, rođen 1962. godine u Bihaću, 20. marta 1993. godine je na Grabežu dao život na dužnosti komandira čete 2. bihaćke muslimansko-hrvatske brigade.

⚜ MUHAMED (NAZIFA) MUJAGIĆ, rođen u Bihaću 1960. godine, dao život na Grabežu 20. marta 1993. godine, na dužnosti komandira čete 1. bihaćke pješadijske brigade.

- **HIMZO (NAZIFA) NESKIĆ, rođen 1967. godine u Bosanskoj Krupi, dao život kao puškomitraljezac u borbama za Bosansku Krupu, 19. maja 1993. godine.**
- **SALIH (HASIBA) OMERČEVIĆ iz Gornje Koprivne, rođen 1966. godine, koji je u borbi za Hasin vrh dao život 26. juna 1993. godine, kao pripadnik Komande Petog korpusa.**
- **MIRSAD (MEHMEDA) HADŽALIĆ iz Slatine, rođen 1970. godine, poginuo kao borac 504. brdske brigade 26. juna 1993. godine na Hasinom vrhu.**
- **ENSAD (HASIBA) ORAŠČANIN iz Bosanske Krupe, rođen 1971. godine, kao pripadnik 511. sbbr. dao život u Bosanskoj Otoci 2. jula 1993. godine.**
- **AHMET (AHMETA) MRŽLJAK, rođen 1971. godine u Velikoj Kladuši, kao pripadnik Odreda za posebne namjene dao život 3. septembra 1993. godine u Velikoj Kladuši.**
- **HASAN (MUNIBA) OKANOVIĆ, rođen 1960. godine u Ostrošcu, dao život 26. oktobra 1993. godine na Johovici, kao pripadnik 517. lbr.**
- **ŠEFIK (HUSEINA) BEGIĆ, rođen 1968. godine u Bihaću, dao život 28. oktobra 1993. godine na Skokovima na dužnosti pomoćnika komandanta u 511. sbbr.**
- **MIRSAD (MEHO) JUSIĆ, rođen 1967. godine u Srbljanima, kao komandir voda u 503. bbr poginuo 29. oktobra 1993. godine, na Skokovima.**
- **DURSUM (OSME) LJUTIĆ, rođen 1966. godine u Ključu;, kao komandir Izviđačko-diverzantskog voda u 1. bosansko-oslobodilačkoj brigadi dao život 6. novembra 1993. godine u Čajićima.**

Ne smijemo zaboraviti ni mnoge druge znane i neznane heroje koji su sopstvenom krvlju zalili svaki pedalj krajiške zemlje. Želeći odati počast, prije svih njima, ali i svima onima koji su branili i odbranili Bosnu i Hercegovinu, odlučio sam napisati i objaviti ovu knjigu da se historija, krvava, ali i opominjuća za sve nas, posebno Bošnjake, ne bi ponovila. Njima je knjiga i posvećena. Kao njihov saborac i komandant, ja i dalje duboko u sebi nosim sjećanje na svakog od njih ponaosob.

"Nesporazum" sa reisom Cerićem

Ipak, prije zaključivanja ovih sjećanja na Krajinu i završetka moje ratne epizode u Petom korpusu, moram iznijeti i neke zanimljive detalje koji su se događali tog vatrenog oktobra 1993. godine, u vrijeme žestokih sukoba sa autonomašima.

Prvo se vraćam konstataciji da je reisu-l-ulema Mustafa ef. Cerić najviše uradio za Krajinu i Krajišnike tokom boravka državne delegacije iz Sarajeva. Delegaciju sam dočekao vojnički i izuzetno organizirano na aerodromu u Ćoraličima. Tada sam prvi put vidio svog komandanta. Nisam znao ni kako izgleda i pitao sam se kome ću predati raport. Rekao sam sam sebi i postrojenim vojnicima i oficirima:

- Onaj koji prvi krene prema meni, vjerovatno je komandant Delić, i njemu ću raportirati!

Bilo je tako. Delić je krenuo prvi, i ja sam mu predao raport. Da je krenuo i reis ef. Cerić, uradio bih isto, pogotovo što su skoro svi bili u uniformama. Delegaciju sam kasnije primio u motelu "MB Lipovača" u Bihaću.

Događaj koji ću opisati iz sadašnje perspektive izgleda više nego smiješan. Naime, čim smo sjeli, a još nisam znao ko je ko, pitao sam ih šta će popiti. U to vrijeme u Krajini je važilo pravilo: "Ako nećeš nešto popiti, mora da si bolestan".

Osim rahmetli Talijana, dvojice iz Republičkog MUP-a i mojih saradnika, koji su naručili štok, svi ostali su tražili sokove. Pitao sam ih ponovo hoće li popiti "nešto konkretno", računajući da će naručiti neko alkoholno piće. Nisu htjeli, a ja sam tražio da mi donesu štok. U tom momentu je došao reis Mustafa ef. Cerić i oštro reagirao. Rekao je da se u njegovom društvu ne može piti, niti će on sjediti tu gdje se služi alkohol.

Nisam znao o kome je riječ, jer zaista nisam znao kako izgleda reis. U to vrijeme, moram biti iskren, nisam znao ko obavlja funkciju vrhovnog poglavara Islamske zajednice BiH, mada sam površno upoznat od strane članova Obnoviteljskog sabora Islamske zajednice Okruga Bihać o problemima na relaciji Rijaset - Mešihat. Kad sam saznao da je to reis ef. Cerić, na fin način, želeći opustiti atmosferu, rekao sam:

-Znate uvaženi reis-efendija, nadam se da ćete me pravilno shvatiti. Ja sam izučio tri hatme dok sam bio kod svog babe. Nažalost, idući trbuhom za kruhom dosta toga sam zaboravio, ali koliko se ja sjećam i znam, nema posrednika između čovjeka i Allaha dž.š. i niko ne može ocjenjivati koliki je ko vjernik! Ima melek koji piše sevape i onaj koji piše đunahe, pa kako ko zasluži na ovom svijetu bit će mu tako i na onome svijetu!

Nakon kratkog vremena reis je sjeo sa nama za sto i od tada smo postali prijatelji. U korpusu je ostao duže od mjesec dana.

Ponavljam da je od cjelokupne delegacije iz Sarajeva najviše učinka imao upravo njegov boravak. Plijenio je govorima, razgovarao je sa običnim ljudima, ništa mu nije bilo teško uraditi. Imao sam osjećaj da sam mu bilo šta naredio, ne bi mu bilo teško uraditi. Jednostavno, postavio se u ulogu vojnika i uvijek je govorio:

-Komandante, recite šta trebam raditi sutra!

Odgovarao bih mu, ovisno o zadatku:

-Idemo u Cazin, u Pjaniće, u Bužim, u Bosansku Krupu...

Po mom i mišljenju svih starješina Petog korpusa, našem reisu to Krajina i borci Petog korpusa nikad neće zaboraviti. Tokom boravka, reis se uvjerio u težinu situacije u zoni odgovornosti Petog korpusa i u nekoliko navrata direktno telefonom prezentirao situaciju predsjedniku Aliji Izetbegoviću.

Sa reisom sam ostao iskren prijatelj. I sada kad se sretnemo rado razgovaramo o danima koje je efendija Cerić proveo sa nama u Krajini.

Reisov pôst u Francuskom bataljonu

Iako je reisu-l-ulema u više navrata tražio od Komande Francuskog bataljona UNPROFOR-a pomoć u prebacivanju iz Bihaća u Zagreb, kao što mu je i obećano prije dolaska u Bihać, u Francuskom bataljonu nije naišao na razumjevanje i nisu htjeli udovoljiti njegovom zahtjevu. Francuski bataljon je, inače, imao izuzetno značajno mjesto u Krajini, posebno pod komandom pukovnika Bresa.

Pod komandom pukovnika Debutellea nije bilo tako i realizacija njegove misije nije bila nimalo svijetla, ni nalik ponašanju pukovnika Bresa, kojem Bihać i Krajišnici mnogo duguju... Svojim ponašanjem i odnosom zaslužio je da postane počasni građanin toga grada!

Kako i nakon više ponovljenih zahtjeva za obezbjeđenje prevoza do Zagreba od strane Francuskog bataljona nije došlo, reis mi je rekao da ide na sastanak sa Debutelleom i da se nakon toga, kad završi sastanak, neće više vratiti u Bihać, niti pak napuštati bazu UNPROFOR-a dok mu ne omoguće let za Zagreb, da će štrajkovati glađu, itd. Shvatio sam njegov plan.

Nakon tog sastanka u Ćoraličima reis je ostao u bazi UN.

Odmah nakon toga, sav izbezumljen, u Komandu Korpusa došao je pukovnik Debutelle i rekao mi:

-Vaš reis je najavio štrajk glađu i ne želi napustiti bazu dok se ne obezbijedi prevoz do Zagreba.

Začudim se i odgovorim:

-To je opasno! Bilo bi loše da reis štrajkuje. Međutim, gospodine komandante, reis će najvjerovatnije zapostiti. A nakon tog čina najvjerovatnije će u drugoj fazi pozvati Bošnjake da se solidariziraju i da svi zaposte zajedno sa njim,

kao vrhovnim duhovnim vođom Bošnjaka. Nakon toga će pozvati i sav narod da dođe u vašu bazu i niko ih neće moći spriječiti. Prema tome, ne možete se poašati na takav način prema vrhovnom vjerskom poglavaru Islamske zajednice u međunarodno priznatoj Republici Bosni i Hercegovini. Vi ga morate uvažavati! Vi morate omogućiti da se on preveze u Sarajevo i da obavlja svoju misiju!

Dok je to slušao, Debutelle je problijedio kao krpa. Vjerovatno je razgovarao i sa reisom. Mogu pretpostaviti šta mu je on rekao i da je taj razgovor bio još žešći i čvršći. Uglavnom, 6. novembra, u 13 sati, postavljeni su helikopteri da se prevezemo do Zagreba, a odatle smo avionom UNPROFOR-a stigli u Sarajevo.

Na aerodromu u Zagrebu dočekala nas je ambasadorka Bisera Turković, koja mi je uzela pištolj, i dala pasoš. Ušao sam u avion ne razmišljajući je li to moj pasoš. Bisera nas je jednostavo na brzinu ugurala u avion koji samo što nije poletio.

U avionu sam bio sa Mirsadom Ćemanom koji je bio u sastavu delegacije. Bio je tu i Fadil Hasanagić, dotadašnji načelnik Štaba Petog korpusa, koji je dobio prekomandu da zajedno sa mnom dođe u Sarajevo. Potom, Mirza Mujadžić, tadašnji poslanik u Parlamentu Republike Bosne i Hercegovine. U zadnjem momentu nam se pridružio i Kasim Trnka, ne znam koju je funkciju tada obavljao. Ostali članovi delegacije ostali su u Zagrebu.

Kad smo došli u Sarajevo, shvatio sam da nemam pasoša. Francuzi su čitali ime Nusreta Čančara. Na fotografiji u pasošu vidjelo se lice koje nije imalo nikakve sličnosti sa mnom. Bio je to reisov pratilac na putu za Krajinu, i ja sam došao sa njegovim pasošem. Shvatio sam o čemu se radi i oštro pitao Francuze gdje je moj pasoš. Kazao sam:

-Vjerovatno ste ga zamijenili u Zagrebu!

Kad su provjerili, rekli su da nisam dao pasoš. Odbrusio sam da to kažu njihovi vojnici, ali ja znam da sam dao svoj pasoš. Onda je starješina UNPROFOR-a, u razgovoru sa Harisom Silajdžićem provjerio ko smo mi, a on mu je, navodno, rekao da ne zna za delegaciju koja dolazi iz Bihaća.

Bilo mi je čudno da ne znaju za naš dolazak. Ponovo smo intervenirali i tada je, nakon naknadne provjere, rečeno da znaju za nas.

Fadil Hasanagić nas je podsjetio da moramo proći punkt u Kasindolskoj ulici, na kome je ubijen rahmetli Hakija Turajlić, i preći dio teritorije pod kontrolom agresora. Nije bilo lahko krenuti. Ali nije bilo izbora.

Srpski vojnici su nas zaustavili i izvršili kontrolu bez otvaranja transportera.

Napokon, nakon dugog i iscrpljujućeg putovanja stigao sam u glavni grad Republike Bosne i Hercegovine skupa sa svim svojim nadama, iluzijama, vjerom u pobjedu, željan susreta sa braniocima Sarajeva i drugim bosanskohercegovačkim gazijama.

U SARAJEVU

Prije rata nikad nisam boravio u Sarajevu, osim što sam jednom, u proputovanju, prošao tranzitom iznad grada. Dok sam bio pripadnik bivše JNA do 13. septembra 1991. godine, što je nepunih 11 godina, redovno sam tražio prekomandu u Bosnu i Hercegovinu, ali do te prekomande – ne znam zašto? – nikad nije došlo.

U meni je budila znatiželju sama pomisao da ću iz Bihaća doći u Sarajevo. Trebao sam stići u grad o kome sam prije rata čuo mnogo lijepog. Nisam imao sreću prije agresije boraviti u Sarajevu i bolje ga upoznati. Ostao sam uskraćen za ono što Sarajlije s ponosom nose u sebi – taj prijeratni izgled grada, skladni odnos starog i novog, spoj Orijenta i Zapada, multikulturalnosti, tolerancije i suživota... Sarajevskog ambijenta sjećao sam se samo iz TV emisija. Posebno sam zapamtio TV prijenose Zimskih olimpijskih igara.

U toku rata dok sam boravio u Krajini, svi mi u zoni odgovornosti Petog korpusa smo slušali o strašnim stradanjima grada i njegovih stanovnika, rušenju, paljenju, ubijanju ljudi, ali i o herojskom otporu i borbi. To je još više pobuđivalo želju da se sretnem sa borcima na Sarajevskom bojištu, sa saborcima iz Prvog korpusa, onim koji su najzaslužniji za odbranu Sarajeva i neuništivog sarajevskog duha.

Iz Bihaća, sa dijelom državne delegacije koja nas je posjetila, u kojoj je bio gospodin Irfan Ljubijankić, tadašnji ministar inozemnih poslova Republike Bosne i Hercegovine, reisu-l-ulema Mustafa ef. Cerić, Mirsad Ćeman, iz Centrale SDA, dotadašnji načelnik Štaba Petog korpusa Fadil Hasanagić i poslanik u Skupštini Republike Bosne i Hercegovine Mirza Mujadžić, 6. novembra 1993. godine, helikopterima UNPROFOR-a, prebačeni smo na Zagrebački aerodrom, odakle smo transportnim avionom UNPROFOR-a stigli u Sarajevo. Na Sarajevski aerodrom smo doputovali u večernjim satima, a u Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine smo stigli oko 22 sata. Kao da sam imao tremu u toj zgradi. Jer, ušao sam u tada možda najbitniju instituciju u zemlji, a i atmosfera je bila vrlo čudna: u hodnicima mukla tišina, nema struje, gradom odjekuju detonacije čiji je eho remetio ovu čudnu tišinu...

U kabinet predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, gospodina Alije Izetbegovića, ušao sam kao nekakav sportista, veteran. Na sebi sam imao trenerku, koju sam u Bihaću navukao preko uniforme. Skinuo sam je u predsoblju. Ponos i oficirska čast mi nisu dozvoljavali da pred vrhovnog komandanta izidem bez uniforme i obilježja bosanske armije.

Nakon kraćeg zadržavanja, uputili su nas na spavanje u restoran "Amerikanac". Jedva sam čekao da svane i da se upoznam sa kolegama u Štabu Vrhovne komande Oružanih snaga. Čim sam ujutro ustao i sišao na doručak u vojničku menzu, raspitao sam se gdje se nalazi zgrada Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine. Ispostavilo se da sam prenoćio baš preko puta te zgrade. Mislio sam u sebi:

"Bolan, Ramize, što sinoć ne upita ljude? Mogao si odmah otići u komandu?"

Oko Sarajeva su odjekivale snažne eksplozije i jaka pješadijska paljba. Prije nego što sam otišao u Štab Vrhovne komande, krenuo sam u šetnju, ne znajući da sam u glavnoj, Titovoj ulici, i da idem u pravcu Vječne vatre… Kao da je mir. Puna ulica naroda, bez obzira na detonacije i paljbu sa okolnih brda. Vrvi od gužve… Pitao sam se zašto se ne oglašavaju sirene. Kako ovaj narod šeta kao da se ništa ne događa?! Misli mi je prekinuo četnički artiljerijski plotun, koji je pao u neposrednoj blizini (na lokaciju tadašnje Narodne banke). Odjednom je narod nestao sa ulice. Ne znajući gdje se nalazim, ušao sam u jedan od haustora. Ubrzo su se začule sirene hitne pomoći… Nakon pola sata tišine, kao da je prošla opasnost, sve se nastavilo po starom. Kasnije sam saznao da je toga dana poginulo sedam civila, a još više ranjeno.

Vratio sam se u svoju sobu, razmišljao i upoređivao Sarajevsko i Bihaćko bojište. Prvi dojmovi su bili nesređeni.

U "pritvoru" kod Sefera Halilovića

Po dolasku u Sarajevo raspitao sam se gdje se nalazi smijenjeni i na svojevrstan način pritvoreni Sefer Halilović. Saznavši, raspitao sam se da li postoji mogućnost da ga posjetim. Prije odlaska mnogi su mi rekli da nije dobro to što se interesiram za njega. Apsolutno ništa nisam shvatao. Bez obzira na upozorenja otišao sam sa Hasibom Dazdarevićem, tada visokim rukovodiocem u Ministarstvu unutrašnjih poslova R BiH, da obiđem Sefera Halilovića. Želio sam ga upoznati. Ušli smo u zgradu pored Centralnog zatvora i na prvom spratu ispred vrata vidio sam pripadnike Vojne policije. Ušli smo u prostoriju u kojoj je boravio smijenjeni načelnik. Pored toga što mu je Dazdarević rekao o kome se radi, Halilović sav rastrešen, a kako ne bi bio,

nije obratio pažnju na mene. Nakon razgovora u trajanju od pola sata, Dazdarević je rekao Seferu:

- Pa ovo je Dreković, komandant Petog korpusa.

Tek nakon toga Sefer je skočio, radosno me zagrlio, sa očima punim suza. Ono što sam čuo tokom tog razgovora od gospodina Halilovića, bilo je potresno. Najteže mu je padalo kako je on rekao, to, što su ga nakon svega učinjenog pritvorili, a posebno mu je teško padao tretman tokom ispitivanja, upućena pitanja i lica koja su ga ispitivala. Na kraju mi je rekao da će pravda pobijediti, iako je dug put do nje. Posjeta i izgovorene riječi duboko su se urezale u moje sjećanje i dugo motale po mojoj glavi. Nisam mogao shvatiti da može biti takav tretman prema dojučerašnjem prvom čovjeku Armije. Jednostavno, bio sam zbunjen. Pitao sam samog sebe, pa šta je morao pogriješiti da bude u svojevrsnom pritvoru? Bilo mi ga je ljudski žao.

***

Potom sam otišao u zgradu Štaba Vrhovne komande. Prije svega vukla me radoznalost. Ali, nije bilo onako kako sam očekivao. Sasvim sam drukčije zamišljao zgradu u kojoj je smješten glavni Štab. Zamišljao sam potpuno drukčije Komandno mjesto Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine od onog što sam vidio. Ustvari, nisam mogao shvatiti da je to zgrada u kojoj je smješten Štab Vrhovne komande i da je to Vrhovna komanda. Zgrada i njen vanjski izgled nije mi odslikavala stratešku komandu, niti mi je vojnička atmosfera unutar i van nje ulivala povjerenje u borbenu spremnost i realizaciju misije.

Očekivao sam, što je bilo i logično, da ću biti primljen na vojnički način i biti upoznat sa vojnom situacijom u zemlji, da će me svi pitati kako je u Krajini, kako ljudi žive, kako odolijevaju neprijatelju, imaju li hrane, municije...

Komandanta Štaba Vrhovne komande armijskog generala Rasima Delića, nisam zatekao na Komandnom mjestu. Tada nije bio u Sarajevu... Zamjenjivao ga je general Stjepan Šiber koji se nije udostojio ni primiti dotadašnjeg komandanta Petog korpusa, niti se zainteresirati za stanje u tom korpusu. Vjerovatno samo on zna prave razloge zašto nisam pozvan u njegov kabinet. Što je još čudnije, nije ni bio u zgradi "Vranice", u Štabu Vrhovne komande, što bi bilo logično, već 100-200 metara dalje, u istoj ulici prema Narodnom pozorištu, u zaleđu hotela "Bosnia".

Razmišljao sam o teškoj situaciji, o tome da se gine, da se vode odsudne borbe na sve strane i da su to razlozi koji su odgađali moj susret sa Šiberom, da izvještaj iz Krajine može sačekati. Ali istovremeno, morila me misao da "Sila nebeska" nije mačiji kašalj, da je i te kako bitno stanje u zoni odgovornosti Petog korpusa, da se tamo u totalnom okruženju nalazi 300.000 ljudi, koji se, osim protiv Karadžićevih i Martićevih četnika, bore i protiv izdaje Fikreta Abdića. I tamo je

naša vojska, njen veoma važan korpus. Uz to u specifičnim uvjetima, odvojen od ostatka slobodne teritorije, od Vrhovne komande i Glavnog štaba. Zaključivao sam, u odnosu na sva aktualna događanja u Bosanskoj krajini i posebno s obzirom na otvorenu secesiju Fikreta Abdića, da sam trebao odmah biti pozvan da referiram, da izvijestim zamjenika i njegove saradnike. Potpuno za mene jedan ignorantski odnos, opovrgavao je dileme da Šiber ima "prečeg posla".

Raspitao sam se gdje boravi zamjenik komandanta i navečer, trećeg dana mog boravka u Sarajevu, između 21 i 22 sata, pokucao sam na Šiberova vrata. Ušao sam u njegov luksuzno opremljen kabinet.

Ponuđen sam da sjednem i počašćen pićem. Pitao sam gospodina zamjenika zna li uopće da je izvršena primopredaja u Petom korpusu i da sam upravo ja taj bivši komandant Korpusa. Rekao je da je upoznat. Pitao sam, je li upoznat sa time gdje sam smješten kao dotadašnji komandant korpusa, zna li da soba u kojoj boravim sa jednim prozorom, krevetom i lavorom više podsjeća na zatvorsku, nego na sobu u kojoj bi trebao boraviti komandant korpusa. Kazao sam da sam mogao podrazumijevati razloge takvog svog smještaja i ponašanja mojih pretpostavljenih, ali da – nakon što sam vidio luksuz u kome on boravi – još večeras moram promijeniti smještaj, da on pređe u moju sobu, a ja ću boraviti u ovom mirnom kutku koji ne odslikava ratno stanje... To se Šiberu očito nije dopalo, pa od tih dana, sve do danas, primjećujem njegovu odbojnost prema meni. Vjerovatno on nije naučio niti očekivao da mu se tako nešto kaže direktno u lice. Ali, to me ne iznenađuje.

Prijem kod generala Delića

Po dolasku sa službenog puta, korektno me primio general Rasim Delić. Upoznao me sa situacijom, a posebno u zoni odgovornosti Prvog korpusa, odnosno u Sarajevu i okolini. Shvatio sam težinu vođenja borbi na prostorima Sarajeva, uvjete u kojima žive borci, starješine i građani. Nedostajalo je svega osim neprijateljskih granata i snajperskih metaka.

Poslije zbilja korektnog prijema kod komandanta, nisam mogao ni pretpostaviti da ću "na raspolaganju" ostati 73 dana (baš kao ono u narodnoj pjesmi i ranama koje toliko dana leže na srcu!), pogotovo ne nakon 14. decembra 1993. godine, kad sam proizveden u čin brigadnog generala.

Iskreno, nisam razmišljao o činovima, ali mi je, ipak, bilo nelogično da već tada, kao general Armije Bosne i Hercegovine, ostanem "na raspolaganju" sve do 19. januara 1994. godine.

Tokom ta dva i po mjeseca sam se adaptirao na Sarajevo, na Sarajlije i uvjete života koji nisu bili ni malo lahki. Upoznao sam i dosta ljudi, obavio dosta razgovora, shvatio mnogo toga u glavnom gradu Bosne i Hercegovine.

Krajina je bila u totalnom obruču i blokadi, Peti korpus je vodio borbe na dva fronta, ali je ovdje bilo sve drukčije. U Sarajevu sam zatekao veoma složenu situaciju i život bez vode, struje, ogrjeva, dotura, evakuacije... Sve to pod stalnim atacima agresora i gubicima života nedužnih civila. Uvjeti su bili izuzetno teški. Travnjaci i stadioni su pretvoreni u groblja, ali je grad, ipak, živio nekim svojim, posebnim životom.

Boraveći u Sarajevu često sam se sjećao licemjernih izjava pojedinih republičkih poslanika iz Krajine koji su otišli sa Fikretom Abdićem, u čemu je prednjačila Hafeza Sabljaković, koja je nakon povratka sa zasjedanja Bošnjačkog sabora 1993. godine vrlo ružno govorila o Sarajevu i Sarajlijama. To je govorila da bi kod Krajišnika proizvela gnjev i odbojnost prema Sarajevu, Sarajlijama i predsjedniku Izetbegoviću. To je posebno došlo do izražaja pri upadu autonomaša u Cazin, 14. na 15. oktobar 1993. godine, kad se obratila građanima Krajine preko Radio Cazina pozivajući borce 503. i 504. brigade da napuste Grmuško-srbljanski plato. Kazala je: "Rat sa Srbima je završen!" Izgovorila je i riječi koje me i danas bole kad ih se sjetim: "Borci i starješine, napustite položaje! Rat je završen! Okrenite se boljem životu!"

Kojeg li licemjerstva!? Hafeza Sabljaković, tadašnji poslanik u Skupštini Republike Bosne i Hercegovine, zaboravlja sve patnje grada kojeg agresori guše sa svih strana, guše život u njemu, grada za čije patnje zna cijeli svijet, i tako se obraća dijelu boraca Armije Republike Bosne i Hercegovine (koji je, srećom, nisu poslušali).

Sarajlije, Bišćani, i svi drugi građani Bosne i Hercegovine u cjelini, trebaju biti ponosni na svoje heroje, vojnike i starješine, za ono što su učinili u odbrani ovoga grada. Prije nego što sam došao u Sarajevo, mislio sam da je najteže nama u Bihaću. Ne želim reći da nam je bilo lahko, svakako da nije, bilo je izuzetno teško i složeno, ali, u svakom slučaju, i u Sarajevu je bila izuzetno teška i složena situacija. Teško je vršiti poređenja situacije u kojoj smo se nalazili, ali smatram da je ono što sam ja vidio u Sarajevu bilo najsloženije stanje.

Upoznao sam se sa pozicijama i značajem sarajevskih linija odbrane. Saznao sam za Žuč, Grdonj, Sokolje, Špicastu stijenu, Dobrinju, Trebević, Trg Pere Kosorića (Trg Heroja), Čolinu kapu, Mojmilo, Stup, Hladivode, Borije, Ugorsko, Debelo brdo, Grbavicu… Svake sekunde su padali plotuni po Žuči. Ovdje nije bilo ničega. Nisu u pitanju bili samo meso, jaja, mliječni proizvodi, voće ili povrće, koje Sarajlije nisu okusili mjesecima i mjesecima. Usporedbe radi, ovde je bilo problema dobiti i litar goriva da se preveze ranjenik, da hirurzi obave operaciju ili da funkcionira sistem veze... Drugo, vojnička plaća je iznosila jednu marku i za nju se ništa nije moglo kupiti. Teško bih mogao opisati sve što sam vidio u Sarajevu. I danas sa poštovanjem gledam na borce i starješine koji su vodili borbe za Sarajevo.

Naravno, čuo sam i različite priče, informacije i dezinformacije, ali sam se lično uvjerio u visoki moral i veliku borbenost boraca i starješina Prvog korpusa,

pripadnika MUP-a i svih drugih institucija i pojedinaca u Sarajevu. Doduše, imao sam vremena i neposredno se uvjeriti u mnoge pojedinosti dok se manipuliralo sa mojim postavljenjem na novu dužnost. Prvo sam postavljen na dužnost glavnog inspektora Oružanih snaga u Ministarstvu odbrane. Petnaest dana sam obavljao tu navodnu dužnost, da bi me nakon deset dana Hamdija Hadžihasanović, tadašnji ministar odbrane, i njegov kabinet obavijestili da ja "nisam ta osoba i da to mjesto treba preuzeti neko drugi" (sada već rahmetli general Arif Pašalić ili rahmetli general Meho Karišik) te da ja "ne smetam" Ministarstvu odbrane, ali neću biti to što sam, navodno, u to vrijeme bio.

Neshvatljivo, komandant Štaba Vrhovne komande me postavlja na dužnost u Ministarstvu odbrane, a da ministar za to i ne zna. Pa valjda za Ministarstvo odgovara ministar, a ne komandant. Nažalost, to tako nije bilo u mom slučaju.

Kod predsjednika Predsjedništva

Prije prijema kod generala Delića, primio me i predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine gospodin Alija Izetbegović. Sa mnom je na prijemu bio i gospodin Ejup Ganić. Po prvi put sam bio u prilici sresti se i razgovarati sa predsjednikom Izetbegovićem.

Tokom razgovora predsjednik Izetbegović me pitao šta bih želio dalje raditi. Rekao sam mu da je rat i da ja ne želim birati. U svakom slučaju, može me mirne duše uputiti na dužnost gdje je potrebno.

Razgovarajući o stanju u zoni odgovornosti Petog korpusa pitao me šta misli i radi Fikret Abdić. Rekao sam da ne znam razloge, ali da ga Fikret Abdić mrzi najviše na svijetu, da je često spominjana osoba u njegovom okruženju, i to u negativnom smislu, da često spominje druge, meni do tada nepoznate ličnosti, poput Behmena, Halida, Hasana, Šabića i drugih. Rekao sam mu da je Abdić često govorio da su oni ahbab-društvo i da ne vode računa o narodu, već o sebi i svojim familijama, da je Izetbegović "rak-rana" naroda i države i, konačno, govorio je Abdić kako je gospodin Izetbegović dobio vlast zahvaljujući njemu, navodeći tvrdnju da je vlast dobio on, a ne Izetbegović i da su se potom svi iz njegovog okruženja okrenuli protiv njega.

Na Predsjednikovo pitanje kako sam reagirao na takve riječi, rekao sam da sam Fikretu Abdiću, prije nego što je počeo sukob između nas, objasnio da ja nisam ni Fikretov ni Alijin, već borac Armije Republike Bosne i Hercegovine i da se borim za međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu i njene narode te da, istovremeno, ne mogu shvatiti to da član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine govori tako o predsjedniku države. Nisam se slagao sa takvim izjavama Fikreta Abdića, niti bilo čijim, jer za mene je vrhovni komandant

nešto posebno. Tako sam i odgojen, drukčije nisam ni naučio. Nakon srdačnog prijema, gospodin Izetbegović mi je rekao da ću biti postavljen na dužnost i zahvalio mi za dotadašnje sudjelovanje i ostvarene rezultate u borbi.

Nakon razgovora sa predsjednikom Izetbegovićem, gostovao sam na RTVBIH i u kratkom vremenu koje mi je bilo na raspolaganju informirao javnost o stanju u zoni odgovornosti Petog korpusa, predstavio korpus i njegove borce.

Komandant Trećeg korpusa – bez korpusa

Prolazili su dani. U međuvremenu sam postavljen na dužnost komandanta Trećeg korpusa i proizveden u čin brigadnog generala. Taj korpus nikad nisam primio. Dok sam boravio na navodnoj dužnosti glavnog inspektora bez inspektorata, bez ijednog potčinjenog, niko me nije pozivao, niti mi davao zadatke. Samo sam slušao odjek granata sa Žuči, ubijao vrijeme, a vrijeme ubijalo mene... Nisam poznavao grad ni ljude u njemu. Tumarao sam razrušenim ulicama grada i razmišljao o tome šta se događa i šta bi mogli biti razlozi takvog odnosa prema meni. Ni u podsvjesti mi nije bio Abdić, ni njegove izdajničke ideje i postupci. Ali u momentu su mi u mislima zazvonile riječi, da, baš njegove riječi koje je izrekao prilikom jednog našeg razgovora u vremenu prije sukoba Petog korpusa i njegovih pristalica.

- Vidjet ćete Vi, Drekoviću, šta je Sarajevo, šta je sarajevska vlast i šta su ljudi o kojima nas dvojica pričamo!

Moja unutrašnja emocija na tren me odvukla da se sjetim upravo onoga što ni u kom slučaju nisam želio. Kroz glavu su mi filmskom brzinom prolazili događaji, danonoćni rad u Krajini, problemi prilikom formiranja jedinica, borbe, nestašice, okruženje. Dok sam komandovao korpusom, činio sam sve da časno obavim svoj posao. Izgrađivao sam fer odnose, jednostavno nisam mogao shvatiti takav tretman i odnos prema meni. Ipak sam ja u Krajini zajedno sa ostalim učinio puno, da bi se prema meni neko tako ponašao, nakon svega učinjenog. Uostalom i sam komandant Generalštaba i ostale starješine u njemu, znaju da smo maltene samostalno djelovali i da je uticaj Generalštaba uvjetovan situacijom u kojoj smo se nalazili.

***

U to vrijeme supruga i djeca boravili su u opkoljenoj Krajini i dijelili sudbinu sa svim Krajišnicima. Nakon dvadeset dana boravka u Sarajevu "na raspolaganju", odlučio sam napisati zahtjev za demobilizaciju. Na razgovor me primio general Rasim Delić. Rekao sam mu da me treba vratiti u zonu odgovornosti Petog korpusa, da mi je tamo porodica i da ne insistiram da se vratim na dužnost komandanta korpusa, već da budem postavljen na mjesto

inspektora u MUP-u u kojem sam bio zaposlen prije agresije na Bosnu i Hercegovinu. U protivnom moram sam naći načina da se vratim svojoj porodici, obzirom da ovdje očito nisam potreban i da sam višak. U toku razgovora Delić mi je rekao da moram biti malo strpljiviji.

Ubrzo me je pozvao na razgovor predsjednik Izetbegović. Pitao sam gospodina predsjednika u čemu je problem, zašto me se ne rasporedi na neku od dužnosti u Armiji, te da, ako ima problema, neka mi budu predočeni. Predsjednik mi se još jednom zahvalio na mom dotadašnjem doprinosu, ali mi je također rekao da ću ubrzo biti raspoređen na dužnost. I pored tih obećanja, ja sam ostao na raspolaganju još pedeset dana.

Ne mogu se tačno sjetiti dana, ali znam da je bilo osamnaest sati uvečer, kad je zazvonio moj telefon, navodno telefon glavnog inspektora Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine. Na vezi je bila sekretarica predsjednika Predsjedništva i spojila me sa gospodinom Izetbegovićem. On me, pored ostalog, upitao kakvog sam zdravlja i šta radim, jesam li pokretan. Nisam odmah shvatio šta me pita. Potom je rekao da uzmem lične stvari i da u 19 sati budem ispred njegovog kabineta… Postupio sam prema tim uputama, ne znajući ni kuda, ni zašto idem… Predsjednik je oko 19 sati sa svojom pratnjom krenuo u meni nepoznatom pravcu. Sjedio sam sa njim u vozilu. S nama je bio i ministar MUP-a Bakir Alispahić…Prvi put sam došao do tunela u Dobrinji, za koji nisam znao ni da postoji. Ušli smo u tunel.

Meni se učinilo kao vječnost dok smo prošli, jer sam tih dana imao problema sa kičmom. Na izlasku iz tunela sam bio sav mokar od znoja.

Predsjednik je ranije izišao, iako smo zajedno ušli. Sjedio je kad smo mi došli. Pitao me:

-Šta kažeš, generale Drekoviću, za ove naše muke?

Odgovorio sam da nisam mogao pretpostaviti da je ovako teško.

Drugo iznenađenje je – nakon kraćeg zadržavanja kod Fikreta Prevljaka i upoznavanja sa stanjem u hrasničkoj brigadi – predstavljala vožnja s ugašenim svjetlima iz Hrasnice uskim makadamskim igmanskim putem. Nisam mogao ni slutiti da ću i sam vrlo često prolaziti sa ugašenim svjetlima igmanskom džadom, a da se tako brzo vozi kao po najboljem asfaltu i u po bijela dana. Agresor je, naime, redovno pod vatrom držao taj put.

Prije toga mog putovanja sa predsjednikom, bio sam postavljen za komandanta Trećeg korpusa. Ali, i dalje nisam znao gdje i kuda putujem… Došli smo do Tarčina, u malu kuću preko puta benzinske pumpe. Tu su nas dočekali tarčinsko rukovodstvo i policija.

Otišli smo na odmor sa saznanjem da ujutro, u osam sati, imamo važan sastanak. Na tom sastanku sam se upoznao sa ostalim komandantima korpusa i prisustvovao referiranju komandanata korpusa predsjedniku Predsjedništva i komandantu Štaba Vrhovne komande. U završnici je gene-

ral Delić izdao zadatke načelniku štaba Enveru Hadžihasanoviću da "organizira primopredaju dužnosti komandanta Trećeg korpusa".

U kasnim poslijepodnevnim satima, sa generalima Hadžihasanovićem, Šadićem i Alagićem, uputio sam se u pravcu Kaknja, gdje su tih dana dislocirani dijelovi Štaba Vrhovne komande.

Ponovo mi je iznenеđenje predstavljao šumski put za Fojnicu, preko Kozigrada, i vožnja bez upaljenih svjetala. Pripadnici HVO iz Bakovića su otvarali vatru po nama, ali smo stigli na Istureno komandno mjesto u Kakanj.

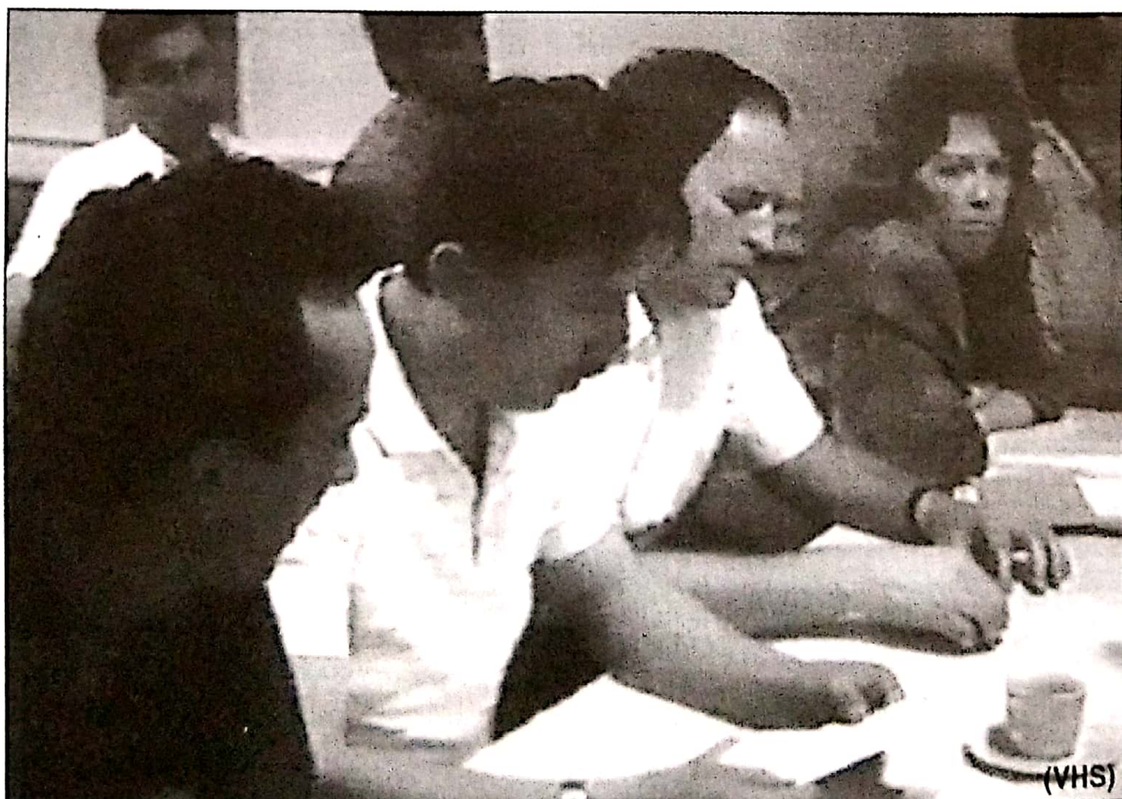
Nakon četiri dana provedena u Kaknju i moga pitanja kad ću preuzeti dužnost u Trećem korpusu, nije došlo do primopredaje. Vraćen sam u Sarajevo. Smješten sam na isto mjesto, u "Amerikanac". I dalje sam ostao general "na raspolaganju", bez konkretnih dužnosti i bez saopćavanja razloga zašto je to tako.

Ponovio sam zahtjev za razgovor sa generalom Delićem i ponovio zahtjev za demobiliziranje ili postavljenje. Svega mi je bilo dosta! Konačno, došlo je do postavljenja, ali na dužnost komandanta – Četvrtog korpusa, u čiji sastav je trebao ući i dotadašnji Šesti korpus sa Bradine.

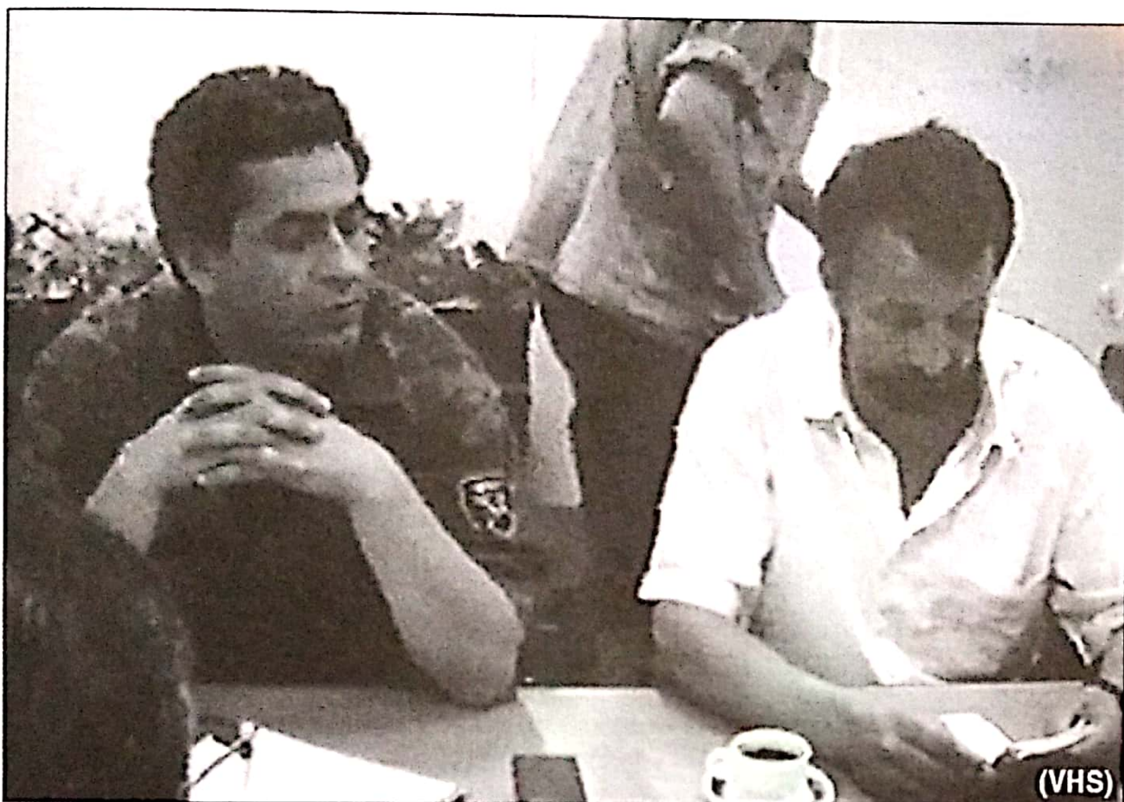
Teško je, gledano iz današnje perspektive, odgovoriti koliko je bilo opravdanja za takav odnos prema meni. Ipak, bilo je nekih sugestija "sa strane" (to ću kasnije saznati), priča koje nisu bile utemeljene i koje nisu smjele biti razlog da se ispolji takav odnos prema meni. Ali, u svakom slučaju, teško je pronaći opravdanje da general usred najžešćih ratnih zbivanja može biti neraspoređen 73 dana, a da mu se ne saopće razlozi.

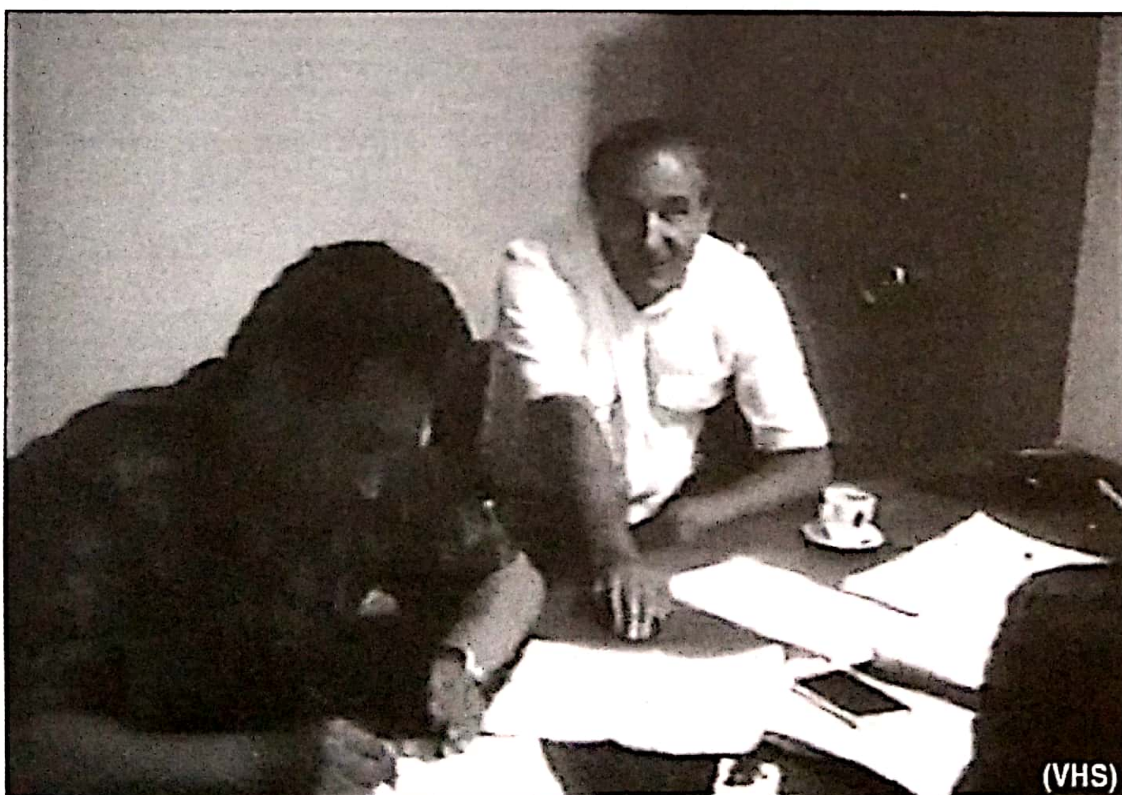
... Fikret Abdić u posjeti jedinica Petog korpusa,
Bihać, jesen 1992, godine...

... Hase Hajrulahović poslanik, dr Irfan Ljubijankić predsjednik Skupštine Okruga Bihać, Mirsad Veladžić predsjednik IO Okruga Bihać, Hafeza Sabljaković poslanik...

... sa gradonačelnikom Bihaća Nenadom Ibrahimpašićem...

... sa "novim" predsjednikom IO Okruga Bihać Zlatkom Jušićem...

... rahmetli Safet Hidić poslanik republičke skupštine u posjeti Krajini...

... osmatranje neprijateljskih položaja...

... obilazak položaja sa dr Ljubijankićem, 27. 10. 1992. godine...

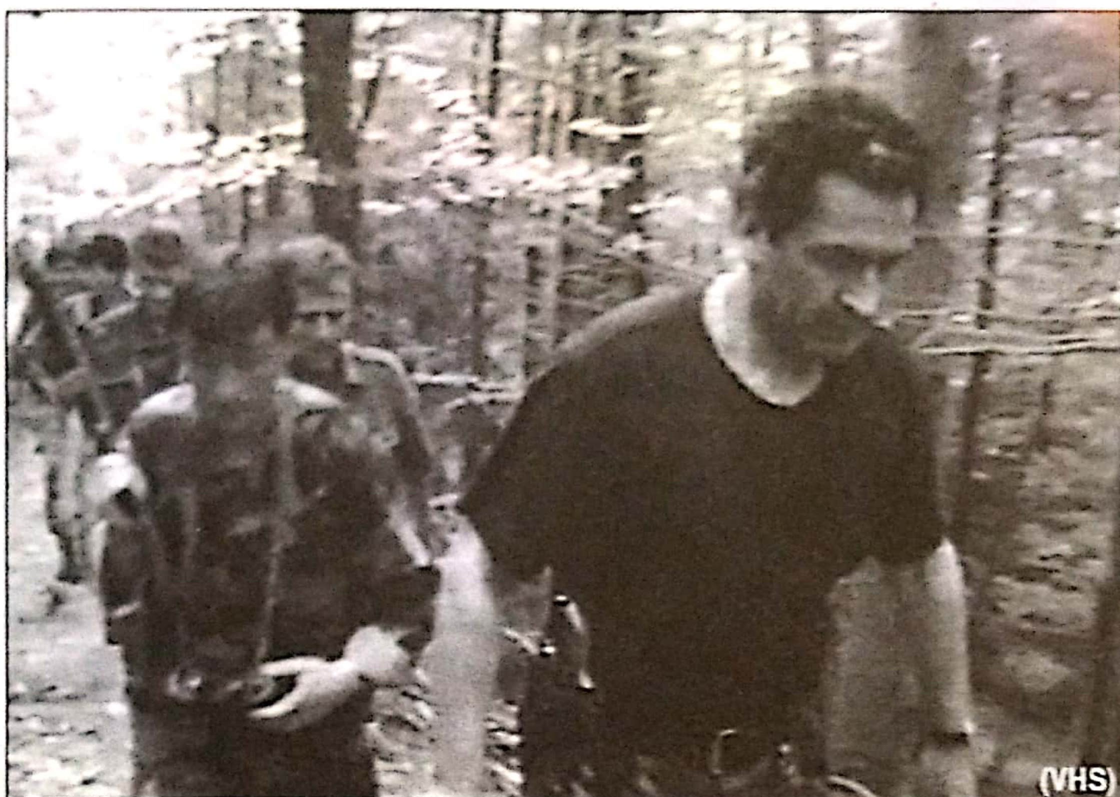
... razgovor sa borcem 505. bužimske udarne brigade, ljeto 1993. godine...

... konsolidacija odbrane na Bosanskoj Bojni...

... borci Odreda za specijalna dejstva pored uništenog agresorskog transportera, 29. 4. 1993. godine, bitka za Bosansku Bojnu...

... obilazak položaja 521. brdske brigade, 20. 5. 1993. godine...

... sa komandantom 521. brigade Izetom Latićem, budućim dezerterom i perjanicom jedne od brigada Fikretove vojske, 17. 8. 1993. godine Velika Kladuša...

... "sučeljavanje argumenata" sa Fikretom Abdićem u Bihaću, 1993. godine pred proglašenje tzv. APZB...

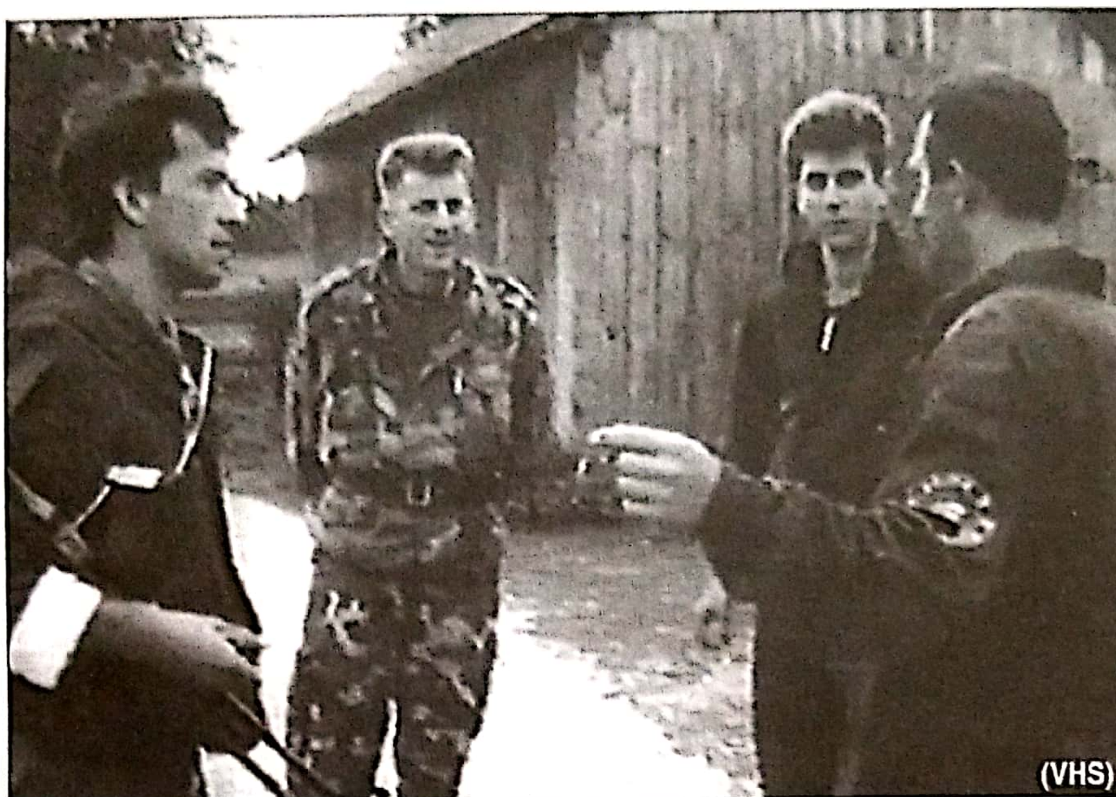
... na godišnjici Prve velikokladuške brigade, 17. 8. 1993. godine, Ramiz Dreković, Zlatko Jušić, Ejub Topić, Mirsad Sedić...

... obraćanje nakon incidenta u Gradskoj džamiji u Cazinu, 11. 9. 1993. godine...

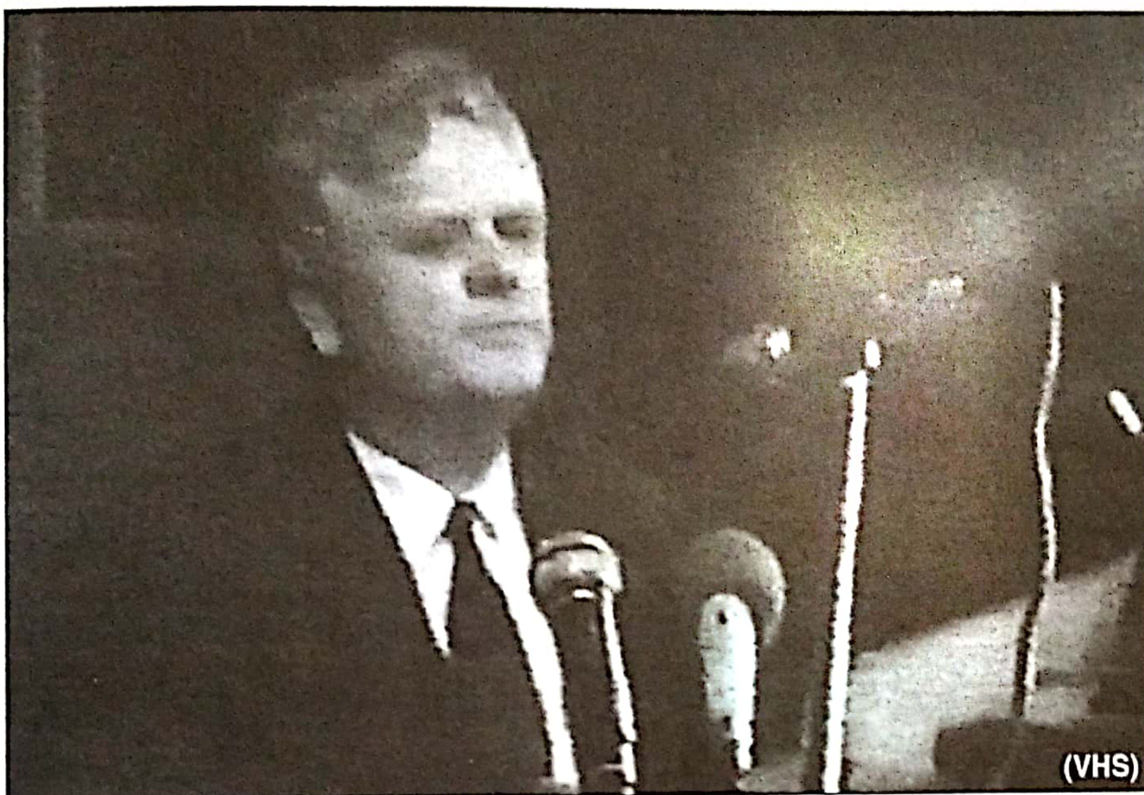
... "inicijativa neće proći", obraćanje poslanicima Skupštine općine Cazin...

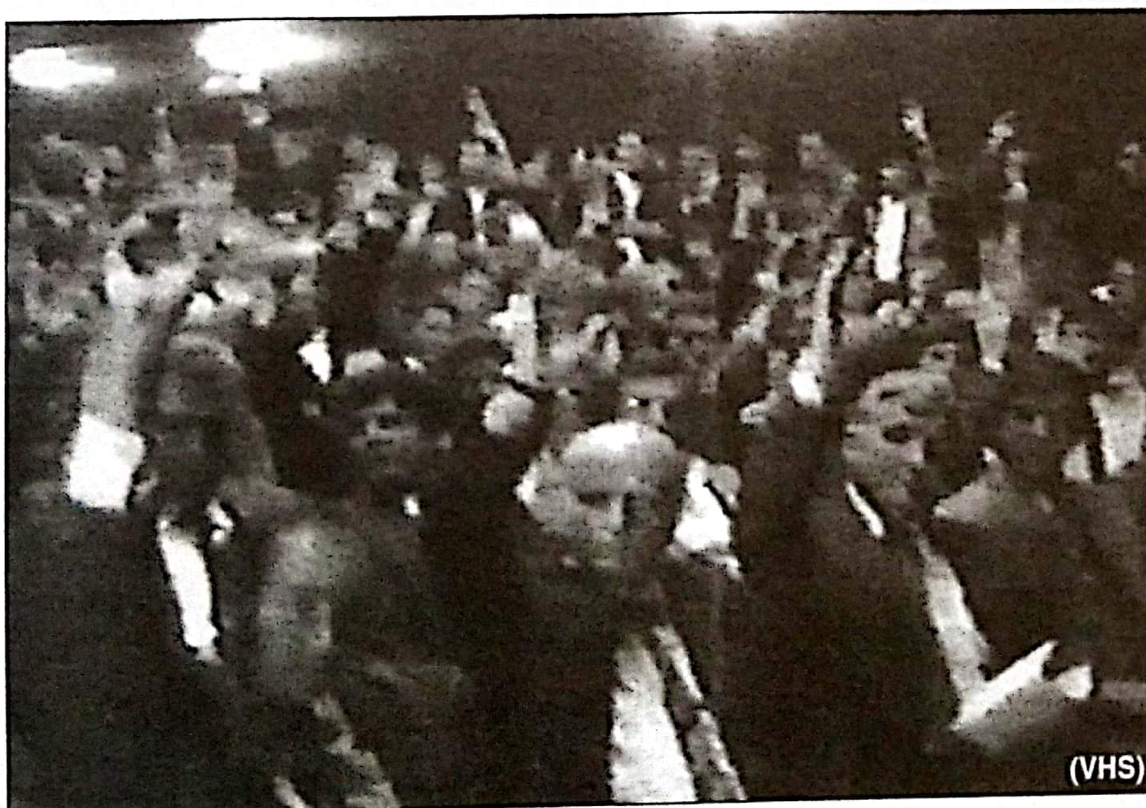
... borci Petog korpusa u obilasku sela Crvarevac - Velika Kladuša neposredno pred sukobe 2. 10. 1993. godine...

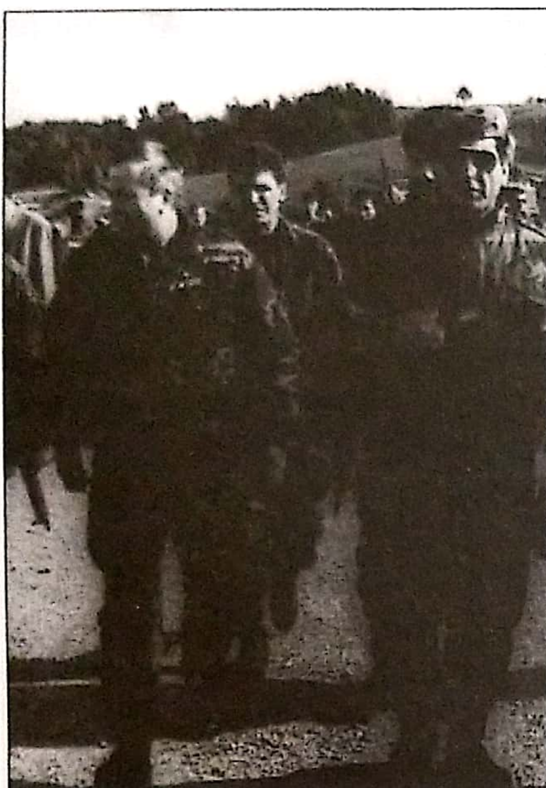
... razgovor sa pukovnikom Debutelleom komandantom Francuskog bataljona UNPROFOR-a, početak oktobra 1993. godine...

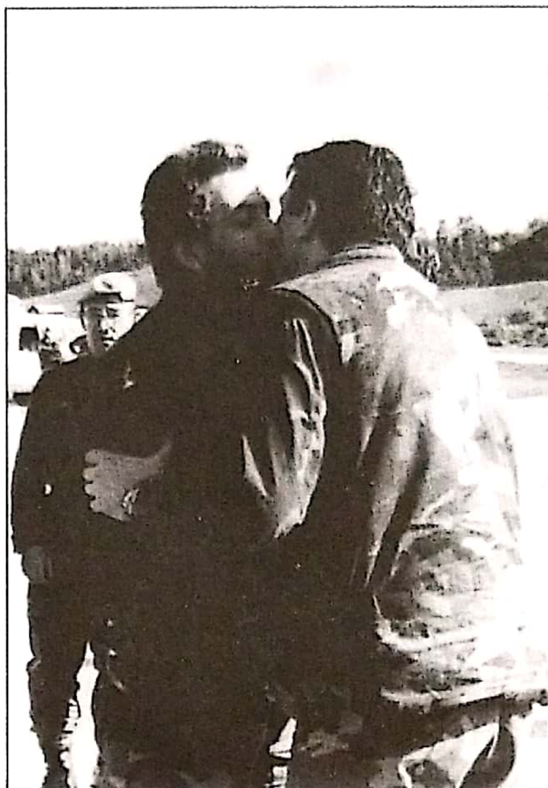
... proglašenje tzv. APZB u Velikoj Kladuši, 27. 9. 1993. godine...

... plebiscitarna podrška "Babi" i proglašenju tzv. APZB...

... doček komandanta Rasima Delića
i državne delegacije,
Ćoralići 6. 10. 1993. godine...

... sa članom državne delegacije
Mustafom Hajrulahovićem Talijanom...

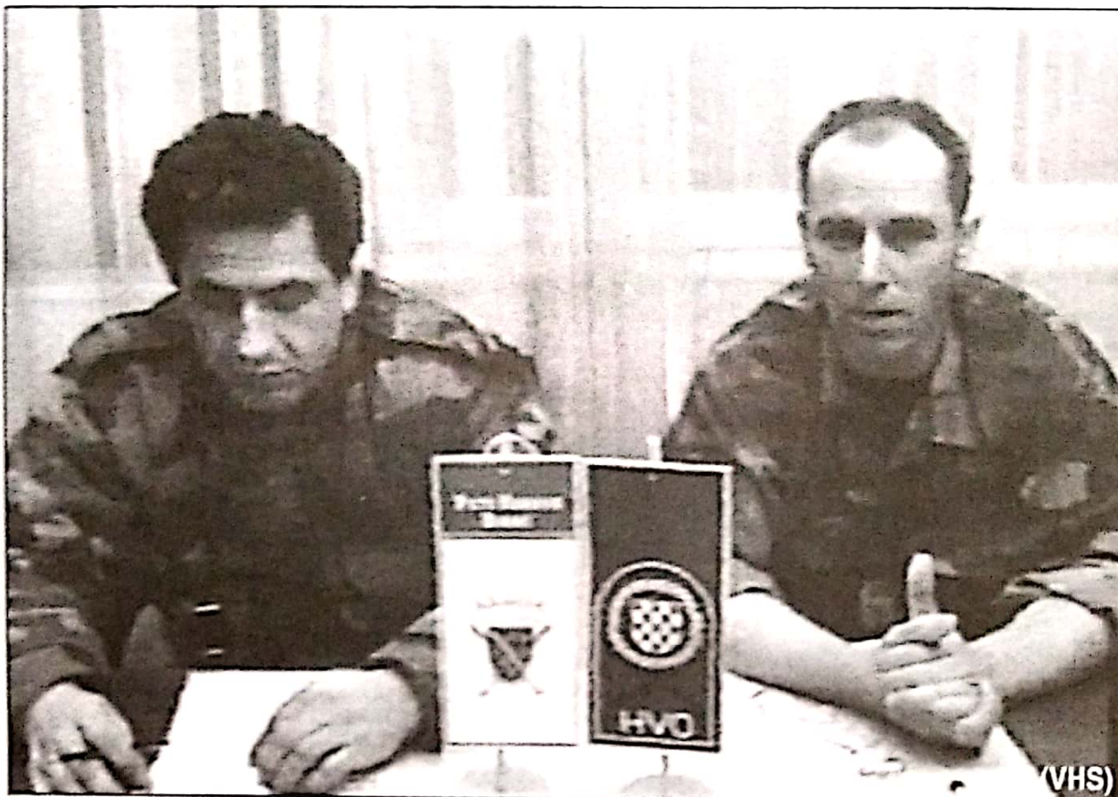
... sa reisul-l-ulemom Mustafom efendijom Cerićem...

... obraćanje okupljenom narodu i borcima Bužima, oktobar 1993. godine...

... obilazak položaja 501. brdske brigade sa komandantom Rasimom Delićem...

... zajedničko saopštenje sa komandantom
GS HVO regije Bihać Vladom Šantićem, 28. 10. 1993. godine...

... emisija u povodu primopredaje dužnosti komandanta Petog korpusa -
Atif Dudaković, Ramiz Dreković, Mirsad Selmanović, novembar 1993. godine...

KNJIGA TREĆA

HERCEGOVINA

Put u Hercegovinu

Po naređenju komandanta Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, a na osnovu odluke Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, 19. januara 1994. godine krenuo sam u Hercegovinu na izvršenje zadatka i prijem dužnosti komandanta Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Ponovo provlačenje kroz blatnjavi sarajevski tunel, potom vozilom preko snijegom okovanog Igmana, Tarčina, Ivan-sedla do Konjica... Cesta klizava i teško prohodna. Zimsko vrijeme. Tokom putovanja vidio sam da je Igman pun vojske i da tu ne može biti nikakvih iznenađenja od strane agresora.

Na put u Hercegovinu krenuli su zamjenik komandanta Šestog korpusa Ismet Alija, Enver Kreso, tada jedan od direktora u "Elektroprivredi", i Nusret Smajlović, zvani Libe. Ostatak ekipe na čelu sa Kresom krenuo je u Hercegovinu da snime stanje elektroprivrednih postrojenja i da bi se nakon toga, izvršila sanacija elektrana na Neretvi i uspostavio elektroenergetski sistem na slobodnim teritorijama pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine.

***

Nakon dolaska na komandno mjesto Šestog korpusa u Konjicu, u zgradi pokraj mosta na Neretvi, primio nas je komandant Šestog korpusa Salko Gušić sa saradnicima. Referirao je o stanju u jedinicama, i o svakodnevnim problemima boraca Šestog korpusa akcentirajući situaciju na bojištu. Iscrpno referiranje komandanta i njegovih saradnika nije bilo ohrabrujuće. Korpus nije posjedovao rezerve u gorivu, municiji i hrani. Nedovoljne su bile i količine pješačke municije u rezervama potčinjenih jedinica, nedostatak municije je negativno uticao na sveukupnu borbenu gotovost i moral u jedinicama.

Upravo dok je trajala primopredaja dužnosti, žestoko je napadnuto selo Here, u općini Prozor. Samostalni prozorski bataljon vodio je odsudnu bitku za sprečavanje prodora Hrvatske vojske i HVO u srednju Bosnu. Prema našim

obavještajnim podacima, operacijom agresora sa zapada rukovodio je hrvatski general Ante Roso, nekadašnji emigrant i pripadnik francuske Legije stranaca.

Velika i ispresijecana zona odgovornosti Šestog korpusa bila je komunikacijski potpuno neuvezana. Na krajnjem istoku se prostirao Bjelimićki plato, stiješnjen između planina Treskavice, Visočice i Bjelašnice. Komunikacijski je bio nepovezan sa Komandom Korpusa. Naselja uz Neretvu, kuda prolazi asfaltni put Konjic – Bjelimići – Kalinovik, bila su pod kontrolom agresora.

Selo Here nalazilo se na krajnjem zapadu zone odgovornosti Šestog korpusa, sjeverozapadno od planine Konjsko. Here su bile jedna od tri slobodne mjesne zajednice općine Prozor, također komunikacijski nepovezane sa ostalim jedinicama korpusa. Putne komunikacije u zoni odgovornosti Korpusa bile su izuzetno loše, što je otežavalo manevar jedinica, dotur materijalno-tehničkih sredstava i evakuaciju ranjenih.

Zona odgovornosti Šestog korpusa prostirala se od Volujih jama na Treskavici, potom kanjonom rijeke Ljute, preko Bjelimićkog platoa, Župe, sela Džajići, Paklene, Prevlja, Pisvira, pa sve do sela Šćipe.

Korpus je formiran 8. juna 1993. godine. Komandno mjesto, nakon formiranja njegovog, uspostavljeno je u Konjicu. Za prvog komandanta postavljen je Salko Gušić. Njegovi saradnici bili su: zamjenik Braco Fazlić, kasnije Ismet Alija, načelnik Štaba Dževad Tirak, poslije Džemal Najetović, pomoćnik komandanta za obavještajne poslove Munib Milišić, pomoćnik za sigurnost Nermin Eminović, za moral Mustafa Music a kasnije Salem Bajramović i Ismail Smajlović, za logistiku Fikret Fejzić, za personal Džemal Trešnjo, za finansije Ajša Hašimbegović, za pravne poslove Hamid Selimović.

Na krajnjem istoku zone odgovornosti ovog korpusa borbeno je djelovala 649. lahka brigada. Bila je potpuno odvojena od ostalih jedinica. Za njeno komunikacijsko povezivanje veliku ulogu je imao 609. inžinjerijski bataljon, na čelu sa Nusretom Avdibegovićem Begom. Hrabri inžinjerci su danonoćno gradili put preko Delić polja, Crvenog klanca, Umoljana, Sinanovića, Gluhače, Puzimskog groblja, do sela Luke na Bjelimićkom platou.

Seminar u Sarajevu

Neposredno pred odlazak u Hercegovinu, komandant Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine Rasim Delić, upoznavajući me sa situacijom u Četvrtom i Šestom korpusu, skrenuo mi je pažnju i sugerirao da se u svom radu oslonim na zamjenika komandanta Četvrtog korpusa, gospodina Safeta Oručevića, rekavši da je on na svojevrstan način

zadužen za Hercegovinu i da uživa povjerenje predsjednika Alije Izetbegovića.

Oručević se ponašao korektno prema meni i pomogao mi tokom prijema dužnosti. Vojnički i savjesno je izvršavao dužnosti zamjenika sve do odlaska iz Korpusa u općinu Mostar radi formiranja općinskih institucija vlasti. Njegov odnos prema meni i Komandi Korpusa, u većini slučajeva, ostao je korektan. Općinski organi vlasti na čelu sa Safetom Oručevićem i Rusmirom Čišićem puno su uradili na logisticiranju jedinica Četvrtog korpusa.

General Delić mi je također skrenuo pažnju da u 45. brigadi, sa komandnim mjestom u Buturović-Polju, a kojom komanduje Hase Hakalović, "ima neki Jusuf Hadžajlija, zvani Homeini" te da na poseban način moram obratiti pažnju na njegovo ponašanje, jer negativno utiče na stanje morala.

Na prvom referiranju koje sam imao u Komandi Šestog korpusa, na kojem su bili prisutni svi komandanti brigada sa svojim pomoćnicima, upoznao sam se i sa gospodinom Hadžajlijom - Homeinijem. Prije nego što sam odlučio postaviti pitanje ko je taj Jusuf Hadžajlija, u prostoriji u kojoj se održavalo referiranje primijetio sam starješinu u crnoj uniformi, koji je na glavi imao crnu mahramu i traku preko čela koja je bila ispisana harfovima. U sebi sam pomislio da je to najvjerovatnije "Homeini" na koga mi je skrenuta pažnja. U pauzi postavio sam pitanje starješinama ko je taj gospodin "Homeini"? Očekivao sam da će mi se javiti starješina u crnoj uniformi. Međutim, nije. Javio se jedan onižeg rasta, srednjih godina, rekavši mi:

-Ja sam Jusuf Hadžajlija, zvani Homeini. Inšallah, generale, odigrat ćemo kolo u Visokom! I dok se kolo u Visokom ne odigra, neće biti sreće za našu armiju!

Da budem iskren, nisam razumio šta time želi kazati. Pozvao sam ga u kancelariju da porazgovaramo, ali i da mu dam do znanja da treba biti discipliniran i odgovoran starješina. Ophođenje Jusufa Hadžajlije je bilo korektno, vojničko i vrlo kulturno, ali mi je tokom razgovora ispričao nešto što sam prvi put čuo dolaskom u Komandu Šestog korpusa. Ispričao mi je kako je došlo do hapšenja zamjenika načelnika Štaba Armije RBiH generala Jovana Divjaka i efendije Tabakovića, koga nisam bio u prilici upoznati. Iznio mi je svoju verziju razloga zašto su njih dvojica lišeni slobode u zoni odgovornosti 45. brigade. Nikako nisam mogao prihvatiti njegova opravdanja i objašnjenja da neko u Armiji, na takav način može lišiti slobode zamjenika načelnika Štaba Armije. Na moje pitanje zašto su lišili slobode imama Tabakovića, odgovorio mi je:

-Zbog šverca naoružanjem.

Odgovorio mi je i na pitanje zašto da se kolo odigra u Visokom:

-Zato što je tamo stvarni centar moći, a ne u Sarajevu!

Imao je izuzetno negativan stav o komandantu Deliću, što nisam mogao vojnički prihvatiti. Tokom razgovora Jusuf Hadžajlija - Homeini mi je rekao:

-Čuli smo za Vas, generale. Uvažavamo Vas i cijenimo, ali ćemo Vas provjeriti prije dolaska u našu zonu odgovornosti.

Rekao mi je da, osim predsjednika Predsjedništva Izetbegovića i tada već razriješenog načelnika generala Sefera Halilovića, nikoga ne prihvataju kao autoritete, tako da ću se i ja morati potruditi da zadobijem povjerenje i simpatije boraca njegove brigade kako bih pokazao i dokazao da sam stvarni patriota. Složio sam se s njim da ću se potruditi da zadobijem povjerenje, ali se nisam složio sa njegovim iznešenim ocjenama, jer on nije bio nadležan davati te i takve kvalifikacije. Zadobio sam povjerenje boraca i starješina 45. brigade, njenog komandanta Hase Hakalovića i, naravno, Homeinijevo. Imao sam apsolutnu podršku te brigade i njene komande u daljnjem ustrojstvu Korpusa i vođenju borbe. Međutim, Homeini je nastavio sa istom pričom kao i u toku moga primanja dužnosti.

Taman kad sam zadobio povjerenje i stavio pod kontrolu ne samo 45. već i ostale brigade u korpusu, dobio sam naređenje iz Glavnog štaba da, sa organima sigurnosti korpusa i brigada, te komandantom 45., dođem na seminar u Upravu sigurnosti u Sarajevo. Tek što sam dobio to naređenje, najavio mi se na razgovor komandant 45. brigade sa svojim pomoćnikom za sigurnost Hadžajlijom. Primio sam ih. Jedino pitanje je postavio komandant Hakalović, i to o seminaru u Sarajevu.

-Gospodine generale, mi imamo informaciju da je Uprava sigurnosti organizirala seminar, pozvala učesnike, između ostalih i iz Četvrtog korpusa, iz dva razloga: prvi – obuka, drugi – lišavanje slobode moga pomoćnika Homeinija. Ako se to dogodi, nastavio je Hakalović, sve će biti blokirano od Ivan-sedla do Vranjevića i niko iz Sarajeva neće moći ući u Hercegovinu, a onaj ko pokuša – bit će lišen slobode! Mi imamo povjerenja u Vas i sa Vama idemo na seminar... Znate li Vi išta o ovome što sam vam rekao?

Svjestan toga šta se može dogoditi ukoliko se ostvare Hakalovićeve prognoze, rekao sam:

-Planirani seminar jest pomoć u obuci, i to pozitivan, a je li to metod da se slobode liši Homeini, to ne znam? Ukoliko bih dobio argumente ili naredbu da lišim Homeinija slobode u skladu sa propisima, to bih sam učinio, a ne da vas vodim u Sarajevo da ga tamo liše slobode. Eventualno njegovo lišavanje slobode u Sarajevu bi bilo rušenje moje ličnosti i autoriteta te bi značilo da ja nisam sposoban izvršiti takve zadatke, jer u Komandi Korpusa također postoji organ sigurnosti. O tome ništa ne znam

i nemam naređenja iz Sarajeva, vezanih za lišavanje slobode Vašeg pomoćnika. Ali, ukoliko ima argumenata da će ga Uprava sigurnosti lišiti slobode, a da mene ne treba upoznati o tome, nakon toga čina će ona i preuzeti odgovornost. Jer, ona ne odgovara meni kao komandantu korpusa, već komandantu Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Time je završen sastanak. Krenuli smo put Ivan-sedla i dalje, ka tunelu u Butmir, na izvršenje zadataka u vezi sa seminarom u Sarajevu. Po dolasku u Sarajevo vidio sam da nije bilo drugih komandanata osim mene. Sve više mi je postajalo indikativno da će se ostvariti ono što mi je iznio Hakalović. Kraj seminara Homeini je dočekao u pritvoru, a ja sam ostao sa Hakalovićem, koji mi je postavio pitanje:

-Kako da Vam vjerujem generale, da niste znali da će se stvari odvijati upravo kako smo vam iznijeli?

Frustriran, Hakalović je rekao da će zaista blokirati sve u Hercegovini. Moji pokušaji da ga umirim i da isposlujem Homeinijevo oslobađanje, ostali su samo pokušaji. Tek nakon uvjeravanja gospodina Izetbegovića da će Homeinija pustiti nakon dva-tri dana, kako su mu rekli u Glavnom štabu, zajedno sa Hakalovićem sam se vratio na komandno mjesto. Uz svo uvažavanje misije Uprave sigurnosti, koju ne osporavam, nisam prije upoznat sa razlozima lišavanja slobode Hadžajlije, ni pri njegovom puštanju (tačno nakon tri dana) na slobodu. Ne želim reći da razlozi nisu postojali, ali želim reći da sa istim nikad nisam upoznat. Ako su povezani sa događajima u vezi s hapšenjem generala Divjaka, onda su po meni opravdani. To je trebalo svakako procesuirati ukoliko u tome ima Hadžajlijine krivice. A ako je razlog njegova priča i ponašanje, to je drugo pitanje. Smatram da sam kao komandant trebao biti upoznat, ako ništa drugo, bar nakon njegovog lišavanja slobode. Jer, ja sam se morao vratiti u Hercegovinu među borce 45-e, sa informacijom šta se desilo njihovom starješini.

Da komandant Hakalović i njegov pomoćnik Jusuf Hadžajlija - Homeini nisu ni u koga imali povjerenje osim u gospodina Izetbegovića i razriješenog načelnika Štaba Sefera Halilovića, potvrdili su neposredno nakon uspješno izvedene operacije "Jezero '94".

U jesen 1994. godine predsjednik Predsjedništva je sa komandantom Štaba obišao zonu odgovornosti Četvrtog korpusa, posebno sagledavajući stanje u Mostaru. Plan obilaska i boravka obuhvatao je i obilazak 45. brigade u Buturović polju. U pratnji gospodina Izetbegovića, pored generala Delića, bili smo ministar MUP-a Bakir Alispahić, ja i moji saradnici, te saradnici generala Delića i ministra Alispahića. Dolaskom na komandno mjesto 45-e, raport gospodinu Izetbegoviću predao je komandant brigade

Hakalović. Prije održavanja sastanka u kancelariji komandanta brigade, istupio je Homeini i kazao:

-Komandant i ja imat ćemo sastanak samo sa Predsjednikom! Niko drugi ne može prisustvovati! Ni general Delić, ni ministar Alispahić! A nadam se da nam general Dreković neće zamjeriti, jer ni on ne može biti prisutan. Želimo lično upoznati Predsjednika o nekim pitanjima koja ne dozvoljavaju vaše prisustvo. Ne radi se ništa o vama, generale Drekoviću, i molimo Vas da nam ne zamjerite!

Dok je Homeini izgovarao ove riječi, gospodin Izetbegović je već bio ušao u kancelariju, a na vrata je stala vojna policija. Sastanak je trajao oko sat i po. Ispred vrata su ostali stojeći komandant Štaba Armije, komandant Korpusa i ministar MUP-a jedne države.

Gledali smo se s nevjericom.

-Je li ovo moguće?, pitao sam generala Delića – a on mi je odgovorio - kao što vidiš, izgleda da jest!

Između nas pred vratima je, čini mi se, najviše bio pogođen general Delić. To je nešto što se u mom Petom korpusu nikako nije moglo dogoditi. Delić je rekao da će reagirati kod gospodina Izetbegovića. Je li to učinio, to on zna. Po završenoj posjeti, pozvao sam na razgovor komandanta Hakalovića i njegovog pomoćnika Hadžajliju. Rekao sam im da to više ne rade i da se tako ne mogu ponašati.

Nisam imao problema u daljnjem rukovođenju i komandovanju tom brigadom, a epizode s Homeinijem iz Hercegovine prisjećam se da bih ilustrirao probleme sa kojima smo se susretali prilikom ustrojavanja naše Armije.

Šesti korpus

Šesti korpus je osim Komande Korpusa, koja je brojala 112 pripadnika, imao pet brigada, četiri samostalna bataljona, Mješoviti artiljerijski divizion (MAD), Logističku bazu i Nastavni centar na Bradini. U sastavu Šestog korpusa su bile sljedeće jedinice: 43. bbr., 44. bbr., 45. bbr., 649. lbr., 601. olbr., SB "Prozor", SB "Bjelašnica", 6. bVP, 609. samostalni inžinjerijski bataljon, 6. mješoviti artiljerijski divizion, Logistička baza.

Brojno stanje jedinica Šestog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine na dan prijema dužnosti iznosilo je 8.463 pripadnika.

Pregled brojnog stanja jedinica Šestog korpusa 19. januara 1994. godine:

JEDINICA	BROJNO STANJE
1. Komanda korpusa	112
2. 6. Bvp	174
3. 609. samost. inž. Bataljon	331
4. 6. MAD "Igman"	244
5. 6. LoB	88
6. 43. bbr	2.451
7. 44. bbr.	1.545
8. 45. bbr.	1.631
9. 649. lbr.	976
10. 601. olbr.	186
11. SB "Prozor"	599
12. SB "Bjelašnica"	126
UKUPNO	8.463

U odnosu na ratni zadatak, snagu agresora, dodijeljenu zonu odgovornosti, konfiguraciju zemljišta, materijalno-tehničku opremljenost, borbu na dva fronta sa srpskocrnogorskim agresorom i HVO, brojno stanje korpusa nije bilo dovoljno. No i pored takvog brojnog stanja Šesti korpus se uspješno suprotstavljao i štitio slobodnu teritoriju.

Pisati o Šestom korpusu, a ne reći ništa o njegovom sastavu, čitalac ne bi mogao stvoriti sliku o toj našoj jedinici. Kratka biografija jedinica Šestog korpusa ne odslikava vrijeme i događaje tokom 1992. i 1993. godine, vrijeme i uslove u kojima su se formirale jedinice na tim prostorima, niti uslove u kojima su izvođena borbena dejstva. Mnogo toga se odigralo prije moga dolaska na te prostore. Mnoge su borbe, bojeve i operacije izvodili hrabri borci Šestog korpusa od Vranjevića do Igmana; od Prozora do Bjelimića tokom 1992. i 1993. godine. U ovoj knjizi pokušat ću opisati stanje u kojem sam zatekao jedinice Šestog i Četvrtog korpusa, kao i kratke presjeke stanja i događaja tokom nepune dvije godine koliko sam boravio na dužnosti komandanta Četvrtog korpusa.

Karakterističan je bio način organiziranja Šestog i Četvrtog korpusa. Ustvari, sličnosti sa organiziranjem ostalih korpusa naše Armije su bile velike. Od dobrovoljaca i patriota okupljenih u Patriotskoj ligi, samoorganiziranim grupama i manjim jedinicama, preko teritorijalne odbrane formirane su prve brigade, a nakon toga Četvrti korpus Armije BiH. Daljnjom reorganizacijom jedinica Armije, formiran je i Šesti a nakon toga jedinstveni Četvrti korpus. Period djelovanja pripadnika Patriotske lige bitan je upravo za prostore Hercegovine i u stvari to su bili početni temelji na kojima će se tokom vremena izgraditi respektabilne snage naše Armije. Sve jedinice Šestog i Četvrtog korpusa imale su bogat

ratni put, ali svakako one predstavljaju i rezultat mukotrpnog rada svih pojedinaca od početnih dana organiziranja i vođenja oslobodilačke borbe pa sve do kraja rata. Kratka biografija jedinica podsjetiće na ratni put, vrijeme i uslove u kojima su djelovali naši borci i starješine. Šesti korpus imao je u svom sastavu pet brigada, pet samostalnih bataljona i Logističku bazu.

43. brdska brigada

U Konjicu je 1. decembra 1992. godine formirana 43. brdska brigada sa komandnim mjestom u gradu. Borbeno je djelovala na teritoriji ove općine pod nazivom 7. brigada "Suad Alić". Četiri mjeseca kasnije, 13. marta 1993. godine, preimenovana je u 43. bbr., a 22. februara 1995. godine preformirana u 443. bbr. Brojno stanje brigade iznosilo je 2.451 pripadnika. Pored prištapskih jedinica, u svom sastavu imala je i četiri brdska bataljona.

Brigadom je prije moga dolaska komandovao Midhat Pirkić Mitke, a na dan kad sam primio dužnost komandanta korpusa brigadom je komandovao Džahid Muratbegović sa svojim saradnicima: Abdulrezakom Džumhurom, Enesom Pajićem, Nijazom Herićem, Aganom Nezirom, Bernadinom Alagićem, Nerminom Nikšićem, Salkom Bubalom i Nedžadom Karalićem.

U toku sagledavanja stanja u ovoj brigadi vidno se dalo primjetiti da se borci i starješine veoma pohvalno izražavaju o Midhatu Pirkiću Mitketu. Razvoj događaja, obaveze i zadaci odvukli su mi pažnju, tako da se nisam bliže upoznao sa razlozima njegovog odlaska sa dužnosti komandanta brigade. Upravo u periodu prijema dužnosti komandanta, u završnoj fazi nalazila se i Operacija "Trebević", koja je planirana od strane organa sigurnosti Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine, a u saradnji sa jedinicama policije na terenu. Stekao sam dojam da su se nedugo prije završile i aktivnosti na konsolidaciji općinskih struktura vlasti. Na čelu Općine nalazio se Almir Alikadić, mlad čovjek, ranije pripadnik 43. brigade. Bio je pun elana i volje. Sve je činio što je u njegovoj moći kako bi pomogao borcima i starješinama. Gospodin Alikadić se odmah pridružio mojim zahtjevima za sagledavanjem stanja, posebno u 649. brigadi na Bjelimićkom platou. Rezultate zajedničkog zalaganja i rada organa vlasti općine Konjic i Komande Četvrtog korpusa, brzo su osjetili u pozitivnom smislu, ne samo borci 649. brigade već i mještani toga kraja. Almir Alikadić je imao potpunu podršku i saradnju od strane predsjednika Izvršnog odbora općine Mehmeda Cere. Svakako da se sveukupno teška situacija u Bosni i Hercegovini, u to vrijeme, prelamala i reflektirala na stanje u općini Konjic. Pored toga, organi vlasti su uspjeli organizirati i staviti u funkciju sve neophodne elemente, od Civilne zaštite do bolnice u kojoj su efikasno zbrinjavani naši ranjeni i bolesni borci. Velika zasluga pripada Seadu Buturoviću, direktoru ove medicinske ustanove kao i cjelokupnom osoblju.

Odnos organa vlasti općine Konjic prema Komandi Korpusa i njenim pripadnicima bio je korektan i konstruktivan tokom moga boravka u Hercegovini, na dužnosti komandanta. Takav odnos pozitivno se odrazio na ukupno stanje u našoj zoni odgovornosti.

Na dan prijema dužnosti komandanta Šestog korpusa, brigada je posijedala zonu odgovornosti: Račica – Tisovica – Osobac – Boračko jezero – s. Glavatičevo – s. Blaca – Ivan-planina. Tokom 1994. i 1995. godine, zona odgovornosti je bila promjenjiva. Brigada je bila 60 posto naoružana pješačkim naoružanjem različitih modela, tipova i kalibara.

Na početku agresije, u Šestom korpusu su govorili, da je ovo bila jedna od najboljih brigada u Armiji Republike Bosne i Hercegovine. Za kratko vrijeme je oslobodila sve objekte JNA i utvrđenja paravojnih formacija SDS, kasarnu u Čelebićima, ARK centar, Tvornicu municije "Igman" te snažna agresorska uporišta na Bradini, u Donjem Selu i Brđanima. Zarobljen je veliki broj agresorskih vojnika i značajne količine pješačkog i teškog naoružanja (i oko 100 PAM-ova). Nad Konjicem su oborena i dva neprijateljska borbena aviona JNA i jedan helikopter.

Kao da su ih opili početni uspjesi, borbena gotovost je znatno umanjena. Došlo je i do previranja unutar općinskih struktura vlasti, što se prenijelo i u komandne strukture brigade, pogotovo nakon izdaje HVO, koji je na početku agresije sudjelovao u nekim akcijama na prostoru Konjica i okoline. Formiranjem brigade, u njen sastav i pod komandu stavile su se sve do tada formirane grupe i pojedinci od Patriotske lige, Zelenih beretki do Teritorijalne odbrane. Značajno je istaći da je općina Konjic pored 43. brigade, imala i 45. i 649. brigadu. Na njenoj teritoriji djelovale su i zajedničke jedinice Šestog korpusa u čijem sastavu se nalazio značajan broj boraca i starješina upravo sa prostora općine Konjic. Ovo su značajni pokazatelji i iz njih se može vidjeti doprinos naroda općine Konjic u borbi za medunarodnu priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Brigada je borbeno djelovala širom zone odgovornosti Šestog i Četvrtog korpusa i šire na ratištu Bosne i Hercegovine, a najžešće borbe je vodila za odbranu grada i cijele općine Konjic.

Mnogo je onih koje ne možemo i ne smijemo zaboraviti, onih koji su – od dana formiranja brigade pa do kraja rata – dali golem doprinos u odbrani zemlje. Borce iz ove brigade koji su položili živote u odbrani domovine, preživjeli saborci i građani konjičke općine ne bi smjeli nikada zaboraviti.

44. brdska brigada

Pod nazivom "Neretva", sa Komandnim mjestom u Jablanici, 15. novembra 1992. godine, formirana je brigada koja je, 21. januara 1993. godine, preimenovana u 44. bbr, a u 444. bbr preimenovana je 8. februara 1995.

godine. Brigada je posijedala zonu odgovornosti prema srpskocrnogorskom agresoru: desno, Glogovo – Sivadije – Ratkamen; lijevo, Rečice – Tisovica – Zelena glava, a prema HVO: desno, Treskavac – tt 1.100 Treskavac – Rajan tt 1.023 – Gračac; lijevo, Aleksin Han – planina Čvrsnica – Blidnje jezero.

Brigadom je komandovao Enes Kovačević sa saradnicima: Šefikom Gušićem, Semizom Čilićem, Rešidom Šubarom, Eldarom Čolakovićem, Zajkom Sihirlićem, Osmanom Zukićem, Salihom Jusićem, Mehmedom Ćemićem i Fikretom Gorančićem. Značajne dužnosti u komandi brigade su obavljali i Šemsudin Halebić, Ismet Kovačević, Mesud Tucaković i Rasim Idrizović. Personal u komandi brigade kao i u drugim jedinicama Korpusa mijenjao se tokom rata. U svom sastavu, pored prištapskih jedinica, 44. brigada imala je pet brdskih bataljona. Na dan moga dolaska i prijema dužnosti, brojala je 1.545 pripadnika.

Do 19. januara 1994. godine brigada je imala 92 poginula. Od 19. januara 1994. do 20. septembra 1995. godine poginulo je 14 pripadnika ove brigade.

Najžešće borbe brigada je izvodila na Bokševici, Doljanima, Majanu, Križu, Duvnicama, Tošćanici, Hudutskom, Zavratačama, Slatini. Sudjelovala je i u operacijama "Jezero 94" i "Jesen 94", odbrani Bjelimićkog platoa 1994. godine, kao i u operaciji "Borašnica 95".

Narod ove općine, kome također pripadaju velike zasluge, s ponosom se sjeća svojih hrabrih junaka, i živih i onih koji nisu među nama. I trebaju na njih biti ponosni. Zahvaljujući borcima i starješinama 444. bbr., općina Jablanica sada živi u miru, a nadam se da će strukture vlasti sudjelovati u potpunom definiranju statusa svih pripadnika ove brigade, što bi bio bitan doprinos rješavanju statusa svih boraca Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Veliki trud i zalaganje ispoljavali su organi vlasti općine Jablanica u organizacijsko-formacijskom ustrojstvu brigade, a posebno su pružali pomoć u logističkom održavanju i stvaranju povoljne političke klime na općini. Gospodin Nijaz Ivković sa svojim saradnicima, apsolutno je razumjevao naše napore i uvijek se konstruktivno odnosio prema njima. Harmoničan odnos između komande brigade, organa vlasti i Stanice javne sigurnosti, uticali su pozitivno na stanje borbenog morala naših boraca. Pomoć u formiranju ove brigade posebno su se iskazale sljedeće organizacije i ustanove: Ratna bolnica u Jablanici, SJB u Jablanici, "Hidroelektrane na Neretvi" iz Jablanice, "Granit", "UNIS", "Šumarstvo", Skupština općine Jablanica, Civilna zaštita Jablanice.

45. brdska brigada

Četrdeset peta bbr. formirana je 11. novembra 1992. godine pod imenom "Neretvica". U 45. bbr, preimenovana je 13. marta 1993. godine. Nepune tri

godine kasnije, 2. februara 1995. godine preimenovana je u 445. bbr. s tim što augusta 1995. godine dolazi do njene transformacije u lahku brigadu.

Brigada je 19. januara 1994. godine posijedala zonu odgovornosti: Ivan-planina – Bitovinja – Kručica – tt Ravanj – Treskavica, te planinu Bokševica. Naravno, tokom rata ovisno o intenzitetu borbenih djelovanja mijenjala se i zona odgovornosti ove jedinice.

Komandno mjesto brigade do 7. jula 1993. godine bilo je u selu Parsovićima, a od tada pa do 15. juna 1995. godine u Buturović polju. Nakon 15. juna 1995. godine do moga odlaska sa dužnosti komandanta Četvrtog korpusa, komandno mjesto bilo je stacionirano u mjestu Ćumurane na jugozapadnim padinama Treskavice u kanjonu rijeke Ljute. Osim prištapskih jedinica, imala je tri brdska bataljona sa ukupno 1.631 pripadnikom.

Do preformiranja u lahku, brigadom je komandovao Hasan Hakalović sa saradnicima: Senadom Memićem, Edinom Buturovićem, Šerifom Kozićem, Jusufom Hadžajlijom, Ibrahimom Turakom, Enverom Mujalom i Vejsilom Cokojom. Ovaj sastav se mijenjao tokom rata, tako da su značajne dužnosti obavljali i Fehim Bibić, Šefik Madžak, Adil Spiljak, Šefik Boloban, Dubravko Opijač, Ilijas Mustafić.

Jedinica je sudjelovala u borbama širom zone odgovornosti Šestog i Četvrtog korpusa i šire na prostoru Republike Bosne i Hercegovine. Najznačajnija borbena djelovanja izvodila je u decembru 1992. u operaciji "Koverat" (deblokada Sarajeva), u odbrani i oslobađanju Buturović polja, od 19. do 25. marta 1993. godine, odbrani i oslobađanju šireg rejona doline Neretvice, od 24. aprila do 7. jula 1993. godine. Sudjelovala je i u operacija-ma "Jezero 94" i "Jesen 94" kao i mnogim drugim borbama.

Cjelokupno stanovništvo doline Neretvice je od njenog formiranja nesebično i požrtvovano pomagalo brigadu. Formiranjem 45. brigade na širem prostoru Neretvice u njen sastav ulaze do tada sve formirane samostalne grupe i pojedinci od Patriotske lige do Teritorijalne odbrane. Veoma značajno je bilo formiranje ove brigade ne samo za kraj u kome je formirana, već i za ostala mjesta općine Konjic. Da nije bilo ove brigade i stanje u općini Jablanica bilo bi dosta teže. Nakon sukoba sa HVO komu-nikacija M-17, Jablanica – Konjic je bila prekinuta, pa se slobodno može reći da su se borci i starješine ove brigade kao i narod ovoga kraja našli u svojevrsnom okruženju. Poseban problem bio je zbrinjavanje ranjenih i povrijeđenih boraca brigade do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma. Jedina komunikacija koju su koristili išla je preko Homoljskih planina i taj planinski put bio je jedina veza do Konjica. Ovo se posebno negativno odražavalo na pomoć ranjenim u toku transporta koji je trajao od 6 do 8 sati, zavisno od vremenskih i meteo uslova. I pored veoma složenog stanja u kojem su djelovali borci brigade na prostoru svoje zone odgovornosti uspjevali su vrlo često odvojiti snage za pomoć i drugima. Ovo je posebna

osobina koja je krasila kolektiv 45. brigade i njenog komandanta Hakalovića. Stiješnjeni u kanjonu Neretvice uspjeli su se odbraniti i sačuvati narod tog kraja da ne doživi stradanja, koja su doživjeli mnogi Bošnjaci u Hercegovini. I u tako teškim uslovima pružali su pomoć određenom broju izbjeglih Bošnjaka koji su se silom prilika našli u njihovoj zoni odgovornosti. Doprinos boraca i starješina ove brigade u odbrani zasigurno će ostati u sjećanju naroda ovog kraja.

Najviše zasluga za materijalnu podršku imaju ratna predsjedništva mjesnih zajednica Neretvica i Jesenik, kao i narod ovoga kraja. Borci i narod ovog kraja, po mnogo čemu podsjećali su me tokom rata na borce i narod općine Bužim i 505. brigadu iz sastava Petog korpusa AR BiH.

Organizirano je prikupljanje hrane i odjeće na dobrovoljnoj osnovi, kako u zemlji, tako i u inozemstvu. U toj akciji treba istaći Ragiba Džinu, Remziju Padalovića, Muharema Hrnjicu u Klisu, a u inozemstvu Hamdu Žiku, Muju Bolobana, Kasima Košpu i Muharema Buljinu.

Posebno treba istaći napore pogona Šumarstva "Prenj" iz Konjica i preduzeća "Rudar" iz Konjica, koji su nesebično pomagali u zbrinjavanju porodica boraca koji su bili na borbenim zadacima.

49. istočnohercegovačka brigada

U Bjelimićima, prostoru ukliještenom planinama Treskavicom i Visočicom, te kanjonom rijeke Neretve, 9. aprila 1993. godine, formirana je brigada pod nazivom 49. istočnohercegovačka brigada, koja je već 23. oktobra 1993. godine preformirana u 649. lahku brigadu. Početkom posljednje ratne godine ili, tačnije, 16. februara 1995. godine, preimenovana je u 450. lbr.

Brigada je posijedala zonu odgovornosti: planina Visočica – Glavatičevo – Žljebina – Ihanj – selo Zelomići – Visočica, sa komandnim mjestom u selu Odžaci, na Bjelimićkom platou. Tokom 1994. i 1995. godine zona odgovornosti se mijenjala.

Na dan moga primanja dužnosti komandanta Četvrtog korpusa, brigadom je komandovao Džemal Poljak sa saradnicima Fikretom Nišićem, Ismetom Pozderom, Osmanom Elezovićem, Asimom Didikom, Rasimom Trnkom, Ahmetom Biberom i Hasanom Nikšićem. Jedinicom je veoma uspješno komandovao i Hamza Ajanović. Pored navedenih starješina tokom rata značajne dužnosti obavljale su starješine Nedžad Tinjak, Emin Selimotić, Ramo Trnka, Zahir Šurković, Alija Biber, Bajro Sušić, Esad Daguda i Esad Kadić. U svom sastavu jedinica je brojala 976 boraca i starješina.

U vrijeme kad sam primio dužnost komandanta Četvrtog korpusa Bjelimićki plato je bio komunikacijski potpuno odsječen od ostalih jedini-

ca Šestog korpusa kanjonom rijeke Rakitnice. Sela u zoni odgovornosti 649. lbr., Svijenča, Argud, Luke, Odžak i Bostandžije, nikad nisu pala u posjed agresora, čak ni za vrijeme velike srpske ofanzive na Igman. Na taj način su sačuvali staru ratničku tradiciju. Jer, koliko znam iz priča mještana Bjelimića, ni u Drugom svjetskom ratu, četnici Draže Mihajlovića nikad nisu ušli u ta sela. Hrabri borci su, zajedno sa narodom uspjeli sačuvati ovu teritoriju. U tome su im tokom 1994. i 1995. godine pomogle i ostale jedinice Četvrtog korpusa.

Jedan od prioritenih zadataka Komande Četvrtog korpusa bila je izgradnja puta Konjic – Džepi – Šišan polje – Delić polje – Crveni klanac – Umoljani – Milišići – Gluhača – Puzim – Mandin potok – Odžaci. Time su pripadnici 649. lbr. i narod toga kraja nakon izgradnje definitivno povezani sa Četvrtim korpusom i ostatkom Hercegovine i Bosne. Najžešće borbe tokom 1994. i 1995. godine brigada je izvodila na padinama Treskavice, u rejonima Voluje jame, Jaznika, Ihnja, Debelog brda.

Treba istaći doprinos naroda toga kraja za opstanak brigade do njezinog fizičkog uvezivanja sa Četvrtim korpusom. Zasluge u vojničkoj dogradnji kolektiva brigade, pored Džeme Poljaka, pripadaju komandantu Hamzi Ajanoviću. Za njega nije bilo dileme kada sam ga pozvao na razgovor i rekao mu da treba primiti dužnost komandanta. Bio sam siguran da i pored spoznaje u kakvim se uslovima nalaze borci i narod da će Ajanović svojim angažovanjem, uz podršku Komande Korpusa, u velikoj mjeri promijeniti stanje nabolje. Moje procjene su se obistinile. Ajanović je uspješno i u potpunosti vojnički ustrojio 649. brigadu, što naravno bez podrške uticajnih pojedinaca i naroda on sam ne bi mogao završiti. Pored ovih aktivnosti uspio je uz borce i starješine, poput Asima Didika diverzanta iz Glavatičeva, animirati i sve ostale na tom prostoru u podršci brigadi. Za vrlo kratko vrijeme jedinice ove brigade prednjačile su po mnogim pitanjima u korpusu.

Brigada je bila veoma loše opremljena i snabdjevena municijom, naoružanjem i ostalom opremom. Slobodno mogu reći da je bila na svojstven način zbog teških uslova, a prije svega komunikacijske nepovezanosti, prepuštena narodu tog kraja, do fizičkog spajanja sa korpusom. Taj prostor uspjela je održati zahvaljujući samo zajedničkom djelovanjem boraca i naroda. Narod je bio najbolja logistička podrška svojim borcima.

U sastavu Šestog korpusa egzistirala je i 601. obr, sa komandnim mjestom u Bradini. Po strukturi to je bila lahka brigada četnog sastava. Prema izvještaju Komande Korpusa, brojala je 186 pripadnika. Brojnim stanjem nikad nije dostigla svoj puni kapacitet. Rasformirana je daljnjim preformiranjem Šestog i Četvrtog korpusa, a prekaljeni borci i starješine prekomandovani u druge jedinice novog Četvrtog korpusa.

Samostalni bataljon "Prozor"

Pored navedenih brigada u organizacijsko-formacijskoj strukturi Šestog korpusa, u njegov sastav su ulazili sljedeći samostalni bataljoni: SB "Prozor", koji će, preformiranjem Šestog i Četvrtog korpusa, činiti jezgro za formiranje 446. prozorske brigade, zatim SB "Bjelašnica", 6. MAD, 609. inžinjerijski bataljon, 6. logistička baza i Nastavno-regrutni centar.

Samostalni bataljon "Prozor" formiran je 2. februara 1993. godine. Posijedao je zonu odgovornosti: Šćit – Crni vrh – Vranica, Gračanica – Studenska planina – selo Kruščica. Komandno mjesto bataljona bilo je u selima Šćipe i Dobro polje. Borci i starješine SB "Prozor" su se borili širom zone odgovornosti Šestog korpusa, a posebno u borbama za Prozor i odbranu slobodnih dijelova te općine, prije svega – nadam se da neću pogriješiti u ocjeni, ako kažem – historijskoj bici za selo Here, a potom i sela Šćipe i Kute.

Pored komande bataljona, u njegovom sastavu su bile četiri čete, minobacački i logistički vod sa ukupno 599 boraca.

Bataljonom je komandovao Enver Buza sa saradnicima Mustafom Herom, Enizom Hujdurom, Seadom Čolakom, Zijadom Samardžićem, Erzimanom Đogić, Smailom Čolakom i Mesudom Herom.

Bataljon je posijedao dio zapadne zone odgovornosti Šestog korpusa. Komunikacijski je bio potpuno nepovezan, te je bilo izuzetno otežano dotur materijalno-tehničkih sredstava i evakuacija ranjenih. Praktično, jedina mogućnost je bila pješke ili na konjima, pa je bataljon do uvezivanja u Četvrti korpus na svojevrstan način bio prepušten narodu mjesnih zajednica Šćipe, Here i Kute. Za vrijeme primopredaje dužnosti, pod žestokim napadima HVO, bataljon je izgubio položaje u mjesnoj zajednici Here. Razlozi ovom porazu su neuređeni odnosi u sistemu rukovođenja i komandovanja i minimalne neophodne subordinacije komande Šestog korpusa, čime su borci ove jedinice bili prepušteni sami sebi. Komanda bataljona se borila sa nizom problema. Rukovodstvo općine Prozor, bilo je smješteno u Jablanici, i učinilo je puno u pomoći borcima i narodu toga kraja.

Moram naglasiti neke pojedinosti u vezi s ovim – kako to mnogi kažu – historijskim prozorskim selom - Here. Naime, ono što nisu mogle shvatiti mnoge umne glave u zemlji, pa i najviši državni i vojni vrh, shvatili su obični seljaci.

Prema Miloševićevom i Tuđmanovom dogovoru u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine, po kome bi hrvatske enklave u srednjoj Bosni bile pripojene Hrvatskoj, Mate Boban i rukovodstvo tzv. hrvatske republike Herceg-Bosne su, znatno prije sukoba HVO sa Armijom Republike Bosne i Hercegovine, započeli izgradnju "puta spasa" iz Prozora prema Kiseljaku. Uprkos naredbama iz Sarajeva da dozvole izvođenje radova, Herani su spriječili izgradnju kroz njihovo selo i preko svojih imanja, što im je itekako pomoglo prilikom intenzivnih napada hrvatskog agresora, koji nije mogao adekvatno koristiti tenkove i drugu borbenu tehniku.

Reorganizacijom Šestog i Četvrtog korpusa i formiranjem novog Četvrtog korpusa, prioritetni zadaci, pored pomoći i saniranja stanja u 649. lahkoj brigadi na Bjelimićima, bili su komunikacijsko povezivanje, izgradnja puta Parsovići – selo Kula – Ivanjci – Šćipe te transformacija Prozorskog bataljona i formiranje 446. lahke brigade. Brigada je formirana 21. januara 1995. godine.

Svesrdnu pomoć u formiranju brigade pružile su vlasti i narod općine Prozor. Poseban doprinos prilikom formiranja brigade dao je predsjednik Ratnog predsjedništva općine Prozor Omer Hujdur sa svojim saradnicima. Svjesni značaja formiranja ovakve jedinice koja je trebala omogućiti povratak u rodni Prozor svih onih koji su silom i na necivilizirán način protjerani iz tog grada, općinsko rukovodstvo je danonoćno radilo na stvaranju političke klime za njeno formiranje. Vrlo brzo su se Prozorčani okupili i stali u redove svoje brigade, koja je dala puno, posebno na konjičkom bojištu. Formiranje 446. brigade je u stvari pokazatelj da i kad se nađemo u teškoj situaciji, ako smo na istom zadatku, možemo puno toga uraditi. Komanda Četvrtog korpusa, organi vlasti i narod Prozora, bili su na istom zadatku prilikom formiranja 446. brigade.

Sam čin formiranja brigade se pozitivno odrazio na narod prozorske općine. Brigada je brojala oko 1.000 pripadnika i u nju su se prijavili borci sa prozorske općine koji su se borili širom Bosne i Hercegovine. Za komandanta imenovan je Nusret Šahić sa saradnicima Osmanom Bandom, koji je poginuo u borbama na Bjelimićkom platou, Zinetom Subašić, Enesom Čolakom, Nedžadom Tinjakom, Smailom Čolakom, Šefikom Čorbadžićem, Nezirom Zulovićem i Farukom Grcićem. Pored komande, u sastav brigade ulazilo je pet četa, a od prištapskih jedinica – logistička, izviđačka i protuoklopna četa.

Borci i starješine SB "Prozor", kasnije 446. lbr., izvodili su borbe širom zone odgovornosti Šestog i Četvrtog korpusa, kasnije i novoformiranog Četvrtog korpusa. Posebno treba istaći odbranu sela Here u oktobru 1992. godine poslije pada Prozora, oslobađanje Ćepine kose – jula 1993. godine, oslobađanje sela Jurića i Gliba – u julu 1993. godine, sudjelovanje u operaciji "Neretva" – u septembru 1993. godine, odbranu sela Here, Konjskog i Kuta – u januaru 1994. godine, sudjelovanje u operaciji "Jezero 94" – u septembru 1994. godine, sudjelovanje u operaciji "Jesen 94" – u novembru 1994. godine, sudjelovanje u operaciji "Borašnica 95", oslobađanju sela Brda – u julu 1995. godine, oslobađanju Oblja, kao i borbe na Tresakavičkom platou.

Bataljon je bio naoružan pješačkim naoružanjem, loše opremljen i sa minimalnim rezervama. Pored pješačkog naoružanja, posjedovali su jedan minobacač 81 mm, četiri minobacača 82 mm i jedan od 120 mm te dva protivavionska mitraljeza 12,7 mm.

Samostalni bataljon "Bjelašnica"

SB "Bjelašnica" formiran je u oktobru 1993. godine. Već u aprilu sljedeće godine (26. april 1994. godine), prvo je preformiran, a 24. oktobra 1994. godine i zvanično je ušao u sastav 649. lbr. S danom moga prijema dužnosti, bataljon praktično nije ni postojao, niti je imao svoje zone odgovornosti. Bio je prazan prostor naspram srpskocrnogorskog agresora od Lijeske do prvih položaja 649. lbr. na Treskavičkom prostoru. Na cijelom prostoru planine Bjelašnice bili su samo borci i starješine 649. lbr. Padom Bjelašnice i dijela Igmana, u julu i augustu 1993. godine, UNPROFOR je uspostavio liniju i kontrolne tačke dolinom rijeke Rakitnice prema selu Šabići, ali i selima Tušila, Sinanovići, Umoljani...

Komanda Korpusa je 26. aprila 1994. godine postrojila SB "Bjelašnica" u selu Lukomir (širi rejon Mrkovalja) te osigurala logorsku opremu, tako da je tada iznova počeo živjeti Bjelašnički bataljon, koji će kasnije ući u sastav 649. lbr. Prvi komandant SB "Bjelašnica" je bio Alija Milišić, i to do 26. aprila 1994. godine, kad komandu preuzima Salem Hakalović. Može se reći da su borci i starješine dali svoj doprinos ukupnoj borbi na prostorima šireg rejona Bjelašnice, Visočice i Treskavice, a poseban njihov doprinos bio je vidljiv ulaskom bataljona u 649., kasnije 450. lahku brigadu.

609. samostalni inžinjerijski bataljon

Šesnaestog novembra 1993. godine formiran je 609. samostalni inžinjerijski bataljon, a 8. februara 1995. godine preformiran u Četvrti inžinjerijski bataljon. Nakon preformiranja Šestog i Četvrtog korpusa u jedinstveni Četvrti korpus, komandno mjesto bataljona bilo je na Bradini kraj Konjica. Bataljonom je komandovao Nusret Avdibegović Beg sa saradnicima.

Borci ovog bataljona imaju izuzetnu zaslugu u inžinjerijskoj podršci jedinicama Šestog, kasnije Četvrtog korpusa. Pored direktnog učešća u borbenim dejstvima izgradili su preko stotinu kilometara novih puteva i osposobili oko 50 kilometara starih makadamskih cesta, uglavnom šumskih komunikacija i seoskih džada. Kroz ljuti krš i kamen probili su putnu komunikaciju Crveni klanac – Bjelimići, čime je poboljšan položaj 649. lbr., kasnije 450. lbr, a život naroda tog kraja je znatno olakšan.

Veoma je bio bitan i novoizgrađeni put Bjelimići – Krstac – Grušča, kao i izgradnja puta Džepi – Zlatar, ka IKM-u novog Četvrtog korpusa, odakle je komandovano jedinicama u operacijama "Jezero 94" i "Borašnica 95".

Izgradnja puta Ovčari – Homolje, Parsovići – Kruščica – Šćipe, i izgradnja veoma teške zaobilaznice na putu M-17 kod mjesta Bijela, samo su dio uspjeha hrabrih i vrijednih inžinjeraca ovoga bataljona.

Zaobilaznica kod Bijele strateški je bila vrlo važna za širi dio teritorije Bosne i Hercegovine, posebno kad se prvi put Mostar povezao sa ostalim dijelovima slobodnih teritorija. Naime, sve mostove na putu M-17 na početku agresije porušio je HVO. Prema Mostaru se u toku sukoba sa HVO iz pravca Jablanice moralo ići preko planina, a po potpisivanju Vašingtonskog sporazuma prema Mostaru se išlo komunikacijom M-17 koristeći pontonske mostove i splavove UNPROFOR-a. To je izazivalo ogromne gužve na prilazima, pa smo odlučili da se izgrade putne zaobilaznice u zaljevima jezera – da ne zavisimo od UNPROFOR-a dok se ne izgrade novi mostovi. Komandant Španskog bataljona UNPROFOR-a tvrdio je da je nemoguće napraviti kvalitetan usjek u liticama uz jezero na Neretvi. Na to sam mu rekao:

-Zvat ću Vas za dva mjeseca na otvaranje!

I bilo je tako. On naprosto nije mogao vjerovati da to mogu uraditi naši inžinjerci sa postojećom tehnikom, zalihama goriva, i problemima sa kojima smo se nosili.

Dakle, svi ti putevi, sve te zaobilaznice, brojni mostovi na tim komunikacijama, sve su to velike pobjede hrabrih inžinjeraca, bez kojih ne bi bilo moguće funkcioniranje korpusa i njegovih potčinjenih jedinica. Bataljon je radio i na održavanju novih i postojećih komunikacija u zoni odgovornosti te na mjerama inžinjerijskog osiguranja pri izvođenja borbenih djelovanja.

Artiljerci Šestog korpusa

Šesti mješoviti artiljerijski divizion "Igman" (6. MAD) formiran je 23. oktobra 1993. godine, sa komandnim mjestom na Bradini i u Konjicu. Divizionom je komandovao Reuf Sidran. Divizion je 13. februara 1994. godine preformiran u Četvrti mješoviti artiljerijski puk (MAP), u čiji sastav ulazi Četvrti i Šesti mješoviti artiljerijski divizion. Četvrtim mješovitim artiljerijskim pukom komandovao je nakon formiranja mladi i iskusni starješina, artiljerac po struci Edin Čajić. Pod njegovom komandom ovaj puk postao je snažna artiljerijska jedinica. Borci i starješine 6. MAD su, do formiranja 4. MAP, imali izuzetnu zaslugu za artiljerijsku podršku jedinicama Šestog korpusa.

***

U sastavu Šestog korpusa nalazila se i Šesta logistička baza, koja nije bila razvijena i osposobljena za logističku podršku jedinica i sastava Šestog korpusa. U sastav korpusa ulazio je i Nastavni regrutni centar u Bradini. Ovaj Centar prilikom moga prijema dužnosti nije bio infrastrukturno razvijen i nije pružao mogućnost kvalitetne obuke regruta i doobuke boračkog sastava. Komanda Korpusa za vrlo kratko vrijeme organizirala je rad u centru i stvorila potrebene uslove za njegovo funkcioniranje. Vrlo brzo su se našli na

odsluženju vojnog roka mladi regruti iz svih krajeva Hercegovine. Po odsluženju vojnog roka mladim vojnicima smo popunjavali naše jedinice. Komandant centra Šaban Spiljak sa svojim saradnicima danonoćno je radio na njegovom ustrojstvu. Njegova ljubav za radom i želja da centar što prije profunkcionira urodila je plodom. On je na dužnost komandanta postavljen sa dužnosti pomoćnika komandanta za pravne poslove. Često sam boravio u Regrutnom centru, obilazio mlade vojnike i nadgledao njihovu obuku. Starješine su imale roditeljski odnos prema mladim vojnicima, a nakon odsluženja vojnog roka i prekomande u jedinice posebno se vodilo računa o mjerama sigurnosti. Nisam dozvoljavao upotrebu mladih vojnika u borbenim dejstvima, osim ako nismo imali drugog izbora.

Korpus sa najminimalnijim zalihama MTS

Po dolasku na dužnost komandanta korpusa – moram to istaći, mada će to nekome zvučati čudno, zatekao sam u Šestom korpusu svega 60 litara nafte u rezervi i 6.000 metaka 7,62 mm, iako je u Konjicu bila Tvornica municije "Igman". Ovi podaci govore sami za sebe i odslikavaju stanje rezervi ubojnih, minsko-eksplozivnih sredstava i goriva.

Postavlja se pitanje kako su funkcionirali Šesti korpus i njegova komanda kad nije bilo razvijene logističke baze, a rezerve su bile koncentrirane u jedinicama i njihovim logističkim "centrima". To je vrlo zanimljivo pitanje, koje smo u hodu razriješili po vojničkim uzusima i na vojnički način uspostavili prema nižim sastavima. Rješavanjem tog pitanja stvorili smo uslove da se jedinice bave pripremama i izvođenjem borbe, a ne da – kao do tada – razmišljaju o logistici. To u praksi nije bio nimalo lahak zadatak – stvoriti potpun uvid i kontrolu nad kompletnim rezervama u zoni korpusa, disciplinirati sve njegove jedinice i pojedince da poštuju novi način logisticiranja, koji je uskratio mogućnost mahinacija, zloupotreba i kočenja u rukovođenju i komandovanju.

Nakon mjesec dana provedenih u Šestom korpusu i prijema dužnosti od dotadašnjeg komandanta Gušića, izdao sam naredbu za formiranje operativne grupe "Sjever", na čelu sa Redžom Mehićem. Istovremeno smo formirali IKM budućeg Četvrtog korpusa, na čelu sa tadašnjim zamjenikom komandanta Šestog korpusa Ismetom Alijom. Ova aktivnost je bila nužna prije nego što ću sa ekipom starješina krenuti u Mostar, s ciljem sagledavanja stanja i prijema dužnosti. Mostar je u to vrijeme bio potpuno odsječen od ostatka slobodne teritorije. IKM i operativna grupa "Sjever" su uvezane u centar veze dotadašnjeg Četvrtog korpusa u Mostaru. To mi je omogućavalo da, dok se budem nalazio u Mostaru, sagledam i izvršim prijem dužnosti u južnom dijelu zone

odgovornosti budućeg Četvrtog korpusa, praćenje stanja na bojnom polju i uspješno rukovođenje i komandovanje svim jedinicama dotadašnjeg Šestog i Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Sagledavanje stanja i prijem dužnosti u zoni odgovornosti Šestog korpusa su realizirani od 19. januara do 19. februara 1994. godine. Od 19. februara 1994. godine otpočeo sam sagledavanje stanja u dotadašnjem Četvrtom korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, općine Konjic, Jablanica i Mostar bile su potpuno komunikacijski odvojene i ispresijecane visokim planinama, koje se protežu duž teritorija ovih općina, čuvene Homoljske planine u općini Konjic, potom Prenj i padine Čvrsnice između Jablanice i Mostara. Da bi se, recimo, došlo u općinu Jablanica, iz Konjica se, preko Homoljskih planina, moralo putovati najmanje osam sati, a iz Jablanice u Mostar – najmanje 16 sati.

Kao što sam naglasio, brojno stanje Šestog korpusa je bilo malobrojno. Jedinice Šestog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine bile su naoružane između 40 i 50 posto pješačkim naoružanjem različitih modela i kalibara. Izražen je bio hronični nedostatak municije.Takvo stanje u kojem su se nalazile jedinice Šestog korpusa negativno je uticalo na moral njegovih pripadnika u odbrani tog kraja. To nam je bio jedan od velikih problema u odbrani i zaštiti slobodnih teritorija. Drugi problem, sa kojim smo se nosili bila je konfiguracija zemljišta, kanalisano zemljište sa visokim planinama i dubokim kanjonima bez puteva i komunikacija. Ovakvo stanje posebno se negativno reflektiralo na manevar, dotur i evakuaciju naših jedinica. Sredstva veze su nedostajala, a osim radioveze, nije bilo druge komunikacije sa, naprimjer, 649. lbr. na prostoru Bjelimića. Do te brigade trebalo se pješačiti 10-15 sati od Konjica preko Spiljana, Dubočana, Prebilja, Gruščice do Bjelimića, odnosno do sela Odžaci, gdje je bila smještena komanda brigade.

Na sasvim suprotni dio zone odgovornosti korpusa na zapadu, u općini Prozor, od komandnog mjesta korpusa u Konjicu do komandnog mjesta Samostalnog bataljona "Prozor", preko Homolja također je trebalo pješačiti desetak sati. Bez obzira na blizinu gradova Konjica i Jablanice, ništa nije bila bolja situacija ni sa komunikacijom do 44. bbr. smještene u općini Jablanica.

Jedinice Šestog korpusa, zajedno sa ostalim jedinicama, dale su veliki doprinos u odbrani općina Konjic, Jablanica i Prozor. Nakon transformacije korpusa oslobođen je značajan dio teritorije i izgrađeno više stotina kilometara putnih komunikacija. Izgradnjom putnih komunikacija preko Bjelašnice, Visočice do sela Odžaka, povezana je 649. lbr. sa Komandom Korpusa. Izgradnjom putne komunikacije od Parsovića do Šćipa povezali smo Prozorski bataljon sa Komandom Korpusa.

Nije se više moralo danima i satima pješačiti iz Konjica do Bjelimića, Šćipa ili Jablanice i obrnuto. Ovakav razvoj situacije uticao je pozitivno na moral

boraca i naroda u općinama Konjic, Jablanica, a posebno u selima na Bjelimićkom platou i selima Prozorske općine i selima u dolini Neretvice.

Logistička baza

Kao što sam napomenuo, uz hronični nedostatak municije i ostalih materijalno-tehničkih sredstava, jedinice Šestog korpusa su bile naoružane pješačkim naoružanjem različitog kalibra. Logistička baza u Ovčarima kraj Konjica nije bila razvijena do te mjere da omogućava logisticiranje korpusa odozgo prema dolje. Može se reći da je to bio embrion koji će tek kasnije – sa elementima logistike u Mostaru u novoformiranom Četvrtom korpusu – postati stabilna i razvijena Četvrta logistička baza, koja je bila osposobljena za logisticiranje svih jedinica Korpusa, od Ivan-sedla do Vranjevića.

Transformacija 6. i 4. u jedinstven korpus AR BiH

Slušao sam različite komentare o stanju u zoni odgovornosti ovog korpusa. Sa sadašnje distance, u odnosu na zasluge boraca Šestog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, mnogi negativni komentari su neutemeljeni. Naprotiv, i pored malog brojnog stanja i loše opremljenosti, veliki dio slobodne teritorije bio je u zoni odgovornosti Šestog korpusa, koji je bio bitan za opstanak prostora slobodnih teritorija Republike Bosne i Hercegovine. Općina Konjic je jedna od najvećih općina u Bosni i Hercegovini, a bila je skoro 100 posto slobodna.

Smatram da Šesti korpus nije bio čvrsto vojnički ustrojen. Komanda Korpusa, na čelu sa Gušićem, činila je sve u svojoj moći da što bolje odgovori zadacima koji su stajali pred Šestim korpusom. Doduše jedinice Šestog korpusa više su djelovale samostalno nego koordinirano, zbog uslova u kojima su se nalazile. Iako je kod brigadira Gušića bila prisutna želja smatram da mu se – u saradnji sa ostalim institucijama vlasti u zoni odgovornosti Šestog korpusa – bilo teško nametnuti kao neprikosnoveni autoritet u rukovođenju i komandovanju. Šesti korpus je egzistirao do mog dolaska nepunih šest mjeseci, prije nego što je ušao u sastav novog Četvrtog korpusa.

Prilikom prijema dužnosti komandanta u Šestom korpusu, primjetio sam dileme kad je riječ o ispravnosti donošenja odluka od strane ŠVK za formiranje korpusa, ne ulazeći u ocjenu donešene odluke. Nakon sagledavanja stanja u Šestom i Četvrtom korpusu naše Armije, smatram da je ocjena ŠVK u to vrijeme bila ispravna, kao što je ispravna i odluka o ponovnom transformiranju jednog i drugog korpusa u jedinstven vojnički organizam.

Smatram da je bilo ispravno tada donijeti odluku da jedinice na prostoru slobodne teritorije Mostara djeluju samostalno pod jednom komandom u odnosu na jedinice na prostorima općina Konjic, Jablanica i Prozor. To potkrepljujem tadašnjom vojnom i političkom situacijom, a posebno stanjem komunikacijske nepovezanosti prostora tih općina. Neposredno pred potpisivanje Vašingtonskog sporazuma, odnosno nakon iskazanih ratnih iskustava stvorili su se uslovi da se početkom 1994. godine formira jedan korpus na tim prostorima sa komandom u Mostaru. Mostar je bitan grad za Bosnu i Hercegovinu i njene narode, on ne može biti samo bošnjački ili hrvatski ili srpski, već može i mora biti i bošnjački i hrvatski i srpski. To ne može biti stolni grad ni jednog naroda ponaosob.

Pretpostavljam da je Šesti korpus formiran neposredno prije pada velikog dijela slobodne teritorije, od Grepka, u fočanskoj, i Rogoja, u trnovskoj općini, do pada Igmana 1993. godine, i u svemu pokušavam razumjeti komandanta i komandu Šestog korpusa i stanje u kojem su se našli nakon donošenja odluke o njegovom formiranju.

Nadam se da će historičari i hroničari znati prepoznati značaj odluke Štaba Vrhovne komande za formiranje Šestog korpusa i zajedničko djelovanje Četvrtog i Šestog korpusa tokom 1993. godine. Šesti i Četvrti korpus, a kasnije novoformirani Četvrti korpus pored uspješnih borbi u svojoj zoni odgovornosti, uspješno su štitili bok boraca Prvog korpusa i time činili sigurnijim i sam grad Sarajevo.

Ako bih donosio sud o uticaju Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine na stanje u zoni odgovornosti Šestog i Četvrtog korpusa tokom 1992. i 1993. godine, a na osnovu iskazanog uticaja Generalštaba u toku mog boravka na dužnosti komandanta Četvrtog korpusa tokom 1994. i 1995. godine, onda slobodno mogu reći da je uticaj mogao biti veći, posebno u logističkom obezbjeđenju. Do formiranja Četvrtog korpusa i pored teških uslova u kojima su djelovali borci dotadašnjeg Četvrtog i Šestog korpusa, ta dva korpusa su bili oslonjeni jedan na drugi. Boraveći na dužnosti komandanta Četvrtog korpusa slušao sam kako su borci i starješine Četvrtog korpusa u Mostaru iskazivali zahvalnost borcima Šestog korpusa koji su im izuzetno pomogli. Naročita zahvalnost iskazivana je za pomoć boraca 45. brigade i njenog komandanta Hakalovića, koji su tovarnim grlima preko Glogošnice i Prenja doturali najneophodnija materijalno-tehnička sredstva, lijekove i hranu pripadnicima Četvrtog korpusa u Mostaru.

Ne mogu ne spomenuti dojam da pojedine starješine iz Komande Šestog korpusa nisu u dovoljnoj mjeri živjeli u ratnim uvjetima. U toku primopredaje dužnosti, pratio sam njihovo ponašanje, dolazak u devet ujutro, odlazak većine starješina u 15 sati, kao da se ništa ne događa. Meni je to bilo začuđujuće, dok su istovremeno nedaleko odatle sa svojim narodom bili

usamljeni 649. brigada i SB "Prozor". Moju konstataciju potvrdit će i događaji sa selom Here u januaru 1994. godine, kad je izvršena ofanziva HVO i Hrvatske vojske, pred potpisivanje Vašingtonskog sporazuma. Napadom HVO na selo Here vidio sam nedovoljnu sposobnost u rukovođenju i komandovanju, nemogućnost pokretanja jedinica, izvršenja manevra, bez obzira na krajnje napore komandanta Gušića.

Ističem vojničko držanje i uporan rad na konsolidaciji stanja tokom teških borbi u odbrani sela Here, prije i nakon njegovog pada, ispoljen od strane tadašnjeg načelnika Štaba Šestog korpusa Džeme Najetovića i starješina iz komande Fehima Bibića i Ferida Mizdraka. U kritičnom momentu Najetović, Bibić i Mizdrak poduzeli su nadčovječanske napore u konsolidaciji odbrane i zaustavljanju agresora. Prijetila je opasnost i ostalim slobodnim selima općine Prozor da padnu u ruke agresora. Eventualnim padom, sela Kute i Šćipe, bio bi ugrožen lijevi bok jedinica Trećeg korpusa i istovremeno bi se stvorila mogućnost agresoru da bezbjedno dovuče nove snage što bi dodatno kompliciralo i usložilo već ionako složenu situaciju. Naravno, pored boraca Prozorskog bataljona želim istaći i hrabre borce 44. i 45. brigade, koji su usiljenim maršom što pješke, što vozilima, ipak uspjeli stići da pomognu Prozoracima i svi skupa rame uz rame zaustavili su neprijatelja i konsolidirali odbranu.

Korpus je, osim zaštićene veze sa Štabom Vrhovne komande, imao radio i kurirske veze. Šesti korpus i jedinice koje su ušle u njegov sastav, tokom žestokih borbi u 1992. i 1993. godine i do mog prijema dužnosti komandanta, imao je ukupno 415 poginulih i 622 ranjena pripadnika.

Pregled ukupnih gubitaka Šestog korpusa do 19. januara 1994. godine:

	JEDINICA	1992. godina		1993. godina do 19. 1. 1994.		Ukupno	
		poginuli	ranjeni	poginuli	ranjeni	poginuli	ranjeni
1.	Komanda Korpusa		2		13		15
2.	6. bVP	1	1	10	47	11	48
3.	609. sam. inž. bat.						
4.	6. MAD						
5.	6. LoB						
6.	43. bbr.	47	49	93	93	140	142
7.	44. bbr.	5	13	87	182	92	195
8.	45. bbr.	38	13	53	75	91	88
9.	649. lbr.	11	18	29	22	40	40
10.	601. olbr.						
11.	SB "Prozor"	1	3	40	91	41	94
12.	SB "Bjelašnica"						
	UKUPNO	**103**	**99**	**312**	**523**	**415**	**622**

Bojnik Zebić odbija saradnju

Tokom sukoba HVO i Armije Republike Bosne i Hercegovine, putnu komunikaciju Konjic – Jablanica pod vatrom su držali pripadnici 56. domobranske pukovnije HVO. Jedinice 56. dp. HVO, raspoređene u selima Drecelj, Turija, Zaslivlje i Zabrđe (u općini Konjic), bile su u potpunom okruženju; sa jedne strane, jedinicama Šestog korpusa Armije, a, sa druge, ako se to može nazvati okruženjem, jedinicama srpskocrnogorskog agresora, na liniji dodira u rejonu Ljubine i sela Burića. U operaciji "Jezero 94", koju su izvele jedinice novoformiranog Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, oslobođen je znatan dio teritorije. Oslobođeni su dominantni objekti iznad Konjica - Ljubina, Ćelavica, Jaje, Gluhi do, Rakov laz, kanjon rijeke Bijele te više sela. Nakon te operacije jedinice 56. dp. HVO našle su se u svojevrsnom okruženju jedinica Četvrtog korpusa. Tokom 1992. i 1993. godine, i početkom 1994. godine, pripadnici HVO su sa položaja iz sela Drecelj, Turija, Zaslivlje i Zabrđe sijali smrt po gradu Konjicu i ubijali građane. Više od 70 nedužnih civila poginulo je prelazeći most u centru grada koji su jedinice 56. dp. HVO držale pod vatrom. S obzirom da je 18. marta 1994. godine potpisan Vašingtonski sporazum i prekinuti sukobi sa HVO, Komanda Četvrtog korpusa je zatražila od komandanta 56. dp. HVO, bojnika Zebića, da sudjeluju u daljnjim borbama sa jedinicama Četvrtog korpusa protiv srpskocrnogorskog agresora. Vjerovatno odviknut od saradnje sa Armijom Republike Bosne i Hercegovine, a naviknut na saradnju sa četnicima na potezu kod sela Burići, u uslovima u kojima se nalazio bojnik Zebić to nije prihvatio, iako je to bila obaveza po Vašingtonskom sporazumu. I pored toga što su vojnici 56. dp. HVO tokom rata iscrpljivali i ubijali građane Konjica, borci Četvrtog korpusa su se nakon uspješno izvršene operacije i oslobađanja dominantnih objekata od srpskog agresora, ponašali korektno i vojnički prema pripadnicima HVO. Nije bilo ekscesa prema civilima Hrvatima u selima na toj teritoriji. Nevjerovatno je, ali istinito: Komanda 56. domobranske pukovnije je prodavala gorivo Šestom korpusu, što sam ustanovio po prijemu dužnosti, i to po cijeni 60 DM po litri. Noć prije početka operacije "Jezero 94", komandant 56. dp. HVO je lišio slobode starješinu komande Šestog korpusa, zaduženog za nabavku, Enu Tahirovića. Na naše insistiranje da ga puste, to nisu učinili, bez obzira na obaveze koje su proizilazile iz potpisanog Sporazuma. Otvorili su minobacačku vatru na Komandu Korpusa, na koju je palo 18 projektila. Vjerovatno nisu ni pretpostavljali da će sutradan biti oslobođen prostor i sela između Ljubine i kanjona rijeke Bijela, na kome su se odvijali saradnja i suživot pripadni-

ka HVO i četnika i da će se vojnici 56. dp. naći u okruženju pripadnika Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Shvatajući značaj Vašingtonskog sporazuma i budućeg suživota sa Hrvatima u Bosni i Hercegovini, poštujući human odnos u toku borbi i nakon njih, Komanda Korpusa je nakon oslobađanja dominantnih objekata i položaja u kojem su se našli vojnici HVO, poduzela sve mjere zaštite da ne bi došlo do revanšizma. Nije to bilo nimalo lahko, ali smo u tome uspjeli.

Komanda 56. dp. HVO nije prihvatila nikakvu saradnju sa Četvrtim korpusom. Njihov isključivi zahtjev bio je odlazak sa tih prostora u zonu odgovornosti Zbornog područja HVO u Mostaru. Prihvatio sam njihov zahtjev, ali nisam dozvolio da 56. domobranska pukovnija prevozi MTS i naoružanje, sa kojim su do jučer sijali smrt po nedužnom stanovništvu Konjica i okolnih sela, preko Konjica i Jablanice do Mostara. Omogućili smo vojnicima i starješinama prijevoz autobusima, a kompletno naoružanje i materijalno-tehnička sredstva su morali predati prije odlaska Logističkoj bazi Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Između ostalih sredstava morali su predati i minobacače i topove sa kojima su nas gađali samo noć prije naše uspješno izvedene operacije.

Pregled MTS po vrsti i količinama koje je predala 56. dp. HVO prije njenog dislociranja:

Vrsta MTS	Količina (kom)
1. Metak 7,62 x 39	13.300
2. Metak 7,62 x 54	2.400
3. Metak 7,9	15.800
4. Metak 30-06	4.500
5. Metak 12,7 DŠK	34.500
6. Metak 14,5	3.960
7. Bomba ručna	128
8. TTM	52
9. TKM	17
10. Granata za ZIS 76 mm	58
11. Granata za B1 76 mm	20
12. Projektil za RB M57	20
13. Projektil za RPG 7	46
14. Mina za MB 60 mm	128
15. Mina za MB 82 mm	146
16. Mina za MB 120 mm	180
17. Raketa 128 mm	43
18. Maljutka	4

19. Granata za BsT	4
20. PM M53	1
21. PAM 12,7 DŠK	1
22. PAT 20/3	3
23. JLR 128 mm	1
24 Top 76 mm ZIS	2
25. Top B1	1
26. BsT 82 mm	1
27. RB M57	2
28. MB 82 mm	5
29. Automatska puška	30

Prije pokreta pripadnika 56. domobranske pukovnije, zahtijevao sam od njihovog komandanta da se obratim vojnicima HVO i stanovništvu tih sela. Prilikom obraćanja, u ime Komande Četvrtog korpusa, garantirao sam im potpunu slobodu, normalan život stanovništva i vojnika u svojim mjestima, isključujući svaki vid revanšizma.

Treba naglasiti da civilno stanovništvo i više od 50 vojnika i starješina nisu prihvatili zahtjeve Komande 56. dp. HVO za odlazak, već su nastavili život u svojim selima i – koliko znam – ni tada, a ni kasnije se nikome ništa nije dogodilo što bi ugrozilo njihova ljudska prava i slobode.

Komanda Zbornog područja HVO u Mostaru je u više navrata insistirala na povratku pripadnika 56. dp. HVO, čemu se Komanda Četvrtog korpusa nije suprotstavljala, ali je bilo, normalno, što smo kao uvjet za povratak zahtijevali da njihovi pripadnici, rame uz rame po povratku, sa borcima Četvrtog korpusa, sudjeluju u borbama protiv srpskocrnogorskog agresora i brane zonu odgovornosti Četvrtog korpusa, u koju su ulazila i njihova sela. S obzirom da oni to nisu prihvatili, Komandi Četvrtog korpusa i njenim borcima nije bilo prihvatljivo da se vojnici 56. dp. HVO vrate u sela i ne sudjeluju u borbama dok za njihova sela ginu borci i starješine Četvrtog korpusa naše Armije.

350.000 DM za 56. dp HVO

Prilikom primopredaje dužnosti komandant Salko Gušić me je upoznao, između ostalog, da Komanda Korpusa duži 350.000 DM. Sredstva su dobivena od Vlade RBiH. Na upit zašto su namijenjena sredstva, obavijestio me je da su te marke namijenjene da se plati Komandi 56. dp. HVO da bi mirno napustili sela Drecelj, Turija, Zaslivlje i Zabrde, odnosno da – nakon svega što su učinili Konjičanima – bez borbe, kao gospoda, uz to debelo podmićeni, napuste taj prostor.

Operacijom "Jezero '94", borci i starješine Četvrtog korpusa su, od jedinica srpskocrnogorskog agresora, oslobodili Ljubinu, kanjon rijeke Bijele, Ćelavicu, Zelenu glavu, Jezerce, Osobac, a vojnici 56. dp. HVO, bez obzira na naše instistiranje da ostanu, napustili su pognute glave prostor na kome su dotad bili. Njemačke marke im nisu ni naumpale.

Po završetku operacije "Jezero '94", iz Štaba Vrhovne komande su zahtijevali da se novac vrati Upravi finansija Štaba Vrhovne komande. Komanda Četvrtog korpusa je insistirala da sredstva ostanu u korpusu i da se, između ostalog, podijele borcima i starješinama koji su sudjelovali u oslobađanju tih prostora i rješavanju drugih aktuelnih problema sa kojima smo se suočavali. Štab Vrhovne komande je usvojio naš prijedlog – umjesto da se isplati vojnicima 56. dp. HVO – zaslužene nagrade su dobili oni koji su viteškom borbom oslobodili ove prostore od agresora. Što kaže naš narod, "nije kome je namijenjeno već kome je suđeno".

MOSTAR

Teško "putovanje" preko planinskih vrleti

Nakon prijema dužnosti i sagledavanja stanja u jedinicama Šestog korpusa, sa svojim najbližim saradnicima uputio sam se u Mostar, sa zadatkom da primim dužnost u Četvrtom korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Ostat će mi u sjećanju pakleno težak put iz Konjica do Jablanice, ali posebno težak put u zimskim uvjetima iz Jablanice do Mostara. Ispred Štaba Vrhovne komande, na taj put sa mnom su krenuli Mustafa Polutak i Medo Haznadar, te borbeno osiguranje na čelu sa Nihadom Bojadžićem, tadašnjim zamjenikom komandanta Odreda za specijalne namjene "Zulfikar".

Odred za specijalne namjene do tada je bio potčinjen direktno Štabu Vrhovne komande naše Armije. Transformacijom Šestog i Četvrtog korpusa u novi Četvrti korpus, u njegov sastav ušla je i ta jedinica. Bilo je popunjena vojnicima porijeklom iz više regija Bosne i Hercegovine, ali i manjim brojem pripadnika iz Sandžaka, Makedonije i sa Kosova. Brojno stanje Odreda se kretalo od 350 do 450 vojnika i starješina. Postojanje ovoga odreda imalo je veliki značaj. Borbeno je djelovao širom zone odgovornosti Četvrtog i Šestog korpusa, ali i šire. Borci i starješine Odreda za specijalne namjene dali su ogroman doprinos u očuvanju slobodne teritorije, kao i oslobađanju novih prostora, što će, siguran sam, dugo pamtiti narod iz općina Konjic, Jablanica, Prozor i Mostar.

Odredom je 1994. i 1995. godine, pa sve do kraja rata veoma uspješno rukovodio i komandovao Nihad Bojadžić, a prije moga dolaska njime je komandovao Zulfikar Ališpago zvani Zuka. Borci ovog odreda na čelu sa svojim komandirima dali su veliki doprinos u odbrani doline Neretve i šire.

Put preko Prenja i planinskih vrleti okovanih snijegom i ledom, po stazama na nadmorskoj visini od oko 2.000 metara, trajao je punih 16 sati. Idući i tumarajući čuvenom stazom preko Glogova pokretala me posebna želja da upoznam tu planinsku komunikaciju kojom su jedino mogli biti povezani hrabri mostarski borci sa ostatkom slobodne teritorije pod kontrolom Šestog i Četvrtog korpusa i dalje. Vrijeme je bilo izuzetno hladno,

padao je snijeg, a gusti oblaci i magla nadvili su se nad visokim vrhovima planine Prenj.

Teško se danas mogu razumjeti uvjeti u kojima su živjeli i ratovali pripadnici ova dva korpusa, a teritorija koju su oni držali, i sačuvali, značajno je uticala na krajnji ishod rata u Bosni i Hercegovini. To teško ko može shvatiti dok sam ne doživi.

Jednom sam prošao planinskom stazom u zimskim uslovima preko Prenja. Čitao sam o Igmanskom maršu[25] u toku Drugog svjetskog rata. Naporno putovanje koje sam doživio preko planinskih vrleti Prenja, ako je suditi po onome što sam pročitao o Igmanskom maršu, nije bilo ništa lakše. Krenuli smo iz Šanice kod Jablanice i nakon par sati popeli smo se na Glogovo, tu smo imali prvi odmor. Jedan borac iz obezbjeđenja umalo nije doživio "bijelu smrt". Nakon kratkog odmora nastavili smo dalje u pravcu Mostara. Za mene je to najteže i najduže putovanje koje sam doživio. Nije mi bilo teško nakon toga shvatiti teškoće sa kojima su se susretali hrabri borci Četvrtog korpusa sa prostora Mostara, koji su do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma imali na raspolaganju samo, tu tešku planinsku komunikaciju za kontakt sa ostatkom svijeta. Mnogi nisu dočekali da stignu do Jablanice ili, obrnuto do Mostara. Tokom putovanja preko Prenja vidio sam dosta mezara usput pored staze. To su bili mezari onih koji usljed iscrpljenosti nisu izdržali surove ćudi planine Prenj tokom svoga putovanja u pravcu Jablanice, gdje su tražili spas ili pak pokušavali obezbijediti minimum sredstava za život.

Kad se danas prođe tom stazom, treba se sjetiti da tu leže naši heroji koji ne mogu i ne smiju biti zaboravljeni, jer su se smrzli u vrletima Prenja boreći se za svoj narod i svoju domovinu. Danas nažalost, osim planinarskih društava i pripadnika Četvrtog korpusa, kao i građana Mostara, za ostale je ta staza nepoznanica. Sada, u miru, treba sačuvati uspomenu na nju i njen značaj za odbranu Mostara.

Nikad ništa teže u svom životu nisam doživio od pješačenja tim putem. Neprestano su nas pratili mećava, magla i nevjerovatna hladnoća. Usput, postojala je mogućnost svaki čas da naiđemo na agresorsku zasjedu, no i za takvu mogućnost bili smo spremni.

Sa nama je putovao – iako je to bio više usiljeni marš nego putovanje – i starješina iz Komande Korpusa Sejo Salčin, koji je dobio zadatak da dođe po nas u Jablanicu. U toku putovanja smo imali dovoljno vremena da razgovaramo o problemima sa kojima se susreću borci i narod istočnog dijela Mostara u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa. Sejo mi je pričao o svim patnjama i problemima sa kojima su se susretali i susreću borci i narod tog kraja. Da čovjek ne povjeruje.

25.Igmanski marš, prebacivanje jedne od dvije kolone I proleterske brigade 27.1.1942. iz područja Jahorine u područje Foče preko Igman planine, kroz mećavu i pri temperaturi do -32°C; jedan od najtežih marševa u NOR dužine 100 km.

Pitao sam se da li ima težih uvjeta od onih koje sam vidio u Šestom korpusu, ali sam se ubrzo uvjerio da ima. Po dolasku u Mostar, vidio sam "Hirošimu"! Na licu mjesta sam se uvjerio u ono što mi je u toku marša ispričao Salčin, a što je zvučalo gotovo nevjerovatno.

Ali, ipak da se vratim putovanju preko Glogova. Po veoma hladnom i snježnom vremenu, potpuno iscrpljeni, stigli smo u selo Ravni, gdje nas je dočekao tadašnji zamjenik komandanta Četvrtog korpusa Safet Oručević. Prvi kontakt sa borcima i starješinama Četvrtog korpusa bio je topao. Borci su bili radoznali i interesovalo ih je šta se sve događalo u Krajini, kako je došlo do sukoba unutar bošnjačkog naroda, a oni su mi usput pričali i o velikim previranjima u Hercegovini, ratu sa HVO, te previranjima unutar Bošnjaka u Mostaru. Dosta sličnosti sa Krajinom.

Nakon kratkog okrjepljenja, uputili smo se u pravcu Mostara koji prije nisam poznavao. Moj doživljaj prilikom dolaska u grad bio je strašan. Reflektori ispod Huma su osvjetljavali Hum i dio grada kao neki koncentracioni logor. Narod i vojska su živjeli noću a odmarali se i borili danju. Svakog trena prijetili su snajperisti. Teško je riječima opisati uslove u kojima su djelovali borci Četvrtog korpusa smješteni u Mostaru kao i narod toga kraja.

U komandi Četvrtog korpusa

Prvu noć prespavao sam u prostorijama zgrade "Dunav osiguranja" blizu Komande Korpusa. Tokom noći padala je kiša i susnježica. Ujutro, kada sam se probudio, podrumska prostorija u kojoj sam prespavao bila je puna vode, što za mostarske borce nije bilo ništa čudno. Malo koja zgrada je bila čitava, a narod je najviše živio u podrumima.

Sulejman Budaković, vršioc dužnosti komandanta pripremao se za put i prekomandu u Drugi korpus naše Armije. Nastavio sam raditi sa zamjenikom komandanta Safetom Oručevićem. Dobro je poznavao situaciju i držao stanje pod potpunom kontrolom. U njemu sam vidio veliku želju za radom, ali i olakšanje mojim dolaskom.

Uz prisustvo neposredno potčinjenih starješina i komandanata, sutradan su me gospodin Oručević i njegovi saradnici upoznali sa stanjem u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa. Mogao sam zaključiti da je grad razrušen, da su rezerve korpusa minimalne ili da ih gotovo i nema. Uglavnom, one su iznosile šest tona dizel-goriva i 60.000 metaka 7,62 mm. Bilo je gotovo nemoguće doturanje hrane, municije i materijalno-tehničkih sredstava, zatim evakuacija bolesnih i ranjenih. Međutim, život u Mostaru bio je koordiniran. Vojska, policija, narod, organi vlasti, svi su disali jednom dušom. Mostar je, po meni, primjer izuzetno koordinirane aktivnosti i saradnje civilnih i vojnih struktura vlasti u toku rata.

Mnogima nije poznato šta se sve događalo u Mostaru za vrijeme rata. Ne znam koliko su gradske vlasti uspjele sačuvati arhivsku građu iz tog vremena, ali je stanje više nego teško opisati.

Padine Prenja i Veleža nadvijaju se nad istočnim dijelom grada. Na tim planinama su bili ukopani agresorski vojnici. Na padinama Huma, tik uz desnu obalu Neretve, vojnici HVO. Zračne linije između njih je bilo manje od dva kilometra. Nema cijele zgrade, sve ulice razrušene. Jednostavno, svi važniji objekti i kuće Mostaraca svjedočili su o dotadašnjim stradanjima. Čovjek se zapita je li ovo moguće i postoje li uopće ovde i minimalni uslovi za život. Ožiljci političkih ciljeva i Republike Hrvatske i tadašnje SR Jugoslavije i danas su vidljivi u Mostaru. Da li je mostarska situacija u ratu, pa i danas u miru razumljiva ne znam? Prije bih rekao da nije.

Komunikacija u pravcu Jablanice je bila odavno prekinuta. Izlazak u slobodu je jedino bio moguć preko vrleti Prenja. U takvim uvjetima su živjeli i borili se borci, starješine Četvrtog korpusa i građani. Nosio ih je nevjerovatan prkos i želja da ne pokleknu, da ne dozvole agresoru da mimo njihove volje prekraja granice i preseljava narod, da od njihovog grada pravi zamišljeni "hrvatski stolni grad" nekakve hrvatske republike Herceg-Bosne. Jedino sa čime se danas u miru ne mogu složiti sa onima koji su se borili u Mostaru je to, što slabo, bolje reći nikako, ne afirmiraju svoje rezultate i nadčovječanske napore koje su uložili u ratu. Traže da ih drugi razumiju. Neće ih drugi razumjeti, ukoliko su zaboravili sami sebe.

Nisu Mostarce i borce Četvrtog korpusa poljuljale poruke HVO, koji su im poručivali da će Mostar biti ili "hrvatski stolni grad" ili "hrvatska ledina". Na sreću, nisu uspjeli u nakanama. I kad je bilo najteže – čuo sam nebrojeno puta od branilaca Mostara – borci Armije Republike Bosne i Hercegovine su pjevali "Ovo je Bosna" da čuju agresori i sa istoka i sa zapada!

Dakle, bez obzira što je grad bio pretvoren u ruševinu, što je bio u takvom stanju i bez svega neophodnog za opstanak, organizacija života je bila na visokom nivou. Zasluge pripadaju narodu, ali i onima koji su bili u institucijama vlasti i jedinicama i komandama Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine koji su postigli takav stepen organizacije vojske i naroda.

Da situacija bude još teža, uz svu kataklizmu, Mostar je primio i veliki broj izbjeglica iz Trebinja, Gacka, Navesinja, Stoca, Čapljine, Ljubuškog, ali i veliki broj protjeranih Bošnjaka sa desne obale Neretve, iz zapadnog dijela Mostara. Za sve njih se našlo mjesta i u tako stiješnjenom i razrušenom prostoru.

Bio sam u prilici slušati različite priče i diskusije o stanju u zoni odgovornosti dotadašnjeg Četvrtog korpusa. Čuo sam mnogo toga i pozitivnog i negativnog, ali je već sama slika isuviše uvjerljivo svjedočila o teškim borbama boraca i naroda Mostara. Grad nije imao ni struje, ni vode. Isključivo se koristila voda iz Neretve, a struja proizvodila improviziranim agregatima.

Mislim da bi neko od Mostaraca ili sudionika tih događaja trebao detaljno opisati stanje u Mostaru u prve dvije ratne godine te svima približiti herojsku borbu i stradanje naroda i boraca Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Treba napisati monografiju herojske borbe za odbranu Mostara, da se ne zaboravi.

Inače, borci i starješine Šestog i Četvrtog korpusa su se istovremeno borili na dva fronta: prema srpskocrnogorskom agresoru i HVO. Ali, i pored toga što su bili stiješnjeni u uski kanjon Neretve, uspjeli su opstati, što je od životne i strateške važnosti za Bosnu i Hercegovinu i sve njene narode i građane.

Obišao sam sa svojim zamjenikom Safetom Oručevićem položaje boraca, komandna mjesta, rejone razmještaja jedinica od Vranjevića do sela Ravni, na južnim padinama obronaka Prenja. Tokom obilaska sam se upoznao sa borcima i starješinama. Bio sam u Ratnoj bolnici u Mostaru i upoznao hrabre borce u bijelom, predvođene Draganom Milovićem i Zlatkom Skikićem. Uvjeti u kojima su ljekari i medicinsko osoblje radili i pružali pomoć našim borcima kod svakoga su izazivali respekt i divljenje. Obilazak jedinica smo vršili isključivo noću jer uslovi u kojima smo se nalazili jedino su dozvoljavali kretanje noću. Svako drugačije ponašanje povećavalo je rizik. Zaštita i samozaštita, od pojedinca do vojničkih kolektiva i naroda toga kraja, a posebno u samom gradskom jezgru bila je veoma izražena i istoj su odgovorni poklanjali veoma veliku pažnju.

Nakon sagledavanja stanja u Mostaru, upoznao sam se i sa historijatom nastanka korpusa, od Patriotske lige, preko samostalnog Mostarskog bataljona do Četvrtog korpusa. Borci Četvrtog (mostarskog) korpusa zaslužuju da se u ovoj mojoj knjizi nađu kratke biografije jedinica koje su činile Četvrti korpus. Jasno je da je trebalo uložiti puno vremena i truda dok su formirane prve jedinice. Taj period čitaoci neće naći u ovoj knjizi. Nadam se da to neće ostati nezabilježeno od onih koji su bili neposredni akteri i sudionici.

Formacijski sastav Četvrtog korpusa

Naređenjem Štaba vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, (str. pov., broj: 02/1010-202, od 29. septembra 1992. godine), formiran je Četvrti korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Mostaru. Urađeno je to zvanično 11. novembra 1992. godine. Za prvog komandanta je imenovan Arif Pašalić, kasnije general naše Armije, koji je imao izuzetno velike zasluge ne samo za formiranje Korpusa, već i za uspješno vođenje borbe na tim prostorima sve do kraja 1993. godine.

Iz arhivske građe Četvrtog korpusa može se vidjeti da su u sastav tada formiranog Četvrtog korpusa ušle sljedeće jedinice: 1. mostarska brigada, brigada "Bregava" iz Stoca, SB "Nevesinje", SB "Šargan" iz Gacka, Ratna bolnica, SB "Bjelašnica", 7. brigada "Suad Alić" iz Konjica, brigada "Neretva" iz Jablanice, brigada "Neretvica" iz Buturović-Polja, SB "Prozor", Zrakoplovna grupa, jedinica "Akrepi", jedinica "Muderiz".

Zamjenik komandanta bio je Mustafa Isović, a načelnik Štaba Sulejman Budaković. Pomoćnici komandanta bili su: za personal Alija Muhibić, za logistiku Mirsad Mahmutćehajić, za obavještajne poslove Amer Bilalović, poslije Fikret Špago, za sigurnost Šefkija Džiho, za pravne poslove Asim Hadžović i za informiranje i propagandnu djelatnost Alija Lizde.

Na dan formiranja, Korpus je posijedao zonu odgovornosti u južnom dijelu bojišta: lijevo, Većinovac, iznad sela Vrapčića - desno, Stolac - Guberača, istočno; u sjevernom dijelu: lijevo, Đokin toranj na Treskavici - desno, Aleksin Han – Glogovo – Sivadije.

Korpus je 1992. godine vodio borbe za oslobađanje Podveležja i Poljica, sudjelovao u deblokadi Sarajeva decembra 1992. godine, u operaciji "Koverat", te vodio borbe u svojoj zoni odgovornosti. Napadom HVO 9. maja 1993. godine, jedinice HVO zauzimaju Komandu Korpusa u zgradi Vranice u Mostaru i presijecaju zonu odgovornosti u Bijelom Polju. U sastavu Četvrtog korpusa ostaju sve jedinice locirane u južnoj zoni tadašnjeg Četvrtog korpusa, a jedinice u sjevernoj zoni ulaze u sastav Šestog korpusa, koji će se naknadno formirati. Od tada, pa do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, jedinice Četvrtog korpusa su vodile grčevitu borbu za grad Mostar i – zahvaljujući odlučnoj i bespoštednoj borbi – Mostar i Mostarci danas uživaju u slobodi.

Napadom jedinica HVO na Komandu Korpusa, pripadnici HVO su zarobili i šesnaest vojnika pripadnika Korpusa. Hrvatska televizija je isti dan navečer prikazala te događaje kao i same zarobljene. Međutim, od tog dana njima se gubi svaki trag. Danas, osam godina nakon završetka rata i više od devet godina poslije prestanka sukoba sa HVO, roditelji tada zarobljenih: Hasana (Ahmeta) Bolića, Alije (Osmana) Čamo, Dževada (Osmana) Čolića, Senada (Omera) Ćehića, Mime (Mehe) Grizovića, Zlatka (Safeta) Mehića, Dževada (Omera) Husića, Šefke (Mehmeda) Pobrića, Nazifa (Hamida) Šarančića, Vahidina (Ilijasa) Hasića, Fede (Hasana) Huskovića, Fahira (Halila) Penave te dva dana ranije zarobljenog Nenada (Slobodana) Milojevića, tragaju da bilo šta saznaju o njihovoj sudbini. Tijela četverice tada zarobljenih: Dževada (Džafera) Pobrića, Eldara (Ibre) Omerike, Ensara (Ibre) Omerike i Mustafe (Omera) Trbonje naknadno su razmjenjena.

Vjerujem u razumne ljude i siguran sam da će istina o nestalim pripadnicima Četvrtog korpusa izaći na vidjelo, da će pravda stići one koji na svirep

način prekinuše njihove živote poslije zarobljavanja, a da će njihovi roditelji, porodice i saborci konačno saznati istinu.

Kad sam primio dužnost komandanta, Četvrti korpus je brojao 8.544 vojnika i starješina. Bez obzira na relativno malo brojno stanje, probleme sa kojima su se suočavali, snagu i silu agresora, borci Četvrtog korpusa nisu poklekli. Uspjeli su očuvati taj prostor i nisu dozvolili implementaciju ciljeva i dogovora "velikosrpske" i "velikohrvatske" politike o podjeli Republike Bosne i Hercegovine.

Pregled brojnog stanja jedinica Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine 19. januara 1994. godine:

	JEDINICA	BROJNO STANJE
1.	Komanda Korpusa sa Vodom veze	123
2.	4. bVP	213
3.	41. smtbr.	2.274
4.	42. bbr.	2.386
5.	47. bbr.	1.533
6.	48. bbr.	1.901
7.	SB "Šargan"	311
8.	SB "Nevesinje"	270
9.	4. MAD	72
10.	4. LoB	168
11.	Ratna bolnica	199
12.	Tovarna četa	34
	UKUPNO	**8.544**

Jedinice Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine su u zoni odgovornosti prema srpskocrnogorskom agresoru, 19. januara 1994. godine posjedale: desno, uključno tt 413 (Vranjevići) – Stjepangrad – Ravnice – Guberača – Fortica – Šljeme – Potporim – Rošce planina – Borova glava – Plavac, uključno, a prema HVO: lijevo, tt 413 – Malo polje – Kosor – Velmos – rijeka Neretva – Donja mahala – Bulevar – Šantićeva – Carinski most – rijeka Neretva - HE "Mostar" – Šljunkara – samostan – put M-17 – most prema Vojnom – rijeka Neretva – HE "Salakovac" – rijeka Neretva – Vrda – Drežnica, uključno.

Moral boraca i starješina korpusa bio je na vrlo visokom nivou, a apsolutno je bila neupitna privrženost državi i borbi.

Kratka biografija jedinica upotpunit će sliku tog korpusa svim onima koji budu željeli da upoznaju Četvrti korpus i njegove borce. Mnogo je truda uloženo prilikom formiranja jedinica Četvrtog korpusa. Uvid u borbena djelovanja jedinica ovog korpusa ne može ni izbliza prikazati šta se sve događalo

tokom 1992. i 1993. godine u periodu stvaranja prvih jedinica Armije i njihovom narastanju. Kada pišem o Četvrtom korpusu u periodu 1994. do 1995. godine, to ne znači da je ustrojstvo jedinica u Hercegovini počelo mojim dolaskom na dužnost komandanta Četvrtog korpusa. Naprotiv, mnogo se presudnih i odlučujućih događaja odigralo u periodu do moga dolaska u zonu odgovornosti. Ostalo je bilo nastavak i dogradnja. U toku 1992. i 1993. godine, upravo na tim prostorima, rečeno je da nema podjele Republike Bosne i Hercegovine ni po koju cijenu. Izdržali su borci Četvrtog korpusa sva iskušenja, mada je cijena bila velika.

Formiranjem Šestog korpusa 1993. godine, jedinice sa prostora općina Jablanica, Konjic i Prozor izašle su iz sastava Četvrtog korpusa, dok u njegovom sastavu ostaju samo jedinice sa područja općine Mostar.

41. motorizovana brigada

Četrdesetprva slavna motorizovana brigada formirana je 13. jula 1992. godine kao Prva mostarska brigada, u čiji sastav je ušao Samostalni bataljon odbrane Mostara i odred Teritorijalne odbrane "Podveležje". Formiranjem ove brigade, objedinjeni su svi pojedinci, grupe i jedinice na prostoru Mostara u čvrst vojnički organizam, što je bilo veoma značajno za dalje vođenje borbe. Brigada je 13. marta 1993. godine preimenovana u 41. mtbr., a 16. februara 1995. godine u 441. smtbr. Brojno stanje brigade iznosilo je 19. februara 1994. godine, 2.274 boraca i starješina. U njen sastav, pored komande, ulazila su tri motorizirana bataljona, Mješoviti artiljerijski divizion, Protivoklopna četa, Lahki artiljerijsko-raketni divizion protivvazdušne odbrane, Inžinjerijska i Logistička četa, te prištapske jedinice – Vod za opsluživanje, Četa veze - Izviđačko-diverzantska četa, Vod atomsko-biološko-hemijske odbrane, Četa vojne policije i Četa za protivelektronsku borbu.

Komandno mjesto brigade na dan formiranja je bilo u zgradi "Vranice" u Mostaru, u toku moga prijema dužnosti – u zgradi SDK u Mostaru. Za prvog komandanta je postavljen Arif Pašalić. Zamjenik komandanta je bio Šemsudin Hasić, a načelnik štaba Dragan Malkoč. Pomoćnici komandanta su bili: za personal Fikret Krekić, za sigurnost Mufid Kajtaz, za obavještajne poslove Amer Bilalović, a kasnije Kemo Jusufović, za logistiku Edin Batlak i za moral Nafija Ćatić.

Formiranjem korpusa, na dužnost komandanta je postavljen dotadašnji komandant 1. mostarske brigade Arif Pašalić, a na dužnost komandanta Prve mostarske brigade je postavljen Midhat Hujdur Hujka.

Brigada je djelovala širom zone odgovornosti Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, a najžešća borbe je izvodila za odbranu grada Mostara.

U vrijeme mog dolaska u Mostar, brigada je posijedala zonu odgovornosti prema srpskocrnogorskom agresoru na liniji: Većinovac – Stolac – Guberača, isključno; prema HVO, Vinarija – Južni logor – rijeka Neretva – Donja Mahala – Bulevar – Šantićeva ulica – Carinski most – Vrapčići, isključno.

Borci i starješine 41. smtbr., pored uspješne odbrane istočnog dijela grada, zajedno sa ostalim jedinicama su tokom 1992. godini sudjelovali u oslobađanju planine Rošci, odbrani sela Vranjevića, borbama na Podveležju – novembra 1992. godine, deblokadi Sarajeva – decembra 1992. godine, oslobađanju Bjelopoljske kotline i Sjevernog logora – u junu 1993. godine, a kasnije, 1994. i 1995. godine, borci i starješine 41., odnosno 441. smtbr. sudjelovali su u operacijama "Jezero 94", "Jesen 94" i "Borašnica 95", kao i u borbama za deblokadu Sarajeva.

Kao što se vidi, brigada je imala težak borbeni put. Tokom 1992. godine poginulo je 119, a ranjeno 150 boraca i starješina; 1993. godine poginuo je 331 pripadnik i 625 ih je ranjeno. Ukupni gubici brigade do 19. januara 1994. godine, iznose 459 poginulih i 788 ranjenih boraca i starješina. U toku 1994. godine gubici brigade, od moga preuzimanja dužnosti, iznosili su 42 poginula i 113 ranjenih; 1995. godine su, do moga odlaska, iznosili 11 poginulih i 48 ranjenih boraca i starješina. Ukupni gubici od 19. januara 1994. godine do 25. augusta 1995. godine, iznosili su 53 poginulih i 161 ranjeni borac i starješina.

Mnogo je onih koje bi trebalo spomenuti, ali najzaslužniji među zaslužnim je legendarni mostarski komandant Midhat Hujdur Hujka, koji je, kao komandant brigade, poginuo 30. juna 1993. godine u toku borbi za oslobađanje Sjevernog logora. Rahmetli Hujka je posthumno odlikovan ordenom "Narodnog heroja". Tu su i rahmetli general Arif Pašalić, koji je izgubio život u saobraćajnoj nesreći, zatim Dragan Malkoč, koji je poginuo kao načelnik Štaba brigade na Musali, te Mirza Humo i mnogi drugi, kojih će se Mostarci dugo i sa ponosom sjećati.

Četrdesetprva smtbr. je 19. januara 1994. godine imala komandno mjesto u Mostaru. Komandant brigade je bio Samir Drljević, zvani Lovac. Zamjenik komandanta je bio Esad Humo, načelnik Štaba Suad Muharemović, a pomoćnici komandanta, za personal Edina Krpo, za sigurnost Esad Elezović, za obavještajne poslove Halil Burić, za moral Enes Pilav, zvani Čaja, za logistiku Jasmin Hujdur, za finansije Muhamed Đozlić, za pravne poslove Ramiz Vejzović. Personalni sastav komande brigade se mijenjao tokom rata.

Četrdesetprva smtbr. je bila udarna pesnica Četvrtog korpusa. To je bila najjača i najbolje opremljena brigada. Brigadom je izmedu ostalih, izuzev Semira Drljevića, uspješno komandovao i Esad Humo, i jedinica je po mnogim pitanjima prepoznatljiva po ovoj dvojici komandanata. Drljević i Humo pripadaju plejadi veoma zaslužnih starješina u odbrani grada Mostara.

Istovremeno pored njih, tu su i Mustafa Isović zvani Muja, Esad Eminović zvani Fola, Zijo Žuljević, Nedim Efica, Fatima Leho, Selim Isić, Šerif Špago i mnogi drugi. Izuzetno značajno mjesto u odbrani grada imao je Sejo Pintul, načelnik inženjerije Četvrtog korpusa, pod čijim je budnim okom sagrađen sve i jedan improvizirani most na rijeci Neretvi. On je veoma dobro vojnički i stručno organizirao inžinjerijsko obezbjeđenje jedinica.

42. brdska brigada

Četrdesetdruga bbr. formirana je odlukom Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine (broj 02/340-857, 22. augusta 1992. godine), u Mostaru, pod imenom brigada "Bregava". U 42. bbr. preimenovana je 15. aprila 1993. godine, dok je u 442. bbr. preformirana 16. februara 1995. godine.

U brigadi je bilo naoružano 60 posto sastava sa pješačkim naoružanjem različitog tipa i kalibra. S danom formiranja brigade, komandno mjesto uspostavljeno je u Južnom logoru, a na dan kad sam primio dužnost komandanta Korpusa, komandno mjesto 42. bbr. bilo je u selu Donji Vranjevići.

Prema srpskocrnogorskom agresoru brigada je posijedala zonu odgovornosti: uključno, Ošljak – selo Kukrice – selo Obradovići – tt 413, isključno; prema HVO: uključno, tt 413 – Malo Polje – Gorica – Kosor, isključno. Četrdesetdruga bbr. brojala je 2.386 pripadnika. Brigadom je veoma uspješno komandovao Esad Šejtanić, a zamjenik komandanta bio je Džemal Rahimić. Načelnik Štaba bio je Edin Obradović. Pomoćnici komandanta bili su, za personal Mustafa Jugo, za sigurnost Halko Balavac, za obavještajne poslove Emir Hadžiomerović, za moral Meho Delić, za logistiku Mujo Burić, za finansije Hamzo Šuta, za pravne poslove Senad Rahimić.

Pored Komande, brigada je u svom sastavu imala tri motorizirana bataljona, Vod protivvazdušne odbrane, Mješovitu minobacačku bateriju, Pionirski vod, Pozadinsku četu, Vod za opsluživanje, Vod veze, Izviđačko-diverzantski vod, Vod vojne policije i Vod atomsko-biološko-hemijske odbrane.

Brigada je izvodila borbe širom zone odgovornosti Četvrtog korpusa. Sudjelovala je i u deblokadi Sarajeva u decembru 1992. godine (operacija "Koverat").

Najviše borbi je vodila na odbrani grada Mostara, a jedinice 42. brigade su sudjelovale i u operacijama "Jesen 94" i "Jezero 94", kao i operaciji "Borašnica 95". U Brigadi su većina boraca i starješina bili sa prostora Dubravske visoravni, Čapljine, Stoca i ostalih prostora koje je okupirao HVO. Stoga možemo reći da su brigadu sačinjavali borci i starješine protjerani sa svojih ognjišta i koji su našli utočište u Mostaru.

Brigada je do 19. januara 1994. godine imala ukupne gubitke, 103 poginula i 150 ranjenih. Od 19. januara 1994. do 25. augusta 1995. godine, ukupni gubici u brigadi su iznosili 37 poginulih i 115 ranjenih boraca i starješina.

47. brdska brigada

Četrdesetsedma bbr. formirana je 30. juna 1993. godine nakon deblokade Bijelog polja i grada Mostara. Brojno stanje brigade na dan 19. januara 1993. godine iznosilo je 1.533 borca i starješine. Preformirana, ušla je u sastav 49. istočnohercegovačke brdske brigade (ihbbr.) u junu 1994. godine.

Prema srpskocrnogorskom agresoru posijedala je zonu odgovornosti: uključno, selo Vrapčići – Potporim – planina Rošce – Plavac, uključno; prema HVO: Vrapčići – Potoci – rijeka Neretva – HE "Salakovac" – rijeka Neretva –Vrda – Drežnica, uključno. Komandno mjesto brigade na dan prijema dužnosti nalazilo se u selu Potoci (Bjelopoljska kotlina). Komandant brigade bio je Ibrahim Demirović zvani Hećim, zamjenik komandanta Ramiz Bijedić, načelnik Štaba bio je Ibro Pajević, a pomoćnici komandanta, za personal Osman Abaza, za sigurnost Enver Bubalo, za obavještajne poslove Jusuf Pajić, za moral Omer Tipura, za logistiku Omer Kuko, za finansije Mirsada Tipura, za pravne poslove Salko Demić.

Pored Komande, u sastav 47. brigade ulazili su tri brdska bataljona i Pozadinska četa, Protivoklopna četa, Mješovita minobacačka baterija, Vod veze, Izviđačko-diverzantski vod, Vod vojne policije, Vod atomsko-biološko-hemijske odbrane, Pionirski vod, te Vod za opsluživanje.

Brigada je borbeno djelovala širom zone odgovornosti Četvrtog korpusa, a posebno značajno je napomenuti djelovanje njenih jedinica i sastava u odbrani Bjelopoljske kotline od snaga HVO i srpskocrnogorskog agresora.

Posebno želim spomenuti velikog junaka rahmetli Miralema Jugu iz Nevesinja, koji je poginuo na dužnosti komandanta brigade u julu 1993. godine. Iza njega su ostale brojne bitke, od Trebevića do Mostara, među kojima je najbriljantnija oslobađanje Bijelog polja za manje od dva sata. Poginuo je nesretnim slučajem u saobraćajnoj nesreći, vozeći se sa položaja u automobilu bez upaljenih svjetala. Njegov započeti ratni put veoma hrabro nastavio je Ibrahim Demirović zvani Hećim, također porijeklom Nevesinjac, sa svojim saradnicima. Srčano se borio za grad Mostar zajedno sa svojim borcima. Nije bio po vokaciji vojnik, ali su ga vrijeme i uslovi u kojima se našao natjerali da stane na čelo brigade i da sve ono što nije teoretski učio, nauči u praktičnoj borbi sa svojim borcima i svojim saradnicima. Naravno, što je normalno, bilo je i propusta.

***

Pored rahmetli Miralema Juge, heroj za koga se malo zna, je i njegov sugrađanin iz Nevesinja rahmetli Musa Tinjak, koji je poginuo na Treskavici kao zamjenik komandanta brigade. U ljeto 1995. godine na Bjelimičkom platou ispod jugoistočnih padina Treskavice nalazile su se koncentrirane snage Četvrtog korpusa Armije RBiH. Vodile su se žestoke borbe na padinama Treskavice od Volujih jama, kanjona Ljute, Požiljka preko Malog i Velikog Konika, Jaznika i Ihnja. Uključujući i žestoke borbe za oslobađanje Brda, u više navrata naše jedinice pokušavale su osloboditi Brda, ali im nije polazilo za rukom. Brda su predstavljala značajan prostor za daljnje naše napredovanje prema Kalinoviku. Upravo zbog toga odlučio sam uvesti svježe snage između ostalih i jednu ojačanu četu kojom je odlučio da komanduje Musa Tinjak iako je bio zamjenik komandanta brigade. Tinjaka sam poznavao još iz Bjelovara, kao mladog i sposobnog oficira tadašnje JNA. Često smo se družili u toku našeg boravka u Bjelovaru. Taj naš prisan odnos održao se kasnije i u Četvrtom korpusu naše Armije. Tih dana Komanda Korpusa uspostavila je Komandno mjesto u Gluhači na zapadnim padinama Treskavice. Na osnovnom Komandnom mjestu u Jablanici ostavio sam sa dijelom starješina Komande Korpusa, iskusnog i starog bivšeg oficira, a tada mog pomoćnika za personal Mehu Žuju. Njegovo iskustvo i stručnost svima nama mnogo je značilo. Prije upućivanja jedinica na zadatak, izvršio sam smotru jedinice kojom je komandovao Musa Tinjak i koja je po mojoj komandi iz Mostara specijalno upućena za ovaj zadatak. U borcima i starješinama te jedinice kao i u Musi Tinjaku, vidio sam apsolutnu odlučnost da se zadatak izvrši. Prije nego je otišao, rekao sam rahmetli Musi, da možda nije dobro da zamjenik komandanta brigade vodi četu. On mi je odgovorio:

-Gospodine generale Vi znate svoga Musu, kada nešto naumi ništa ga ne može pokolebati. Uzećemo Brda taman se ja ne vratio.

I zaista, kao da je predosjetio. Njegova jedinica uz jedinice 450. i 446. (prozorske) brigade, izvršila je zadatak, ali nam se Musa nije vratio... Njegovo herojstvo bit će zapamćeno po možda nezabilježenom potezu u bosanskom odbrambeno-oslobodilačkom ratu. Prije akcije na Treskavici, uzeo je megafon i pozvao četnike na fer borbu. Tom prilikom im je rekao:

-Nemojte reći da smo vas iznenadili. Borite se muški. Ako pobjegnete, gonit ćemo vas do Nevesinja. Ako se predate, onda ste kukavice!

Nakon tih riječi je uzviknuo tekbir i na juriš osvojio četničke položaje. Dva sata kasnije, poginuo je u čišćenju terena.

Oslobađanjem Brda sam lično rukovodio. To je bio šesti pohod na Brda. Musina odlučnost posebno je došla do izražaja. Jedinice Četvrtog korpusa oslobodile su Brda i stvorile povoljne uslove za oslobađanje teritorije prema Kalinoviku.

48. brdska brigada

Četrdesetosma bbr. je formirana odlukom Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine (broj: 65-06, od 26. juna 1993. godine), u Blagaju. Preimenovana je u 448. bbr. 15. aprila 1994. godine, poslije čega se transformira i ulazi u sastav 41. mtbr., 15. jula 1994. godine. Brojno stanje: 1.901 borac i starješina. Brigada je borbeno djelovala prema srpskocrnogorskom agresoru i HVO.

Od samog formiranja pa do kraja rata, brigadom je komandovao Avdo Idriz sa svojim saradnicima. U sastav brigade su ulazila tri bataljona, Mješovita minobacačka baterija, Lahki artiljerijsko-raketni vod protuzračne odbrane, Pionirski vod, Logistička četa te prištapske jedinice: Vod veze, Izviđačko-diverzantski vod, Vod vojne policije, Vod atomsko-biološko-hemijske odbrane i Vod za opsluživanje.

Posijedala je zonu odgovornosti prema srpskocrnogorskom agresoru: desno, Šćepangrad, isključno Ošljak; lijevo, Tvrđava – Guberača, isključno; prema HVO: desno, željeznički nadvožnjak – isključno objekti "Velmos"; lijevo, uključno selo Kosor – granica rijeke Bune.

Gubici brigade su prikazani u ukupnim gubicima 441. bbr.

Sve do transformacije i ulaska u 41. smtbr borci i starješine ove brigade uspješno su odolijevali napadima HVO, a često i napadima srpskocrnogorskog agresora koji su bili međusobno iskoordinirani. Značajnija borbena dejstva borci ove brigade protiv HVO vodili su sve do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, nakon čega su borbena dejstva usmjerena protiv srpskocrnogorskog agresora, od Vranjevića do Treskavice.

Samostalni bataljon "Nevesinje"

Samostalni bataljon "Nevesinje" je formiran 3. novembra 1992. godine. Borci i starješine bataljona bili su porijeklom iz Nevesinja i okolnih sela, odakle su – nakon napada na taj grad i protjerivanja – Bošnjaci izbjegli u Mostar. SB "Nevesinje" je 20. aprila 1994. godine ušao u sastav 49. ihbr. Prvi komandant bataljona bio je Miralem Jugo, do 30. juna 1993. godine, odnosno do postavljanja na dužnost komandanta 47. bbr. Bataljonom je potom komandovao Jasmin Kazazić sa svojim saradnicima. Borci i starješine su borbeno djelovali širom zone odgovornosti Četvrtog korpusa, a sudjelovali su i u operaciji deblokade Sarajeva u decembru 1992. godine.

U svom sastavu je imao tri čete, Izvidačko diverzantski vod, Logistički vod, Vod protivvazdušne odbrane, Minobacački vod i Desetinu veze.

Bataljon je poslije oslobađanja Bijelog polja posijedao zonu odgovornosti prema HVO: lijevo, Zalihića kuće po dubini – selo Vrapčići; desno, benzinska pumpa – Potoci, isključno samostan.

U svom sastavu imao je do 330 boraca i starješina. Do 19. aprila 1994. godine je poginulo 18 boraca, 21 teže i 64 lakše ranjeni, a gubici bataljona će biti iskazani kroz gubitke 49. ihbbr.

Samostalni bataljon "Šargan"

Samostalni bataljon "Šargan" formiran je 26. augusta 1992. godine. Borački sastav je porijeklom iz općine Gacko, od stanovništva koje je raznim pravcima, uglavnom preko planina, izbjeglo u Mostar pred naletima jedinica srpskocrnogorskog agresora. To se desilo nakon pokolja oko 200 ljudi u gradu, Fazlagića Kuli i Borču. U junu 1994. godine je ušao u sastav 49. ihbbr. Komandno mjesto bataljona, koji je nosio ime po narodnom gatačkom izrazu za najopasniju i najotrovniju hercegovačku zmiju (šarka), bilo je u Južnom logoru.

Bataljon se do 30. juna 1993. godine upotrebljava po naređenjima komandanta korpusa, a tada dobija zonu odgovornosti prema HVO: lijevo, željeznička pruga – objekti "Velmos"; desno, rijeka Neretva, iza objekata Vinarije "Hepok". Baš zato je i nastala čuvena pošalica koju su lansirali hrabri Gačani: "Ne potpisuj, Alija, nije pala Vinarija!"

Bataljonom je veoma uspješno komandovao Suad Džanković sa svojim saradnicima. Bataljon je borbeno djelovao širom zone odgovornosti Četvrtog korpusa. Brojno stanje je bilo oko 340 boraca i starješina. U sastav bataljona su ulazile tri čete, MB-vod, Logistički vod, Izviđačka desetina i Desetina veze. Bataljon je do 19. januara 1994. godine imao ukupne gubitke: 49 poginulih, 30 teže i 56 lakše ranjenih. Gubici bataljona će biti iskazani kroz gubitke 49. ihbbr.

Samostalni bataljon "Drežnica"

Bataljon koji zaslužuje pažnju zahvaljujući borbenosti njegovih boraca i starješina, i naroda toga kraja jeste Drežnički bataljon, odnosno Samostalni bataljon "Drežnica". To je naziv koji je bio prisutan u ušima boraca Četvrtog korpusa. Formiran je 15.04.1992. godine, od mjesnog stanovništva sela Drežnice i stanovništva izbjeglog sa područja općine Mostar i Bijelog polja. Na dan formiranja imao je 447 boraca, a tokom rata kroz redove bataljona prošlo je 1100 boraca. Borci bataljona su u početku bili naoružani sa 159 cijevi pješadijskog naoružanja, dok se u daljem toku rata ova količina

povećavala i bila daleko veća. U toku svoga postojanja bataljon je imao 41 poginulog borca, 10 teže ranjenih i oko 100 lakše ranjenih. Jedan borac je nosioc najvećeg ratnog priznanja "Zlatni ljiljan".

Nakon formiranja, u augustu 1992. godine, naredbom komandanta Prve mostarske brigade, Samostalni bataljon "Drežnica" ulazi u sastav te brigade kao njen 4. bataljon. Formiranjem 47. brigade, 20. jula 1993. godine, bataljon ulazi u njen sastav.

Bataljonom su komandovali Mustafa Beglerović, Esad Šejtanić, Halil Ćućurević, Safet Balić, Zijad Mušić dok su odgovorne dužnosti obavljali još i Edin Mušić, Almir Beglerović, Džemo Beglerović, Ramiz Alić, Meho Pendić, Ahmet Beglerović i Senad Pezić.

Dana 1. maja 1994. godine bataljon izlazi iz sastava 47. brigade i ponovo egzistira kao samostalni bataljon, a 15. oktobra 1994. godine ulazi u sastav novoformirane 449. ihbbr.

Najžešća borbena dejstva bataljon je izvodio na frontu prema HVO, u čijem se svojevrsnom okruženju i nalazio. No bez obzira na takvu situaciju uspio je odbiti sve napade na selo i kanjon Drežnice, gotovo potpuno odsječen od ostalih jedinica Četvrtog korpusa i ostatka slobodne teritorije.

Prištapske jedinice

Četvrti korpus je u svom sastavu imao razvijene i prištapske jedinice.

Četvrti mješoviti artiljerijski divizion formiran je početkom maja 1993. godine, a transformacijom jedinica Četvrtog korpusa ulazi u novoformirani 4. MAD. Komandno mjesto je bilo u zgradi Komiteta u Mostaru. Komandovao je Zlatko Bečević. Pored Komande, u sastav 4. MAD su ulazili: Protuoklopna baterija, Baterija H-122 mm, Raketna baterija i Komandni vod.

Ratna bolnica formirana je 9. maja 1993. godine. Organizirana je u Higijenskom zavodu u Mostaru i njeno osoblje ima ogromne zasluge u sanitetskom i zdravstvenom zbrinjavanju boraca Četvrtog korpusa. Bez osnovnih sredstava za rad, pripadnici Ratne bolnice su uspijevali odgovoriti zadatku medicinske pomoći i sanitetskog zbrinjavanja boraca i starješina Korpusa. Na čelu Ratne bolnice je bio dr. Zlatko Skikić, koji je, zajedno sa svojim kolegama ljekarima, medicinskim i nemedicinskim osobljem, iskazivao velike napore u pomaganju borcima i narodu Mostara.

Tovarna četa je formirana nakon deblokade grada Mostara, kad su se stvorili uvjeti za povezivanje jedinica Šestog i Četvrtog korpusa. Spajanje jedinica Šestog i Četvrtog korpusa je bilo moguće samo preko Prenja. Zadatak ove čete je bio doturanje materijalno-tehničkih, kao i ostalih sredstava, hrane, sanitetskog materijala preko Glogova do Ravni. Sa područja Šestog korpusa

su ulazila tovarna grla u sastav Tovarne čete Četvrtog korpusa, i to sa područja Buturović-Polja, Jablanice, Konjica i Drežnice. Četom je komandovao Ibro Husnić, a komandno mjesto je bilo na Ravnima (Brijesnica).

Analiza stanja u jedinicama

Detaljno sam sa svojim saradnicima sagledao stanje u Četvrtom i Šestom korpusu i upoznao se sa njihovim borbenim putem i problemima. Uvjerio sam se da su borci i starješine oba korpusa više bili orijentirani na samostalno rješavanje problema, nego što im je Štab Vrhovne komande planski i koordinirano pomagao. Posebno je bila teška situacija u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa, ali ništa lakše stanje nije bilo ni u zoni odgovornosti Šestog korpusa. Vidljiv je bio hronični nedostatak municije, naoružanja, sanitetske opreme, intedantske opreme, transportnih sredstava, goriva, maziva... Logističke baze uopće nisu bile razvijene i nisu bile u mogućnosti podržavati jedinice. U vojničkom smislu je vladala potpuna decentralizacija, posebno u Šestom korpusu. Komandanti jedinica su bili prinuđeni snalaziti se na različite načine da bi omogućili sredstva svojim jedinicama. To ne znači da je u potpunosti izostao uticaj Štaba Vrhovne komande kao pretpostavljene komande, ali je bio nedovoljan za potrebe korpusa.

S obzirom na probleme sa kojima se susretao Štab Vrhovne komande, pitanje je da li je mogao više pomoći. Smatram da je bilo rezervi za veći uticaj na stanje borbene gotovosti u Četvrtom i Šestom korpusu, kao i njihovu materijalno-tehničku opremljenost. Posebno je pitanje saradnje ta dva korpusa i planskog uticaja Štaba Vrhovne komande na to pitanje. Ako ništa, Štab Vrhovne komande morao je više uticati na čvršće vojničko organiziranje i međusobno sadejstvo jednog i drugog korpusa. Organiziranost je udarna snaga svakog naroda. Zahvaljujući prije svega kvalitetnoj i čvrstoj organiziranosti Petog korpusa i animiranja svih postojećih kapaciteta, privrednih, intelektualnih, kulturnih, vjerskih, odbrambenih i drugih, uspjeli smo ne samo odbraniti Okrug Bihać, već se aktivno suprotstaviti i pokušaju secesije. Agresor je tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu metodama specijalnog rata pokušavao u korijenu sasjecati svaki vid organizacije patriota. Uz svo uvažavanje zatečenog stanja u jednom i drugom korpusu bilo je nužno uložiti dodatni trud u finalizaciji vojničke organizacije i animaciji svih postojećih kapaciteta u Hercegovini.

U zoni odgovornosti Četvrtog i Šestog korpusa je bio izražen politički rivalitet između sjevernog i južnog dijela zone, odnosno prostora koje je pokrivao Šesti i prostora koji je pokrivao Četvrti korpus, kao što je pos-

tojao i rivalitet općinskih i okružnih organa, koji su nastojali profunkcionirati, ali nisu uspijevali u punom kapacitetu zbog koncentriranja moći u općinskim organima vlasti. Angažovanjem komande novoformiranog Četvrtog korpusa uticali smo na promjenu stanja. Ostvarena saradnja i uspostavljeni odnosi na terenu od nivoa mjesnih zajednica do okružnih organa vlasti ubrzo su dali rezultate koji su dodatno pozitivno uticali na čvršću organizaciju vojničkih kolektiva. Na tako malom prostoru, kao što je u to vrijeme bila općina Mostar, funkcionirala su – pored Ratnog predsjedništva Mostara – i ratna predsjedništva Nevesinja, Gacka, Trebinja, Čapljine, Stoca i drugih općina u izbjeglištvu, tako da je to – uz potpuno shvatanje opravdanosti njihovog postojanja – ipak bio premali prostor za toliki broj ratnih predsjedništava sa različitim interesima i problemima. No i pored toga animiranje ratnih predsjedništava navedenih općina, i planski uspostavljena saradnja, veoma pozitivno se odrazilo na moral naših boraca. Danonoćnim radom starješina Komande Korpusa na terenu i potčinjenih komandi uz potpunu podršku organa vlasti uočene slabosti jednostavno su nestajale.

Ništa nije bila bolja situacija ni u sjevernoj zoni, gdje su zasebno djelovali općinski organi Konjica i Jablanice, pa i općine Prozor, koja je bila smještena u Jablanici, veći dio rata, bolje reći do implementiranja Vašingtonskog sporazuma.

U toku obilaska jedinica, ustanovio sam da su položaji prema srpskocrnogorskom agresoru više stražarskog, nego organiziranog vojničkog djelovanja. To me veoma čudilo, a posebno je bilo izraženo u zoni odgovornosti dotadašnjeg Četvrtog korpusa. U zoni odgovornosti Šestog korpusa, osim na prostoru općine Konjic, i to užem dijelu, prostor Prenja je bio nepokriven, kao i prostor šireg dijela padina Treskavice, što je također stvaralo probleme. Činilo mi se kao da su postojale saglasnosti o međusobnom nenapadanju. Kroz utvrđivanje zašto je to tako, u razgovoru sa starješinama, upoznat sam sa nečim meni do tada neshvatljivim, ali vjerovatno nužno potrebnim u to vrijeme, a posebno izraženim u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa – da je tih dogovora i saradnje, iako ne u klasičnom obliku, ipak bilo. Bilo je kupovine municije, naoružanja i ostale opreme od četnika, pa i koordiniranog artiljerijskog djelovanja po položajima jedinica HVO na desnoj obali Neretve. Istina, borcima i starješinama u ovom dijelu Bosne i Herecegovine, s obzirom na situaciju u kojoj su se nalazili, nije ni preostalo ništa drugo. Ustvari, oni su i ostali zahvaljujući dovitljivosti, lukavstvu, realnom razmišljanju te pronicljivosti boraca i starješina i organa vlasti, kao i čvrstom opredjeljenju naroda za ostankom na svome.

Analizirajući navedeno, smatram opravdanim to što su radili.

Jedinstven vojni organizam

Nakon sagledavanja stanja u dotadašnjem Četvrtom korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine, prešlo se na uspostavljanje Komande novog Četvrtog korpusa. Komanda Korpusa razmještena je u Mostar. U vrlo teškim i složenim uvjetima, uspješno smo izvršili razmještaj Komande i stvorili uvjete za efikasno rukovođenje i komandovanje svim jedinicama koje su ušle u novoformirani korpus. Bili smo u mogućnosti ostvariti vezu sa najudaljenijim jedinicama, poput jedinica na Bjelimićkom platou i slobodnim prostorima općine Prozor. Rasformirali smo Komandu Operativne grupe "Sjever" sa sjedištem u Konjicu i ugasili rad Isturenog komandnog mjesta Četvrtog korpusa u Konjicu, koji je funkcionisao u vrijeme dok sam sagledavao stanje jedinica na prostoru općine Mostar.

Nakon šest mjeseci samostalnog egzistiranja Četvrtog i Šestog korpusa, uzrokovanog napadima HVO na tadašnji Četvrti korpus i napadom na njegovo komandno mjesto u Vranici, koji se dogodio 9. maja 1993. godine, ponovo je uspostavljen Četvrti korpus, sa svim jedinicama koje su mu pripadale i ulazile u njegov sastav.

Odluka Generalštaba Armije RBiH, o objedinjavanju ta dva korpusa u jedan korpus pozitivno je prihvaćena, a angažovanjem Komande Korpusa na tom vrlo bitnom zadatku apsolutno podržana u praksi. Sa realizacijom ovog zadatka povećana je sigurnost svih u zoni odgovornosti i stvoreni su uslovi za oslobađanje privremeno zaposjednutih teritorija, što je i bio cilj pretpostavljene komande. Četvrti korpus je kraj rata dočekao kao jaka i veoma kvalitetno organizirana vojna formacija naše Armije.

U Komandi novog Četvrtog korpusa prvi saradnici bili su mi, u tom periodu, dva moja zamjenika. Prvi zamjenik, kasnije gradonačelnik Mostara, bio je Safet Oručević, koji je i prije mog dolaska bio na toj dužnosti. Drugi zamjenik bio je dotadašnji zamjenik komandanta Šestog korpusa Ismet Alija. Oni su obavljali dužnost zamjenika sve do odlaska gospodina Oručevića u općinske, civilne strukture vlasti. Tada dužnost zamjenika komandanta samostalno preuzima Ismet Alija. Dužnost načelnika Štaba je obavljao Esad Ramić, dok su dužnost pomoćnika obavljali: za personal Alija Muhibić, za sigurnost Selman Podžić, za obavještajne poslove Amel Bilalović, za logistiku Zijad Žuljević, za moral Sead Đulić, za finansije Fatima Leho, za pravne poslove Mehmed Šator.

Pored navedenih starješina odgovorne dužnosti u Komandi Četvrtog korpusa, u periodu od 1994. do 1995. godine, obavljao je Kemal Hindić – veoma odgovoran starješina porijeklom iz Jablanice. Duži period nalazio se na dužnosti načelnika Štaba Četvrtog korpusa. Dužnost načelnika Štaba obavljao je izuzetno kvalitetno i u svemu mi je bio veliki oslonac.

Jednostavno, kako se kaže u našem narodu, bio je vojnik od glave do pete. Mnogo je zaslužnih starješina izrodio Četvrti korpus. Međutim, svjesno ili nesvjesno, danas se minimizira doprinos boraca i starješina Četvrtog korpusa u odbrani Republike Bosne i Hercegovine. Recimo da nemamo ni jednog oficira iz Četvrtog korpusa proizvedenog u čin generala. Ja s pravom tvrdim da je bilo oficira u Četvrtom korpusu koje je trebalo proizvesti u čin generala. Nije mi teško iznijeti ovakvu tvrdnju, znajući za ukupni doprinos Četvrtog korpusa. Pored tadašnjeg načelnika Štaba Hindića, želim pomenuti i druge kvalitetne oficire poput: Semira Drljevića – Lovca, Esada Hume, Esada Šejtanića, Nihada Bojadžića, Mehe Žuje, Šefkije Džihe, Mede Haznadara, Fehima Bibića, Muniba Milišića, Mirsada Mahmutćehajića, Safeta Oručevića, Ramiza Jelovca, Selima Isića, Edina Obradovića, Ibrahima Demirovića, Omera Kuke, Zije Veledara, Esada Eminovića, Hamida Selimovića, kao i mnogih drugih koje nisam spomenuo.

Od Ivan-sedla do Vranjevića

Nakon transformiranja Šestog i Četvrtog korpusa u Četvrti korpus, nametnuli su se krupni zadaci i obaveze: zaštita slobodne teritorije, reorganizacija, transformacija i dogradnja novoformiranog Četvrtog korpusa i povezivanje svih vojnih kapaciteta od Ivan-sedla do krajnje južne tačke u selu Vranjevići, implementacija potpisanog Vašingtonskog sporazuma i uspostavljanje primirja sa HVO, rješavanje i prevazilaženje problema sa kojima su se susretali borci dotadašnja dva samostalna korpusa i, svakako, zaštita slobodne teritorije i plansko oslobađanje privremeno zauzete teritorije.

Ovo su krupni i odgovorni zadaci na kojima se mobilizirala Komanda Korpusa. Oni su mogli biti riješeni i razriješeni uspješno samo uz planski koordiniran rad sa organima vlasti općina i Okruga. Posebno je do izražaja došla pomoć općinskih organa vlasti, bez kojih ne bismo mogli realizirati zadatke. U to vrijeme uspostavljeni okružni organi vlasti, Vlada i Okružna skupština, iskazivali su ogromno zalaganje da profunkcioniraju punim kapacitetom. Komanda Korpusa je uložila velike napore da im pomogne u tome. Danas kada je prošlo više godina, mislim da je Komanda Korpusa, bez obzira na stanje u Mostaru, mogla više uraditi na stvaranju uslova u početnoj fazi rada okružnih organa vlasti. Bili smo mi i tada svjesni značaja našeg uticaja, ali jednostavno, borba sa agresorom bila je preča, a dodatno angažiranje na pitanjima koja su trebali rješavati drugi samo bi nas odvlačilo od naših osnovnih zadataka i obaveza. Krajnji napor i zalaganje predsjednika Okruga Smaila Klarića i predsjednika Vlade Okruga Muharema Tanovića u velikoj mjeri doprinijeli su formiranju okružnih organa vlasti.

I pored izraženih smetnji u funkcioniranju, uticaj okružnih organa vlasti Mostara na opću političku situaciju u Hercegovini tokom 1995. godine bio je veći nego 1994. godine. To se pozitivno odrazilo i na opće stanje u Četvrtom korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma uspostavljeno je primirje sa HVO duž linije od sela Šćipe (jedne od tri slobodne mjesne zajednice općine Prozor), pa sve do sela Vranjevića, na jugu zone odgovornosti Korpusa. Zadatak nije bio ni malo lahak. Mnogo je bilo pregovora i razgovora, ali zajednički, uz pomoć organa vlasti, uspostavljeno je primirje. Izvršeno je plansko povlačenje jedinica na propisanu udaljenost između do tada međusobno suprotstavljenih ljutih protivnika Armije Republike Bosne i Hercegovine i HVO. Ove aktivnosti nisu išle lahko, ali i taj zadatak je izvršen. Možda se danas ne vidi obim i težina ovoga zadatka, no on je ogroman i vrlo bitan, jer su te aktivnosti prethodile stvaranju povjerenja i kasnijem uspostavljanju Federacije Bosne i Hercegovine i njene vojske. Realizacija tog zadatka zahtijevala je puno truda i odricanja svih u Četvrtom korpusu.

Ugasili smo jedan front u uslovima pojačanog intenziteta borbi sa srpskocrnogorskim agresorom, prema kojem je bilo nužno dodatno ojačati front. U odnosu na konfiguraciju zemljišta, probleme sa nedostatkom materijalno-tehničkih sredstava i opreme, u odnosu na dotadašnji način života i rada boraca i starješina, nije to bio lahak zadatak. Komanda Korpusa i njeni borci i starješine ipak su ga uspješno izvršili. Uspostavljeni su čvrsti položaji i odbrana na liniji Bjelimići – Prenj – Podveležje. Susretali smo se sa problemom doturanja i komunikacije sa jedinicama na terenu, jer to su sve visoke planine, koje sa sobom nose specifične probleme. Ipak, i to smo uz velike teškoće i intenzivno naprezanje uspješno savladali, kao i ostale postavljene zadatke.

Promjene organizacijsko-formacijskog karaktera

Paralelno sa izvođenjem borbenih dejstava u hodu smo vršili neophodne transformacije. Neke su jedinice preformirane ili rasformirane, a neke formirane. Naređenjem pretpostavljene komande, u toku mjeseca marta 1994. godine, započele su aktivnosti na formiranju 4. muslimanske lbr. Detaljne smjernice i naređenja kojima je regulirana formacija i lokacije za razmještaj izdati su 26. marta 1994. godine od strane Komande Korpusa. Prvo postrojavanje brigade izvršeno je 4. aprila 1994. godine.

Brigadom je komandovao Nezim Halilović - Muderris, sa svojim saradnicima, Osmanom Macićem, Feridom Mizdrakom, Hajrudinom Bešićem, Hadžom Bućanom, Senadinom Lavićem, Hasanom Trnovcem, Edinom Rahićem, Džemalom Maksumićem, Ćamilom Delićem, Salkom Sokolovićem,

Nijazom Hondom, Azizom Čajićem, Zuhdijom Šunjem, Enverom Inajetovićem, Ismom Hebibovićem i Edhemom Aljovićem. Do kraja rata u komandi brigade odgovorne dužnosti obavljali su još i Nail Memić, Zijad Herić, Ibrahim Rahimić i Fikret Halilović.

Jezgro 4. mlbr činila je diverzantsko-izviđačka četa, koja je do formiranja ove brigade bila u sastavu 443. bbr. Brigada nikada nije uspjela da se popuni do punog broja propisanog formacijom i pored nastojanja Komande Korpusa da se popuni u punom kapacitetu. Brojno stanje boraca i starješina koji su ulazili u sastav brigade kretalo se oko 200 pripadnika.

Pripadnici 4. mlbr učestvovali su u borbenim dejstvima širom zone odgovornosti Četvrtog korpusa naše Armije. Brigada je do kraja rata imala 26 poginulih pripadnika.

***

Formirane su još 447. oslobodilačka brigada i 448. oslobodilačka brigada, a preformirane 649. lahka brigada u 450. lahku brigadu, samostalni bataljoni "Šargan", "Nevesinje" i "Drežnica" u 449. istočnohercegovačku brdsku brigadu, samostalni bataljon "Prozor" u 446. lahku brigadu, 47. lahka brigada je transformirana u 449. istočnohercegovačku brdsku brigadu, jedinice 48. brdske brigade ušle su u sastav 441. brdske brigade i 442. brdske brigade, inžinjerijske jedinice Šestog i Četvrtog korpusa transformirane su i ušle u sastav Četvrtog inžinjerijskog bataljona, od mješovitih artiljerijskih diviziona Četvrtog i Šestog korpusa je formiran Četvrti mješoviti artiljerijski puk; formiran je Četvrti bataljon vojne policije iz sastava jedinica vojne policije Četvrtog i Šestog korpusa; formirana je Izviđačko-diverzantska četa (koja je kasnije preformirana u Izviđačko-diverzantski bataljon), a Četvrta logistička baza se formirala transformacijom logističkih baza Četvrtog i Šestog korpusa. Ovim se uspostavlja konačna struktura Četvrtog korpusa sa kojom će se dočekati kraj rata.

U organizacijsko-formacijskom smislu, Korpus je doživljavao promjene, prije konačne strukture, u februaru 1994., junu 1994. i, konačno, u augustu 1995. godine. Organizacijsko-formacijska struktura Četvrtog korpusa iz augusta 1995. je konačna i sa njom se dočekuje kraj rata.

Vašingtonski sporazum

Potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma, nakon čega je ugašen front sa HVO, iskazala se veća potreba za pokretanjem privrede i drugih segmenata društva. Organi vlasti i privredni subjekti su sve više iskazivali zahtjeve za demobilizacijom stručnih kadrova. Broj takvih zahtjeva je bio povećan nakon potpisivanja Vašingtonskog sporazuma. Komanda Korpusa je izlazila u susret razumijevajući opravdanost takvih zahtjeva. Shvatala je značaj

pokretanja privrede i jačanja civilnih institucija, ali je, istovremeno, bila svjesna da rat još uvijek bukti nesmanjenom žestinom i da mu se ne nazire kraj. Iako ih je smatrala opravdanim, Komanda Korpusa nije sa oduševljenjem prihvatala takve zahtjeve. Osnovni problem je bio u tome što demografski potencijal stanovništva u dolini rijeke Neretve nije mogao zadovoljiti zahtjeve odbrane i, istovremeno, zahtjeve institucija vlasti u vezi sa demobiliziranjem njima potrebnih kadrova u drugoj polovini 1994. i 1995. godine. Vodeći računa za očuvanjem borbene gotovosti svojih jedinica, Komanada Korpusa je bila prisiljena selektivno izlaziti u susret takvim zahtjevima.

Lokalpatriotski odnos prema borbi

Bile su izražene i prisutne težnje za uspostavljanjem lokalističkih odnosa u institucijama vlasti, komandama i jedinicama. Često su pojedinci iz općinskih organa vlasti u praksi posezali za radnjama i mjerama koje nisu u njihovoj nadležnosti, a odnosile su se na rukovođenje i komandovanje, rješavanje personalnih pitanja, kao i drugih pitanja koja su isključivo u domenu vojničkog rješavanja. Bilo je pokušaja prisvajanja jedinica razmještenih na svojoj teritoriji koje su smatrali svojim brigadama. Tome smo se energično suprotstavljali.

Svaki vid našeg suprotstavljanja takvim i sličnim pojavama dovodio je u konfrontaciju Komandu Korpusa i mene kao komandanta sa predstavnicima organa vlasti. Nažalost, to je bilo izraženo tokom 1994. i 1995. godine, i sve skupa je otežavalo rukovođenje i komandovanje jedinicama, stvaralo klimu za nepravilne odnose i nepovjerenje. Komanda Korpusa je to u startu sasijecala i stvari postavljala na vojnički način. To nije bilo lahko, uzme li se u obzir kalkulantski način ponašanja nekih oficira Četvrtog korpusa. Želim to potkrijepiti detaljem koji odslikava stanje neprofesionalnog odnosa pojedinaca, isti istovremeno prikazuje stanje i stepen organiziranosti na kome smo se nalazili.

Zahtjev organa vlasti iz Stoca upućen je u aprilu 1994. godine u Komandu Korpusa. U njemu se navodi da se u komandi ne nalazi ni jedan oficir na značajnom mjestu koji je iz njihove općine ili susjednih općina poput Čapljine, Trebinja i sl. Analizirajući zahtjev općinskih organa Stoca, smatrali smo ga potpuno opravdanim. U cilju rješavanja zahtjeva općinskih organa vlasti Stoca zaključili smo da bi Esad Šejtanić mogao biti starješina koji ispunjava stručne uvjete za rad u komandi, pri tome je porijeklom iz općine Čapljina, a u brigadi kojom je komandovao bio je veliki broj boraca i starješina sa prostora općine Stolac. Na njegovo mjesto smo

planirali postaviti Nusreta Šahića, tadašnjeg komandanta Bataljona vojne policije. Obavio sam razgovor sa Šejtanićem, koji se složio i podržao takav način razmišljanja pretpostavljene komande, ali su se – prilikom pokušaja implementacije ove odluke u praksi – pojavili problemi. Vojnici i starješine, navodno dušebrižnici za svojim komandantom, okupili su se da protestiraju pod izgovorom: "Ne damo mi svoga komandanta, ne želimo mi drugoga komandanta," i slično. To je bilo apsolutno nevojničko ponašanje i razmišljanje, ali je bilo posebno neprihvatljivo ponašanje komandanta brigade Šejtanića. Kao da su mu odgovarale reakcije njegovih potčinjenih, na osnovu čega se moglo zaključiti da je to unaprijed planirana aktivnost na sprečavanju realizacije naređenja o primopredaji dužnosti komandanta. Ne želeći stvarati lošu atmosferu, u Komandi Korpusa se odustalo od planirane aktivnosti, mada smo bili svjesni da se jedino na takav način mogu prevazići postojeći lokalizmi. Bez obzira na taj događaj koji odslikava svu složenost situacije u kojoj smo se nalazili, moram reći da je, bez obzira na ovaj događaj, Šejtanić veoma uspješno komandovao svojom brigadom i da smo mi u Komandi Korpusa željeli prije svega vidjeti jednog tako uspješnog starješinu sa tih prostora. Možda je dobro što se sve to tako odigralo, jer su ipak borci 442. brigade bili vezani uz svog komandanta, koji je uložio sebe u kolektiv ove jedinice.

Kako je vrijeme odmicalo, sve je manje bilo prostora za sličan način ponašanja i razmišljanja. Ustvari, takav način ponašanja je već polovinom 1994. godine uz punu podršku mojih potčinjenih u potpunosti prevaziđen stvaranjem novih uslova i postavljanjem novih zahtjeva pred potčinjene na tom planu. Posebno je bilo teško tokom izvođenja borbenih dejstava izvršiti manevar jedinica, bez čega nema uspješnog vođenja borbe. Teško je bilo pokrenuti jedinice sa prostora općine Mostar radi izvođenja borbi naprimjer, u općini Konjic ili obrnuto. Takvom stanju su u početku itekako kumovali mnogi pojedinci iz vojničkih kolektiva pa nažalost i pojedinci iz organa vlasti, kojima to nije odgovaralo. Ali, i taj problem je Komanda Korpusa riješila i stvorila uvjete za manevar jedinica u vremenu i prostoru uz apsolutno poštivanje sistema rukovođenja i komandovanja. Ustvari, nismo dozvoljavali da se drugi miješaju u realizaciju planiranih zadataka i aktivnosti. Ovakve stavove Komande Korpusa su pojedinci iz organa vlasti nazivali "vojnom huntom", "vojnim pučem" i ne znam kojim sve riječima. Jedini razlog tome je bio što nisu mogli raditi kao do tada – da podređuju vojničke kolektive svojim, a ne ciljevima borbe, te manipuliraju vojničkim i starješinskim sastavima. Pojedinci se nisu mirili sa našim zahtjevima i načinom rada, pa su organizirano išli čak i predsjedniku Predsjedništva Aliji Izetbegoviću i žalili se na mene i moju komandu, zahtijevajući i moju smjenu.

Bilo je itekako teško jedinice, borce i starješine izvesti iz njihovih mahala i sela, staviti ih u stroj i dislocirati na Bjelimićki plato radi pripreme i izvođenja borbi, a posebno im nije bilo lahko objasniti da je borba na Bjelimićkom platou upravo borba za grad Mostar, ili pak da je borba u Konjicu za Konjic teža od borbe za Konjic koja se vodi na Bjelimićkom platou.

Takvo stanje odnosa i ponašanja najodgovornijih u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa me podsjećalo umnogome na 1992. godinu i Štab odbrane u Bihaću, kad smo imali problema izvesti vojnike i starješine na dominantne položaje izvan grada i uspostaviti odbranu Bihaća. Prevazilaženje takvih problema u početnom periodu organiziranja otpora u daljnjem toku rata dalo je rezultate. Smatram da smo mnogo energije odvajali na rješavanje unutrašnjih problema i da je to oduzimalo dosta vremena i prostora od priprema za vođenje borbe.

Posebno je teško pitanje bilo pitanje uspostave sistema i odgovornosti. Jer, nema rezultata bez sistemskog rada i jasne odgovornosti. Sa sistemom se dobija, bez sistema gubi. Nažalost, i danas, sedam godina poslije rata, susrećemo se sa nesistemskim funkcioniranjem, bez jasno izražene odgovornosti. I danas se osjeti neorganiziranost bošnjačkog naroda. Ta neorganiziranost posebno se ogleda u povratku našeg naroda na svoja vjekovna ognjišta. Stalno se iščekuje da će ta pitanja riješiti neko drugi, a ne mi sami. Nema više centralnih komiteta, nema više saveznih institucija od kojih bi trebalo da nam dođu gotova rješenja. Neće Fočacima, Višegrađanima, Trebinjcima, Čapljincima i drugim, niko obezbijediti povratak ukoliko se sami ne organiziraju. I danas nedostaje organizacija na terenu. Svi vodimo visoku politiku. Primjer dobre organizacije i upornosti u povratku su Bošnjaci iz Kozarca kod Prijedora. Zaborav i kratko pamćenje nas stalno potiskuje.

Ilustracije radi, pitao sam borce 42. bbr.:

-Zašto ne prihvatate Nusreta Šahića, stručnog oficira i Bošnjaka iz Bosne? Ako njega ne prihvatate, nije mi jasno kako ćete prihvatiti mene, Bošnjaka porijeklom izvan Bosne, čovjeka koji Bosnu voli i smatra svojom domovinom...

Nisam dobio odgovor, ali sam ga znao... Treba li to uopće biti kriterij? Apsolutno, ne. Za vrijeme komandovanja Petim korpusom, susretao sam se sa ljudima koji su govorili: "Bihać Bišćanima!" Takve reakcije sam čuo i u Mostaru: "Mostar Mostarcima!" Postavljao sam sebi pitanje: Šta sa onima koji nisu ni iz Mostara, ni iz Bihaća, a protjerani su iz Nevesinja, Gacka, Ljubinja, Stoca, Livna, Trebinja, Sanskog Mosta, Ključa, Bosanskog Novog, Banje Luke? To mi nije bilo shvatljivo bez obzira što su iza tih slogana stajala obrazloženja koja nisu u principu otkrivala pravu istinu.

Vrijeme lokalnih moćnika na sreću iščezava, a takvih moćnika u ratu je bilo na pretek. Dolazi vrijeme kada će se valorizirati trud boraca i starješina Armije Republike Bosne i Hercegovine u punom kapacitetu. Ako se to ne desi, onda će biti potrebno podići spomenik "neznanom junaku", jer bi on, ustvari, simbolizirao one koji su mnogo dali, a za njih se ne zna.

Čuo sam za poslovicu: "U ratu vlada daje topove, bogati volove, a siromasi sinove." Današnja socijalna struktura personala Vojske Federacije, čini mi se, potpuno odgovara ovoj narodnoj izreci. Dužnost nam je vojni poziv učiniti atraktivnim u Bosni i Hercegovini, a to se posebno odnosi na Bošnjake.

Ima još jedna narodna: "Ko ne želi hraniti svoju vojsku, hranit će tuđu." Ne bi bilo dobro da se i ta narodna ispuni, a posebno ne opet nama Bošnjacima. Gledajući današnju socijalnu strukturu pripadnika Vojske Federacije nisam zapazio nijednog vojnika ili starješinu a da mu je otac direktor, profesor, premijer, ministar, general.

Ukupni gubici Četvrtog korpusa, do 19. januara 1994. godine, kada sam primio dužnost iznosili su:

	JEDINICA	1992. godina		1993. godina do 19. 1. 1994.		Ukupno	
		poginuli	ranjeni	poginuli	ranjeni	poginuli	ranjeni
1.	Komanda Korpusa		4	18	27	18	31
2.	4. bVP			20	96	20	96
3.	41. smtbr.	119	150	340	638	459	788
4.	42. bbr.	8	24	95	126	103	150
5.	49. ihbbr.	11	40	99	281	110	321
6.	RB Mostar			7		7	
	UKUPNO	**138**	**218**	**579**	**1168**	**717**	**1.386**

Ukupni gubici Četvrtog i Šestog korpusa do 19. januara 1994. godine:

	KORPUS	Poginuli	Ranjeni
1.	4. korpus AR BiH	717	1.386
2.	6. korpus AR BiH	415	622
	UKUPNO	**1.132**	**2.008**

Iz prikazanih podataka se vidi da je tokom 1992. i 1993. godine, u Hercegovini za slobodu svoga naroda i domovine, život položilo 1.132 pripadnika tadašnjih Četvrtog i Šestog korpusa. Taj broj će se povećati tokom 1994. i 1995. godine. Naši šehidi, poginuli i ranjeni trebaju nam biti stalno na umu. Uz svo uvažavanje doprinosa drugih, oni su najzaslužniji za naš i opstanak naše domovine.

Demilitarizacija Mostara

Nakon potpisivanja Vašingtonskog sporazuma i primirja sa postrojbama HVO, 1994. godinu su težišno obilježile sljedeće aktivnosti:

- Zaštita slobodnih teritorija,
- Transformacija i reorganizacija Šestog i Četvrtog korpusa u Četvrti korpus AR BiH,
- Demilitarizacija grada Mostara – dislociranje svih postojećih vojnih kapaciteta iz urbanog dijela grada,
- Uspostavljanje primirja sa HVO i implementacija Vašingtonskog sporazuma u njegovom vojničkom dijelu,
- Stvaranje potpunih uvjeta za izvođenje širih borbenih djelovanja protiv srpskocrnogorskog agresora.

***

Postignuti dogovor o demilitarizaciji grada teško su prihvatili borci i starješine Četvrtog korpusa, ali i ja lično kao komandant. Nije nam bila poznata suština sporazuma niti smo informirani o sadržaju i ciljevima postignutog dogovora. Na više sastanaka sa političkim rukovodstvom u Mostaru i gospodinom Oručevićem, s obzirom na obim obaveza i poslova te kratkoću vremena za implementaciju, iznosio sam dosta pesimistične stavove vezane za demilitarizaciju. Kasnilo se sa poduzimanjem mjera na terenu. Ja sam tražio od političkog rukovodstva, kada je već sporazum postignut, da pripremi političku klimu za realizaciju postignutog dogovora o demilitarizaciji grada, što je i normalno. Bio je problem ko će povući prvi potez u tom pravcu, mi vojnici ili političari. Pozvani smo u Sarajevo kod gospodina predsjednika Izetbegovića, Safet Oručević i ja. Predsjednik me je pitao da li ja znam šta se želi postići demilitarizacijom. Odgovorio sam mu da nazirem šta se želi, ali da nisam u potpunosti upoznat.

Predsjednik Izetbegović je rekao da se demilitarizacijom žele postići uslovi za političko rješavanje situacije u gradu i za ujedinjenje grada. Naravno, složio sam se sa gospodinom predsjednikom, kome sam rekao da vojnici inače ne vole čuti za pojam demilitarizacije, a kamo li ga u praksi sprovoditi. Rekao sam mu još, da se ne treba nervirati bez obzira na sve probleme sa kojima se

susrećemo, Četvrti korpus će i taj zadatak izvršiti uspješno. Zatražio sam pomoć od Oručevića u stvaranju političke klime i materijalnoj podršci koja je uvijek bila prisutna. Realizirali smo zadatak na vrijeme. Nakon prvog boravka predsjednika Izetbegovića u Mostaru, čestitao nam je na profesionalno i bez i jednog ekscesa obavljenom zadatku. Rekao nam je da se plašio da li ćemo to uspješno obaviti poznavajući stanje u Mostaru.

Uspostavom Evropske uprave u Mostaru, demilitarizacija grada je predstavljala jedan od osnovnih uvjeta da Uprava profunkcionira. To je bio težak i složen zadatak komande i njenih jedinica. Zajednička mobilizacija svih institucija vlasti i Komande Korpusa je urodila plodom. Uspješno je završena demilitarizacija. Teško je bilo uvjeriti borce i starješine u iskrenost i ispravnost ciljeva zacrtanih procesom demilitarizacije. Ucrtane su jasne granice demilitarizirane zone iz koje je morao izići i posljednji vojnik. Nije se smjelo naći ništa što ima bilo kakve veze sa vojskom.

Tom zadatku prišli smo planski i ozbiljno. S jedne strane morali smo dislocirati jedinice Četvrtog korpusa iz gradske zone, s druge boriti se sa srpskocrnogorskim agresorom, koji je koristio i najmanju priliku za napad na naše položaje.

Komanda Korpusa je 15. jula 1994. godine sa svojim jedinicama napustila gradsku zonu Mostara, dislocirala se u Jablanicu i tu uspostavila novo komandno mjesto. Dislocirano je oko 6.000 vojnika iz potpuno razrušenog dijela grada, kao i svi vojni kapaciteti, oružje, municija, oprema. Postavilo se pitanje gdje i kako razmjestiti vojnike i jedinice dislocirane iz Mostara. Iskoristili smo sve postojeće kapacitete i u tačno zadatom roku vojnički izvršili zadatak. Stvorili smo uvjete za uspostavu Evropske uprave pod dirigentskom palicom gospodina Hansa Koschnika.

Do tada, razdvojeni grad, počinje živjeti novim životom. Uspostavljen je novi režim prolaska kroz demilitariziranu zonu, kao i boravka naših pripadnika u njoj. Sve te procedure smo u potpunosti ispoštovali i nije bilo ni jedne primjedbe evropskog upravitelja na naše ponašanje.

Uspostavljanjem demilitarizacije grada Mostara, dio jedinica Četvrtog korpusa razmješten je na području Blagaja i Vranjevića i time odvojen od ostalih jedinica Korpusa. Pored već postojećih problema u opsluživanju jedinica i sastava na prednjem kraju odbrane na Podveležju, pojavio se novi problem opsluživanja jedinica na prostorima Blagaja i Vranjevića. U slučaju bilo kakve nepredviđene situacije, poučena ranijim iskustvima, Komanda Korpusa je razradila planove i bila pripravna zaštiti grad i građane koji su ostali u demilitariziranoj zoni. Štab Vrhovne komande je pohvalio Komandu Korpusa za uspješno realiziran zadatak. Ove aktivnosti pratile su žestoke borbe sa srpskocrnogorskim agresorom, a posebno su bili izraženi agresorski napadi na položaje naših jedinica na planini Rošci. Njihov osnovni cilj bio

je da ponovo dovedu u poluokruženje naše jedinice te presijeku putnu komunikaciju M-17 u rejonu Bijelog Polja, u čemu nisu uspijevali.

Četvrti korpus i njegov doprinos oslobodilačkoj borbi

Šesti i Četvrti korpus, a kasnije novoformirani Četvrti korpus, izveli su ukupno 23 boja, 118 borbi i tri operacije. Tokom 1992. godine jedinice i sastavi Četvrtog i Šestog korpusa izveli su šest bojeva i 31 borbu; 1993. godine – 11 bojeva i 70 borbi; 1994. i 1995. godine Četvrti korpus je izveo šest bojeva, 17 borbi i tri operacije. Iz pregleda izvedenih bojeva, borbi i operacija, ne računajući svakodnevna borbena djelovanja na prednjem kraju odbrane, vidi se da je hercegovačko bojište bilo izuzetno vruće, a slobodna teritorija u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa imala je strateški izuzetno bitan položaj za opstanak Republike Bosne i Hercegovine.

Ukupni gubici Četvrtog i Šestog korpusa do 19. januara 1994. godine, govore o skupo plaćenoj cijeni slobode u općinama Mostar, Jablanica, Konjic i Prozor, čemu treba pridodati patnje protjeranog bošnjačkog naroda Čapljine, Stoca, Nevesinja, Gacka, Trebinja, Prozora... Ne treba zaboraviti ni protjerane Bošnjake sa desne obale rijeke Neretve u Mostaru. Posebno su stradali oni koji su prošli torture i koncentracione logore i jednog i drugog agresora.

Treba istaći da novoformirani Četvrti korpus nije izgubio ni jednog metra slobodne teritorije. Tokom borbi 1994. i 1995. godine, oslobođeni su veliki prostori: širi rejon planine Treskavice (Voluje jame, kanjon Ljute, Ihanj, Jaznik, Debelo brdo), planinski vijenac iznad grada Konjica (Ljubina, Ćelavica, Jaje), sva sela u kanjonu rijeke Bijele i prostor do Kisera, kao i prostori na planini Prenj, Porim, Rošci.

Borci Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine su tokom 1994. i 1995. godine uspješno branili i odbranili svoju zonu odgovornosti i slomili sve planirane ofanzive agresora. Ovi podaci govore o moralu, odlučnosti, visokoj svijesti, planskom i koordiniranom pristupu u realizaciji borbenih zadataka.

Borbena dejstva Armije RBiH, koja su vođena u 1994. godini, bila su pretežno ofanzivna. Ta tendencija će se nastaviti i u 1995. godini, samo još odlučnije, na širim prostorima i sa strategijskim rezultatima. Ofanzivni karakter borbenih dejstava, oslobodilački pohodi u zonama odgovornosti svih korpusa, veličina pri tome oslobođene teritorije, uspješno sadejstvo Armije R BiH i HVO, bila su, pored ostalog, glavna polazišta za izradu Direktive GŠ za nastavak ofanzivnih borbenih dejstava u 1995. godini.

Suština osnovne zamisli komandanta GŠ Armije RBiH izražena u Direktivi, posebno u 1994. i 1995. godini, odražava ukupne potrebe i mogućnosti Armije za oslobađanje zemlje. Ona se sastoji u sljedećem:

- odbraniti postojeću slobodnu teritoriju,
- nastaviti sa izvođenjem ofanzivnih borbenih dejstava operativnog i taktičkog značaja, presjeći važne komunikacije za snabdijevanje agresora,
- deblokirati slobodne teritorije u dolini rijeke Drine,
- deblokirati glavni grad Sarajevo,
- spojiti se sa 5. korpusom,
- stvoriti pretpostavke za potpuno oslobođenje zemlje.

Bojeve i operacije izvoditi prema zadacima dobijenim ili odobrenim od Komandanta GŠ Armije RBiH. Sve jedinice su dobile konkretne zadatke na fonu ovakve osnovne zamisli:

1. korpus da oslobodi Nišićku visoravan, širi rejon Treskavice i Trnovo, i deblokira puteve Srednje-Kladanj i Sarajevo-Trnovo-Kalinovik; da učestvuje u deblokadi Sarajeva, Goražda, Srebrenice i Žepe;
2. korpus da oslobodi planinu Majevicu, te širi rejon Vozuće i Ozrena, i deblokira puteve Priboj-Lopare-Čelić; da deblokira Srebrenicu i Žepu;
3. korpus da oslobodi širi rejon Teslića i produži ka Prnjavoru, te da oslo bodi širi rejon Vozuće i Ozrena, i da učestvuje u deblokadi Sarajeva;
4. korpus da oslobodi širi rejon sela Borci, Podveležje i Velež, i nastavi dejstva ka Nevesinju i Bileći, u sadejstvu sa 1. korpusom da oslobodi širi rajon Treskavice i nastavi dejstva prema Kalinoviku;
5. korpus da zadrži slobodnu teritoriju; da oslobodi širi rejon Velike Kladuše, da izbije na državnu granicu sa RH kod Bosanskog Novog, da oslobodi Grabež i Srbljanski plato i prostor na lijevoj obali rijeke Une; da nastavi borbena dejstva ka Prijedoru i Bosanskom Petrovcu;
7. korpus da oslobodi širi rejon Vlašića, Donjeg Vakufa i nastavi dejstva ka Jajcu, Skender-Vakufu i Kotor-Varoši, te da sa dijelom snaga učestvuje u deblokadi Sarajeva i Podrinja;
81. divizija (IBOG) da širi slobodnu teritoriju ka Trnovu i da sadejstvuje 1. korpusu pri deblokadi okruženih slobodnih teritorija.

Proučavajući dobiveni zadatak Komanda Četvrtog korpusa procijenila je da se njeni zadaci iz direktive mogu realizirati izvođenjem operacija "Jezero '94", "Jesen '94", "Borašnica 95", kao i jednog do dva boja na Bjelimićkom prostoru – jugozapadne padine planine Treskavice tokom 1995. godine. Prvi zadatak je bio izvođenje operacije "Jezero '94" i deblokada grada Konjica, kao preduslov za komunikacijsko povezivanje Konjica sa ostatkom slobodne teritorije i zone odgovornosti Četvrtog kor-

pusa. Zadatak je izvršen uspješno. Također i svi ostali zadaci su izvođeni planski u odnosu na plan Četvrtog korpusa i direktivu GŠ Armije R BiH.

Najkarakterističnija borbena djelovanja u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa, izvedena tokom 1994. i 1995. godine na osnovu Direktive GŠ Armije R BiH su ofanzivna borbena djelovanja: "Jezero 94", "Jesen 94" i "Borašnica 95" te sudjelovanje u planski osmišljenim borbama za deblokadu grada Sarajeva, kao i operacija "Prenj 95".

"Jezero '94"

Nakon uspješne transformacije Šestog i Četvrtog korpusa u jedinstven vojnički organizam, te uspješnog komunikacijskog uvezivanja naših brigada, a posebno uspješne odbrane slobodne teritorije, jedinice Četvrtog korpusa krenule su u ofanzivna borbena dejstva na višem nivou angažujući jače snage i sredstva. Komanda Korpusa je veoma detaljno i vojnički precizno isplanirala Operaciju "Jezero '94" u sklopu Direktive Generalštaba Armije RBiH.

Cilj operacije "Jezero 94" bio je oslobađanje teritorije koju je zaposjeo srpskocrnogorski agresor na planinskim vijencima iznad grada Konjica (Ljubina, Ćelavica, Jaje), kao i oslobađanje svih sela u kanjonu rijeke Bijele, uključujući i prostor šireg rejona planine Borašnice. Oslobađanjem tih prostora stvorili bi se uvjeti za nesmetan i siguran život naroda u gradu Konjicu i, uporedo s tim, stvorili bi se uvjeti našim jedinicama za uspješno napredovanje u pravcu Nevesinja.

Operacija "Jezero '94" izvedena je od 11. septembra do 27. oktobra 1994. godine. Trajala je mjesec i po dana. U operaciji "Jezero '94" sudjelovale su sljedeće jedinice: dijelovi 44. bbr., 4. mlbr., Odred za specijalne namjene, dijelovi 43. bbr., 649. bbr., dijelovi 41. smtbr., dijelovi 42. bbr., dijelovi 49. ihbbr., IDČ Četvrtog korpusa, te jedinice za artiljerijsku podršku grupirane za tu namjenu, kao i pridružene jedinice MUP-a.

***

Na pravcu djelovanja naših jedinica branile su se snage agresora jačine tri brigade Hercegovačkog korpusa. Pripremne aktivnosti otpočele su 14. augusta 1994. godine uručivanjem pripremnog naređenja jedinicama. Operacija je detaljno isplanirana. Na vrijeme smo izradili sva borbena dokumenta i upoznali sa odlukom pretpostavljenu komandu. Štab Vrhovne komande odobrio je našu odluku, nakon čega smo izdali jasne smjernice, borbenu zapovijest, kao i sva borbena dokumenta jedinicama koje su sudjelovale u operaciji "Jezero '94".

Zadatak jedinica Četvrtog korpusa u operaciji bio je: ovladati prostorima južno od grada Konjica (Štit, Zelena glava), ovladati prijevojem

Borci (tt 795) i selom Borci, čime bi se stvorili uvjeti za daljnja ofanzivna borbena djelovanja u širem pojasu istočno od rijeke Neretve. Sa prostora Mostara i Blagaja, uporedo sa djelovanjem u sjevernoj zoni odgovornosti, ubacivanjem izviđačko-diverzantskih jedinica, trebalo je – da bi se razvukle snage neprijatelja – izvršiti napad na važne elemente borbenog rasporeda i objekte na komunikacijama.

Odluka za napad glasila je: Iz neposrednog borbenog dodira, jednovremenim i iznenadnim djelovanjem ubačenih snaga iz pozadine i sa fronta, angažirajući glavne snage pravcem Ljubina – selo Bijela – selo Borci – Ratkamen i pomoćne snage u južnom dijelu zone odgovornosti, djelovanjem u pozadini neprijatelja po objektima sa ciljem razbijanja snage neprijatelja u rejonima Ljubina, selo Bijela, Podvrabač, selo Borci, Borašnica i Crno polje, ovladati linijom Crno polje – Poslužnik (tt 1.739) – Popratine – Ranjkovice (tt 987).

Borbeni raspored u jednom ešalonu sa rezervom, snage za djelovanje iz pozadine, snage za protuoklopnu borbu, snage za pravljenje prolaza u minsko-eksplozivnim poljima i za zaprječavanje, snage za artiljerijsku podršku, pozadinski dijelovi i snage za komandovanje.

Neposredno pred početak izvođenja operacije sa najodgovornijim starješinama smo planski izvršili kontrolu priprema jedinica. Tokom kontrole, uočili smo određene propuste u pripremama za izvođenje operacije. Regulirali smo plansko otklanjanje uočenih nedostataka.

Težište tokom priprema za operaciju, bilo nam je pored materijalno-tehničke opremljenosti, na psihološkoj i fizičkoj pripremi. Iz domena vojno-stručnih priprema, posebno sam insistirao na detaljnim izviđanjima kako bi se imala detaljna slika rasporeda agresorskih jedinica, na osnovu čega bi se donijela adekvatna odluka o izvođenju borbenih djelovanja.

Gotovost za napad jedinica bila je u pet sati 12. septembra 1994. godine. U zadano vrijeme otpočela je operacija.

U zoni napada jedinica Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine branile su se glavne snage agresorskog Istočnohercegovačkog korpusa, sa ciljem uporne odbrane i aktivnog djelovanja na sprečavanju prodora naših snaga na pravcima Blagaj – Bakročuša – Nevesinje; Ruište – selo Zijemlje, Šćepanova glavica – Mači polje – Nevesinje; selo Polje – Bijela – selo Borci – Ratkamen – selo Luka – Nevesinje, i na pravcu selo Mokro – selo Brdo – selo Bukovica – Kalinovik, ovakav raspored snaga agresora imao je zadatak da osigura bezbjedno pristizanje i angažiranje operativne rezerve iz dubine u slučaju našeg napada. Težište njihove odbrane bilo je na pravcima: Čobanovo polje – Grebak – Nevesinje i selo Borci – Ratkamen – selo Luka – Nevesinje.

Zahvaljujući ispoljenoj hrabrosti i odlučnosti naših boraca i starješina cilj operacije je u potpunosti postignut. Oslobođen je veliki prostor: planinski vijenac Ljubina, Ćelavica, Jaje, Gluhi do, Rakov laz, kanjon rijeke Bijele i sva sela u tom prostoru, te mjesta neposredno ispod sjevernih planina Borašnice, isključno Kiser.

Agresoru su naneseni veliki gubici u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima. Zaplijenjena je značajna količina naoružanja, municije, materijalno-tehničkih sredstava i intendantske opreme.

Pregled zarobljenog MTS-a toku izvođenja operacije:

Naziv sredstva	Količina (kom)	Naziv sredstva	Količina (kom)
ZIS 76 mm	1	mina za RB	10
MB 60 mm	4	mina za BsT	3
MB 82 mm	6	kontejner za RRB-OSA	7
MB 120 mm	2	tromblon	76
PAT 20/3	1	metak 12,7 mm	2.106
PAT 40 mm	2	metak 20 mm	10
PAT 20/1	1	metak 7,62 x 51	1.500
PAM 12,7 Brow	8	metak 7,62 x 39	7.067
RRB OSA 90 mm	4	metak 7,62 x 54	5.739
RRB ZOLJA 64 mm	4	metak 7,9 mm	5.623
RB M-57	8	metak 30-06	100
puškomitr. M-53	5	MRUD	56
puškomitr. Breda	1	PROM-1	51
automatska puška	1	PROM-2	7
snajp. puška	1	PPM2	3
PA puška	12	plastični eksploziv	25,5 kg
Puška M-48	9	eksploziv Vitezit	45
mina za MB 60 mm	30	vozila putnička	3
mina za MB 82 mm	37	vozila teretna	6
mina za MB 120 mm	20		

Naše snage su imale 33 poginula, 37 teže ranjenih, 148 lakše ranjenih, četverica naših boraca su zarobljeni, a šest boraca i starješina su nestali. Ukupni gubici, naših snaga po jedinicama, u operaciji, iznosili su:

Jedinica	Poginuli	Teže ranjeni	Lakše ranjeni	Zarobljeni	Nestali
41. smtbr.	4	2	8		
42. bbr.		2	4		
43. bbr.	16	13	54		1
44. bbr.	2		7		
45. bbr.			14		2
49. ihbbr.	2	6	7	2	1
649. lbr.	3		3	2	
SB "Prozor"		2	7		
6. MAD		1			
4. mlbr.	3	4	17		
Odred za spec. nam.	3	5	21		2
LoB "elebići"		1	6		
BVP		1			
UKUPNO	**33**	**37**	**148**	**4**	**6**

Osim vojnih gubitaka, gubitke su imale jedinice MUP i SJB Jablanica: dvojica poginulih i četverica lakše ranjenih, kao i jedan poginuli pripadnik specijalnog odreda "Bosna 4", Centra službi sigurnosti Mostar. Ni hladno vrijeme, niti veoma težak teren, pa ni nestašica teškog naoružanja nije zaustavila naše hrabre borce i starješine da veoma uspješno izvrše postavljeni zadatak. Danas se to teško može opisati i predočiti onima koji nisu bili učesnici i nisu osjetili miris baruta. Međutim, ako imamo rezervi prema oslobođenim teritorijama, ne možemo i ne smijemo imati rezervi prema onima koji položiše svoje živote na putu slobode i u toku ove operacije. Tridesetitrojica mladića položili su svoje živote, tridesetsedam ih je teže i stotinučetrdesetosam lakše ranjeno. Po otpočinjanju operacije, agresor je sručio kanonadu artiljerijskih projektila po civilima Konjica i okolnih sela. Nisu bili svjesni da time, pored toga što nanose zlo nedužnom civilnom stanovništvu, još više pobuđuju motiv i moral naših hrabrih boraca. I pored višednevne žestoke artiljerijske vatre neprijatelja, agresor je vojnički slomljen na svim pravcima napada naših jedinica. U toku operacije svi su bili na nogama, osoblje bolnice, općinske strukture vlasti, Civilna zaštita, narod… Svi su osluškivali i očekivali povoljne rezultate. Konačno zajednički trud se isplatio. Agresora nije više bilo na Ljubini, Ćelavici, Jajetu, Bijeloj. Bili su prinuđeni da uspostave svoje linije podaleko od Konjica i shvatili su tom prilikom da imaju posla sa hrabrim i dobro ustrojenim jedinicama Četvrtog korpusa. Uz velike napore Komande Korpusa, organa vlasti i pretpostavljene Komande uspjeli smo opremiti naše jedinice koje su učestvovale u operaciji.

Iz pregleda dodijeljenih i utrošenih materijalno-tehničkih sredstava se može vidjeti da su jedinice koje su sudjelovale u operaciji bile, u uslovima u kojima smo se borili, u potpunosti obezbjedene sa osnovnim materijalno-tehničkim sredstvima i municijom.

Pregled izdane i utrošene municije te minsko-eksplozivnih sredstava i goriva tokom izvođenja operacije "Jezero '94":

Naziv sredstva	Izdano	Utrošeno
metak 7,62 x 39	342.400	157.436
metak 7,62 x 51	7.600	7.405
metak 7,62 x 54	19.000	33.589
metak 7,9 x 57	14.800	21.377
metak 12,7 x 99	4.300	4.472
metak 12,7 x 108 DŠK	4.200	2.827
Metak 14,5 x 114	4.147	2.650
ROB	452	754
BRK	0	11
TTM/TKM	376	321
Mina za RPG	239	86
Mina za RB M-57	88	52
RRB 64 mm ZOLJA	2	24
kontejner za RRB OSA	0	8
punjenje za MG	9	8
mina za MB 60 mm	365	211
mina za MB 82 mm	1.055	659
mina za MB 120 mm	349	165
metak 73 mm za BsT	15	3
metak 82 mm za BsT	3	2
metak 20 mm za PAT	0	52
metak 40 mm za PAT	180	0
metak 76 mm B-1 i ZIS	223	295
metak 105 mm H	5	0
metak 122 mm H	67	97
metak 130 mm T	10	16
metak 152 mm TH	0	12
raketno zrno 107 mm	0	36
raketno zrno 128 mm	113	112
raketa 9M14P1 maljutka	1	0
nafta D-2	86.160l	
MB-98	9.625l	

Nekooperativnost HVO

Ostao mi je u sjećanju jedan zanimljiv događaj koji je odslikavao odnos HVO prema Armiji RBiH. Skoro pola godine nakon potpisanog Vašingtonskog sporazuma HVO se nalazio neposredno pored Konjica u selima Zabrđe, Zaslivlje , Turija i Drecelj. Kontrolirali su komunikaciju Konjic – Jablanica. Bio sam svjestan da operaciju "Jezero '94" moram isplanirati u najvećoj tajnosti. Znao sam da ukoliko saopštim komandantu 56. dp HVO Zebiću svoju zamisao i plan da od toga neće biti ništa. Odmah bi o tome četnici bili obavješteni na Ljubini, Ćelavici, Jajetu i Bijeloj, mjestima gdje su se spajali HVO i agresorske snage. HVO prema četnicima na tim mjestima osim stražarskog obezbjeđenja, nije držao položaje. Između jednih i drugih odvijala se normalna komunikacija. Pripadnici 56. dp su se normalno snabdijevali preko teritorije srpskog agresora i odlazili u Mostar u svoju Komandu putem preko Bijele, Boračkog jezera, Nevesinja i sve do Mostara. Sela u kojima se nalazio HVO nalazila su se u okruženju do Vašingtonskog sporazuma, s jedne strane od Armije i s druge strane od četničkih snaga. Odlučio sam ipak da svoje snage ubacim u pozadinu agresora, što smo u najvećoj tajnosti i uradili.

Ubacili smo snage što nije bilo lahko i presjekli komunikaciju Boračko jezero – kanjon Bijele i komunikaciju kanjon Bijele – Ljubina. To su bile jedine dvije komunikacije preko kojih je agresor mogao opsluživati svoje snage u širem rejonu kanjona Bijele, Ljubine, Ćelavice i Jajeta. Nakon pripremljenih elemenata za napad tražio sam sastanak sa Zebićem. Cilj mi je bio da provjerim moje ubjeđenje u njegov iskreni odnos prema pripadnicima Četvrtog korpusa. Rekao sam mu da obavještajni podaci sa kojim ja raspolažem nisu dobri i da agresor priprema napad na moje položaje na širem prostoru Prevlja neposredno iznad Konjica, te da ako se to desi ja moram upotrijebiti svoje snage preko sela i kojima se nalazi HVO. Bez razmišljanja Zebić je rekao da to ne dolazi u obzir i da ako to uradim, oštro će se sa svojim snagama suprotstaviti mojim borcima. Upitao sam ga za obaveze koje proističu iz Vašingtonskog sporazuma, a tiču se saradnje formacija HVO i Armije R BiH. Odgovorio mi je da to njega ne zanima i da je njegova riječ konačna. Zebiću sam odgovorio da ću ja snage upotrijebiti ako zatreba, a ako se HVO suprotstavi onda ću oružanim putem obezbijediti prolaz. Zatražio sam od Zebića da mu obezbjedim pratnju i da se sa jednim mojim oficirom iz sigurnosti uputi u Zborno područje Mostar i upita svoje zapovjedništvo da li jedinice Četvrtog korpusa mogu koristiti prostor pod kontrolom HVO ukoliko zatreba. Po odlasku Zebića, sutradan, otpočela je naša operacija. Nismo morali koristiti prostore pod kontrolom HVO.

Efikasnim i stoprocentnim iznenađenjem otpočeo je napad naših snaga s fronta i dubine. Sva nastojanja agresora da pomogne svojim snagama na Ljubini ostala su uzaludna. Koordinirana dejstva naših snaga uz snažnu

artiljerijsku podršku dezorjentirala su agresora. Ćelavica, Jaje, Ljubina oslobođeni su do podne, a kanjon Bijele poslije podne i drugi dan do podne. Po povratku gospodina Zebića iz Mostara priča je bila sasvim druga. Zebić nije mogao shvatiti šta se desilo. Rekao mi je, da je uvijek ranije znao kada će naše snage napasti na jedinice HVO ili jedinice agresora. Ovaj put nije mogao znati i da je htio. Zarobljeni ratni dnevnik u selu Bijela odslikavao je odnos agresora i prema pripadnicima Armije i prema pripadnicima HVO. Naime, prije bilo kojeg sastanka uz posredovanje međunarodnih faktora, agresor je razmatrao pitanja, kako piše u dnevniku, bitna da odnosi HVO i Armije budu loši i preduzimali su mjere da ih ne prevari Armija i HVO. Konačno, oslobođeni su prostori sa kojih je agresor danonoćno gađao naše položaje i nedužne građane. Nije agresor očekivao ovako efikasna dejstva niti su se mirili sa činjenicom da su izgubili dominantne položaje. Njihova dejstva potrajala su preko mjesec i po dana, dok nisu shvatili du su ti položaji za njih izgubljeni zauvijek. Borbe su utihnule, a naši borci su se pregrupirali i uredili položaje na novodostignutim linijama. Konačno su se borci Armije nalazili na dominantnim objektima oko grada Konjica. Sa tih objekata kao na dlanu se vidio kompletan prostor Borašnice i Boračkog jezera na kojima su se nalazile agresorske snage.

Pozitivna i negativna iskustva

Nakon završene operacije Komanda Korpusa zajedno sa svojim potčinjenim komandama, organizirala je i izvela temeljitu analizu. Analiza je svakako pokazala pored pozitivnih i naše negativnosti iskazane tokom operacije. Cilj analize je postignut. Komanda Korpusa i njeni sastavi tokom realizacije operacije i izvedene analize izvukli su pouke i pozitivna iskustva.

U operaciji "Jezero '94" oslobođeno je oko 300 kvadratnih kilometara privremeno zaposjednute teritorije. U operaciji stečena su i dragocjena iskustva. Kao pozitivna, ističem sljedeće:

- planski i efikasno angažiranje Komande Četvrtog korpusa,
- postignuto je potpuno iznenađenje,
- neprekidno i dobro funkcioniranje veze,
- dobro osmišljeno ubacivanje IDG-a u borbeni raspored agresora,
- zahvaljujući kvalitetnim pripremama i kvalitetnoj podršci, borbeni moral boraca pred operaciju bio je na visokom nivou, a kasnije, usljed nedovoljnog rada starješina, u postepenom padu,
- organi civilne vlasti su odgovorno shvatili svoje mjesto i ulogu u operaciji i dali su puni doprinos angažirajući sve raspoložive ljudske i materijalne resurse,

- narod je osjetio vojsku kao svoju i uvjerio se u čvrstinu i snagu jedinica Četvrtog korpusa,
- logističko osiguranje funkcioniralo je sa svim svojim elementima neprekidno i bez greške.

Tokom operacije "Jezero '94" su ispoljene i unutrašnje slabosti:
- probijanje datih rokova,
- nedostaci u pripremama koje su oduzele vrijeme za njihovo otklanjanje,
- pored stalnog insistiranja na detaljnim izviđanjima, to nije najkvalitetnije izvedeno iako su izvještaji potčinjenih bili pozitivni, da su se poštivale smjernice Komande Korpusa, naše snage bi ušle u borbeni raspored neprijatelja i vidjelo bi se da je on slab i da nema iskustva u borbama sa ubačenim snagama u svoj raspored te da se agresor u najvećoj mjeri oslanja na artiljerijsku podršku, time bi naši rezultati bili znatno bolji,
- nepoštivanje smjernica za sadejstvo u toku napada,
- neosiguranost spojeva pri prelasku u odbranu, što je moglo imati kobne posljedice za naše snage,
- nedisciplina u radio-saobraćaju,
- liderstvo starješina jedinica nije ispoljeno na zahtjevanom nivou, što ne znači da ga nije bilo,
- nedovoljno operativno maskiranje,
- slabosti u organizaciji sistema vatre,
- slabosti u zaprečavanju nakon prelaska u odbranu,
- domobransko shvatanje vođenja borbe, što je neprihvatljivo za pozitivan razvoj Armije Republike Bosne i Hercegovine, jer je Armija morala poduzimati mjere da iz odbrambenog pređe u oslobodilački rat,
- nesavjestan odnos prema novooslobođenim teritorijama,
- i niz drugih slabosti manjeg značaja.

Pobrojana pozitivna, a posebno negativna iskustva služila su kao naučena lekcija za naredne borbe. Interesantno, analiza je pokazala, da su sedmerica vojnika, pripadnika Četvrtog korpusa poginuli tokom ofanzivnih djelovanja, a 26 vojnika u odbrani na dostignutim linijama. I to potvrđuje navedene slabosti.

Neprijatelj nije mirovao. Pošto-poto želio je povratiti teritorije, pokušavao razvlačenje naših snaga na širem frontu, a svoja borbena djelovanja usmjerio je na naše položaje na planini Rošci sa namjerom presijecanja Bjelopoljske kotline i puta M-17. Analizirajući situaciju, Komanda Korpusa zaključila je da samo napadnim i ofanzivnim djelovanjem možemo zaštititi slobodne teritorije i osujetiti plansko djelovanje agresora.

"Opaske" člana Predsjedništva RBiH, Nijaza Durakovića

Pobijedili smo u operaciji "Jezero '94". Novooslobođene teritorije, borce i starješine korpusa su, ispred Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, obišli predsjednik Alija Izetbegović, članovi Predsjedništva dr. Nijaz Duraković i dr. Ejup Ganić, te komandant Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine, general armije Rasim Delić. Odali su nam priznanje i ukazali na poduzimanje mjera na zaštiti vojničkog i starješinskog sastava.

Prilikom posjete, nakon protokolarnog dočeka, upoznao sam gospodina Durakovića sa stanjem u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa, sa postignutim uspjesima kao i problemima sa kojima se susrećemo. Želeći opustiti atmosferu službenog ophođenja, Duraković mi je, u svom maniru, rekao:

-Generale, ima li u ovoj komandi išta da se počastimo ili nema? Gledajući tvoju kancelariju, čisto sumnjam da će biti čašćenja. Vidim da si osigurao četiri elementa za brzo vođenje i teško da će tebe moći neko zaustaviti u tome.

U početku nisam shvatio šta želi reći, pa sam ga priupitao da mi pojasni.

-Nemam ti šta pojašnjavati kad se sve to vidi. Alijina slika iznad glave, maketa džamije sa dvije munare na vitrini, tespih i Kur'an na stolu.

Ponovo ga nisam razumio. Rekao sam mu da je normalno, bez obzira što nije propisano, da bude slika predsjednika Predsjedništva i ujedno Vrhovnog komandanta na mjestu gdje se nalazi, Kur'an i tespih su mi sa hadža donijeli hadžije iz Četvrtog korpusa, a maketu džamije sa dvije munare dobio sam od jednog borca iz Mostara i šta u tome uostalom ima lošeg. Zaista nisam vidio ništa loše u tome što sam u svojoj kancelariji držao sliku predsjednika Predsjedništva moje domovine i ujedno Vrhovnog komandanta Alije Izetbegovića. Uostalom on je bio Vrhovni komandant, koji je pored državničkih poslova uvijek imao vremena za svoje borce i svoju Armiju. Stigao je obići svaki pedalj novooslobođene teritorije i činjenice se ne mogu zaobilaziti. I danas cijenim, a i u budućnosti ću cijeniti, zaista veliki doprinos predsjednika Izetbegovića i neću se nikada ustezati reći da mi je bio Vrhovni komandant koga sam istinski cijenio. Pozitivnu istorijsku ulogu siguran sam imati će snage koje su stale u odbranu Republike Bosne i Hercegovine, bošnjačkog i drugih naroda, kao i sve snage koje su stvarale povoljnu političku klimu i uslove za razvoj naše Armije i pored nastojanja mnogih da to danas minimiziraju. Drugo je pitanje ponašanje pojedinaca u svemu tome.

Šta je time gospodin Duraković želio reći, on najbolje zna, ali mislim da u svom razmišljanju nije imao loših namjera. Gospodin Izetbegović je bio i njegov predsjednik i Vrhovni komandant, baš kao i meni. Moj odnos prema gospodinu Durakoviću, kao i prema svim članovima Predsjedništva, bio je apsolutno profesionalan. Profesionalno sam se odnosio i prema gospodinu Pejanoviću, koji je također dolazio, kao i prema gospodi Tatjani Ljujić-Mijatović.

Duraković je u korpusu dočekan u pravom smislu riječi kao član Predsjedništva i član Vrhovne komande, uostalom dočekan je na najvišem nivou jer je on to i zaslužio. Shvatajući te riječi kao šalu, odgovorio sam gospodinu Durakoviću:

-Da, apsolutno ćete biti počašćeni, jer uspjesi koje smo postigli zaslužuju da budete počašćeni!

Nakon razgovora krenuli smo u obilazak jedinica i položaja. Upoznao sam članove Predsjedništva sa narednim zadacima Četvrtog korpusa. Gospoda Izetbegović, Duraković, Ganić i Delić obišli su sve novooslobođene teritorije i novodostignute linije na Ljubini, Ćelavici, Jajetu. Dolazak gospodina Izetbegovića kao i ostalih članova Predsjedništva te komandanta Delića za mene i moje borce bio je veoma bitan i dao nam je podstrek da istrajemo u surovoj borbi koja nam je nametnuta. Predsjednik Izetbegović i general Delić pored obilaska novooslobođenih teritorija obišli su grad Mostar i interesirali se za stanje u tom gradu. Predsjednik Izetbegović je našao vremena obići borce na položajima u rejonima razmještaja i u kasarnama. Svaka posjeta predsjednika bila je novi podstrek u borbi. Tokom obilaska predsjednik je pažljivo saslušao probleme sa kojima se susrećemo, dao nam nove smjernice i istovremeno nas informirao o potezima koje vuče državno rukovodstvo s ciljem rješavanja krize u Bosni i Hercegovini. Nakon obilaska novooslobođenih teritorija obišao je i mlade vojnike u Regrutnom centru Bradina koji smo u potpunosti stavili u funkciju nakon transformacije Šestog i Četvrtog korpusa u novi Četvrti korpus. Mladim vojnicima predsjednik se obratio očinski, a nas obavezao da se prema njima odnosimo kao roditelji. Po završenom obilasku jedinica Četvrtog korpusa, predsjednik je obišao grad Mostar i institucije vlasti u gradu. Za sve nas u Hercegovini od izuzetnog značaja je bila ova posjeta. U narednim danima događaji su prestizali jedan drugi, a mi smo nastavili sa izvođenjem borbenih dejstava i planiranjem budućih. Tako je vrlo brzo uslijedio plan operacije "Jesen '94".

"Jesen '94"

Nakon operacije "Jezero '94" pristupili smo planiranju operacije "Jesen '94". Komanda Korpusa zajedno sa potčinjenim komandama i rukovodstvom općine Mostar na čelu sa gospodinom Safetom Oručevićem, zaključili su da trebamo osloboditi Velež i Podveležje, čime bismo stvorili uslove za naše napredovanje prema Nevesinju. Pažljivo smo pristupili planiranju predstojeće operacije. Nisu nas opili rezultati operacije "Jezero '94". U toku planiranja operacije "Jesen '94" uvijek smo bili svjesni da rat sa sobom nosi najteža stanja, da se u ratu može pobijediti, ali i biti poražen. Kao što se u

borbi može dobiti i izgubiti. Vladao je veliki optimizam potčinjenih komandanata i civilnog rukovodstva, pa i kod mene, da ćemo uspjeti osloboditi Velež i Podveležje. To je bio glavni pravac planiranog dejstva naših snaga.

Ne bude uvijek onako kako se isplanira. U operaciji "Jesen '94" postigli smo rezultate na pomoćnom pravcu, na planini Prenj, a pored želje svih nas na glavnom pravcu napada naših snaga nismo uspjeli osloboditi Velež i Podveležje. Svjestan sam da se nakon eventualnog neuspjeha nađu snage koje svaki neuspjeh žele pretvoriti u svoj vlastiti uspjeh. To se desilo i nakon ove operacije u kojoj nam je nažalost nestalo naših osamdeset i tri borca. Ne mogu nikoga optužiti da je to želio, ali analiza je izbacila na površinu odgovornost najodgovornijih. Bio bih najsretniji da smo uspješno izvršili postavljeni zadatak bez i jednog stradalog. Sve naknadne špekulacije, poslije ove operacije, koje su tendenciozno upućene na moju adresu su krajnje maliciozne. Toga su svjesni oni koji su kreirali takve optužbe kao i najodgovorniji komandanti koji su rukovodili i komandovali svojim jedinicama na terenu. Ja nemam namjeru da prozivam nikoga poimenično, ali sam spreman za otvorenu raspravu sa argumentima. Dokumentacija postoji i ista je u arhivi naše Vojske. Ja ne bježim od svoje odgovornosti. Moram istaći da sam lično zahtijevao od pretpostavljene komande da ispita odgovornost svih učesnika, naravno i moju. Oba izvještaja pretpostavljene komande i analize u okviru njih, potvrdili su da je Komanda Korpusa, i ja kao komandant, poduzela sve mjere i aktivnosti, i više od toga, za uspješno izvršenje zadatka.

Pažljivo smo isplanirali operaciju "Jesen '94" na širem dijelu zone odgovornosti Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Cilj operacije bio je slomiti započetu agresorsku ofanzivu u rejonu planine Rošci i osloboditi prostor koji je posijedao agresor na Podveležju. Operacija je izvedena od 11. do 20. novembra 1994. godine. Pripreme su otpočele početkom oktobra 1994. godine. Komandanti jedinica koje su sudjelovale u operaciji dobili su zapovijest za napad i ostala borbena dokumenta koja reguliraju osiguranje borbenih djelovanja još 20. oktobra 1994. godine (znači, 20 dana prije početka operacije).

U operaciji sudjelovali su dijelovi slijedećih jedinica: 41. smtbr., 42. bbr., 43. bbr., 44. bbr., 45. bbr., 4. mlbr., Odreda za specijalne namjene, Bataljona vojne policije i odreda policije "Bosna 4", te Komandna artiljerijska grupa iz sastava 4. MAP. Na težišnom pravcu operacije "Jesen '94" branila se 8. nevesinjska hercegovačka brigada Istočnohercegovačkog korpusa srpskocrnogorskog agresora, kao i druge jedinice tog korpusa.

Operacija je bila detaljno isplanirana i u potpunosti je podržana potrebnim količinama ubojnih i minsko-eksplozivnih sredstava. Odluku Komande Korpusa za napad na vrijeme je odobrio Štab Vrhovne komande u Sarajevu. Planiranje i provođenje operacije izvršeno je na osnovu podataka proizišlih

iz slijedećih aktivnosti: izvršeno je izviđanje agresorskih položaja i snaga. Sagledali smo stanje naših potčinjenih jedinica, procijenjen je uticaj zemljišta i vremena na izvođenje borbenih djelovanja. Primljen je izvještaj potčinjenih jedinica o stvarnim mogućnostima za izvođenje borbenih djelovanja, donesena je osnovna zamisao za izvođenje borbenih djelovanja – da se operacija "izvodi u cijeloj zoni odgovornosti Četvrtog korpusa, da je težište u južnoj zoni, da se najelitniji dio jedinica ubaci u pozadinu radi neutraliziranja artiljerije i uništenja komandnih mjesta i Centra veze, te da se jedinice upotrijebe u skladu sa zapovješću za napad.

***

Na osnovu zamisli, izrađen je prijedlog odluke za napad koji je usvojio Štab Vrhovne komande.

Odluka za napad:

Na sjevernom dijelu zone odgovornosti Korpusa organizirati odsudnu i aktivnu odbranu na dostignutim linijama, slamati i zaustaviti ofanzivu neprijatelja na planini Rošci i rejonu Bijelog polja i izvršiti napad iz neposrednog dodira jednovremenim i iznenadnim djelovanjem jačih ubačenih snaga iz pozadine i sa fronta, angažirajući glavne snage na pravcu Blagaj – Kokorina – Nevesinje, a pomoćne snage na pravcima: selo Vranjevići – Kamena – Klepetuša, selo Vrapčići – Podveležje – Kokorina, selo Bijelo polje – Pločno, s ciljem da se brzim i iznenadnim djelovanjem snaga iz pozadine uz sudjelovanje sa snagama sa fronta razbije neprijatelj u rejonu Podveležja, Čobanovog i Jurjevog polja, Pločnog i Rujišta. IDG-om napadati posluge artiljerijskih oruđa u cijeloj zoni i u bližem zadatku izbiti na liniju selo Jasena – Klepetuša – selo Rabina – Ljupčina –Kruglaš – tt 1.897 – Pločno – Rujište – Obalj Plavac, gdje treba preći u defanzivu stvarajući uvjete za nastavak ofanzivnog borbenog djelovanja.

Borbeni raspored:

U dva ešalona. Snage za djelovanje iz pozadine: snage za protuoklopnu borbu, snage za artiljerijsku podršku, snage za logističku podršku i snage za komandovanje.

Gotovost za napad: Šest sati, 11. novembra 1994. godine. Komandno mjesto u rejonu Jablanice, a IKM-1 u Blagaju.

Radi zaštite tajnosti i pravovremenih priprema jedinica za uspješno izvođenje operacije, Komanda Korpusa nije uručila borbene dokumente, već je 20. oktobra 1994. godine uručila jedinicama pripremne dokumente: pripremno naređenje, plan prikupljanja podataka i plan priprema za operaciju, iz kojih su se jasno vidjele obaveze jedinica.

Od 29. oktobra do 1. novembra 1994. godine tri ekipe Komande Korpusa su po mom naređenju, s ciljem utvrđivanja spremnosti za izvršenje zadatka, prekontrolirale stepen izvršenih priprema u svim potčinjenim jedinicama koje su predviđene za izvođenje borbenog djelovanja i našle sljedeće stanje:

Jedinice 41. smtbr. – spremne za izvođenje borbenog djelovanja, uz otk-

lanjanje manjih slabosti; jedinice 42. bbr. nisu u potpunosti spremne za izvođenje borbenog djelovanja shodno izdatim zadacima; jedinice 43. bbr. nisu spremne za borbeno djelovanje; 44. bbr. u trenutku kontrole – nije spremna; jedinice 45. bbr. – spremne; jedinice 49. bbr. – spremne; Odred za specijalne namjene – spreman; Komandna artiljerijska grupa – spremna; jedinice Četvrte muslimanske lahke brigade, uz otklanjanje manjih slabosti, spremne; 6. MAD – spreman; SB "Prozor", uz otklanjanje slabosti, spreman; Specijalni odred MUP-a "Bosna 4" – nije spreman. Nakon završenog sagledavanja stanja na nivou Komande Korpusa uz prisustvo komandanata potčinjenih jedinica, planski je izvršena analiza, i kao pismeni izvještaj dostavljena jedinicama. Izdana su jasna naređenja za otklanjanje uočenih slabosti.

Paralelno sa moralno-psihološkom i vojno-stručnom, tekle su i materijalne pripreme. Izdana su potrebna materijalno-tehnička sredstva, municija i podignuta gotovost. Jedinice su potpuno opremljene po zahtjevu neposredno potčinjenih komandanata. Ostala potrebna sredstva su dodijelile brigade iz svojih rezervi po odobrenju Komande Korpusa.

Pregled dijela dodijeljenog i utrošenog MTS-a u toku izvođenja operacije "Jesen '94":

Naziv sredstva	Izdato	Utrošeno
metak 7,62 x 39	261.200	85.400
metak 7,62 x 51	2.200	682
metak 7,62 x 54	19.500	21.722
metak 7,9 x 57	16.040	2.610
metak 12,7	4.400	115
nafta D-2	22.050	
MB-98	9.130	

Na zadnjem referiranju pred operaciju, komandanti jedinica su iznijeli usmeno i potvrdili pismeno da su jedinice potpuno spremne za planiranu borbu u odnosu na borbena dokumenta dobijena od Komande Korpusa i da se ne smije odgađati izvršenje borbenog zadatka, da su jedinice popunjene svim potrebnim sredstvima, da samo treba regulirati način i vrijeme prevoženja jedinica i ubacivanje, za šta im je na kraju referiranja uručeno naređenje i detaljan plan po ovom pitanju, kao i trake za obilježavanje.

Prevoženje jedinica je izvedeno striktno u duhu naređenja i u najvećoj tajnosti. Pripreme i početak prevoženja su u svakoj fazi pratili starješine Komande Korpusa. Ubacivanje dijela jedinica u noći 9/10. novembra 1994. godine proteklo je u najboljem redu i neopaženo. Međutim, zbog neulaska

u naređeni rejon ubacivanja, jednu četu iz 41. smtbr. je otkrio agresor, posumnjavši da se radi o IDG, pa su poduzeli mjere da razbiju grupu. Umjesto da je komandir čete naredio da četa zauzme položaj za odbranu i zarobi ili eliminira grupu agresorskih vojnika i tokom noći se povuče, komandir čete je, sa šestericom vojnika, napustio četu i vratio se u brigadu. Ovdje je napravljeno više teških grešaka: nije se poštivala komanda i planovi ubacivanja u rejon koji je naređen, nepostavljanje osiguranja u rejonu Predanka i nije se osigurala marševska disciplina, nije organizirana kružna odbrana u trenutku napada manje grupe agresorskih vojnika, neizvršavanje naređenja Komande Korpusa za napad iz pozadine i spajanje sa jedinicama sa fronta. Najveći propust je što Komanda brigade nije na vrijeme izvijestila Komandu Korpusa, a tek smo naknadno saznali da je komandir čete ustvari ostavio četu na milost i nemilost agresora. Izvještaj brigade bio je kratak: "Agresor je opazio naše snage, ali sve ide po planu." To je agresoru otvorilo mogućnost da dovede pojačanje i obavijesti sve jedinice, u kojima je gotovost odmah povećana na najviši nivo.

Ubacivanje ostalih dijelova naših jedinica u noći 10/11. novembra 1994. godine je uredno izvedeno samo u zoni ubacivanja 42. bbr., dok 4. mlbr. nije uopće izvršila dodijeljeni zadatak, što je dovelo u opasnost sve jedinice koje su do tada planski ubačene u pozadinu agresora.

Zaključak:

Ubacivanje nije izvršeno po planu Komande Korpusa i planovima komandanata jedinica koje su sudjelovale u operaciji "Jesen '94". Dio jedinica je otkrio agresor, što je stvorilo mogućnost da njegove jedinice budu spremne, a da faktor iznenađenja bude minimalan. Agresorske snage nisu raspolagale sa podacima o jačini snaga ubačenih u njihovu dubinu. Mislili su da su ubačene snage u rejonu Podveležja, a nisu obraćali pažnju na rejon 42. bbr., širi rejon Žuberina, Rabine i Gnjilog Brda, gdje su naše jedinice postigle stopostotno iznenađenje i agresor potpuno razbijen. Jedinice 8. mtbr. Istočnohercegovačkog korpusa srpskocrnogorskog agresora su u toj zoni obezglavljene, a naše snage su oslobodile sva mjesta, uključujući i prostor Rabine. Ubacivanjem na ova područja, naši borci su učinili nadljudske napore. Ušli su tamo gdje ih agresor ni u snu nije očekivao. Naše snage su u tom momentu bile pet kilometara od Nevesinja.

I pored početnog otkrivanja jedinica u zoni 41. smtbr, te neizvršenja borbenog zadatka od strane 4. mlbr, ostale jedinice u odnosu na situaciju u kojoj su se našli postigle su izuzetno veliki rezultat. Komanda Korpusa je poduzimala mjere i izdala zadatke jedinicama sa fronta i jedinicama u dubini i time željela stvoriti uvjete za ubacivanje novih snaga i eksploataciju veli-

kih rezultata ostvarenih do tada. Nažalost, komande jedinica sa fronta, a posebno komande 41. smtbr i 4. mlbr. nisu uspjele pokrenuti jedinice na način kako je to isplanirano i već ranije izvješteno. Time su doveli u opasnost borce i starješine 42. bbr., Odreda za specijalne namjene, 45. bbr., kao i ubačenu jedinicu 41. smtbr. u rejonu Podveležja. I pored insistiranja Komande Korpusa, komande 41. smtbr. i 4. mlbr. nisu izvršili svoje zadatke. Naše jedinice su se, i pored oslobađanja teritorije, našle u svojevrsnom okruženju. Komanda Korpusa je bila prinuđena poduzeti dodatne mjere. Ličnim angažmanom smo uspjeli pomoći da se glavnina naših okruženih jedinica izvuče iz agresorske pozadine. Nažalost, mnogi naši hrabri borci se nikad nisu uspjeli izvući.

Analiza

Nakon izvršene operacije Komanda Korpusa organizirala je i izvela analizu sa najodgovornijim starješinama i potčinjenim komandantima. Analiza je pokazala sljedeće stanje: 41. smtbr. nije izvršila svoj borbeni zadatak i pored toga što je izvještavala Komandu Korpusa o svojoj spremnosti. Jedinice, 42. bbr., i Odred za specijalne namjene, u dobroj mjeri su izvršile svoj zadatak i pored značajnih početnih problema. Ni 4. mlbr. nije izvršila svoj zadatak. Odred "Bosna 4" nije izvršio postavljeni zadatak. Veoma dobro je izvršila postavljeni zadatak 49. ihbbr. sa ojačanjem iz SB "Prozor" i 44.bbr, oslobodivši dominantne objekte na Prenju: Plavac, Vučiji kuk i Borovu glavu i stvorivši uvjete za napredovanje 44. bbr., koja je u potpunosti izvršila postavljeni zadatak oslobodivši objekat Kamenac. Svoj zadatak nije izvršila 43. bbr. sa ojačanjem. U borbi se, osim IDV-a, 45. bbr. nije angažirala, a 649. lbr. nije izvršila postavljeni zadatak. Artiljerijske jedinice, 6.MAD i KAG-4, su uspješno izvele postavljene zadatke, kao i jedinice Logističke baze, koje su, shodno zadacima, u potpunosti opsluživale borbene sastave.

Učinak operacije "Jesen '94" su oslobođeni objekti: Plavac, Vučiji kuk, Borova glava, Kamenac. Pored oslobođenih objekata, posebno je bilo važno da je zaustavljena agresorska ofanziva u rejonu planine Rošci čiji je cilj bio presijecanje puta M-17 u rejonu Bijelog Polja i stavljanje u poluokruženje južnih dijelova zone odgovornosti Četvrtog korpusa i grada Mostara. Agresoru su nanijeti ogromni gubici.

U toku operacije zaplijenjene su sljedeće količine materijalno-tehničkih sredstava: jedan MB 120 mm, jedan PAM 12,7 mm, 600 komada artiljerijske municije.

Ukupni gubici naših snaga: poginulo je 10 boraca, teže ranjeno 25, lakše ranjeno 88, koji su odmah zbrinuti u jedinicama i otpušteni kući na

odmor, nestala su 83 borca i zarobljen jedan. Naknadno su se trojica naših boraca izvukli preko teritorije pod kontrolom HVO. Nestale borce agresor je likvidirao.

Pozitivna iskustva:

Izvršeno je kvalitetno izviđanje dodijeljenih pravaca, ispoljena je visoka hrabrost boraca i starješina pri ulasku u pozadinu agresora, izuzetna maskirna disciplina pri prolasku i ubacivanju u dubinu agresora, kvalitetna veza sa ubačenim jedinicama u pozadinu, veoma kvalitetno logističko osiguravanje i izuzetna saradnja sa civilnim vlastima.

Ispoljene slabosti:

Veliki broj nestalih i poginulih u odnosu na ukupne pripreme za izvođenje operacije, odstupanje od odluke i zapovjesti za borbeno djelovanje, nemogućnost pokreta jedinica sa fronta za moguća spajanja sa jedinicama u dubini, lažno prikazivanje i izvještavanje potčinjenih o stanju na frontu, nesnalaženje u izvođenju borbenih djelovanja u pozadini neprijatelja, nesnalaženje u borbi u okruženju, posebno komandnog kadra jedinica ubačenih u pozadinu agresora.

Bez obzira na postignute uspjehe u ovoj operaciji, koji se ogledaju u slamanju agresorske ofanzive, gubici su nam bili vrlo veliki. Shodno tome, Komanda Korpusa je, nakon analize, zahtijevala od Štaba Vrhovne komande detaljnu analizu i poduzimanje mjera sa njihovog nivoa. Izvještaj ekipe Štaba Vrhovne komande upućen je komandantu Štaba Vrhovne komande sa jasnim prijedlozima za poduzimanje mjera prema pojedincima koji nisu izvršili postavljene zadatke. U izvještaju starješina Generalštaba Armije R BiH posebno se naglašava da je Komanda Korpusa poduzela sve neophodne mjere i aktivnosti za sigurnost boraca tokom realizacije zadataka.

Procjene Komande Korpusa za izvođenje operacije "Jesen '94" bile su ispravne. Komanda Korpusa je poduzela sve aktivnosti na blagovremenoj i planskoj pripremi jedinica koje će učestvovati u operaciji, izradila i distribuirala sva planska dokumenta potčinjenim komandama, planski prekontrolirala pripreme u jedinicama, dobila pismene izvještaje o spremnosti jedinica za izvođenje operacije potpisane od strane komandanata. Znači Komanda Korpusa je regulirala sva pitanja sa svoga nivoa. Analiza je izvedena na nivou Komande Korpusa kao i analiza na nivou Štaba Vrhovne komande. Analize su pokazale neodgovoran odnos prije svega pojedinih čelnih komandanata jedinica, komandanata brigada, i neizvršenje postavljenih zadataka od strane potčinjenih komandi. Vremena za pripreme je

bilo dovoljno. Osnovni problem koji je doveo do pogibije 10 i nestanka 83 borca leži upravo u neodgovornosti potčinjenih komandi i njihovih komandanata, što se može i vidjeti iz izvršenih analiza. Po odlasku sa dužnosti komandanta korpusa i dolaska na novu dužnost u Sarajevo, upravo oni koji su osnovni krivci za broj žrtava u operaciji "Jesen '94" pokušali su svoju sopstvenu krivicu pretvoriti u svoj uspjeh, navodno kako su oni bili protiv izvođenja operacije, kako su predlagali da se ista ne izvodi, s osnovnim ciljem da svoju odgovornost prebace upravo meni kao komandantu korpusa. Kompletna dokumentacija za izvođenje operacije "Jesen '94" kao i arhivska građa, te živi svjedoci, vojnici i starješine iz Komande Korpusa tako i potčinjenih jedinica demantiraju navedenu gospodu. Nije mi namjera da se ovim pravdam, ali smatram da je časno govoriti istinu, bez obzira kako bila bolna. Istina je, siguran sam, na mojoj strani.

***

Komanda Korpusa pokrenula je krivične prijave protiv starješina koji nisu izvršili postavljene zadatke. Ne želim izbjeći odgovornost Komande Korpusa i kao komandant sam tražio istragu Štaba od strane štaba Vrhovne komande. Pokušaj politizacije događanja oko operacije "Jesen '94" nije nam potreban, ali je zabrinjavajuće da – iz meni nepoznatih razloga – krivične prijave koje je pokrenula Komanda Korpusa, odnosno ja kao komandant, nikad nisu procesuirane.

Ni danas mi nije jasno niti poznato zašto sudovi nisu procesuirali podnesene krivične prijave. Ne umanjujem svoju odgovornost kao komandanta korpusa. I tada sam smatrao i danas smatram da je cilj politizacije operacije "Jesen '94" imao sasvim drugu pozadinu, a ona se ogleda u slijedećem: trebali su se stvoriti uvjeti i mišljenje da nisam sposoban za rukovođenje i komandovanje, što su sasvim demantirali rezultati u praksi. Štaviše, operacija "Jesen '94" je uspjela u svom postavljenom cilju – zaustavljena je agresorska ofanziva na planinu Rošci, likvidiran veliki broj agresorskih vojnika, uništena velika količina materijalno-tehničkih sredstava, oslobođeni i zadržani dominantni objekti u širem rejonu Prenja. Sa aspekta broja poginulih vojnika, i danas smatram da su mogli biti znatno manji i ne može se isključiti odgovornost neposredno potčinjenih za neizvršavanje jasno postavljenih zadataka. Šta bi bilo i koliki bi gubici bili da je agresor uspio u pokrenutoj ofanzivi, da je ušao u Bjelopoljsku kotlinu i presjekao komunikaciju Jablanica – Mostar?

Sigurno je da bi gubici bili daleko veći. Predočavanje rezultata analiza i načina izvođenja operacije neko može shvatiti kao naknadno opravdanje. Cilj ovog i ovakvog pisanja je ustvari želja da se prikaže dokumentovani način izvođenja operacije, što svi mogu pročitati i na osnovu toga donijeti

vlastiti sud. Siguran sam da nakon objavljivanje ove knjige, mnogi više neće moći zloupotrebljavati moju dosadašnju šutnju. Uostalom, narod veoma lahko danas nakon svega uspjeva prepoznati dežurne dušebrižnike kao i čestite pojedince.

Jedinice i sastavi Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine od 19. januara 1994. pa do 25. augusta 1995. godine, kad sam otišao sa dužnosti komandanta Korpusa na dužnost načelnika Uprave za politička pitanja Štaba Vrhovne komande, nisu izgubili ni jedan metar slobodne teritorije. Naprotiv, oslobođena su važna mjesta i dominantni objekti: Ljubina, kanjon rijeke Bijele, Ćelavica, Zelena glava, Jezerce, Osobac, Jaje, Gluhi do, Rakov laz, Voluje jame, prostori na planini Prenj, Ihanj, Jaznik, Plavac, Vučiji kuk, Borova glava, Kamenac, koje su zaposijedali pripadnici srpskocrnogorskog agresora, te stavljena pod kontrolu sela Drecelj, Turija, Zaslivlje i Zabrđe, koje su držali vojnici HVO i kontrolirali putnu komunikaciju M-17, čime su onemogućavali korištenje toga puta koji je bio od životne važnosti.

Bez obzira na pozitivna i negativna iskustva iz operacije "Jesen '94" i njene rezultate te poduzete mjere od strane Komande Korpusa i pretpostavljene komande, kada se uzme u obzir broj poginulih i nestalih naših pripadnika, ne mogu da ne kažem da je to određeni poraz. Prije svega, za mene. Svakako, i za Komandu Korpusa kao i za potčinjene komande jedinica koje su učestvovale u operaciji. Ovo smatram najvećim porazom za vrijeme komandovanja Petim i Četvrtim korpusom Armije Republike Bosne i Hercegovine bez obzira na utvrđene odgovornosti ostalih komandi i pojedinaca.

Nažalost, pokrenute krivične prijave protiv lica koja su navedena u analizi operacije "Jesen '94", a tom analizom se utvrdilo da su odgovorni za neizvršenje zadatka u odnosu na borbena dokumenta koja je izdala komanda i ja lično, ni do dan danas nisu ugledale svjetlo dana. Zašto i sa kojim ciljem? Vrijeme će dati odgovor. Prihvatam svoju odgovornost u svakom pogledu, i tada i sada.

Dogradnja borbene gotovosti jedinica

Završetkom operacije "Jesen '94", konsolidirana je odbrana naših jedinica, utvrđen prednji kraj odbrane, izvršen planski pristup u dogradnji borbene gotovosti jedinica Četvrtog korpusa naše armije. Posebno ističem aktivnost Komande Korpusa na saniranju stanja u 450. lbr. na prostoru Bjelimića, izgradnji komunikacije Konjic – Bjelašnica – selo Odžaci, dislokacije jedinica iz unutrašnjosti na prostore Bjelimićkog platoa, kao i kompletno ojačanje položaja naspram srpskocrnogorskog agresora.

U južnom dijelu zone odgovornosti Četvrtog korpusa, bolje rečeno kod boraca ranijeg Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, svijest o potrebi vođenja borbe sa srpskocrnogorskim agresorom, nakon uspostave Vašingtonskog sporazuma, nije bila dovoljno izgrađena vjerovatno iz dva razloga: žestoke borbe sa HVO i svojevrsna koordinacija sa srpskocrnogorskim agresorom tokom izvođenja borbi sa HVO. Ta činjenica nije bila nimalo bezazlena i sasvim slobodno mogu reći da su se efekti takvog stanja posebno odrazili na operaciju "Jesen '94". Teško je bilo objasniti borcima dotadašnjeg Četvrtog korpusa da se sa HVO mora graditi mir, a nastaviti borbe sa četnicima. Očito je da je između ostalog cijena takvog shvatanja plaćena i u operaciji "Jesen '94".

Početkom 1994. godine, u južnoj zoni odgovornosti tadašnjeg Četvrtog korpusa nije bilo utvrđenih položaja prema srpskocrnogorskom agresoru, što je izazivalo moje čuđenje, a posebno su me frapirali kontakti odgovornih iz Komande Četvrtog korpusa sa Komandom Istočnohercegovačkog korpusa srpskocrnogorskog agresora, pa čak povremeno i sa najodgovornijim starješinama Vojske RS. Bez obzira što me to u početku čudilo pronašao sam opravdanje za tu vrstu kontakata. Shvatio sam zašto su u tim teškim danima za naš narod i naše borce od njih kupovani municija i materijalno-tehnička sredstva i zašto je čak bilo i planske upotrebe artiljerije srpskocrnogorskog agresora u borbama protiv HVO.

Koliko je bila teška borba sa agresorom ništa nije bilo lakše izvršiti demilitarizaciju grada, prije uspostave Evropske uprave izmijeniti svijest boraca da se mora zaustaviti borba protiv HVO, a nastaviti protiv srpskocrnogorskog agresora od Podveležja do Treskavice.

U sjevernom dijelu zone odgovornosti, odnosno zoni bivšeg Šestog korpusa, svijest o potrebi borbe protiv srpskocrnogorskog agresora bila je daleko više izražena i zahvaljujući između ostalog takvoj svijesti uspješno je realizirana operacija "Jezero '94".

Ojačani su položaji tokom 1994., a posebno 1995. godine prema srpskocrnogorskom agresoru – od Volujih jama na Treskavici do Vranjevića, najjužnije tačke zone odgovornosti Četvrtog korpusa. Bez obzira na sve probleme sa kojima smo se susretali mogu reći da je Korpus 1995. godine bio potpuno dograđen i bio spreman ne samo ući u sva odbrambena djelovanja, već i u šira ofanzivna. Narod Bjelimićkog platoa više nije morao strahovati. Imao je sigurnost u svojim borcima, bez obzira na namjere agresora, koji je danonoćno jurišao na teritorije pod kontrolom Četvrtog korpusa. Jedinice Četvrtog korpusa su i pored teških uslova i grčevite borbe, u borbi na dva fronta, dale svoj doprinos u odbrani Republike Bosne i Hercegovine i kroz učestvovanje u "Sarajevskoj operaciji" i borbama za oslobađanje Vlašića. U operaciji "Vlašić" je učestvovala jedna četa 4. mlbr predvođena svojim koman-

dantom Nezimom Halilovićem. Borci ove brigade su došli do izražaja u oslobađanju Ljubine, Ćelavice i Jajeta, dominantnih objekata iznad Konjica, te grčevitih borbi na Treskavičkom platou. Zahvaljujući između ostalog brzoj reakciji boraca i komandanta ove brigade, koju sam naredio po zahtjevu moga zamjenika Alije Ismeta, koji je rukovodio oslobađanjem Požiljka na Bjelimićkom platou, zaustavljena je jaka ofanziva agresora na tom prostoru.

***

U toku borbenih dejstava na tom prostoru, naše snage su oslobodile Požiljak. Tokom večeri moj zamjenik mi je poslao izvještaj u kome je stajalo: "Ukoliko ne pošaljete ojačanje Požiljak će pasti, a time i sva sela na Bjelimićkom platou." Pozvao sam tokom noći komandanta 4. mlbr. Halilovića i izdao mu zadatak da najkasnije do pet sati ujutro, mora stupiti u borbu na Požiljku i pomoći snagama 649. brigade. Komandant Halilović je shvatio moj zahtjev i ozbiljnost situacije i odmah krenuo na borbeni zadatak. Iste noći je izvršio marš ni malo lahkim putem od Konjica preko Džepa, Šišan polja, Delić polja, podno Bjelašnice, preko Rakitnice, Umoljana, Sinanovića, Gluhače i stigao na vrijeme javiti se zamjeniku Aliji Ismetu. Odmah po dolasku, jedinica je uvedena u borbu. Nakon grčevite borbe za odbranu Požiljka i neprospavane noći, tokom dana stigao je novi izvještaj od Alije Ismeta: "Požiljak je slobodan, agresor zaustavljen, linije utvrđene." U toj borbi imali smo poginulih i ranjenih naših boraca. I u takvim uslovima, iako svjesni pogibije naših suboraca, izrazi lica govorili su o našem zadovoljstvu, jer smo bili svjesni da uvijek može biti gore od goreg. Da je pao Požiljak, šta bi agresor radio sa nedužnim civilima u selima Bjelimićkog platoa. Ta nam je činjenica uvijek bila prisutna.

Jedinice i sastavi Četvrtog korpusa su sudjelovali u operaciji deblokade Sarajeva od 15. juna do 31. jula 1995. godine na hadžićkom pravcu. Zadatak je bio osloboditi širi prostor Hadžića i, u rejonu Stupa, spojiti se sa jedinicama Sedmog korpusa.

Mjesec i po dana su bile angažirane sljedeće jedinice Četvrtog korpusa: 447. olbr., 448. olbr, 4. IDB te dijelovi 441. bbr., 442. bbr., 443. bbr., 444. bbr., 445. bbr., 449. ihbbr, 4. bVP, 446. lbr., Komandna artiljerijska grupa, dijelovi 104. vmtbr. i dijelovi 109. bbr., te bataljon iz Drugog korpusa.

Zadatak jedinica Četvrtog korpusa bio je da: Iz rejona razmještaja, sa pridodanim snagama, 9. bbr. i 1/104. vmtbr. napadaju u zoni: desno, Trešnjevo brdo – banja Ilidža; lijevo, selo Bukovice – rejon Lepenica – Han-Ploča, sa zadatakom da, uz vlastitu artiljerijsku podršku, u bližem razbiju odbranu agresora na objektima Golo brdo, Oštrik i Batalovo brdo, ovladaju tim objektima, produže napad i u slijedećem zadatku – zajedno sa snagama Sedmog korpusa i uz eventualno sudjelovanje HVO – ovladaju prijevojem Kobiljača i dijelom putne komunikacije Han-Ploča-Mostarsko raskršće – Blažuj.

Gradić Hadžiće je trebalo dovesti u okruženje, i ne ulazeći u njega produžiti sa izvođenjem borbenih dejstava u pravcu Sarajeva. Na dostignutim linijama, s dijelom snaga preći u odbranu i osigurati se od intervencije iz pravca Hadžića i Rakovice.

Prema razvoju situacije, trebalo je biti u gotovosti za nastavak borbe pravcem Plandište – Ilidža – Stup.

Prije Sarajevske operacije, posebno intenzivne borbe su se izvodile u širem rejonu Treskavice, do prijevoja Ruište iznad Bjelopoljske kotline. Uspostavljanjem Evropske uprave i demilitarizacije grada Mostara, daljnje borbene aktivnosti na tom prostoru su bile ograničene, tako da smo bili prisiljeni prebaciti težište na sjeverni dio zone odgovornosti Četvrtog korpusa, jer je agresor konstantno nastojao odsjeći grad Mostar i presjeći putnu komunikaciju M-17.

Bjelimićki prostor je dobio na značaju. Sve jedinice Četvrtog korpusa uzele su učešće u borbama na Treskavici i njenim padinama. Hrabro su jurišali, rame uz rame, sa borcima Bjelimićkog prostora – Mostarci, Nevesinjci, Čapljinci, Trebinjci, Konjičani, Jablaničani. Jurišalo se s krilaticom – sve se može kad se hoće – a mi smo i mogli i htjeli. Htjeli smo konačno u borbi postići efekat potpune operativnosti pokreta i manevra, bez obzira na kojem dijelu teritorije se trebalo intervenirati ili planski učestvovati u borbi. Mislim da će Bjelimičacima ostati urezan u sjećanje doprinos boraca i starješina Četvrtog korpusa na čelu sa svojom Komandom tokom borbi za zaštitu toga kraja. Na Treskavici su se rasplamsavale ofanzivne borbe Četvrtog i Prvog korpusa. Prije Sarajevske operacije uspješno je isplaniran i boj pod nazivom "Borašnica 95", koji je izveden od 25. do 26. juna 1995. godine. Sudjelovali su dijelovi jedinica: 443. bbr., 444. bbr., 445. bbr., 446. lbr., 450. lbr., 447. obr., 448. obr., 441. smtbr., 442. bbr., 449. lbr, 449. ihbbr. Boj je uspješno realiziran. Oslobođeno je oko 15 kvadratnih kilometara te značajni objekti na planini Prenj – Osobac, Sivadije, Prevorac. Po jedan PAT 40 mm i PAM 12,7 mm su ratni plijen u ovoj borbi. Dvojica boraca su nam poginuli, a trojica su teže ranjeni.

Nakon toga, jedinice i sastavi Četvrtog korpusa dobijaju zadatak za sudjelovanje u Sarajevskoj operaciji. Osim razvlačenja agresora i ojačavanja pravca na hadžićkom prostoru, nismo imali značajnijih rezultata. U to vrijeme početne rezultate postigao je Prvi korpus na svom pravcu napada. Štab Vrhovne komande je, nakon početnih rezultata jedinica Prvog korpusa i nemogućnosti proboja na pravcima napada Trećeg, Sedmog, pa i Četvrtog korpusa, odustao od prvobitne zamisli i izvršio manevar jedinica Četvrtog i Sedmog korpusa u rejon Treskavice, sa ciljem eksploatacije početnih uspjeha Prvog korpusa. Sedmi korpus je dobio zadatak eksploatacije početnih rezultata s ciljem deblokade Sarajeva na potezu Strajišta – Kijevo – Krupac – Lukavica, a Četvrti korpus je djelovao na pravcu Volujih jama, Brda, s

Hotovlje u pravcu Kalinovika. Uspješno su izvedene borbe za oslobađanje Brda, 20. jula. Sudjelovale su jedinice i sastavi iz 450. lbr., 446. lbr., 449. ihbbr., oko 365 boraca i starješina, oslobođeno je oko 40 kvadratnih kilometara. Po jedan PAM, BsT i PAT 40 mm te 32 automatske puške, predstavljaju ratni plijen. Imali smo pet poginulih, 17 teže i lakše ranjenih.

Prije boja za oslobađanje Brda, planiran je i izvršen boj pod nazivom "Treskavica '95", koji je izveden od 4. juna do 13. jula. Sudjelovali su dijelovi jedinica 445. lbr., 4. mlbr., 4. ldb., 450. lbr., 447. obr., 448. obr., 4. MAP. Oslobođeno je oko 48 kvadratnih kilometara, kao i Zelomići i ostala sela iz šireg rejona Ljute te značajni objekti na Treskavici, Mali i Veliki Konik, Donje Bare, Ihanj, Ljeljen, Jaznik, Stražić. Naši gubici su bili: 15 poginulih, 33 teže ranjena.

Na hadžićkom pravcu, u okviru Sarajevske operacije, Četvrti korpus je imao 11 poginulih i sedmericu ranjenih, od čega je devet poginulih bilo iz pretpočinjenih jedinica i sastava Prvog korpusa pridodatih Četvrtom korpusu i dvojica iz Četvrtog korpusa.

U toku 1995. godine, odnosno pred njen kraj, a i pred kraj rata, izvedena je i operacija "Prenj '95". Operacija je isplanirana početkom augusta, a realizirana od 20. septembra do 12. oktobra 1995. godine. U operaciji su angažirani dijelovi 450. lbr., 443. bbr., 449. ihbbr., 444. bbr., 445. lbr., 446. lbr., 441. smtbr., 442. bbr., 4. mlbr., 4. IDb, 4. bVP, 4. MAP. Oslobođeno je oko 50 kvadratnih kilometara teritorije, na kojoj je selo Glavatičevo, te značajni objekti Krnja ravan, Lastva, Orlov kuk, Ćetkov kuk, Krstac. Gubici naših jedinica bili su: 10 poginulih i 16 teže ranjenih.

U izvedenom boju za oslobađanje Brda, kao što se vidi iz iskazanog ratnog plijena, razbijen je kompletan agresorski bataljon. Procjenjuje se da je agresor imao znatno veće gubitke od naših snaga, jer je faktor iznenađenja u potpunosti uspio. Bojem sam lično rukovodio sa Isturenog komandnog mjesta u širem rejonu sela Mokro.

Značajni gubici u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima naneseni su agresoru i u toku bojeva "Treskavica '95", "Borašnica '95" i operaciji "Prenj 95". To su i dostignute linije s danom potpisivanja Dejtonskog sporazuma. I dok su trajale žestoke borbe na Treskavici dobili smo informaciju od strane Štaba Vrhovne komande, da su jedinice Petog korpusa početkom augusta slomile snage tzv. Narodne odbrane i oslobodile Veliku Kladušu. Istovremeno su snage Hrvatske vojske oslobodile prostor tzv. SAO Krajine i time je definitivno slomljen san o formiranju tzv. APZB i istovremeno nakon skoro tri i po godine probijena blokada i okruženje u kojem su se nalazili borci Petog korpusa i narod Krajine. U odnosu na novonastalu situaciju na vojnopolitičkom planu u Krajini i Bosni i Hercegovini, zajedno sa generalom Bilajcem u Gluhači, na padinama Treskavice, predložili smo generalu Deliću, pregrupiranje jedinica Armije i iskazivanje težišta upravo na prostor okruga

Bihać. Naime, u odnosu na postignute dogovore u Splitu o daljnjoj saradnji Armije RBiH, HVO i HV, predložili smo da se:

- Odmah izvrši dislokacija jedinica Sedmog korpusa na čelu sa komandantom Alagićem, a da se jedinice Sedmog korpusa, popunjene sa prostora Srednje Bosne, pretpočine Trećem korpusu,
- Da se formira Istureno komandno mjesto u Bihaću, na čelu sa načelnikom Štaba AR BiH,
- Da se napravi plan oslobađanja privremeno zaposjednute teritorije,
- Da u planu jedinice Sedmog korpusa budu angažovane na pravcu Bosanski Novi – Prijedor – Banja Luka, a jedinice Petog korpusa na pravcu Bihać – Petrovac – Ključ – Mrkonjić Grad – Jajce. Treći korpus trebalo bi angažirati na pravcu Travnik – Donji Vakuf – Jajce.

***

O ovom planu sam razgovarao sa rahmetli generalom Alagićem, komandantom Sedmog korpusa, koji se u potpunosti složio sa mnom. General Delić mi je rekao da predlažemo nešto što u ovom momentu nije realno. Tvrdili smo da je to realno i da to treba učiniti, u protivnom možemo kasniti. Stvorili su se uslovi da upravo iz Krajine krene oslobađanje Bosne i Hercegovine. Istovremeno, rekao sam da bismo prilikom dislokacije jedinica Sedmog korpusa preko teritorije HVO i Republike Hrvatske, testirali u praksi iskrenost dogovora od strane Hrvatske. Nakon samo mjesec dana otpočela je operacija Petog korpusa "Sana '95", u koordinaciji sa HV i HVO. Peti korpus je oslobodio veliki dio teritorije, nakon toga se otpočelo sa slanjem jedinica na prostor Krajine. Smatram da se kasnilo bez obzira na dati doprinos u borbi. Ustvari sve se skoro odvijalo u drugoj polovini septembra mjeseca. Što se tiče dislokacije jedinica Sedmog korpusa i drugih jedinica Armije, jedinice su dolazile usitnjene i nisu bile kompletne. Kasnilo se u toku marša, a to se sve negativno odrazilo na tempo napredovanja i oslobađanja teritorija. Smatram, da su se ranije prebacile jedinice, briljantni rezultati Petog korpusa bili bi adekvatno eksploatirani. Jedinice Petog korpusa su postigle maksimum i njegovo brojno stanje je bilo takvo da nije mogao samog sebe podržati u borbi, a iz Sarajeva se dosta zakasnilo. U septembru sam, tada već na dužnosti načelnika Uprave za politička pitanja, po naređenju generala Delića sa grupom starješina boravio na prostoru Krajine. Obišao sam jedinice Petog i Sedmog korpusa u rejonu Ključa. Vojna situacija u Ključu bila je veoma teška. Procijenio sam da će Ključ pasti ukoliko se nešto ne poduzme. Po povratku iz Ključa u Bihać, u Komandi Korpusa, zatekao sam generala Alagića koji se tek vratio iz Zagreba sa dogovora o upotrebi snaga. Upoznao sam generala Dudakovića o stanju. Bio je s pravom ljut na način slanja jedinica Armije u njegovu zonu, na kašnjenje istih i njihovu nedovoljnu opremljenost i pripremu. Rekao sam Alagiću:

-Dide, ako me hoćeš poslušati dok nije kasno. Smatram da ne bi trebao ići u Travnik, već u Ključ. U Ključu je situacija teška. Narod polahko napušta Ključ, a starješine su odlučile da se prije povuku nego da brane Ključ. Ukoliko me ne poslušaš biće kasno, Ključ će pasti u ruke agresora, a onda je pitanje šta će se sve desiti.

Nakon kratkog razmišljanja Alagić me je poslušao. Otišao je u Ključ, uzeo stvar u svoje ruke i svojim prisustvom stvorio uslove za odbranu Ključa. Nakon toga zahvalio mi se na prijedlogu i rekao mi, da mi je procjena bila apsolutno ispravna. Generalštab AR BiH inače nije tokom rata u dovoljnoj mjeri ispoljavao težište, više su se samostalno odvijala borbena dejstva u zonama odgovornosti korpusa naše Armije.

Odmah nakon slamanja tzv. APZB i deblokade početkom augusta 1995. godine, a prije izvođenja operacije "Sana '95" dok sam još obavljao dužnost komandanta Četvrtog korpusa, tražio sam od generala Delića da odem na kratko i obiđem svoje saborce u Krajini. Dozvolio mi je da odem. Krenuo sam na put preko Hercegovine i Hrvatske. Stigao sam u Zagreb, a iz Zagreba u pratnji Vojne policije HV, preko Slunja stigao u Bihać. U Bihaću sam boravio jednu noć, vidio sam se sa svojim suborcima, čestitao im na uspjesima i vratio se u Mostar. Prije odlaska u Bihać, vijest o pogibiji komandanta Nanića zatekla me je na Treskavici. Bilo mi ga je izuzetno žao.

Po dolasku u Mostar upoznao sam svoje saradnike o stanju na tom dijelu ratišta. Uspjesi Petog korpusa su se pozitivno odrazili na stanje borbenog morala u Četvrtom korpusu.

***

U junu, julu i augustu 1995. godine, borci i starješine Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine postigli su briljantne uspjehe i oslobodili velike prostore na padinama Treskavice – Voluje jame, Bukova Glava i širi rejon Brda. Augusta 1995. godine general Mustafa Polutak preuzeo je dužnost komandanta Četvrtog korpusa, a ja sam postavljen na dužnost načelnika Uprave za politička pitanja Generalštaba Armije RBiH. Kraj rata nisam dočekao na dužnosti komandanta korpusa, mada sam korpusima komandovao cio rat.

***

Prije moje prekomande, komandant Generalštaba je u Zenici održao sastanak sa najodgovornijim starješinama Armije. Između ostalog na sastanku, načelnik Uprave za personal, general Sulejman Vranj, naglasio je da slijede kadrovske promjene u Armiji. Sa mnom je obavio razgovor i dao do znanja da idem sa dužnosti komandanta korpusa na novu dužnost. Usput mi je spomenuo i druge generale.

U toku zvaničnog sastanka javio sam se za riječ i tražio od komandanta da javno govorimo o kadrovskim promjenama i da napokon profunkcionira

Kadrovski savjet komandanata. Moja diskusija nije prihvaćena. Naglasio sam da neću prihvatiti dužnost koja mi je namijenjena iz principijelnih razloga. Ponovo mi je bilo namijenjeno mjesto Glavnog inspektora.

Komandantu Deliću sam rekao da iz istih stopa idem kod predsjednika Izetbegovića da mu predočim odnos prema najodgovornijim starješinama. Moram naglasiti da je predsjednik uvijek bio korektan prema meni i cijenio moj doprinos. Na pitanje šta bih volio raditi u Generalštabu, odgovorio sam da mogu obavljati dužnost načelnika Uprave za politička pitanja ili Uprave za bezbjednost. Odgovoreno mi je da će oni vidjeti sa predsjednikom i da nema potrebe da dižem prašinu, jer će predsjednik vjerovatno prihvatiti. Znao sam da nije problem kod predsjednika, već kod mojih pretpostavljenih. Ovaj put u Sulejmanu Vranju, što sam shvatio kao recidive koji vuku konce iz Krajine. Istoga dana, sahat i po prije centralnog televizijskog dnevnika, pozvan sam i upitan da se odlučim šta prihvatam? Odlučio sam se za Upravu za politička pitanja.

Po dolasku u Upravu primijetio sam da nisam baš dobrodošao. General Muslimović, koji je do tada obavljao dužnost načelnika Uprave, bio je ljut s pravom, ali ja nisam bio kriv što je za smjenu saznao iz medija. Nakon kratkog razgovora primio sam dužnost. Bilo je nekih problema koje ne bih spominjao jer iskaču iz okvira ove teme. Na prvom radnom sastanku sa svojim novim saradnicima rekao sam da ne želim komentirati o onome što je rađeno prije mene, niti pak želim davati ocjene. Jednostavno zahtijevao sam strogo poštivanje sistema rukovođenja i komandovanja, a ponašanje i rad u skladu sa zakonskim propisima i standardima, ali i maksimalnu odgovornost za učinjeno. Moram istaći da je trebalo izvjesno vrijeme da budem prihvaćen od svojih saradnika iako sam nastojao biti korektan. Uvidjevši da Dreković nije ono što su slušali od drugih, ne baš dobronamjernih, moji saradnici su postali kooperativni, a što je najvažnije konstruktivni kao saradnici.

Želim istaći da sam zajedno sa svojim saradnicima Mustafom Musićem, Asafom Džanićem, Hamzom Višćom, rahmetli Ibrahimom Tepićem, Fahrudinom Avdićem, Bracom Kalabom, Hazimom Akmadžićem, Šemsom Musićem, Dževadom Sakićem, Rašidom Muminovićem, Fikretom Tabakovićem, Ismailom Smajlovićem, Ramom Žilićem, Salemom Bajramovićem, Emirom Nuhanovićem, Midhatom Maglajlijom i svim ostalim, uspješno rješavao postavljene zadatke od strane komandanta Delića. Uostalom, takve ocjene zvanično je davao i sam Delić. Nastojao sam da posao Uprave i mene kao načelnika bude krajnje profesionalan. Poduzimao sam mjere koje su bile vezane za izgradnju morala boračkog i starješinskog sastava.

Dok sam se nalazio na dužnosti načelnika Uprave pokušavao sam da se stavim u poziciju komandanata koji su morali donositi odluke, a takvog iskustva mi nije manjkalo. To sam smatrao svojim težišnim zadatkom. Uostalom ništa posebno nisam izmišljao. Borcima je moral u borbi najveći

kada vide svoje starješine među sobom. Visoka politika, ali ni bilo kakvo politiziranje u toku obavljanja te veoma značajne dužnosti nisu me zanimali. Uostalom to nije ni bio moj posao. Kraj rata dočekao sam na ovoj dužnosti.

Gubici znatno smanjeni

Ukupni gubici Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine za vrijeme moga komandovanja, od 19. januara 1994. do 25. augusta 1995. godine iznose: 292 poginulih i 804 ranjenih.

Pregled gubitaka po jedinicama:

		19. 1. 1994. -31. 12. 1994.		1. 1. 1995. -25. 8. 1995.		UKUPNO 19. 1. 1994. -25. 8. 1995.	
	Jedinica	poginuli	ranjeni	poginuli	ranjeni	poginuli	ranjeni
1.	Komanda Korpusa	5	6		2	5	8
2.	Četa veze						
3.	Četa za PEB						
4.	4.bVP		9		4		13
5.	4. inž. bat.						
6.	4. Idb	12	47	3	26	15	73
7.	4.MAP						
8.	4. Lard PVO						
9.	4. LoB		1		2		3
10.	441. bbr.	42	113	11	48	53	161
11.	442.bbr	34	75	3	40	37	115
12.	443. bbr.	34	42	6	29	40	71
13.	444. bbr.	13	60	1	14	14	74
14.	445. bbr.	11	11	10	28	21	39
15.	446. lbr.	29	35	7	15	36	50
16.	449. ihbbr.	23	69	12	63	35	132
17.	450. lbr.	11	19	12	24	23	43
18.	447. olbr.				2		2
19.	448. olbr.				2		2
20.	4. mlbr.	5	6	8	12	13	18
21.	NRC						
UKUPNO		219	493	73	311	292	804

Upoređujući gubitke u periodu 1992.-1993. godine sa gubicima u 1994. i 1995. godini, uz potpuno shvatanje da je gubljenje svakoga čovjeka nenadoknadivo, gubici u periodu 1994-1995. godine su znatno manji.

Ni jedna žrtva ne smije biti zaboravljena

Hrabrost i odlučnost boraca Četvrtog korpusa zaslužuje pažnju. Hercegovci moraju i trebaju više afirmirati svoje herojsko držanje tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu. Zahvaljujući prije svega ispoljenoj hrabrosti boraca Četvrtog korpusa i naroda Hercegovine, ostao je i opstao narod na tim prostorima Hercegovine. Nadam se da će narod Hercegovine i borci Četvrtog korpusa vječno pamtiti hrabre borce koji dadoše svoje živote za odbranu domovine. Tokom komandovanja Četvrtim korpusom, 1994. i 1995. godine, svjestan sam činjenice da su mnogi borci dali svoje živote u teškim i ogorčenim borbama protiv agresora. Pisanje o Četvrtom korpusu ne bi bilo kompletno ukoliko ne bih spomenuo imena, barem manjeg dijela naših heroja koji su dali svoje živote. Spominjući njih, sjećam se svih poginulih boraca i starješina Četvrtog korpusa. Njihova imena moraju živjeti među nama i prenositi se sa generacije na generaciju. Oni nisu branili samo Mostar, Jablanicu, Prozor, Konjic, oni su branili Republiku Bosnu i Hercegovinu. Mnogi nisu spomenuti, što ne znači da smo ih mi saborci zaboravili i da ih se ne sjećamo. Sjetimo se:

- **SALEMA RADMANOVIĆA, koji je poginuo 16. juna 1992. godine na Tinovom brdu, na dužnosti komandira voda,**
- **HUSEINA RIZVIĆA, koji poginuo 16. juna 1992. godine na Tinovom brdu kao komandir voda,**
- **MUHAREMA ZALUPA, koji je, kao komandir čete, poginuo 16. juna 1992. godine na Tinovom brdu,**
- **KEMALA PINTOLA, koji je poginuo 16. jula 1992. godine,**
- **MIRSADA (SALKE) BILALA, koji je kao komandir čete Prve mostarske brigade poginuo 21. decembra 1992. godine u borbama za deblokadu Sarajeva,**
- **SABITA (DERVIŠA) BILIĆA, koji je poginuo u decembru 1992. godine na Trebeviću, u deblokadi Sarajeva,**
- **HALIDA PADALOVIĆA, koji je poginuo 23. marta 1993. godine u borbama za Buturović - Polje,**
- **NUSRETA ŠEĆIBOVIĆA, koji je poginuo u martu 1993. godine u selu Kostajnici kao zamjenik komandanta odreda "Klis",**
- **HEJUBA BEŠIRA, koji je poginuo u martu 1993. godine u odbrani Konjica,**

- HALIDA PADALOVIĆA, koji je poginuo 23. marta 1993. godine u odbrani Buturović-Polja,
- MUHAREMA MUSTAFIĆA, zvanog Šulc, koji je poginuo 16. aprila 1993. godine u odbrani Buturović-Polja,
- KEMALA (BAJAZITA) BAKIJA, koji je kao komandir čete u 41. motorizovanoj brigadi poginuo 24. maja 1993. godine u Mostaru,
- ADISA HADŽAJLIJE, koji je poginuo 25. maja 1992. godine u oslobađanju sela Bradine,
- SABAHUDINA BALAVCA zvanog Švabo, koji je kao komandir voda, poginuo 30. juna 1993. godine u Sjevernom logoru u Mostaru,
- SALEMA (ALIJE) DLAKIĆA, komandira čete, koji je poginuo u borbama na Bokševici 1. jula 1993. godine,
- ISMETA PAČARIZA, koji je poginuo 19. jula 1993. godine,
- MIRSADA HODŽIĆA, koji je kao borac poginuo 23. jula 1993. godine na Bijeloj Lijesci,
- MIRALEMA (IBRE) MURATSPAHIĆA, koji je kao diverzant izgubio život 24. augusta 1993. godine u Vrapčićima,
- SEIDA PADALOVIĆA, koji je poginuo 13. septembra 1993. godine na Crnom vrhu, na dužnosti zamjenika komandanta bataljona,
- SABAHUDINA (ALIJE) ŠUKMANA, koji je ostavio svoj mladi život na Bokševici 1993. godine,
- SENADA (MUJE) DŽINE, zamjenika komandanta brigade, koji je poginuo 16. septembra 1993. godine u operaciji "Neretva". Iz razgovora sa borcima 444. bbr., da se zaključiti da je Džino dao ogroman doprinos ne samo u organiziranju brigade, nego i uspješnom izvođenju borbi,
- MUSTAFE SLATINE, koji je kao diverzant poginuo 16. septembra 1993. godine u operaciji "Neretva",
- TAHIRA TURAJLIĆA, koji je poginuo 20. septembra 1993. godine, kao zamjenik komandanta brigade u borbama na Humu,
- ZAHIRA HRNJICE, koji je poginuo 24. oktobra 1993. godine kao komandant bataljona,
- DŽEME (ALIJE) DURAKOVIĆA, koji je 3. decembra 1993. godine u Mostaru izgubio život kao borac 41. motorizovane brigade,
- ADISA MACANOVIĆA, koji je poginuo 1993. godine u napadu na Drecelj kraj Konjica,

✣ ŠEVKIJE KARAĐUZA, koji je poginuo 1993. godine kao diverzant,
✣ MUSTAFE (MUJE) HERE, koji je kao zamjenik komandanta 446. lbr poginuo 24. januara 1994. godine u selu Here,
✣ ŠEFAJETA (OSMANA) HAJDARA, koji je poginuo 26. februara 1994. godine u odbrani Konjica,
✣ DAMIRA (HASANA) DEDIĆA, koji je poginuo 26. februara 1994. godine u selu Bijela,
✣ OMERA BRALJA, koji je poginuo na Gubavici, 13. jula 1994. godine,
✣ MUSTAFE (NEZIRA) ĆIBO, koji je poginuo 25. jula 1994. godine u selu Brda,
✣ NUSRETA BALAVCA, koji je izgubio život u operaciji "Jezero '94",
✣ SENADA ZEĆE, koji je poginuo u operaciji "Jezero '94",
✣ ZIJADA BOŽIĆA, koji je poginuo u operaciji "Jezero '94",
✣ ASIMA JAZVINA, koji je kao komandir voda poginuo u operaciji "Jezero '94",
✣ MUHAREMA BEHRAMA, koji je kao član komande brigade poginuo u operaciji "Jezero '94",
✣ FUADA (FEJZE) PAŠIĆA, koji je poginuo 12. septembra 1994. godine u borbama kod Konjica na dužnosti načelnika saobraćajne službe u Odredu za posebne namjene,
✣ HASANA MARIĆA, koji je poginuo 12. septembra 1994. godine na Bukovim glavama kraj Konjica na dužnosti komandira IDV-a,
✣ ASIMA MARIĆA, koji je poginuo kao diverzant 12. septembra 1994. godine na Bukovim glavama, u operaciji "Jezero '94",
✣ MIRSADA (HAMIDA) GAKIĆA, koji je poginuo 15. septembra 1994. godine u borbama za odbranu Konjica,
✣ ALISA (ENESA) HALEBIĆA, koji je poginuo 15. septembra 1994. godine u borbama za odbranu Konjica,
✣ EMIRA (JUSUFA) HONDO, koji je poginuo 15. septembra 1994. godine u odbrani Konjica,
✣ DŽEMALA MAKSUMIĆA, koji je kao pomoćnik komandanta brigade za bezbjednost poginuo 19. septembra 1994. godine na Kiseru,
✣ ENESA (ŠABANA) BATKIĆA, koji je 23. septembra 1994. godine poginuo u borbama kod Konjica kao borac Odreda za posebne namjene,
✣ MUAMERA (SELIMA) ČAJIĆA, koji je izgubio život u borbama kod Konjica 23. septembra 1994. godine kao borac Odreda za posebne namjene,

- ALIJE (MUJE) PAJIĆA, koji je poginuo 24. septembra 1994. godine u toku operacije "Jezero",
- JUSUFA (AHMETA) NOVALIĆA, koji je poginuo 30. septembra 1994. godine na Kiseru,
- NERMINA (HALILA) NOVALIĆA, koji je poginuo 30. septembra 1994. godine na Kiseru,
- DŽEVADA (AHMETA) MADŽAKA, koji je poginuo 9. oktobra 1994. godine u selu Džajići,
- MIRSADA (MEHE) MAKSUMIĆA, koji je poginuo na Kiseru 10. oktobra 1994. godine,
- ADISA (OSMANA) VATRIĆA, koji je poginuo 10. oktobra 1994. godine na Kiseru,
- DŽEMALA (FEHIMA) MAKANA, koji je poginuo 9. novembra 1994. godine, na dužnosti zamjenika komandanta bataljona u selu Bijela,
- ADISA (RAMIZA) BALIĆA, koji je, 11. novembra 1994. godine poginuo u operaciji "Jesen '94",
- SMAJILA (ALIJE) ŠAHINOVIĆA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94",
- SAMIR (MUSTAFE) TURAJLIĆ, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine na Rabini kao borac Odreda za posebne namjene,
- NEDŽADA (ABAZA) MUHAREMOVIĆA, koji je 11. novembra 1994. godine izgubio život na Rabini na dužnosti komandira voda Odreda za posebne namjene,
- EDINA (RAMIZA) ALIHODŽIĆA, koji je dao život 11. novembra 1994. godine na Rabini, kao borac Odreda za posebne namjene,
- EDINA (SALKE) PRIBINJA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94",
- DŽEVADA DEMIROVIĆA, zvanog Đerđa, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen 94" kao komandir desetine u IDV-u,
- EMIRA DREŽNJAKA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94" na dužnosti komandira desetine IDV-a,
- AMELA TOPALOVIĆA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94" kao diverzant,
- RAME (BEĆIRA) SUBAŠIĆA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94",

- MIRALEMA (ADEMA) VILA, koji je poginuo na Rabini 11. novembra 1994. godine kao borac Odreda za posebne namjene,
- ĆAMILA (MUSTAFE) MUSTEDANAGIĆA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94",
- SABAHUDINA (MUSTAFE) ŠAHINOVIĆA, koji je poginuo 11. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94",
- SANELA JAHIĆA, koji je kao borac, poginuo 24. novembra 1994. godine na Bjelimićima,
- MEHE ČOMORA, koji je poginuo 25. novembra 1994. godine u operaciji "Jesen '94",
- MUJE (ŠERIFA) MOTIKE, koji je poginuo kao borac 446. lbr 8. februara 1995. godine u borbama kod sela Kute,
- RAHMANA GAKIĆA, koji je kao puškomitraljezac, poginuo 7. aprila 1995. godine na Vlašiću,
- SENAIDA JAHIĆA, koji je na dužnosti puškomitraljesca, poginuo 7. aprila 1995. godine na Vlašiću,
- EDHEMA (SALKE) ČAJIĆA, koji je poginuo 2. maja 1995. godine na Kiseru,
- ESADA LULIĆA, koji je poginuo 2. maja 1995. godine na dužnosti načelnika Štaba brigade,
- FERIDA ŽILIĆA, koji je poginuo 4. juna 1995. godine,
- DŽEVADA MEZITA, koji je poginuo 6. juna 1995. godine na Treskavici kao komandant bataljona,
- OSMANA (UZEIRA) HABIBIJE, koji je kao komandant bataljona poginuo 2. jula 1995. godine u borbama za deblokadu Sarajeva,
- SALKE BOLOBANA, koji je poginuo 16. jula 1995. godine na Treskavici kao komandir čete,
- RAHMANA (NUME) KOVAČEVIĆA, koji je kao komandir čete u 446. lbr poginuo 20. jula 1995. godine u borbi za Brda,
- EDINA ŠĆUKULJA, koji je kao borac poginuo 20. jula 1995. godine na Treskavici,
- MIRSAD (ALIJE) MAHINIĆ, koji je 30. jula 1995. godine poginuo u Bjelimićima na dužnosti zamjenika komandanta bataljona 449. ihbbr.,
- AMERA (ENVERA) KUDRE, koji je izgubio život u borbama kod Kalinovika 6. augusta 1995. godine na dužnosti referenta u 4. izviđačko - diverzantskom bataljonu,

- **RAME DŽIHE, koji je poginuo 13. augusta 1995. godine na dužnosti pomoćnika komandanta brigade,**
- **OSMANA (DURANA) BANDE, koji je izgubio život 22. augusta 1995. godine kao načelnik Štaba 446. lbr na Treskavici,**
- **OSMANA KEZE, koji je kao borac poginuo 18. septembra 1995. godine na Župi,**
- **EMINA GADŽE, koji je poginuo 28. septembra 1995. godine,**
- **RAMIZA LUČKINA, koji je poginuo 7. oktobra 1995. godine,**
- **ALIJE (HAŠIMA) MURATOVIĆA, komandira voda, koji je hrabro dao svoj život u odbrani Pisvira,**
- **MIRSADA (HUSE) VILA, komandira voda, koji je ostavio svoj mladi život u vrletima Prenja,**
- **ENVERA (OMERA) ZEBIĆA, komandira IDC-a, koji je položio život u odbrani Bjelimića,**
- **ZIJADA (FADILA) POZDERA, poznatog diverzanta, koji je poginuo u operaciji "Neretva",**
- **DRAGANA MALKOČA, koji je poginuo na dužnosti načelnika Štaba brigade na Musali,**
- **ZIJADA LERIĆA, koji je kao komandant Bataljona vojne policije poginuo na Rošcima,**
- **MUJE BIBERA, koji je poginuo na dužnosti komandira voda,**
- **RASIMA KORIĆA, poginuo na dužnosti komandira voda,**
- **ALMEDINA NEFIĆA, poginuo na dužnosti komandira desetine,**
- **ZEKERIJAHA HAĆIMIĆA, koji je poginuo na dužnosti komandira desetine.**

Njihove i žrtve svih onih koje nisam spomenuo, a koji su dali živote u borbi za slobodu Bosne i Hercegovine trajno će ostati kako u sjećanjima njihovih saboraca, tako i svih onih kojima tekovine za šta su pali bosanskohercegovački branitelji nikada neće biti upitne.

MIR – PERSPEKTIVA OPSTANKA I RAZVOJA CIJELOG REGIONA

***

Nakon završetka agresije i uspostave mira, u Armiji R BiH, otpočelo se sa prilagođavanjem organizacijsko-formacijske strukture i podešavanja njenog funkcioniranja u mirnodopskim uslovima.

I Armiju i BiH, zahvatili su složeni procesi proizašli iz Dejtonskog i drugih potpisanih sporazuma. Između ostalog, jedan od procesa bio je formiranje Vojske Federacije BiH. Ovaj proces za sobom je povlačio gašenje Armije R BiH i HVO, te prestanak sa radom Generalštaba Armije RBiH i Glavnog stožera HVO. Kako složena situacija tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu nije omogućavala ni minimalne uslove za međusobno upoznavanje pripadnika Armije, novo vrijeme i novi procesi u kojima smo se našli donijelo je potrebu da se postroje pripadnici svih korpusa i jedinica nakon završetka rata, izvrši smotra i dodijele priznanja. Taj čin je trenutak ulaska u nove procese integracije Bosne i Hercegovine, a samim tim i integracije Armije u Vojsku Federacije Bosne i Hercegovine.

Naredbom komandanta Generalštaba Armije RBiH imenovan sam za komandanta Parade održane povodom petogodišnjice formiranja Armije R BiH. Svečani defile jedinica održan je 15. aprila 1997. godine u Sarajevu na stadionu Koševo pred oko 50.000 građana. U stroju su defilovali prekaljeni borci i starješine napokon dočekavši uspostavu mira u svojoj domovini. Na njihovim licima uočavao sam sjetu i tugu, jer mnogi od njihovih saboraca nisu dočekali ovaj svečani trenutak, ali i ponos zbog ovoga svečanog trenutka.

Zadovoljstvo mi je bilo što sam bio u prilici predati raport predsjedniku Predsjedništva Bosne i Hercegovine Aliji Izetbegoviću. Stanovnici

Sarajeva i ostalih krajeva Bosne i Hercegovine, bili su ponosni i sretni što su mogli vidjeti hrabre branioce Goražda, Bihaća, Zenice, Tuzle, Brčkog, Mostara i ostalih gradova širom zemlje. S druge strane pripadnici svih korpusa Armije bili su ponosni što im se ukazala prilika da učestvuju na svečanom defileu pred Vrhovnim komandantom, u glavnom gradu svoje domovine Bosne i Hercegovine koji se preko 1000 dana nalazio u izolaciji i okruženju agresorskih snaga.

To je posljednje postrojavanje jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine u takvom obliku. Njene tradicije i uspomene na njen nastanak danas nastavlja Vojska Federacije BiH na čelu sa Zajedničkom komandom Vojske Federacije.

***

Godinu i nešto više prije ovog događaja, a odmah nakon završetka rata u januaru 1996. godine našao sam se u Beču, u funkciji vojnog

BOSNA I HERCEGOVINA
PREDSJEDNIK VLADE

Sarajevo, 15. jula 1996.
Br. 01-021-340/96

Armijski general Rasim Delić, komandant
Generalštab Armije RBiH

Poštovani gosp. generale,

U svezi s Vašim pismom br. 1/1-860 od 15. jula 1996., želim Vas obavijestiti da Vlada RBiH imenuje brigadnog generala Ramiza Drekovića za predstavnika RBiH u Subregionalnoj konsultativnoj komisiji.

Molim Vas da o ovom imenovanju obavijestite Subregionalnu konsultativnu komisiju.

S poštovanjem,

Predsjednik Vlade
Dr. Hasan Muratović

eksperta i člana delegacije u pregovorima po članu IV, aneks 1B vojnog dijela Dejtonskog mirovnog Sporazuma, koji se odnosio na određivanje balansa naoružanja u regiji; učestvovao sam u usaglašavanju i donošenju Sporazuma po članu II istog aneksa – izgradnji mjera povjerenja. Predsjedavajući po ovome članu bio je iskusni mađarski diplomata Ištvan Đermati (Istvan Gyarmati). Pregovori po osnovu ovog člana vođeni su mjesec dana. Za vojnog eksperta bio je određen general Muslimović. Razgovori po osnovu člana IV trajali su šest mjeseci, a njima je predsjedavao Norvežanin, ambasador Ejdi (Vigleik Eide). Tokom trajanja pregovora i implementacije tih Sporazuma u praksi, zašto sam ja bio odgovoran sve do prijema dužnosti zamjenika načelnika Štaba Zajedničke komande Vojske Federacije početkom 2000. godine, stekao sam zavidno diplomatsko iskustvo.

U cilju implementacije Sporazuma o izgradnji mjera povjerenja u Bosni i Hercegovini Aneks 1B, član 2, Sporazuma o sub-reginalnoj kontroli naoružanja Aneks 1B član 4, Sporazuma o reginalnoj stabilizaciji Aneks 1B član 5 okvirnog mirovnog Sporazuma (Dejtonski sporazum) za vojnog eksperta,

OVLAŠĆUJEM:

1. General majora Ramiza Drekovića.

2. Isti će učestvovati u radu Zajedničke konsulativne komisije i Komisije o sub-regionalnoj kontroli naoružanja na osnovu protokola o radu Zajedničke konsultativne komisije član 4 paragraf a, te protokola o radu Sub-regionalne konsultativne komisije član 4 paragraf a. i istovremeno će učestvovati na pregovorima u svojstvu vojnog eksperta po članu 5 Aneksa 1b, Regionalne stabilizacije.

3. U svojstvu vojnog eksperta general major Ramiz Dreković koordinirat će rad sa ambasadorom Bosne i Hercegovine pri OSSE-u Biserom Turković, šefom delegacije BiH.

Sarajevo, 02.02.1999.

Dostavljeno:
- ambasador Bisera Turković
- general Rasim Delić
- arhiv

Alija Izetbegović

Vidio sam svu složenost diplomatije, sukobe različitih interesa, ali i shvatio moć međunarodnih faktora u odlučivanju. Ta iskustva jesu značajna, ali istovremeno i bolna jer su pokazala svu težinu složenih odnosa u svijetu i značaj naše uloge u svemu tome. Put do ravnopravnog partnerstva je odista težak. Shvatio sam šta je diplomatija, ali istovremeno i njen značaj posebno za nas u Bosni i Hercegovini. Također, bitno za mene je što sam doživio i svojevrstan vid klasične borbe na polju visoke diplomatije, ali i odnos međunarodne zajednice prema Bosni i Hercegovini. Istovremeno, bio sam svjedok zalaganja naših kadrova u borbi za zelenim stolom koji je bio veoma značajan, a kojeg šira javnost teško može prepoznati. Značajna je ta borba, uz svo uvažavanje ostalih oblika borbe za međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu. Rezimirajući pregovore u Beču, teško da mogu čitaocu predstaviti sve što se događalo iza "diplomatske zavjese", ali sam siguran da smo učinili najviše što smo mogli u tom trenutku. U osnovi, naši pregovori bili su zasnovani na postizanju mira kao trajnoj odrednici, ne samo na prostorima bivših južnoslavenskih zemalja, nego i zemalja jugoistočne Evrope i šire. Doprinos svakog od članova našeg pregovaračkog tima išao je u tom smjeru.

Pored kolega Fikreta Muslimovića, Željka Šiljega i mene, u vojnom dijelu, našu delegaciju na pregovorima predstavljali su bivši ambasador Bosne i Hercegovine Mahir Hadžiahmetović, kasnije njegov kolega Hasan Dervišbegović, Vladimir Pogarčić, dok je ambasadorica Bisera Turković kasnije radila na implementaciji dogovorenog. Svi oni učinili su maksimum da se Sporazum nakon dugotrajnih i mučnih pregovora potpiše. Delegaciju Republike Srpske su predvodili general Zdravko Tolimir i njihov tadašnji tzv. ministar vanjskih poslova Aleksa Buha, iako nije imao te ingerencije. Buhu je nakon izvjesnog vremena zamijenio Radomir Lukić. Jugoslavensku pregovaračku ekipu je zajedno sa pukovnikom Vukašinovićem predvodio njihov ambasador Dragomir Đokić, dok se na čelu hrvatske delegacije nalazio Željko Dobranović i pukovnik Vinko Stefanek.

Naravno, uz nas su bili i brojni predstavnici međunarodne zajednice, na čelu sa norveškim diplomatom Ejdijem, koji su u toku pregovora nudili različita rješenja i varijante. U toku pregovora predsjedavajući Ejdi sa svojim saradnicima povremeno je bio u prilici da zbog zastoja u pregovorima vrši pritisak na sve strane u pregovorima. Time

je "omekšavao sve strane u pregovorima". Zanimljivo je da su nam drugoga dana pregovora međunarodni medijatori podijelili materijale sa neformalnim gledištima budućih limita pet kategorija konvencionalnog naoružanja. Oni se bez obzira na teške pregovore nisu bitnije promjenili ni nakon šest mjeseci iscrpljujućih pregovora. To na najbolji način odslikava interese međunarodnih predstavnika tokom pregovora bez obzira na zacrtane ciljeve država-strana učesnica u pregovorima. Takav pristup međunarodne zajednice vidljiv je i danas skoro osam godina od potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Najnovije, nazovimo reforme odbrane na nivou države rječito govore o pristupu međunarodne zajednice u implementaciji Dejtonskog sporazuma i rješavanju spornih pitanja koja se nisu mogla riješiti u Dejtonu.

Predstavnici međunarodne zajednice prilikom rješavanja teških pitanja obično idu lakšim putem. Takav pristup međunarodne zajednice mnogi tumače kao znak ohrabrenja retrogradnim snagama, odnosno nepodržavanje snaga koje vode progresu u Bosni i Hercegovini. U principu rješenja međunarodne zajednice za našu zemlju, nalaze se negdje na sredini gdje svi uslovno rečeno i gube i dobijaju. Budućnost će nam pokazati da li je to ispravan put u rješavanju problema. Mnoga rješenja se nakon izvjesnog vremena pokažu kao ispravna. Ko danas obraća pažnju na registarske tablice, pasoše ili na Državnu graničnu službu? Mogu samo da zamislim koliko je vremena i truda uloženo da bi se dogovorilo i ustrojilo gore nabrojano. Danas su rezultati vidljivi i to je ono što ohrabruje. Reforme u oblasti odbrane upravo odslikavaju zadovoljstvo jednih i nezadovoljstvo drugih pojedinim rješenjima, ali nadam se da će se u toj oblasti u konačnici postići rezultati koji će odgovarati Bosni i Hercegovini i njenim građanima. Za sve treba vremena. Ovo smatram početkom iza koga slijedi razrada i implementacija u praksi, te finalizacija projekta. Vremenski faktor je veoma bitan i isti se ne može potcjenjivati, no bez obzira na to put do formiranja Vojske BiH neće biti lahak.

***

Oba potpisana sporazuma imaju značajno mjesto u integraciji vojnih potencijala, a posebno u učvršćivanju mira u Bosni i Hercegovini. Sporazumom o izgradnji mjera povjerenja trasiran je put u izgradnji povjerenja u Bosni i Herecegovini. Sporazumom o subregionalnoj kontroli naoružanja, koji su potpisale tri države i pet strana – Savezna Republika

Jugoslavija, Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, te, u okviru Bosne i Hercegovine, njeni entiteti – Federacija Bosna i Hercegovina i Republika Srpska, reguliran je balans u pet kategorija konvencionalnog naoružanja (borbeni tenkovi, oklopni transporteri, borbeni avioni, artiljerija, jurišni helikopteri). Sporazumom o subregionalnoj kontroli naoružanja, dogovoreni limiti predviđaju potpunu uspostavu balansa u naoružanju u regionu, odnosno na prostorima ovih triju republika bivše Jugoslavije.

Sporazum je zvanično potpisan 14. juna 1996. godine, iako je i toga dana bilo neriješenih pitanja u konačnoj verziji teksta. Naša delegacija insistirala je da se inspekcija redukcije naoružanja vrši sa nivoa države, ne ugrožavajući prava entiteta, čemu se suprotstavljala delegacija Republike Srpske. Predstavnici Republike Srpske insisitrali su da period redukcije traje 42 mjeseca, dok je naš stav bio da se redukcija izvrši u roku od 16 mjeseci. Sa našim stavom složili su se predstavnici međunarodne zajednice. Vjerovatno su im procjene s pravom govorile da svako odugovlačenje predstavlja prijetnju miru u Bosni i Hercegovini, a samim tim i prijetnju sigurnosti međunarodnim snagama zaduženim za implementaciju Dejtonskog sporazuma. Takav pristup u procjeni bio je ispravan i dao je goleme rezultate. Međutim, problemi u inspekcijskom režimu sa nivoa države riješeni su tek osam godina nakon potpisivanja Sporazuma. Takvo ponašanje se negativno odražava na stepen izgradnje mjera povjerenja. Vjerovatno će ovo kao i druga sporna pitanja iz okvira potpisanih sporazuma biti adekvatno riješena nakon reforme oružanih snaga u BiH i uspostave Ministarstva odbrane na državnom nivou. Time će i Verifikacioni centar za kontrolu naoružanja na nivou države biti nužno formirati.

Tokom pregovora predstavnici naše delegacije bili su izričiti. Posebno smo vodili računa o državnoj dimenziji i ni u kom slučaju nismo mogli prihvatiti da Bosna i Hercegovina potpiše Sporazum, a da joj se uskrati pravo inspekcije u druge dvije države potpisnice Sporazuma. Takav pristup naše delegacije imao je apsolutnu podršku predsjednika Predsjedništva Alije Izetbegovića i generala Rasima Delića. Planom inspekcije, BiH nije mogla biti zaobiđena, ali u praksi strane u Sporazumu, prije svega predstavnici RS, činili su sve da do praktične realizacije inspekcije na nivou BiH ne dođe.

Neposredno prije konačnog dogovora, naša delegacija kontaktirala je predsjednika Izetbegovića i komandanta Rasima Delića, i upoznala ih

sa tokom razgovora i problemima. Nakon detaljne analize oni su nam sugerirali da ne odstupamo od državne dimenzije inspekcijskog nazora, a u vezi sa rokovima redukcije da možemo biti fleksibilniji, jer su Predsjednik, a i komandant Delić poučeni iskustvima odnosa međunarodne zajednice i ponašanja predstavnika RS, pretpostavljali da kao i obično Republika Srpska neće ispoštovati rokove, a posebno predloženi rok od 16 mjeseci za uništenje viška naoružanja. Kako su pregovori došli u ćorsokak, predstavnici međunarodne zajednice insistirali su na međusobnom dogovoru strana i država u Sporazumu, a posebno strana u BiH.

Ubrzo nakon toga, general Tolimir je pristao na državnu dimenziju inspekcije, ali je insistirao na roku od 42 mjeseca za redukciju i uništenje viška borbenih sredstava iz okvira pet kategorija konvencionalnog naoružanja. Predstavnici međunarodne zajednice predvođeni predsjedavajućim Ejdijem insistirali su na roku od 16 mjeseci i pravo inspekcije potpisnica Sporazuma, stalno usput ponavljajući njihovu poznatu floskulu: "To je vaš sporazum i u vašem je interesu postizanje dogovora".

Osam godina od potpisivanja Sporazuma, potvrđuje se da je to bio sasvim ispravan način razmišljanja mojih pretpostavljenih. Jer, nažalost, u praktičnom smislu još uvijek nemamo instituciju na državnom nivou koja bi pratila realizaciju potpisanog Sporazuma, a otpočete inspekcije na državnom nivou su neadekvatne. Proces redukcije ni danas nije završen. Siguran sam da će i ovo pitanje biti riješeno u interesu BiH i njenih naroda, a da će svi problemi tokom njegovog rješavanja ostati samo davna prošlost. Sporazum uz sve tadašnje probleme i razlike konačno je potpisan, definiran je rok redukcije na 16 mjeseci, a inspekcijskim režimom definirane su strane u Sporazumu. Budućom uspostavom Ministarstva odbrane na nivou BiH, smatram da u prvi plan treba doći adekvatna inspekcija sa nivoa države, te da treba ukinuti inspekcije entiteta. Uostalom, potrebno je primjeniti model savremenih zemalja i formirati Verifikacioni centar u okviru budućeg državnog Ministarstva odbrane.

***

Sporazumom je regulirano da u narednih 16 mjeseci višak naoružanja bude uništen i bude uspostavljen balans naoružanja u regiji. Reguliran je i način inspekcije, odnosno kontrole država-strana u Sporazumu, kao i svih drugih mjera provođenja Sporazuma u praksi. Nažalost, balans još uvijek nije uspostavljen, a to je na štetu Federacije Bosne i Hercegovine, ali u korist ostalih strana u Sporazumu, najviše Republike Srpske.

Protokolom o inspekcijskom režimu, kao sastavnom dijelu Sporazuma o subregionalnoj kontroli naoružanja, regulirano je pitanje inspekcija u okviru država-strana. Nažalost, i pored toga što je Bosna i Hercegovina kao država imala pravo vršiti inspekciju u ostale dvije države, to pravo u praksi realizirala je nakon nešto više od sedam godina od potpisivanja Sporazuma. To odslikava odnos potpisnica, država-strana, prema Bosni i Hercegovini kao suverenoj i nezavisnoj državi, ali, također govori o stepenu izgrađenosti mjera povjerenja u i oko Bosne i Hercegovine. Ovo ilustrira i dostignuti stepen integracije Bosne i Hercegovine od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Kome i zašto je u Bosni i Hercegovini, i sa kojim ciljem smetalo da Bosna i Hercegovina ispuni svoju obavezu kao potpisnica Sporazuma? Naravno, snagama koje još uvijek nastoje dezintegrirati Bosnu i Hercegovinu i definitivno je podijeliti.

Pitanje personala oružanih snaga potpisnica Sporazuma je dobrovoljna stvar svake strane. Uz svo razumijevanje stanja u kome se Bosna i Hercegovina nalazi, a posebno njena privreda i ekonomija, opravdano je smanjenje personala, ali nije opravdano separatno smanjenje, bez praćenja tog procesa u okviru najbližeg okruženja. Pogotovo kad se uzme u obzir da još uvijek nije uspostavljen balans naoružanja, a da se Bosni i Hercegovini još uvijek nije omogućilo da punim kapacitetom implementira Sporazum sa državnog nivoa. Ranija opravdanja da nisu uspostavljeni državni organi vlasti nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, mogla su zvučati opravdavajuće, ali danas, kad su uspostavljeni svi relevantni državni organi, Predsjedništvo, Vijeće ministara i Skupština, nema opravdanja da države-strane potpisnice Sporazuma u Beču, ometaju implementaciju Sporazuma sa nivoa BiH, ali sada pod novim izgovorom da je to "unutarnja stvar Bosne i Hercegovine" koristeći time snage u Bosni i Hercegovini koje su inače od samog potpisivanja Sporazuma onemogućavale taj proces.

Smatram da je tu još uvijek prisutna koordinirajuća aktivnost država-strana potpisnica s ciljem onemogućavanja Bosne i Hercegovine da, kao ravnopravna strana u Sporazumu, ostvari svoja prava. Bosna i Hercegovina je dosad, od 1996. godine do danas, potpisala niz vojnih Sporazuma i konvencija:

– Sporazum o subregionalnoj kontroli naoružanja,
– Sporazum o izgradnji mjera povjerenja,
– Bečki Sporazum iz 1999. godine,

– Konvencija o zabrani i upotrebi hemijsko-biološkog naoružanja,
– Konvencija o zabrani proizvodnje i upotrebe protiv-pješadijskih mina,
– Dokument OSCE-a o malom i lahkom naoružanju.

Kao država, Bosna i Hercegovina, napokon mora preuzeti svoj dio obaveza iz tih sporazuma i eliminirati entitete koji se javljaju u implementaciji, negirajući državotvorni faktor i ingerencije Bosne i Hercegovine.

***

Smatram da ovakvo stanje u vezi sa implementacijom potpisanih sporazuma udaljava Bosnu i Hercegovinu od evropskih i svjetskih vojnih integracija. To šteti njenom ugledu i negativno se odražava na unutarnje stanje, a samim tim i na stanje u regiji u kojoj bi mjere izgradnje povjerenja doprinijele mirovnoj stabilizaciji i otpočinjanju procesa subregionalne saradnje u svim oblastima života i djelovanja. Nizak je nivo implementacije po članu II – o izgradnji mjera povjerenja, a posebno implementacija mjere 11 – dobrovoljni kontakti potpisnica strana u Sporazumu. Dosad su već Vojska Federacije BiH i Vojska RS po Sporazumu morale izvoditi zajedničke vježbe i zajedničku obuku, ali od toga u praksi još uvijek nema ništa.

Ne bih se mogao pridružiti konstatacijama da vojske u Bosni i Hercegovini prednjače u implementaciji potpisanih vojnih sporazuma iz okvira Dejtonskog sporazuma. Naprotiv, te aktivnosti ne idu željenim tempom, mada su postignuti određeni rezultati. Implementacija potpisanih sporazuma sa entitetskog nivoa, uz onemogućavanje implementacije potpisanih sporazuma sa državnog nivoa, u direktnoj je suprotnosti sa preuzetim obavezama potpisnica država-strana u Sporazumu, posebno u dijelu implementacije potpisanih sporazuma sa nivoa Bosne i Hercegovine. Stepen izgrađenosti mjera povjerenja između Vojske Federacije BiH i Vojske RS ne može biti finaliziran i u potpunosti izgrađen sve dotle dok su u svojim strategijama i doktrinama te dvije vojske međusobno suprotstavljene, kao i dok njihovi ratni planovi i planovi mobilizacije ne budu kompatibilni s ciljem zaštite suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine. Procesi obuke i uspostavljeni standardi u obje vojske nisu kompatibilni. U odnosu na to više nego su potrebne reforme u sferi odbrane sa jasnim putem formiranja Vojske BiH koja će na svakom pedlju međunarodno priznate države Bosne i

Hercegovine štiti njen suverenitet i teritorijalni integritet. Izbjegavanje suštinskih reformi ide na štetu Bosne i Hercegovine i njenih naroda.

***

Sporazum o izgradnji mjera povjerenja i Sporazum o subregionalnoj kontroli naoružanja su vrlo bitni za Bosnu i Hercegovinu i njene narode i građane. Potpunom implementacijom ovih Sporazuma, povećava se stepen izgradnje mjera povjerenja, kako u Bosni i Hercegovini, tako i njenom okruženju, odnosno cijeloj regiji. Nije bilo lahko postići Sporazum na osnovu koga se trebala uništiti velika količina naoružanja, uspostaviti međusobna kontrola do jučer ljutih neprijatelja. Prije svega, to su morale učiniti SRJ i RS. Ustvari, to odslikava stanje na terenu, sa kojom silom i kojom količinom naoružanja su raspolagale vojske tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, uzimajući u obzir da je svo naoružanje i prijavljeno (u što je teško povjerovati), kako je to regulirano Sporazumom.

Ne mogu, a da iznova ne istaknem da je embargo uveden upravo onome ko je bio najslabiji i koga je trebalo pomesti sa mape. Navešću primjer: Savezna Republika Jugoslavija je do sada uništila 428, a Republika Srpska 283 tenka. Dakle, Republika Srpska je kraj rata dočekala sa 533 tenka koliko su prijavili u razmjeni informacija. S druge strane, Armija Republike Bosne i Hercegovine, osim zarobljenih tenkova, u svom sastavu nije imala ove kategorije konvencionalnog naoružanja, a da ne spominjem borbene avione i helikoptere. Uzimajući sve ovo u obzir, i normalno je da oni koji su raspolagali sa velikim količinama naoružanja, najviše i unište tog naoružanja, s obzirom na postavljene limite. Tokom pregovora se mogla jasno vidjeti uloga međunarodne zajednice u rješavanju situacije u Bosni i Hercegovini, njena kreativnost, pa, nažalost, nekad i potpuna neodlučnost. Ali, svakako, međunarodnoj zajednici pripada posebno mjesto tokom razgovora, kao i implementacije dijela dogovorenog u praksi. U toku implementacije uništen je ukupno 751 tenk, dok je u okviru svih pet kategorija naoružanja uništeno ukupno 7.066 komada.

Pojedinačno navodeći države-strane u Sporazumu do sada su uništile sljedeće količine naoružanja u navedenih pet kategorija konvencionalnog, ograničenog naoružanja.

Savezna Republika Jugoslavija u dogovorenom roku uništila je sljedeće naoružanje:

– borbenih tenkova	428
– oklopnih transportera	38
– artiljerijskih sredstava	1.090
– borbenih aviona	59

Naš zapadni susjed, Republika Hrvatska, morala je reducirati i uništiti 697 artiljerijskih cijevi velikog kalibra, jer u okviru ostalih kategorija nije imala viška borbene tehnike.

Federacija Bosne i Hercegovine, odnosno njena Vojska morala je uništiti sljedeće naoružanje:

- 40 borbenih tenkova (zbog neispravnosti i zastarjelosti, a ne zbog viška u limitu),
- 20 oklopnih transportera (zbog neispravnosti i zastarjelosti, a ne zbog viška u limitu),
- 2.432 artiljerijskih sredstava.

Republika Srpska uništila je sljedeće naoružanje:

– borbenih tenkova	283
– oklopnih transportera	100
– artiljerijskih sredstava	1.875
– borbenih aviona	4

Kao što se vidi, ograničene su ofanzivne sposobnosti država-strana u Sporazumu, s jedne, a, s druge strane, uništen je višak naoružanja, što je stvorilo uvjete za postizanje pravilnog balansa u naoružanju u regiji. Iskazane količine govore o rezultatima postignutog sporazuma.

Tokom pregovora često je bila uočljiva koordinacija i saradnja Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske, sve do promjena i uspostavljanja demokratskih vlasti u ovim državama. Padom diktatorskih režima u Jugoslaviji i Hrvatskoj, intenziviranjem Haškog tribunala u hapšenju lica osuđenih za ratne zločine, posebno Slobodana Miloševića, Biljane Plavšić, Momčila Krajišnika i nekoliko visokih oficira Vojske RS, Vojske Republike Hrvatske i ekstremnih starješina HVO, došlo je do pozitivnih

pomaka u implementaciji potpisanih Sporazuma, iako, još uvijek ne u okvirima dogovorenog. Otvoreno se zagovara smanjenje limita pet kategorija konvencijalnog naoružanja u cilju daljeg jačanja mira i stabilnosti regije. Logično je pitanje smanjenja limita - Srbije i Crne Gore, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, pa i šire. Naravno, to najviše odgovara BiH, štetno bi bilo separatno vršiti smanjenje limita u BiH, ne vodeći računa o okruženju. Pozitivno je da Bosna i Hercegovina prednjači u prijedlozima i zahtjevima, ali nedopustivo je da se smanjenje limita i personala vrši samo u Bosni i Hercegovini. Procesi trebaju biti uravnoteženi, kako u BiH, tako i njenom okruženju. Pravilan i pravedan balans je garant uspostave mjera povjerenja u regionu. Prihvatanjem Sporazuma o subregionalnoj kontroli naoružanja, te Sporazuma o izgradnji mjera povjerenja i primjena istih u praksi, otvorila su se mnoga sporna pitanja do tada. Rješavanjem tih pitanja i pravilnim pristupom, u implementaciji potpisanih vojnih sporazuma vodeći računa o državnoj dimenziji BiH pozitivno će se odraziti na ukupno vojno-političko stanje u Bosni i Hercegovini.

Svoje saborce i saradnike nikad neću zaboraviti

Nadam se da sam kroz ovu knjigu uspio predstaviti bar dio aktivnosti i sudbonosnih događaja prije, ali i tokom agresije na Republiku BiH, u okruzima Bihać i Mostar, danas Unsko-Sanskom i Hercegovačko-Neretvanskom kantonu. Naravno da su okolnosti diktirale i moj odnos prema tadašnjem stanju, ali i prema jedinicama kojima sam komandovao tokom skoro četverogodišnjeg oslobodilačkog rata. Zadaci koji su stajali predamnom i jedinicama kojima sam bio na čelu bili su složeni. Zasluge pripadaju boračkom sastavu i vojničkim kolektivima u cjelini.

Cilj mi je bio da ukažem na značaj borbe, ali i da budućim istraživačima, historičarima, hroničarima, novinarima, publicistima i književnicima, makar u naznakama nagovijestim u kom pravcu trebaju usmjeriti svoja dosadašnja i buduća istraživanja.

Prostori i zone odgovornosti Petog i Četvrtog korpusa nalazile su se praktično na dva suprotna kraja BiH. Riječ je o dva različita podneblja i mentaliteta ljudi, ali po mnogo čemu slična u toku rata. Po meni to su bili

prostori po mnogo čemu specifični u odnosu na ostale krajeve u R BiH. Oba ova prostora bili su u okruženju. Peti korpus u potpunom, skoro do kraja rata, a na svojevrstan način to se može reći i za Četvrti, prije nego što je potpisan Vašingtonski sporazum 1994. godine. Jedina veza sa svijetom bila mu je kozja staza preko Glogova na Prenju.

Druga specifičnost koja na neki način karakterizira i izdvaja zonu odgovornosti ova dva korpusa, je izdaja Fikreta Abdića i pokušaj izdaje u Mostaru i zabijanje noža u leđa borcima Četvrtog i Petog korpusa tokom 1993. godine.

Mnoge borbe, bojeve i operacije izvodili su borci i starješine Petog korpusa Armije RBiH do kraja 1993. godine. Teško ih je sve i pobrojati, a kamoli opisati, posebno je teško dočarati ambijent i uvjete u kojima su djelovali borci i starješine "Sile nebeske". Ništa lakše nisu prolazili ni borci Četvrtog korpusa. Nadam se da sam čitaocima ove knjige ponudio bar dio tog bogatog krajiškog i hercegovačkog ratnog mozaika. Bitno je napomenuti da su uvjeti u kojima smo se borili bili veoma složeni i teški. Oba ova kraja kao i cijelu BiH zatekla je agresija bez naoružanja, vojske i potrebne infrastrukture za vođenje odbrambenog rata. Pored iscrpljujuće, slobodno se može reći, borbe za opstanak u hodu smo morali rješavati sve probleme sa kojima smo se susretali i istovremeno stvarali smo sve što nismo imali do tada. To je bilo teško. Najteže je borcima i narodu Okruga Bihać pala Abdićeva izdaja i pokušaj secesije. Tek sada, bosanskohercegovački mediji donose prave i konkretne podatke koliko je Abdić bio infiltriran u KOS i koliko je odrađivao prljav posao za Miloševića i srpske gospodare.

Ni jedno vrijeme, ni jedan period u razvoju Petog i Četvrtog korpusa, ne može se zaboraviti, minimizirati, niti zapostaviti. Spomenuta imena predstavljaju i simboliziraju sve one koje objektivno nisam mogao spomenuti u knjizi. Današnji prostor Unsko-Sanskog kantona, prepoznatljiv je po Petom korpusu Armije R BiH. Dio bojeva, borbi i operacija koje su izveli borci i starješine Petog i Četvrtog korpusa su opisani, ali ni u kom slučaju to nije dovoljno da se može u potpunosti sagledati kompletan ambijent, pa ni problemi sa kojima smo se nosili posebno u te prve dvije godine rata. Okruženje, nestašica, nemogućnost evakuiranja, zbrinjavanja i liječenja ranjenih, nedostatak oružja i municije, svakodnevni nasrtaji agresora da nas porobi, izdaja i borba unutar, između boraca i starješina Petog korpusa i pripadnika "narodne odbrane" tzv. APZB, samo su dio tog ambijenta. Zahvaljujući upornom, sistematskom i

organiziranom radu komande Petog korpusa, potčinjenih komandi i institucija vlasti, izražene podrške naroda, borci i starješine Petog korpusa uspjeli su odbraniti okrug tokom 1992. i 1993. godine, uspješno se suprotstaviti izdaji Fikreta Abdića i istovremeno prevazići brojne probleme sa kojima su se suočavali. Tokom 1994. i 1995. godine, borci ovog korpusa uspjeli su zadržati slobodnu teritoriju i pored jakih agresorskih ofanziva, a u završnim operacijama, krenuti u oslobodilački pohod, pregaziti Unu i Sanu i osloboditi veliki dio do tada zauzete teritorije.

Kako nedostaju aktivnosti Petog korpusa tokom 1994 - 1995. godine, tako u knjizi nećete moći pročitati ni stanje u zoni Četvrtog i Šestog korpusa AR BiH tokom 1992. i 1993. godine. Smatram veoma bitnim povezivanje Šestog i Četvrtog korpusa u jedinstven vojnički organizam, od Ivan Sedla do Vranjevića. Borci i starješine novog Četvrtog korpusa tokom 1994. - 1995. godine uspjeli su zadržati slobodnu teritoriju i osloboditi veliki dio privremeno zauzete teritorije. Komanda Korpusa zajedno sa svojim potčinjenim komandama stvorila je uvjete za demilitarizaciju grada Mostara i uspostavu Evropske uprave, na čelu sa gospodinom Hansom Košnikom.

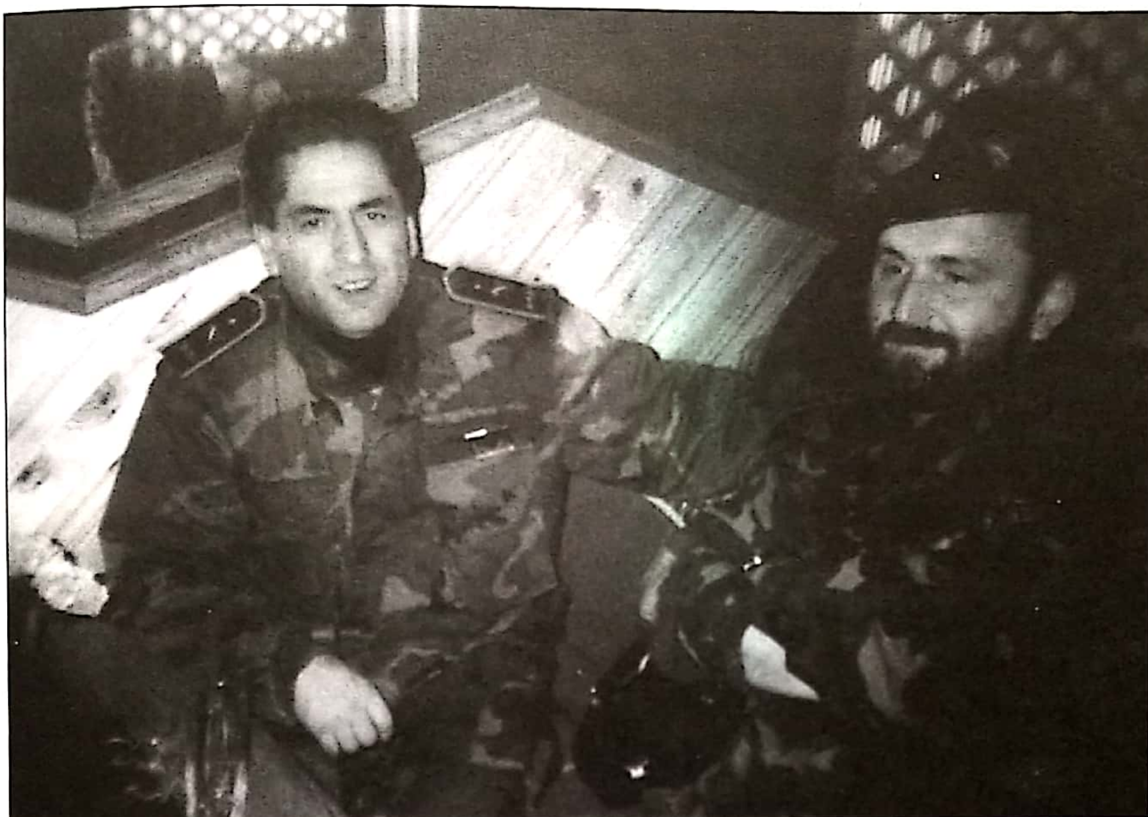
Teška je bila borba boraca i starješina Četvrtog i Šestog korpusa AR BiH. Po mnogo čemu ta borba bila je specifična. Često vojno-politička situacija u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa bila je neshvatljiva i nerazumljiva. Logistička podrška od strane pretpostavljene komande nije bila dovoljna, na šta su bili posebno osjetljivi hercegovački borci. Nedovoljna logistička podrška, teška vojno-politička situacija i nedovoljan uticaj državnih institucija, kod boraca ovoga korpusa ostavljalo je dojam da su napušteni i žrtvovani. Odmah po dolasku na dužnost komandanta Četvrtog korpusa, bio sam obasut pitanjima: Zašto je takav odnos od strane pretpostavljene komande i drugih odgovornih institucija? Sa takvim situacijama u blažoj formi susretao sam se praktično do konca rata. Jednostavno osjećao sam u vojničkom smislu neravnopravnost. No, i pored toga hrabri borci i narod tog kraja uspjeli su ostati i opstati na svom pragu, sačuvati taj strateški dio naše zemlje, bez kojeg bi država BiH došla u tešku situaciju ili je možda ne bi ni bilo. Za sve to su morali platiti visoku cijenu Čapljinci, Trebinjci, Ljubinjci, Nevesinjci, Stočani, Mostarci, Gačani, Bilećani, Jablaničani, Konjičani, Prozorani...

Stisnuti uz rijeku Neretvu i njene kamenite obale, u obruču, odolijevali su hrabri Hercegovci u neravnopravnoj borbi na dva fronta. Gledano vojnički, moglo bi se reći da nisu imali izlaza iz takve situacije, ali ponos i ljubav za rodnom grudom, za domovinom koju im žele silom oteti, pobijedili su desetostruko jačeg neprijatelja. I pored toga što su velikosrpske i velikohrvatske aspiracije bile direktno usmjerene protiv Bošnjaka u Hercegovini, što je to bio krajnji dogovor agresorskih lidera iz Karađorđeva, da rijeka Neretva bude "linija-crta razgraničenja između pravoslavlja i katoličanstva (Bošnjaci ili u Neretvu ili pod zemlju ili u progonstvo)", na sreću, to u praksi nije bilo realizirano, iako su ih u tome svojski pomagali i Hrvatska vojska i JNA. Uspjeli su se borci Hercegovine odbraniti na svojoj Neretvi, pod svojim vrelim mediteranskim suncem, i pored jakih ofanziva i sa jednog i sa drugog fronta. Ne treba zaboraviti da je baš u Hercegovini, u septembru 1991. godine, dolaskom tzv. rezervista iz tadašnje Jugoslavije, najprije započela tiha okupacija BiH. I prvi otpor srpskom agresoru je u njoj pružen. Stoga su prve dvije godine rata bile vrlo teške za borce i starješine Četvrtog, a kasnije i Šestog korpusa, kao i za narod toga kraja. Ne čudi što su se upravo u tim godinama desili najveći progoni i zločini, etnička čišćenja i genocid nad Bošnjacima Hercegovine, i zatvaranje u logore kao što su Heliodrom u Mostaru, Dretelj i Gabela u Čapljini, zatvor u Ljubuškom, itd.

Ponosan sam što sam u tim i takvim, teškim i sudbonosnim vremenima za moj narod i moju domovinu, bio u prilici biti na vrlo odgovornim dužnostima u Armiji R BiH, i što sam komandovao Petim i Četvrtim korpusom u jednom specifičnom vremenskom periodu. Ponosan što sam s njima dijelio životnu sudbinu ili što bi se reklo zadnji zalogaj.

Čitajući ovu knjigu nadam se, da će se čitaoci, a posebno moji suborci iz Petog i Četvrtog korpusa, onako na miru moći posjetiti na prohujale ratne događaje. Mogu se sjetiti lijepih, ali i ružnih zajedničkih trenutaka, jer je rat sam po sebi takav. Sigurno će se sjetiti svih trenutaka koje smo zajedno doživjeli u borbama na Grabežu, Hasinom vrhu, Grmuško-Srbljanskom platou, Golubiću, Lohovskim brdima, Plješevici, Bugaru, Johovici, Cazinu, Ćorkovači, desnoj obali Une, Bosanskoj Krupi, Podveležju, Donjoj i Gornjoj Rabini, Volujim jamama, Ihnju, Jazniku, Debelom brdu, Bjelimićkom platou, Ljubini, Ćelavici, Jajetu, Kiseru, Herama i mnogim drugim mjestima gdje su se izvodile žestoke borbe, presudne za naš opstanak i opstanak našeg naroda.

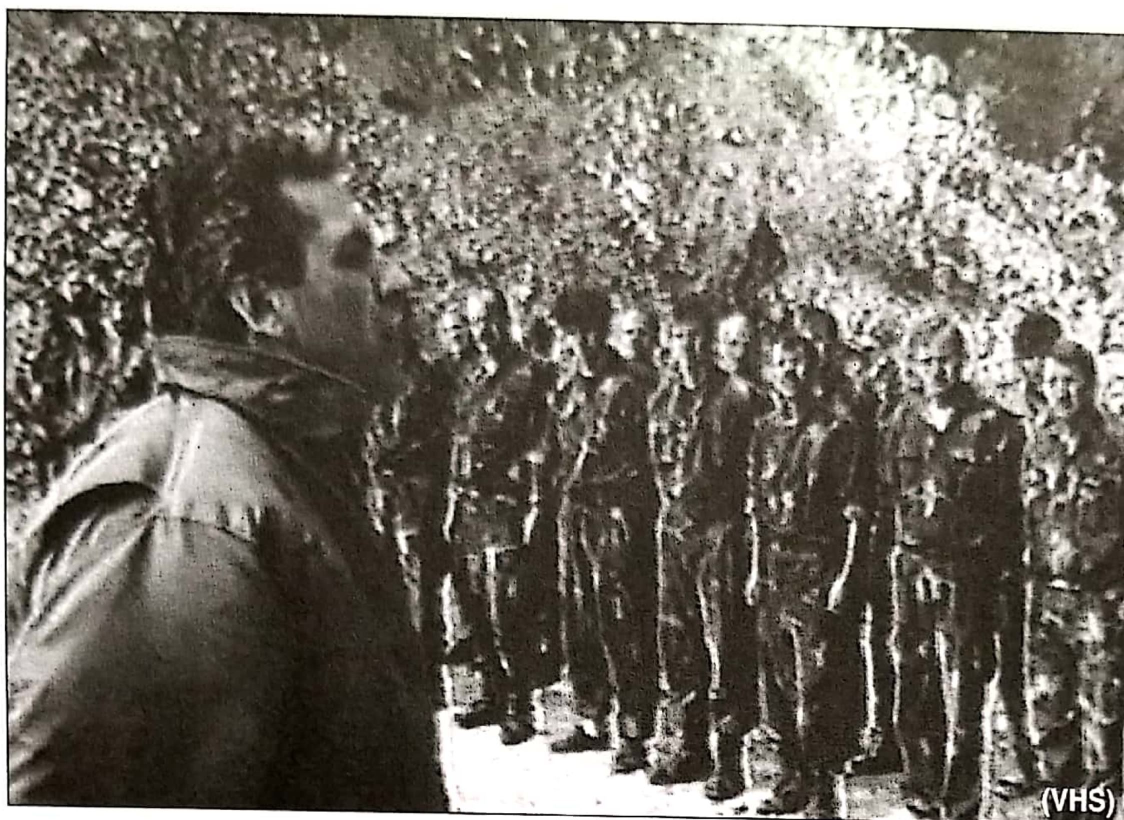
Uspomene i sjećanja ostat će trajne, a obaveza svih nas je da ne zaboravimo one koji su u tim borbama dali svoje živote ili dijelove tijela. Moramo se sjećati i čuvati uspomene na naše šehide i poginule borce, ratne vojne invalide kao i sve druge koji su učestvovali u odbrani svoje domovine kojima je ova knjiga i posvećena.

... sa komandantom Šestog korpusa Salkom Gušićem, januar 1994. godine...

... obraćanje pripadnicima Odreda za specijalna dejstva, Ramiz Dreković, Nihad Bojadžić, Safet Oručević, sa saradnicima, februar 1994. godine...

... obraćanje borcima u okolini Konjica, 1994. godina...

... tenkisti Četvrtog korpusa...

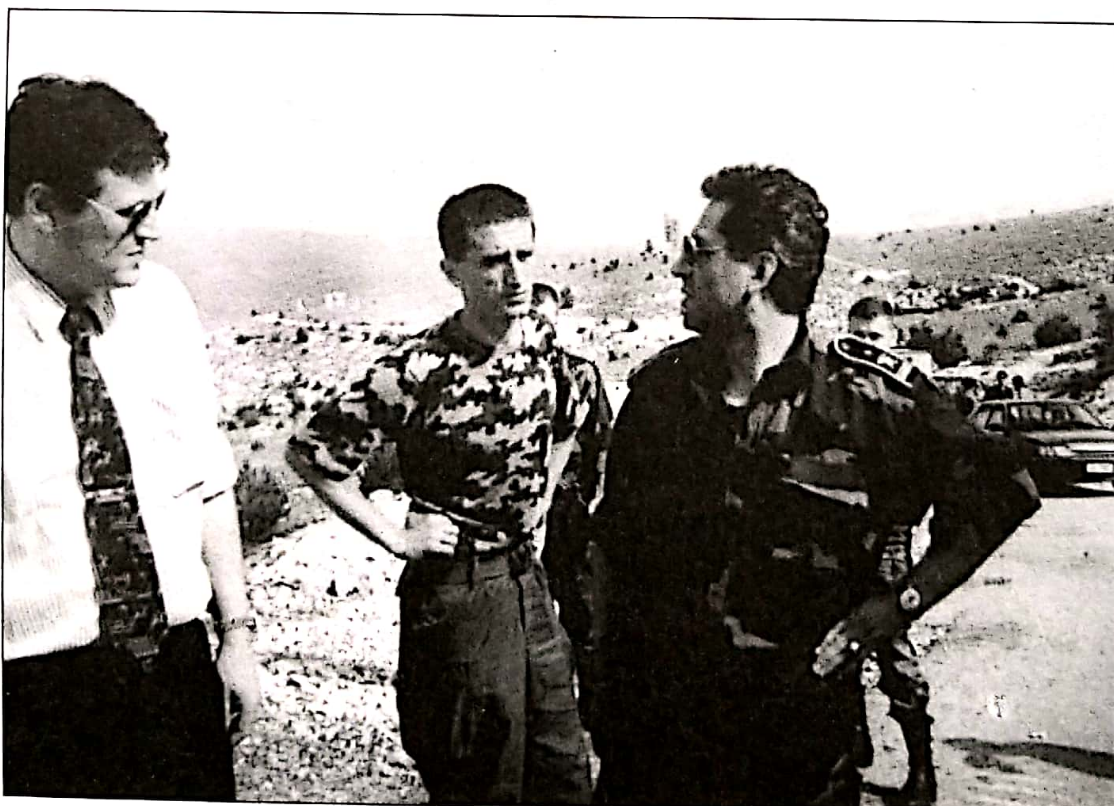
... referisanje Komande Četvrtog korpusa, s lijeva, Mirsad Mahmutčehajić, Sejo Đulić, Meho Žujo, Selman Podžić, Ramiz Dreković, Zijo Pošković, Amer Bilalović, Zijo Veledar, Redžo Mehić...

... na relejnom čvorištu Prenj sa zamjenikom komandanta Četvrtog korpusa Safetom Oručevićem...

... obilazak novoizgrađene obilaznice na putu M-17 sa komandantom inžinjerijskog bataljona Nusretom Avdibegovićem Begom i njegovim saradnicima...

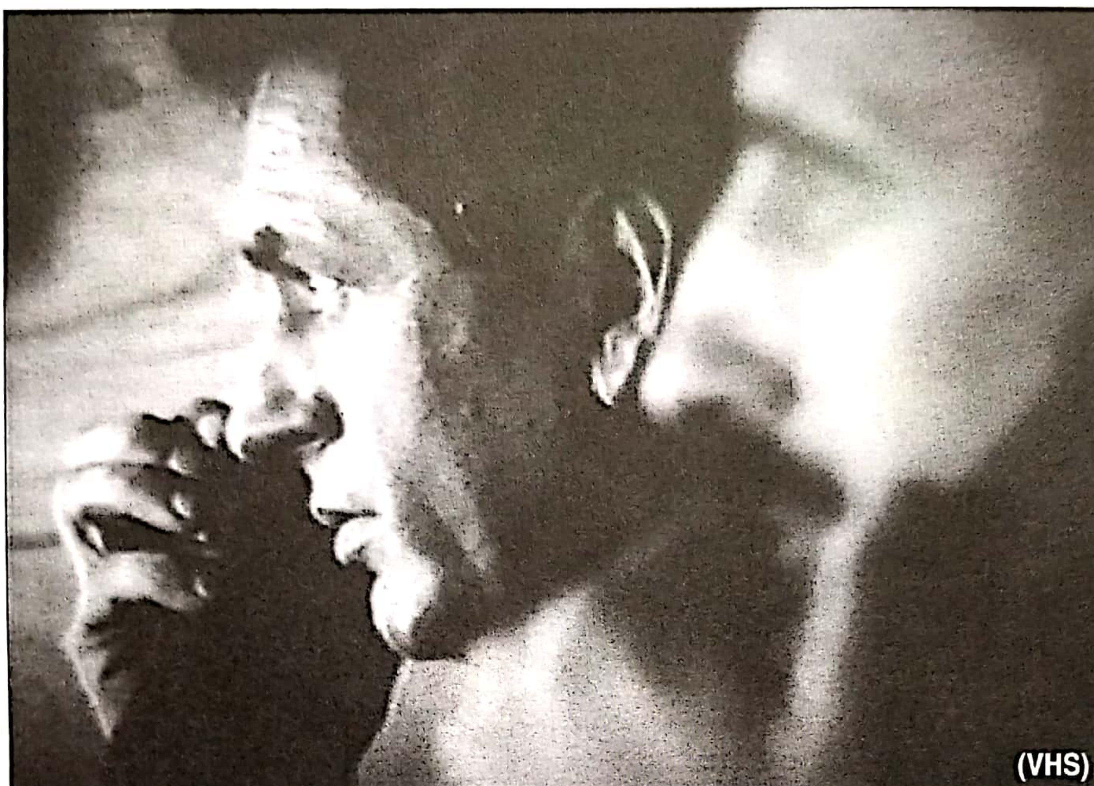
... sa gradonačelnikom Mostara Safetom Oručevićem i komandantom 401. motorizovane brigade Esadom Humom, Podvežje 1995. godine...

... Jusuf Hadžajlija Homeini, Nihad Bojadžić, Ismet Alija...

... obraćanje na godišnjici 4. muslimanske lahke brigade...

... na Isturenom komandnom mjestu Četvrtog korpusa...

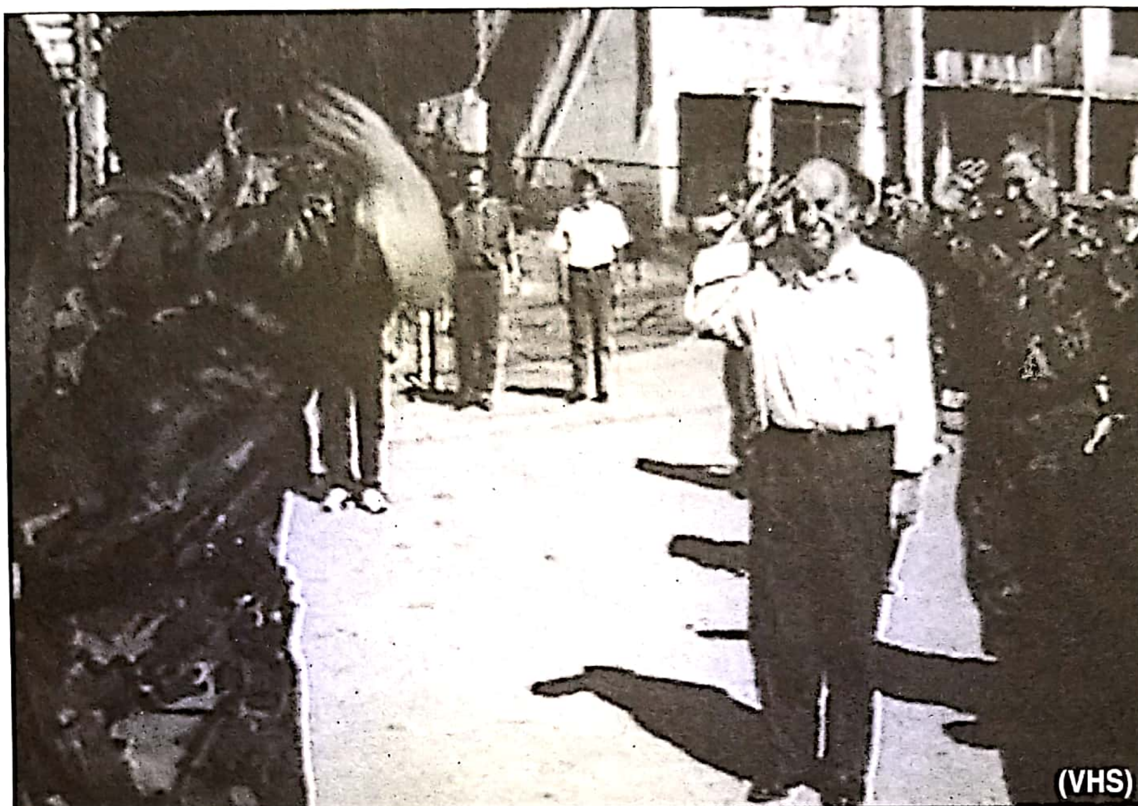
... borci Četvrtog korpusa u akciji...

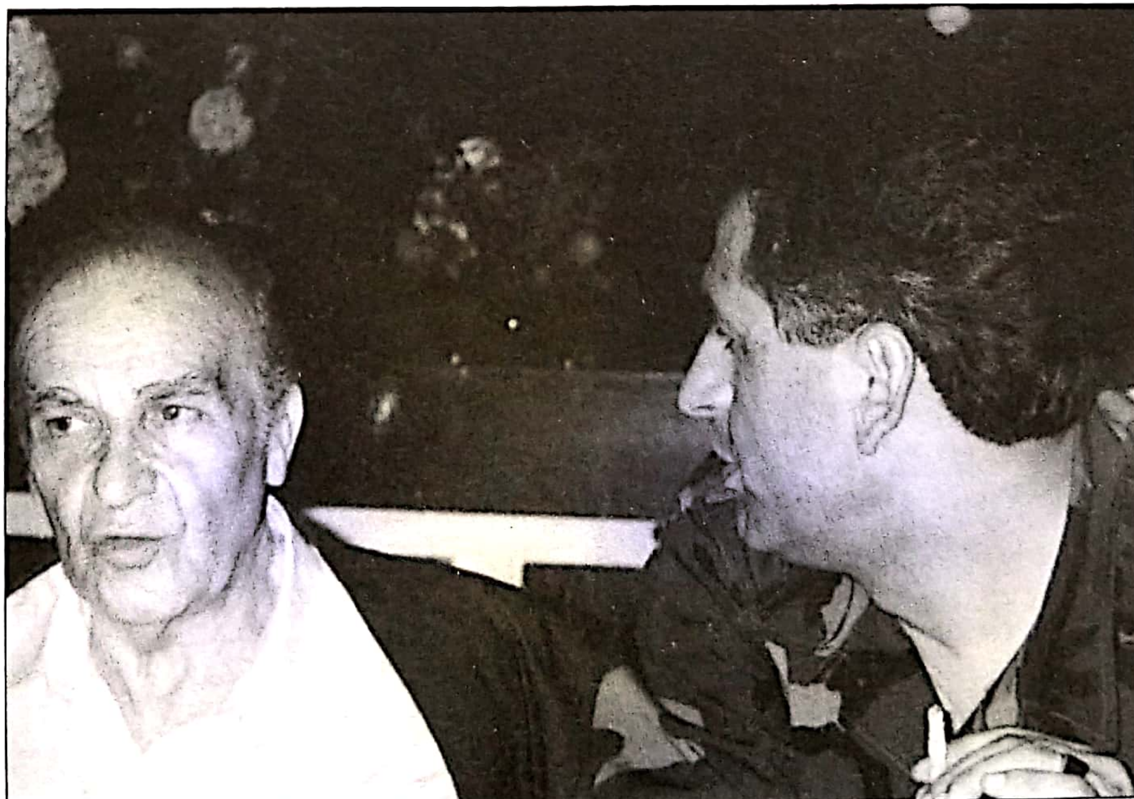
... posjeta ranjenom borcu nakon operacije "Jezero '94."...

... obilazak položaja Četvrtog korpusa sa komandantom Rasimom Delićem, jesen 1994. godine...

... posjeta predsjednika Izetbegovića, Mostar 1995. godine...

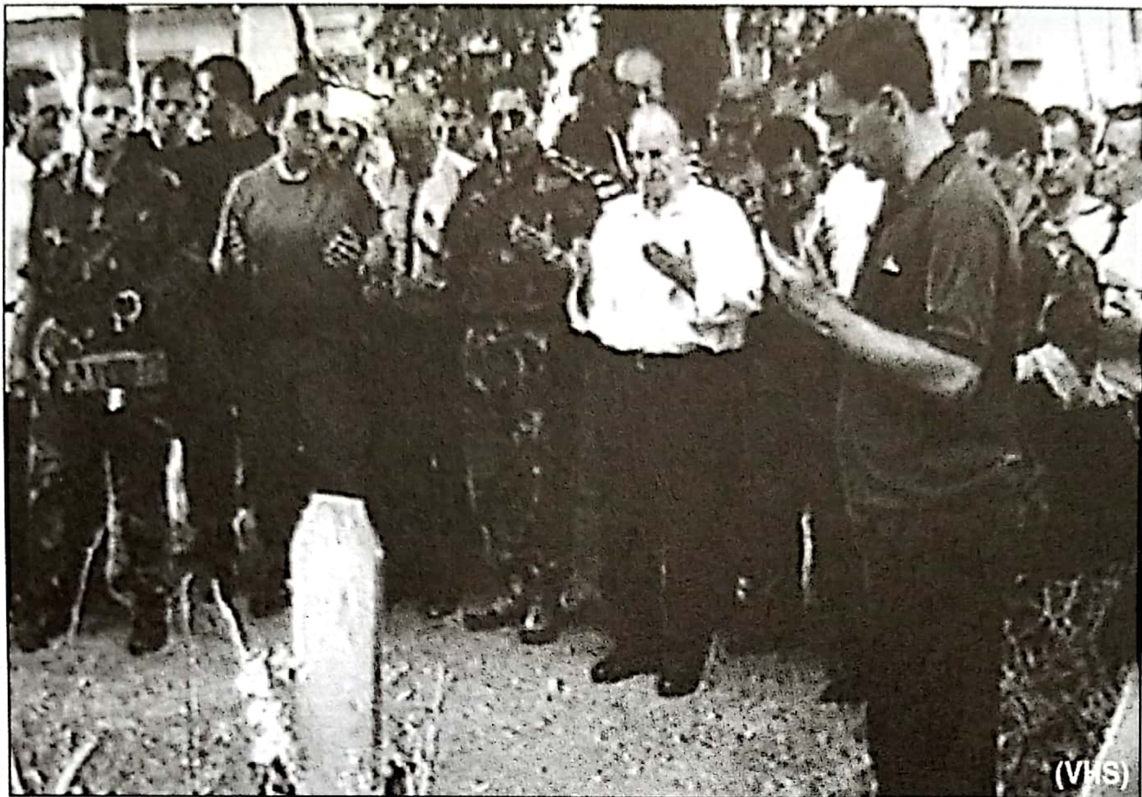
... upoznavanje predsjednika Izetbegovića sa stanjem u zoni odgovornosti Četvrtog korpusa...

... razgovor sa članom Predsjedništva RBiH dr. Ejupom Ganićem...

... posjeta dr. Ejupa Ganića i obilazak položaja jedinica
Četvrtog korpusa, jesen 1994. godine...

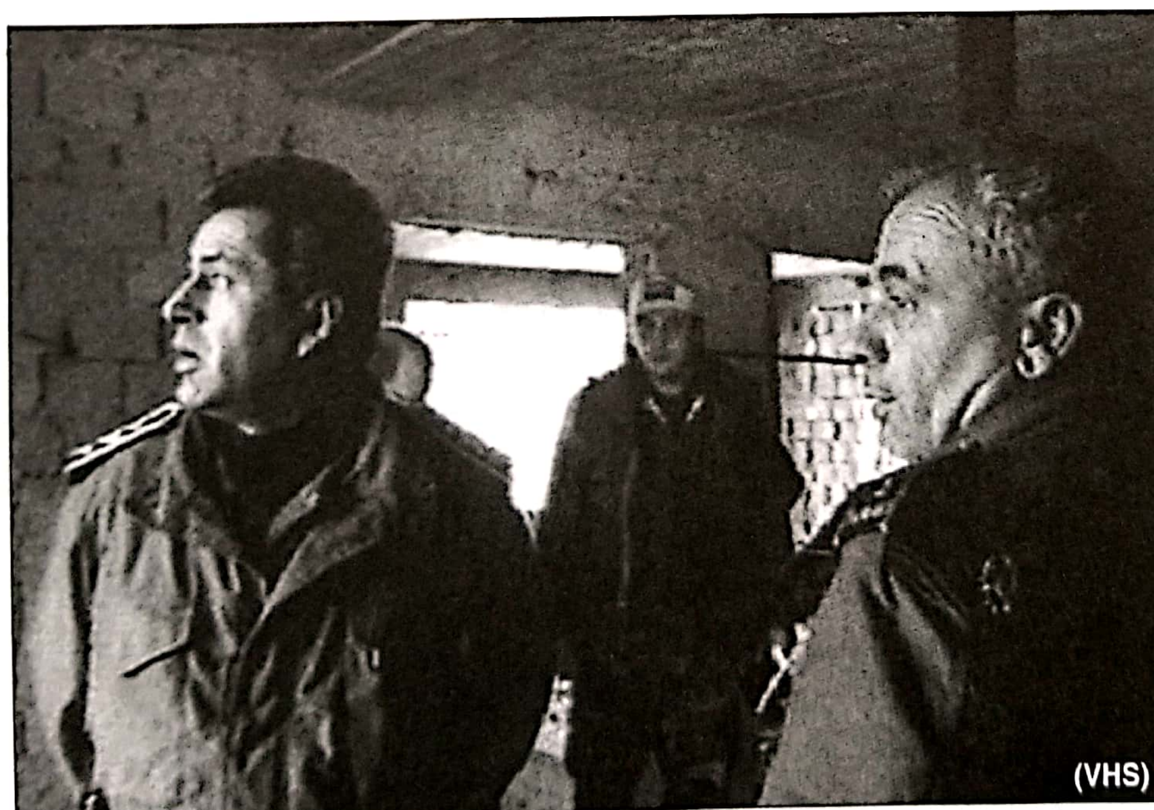
... predsjednik Izetbegović na šehidskom mezarju u Mostaru...

... sa dr. Nijazom Durakovićem tokom njegove posjete
Četvrtom korpusu, jesen 1994. godine...

... posjeta Jasušija Akašija Mostaru 1994. godine...

... u oslobođenom Sanskom Mostu sa generalom Mehmedom Alagićem...

... na mezaru rahmetli Izeta Nanića...

... na IKM-u ŠVK u toku operacije deblokade Sarajeva, ljeto 1995. godine...

... Murat Dizdarević, Sefer Halilović, Sulejman Ugljanin,
Ramiz Dreković, Hasib Dazdarević...

... na pregovorima u Beču (šesti s lijeva)...

... sa komandantom Artiljerijskog centra Oružanih snaga Republike Turske...

... sa svojim nasljednikom generalom Atifom Dudakovićem
nakon deblokade Bosanske Krajine...

... raport Vrhovnom komandantu...

... parada u povodu Dana ARBiH - ministar Sakib Mahmuljin,
predsjednik Alija Izetbegović, komandant Rasim Delić,
komandant parade Ramiz Dreković, Sarajevo 15. 4. 1997. godine

INDEKS IMENA

Bajramović Omer
Bajramović Salem
Bajrić Bajro
Bajrić Šemsudin
Balavac Halko
Balavac Nusret
Balavac Sabahudin Švabo
Balčinović Ismet
Balić Adis
Balić Safet
Baltić ef. Remzija
Banda Osman
Bašagić Esad
Bašagić Refik
Bašanović Zuhdija
Bašić Asim
Bašić Ibrahim
Bašić Jasmin
Bašić Meho
Bašić Rasim
Bašić Tomo
Bašanović Bećo
Barunović Josip
Bataković Osman
Batkić Enes
Batlak Edin
Bečević Zlatko
Bećiragić Asim
Bećirević Senad
Bećirović Izudin
Bećirspahić Ismet
Beganović Asmir
Beganović Hakija
Beganović Hasib
Beganović Nijaz
Beganović Osman
Beganović Remzo
Beganović Samir
Begić Ahmet
Begić Esad
Begić Idriz
Begić Muharem
Begić Mujo
Begić Nijaz
Begić Sulejman
Begić Šefik
Beglerović Ahmet
Beglerović Almir
Beglerović Džemo
Beglerović Mustafa
Behić Šahzudin
Behrem Hajrudin
Behmen Omer
Behram Muharem
Behrem Rizvo
Behrić Fikret
Bender Ivan
Berberović Smail
Beriša Veselj
Beslać Stevo
Bešić Adil
Bešić Bekir
Bešić Jasminko
Bešić Edhem
Bešić Hajrudin
Bešir Hejub
Beširević Alija Beg
Beširević Enes
Beširević Muhamed
Bešlagić Esad
Bešlagić Munib
Bešlagić Šemsudin
Beuk Zdenko
Bibanović Nijaz Biban
Biber Ahmet
Biber Alija
Biber Mujo
Bibić Fehim
Bilajac Rifet
Bilal Mirsad
Bilalović Amer
Bilić Sabit
Bijedić Džemal
Bjedić Ramiz
Biščević Ismet
Bisić Miroslav
Blagojević Zdravko
Boban Mate
Bobetko Janko
Bogićević Bogić

C

Č

Čović Ahmet
Čović Emin
Čović Halil

Ć

Ćatić Nafija
Ćehić Senad
Ćemalović Asim
Ćeman Mirsad
Ćemić Mehmed
Ćenanović Haris
Ćenanović Rasim
Ćibo Mustafa
Ćoralić Edin
Ćoralić Muhidin
Ćoralić Mustafa
Ćoralić Mithad
Ćoralić Nijaz
Ćosić Matija
Ćućurević Halil
Ćurić Zvonko
Ćurtović Izeta
Ćurtović Kasim

D

Daguda Esad
Damjanović Radomir
Dazdarević Hasib
Debutelle, francuski pukovnik
Dedić Abdulah
Dedić Ćatib
Dedić Damir
Dedić Ekrem
Dedić Halid
Dedić Mensur
Dedić Muhamed
Dedić Mehmedalija
Dedić Mustafa
Dedić Nezir - Salko
Dedić Redžo
Dedić Sejfudin
Dedić Senad
Dedić Tofik
Dedić Zlatan
Delalić Muhamed Hamdo
Delanović Adil
Delić Asim
Delić Asim Šiškonja
Delić Ćamil
Delić Kemaludin
Delić Meho
Delić Nurija
Delić Rasim
Delić Samir
Delić Smail
Delić Šerif
Delimustafić Alija
Demić Salko
Demirović Asim
Demirović Dževad Đerđa
Demirović Enver
Demirović Fehim
Demirović Ibrahim Hećim
Demirović Mujo
Demirović Safet
Dervišbegović Hasan
Dervišević Muhamed
Dervišević Nazif
Dervišević Nurija
Dervišević Nurvet
Dervišević Rasim
Didik Asim
Divić Ilija
Divjak Jovo
Dizdarević Asim
Dizdarević Dževad
Dizdarević Edhem
Dizdarević Edin
Dizdarević Din
Dizdarević Ismet
Dizdarević Izet
Dizdarević Raif
Dizdarević Sead
Dizdarević Zlatko
Dizdarić Besim
Dizdarić Ibrahim
Dizdarić Ibro
Dizdarić Mirsad
Dizdarić Salih
Dizdarić Sead

DŽ

Đ

E

F

Felić Bejdo
Felić Dilvad
Felić Dževad
Felić Hazim
Felić Jasmin
Felić Ubeid
Ferdinand Franc
Ferdinand Sofija
Ferkić Fuad
Ferizović Aladin
Ferizović Fuad
Ferizović Hajrudin
Ferizović Mesud
Ferizović Mustafa
Fiolić Ivan
Filan Zahid
Fileković Fehim
Fileković Merso
Fine V. A. John
Frančeski Janda
Fundak Damir

G

Gabaldo Viktor
Gaćo Rizah
Gadžo Emin
Gajić Aleksandar
Gakić Mirsad
Gakić Rahman
Galić Filip
Galić Sulejman
Ganić Ejup
Gazibegović Hidajim
Gebels
Gligorov Kiro
Gluhalić Irfan
Golubović Zuhdija
Gorančić Fikret
Goretić Mirsad
Gračanin Petar
Grahovac Spomenko
Grcić Faruk
Grigić Željko
Grizović Mimo
Grgić Ante
Grošić Aziz
Grubor Mićo
Grubešić Željko
Gušić Salko
Gusić Šefik
Gvero Milan

H

Habibija Osman
Habibović Omer
Haćimić Zekerijah
Hadžajlija Adis
Hadžajlija Jusuf Homeini
Hadžalić Ismet
Hadžalić Mirsad
Hadžalić Nijaz
Hadželić Ibraga
Hadžiahmetović Mahir
Hadžić Bajo
Hadžić Elvir
Hadžić Ešref
Hadžić Goran
Hadžić Husein
Hadžić Osman
Hadžić Sakib
Hadžihasanović Enver Đedo
Hadžihasanović Hamdija
Hadžihajdarević Mustafa
Hadžipašić Muhamed
Hadžipašić Nermin
Hadžiomerović Emir
Hadžović Ahmed
Hadžović Asim
Hadžović Mirsad
Hairlahović Hazim
Hairlahović Mirsad
Hairlahović Omer
Hajdar Šefajet
Hajrulahović Hase
Hajrulahović Mustafa Talijan
Hajrizi Muharem
Hakalović Hasan Haso
Hakalović Salem
Halebić Alis
Halebić Šemsudin

Halilagić Ale
Halilagić Edin
Halilagić Fadil
Halilagić Mehmed
Halilbegović Halil
Halilović Fikret
Halilović Nezim Muderis
Halilović Sefer
Halkić Senada
Hambelić Fuad
Handanović Ramiz
Handukić Emir
Handukić Fahro
Handukić Hajro
Handžić Alija
Haračić Alaga
Harašlić Salko
Harbaš Alija
Hasanagić Arif
Hasanagić Fadil
Hasić Šemsudin
Hasić Vahidin
Hasić Zijad
Haščić Alija
Hašimbegović Ajša
Haznadar Medo
Hebibović Ismet Ismo
Heljezović Suad
Herić Nijaz
Herić Zijad
Hero Mesud
Hero Mustafa
Hidić Asmir
Hidić Safet
Himaj Arif
Hindić Kemal
Hodžić Farko
Hodžić Fikret
Hodžić Hamdija
Hodžić Hasib
Hodžić Ismet
Hodžić Mirsad
Hodžić Meho
Hodžić Nedib
Hodžić Sakib
Hodžić Smail
Hodžić Šećan
Hodžić Zuhdija
Hondo Emir
Hondo Nijaz
Horozović Sulejman
Hošić Derviš
Hošić Izet
Hrkić Reufik
Hrkić Senad
Hrle Ismet
Hrle Kemal
Hrnjica Mehmed Jablan
Hrnjica Muharem
Hrnjica Mujo
Hrnjica Omer
Hrnjica Zahir
Hrnjić Fikret
Hrustanović Idriz
Hrustanović Mirzet
Hujdur Eniz
Hujdur Jasmin
Hujdur Midhat Hujka
Hujdur Omer
Humo Esad
Humo Mirza
Husnić Ibro
Husić Dževad
Husić Esad
Huskić Emin
Huskić Enes
Huskić Hajro
Huskić Ramiz
Husković Feđa
Hušić Husein
Hušidić Ale

I

Ibradžić Asim
Ibradžić Mujaga
Ibradžić Šerif
Ibradžić Zlatko
Ibrahimpašić Adem
Ibrahimpašić Muhamed
Ibrahimpašić Nenad

Ibrišimović Raiz
Ibukić Natko
Ićanović Remzija
Idriz Avdo
Idrizović Rasim
Iftić Edvin
Ikić Ejub
Ikotić Husein
Ilić Drago
Imamović Rasim
Imamović Sedin
Imširović Izet
Imširović Samir
Imširović Zijad
Inajetović Enver
Isaković Salko
Isić Mumin
Isić Selim
Isić Senad
Isović Mustafa Muja
Ivković Nijaz
Izetbegović Alija

J

Jahić Nedžad
Jahić Senaid
Jahić Sanel
Jašarević Jusuf
Jašarević Senudin
Jazvin Asim
Jelovac Ramiz
Jordanović Kemal
Jonek Darko
Jugo Miralem
Jugo Mustafa
Junuzović Ismeta
Jurić Damir
Jusić Ismet
Jusić Mirsad
Jusić Salih
Jusić Sead
Jusanović Senad
Jusufović Kemo
Jušić Mirsad
Jušić Zlatko

K

Kabiljagić Hamdija
Kadić Edin
Kadić Esad
Kadić Ibrahim
Kadić Jasmin
Kadić Mefail
Kadić Mirsad
Kadić Zijad Ziko
Kadirić Sead
Kadrić Kasib
Kahrić Mustafa
Kajtaz Mufid
Kajtezović Sead
Kalaba Braco
Kalauzović Fuad
Kalafatić Zvonko
Kapić Ale
Kapić Fikret
Kapić Izet
Kapić Murat
Kapić Said
Karabegović Ekrem
Karabegović Irfan
Karabegović Izet
Karač Nermin
Karadžić Radovan
Karađuz Ševkija
Karajić Fikret
Karajić Kasim
Karajić Mumin
Karajić Suljo
Karalić Nedžad
Karavelić Vahid
Kardaš Dželal
Kardelj Edvard
Karišik Meho
Kasić Edin
Kastro Fidel
Kasum Ćamil
Kasumović Muhamed
Kasumović Saib
Kasupović Mehmed
Kazaferović Hajrudin
Kazaferović Sead

Kazić Eniz
Kazazić Ervin
Kazazić Jasmin
Keča Milan
Kekić Hasan
Kenanović Senad
Kendić Reuf
Keranović Enver
Keranović Jasmin
Keserović Ejub
Keserović Faruk
Keserović Fikret
Keserović Jakup
Keserović Muhamed
Keserović Zlatko
Keškić Sead
Keza Osman
Klarić Smail
Kličić Husein
Kličić Sead
Kličić Smail
Klinić Sadik
Kliko Emir
Kljujić Stjepan
Knežević Gordana
Koljević Nikola
Komić Džemal
Komić Kemal
Komić Zijad
Komšić Ivo
Korać Vejsil
Korčić Besim
Korčić Idriz
Korčić Šefik Kore
Kordić Dario
Korić Rasim
Koschnik Hans
Košpo Kasim
Koštić Abid
Koštić Mehmed
Kovač Rasim
Kovačević Enes
Kovačević Hase
Kovačević Ismet
Kovačević Muhamed
Kovačević Rahman
Kovačević Rajko
Kovačević Sead
Kozić Šerif
Kozlica Kasim
Kralj Juraj
Krajišnik Momčilo
Krekić Fikret
Kreso Enver
Krpo Edina
Krupić Ibrahim
Kržišnik–Bukić Vera
Kubura Nedim
Kučuk Mustafa
Kudić Fikret Mornar
Kudić Hasan
Kudić Husein
Kudra Amer
Kuduzović Avdo
Kuduzović Esad
Kuduzović Husein
Kuduzović Samir
Kukanjac Milutin
Kuko Omer
Kulenović Braco
Kulenović Jasmin Havarija
Kulenović Muhamed
Kurbegović Amir
Kurbegović Senad
Kurtagić Nedim
Kurtagić Senad
Kurteši Rešid
Kurić Ismet
Kurtović Husein
Kurtović Muharem
Kurtović Omer

L

Lasić Sead
Latić Hašim
Latić Izet
Lavić Senadin
Lazović Miro
Leho Fatima
Lerić Zijad

Lidan Sabid
Lipovača Husein
Lipovača Nijaz
Lipovača Nurija
Lipovača Jusuf
Lipovača Siktija
Lizde Alija
Lojić Zuhdija
Lučkin Ramiz
Lukančić Antun
Lukić Radomir
Lulić Esad

LJ

Ljubičić Nikola
Ljubijankić Hasan
Ljubijankić Irfan
Ljubijankić Ismet
Ljujić-Mijatović Tatjana
Ljutić Dursum

M

Macanović Adis
Macić Osman
Maček Vlatko
Madžak Dževad
Madžak Šefik
Magdić Željko
Maglajlija Midhat
Mahić Mehmed
Mahić Lela
Mahinić Mirsad
Mahmić Sead
Mahmuljin Sakib
Mahmutćehajić Mirsad
Mahmutović Husein
Mahmutović Meho
Mahovkić Nusret
Majanović Nijaz
Maksumić Džemal
Makan Džemal
Maksumić Mirsad
Maleškić Zehrudin
Malkoč Dragan
Mao Ce Tung
Marić Asim
Marić Hasan
Marić Zdenko
Marković Ante
Marković Ljubiša
Martić Milan
Martinović Ivica
Mašović Kermin
Mazowietzki Tadeush
Mazlagić Ekrem
Međedović Ibro
Mehadžić Ahmet
Mehagić Ćazim
Mehić Hasan
Mehić Redžo
Mehić Zlatko
Mehonić Kadir
Mekić Rasim
Melkić Kasim
Melkić Zlatko
Memić Hasan
Memić Nail
Memić Senad
Merdanić Meho
Mesić Suad
Mesihović Munir
Mešić Derviš
Mešić Džafo
Mešić Dževad
Mešić Muhamed
Mešić Senad
Mešić Senijad
Mezit Dževad
Midžić Amir
Midžić Jusuf
Midžić Suad
Mihajlović Draža
Mihić Marijan
Milak Mujo
Miličević Milan
Milišić Alija
Milišić Munib Barba
Milojević Nenad
Miloš Isak
Milošević Slobodan

Milovanović Manojlo
Milović Dragan
Miljković Damir
Miljković Hasan
Miljković Husein Huska
Miljković Muhamed
Miljković Nijaz
Miljković Sead
Miljković Suljo
Miljković Šerif
Mirvić Suljo
Misaljević Rifet
Miščević Miloš
Mizdrak Ferid
Mizić Refik
Mladić Ratko
Moljević Svetozar
Morankić Enver
Motika Mujo
Mrenica Aleksandar
Mrkšić Mile
Mržljak Ahmet Brena
Muftić Abdulah
Muhamedanagić Natko
Muhamedagić Dudija
Muhamedagić Sulejman
Muharemović Nedžad
Muharemović Suad
Muhibić Alija
Mujadžić Fuad
Mujadžić Mirza
Mujadžić Mirzet
Mujadžić Safet
Mujadžić Šefket
Mujagić Fuad
Mujagić Muhamed
Mujagić Fuad
Mujagić Ibraga
Mujagić Šekib
Mujakić Mustafa
Mujalo Enver
Mujanović Husein
Mujanović Ismet
Mujanović Jusuf
Mujanović Mirsad
Mujić Ahmet
Mujić Asim
Mujić Said
Mujkić Hasan
Mulalić Irfan
Mulalić Mensur
Mulalić Safet Žabunov
Mulić Amir
Mulić Edin
Mulić Emir
Mulić Melisa
Mulić Mensur
Mulić Muhamed
Muminović Iltaid
Muminović Rašid
Muratbegović Džahid
Muratović Alija
Muratović Husein
Muratspahić Miralem
Mureškić Esad
Mureškić Hatidža
Murgić Milan
Murić Đulaga
Murk Davor - Ivan
Musić Dedo
Musić Hasan
Musić Mustafa
Musić Šemso
Muslić Ale
Muslić Edin
Muslić Nedžad
Muslić Nijaz
Muslimović Fikret
Mustafić Hamdija
Mustafić Ilijas
Mustafić Muharem Šulc
Mustafić Osman
Mustafić Sead
Mustafić Sejfo
Mustafić Smajo
Mustafić Smajil
Mustedanagić Ćamil
Mustedanagić Dudija
Mustedanagić Šerif
Mušanović Fuada

Mušić Abdulmedžid
Mušić Edin
Mušić Zijad
Mutevelić zvani "babo"

N

Nadarević Dževad
Nadarević Fikret
Nadarević Ibrahim
Nadarević Said
Nađ Kosta
Najetović Džemal
Nakić Šefko
Nanić Izet
Nanić Nevzet
Nanić Zijad
Nefić Almedin
Neskić Himzo
Nezir Agan
Nijemčević Suad
Nikolić Aleksa
Nikšić Hasan
Nikšić Nermin
Nišić Fikret
Novalić Jusuf
Novalić Nermin
Nuhanović Emir
Nuhanović Mehmed
Nuhić Ramiz

NJ

***

O

Obić Arif
Obić Mustafa
Obić Refik
Obradović Edin
Odobašić Izet
Ojdanić Dragoljub
Okanović Dželad
Okanović Enes
Okanović Hasan
Okanović Hašim
Okanović Senad
Omanović Elvir
Omanović Fikret
Omanović Hasan
Omanović Muhamed
Omanović Nijaz
Omanović Osman Hego
Omanović (Muje) Osman
Omanović Šejfulah
Omanović Vahid
Omanović Zuhdija
Omer, načelnik SNO Tutin
Omeragić Amir
Omeragić Arif
Omeragić Ismet
Omeragić Sadam Alli
Omeragić Safet
Omerbašić ef. Ševko
Omerčević Salih
Omerika Eldar
Omerika Ensar
Opijač Dubravko
Oraščanin Ensad
Orščanin Hasan
Oručević Safet
Osmanagić Hajrudin
Osmanagić Ilijas
Osmanagić Sulejman
Osmančević Abdija
Osmanović Mustafa
Osmanović Šerif
Owen David

P

Pačariz Ismet
Pačić Rasim
Padalović Halid
Padalović Remzija
Padalović Seid
Pajazetović Bajro
Pajazetović Damir
Pajazetović Esad
Pajazetović Mustafa
Pajazetović Zemir

Pajević Ibro
Pajić Alija
Pajić Enes
Pajić Izet
Pajić Jusuf
Palić Derviš
Palić Senad
Palić Zejnil
Pandžić Kasim
Pašalić Arif
Pašić Adil
Pašić Fuad
Pašić Nedim
Pašić Ramo
Pašović Edin
Pavelić Ante
Pavlina Josip
Pavić Vinko
Pavlović Dragiša
Pečenković Damir
Pečenković Emir
Pečenković Hajrudin Hajro
Pečenković Himzo
Pečenković Mirsad
Pečenković Muhamed
Pečenković Sadik
Pehlić Hasan
Pehlić Mehmed
Pelagić Vaso
Pelidija Enes
Pelivan Jure
Penava Fahir
Pendić Meho
Perišić Momčilo
Perković Ilija
Perviz Munib
Perviz Osman
Petrović, pukovnik JNA
Pezić Senad
Pilav Enes Čaja
Pintul Sejo
Piralić Besim
Pirkić Midhat Mitke
Pivić Emin
Pjanić Indira
Plavšić Biljana
Plavulj Amir
Pintol Kemal
Pobrić Amir
Pobrić Dževad
Pobrić Zlatko
Počić Rasim
Podžić Selman
Pogarčić Vladimir
Pohara Armin
Polutak Mustafa
Poljak Džemal
Popríženović Dedo
Popríženović Husein
Porčić Zlatan
Pozder Ismet
Pozder Zijad
Pozderac Hakija
Pozderac Hamdija
Pozderac Sakib
Pozderac Zlatko
Preljević Enver
Prevljak Fikret
Pribinja Edin
Princip Gavrilo
Prošić Ibrahim
Prša Ivan
Prtina Milan
Purić Sead
Pušac Vojislav
Pušina Jusuf
Puškar Ahmed
Puškar Edin
Puškar Šerif

R

Rabrenović, potpukovnik JNA
Radić Nikola
Radmanović Salem
Radović Radovan
Radulović Rajko
Rahić Edin
Rahimić Džemal
Rahimić Ibrahim
Rahimić Nijaz

Rahimić Senad
Rahmanović Arif
Rahmanović Muhamed
Rahmanović Sadija
Rajić Božo
Ramić Enes
Ramić Enver
Ramić Esad
Ramić Husein
Ramić Ismet
Ramić Muhamed
Ramić Murat
Ramić Osman
Ramić Samir
Ramić Subhija
Ramić Sulejman
Ramović Ismet
Ranković Aleksandar
Rastoder Zejto
Ražnjatović Željko Arkan
Redžepagić Edhem
Redžić Mustafa Hodžin
Redžić Munib
Rekanović Jusuf
Rekić Enes
Rekić Esnaf
Rekić Šaban
Rizvanović Izet
Rizvić Bešir
Rizvić Husein
Rizvić Irfan
Rizvić Salih
Rose Michael
Roso Ante
Rudijić Almir
Ružnić Adil
Ružnić Enes
Ržehak Hans

S

Sabljaković Dževad
Sabljaković Hafeza
Sabljaković Husein
Sabljaković Omer
Sabljić Izet
Sadiković Emin
Sadiković Fuad
Sadiković Hilmo
Sadiković Ismet
Sadiković Mehmed
Sadiković Meho
Sadiković Midhad
Sadiković Rašid
Sakić Dževad
Salčin Sejo
Salihagić Sulejman
Salihović Edin
Salkić Ahmet
Salkić Mirsad
Samardžić Hašim
Samardžić Muhamed
Samardžić Zijad
Saračević Irfan
Saračević Izudin
Saračević Salko
Saračević Senad
Sarajlija Senad
Sedić Bećir
Sedić Mirsad
Sedić Nurfet
Seferagić Mirsad
Seferović Mirsad
Sefić Senad
Sefić Suad
Sejdić Nazif
Selić Nazif
Selimotić Emin
Selimović Arif
Selimović Bećo
Selimović Danijel
Selimović Enes
Selimović Hamid
Selimović Mehura
Selimović Muharem
Selimović Zijad
Selmanović Mirsad
Selmanović (Huse) Mirsad
Sidran Reuf
Sihirlić Zajko
Silajdžić Haris

Sirovina Bećir
Skalić Mesud
Skenderović Edis
Skenderović Muhamed
Skikić Zlatko
Skopljak Mirzet
Slatina Mustafa
Smajić Senad
Smajlović Ismail
Smajlović Nusret Libe
Smlatić Sidik
Smlatić Zlatan
Sofić Hasan
Softić Ismet
Sokač Željko
Sokolović Salko
Somborac Antun
Spahić Asim
Spahić Munir
Spiljak Adil
Spiljak Šaban
Srebrić Samir
Stambolić Ivan
Stanojević Goran
Stefanek Vinko
Stević Rajko
Stoltenberg Torvald
Subašić Ramo
Subašić Zineta
Sulejmanović Abdulah
Sulić Nezir
Sulić Zuhdija
Suljević Damir
Suljević Samir
Suljević Zićro
Suljić Hazim
Suljić Hilmija
Suljić Nedžad
Suljić Suljo
Suljkanović Osman
Sušić Bajro
Sušić Kadir

Š

Šabanac Alija
Šabanagić Samir
Šabačkić Fikret
Šabanović Rahim
Šabić Hasan
Šabić Husnija
Šabić Ivan
Šabić Muhamed
Šabić Salem
Šabulić Mensur
Šabotić Šefket
Šadić Hazim
Šagolj Smiljko
Šahić Nusret
Šahinović Mirsad
Šahinović Redžudin
Šahinović Rifet
Šahinović Sabahudin
Šahinović Smail
Šantić Ante
Šantić Josip
Šantić Vlado
Šarančić Nazif
Šarganović Hasan Haćo
Šarganović Senad Šargan
Šarić Irfan
Šator Mehmed
Šćukulj Edin
Šečić Mirzan
Šećibović Nusret
Šehić Adem
Šehić Fadil
Šehić Sead
Šejtanić Esad
Šekerić Safet
Šenda Mladen
Šepić Avdo
Šertović Hasan
Šešelj Vojislav
Šiber Stjepan
Šicel Božidar
Šiljdedić Ekrem
Šiljeg Željko
Šimić Marijan
Šimić Marko Maka
Šimić Stjepan
Šišić Ifet

Šoljić Vladimir
Špago Fikret
Špago Šerif
Štrkljević Jasmin
Šubara Rešid
Šukman Sabahudin
Šunj Zuhdija
Šurković Zahir
Šušak Gojko
Šuta Hamzo

T

Tabak ef. Ahmed
Tabaković Fikret
Tabaković Suad
Tabaković Ševko
Tahirović Eno
Tahirović Ibrahim
Tahrić Rifet
Talakić dr. Irfan
Talić Irfan Arkan
Talić Meho
Talić Momir
Tanović Muharem
Tatarević Murat
Tatlić Derviš
Tatlić Iko
Tatlić Jasna
Tatlić Seđida
Teklić Nedeljko
Tepić Ibrahim
Terzić Mirsad
Tinjak Mustafa Musa
Tinjak Nedžad
Tipura Mirsada
Tipura Omer
Tirak Dževad
Tišmić Senad
Tolimir Zdravko
Tomić Stanko
Tomšić Josip
Topalović Amel
Topčić Ahmed
Topić Alaga
Topić Ejub
Topić Ekrem
Topić Jazid
Topić Memaga
Topić Rešid
Topić Sead
Torbica Milan
Toromanović Mido
Toromanović Ramo
Toromanović Sead
Toromanović Selim
Toromanović Sidik
Toromanović Smail
Trbonja Mustafa
Trešnjo Džemal
Tričić Ramo
Trnka Ramo
Trnka Rasim
Trnovac Hasan
Tucaković Mesud
Tuđman Franjo
Turajlić Hakija
Turajlić Samir
Turajlić Tahir
Turak Ibrahim
Turkalj Tomislav
Turković Bisera
Tutić Ismet
Tutić Mustafa
Tuzlak Sulejman

U

***

V

Varajić Safet
Vatrić Adis
Vejzović Ramiz
Veladžić Hasan
Veladžić Mirsad
Velagić Ismet
Velagić Omer
Veledar Zijo
Velić Esed
Velić Hasib
Velić Ismet

W

Z

Ž

Skraćenice i njihovo značenje

ABHO -	Atomsko biološko hemijska zaštita
ANC -	Auto-nastavni centar
AN-2 -	Antonov 2 (tip aviona ruske proizvodnje)
APZB -	Autonomna pokrajina Zapadna Bosna
AR BiH -	Armija Republike Bosne i Hercegovine
ARJ -	artiljerijsko raketne jedinice
ARK -	podzemno komandno mjesto JNA izgrađeno kod Konjica
AVNOJ -	Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
bbr -	brdska brigada
BiH -	Bosna i Hercegovina
Bosut 1, 2 -	podzemni centri veze JNA izgrađeni u blizini Sarajeva
BOV -	borbeno oklopno vozilo
BRK -	bomba ručna kumulativna
BsT -	bestrzajni top
BVG -	brigadna vatrena grupa
CK SK -	Centralni komitet Saveza komunista
CSB -	Centar službi bezbjednosti
CSS -	Cenatr službi sigurnosti
DC -	Distributivni centar
DFJ -	Demokratska federativna Jugoslavija
DSZ -	Društvena samozaštita
EZ -	Evropska zajednica
FNRJ -	Federativna Narodna republika Jugoslavija
GM-1 -	mlazno gorivo tip - 1
Goljak 1, 2, 3 -	podzemna komandana mjesta i centri veze JNA izgrađeni kod Han Pijeska
GŠ AR BiH -	Generalštab Armije Republike Bosne i Hercegovine
GŠ OS -	Glavni Štab Oružanih snaga
GZ -	grupno zanimanje (vojna vježba)
HDZ -	Hrvatska demokratska zajednica (politička partija)
HRT -	Hrvatska radio televizija
HVO -	Hrvatsko vijeće odbrane
IB -	Informbiro
IKM -	Istureno komandno mjesto
InB -	Intendantska baza
inžb -	inženjerijski bataljon

inžp -	inženjerijski puk
IO -	Izvršni odbor
JA -	Jugoslovenska armija
JNA -	Jugoslovenska narodna armija
KAG -	Komandna artiljerijska grupa
KM -	Komandno mjesto
KOiD VF -	Komanda obuke i doktrine Vojske Federacije
KOS -	Kontraobavještajna služba
KoV -	kopnena vojska
KPJ -	Komunistička partija Jugoslavije (politička partija)
Kraljevina SHS -	Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca
KŠRV -	Komandno štabna ratna vježba
lad -	lahki artiljerijski divizion
lard -	lahki artiljerijsko-raketni divizion
larv -	lahki artiljerijsko-raketni vod
LBO -	Liberalna bošnjačka organizacija (politička partija)
map -	mješoviti artiljerijski puk
MBO -	Muslimansko bošnjačka organizacija (politička partija)
MES -	minsko eksplozivna sredstva
MFP -	materijalno finansijsko poslovanje
MIG -	tip borbenog aviona ruske proizvodnje
mpoad -	mješoviti protiv-oklopni artiljerijski divizion
mpoap -	mješoviti protiv-oklopni artiljerijski puk
mtbr -	motorizovana brigada
mtp -	motorizovani puk
MTS -	materijalno tehnička sredstva
MUP -	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ -	mjesna zajednica
M-53 -	tip puškomitraljeza namijenjenog za djelovanje sa postolja i iz ruke
NATO -	North atlantic treaty organization, Sjeverno-atlanski savez
NC -	Nastavni centar
NC OJ -	Nastavni centar oklopnih jedinica
NDH -	Nezavisna država Hrvatska
NO AP ZB -	Narodna odbrana Autonomne pokrajine Zapadna Bosna
NOB -	Narodnooslobodilačka borba
OdTO -	Odred Teritorijalne odbrane
OG -	Operativna grupa
okb -	oklopni bataljon
okbr -	oklopna brigada
OkŠ TO -	Okružni štab Teritorijalne odbrane
ONO -	opšte narodna odbrana
ONOR -	odbrambeno narodnooslobodilački rat
OOUR -	osnovna organizacija udruženog rada
OS -	oružane snage

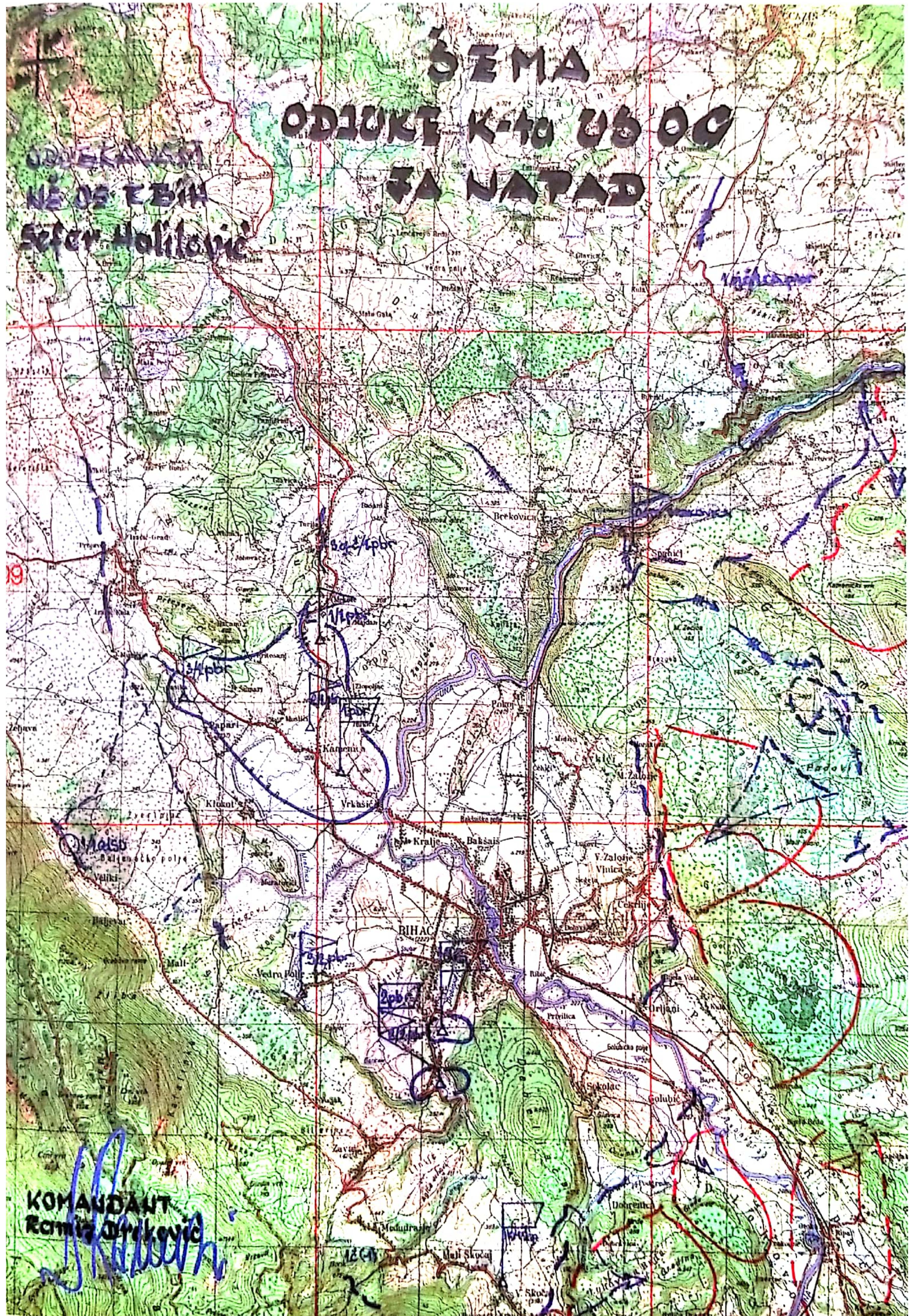
PA -	protiv-avionski
PAM -	protiv-avionski mitraljez
PAP -	poluautomatska puška
partbr -	partizanska brigada
partd -	partizanska divizija
PAT -	protiv-avionski top
PDC -	protiv-diverzantska četa
p/n -	pješadijsko naoružanje
PO -	protiv-oklopni
PP -	protiv pješadijska (mina)
PT -	protiv tenkovska (mina)
PTT -	Pošta telegraf i telefon
PVO/PZO -	protiv-vazdušna/zračna odbrana/obrana
rabr -	raketno-artiljerijska brigada
RBiH -	Republika Bosna i Hercegovina
RB -	ručni bacač - protu-oklopno pješadijsko naoružanje
RBR -	ručni bacač raketa
RKZ -	raketno kumulativno zrno
RO -	Radna organizacija
ROB -	ručna odbrambena bomba
RP -	rezervi položaj
RPG 7 -	protu-oklopno pješadijsko naoružanje
RS -	Republika Srpska
RSK -	Republika Srpska Krajina
RSN -	republika srpskog naroda
RŠTO -	Republički Štab Teritorijalne odbrane
RJ -	radna jedinica
SAD -	Sjedinjene Američke Države
SANU -	Srpska Akademija nauka i umjetnosti
SAO -	srpska autonomna oblast
SDA -	Stranaka demokratske akcije (politička partija)
SDB -	Služba državne bezbjednosti SFRJ
SDP -	Stranka demokratskih promjena, kasnije promijenjen naziv u Socijal-demokratska partija (politička partija)
SDS -	Srpska demokratska stranka (politička partija)
SFRJ -	Socijalistička federativna republika Jugoslavija
SIS -	Sigurnosno-informativna služba Republike Hrvatske
SJS -	Stanica javne sigurnosti
SK BiH -	Savez komunista Bosne i Hercegovine (politička partija)
SKJ -	Savez komunista Jugoslavije (politička partija)
SnO -	sanitetsko obezbjeđenje
SOUR -	složena organizacija udruženog rada
SPO -	Srpski pokret obnove (politička partija)
SR BiH -	Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SRJ -	Savezna Republika Jugoslavija

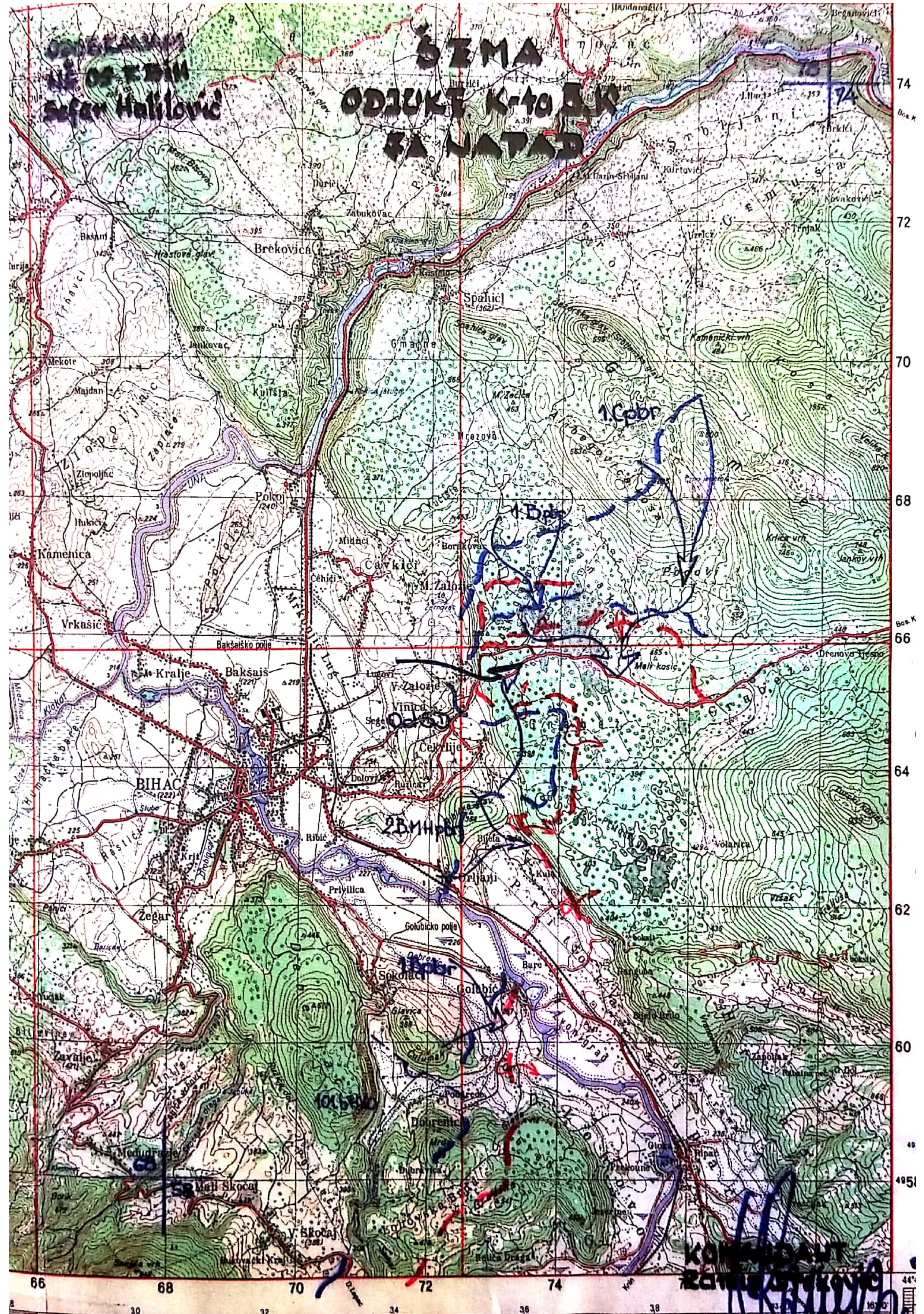
SRNA -	Srpska novinska agencija
SRS -	Savez reformskih snaga (politička partija)
SSNO -	Savezni sekretarijat narodne odbrane
ssrp -	srednji samohodni raketni puk
Strela 2M -	ručno protiv-avionsko raketno oružje
SUP -	Sekretarijat unutrašnjih poslova
SZR -	samostalna zanatska radnja
ŠRV -	štabna ratna vježba
ŠTO -	Štab teritorijalne odbrane
ŠVK -	Štab Vrhovne komande
TB -	tehnička baza
TG -	taktička grupa
TMS -	tehničko-materijalna sredstva
TNT -	trinitrotoluol - eksploziv
TO -	teritorijalna odbrana
TRZ -	Tehničko remontni zavod
tt -	trigonometarska tačka
T-55 -	tip tenka
UB -	Uprava bezbjednosti
UN -	Ujedinjene nacije
UNPA -	United nation protection area, Zona pod zaštitom Ujedinjenih nacija
UNPROFOR -	United nation protection force, Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
upbr -	udarna pješadijska brigada
US OG -	Unsko-Sanska operativna grupa
VB -	vazduhoplovna baza
VBR -	višecjevni bacač raketa
v.d. -	vršilac dužnosti
VES -	vojno evidencijska sposobnost
VGOG -	vatrena grupa operativne grupe
VKOS R BiH -	Vrhovna komanda Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine
VMRC -	Vojno medicinski rekreacioni centar
VOJIN -	vazdušno osmatranje javljanje i navođenje
VP -	vojna policija
VRS -	Vojska Republike Srpske
VRSK -	Vojska Republike Srpske krajine
VTI -	Vojno tehnički institut
VTRK -	Vojno tehnički remontni kombinat
ZAVNOBiH -	Zemaljsko antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine
ZIS -	naziv protiv-oklopnog topa kalibra 76 mm

Izvori i literatura

1. Arhiva Četvrtog korpusa AR BiH
2. Arhiva Petog korpusa AR BiH
3. Arhiva Šestog korpusa AR BiH
4. Arhiva 18.dKoV/1.korpusa VF BiH
5. Istraživačke studije grupe autora Ministarstva odbrane FBiH i Vojske Federacije BiH
   - Opća vojno-politička situacija
   - Vojna i politička situacija u SFRJ
   - Stanje u BiH prije agresje
   - Vojno-geografske karakteristike stanovništva u BiH
   - Taktika i karakteristike upotrebe jedinica JNA i VRS u BiH
   - Strategija razvoja JNA u BiH (1991 - 1992)
   - Podudarnost operativnog razvoja JNA u BiH sa planom upotrebe "S-2"
   - Snage i sredstva angažirane za opsadu BiH
   - Operativno - strategijski razvoj TO
   - Operativno - strategijski raspored i sastav VRS u BiH (1992 - 1995)
   - Bihaćki okrug tokom raspada Jugoslavije
   - Geostrategijski položaj Bihaćkog okruga u Bosni i Hercegovini
   - Početak agresije na Bosnu i Hercegovinu i Bihaćki okrug
6. Senudin Jašarević, *Pečat odbrane*, Ključ 1999.
7. Zemka Seferagić i Kasim Pandžić, *Od Mokreša do Sanskog Mosta,* Bihać 1997.
8. Senudin Jašarević, *Treći rat (Peti korpus protiv autonomije),* Bihać 1997.
9. Harun Crnovršanin i Nuro Sadiković, *Sandžak porobljena zemlja,* Zagreb 2001.
10. Bejdo Felić, *Peti korpus,* Sarajevo 2002.
11. Smail Kličić, *Međubošnjački sukob u Cazinskoj krajini, 1992 - 1995.*, Bihać, 2002.

PRILOZI

ŠEMA
ODLUKE K-ta U 5 OC
ZA NAPAD
ODOBRAVAM
NŠ OS R BiH
Sefer Halilović
KOMANDANT
Ramiz Dreković
BIHAĆ
Kamenica
Vrkašić
Papari
Klokot
Vedro Polje
Brekovica
Pokoj
Ćavkići
Založje
Ripač
Golubić
Sokolac
Dobrenica
Međudražje
Mali Skočaj
Bakšais
Spahići
Turija
Srbljani

ŠEMA
ODLUKE K-ta
ZA NAPAD
Sefer Halilović
KOMANDANT
1.Cpbr
1.Bpbr
2.BMhpbr
BIHAĆ
Brekovica
Kralje
Bakšaiš
Vrkašić
Kamenica
Pokoj
Ziopoljac
Una
Ćavkići
M. Zalozje
V. Zalozje
Vinica
Čekrlije
Ribić
Orljani
Privilica
Golubić
Sokolac
Golubićko polje
Dobrenica
Žegar
Međudražje
Mali Skočaj
V. Skočaj
Spahići
Kostela
Durići
Zabukovac
Basani
Jankovac
Kulište
Gmanjić
Hrazovo
Poravi
Mali kosić
Krtrtovići
Jankov vrh
Kamenički vrh
Volarica
Drenova Ljesna
Baksaško polje

ODOBRAVAM
NŠ OS RBiH
Sefer Halilović

ŠEMA ODLUKE K-ta 5.K ZA NAPAD

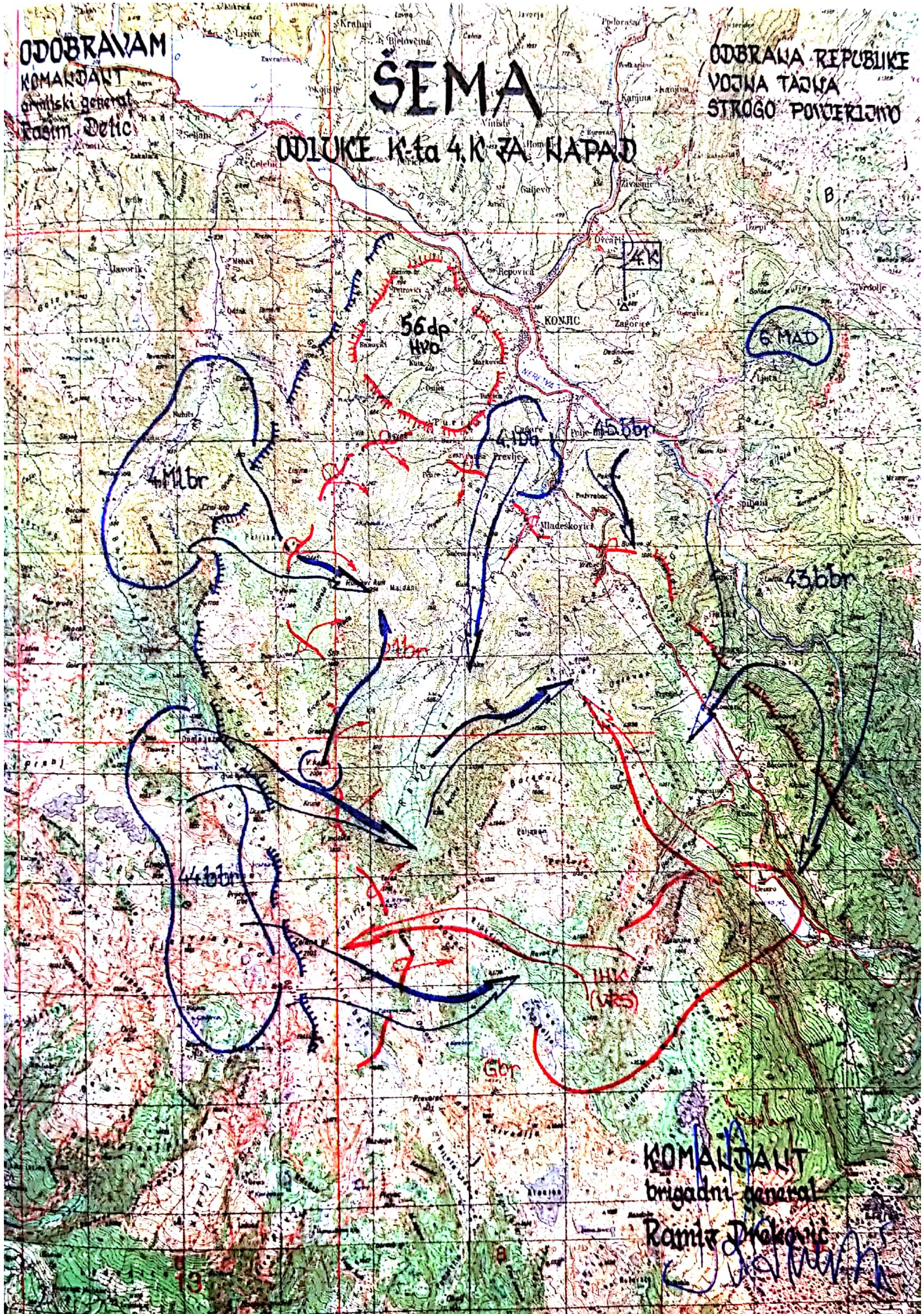
00.07.10.92

07.10.92

Do 11.01.1993

KOMANDANT
Ramiz Drekovic

Cordašica, Radašnica, Krnjajski Potok, Krnjajići, Ugljarica, Duga kosa, Carica Brdo, Bjelovac, Stražbenica, Dobruša, Sužići, Kalabinak, Kalabino br., Kekići, Žečevi, Šaševa, Radač, Obrovac, Lipovača, Makarovača, Jasikovača, Drežnica, Šip, Čorkovača, Čorkovac, Lipanovo br., Veliki Rakovac, Svetska glav., Stojakovići, Sejdići, Vaegići, Nikolića glav., Čorkovići, Zdjelari, Bulećari, Vaječići, Borojevići, Visoka glav., Gvakovac, Vrlenica, Glodina, Banjansko vrelo, Popovići, Soliše, Lava, Dizdarevići, Bastra, Razboina, Novkovići, Bjelajići, Orlovača, Planjak, Trkačica

ODOBRAVAM
KOMANDANT
armijski general
Rasim Delić
ŠEMA
ODLUKE K-ta 4.K ZA NAPAD
ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO
4.K
KONJIC
56 dp HVO
6 MAD
4.ML br
45.bbr
43.bbr
1HK (VRS)
6br
KOMANDANT
brigadni general
Ramiz Dreković

ODOBRAVAM
KOMANDANT
armijski general
Rasim Delić

ODBRANA REPUBLIKE
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

ŠEMA

ODLUKE K-ta 4.K ZA NAPAD

LEGENDA:
- Bliži zadatak
- Naredni zadatak

KOMANDANT
brigadni general
Ramiz Drekoвić

BILJEŠKA O AUTORU

General Ramiz Dreković rođen je 10. maja 1956. godine u selu Vesenići, općina Tutin.

Osnovnu školu završio je u Ribarićima, gimanaziju u Tutinu.

Vojnu akademiju, smjer oklopno-mehanizovanih jedinica nakon prve dvije godine u Beogradu, završio je u Banja Luci 1980. godine.

U bivšoj JNA službovao je u Bjelovaru, SR Hrvatska, obavljao dužnosti komandira voda, komandira čete te zamjenika komandanta, ujedno pomoćnika komandanta za moral, oklopno-mehanizovanog bataljona.

Službu u bivšoj JNA napustio je na lični zahtjev 13. septembra 1991. godine i došao u Bosansku Krajinu, Bosna i Hercegovina. Odmah se uključio u pripremu otpora nadolazećoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Obavljao je dužnosti – inspektora za odbrambene pripreme u Centru službi sigurnosti Bihać, a početkom agresije komandanta općinskog Štaba teritorijalne odbrane Bihać, komandanta Unsko-Sanske operativne grupe, komandanta Petog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, komandanta Četvrtog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine i načelnika Uprave za politička pitanja Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Nakon agresije u Vojsci Federacije Bosne i Hercegovine obavljao je dužnost zamjenika komandanta Komande obuke i doktrine. Trenutno je na dužnosti zamjenika načelnika Štaba Zajedničke Komande Vojske Federacije Bosne i Hercegovine.

U čin brigadnog generala proizveden je 14. decembra 1993. godine, a u čin divizijskog generala (general major) unaprijeđen je 15. aprila 1997. godine.

RAMIZ DREKOVIĆ

U OBRUČU

Lektura, korektura i redaktura
Hazim Akmadžić
Mehmed Tabaković

Tehnički urednik i DTP
Velija Hasanbegović

Fotografija i oblikovanje naslovne strane:
Velija Hasanbegović

Štampa
Dom štampe dd Zenica

Za štampariju
Asim Kaknjo, graf. inž.

Tiraž
3000

Zenica 2004.

9789958 42102X